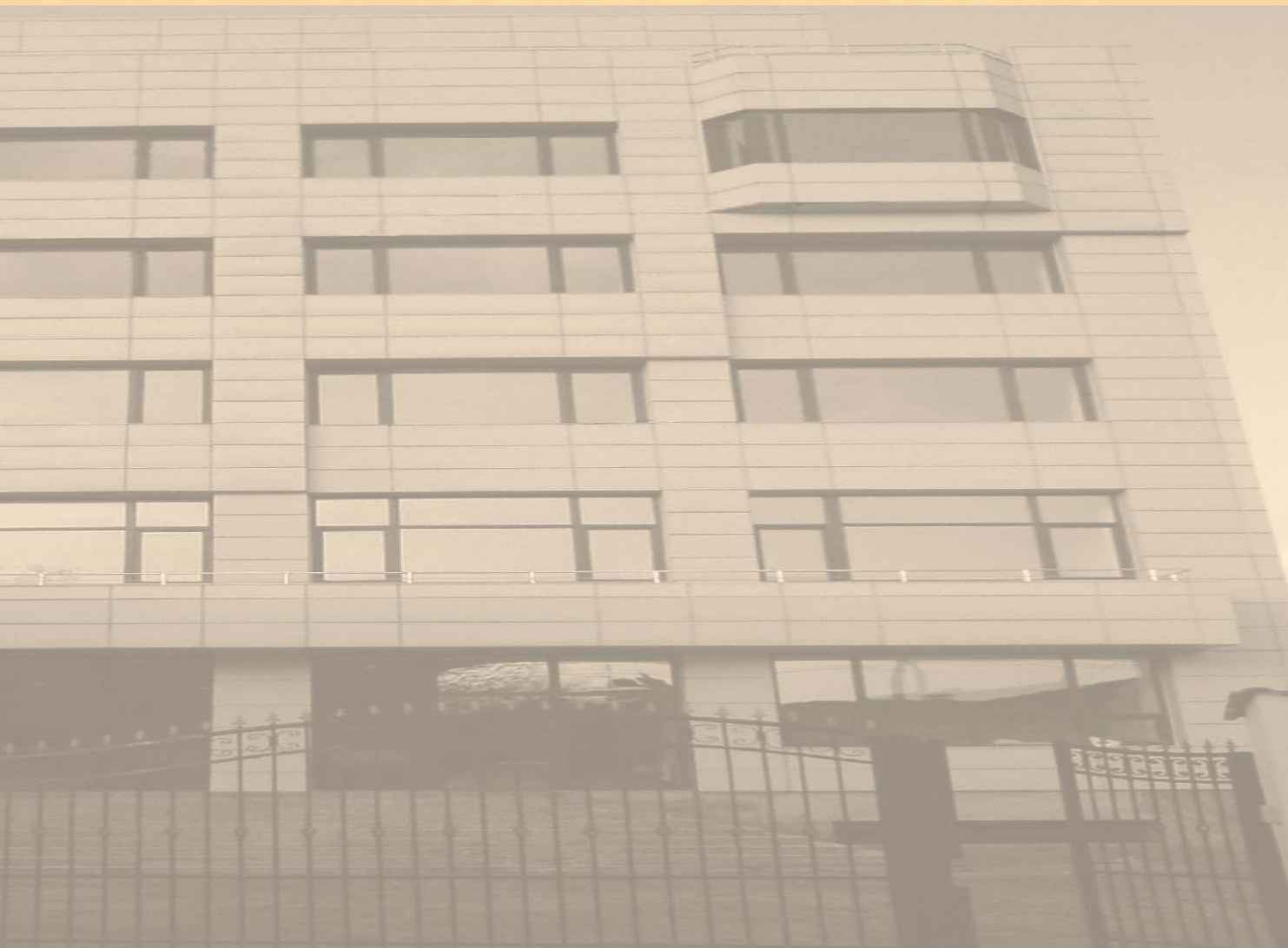

Caietele CNSAS

Anul II, nr. 1(3)/2009

Acest volum a fost publicat cu
sprijinul financiar al
FUNDAȚIEI KONRAD
ADENAUER

Caietele CNSAS

**Revistă semestrială editată de
Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor
Securității**

Anul II, nr. 1(3)/2009

**Editura CNSAS
București
2010**

Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității

București, str. Matei Basarab, nr. 55-57, sector 3

www.cnsas.ro

Caietele CNSAS, anul II, nr. 1(3)/2009

ISSN:1844-6590

Consiliu științific: Gail Kligman (University of California - Los Angeles) Katherine Verdery (The City University of New York), Dennis Deletant (University College of London), Vladimir Tismăneanu (University of Maryland), Łukasz Kamiński (Institute of National Remembrance – Warsaw) Dragoș Petrescu, Virgiliu-Leon Țărău

Colegiul de redacție: Florian Banu, George Enache, Silviu B. Moldovan, Liviu Țăranu

Coperta: Cătălin Mândrilă

Machetare computerizată: George Enache

Corectură text în limba engleză: Cipriana Moisa, Ada Tudorică

**Editura Consiliului Național
pentru Studierea Arhivelor Securității**
e-mail: editura@cnsas.ro

CUPRINS

I. Aparatul represiv comunist: instituții, cadre, obiective

Luminița Banu, Florian Banu, Alexandru Drăghici <i>la ora naționalismului – popularizarea „Declarației din aprilie 1964” în structurile MAI.....</i>	7
Nicolae Ioniță , <i>Politica de cadre în Securitate. Schimbarea cadrelor medii de conducere (1958-1967).....</i>	23
Adrian Nicolae Petcu, Denisa Bodeanu , <i>Contribuții la întocmirea unui dicționar al ofițerilor de securitate.....</i>	55
Ciprian Cîrnîială , <i>În miezul prefacerilor. Ubicuitatea și obiectul muncii Miliției R.P.R. în anii '60.....</i>	71
Nicoleta Ionescu-Gură , <i>Serviciul Dislocări și Domicilii Obligatorii (S.D.D.O.) din cadrul Ministerului Afacerilor Interne.....</i>	87
Nicolae Ioniță , <i>Fișe biografice ale șefilor de direcții centrale din Securitate, în anii '60.....</i>	103
Liviu Pleșa , <i>Cadrelor de conducere din Direcția Regională de Securitate Cluj. Date biografice (I).....</i>	119

II. Sub lupa Securității

Luminița Banu , <i>Petre Țuțea și poliția politică - de la arestare la avertizare.....</i>	133
Adrian Nicolae Petcu , <i>Preoții basarabeni și bucovineni în atenția Securității.....</i>	147
W. Totok, Georg Herbstritt , <i>Dublă supraveghere. Scriitori germani din România în documente ale Stasi și ale Securității</i>	179

III. Sistemul totalitar din România: aspecte ideologice, demografice și economice

Liviu Marius Bejenaru , <i>Relația dintre creșterea demografică și dezvoltarea economică în timpul regimului comunist. Între propaganda oficială și realitățile cotidiene.....</i>	197
Valentin Vasile , <i>Disfuncționalități ale sectorului alimentar românesc în perioada 1944-1954.....</i>	217

IV. Recenzii. Note de lectură

Dr. Constantin Moraru, <i>Politica externă a României (1958-1964)</i> , București, Editura Enciclopedică, 2008, 320 p. (Florian Banu)	249
George Pavel Vuza, <i>Însemnările unui procuror sau Procuratura văzută din interior</i> , Cuvânt înainte de Dan Tudor Vuza, postfață de Dinu C. Giurescu, București, Editura Vreamea, 2008, (Iuliu Crăcană)	255
Mihai Șerban, <i>De la Serviciul Special de Informații la Securitatea Poporului (1944-1948)</i> , București, Editura Militară, 2009, 207 p. (Florian Banu)	281
Mihaela Grancea, <i>Reprezentări ale morții în România epocii comuniste. Trei studii de antropologie funerară</i> , prefață Zoe Petre, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2007, 178 p. (Luminița Banu)	295
Tim Weiner, <i>CIA – o istorie secretă</i> , traducere Raluca Pușdercă, București, Litera Internațional, 2009, 482 p. (Florian Banu)	298

V. Cercetarea științifică și valorificarea fondurilor arhivistice ale C.N.S.A.S.

prin manifestări științifice și expoziții

Zilele „Mitropolit Visarion Puiu – 130 de ani de la naștere”, Roman-Pășcani-Mănăstirea Neamț 26-28 februarie 2009 (Adrian Nicolae Petcu)	305
Simpozionul științific <i>Generalul Nicolae Rădescu, prizonierul istoriei</i> (Râmnicu Vâlcea – Călimănești, 26-27 martie 2009) (Silviu B. Moldovan)	306
Conferința internațională „Resistance and Opposition against the communist regime in Czechoslovakia and Central Europe”, Praga, The Institute for the Study of Totalitarian Regime, 15-16 aprilie 2009 (Florian Banu)	307
Conferința „Bisericile in comunism”, Sibiu, 13-15 mai 2009 (George Enache)	309
Simpozionul științific internațional „Sfârșitul regimurilor comuniste. Cauze, desfășurare și consecințe”, 25-28 iunie 2009, Făgăraș – Sâmbăta de Sus. (Luminița Banu)	310

VI. Abrevieri	313
----------------------------	-----

VII. Lista autorilor	315
-----------------------------------	-----

SUMMARY

I. THE COMMUNIST REPRESSIVE SYSTEM: INSTITUTIONS, OFFICERS AND OBJECTIVES

Luminița Banu, Florian Banu, Alexandru Drăghici <i>on the Nationalism Moment. Disseminating the “Declaration from April 1964” inside the structures of the Ministry of Interior</i>	7
Nicolae Ioniță , <i>Personnel Policy within the Securitate. Changing mid-level Leadership (1958 – 1967)</i>	23
Adrian Nicolae Petcu, Denisa Bodeanu , <i>Contributions to the Dictionary of Securitate Officers (Cult-Sect Issue)</i>	55
Ciprian Cîrniială , <i>In the middle of Transformation. The Omnipresence and the purposes of the R.P.R.’s Militia during 60’s</i>	71
Nicoleta Ionescu-Gură , <i>Department for Dislocations and Binding Domiciles (D.D.B.D.) within the Ministry of Interior</i>	87
Nicolae Ioniță <i>Biographical Files of the Securitate Central Department Leaders, in the 60’s</i>	103
Liviu Pleșa , <i>The Leadership within the Securitate Regional Directorate from Cluj – Biographical Data (I)</i>	119

II. UNDER SECURITATE’S STRICT SURVEILLANCE

Luminița Banu , <i>Petre Țuțea and the Political Police - from Arrest to Warning</i>	133
Adrian Nicolae Petcu , <i>Priests from Bessarabia and Bukovina under the surveillance of Securitate</i>	147
W. Totok, Georg Herbstritt , <i>Dual Supervision. German Writers from Romania in Stasi and Securitate Files</i>	178

**III. THE TOTALITARIAN SYSTEM FROM
ROMANIA: ECONOMIC, DEMOGRAPHIC AND IDEOLOGICAL ASPECTS**

Liviu Marius Bejenaru, *The Relation Between the Demographic Growth and the Economic Development during the Communist Regime. Between the Official Propaganda and Everyday Reality*.....197

Valentin Vasile, *Failures in the Romanian Food Sector during 1944-1954*.....217

IV. REVIEWS. READING NOTES.....249

V. THE SCIENTIFIC RESEARCH AND THE CAPITALIZATION OF C.N.S.A.S. ARCHIVE FUNDS THROUGH SCIENTIFIC EVENTS AND EXHIBITIONS.....305

VI. ABBREVIATION LIST313

VII. AUTHORS' LIST.....315

I. APARATUL REPRESIV COMUNIST: INSTITUȚII, CADRE, OBIECTIVE

Luminița BANU
Florian BANU

ALEXANDRU DRĂGHICI LA ORA NAȚIONALISMULUI. POPULARIZAREA „DECLARAȚIEI DIN APRILIE 1964” ÎN STRUCTURILE M.A.I.

ALEXANDRU DRĂGHICI ON THE NATIONALISM MOMENT.
DISSEMINATING THE “DECLARATION FROM APRIL 1964” INSIDE THE
STRUCTURES OF THE MINISTRY OF INTERIOR

Our essay intends to make a short review on the political career of the most powerful minister from the Dej era. From loyalty towards internationalist aims to nationalist attitudes, the evolution of the political man Alexandru Drăghici was a really fascinating one. The old and good friend with Gheorghiu-Dej from the jail period, Drăghici came into the public functions earlier, in the spring of 1945.

Step by step, protected by Dej, he followed an ascendant path and in August 1948 became chief of one essential section within the Central Committee of the Romanian Communist Party – The Political and Administrative Section. From this position, Drăghici was a valuable tool for Dej in his actions in order to consolidate personal political power.

Starting from December 1950, he was chief of the Political Directorate in the Ministry of Interior and, at the same time, vice-minister of Interior. In May 1952 he became full minister of Interior and kept this position until Gheorghiu-Dej's death.

Due to his accountability, Drăghici endorsed all repressive measures against political enemies and constantly sustained the political evolutions engraved by Dej. Slowly, the communist regime from Bucharest pushed off the internationalist axioms and promoted a nationalist discourse. We try to identify the main lines of this kind of discourse in a particular moment (The declaration from April 1964) and in a very special type of state structure: the leadership of the Ministry of Interior.

The conclusions are quite obvious: Alexandru Drăghici was one of the most significant people from Dej's entourage and his political evolution follows the same line as Gheorghiu-Dej's. Besides this, under Drăghici's leadership, the Ministry of Interior became an essential ingredient of the political system, a situation that was maintained until the end of the communist regime.

Etichete: Securitate, Alexandru Drăghici, naționalism, Uniunea Sovietică
Keywords: The Securitate, Alexandru Drăghici, Nationalism, Soviet Union

Alexandru Drăghici. Un nume care, timp de aproape două decenii, a fost pentru mulți români sinonim cu puterea discreționară, un nume care, prin simpla rostire, trezea fiori reci oricui nutrea convingeri anticomuniste. Dar cine era, în fond, Alexandru Drăghici? Deși arhivele păstrează pagini întregi din cuvântările sale, precum și mii de acte care-i poartă semnătura, deși apare frecvent evocat în paginile de memorialistică ale foștilor deținuți politici sau ale corifeilor regimului comunist, personajul Alexandru Drăghici continuă să reprezinte o enigmă pentru cercetătorii regimului comunist. Multe aspecte din viață și carieră, ca de altfel și moartea sa, sunt în continuare sub semnul întrebării.

Prin prezentul demers nu ne-am propus o reconstituire a biografiei acestuia, ci doar punerea în evidență a unui rol mai puțin cunoscut, jucat de Drăghici pe parcursul carierei sale politice: acela de auxiliar al lui Gheorghiu-Dej în eforturile acestuia de desprindere a României de sub dominația cvasi-totală a Moscovei.

Pentru a înțelege rolul jucat de Alexandru Drăghici în acest proces complex, trebuie analizat, fie și sumar, cadrul general în care s-au desfășurat evenimentele.

Problema atitudinii lui Gheorghiu-Dej față de conducerea de la Moscova reprezintă unul din subiectele controversate ale istoriografiei actuale. Cele două teze principale care se confruntă constau, în linii mari, fie în susținerea existenței unei orientări naționaliste fundamentale a lui Dej, pusă în paranteze până la dispariția lui Stalin și evidențiată treptat în perioada următoare, fie în mimarea unei orientări naționaliste de către liderul român, în scopul prezervării puterii personale, după demascarea crimelor lui Stalin la cel de-al XX-lea Congres al P.C.U.S.

În opinia noastră, naționalismul lui Dej era unul funciar, dar, cu abilitatea-i recunoscută, acesta a înțeles că, în perioada de preluare a puterii politice de către comuniști, unica sa șansă era urmarea neabătută a directivelor Moscovei. În primii ani de după 23 august 1944, atât Dej cât și Lucrețiu Pătrășcanu au făcut câteva gesturi politice care lăsa să se înțeleagă că interesele românești au prioritate față de cele sovietice. În acest sens, semnificativ este faptul că în 1946 Gheorghiu-Dej a folosit, pentru un volum ce-i reunea cuvântările politice, titlul *O politică românească de realizări democratice*¹.

Un alt episod semnificativ pentru adevărata orientare a lui Dej s-a desfășurat în 1947, când, în perioada 15 ianuarie-20 februarie, s-au desfășurat la Moscova tratative economice între o delegație română și una sovietică². Cu ocazia acestor negocieri, Ion Gh. Maurer, subsecretar de stat la Ministerul Industriei și Comerțului³ și un apropiat colaborator al

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, *O politică românească de realizări democratice*, București, Editura Partidului Comunist Român, 1946, 322 p.

² A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Secția Economică, dosar nr. 12/1947, ff. 1-5.

³ C.N.S.A.S., *Membrii C.C. al P.C.R. 1945-1989. Dicționar*, coord. Florica Dobre, București, Editura Enciclopedică, 2004, p. 385.

lui Gheorghiu-Dej⁴, a cerut cu insistență formarea unei comisii de supraveghere a societăților mixte româno-sovietice (denumite generic *sovromuri*) și a dorit să se precizeze că sovromurile sunt societăți românești și, ca atare, se supun jurisdicției românești, la fel ca orice alte societăți. Reprezentantul sovietic, vizibil iritat, a cerut să cunoască ce anume a determinat punerea acestei probleme. Maurer a folosit ca exemplu modul în care *Sovromtransport* utiliza devizele obținute fără să le predea Băncii Naționale, potrivit legilor românești și potrivit propunerii sovietice de a împărți beneficiul în devize al sovromului între ambele părți.

În urma unor astfel de luări de poziție, Maurer intră în atenția sovieticilor. Lucrurile au luat o turnură gravă în urma unui raport trimis de Emil Bodnăraș generalului Susaikov, locțiitor al președintelui Comisiei Aliate de Control⁵. Bodnăraș îi acuza pe Dej și pe oamenii din jurul său (Ion Gh. Maurer, Simion Zeiger, Gheorghe Gaston Marin) de îndepărtare de sovietici și de o simpatie față de anglo-americieni. În urma sesizării făcute de generalul Susaikov, Secția de politică externă a C.C. al P.C.U.S. l-a trimis în România pe V.I. Lesakov. Acesta a avut întâlniri cu gen. Susaikov, cu Ana Pauker, Vasile Luca și Gheorghiu-Dej. Primii trei au relevat o optică asemănătoare cu aceea a lui Bodnăraș, astfel că, în raportul întocmit de Lesakov, Dej este acuzat de a fi săvârșit o serie de greșeli în materie de politică economică și sindicală, precum și de o atitudine greșită față de „tovarășii de drum” burghezi. Pe baza declarațiilor făcute de Susaikov și Vasile Luca, Lesakov considera că la originea greșelilor lui Dej se află influența pe care Maurer o exercită asupra acestuia. Maurer era chiar acuzat că îndreaptă economia României spre Occident și „tinde, în mod conștient, să discrediteze comerțul cu Uniunea Sovietică”⁶. Pozițiile „naționaliștilor” din partidul comunist erau periclitare și se impuneau măsuri urgente pentru „renovarea” imaginii.

Crearea Cominformului în toamna anului 1947 a fost un semnal, interpretat foarte bine de către Dej, că se renunța la „căile naționale ce duc spre socialism” în favoarea unei foarte rigide unificări a mișcării comuniste. Direcția de acțiune era clară: abandonarea ideii de unitate național-statală și a ideii orientării partidelor comuniste spre compromis politic cu blocul diferitelor forțe sociale, în favoarea unei confruntări de clasă dure, pusă în slujba creării statului „dictaturii proletariatului”. În condițiile accentuării bipolarității lumii, Kremlinul proclama experiența sovietică drept unicul criteriu al justeții practicii politice pentru toate partidele comuniste⁷.

⁴ Maurer însuși afirma: „Il ajutam pe Dej să conducă ministerele ce le avea în subordine, deci aveam atribuții pe linie de stat, funcționărești, nu politice” - Lavinia Betea, *Maurer și lumea de ieri. Mărturie despre stalinizarea României*, Arad, Editura Ioan Slavici, 1995, p. 67.

⁵ Vezi relatarea episodului în Cristina Diac, *Ion Gheorghe Maurer (1902-2000)*, în „Arhivele totalitarismului”, anul XIV, nr. 52-53, 3-4/2006, p. 244.

⁶ Probabil pentru a contracara astfel de acuzații, Maurer publică un articol elogios la adresa societăților mixte româno-sovietice și a relațiilor comerciale stabilite între cele două state pe baza acordurilor semnate în mai 1945, la Moscova – cf. Ion Gh. Maurer, *Acordurile economice româno-sovietice și refacerea țării noastre*, în „Probleme economice”, nr. 1/1948, p. 5-8.

⁷ Galina P. Murașko, *Represiunile politice în țările Europei de Est la sfârșitul anilor '40: conducerea sovietică și nomenclatura națională și de stat*, în Romulus Rusan (ed.), *Analele Sighet 6. Anul 1948 – Instituționalizarea comunismului*, București, Fundația Academia Civică, 1998, p. 340.

Critica dură la adresa Partidului Comunist din Iugoslavia și a lui Tito, din prima scrisoare sovietică expediată la Belgrad în primăvara anului 1948, rezoluția Cominformului *Despre situația în Partidul Comunist din Iugoslavia*, înlăturarea lui Władisław Gomułka de la conducerea partidului comunist polonez la plenara din iulie – august 1948 erau semnale clare că Moscova nu este dispusă în nici un fel să tolereze manifestările de independență.

În cazul lui Dej, situația acestuia era departe de a fi una consolidată. Deși prin arestarea lui Lucrețiu Pătrășcanu acesta a dorit să transmită un semnal clar de aderare la orientarea promovată de Moscova, suspiciunile sovieticilor persistau și acest lucru reverberase până la nivelul maselor largi. O notă a Centrului S.S.I. Suceava, din 7 august 1948, înregistra faptul că în județele Câmpulung și Suceava circula zvonul că la 23 august România se va alina la U.R.S.S. și că Gheorghiu-Dej este supravegheat, activitatea sa controlată și nu mai joacă rolul politic de altădată „deoarece ar fi înclinat spre politica lui Tito”⁸.

În acest context, devenea evident că orice tentativă de promovare a unei politici naționale era sinonimă cu sinuciderea politică (și nu numai!) și, ca atare, Gheorghiu-Dej a devenit un fervent susținător al urmării neabătute a modelului sovietic, neezitând să se manifeste „mai catolic decât Papa”, adică să fie mai stalinist decât Ana Pauker și acoliții acesteia. Totodată, Dej a știut să-și protejeze oamenii fideli, punându-i temporar în umbră⁹ și promovându-i discret atunci când cursul evenimentelor i-au permis acest lucru.

Aționând cu o minuțiozitate ieșită din comun, Gheorghiu-Dej nu și-a abandonat nici o clipă obiectivul principal: deținerea puterii totale în cadrul statului. Or, atingerea acestui obiectiv era condiționată nu doar de înlăturarea rivalilor interni, ci și de emanciparea României de sub suzeranitatea periculoasă a Moscovei. Împingerea unor oameni fideli spre ocuparea unor funcții cheie a permis înregistrarea unor succese treptate și în acțiunea de desprindere de Moscova, dintre care amintim desființarea sovromurilor în perioada 1954-1956¹⁰, retragerea Armatei Roșii din România în 1958, construirea unei poziții de independență în cadrul C.A.E.R.¹¹

Dej a conștientizat foarte bine faptul că, în cadrul acestor manevre de consolidare a puterii, controlul serviciilor secrete, al aparatului represiv, în general, era esențial pentru asigurarea victoriei. Evenimentele de la sfârșitul lunii mai 1952 au demonstrat din plin acest

⁸ A.N.I.C., fond Direcția Generală a Poliției, dosar nr. 57/1947, f. 26.

⁹ Ion Gheorghe Maurer afirma că directorul Securității din acea vreme, Gheorghe Pintilie (Pantiușa), i-ar fi mărturisit, în timpul unei beții, că primise ordin să-l împuște, punând supraviețuirea sa pe seama lui Dej: „Datorită lui n-am fost nici închis, nici judecat. În calitatea mea de membru al Comitetului Central, dosarul meu de arestare trebuia aprobat de Dej. Numai că împotriva mea nu se găsisese decât un singur martor, Belu Silber, martor în același timp și în procesul lui Pătrășcanu. Nu știu cum de nu au găsit mai mulți martori, că de obicei se găseau. Pe baza declarației lui Belu Silber, Pătrășcanu a fost împușcat. Iar Dej s-a opus procesului meu, motivând că nu pot fi împușcați doi oameni pe baza aceluiși martor. Iar martorul acela să depună mărturie în calitate de pușcăriaș” - Lavinia Betea, *op. cit.*, p. 94.

¹⁰ Florian Banu, *Pași spre autonomia R.P.R. – desființarea sovromurilor*, în „Analele Științifice ale Universității «A.I. Cuza» - Iași”, seria Istorie, tomul XLIV – XLV, 1998-1999, pp. 133-150.

¹¹ Liviu Țăranu, *România în Consiliul de Ajutor Economic Reciproc. 1949-1965*, București, Editura Enciclopedică, 2007, pp. 121-143.

lucru. Cu această ocazie, Gheorghiu-Dej a reușit îndepărtarea, sub acuzația unei „devieri de dreapta”, a doi dintre membrii așa-numitului „grup moscovit” din conducerea partidului: Vasile Luca și Teohari Georgescu¹². Mai precis, în ședința Biroului Politic al P.M.R. din 26 mai 1952 s-a hotărât „desărcinarea lui Teohari Georgescu din funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor Interne, retragerea calității de secretar al C.C. și membru al Biroului Politic și trimiterea la munca de jos”.

În aceeași ședință s-a decis „alegerea unui nou Secretariat al C.C. format din 5 tovarăși, a unui Birou Politic al C.C. format din 9 tovarăși și a unui Birou Organizatoric al C.C. format din 11 tovarăși”¹³. Hotărârea din Biroul Politic a devenit efectivă în cadrul Plenarei C.C. al P.M.R., desfășurată în zilele de 26 și 27 mai 1952.

Peste numai două zile, în 29 mai 1952, a avut loc o ședință a Biroului Politic având pe ordinea de zi „repartizarea muncii în Biroul Politic și Secretariat” și „repartizarea muncii pe linie de Stat”¹⁴. Cu acest prilej, s-a stabilit că lui Gheorghiu-Dej îi revenea „conducerea și coordonarea întregii munci de partid și de stat”. În cazul Securității, controlul efectiv, „pe linie de partid”, era exercitat de Iosif Chișinevschi, care coordona Secția Propagandă, Secția Externă, Direcția Superioară Politică a Armatei, Direcția Superioară Politică a M.A.I., Secția Administrativ-Politică, Secția Cadrelor Exterioare. Dacă „pe linie de partid” Dej împărțea controlul asupra M.A.I. cu Chișinevschi, „pe linie de Stat” își rezervase controlul exclusiv al Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Forțelor Armate și al Direcției Generale a Canalului Dunăre-Marea Neagră¹⁵.

Acesta a fost momentul în care Dej a declanșat o vastă campanie menită să aducă Securitatea sub un control deplin, nu atât al partidului, cât al său personal. O primă și semnificativă măsură a fost numirea în funcția de ministru al Afacerilor Interne a lui Alexandru Drăghici¹⁶, prin Decretul nr. 104 al Prezidiului M.A.N., din 27 mai 1952¹⁷.

Drăghici, vechi tovarăș de închisoare al lui Gheorghiu-Dej, după ce a deținut o serie de funcții pe linie de stat (acuzator public pe lângă Tribunalul Poporului în perioada 2 mai 1945-28 iunie 1946) și de partid (adjunct al șefului - până în august 1948 - și apoi șef al Secției Politice și Administrative a C.C. al P.M.R. în perioada august 1948-1949, ulterior prim-secretar al Comitetului orășenesc de partid București - 1949-30 decembrie 1950), a fost chemat în „câmpul muncii” la Trupele M.A.I. cu gradul de general-maior (30 decembrie 1950)

¹² Pentru detalii, vezi Galina P. Murașko, Albina F. Noskova, *Mecanismul represiunilor intrapartinice din România anilor '40-'50 pe baza materialelor din arhivele ruse*, în *Analele Sighet 7*, București, Fundația Academia Civică, 1999, p. 401-418.

¹³ A.N.I.C. fond C.C. al P.C.R.-Cancelarie, dosar nr. 374/1945, f. 46.

¹⁴ Idem, dosar nr. 44/1952, f. 2-4.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Istoricul Marius Oprea consideră că Drăghici, odată cu numirea sa în fruntea M.A.I., „devine eminența cenușie a regimului Dej, iar moartea lui Stalin îi oferă posibilitatea să transforme poliția politică comunistă în principala forță de control exercitat de Dej asupra posibilelor concurenți din partid, dar mai ales a oricărei posibile opoziții anticomuniste” - Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente. 1949-1989*, Iași, Editura Polirom, 2002, p. 550.

¹⁷ C.N.S.A.S., *Securitatea. Structuri-cadre; obiective și metode*, vol. I (1948-1967), coord. Florica Dobre, editori Florian Banu, Theodor Bărbulescu, Camelia Ivan Duică, Liviu Țăranu, București, Editura Enciclopedică, 2006, p. 61.

și numit, în locul generalului Mihail Burcă¹⁸, șef al Direcției Generale Politice din M.A.I. (30 decembrie 1950-27 mai 1952). Totodată, deținea, tot din 30 decembrie 1950, funcția de ministru adjunct al Afacerilor Interne¹⁹.

Asupra principalelor direcții de acțiune ale lui Drăghici după preluarea portofoliului Internelor există o serie de mărturii prețioase. Astfel, Evghenie Tănase, care în iulie 1952 era șef al Secției Administrativ-Politice a C.C. al P.C.R., având ca atribuții controlul de partid asupra activității întregului aparat M.A.I., își amintește:

„În această postură contactul meu cu ministrul Drăghici Alexandru a fost mai frecvent, ajungând să cunosc «preocuparea» sa de a înlocui o mare parte din cadrele de conducere din aparatul central de Securitate.

La întrebarea mea dacă o asemenea înlocuire masivă de cadre nu va afecta negativ munca – deoarece nici unul din cei vizați pentru a fi aduși, nu au cunoștințe în acest domeniu – mi-a răspuns că vrea cadre tinere, de perspectivă și că aceștia vor învăța relativ repede munca, având în acest sens asigurat un sprijin larg din *partea consilierilor sovietici*.

Așa s-a făcut că din vara anului 1952 până în vara anului 1953 au fost aduși din aparatul de partid circa 25 de tovarăși.

Este un fapt ce nu poate fi contestat de nimeni că pentru toți acești tovarăși nou veniți a trebuit un timp destul de lung până ce s-au familiarizat cu munca de Securitate, au început să o înțeleagă și să poată fi puși în situația de a da rezultate”²⁰.

Referitor la posibilitatea ca activiștii de partid să exercite un control asupra M.A.I., în general, și a Securității, în particular, același Evghenie Tănase susținea că: „abia la începutul verii anului 1952, când Drăghici Alexandru a fost numit ministru, activiștilor Secției C.C. al P.C.R. li s-a permis accesul la problemele aparatului de Securitate, participând pe lângă ședințele de partid și la unele ședințe de analiză anuală a muncii profesionale la care participau și șefii regiunilor de Securitate”²¹.

Această deschidere față de partid, precum și activitatea de primenire a cadrelor de securitate i-a oferit prilejul lui Alexandru Drăghici să-i înlăture, treptat, pe acei ofițeri de securitate care păreau mai atașați internaționalismului proletar, decât intereselor naționale, așa cum erau acestea înțelese de către Gheorghiu-Dej și adepții săi. Desigur, procesul s-a desfășurat lent, iar personajelor al căror suport sovietic era notoriu li s-au rezervat posturi călduțe, prezervându-li-se chiar iluzia puterii.

O a doua direcție de acțiune a lui Drăghici, pilotat de către Dej, a fost reprezentată de eforturile pentru limitarea competențelor și ariei de acțiune a consilierilor sovietici din cadrul M.A.I. Și aici, menajarea susceptibilităților sovietice a jucat un rol important, determinând o lentoare deosebită în derularea procesului.

¹⁸ Acesta fusese numit, în 26 decembrie 1950, ministru adjunct pentru Trupele M.A.I.

¹⁹ În 29 decembrie 1950 Secretariatul C.C. al P.M.R. a adoptat o hotărâre prin care „aprobă numirea tov. Alexandru Drăghici în funcția de ministru adjunct la Ministerul Afacerilor Interne, ca șef al Direcției Generale Politice a M.A.I.” – A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secția Administrativ-Politică, dosar nr. 23/1950, f. 17.

²⁰ *Apud* C.N.S.A.S., *Pseudomemoriile unui general de securitate*, documente selectate și editate, studii introductive și note de Cristina Anisescu și Silviu B. Moldovan, București, Editura Humanitas, 2007, pp. 163-164 (în continuare se va cita *Pseudomemoriile...*).

²¹ *Ibidem*, p. 161.

Potrivit unor mărturii ale contemporanilor, Alexandru Drăghici ar fi dat dispoziții, în mod repetat, unor șefi de unități ca „relații cu consilierii să întrețină doar acei ofițeri din conducere împuterniciți în acest sens și numai pe probleme strict de serviciu, limitate la prevederile convenționale încheiate oficial”.

Neagu Cosma își amintește că, în perioada în care era director al Direcției de Contraspionaj, „am fost atenționat de Alexandru Drăghici să închid toate supapele prin care se scurgeau informații spre consilieri, iar relația cu aceștia – erau trei – să se rezume la metodologia de lucru, la arta informațiilor. Dar Drăghici făcea de fiecare dată precizarea că ei, consilierii, să nu simtă «bruiajul» nostru, să nu-i irităm, să nu încordăm relațiile cu aceștia, lucru dificil de realizat întrucât ei își aveau antenele întinse în toată unitatea și aflau cu ușurință orice doreau”²².

Un moment în care relația specială dintre Gheorghiu-Dej și Drăghici a fost foarte vizibilă a fost acela al atacului dezlănțuit de Miron Constantinescu și Iosif Chișinevschi împotriva lui Dej, în ședința din 3-12 aprilie 1956, pe tema cultului personalității. Cei mai vehemenți apărători ai lui Dej au fost Gheorghe Apostol, Chivu Stoica și Alexandru Drăghici.

Totuși, discuțiile pe tema abuzurilor Securității au scos la iveală, indirect, rolul special al lui Drăghici. Deși Nicolae Ceaușescu și Emil Bodnăraș au arătat că și Chișinevschi și Constantinescu folosesc un comportament la fel de autoritar, de stalinist, ca și cel incriminat la Dej, ei nu au pierdut ocazia să-l atace pe Drăghici, cu care aveau vechi rivalități. Astfel, Ceaușescu spunea: „Tov. Drăghici a crezut că poate face orice, pentru că are legătură cu tov. Dej și nu răspunde față de nimeni altul”²³, iar Bodnăraș a reamintit că Drăghici face două tipuri de rapoarte, unul mai detaliat pentru Dej și unul mai restrâns pentru ceilalți membri ai Biroului Politic²⁴. Pentru înlăturarea acestei situații, Bodnăraș propunea despărțirea Securității de M.A.I. prin crearea a două departamente distincte, aflate sub controlul Biroului Politic²⁵.

După înlăturarea „deviaționiștilor” Miron Constantinescu și Iosif Chișinevschi (prin Plenara din 28 iunie – 3 iulie 1957)²⁶ și a „fracționiștilor” Constantin Doncea, Pavel Ștefan, Grigore Răceanu și Ovidiu Șandru (Plenara din 9-13 iunie 1958), situația lui Gheorghiu-Dej s-a consolidat considerabil, iar Alexandru Drăghici s-a situat ferm alături de acesta, contribuind la transformarea treptată a Securității într-un instrument personal al lui Dej²⁷.

Partidul comunist se afla acum sub conducerea de necontestat a lui Gheorghiu-Dej și, ca urmare, optica lui Drăghici asupra rolului și importanței organizațiilor de partid din

²² Neagu Cosma, *Cupola. Securitatea văzută din interior. Pagini de memorii*, București, Editura Globus, 1994, pp. 217-218.

²³ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Cancelarie, dosar nr. 32/1956, f. 47.

²⁴ *Ibidem*, f. 38.

²⁵ În 11 iulie 1956 a fost adoptată H.C.M. nr. 1361 „privind unele măsuri organizatorice luate în cadrul M.A.I.” prin care se prevedea organizarea M.A.I. pe două departamente: Departamentul Securității și Departamentul Internelor, dar hotărârea nu a mai fost pusă în practică - A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13.088, vol. 1, f. 1 ș.u..

²⁶ Dan Cătănuș, *Destalinizarea în versiunea românească. Cazul Miron Constantinescu – Iosif Chișinevschi, 1956-1961*, în „Arhivele Totalitarismului”, nr. 3-4/1999, pp. 99-112.

²⁷ Marius Oprea, *Gheorghiu Dej, poliția secretă și puterea*, în „Dosarele istoriei”, nr. 3(8), 1997, p. 29-32.

structurile de securitate se modifică în sensul aprecierii acestora ca fiind esențiale în întărirea luptei Securității împotriva elementelor dușmănoase. Partidul era porta-vocea lui Dej și hotărârile de partid reflectau voința acestuia, deci trebuia respectate cu strictețe. Elocvent pentru atitudinea lui Drăghici este un proiect de hotărâre, elaborat în luna martie 1958. În acesta se menționa:

„Organele politice, organizațiile de partid și U.T.M., șefii și comandanții din cadrul Ministerului Afacerilor Interne să considere drept **una din sarcinile lor centrale întărirea prin toate mijloacele a vigilenței și disciplinei de partid și militare** (subl. ns.), ridicarea acestei discipline pe o treaptă mai înaltă, în vederea executării fără șovăire și în cele mai bune condițiuni a ordinelor, directivelor și misiunilor încredințate, pentru asigurarea securității de stat a Republicii Populare Române. Este necesar să se desfășoare o muncă politică susținută pentru ridicarea conștiinței politice la nivelul sarcinilor importante pe care Partidul și Guvernul le pune în fața organelor M.A.I.”²⁸.

Aceeași concepție era reliefată și într-o cuvântare a lui Alexandru Drăghici, ținută în fața activului de partid din aparatul central al M.A.I., după Plenara C.C. al P.M.R. din 9-13 iunie 1958:

„Va trebui să-i trezim pe comuniștii noștri și foarte serios și anume ca organizațiile de partid să devină adevărate școli unde să-și însușească linia partidului, combativitatea și de aici lupta împotriva dușmanului, să trăiască din plin linia partidului, să se situeze de a judeca lucrurile conform intereselor partidului și statului. (...) Este necesar ca ofițerii noștri să cunoască mai bine dușmanul, să lupte mai hotărât pentru lichidarea deficiențelor în munca organizatorică, **în primul rând pe linie de partid și după aceea în munca profesională** (subl. ns.)”²⁹.

Anul 1958 a marcat înscrierea fermă a României pe un nou curs politic, schimbarea de orientare politică fiind decelabilă în multiple domenii. Evident că analiza unei astfel de decizii și a mecanismelor de implementare a ei excede cadrul acestui studiu. De aceea, nu vom stăruii asupra unor momente semnificative, cum ar fi impactul revoluției de la Budapesta din 1956 asupra conducerii P.M.R.³⁰ și nici asupra resorturilor deciziei de a retrage trupele sovietice din România și a influenței pe care a avut-o acest act asupra evoluției ulterioare a României³¹.

Fără îndoială că nu de mică importanță ar fi și prezentarea acțiunilor de edulcorare a situației economice a „oamenilor munci”, dar și a deținuților politici din lagărele și închisorile care împânzeau țara. Gesturile simbolice, precum desființarea editurii „Cartea rusă”, desființarea Institutului de studii slave, anularea obligativității învățării limbii ruse în școlile de orice nivel, redenumirea unor străzi, instituții, orașe (cel mai semnificativ este faptul că Orașul

²⁸ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 91, ff. 269-275.

²⁹ *Ibidem*, f. 345.

³⁰ Corneliu M. Lungu, Mihai Retegan, 1956: *Explozia. Percepții române, iugoslave și sovietice despre evenimentele din Polonia și Ungaria*, București, 1996; Mihai Retegan, *Conducerea P.M.R. și evenimentele din Polonia și Ungaria, 1956*, în „Arhivele Totalitarismului”, nr.1/1995, p. 137-162.

³¹ Arhivele Naționale ale României, *Retragerea trupelor sovietice. 1958*, coord. Ioan Scurtu, București, 1996.

Stalin redevine Brașov), pregătirea și editarea lucrării *Marx despre români*, și-au avut fără îndoială rolul lor bine definit în procesul de distanțare de Moscova.

Apogeul politicii de distanțare promovată de către Dej în raporturile cu Moscova a fost reprezentat de așa numita „Declarație de independență a României”, adoptată în ședința plenară a C.C. al P.M.R. din 15-22 aprilie 1964³².

În conținutul acesteia, problema centrală au reprezentat-o relațiile româno-sovietice. Pe această axă au fost trecute în revistă toate nemulțumirile părții române: amestecul în treburile interne ale partidului, exploatarea prin intermediul sovromurilor, lipsa consultărilor în cadrul Tratatului de la Varșovia, problema Basarabiei, problema tezaurului României, infiltrarea diverselor instituții ale statului prin intermediul așa numiților „consilierii” etc.

După publicarea *Declarației* au urmat numeroase adunări de partid „închise” în care contextul adoptării ei a fost comunicat membrilor de partid din organizațiile de partid de la diverse eşaloane. Deși cuvântul de ordine a fost păstrarea secretului, cele prezentate s-au difuzat rapid în rândul populației, fapt ce nu a displăcut liderilor partidului. Dimpotrivă, astfel se realiza unul din obiectivele *Declarației* – obținerea unei legitimități și o sporire a încrederii poporului în conducătorii săi.

Nota dominantă a acestor adunări și ședințe a fost reprezentată de sublinierea poziției de independență a României și hotărârea partidului de a urma în viitor o linie politică și economică națională.

Structurilor Ministerului Afacerilor Interne li s-a acordat o atenție deosebită, conținutul declarației fiind „prelucrat”, la nivel central, chiar de către Alexandru Drăghici. Acesta a adoptat o retorică marcată de puternice accente naționaliste, tunând și fulgerând împotriva sovieticilor, socotiți până nu demult cel mai prețios sprijin. Liniile de forță ale discursurilor le-au urmat, în bună măsură, pe acelea pe care a fost gândită și redactată declarația P.M.R.-ului.

Pentru exemplificare, vom reproduce câteva pasaje din stenograma expunerii făcută în fața activului Direcției Politice a Trupelor și Formațiunilor M.A.I., în 6 mai 1964. Cu această ocazie, Alexandru Drăghici atrăgea atenția că:

„În U.R.S.S. de exemplu, neîncrederea și lipsa de prietenie față de partidul nostru este difuzată pe scară largă nu numai în contactul cu cetățenii români, dar chiar și în rândul poporului sovietic.

În diversele publicații, manuale școlare, cursuri pentru învățământul superior, în programele de televiziune, diferite aspecte din R.P.R. sunt reprezentate tendențios și jignitor.

De pildă, în manualul sovietic de geografie pentru clasa a VII-a, țara noastră este prezentată prin câteva date sumare privind populația, teritoriul, așezarea geografică, menționându-se că se cultivă mult porumb din care se face mămligă și se descrie cu detalii prepararea acestui aliment, fără să se arate eforturile și realizările obținute de poporul nostru pe linia industrializării țării și progresului economic general.

³² Vezi Alexandru Oșca, Vasile Popa, *O fereastră în Cortina de Fier – România. Declarația de independență din aprilie 1964*, Focșani, Editura Vrantop, 1997; Florian Banu, Liviu Țăranu, *Aprilie 1964 – „Primăvara de la București”*. *Cum s-a adoptat „Declarația de independență” a României?*, București, Editura Enciclopedică, 2004.

Cu ocazia unei emisiuni de televiziune din Leningrad s-a anunțat un dans românesc. În realitate, pe ecran au apărut două persoane aproape dezbrăcate, prezentând un dans țigănesc ce nu avea nimic specific jocului și portului popular de la noi.

Într-unul din cursurile folosite pentru uzul studenților de la Universitatea «Jdanov» din Leningrad, se găsește următoarea afirmație:

«Sunt unele țări socialiste care duc o politică naționalistă. Acestea sunt statele din Asia în frunte cu China, iar în Europa – România».

Neîncrederea și suspiciunea au ajuns până acolo încât până și grupurile de turiști sovietici care vin în R.P.R. sunt prelucrate înainte de a pleca, patria noastră fiindu-le prezentată ca o țară de țigani, mămăligari, inculți, cu o situație economică dezastruoasă, drept un aliat în care nu poți avea încredere, îndemnându-i pe solicitanți să renunțe la excursia în R.P.R. sau, în orice caz, să nu facă legături printre români pentru a nu fi supuși unor provocări.

Din materialele ce le deținem, rezultă că grupurile de turiști sunt însoțite de ofițeri de securitate, care veghează să nu se «contamineze» de realitățile țării noastre.

Analizând profund situația, trebuie precizat că toate acestea țintesc mult mai departe.

Iată de pildă ce spune unul dintre reprezentanții sovietici:

«Ar fi bine ca Uniunea Sovietică să includă și țările socialiste și să formeze un singur stat, care ar putea să poarte denumirea de „Uniunea țărilor de democrație populară” și nu neapărat U.R.S.S. Aceasta – a spus el în continuare – ar ajuta la o mai bună coordonare a ședințelor C.A.E.R.»”.

În alocuțiunea sa, Drăghici nu ezită să facă apel la istorie, rememorând evenimentele din perioada imediat următoare ieșirii României din Axă:

„De fapt, părerea acestui reprezentant sovietic este o veche intenție a conducerii U.R.S.S.

După 23 august 1944, ofițeri ai N.K.V.D., care au lucrat în cadrul Comisiei Aliate de Control, au desfășurat o intensă activitate pe linia alipirii unor teritorii din țara noastră la U.R.S.S. Astfel, col. Borisov, reprezentant al Comisiei Aliate de Control la Tulcea, cu sprijinul unor vechi agenți ai organelor de securitate sovietice, de naționalitate rusă, a organizat un «comitet» care și-a propus drept scop alipirea Dobrogei la Ucraina. Acest «comitet» a preluat principalele funcții de conducere pe linie de partid și de stat din fostul județ Tulcea și a lansat o chemare prin care instiga populația locală să ceară alipirea Dobrogei la U.R.S.S.

Asemănător a procedat și Svesnicov, tot ofițer N.K.V.D., reprezentantul Comisiei Aliate de Control la Sighet care, mobilizând pe cetățenii de origine ucraineană, a determinat «alegerea» unui «soviet autonom ucrainean», care și-a propus ca scop alipirea Maramureșului la Ucraina Subcarpatică.

Și în regiunea Suceava s-a dus o activitate cu același caracter.

Datorită pe de o parte reacției de masă a populației de naționalitate română, iar pe de altă parte măsurilor luate pe linia organelor de partid și de stat de atunci, a putut fi împiedicată realizarea scopurilor ce și le propuseseră aceste «comitete»³³.

³³ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 197, f. 60-62.

Problemele ridicate de proiectele de integrare economică și de specializare a economiilor în cadrul C.A.E.R³⁴, nu au fost ocolite:

„Tovarășii sovietici și alți parteneri au crezut că România își va subordona economia altor țări. În felul acesta ar fi urmat să se îngrășe, iar poporul român să rămână pe mai departe flămând așa cum ne-a ținut în trecut burghezo-moșierimea română.

Noi știm ce înseamnă aceste organisme suprastatale – înseamnă sovromuri³⁵. Politica sovromurilor nu era decât o politică capitalistă, de exploatare a întreprinderilor noastre. Pe atunci nu a existat sector economic în țara noastră care să fi putut da randament și să nu se ceară să se înființeze și acolo un sovrom. La un moment dat venise și în problema exploatarea și vânzării gazului metan, să facem sovrom, nu era suficient că din extragerea și vânzarea petrolului, obțineau beneficii maxime, fără a se interesa dacă poporul român are din ce trăi, fără a-și pune problema dacă este just să se scoată de la noi asemenea beneficii.

Este interesant de știut ce a afirmat tov. Hrușciiov când a ajuns la concluzia ca să desființăm aceste sovromuri, aceste organe suprastatale. «Tovarăși, spunea el referindu-se la Stalin, ne crăpa obrazul de rușine când am primit o scrisoare de la tov. Mao Tze-dun trimisă lui Stalin, în care îi propusese să facă un fel de sovrom-ananas». Tov. Mao Tze-dun a spus: «dați-ne investiții, instalații și vă vom livra cât ananas vreți». Hrușciiov, referindu-se la această problemă, spunea că le-a crăpat obrazul de rușine. Oare de ce acum nu îi este rușine, de ce a devenit promotorul tuturor acestor organisme suprastatale și le susține chiar ceva mai deschis decât a fost susținută cândva problema sovromurilor. Ne întrebăm noi, când a avut dreptate, când i-a crăpat obrazul de rușine, atunci, și dacă așa este, de ce nu-i crapă și acum?

Iată cum și-a dovedit viabilitatea acest organ, prin încălcarea independenței altor state. Asemenea situații partidul nostru nu va mai accepta niciodată³⁶.

Problema întreprinderilor comune și a sovromurilor se dovedea fi una din cele mai acute, Drăghici acordându-i un loc aparte în economia discursului său:

„Problema întreprinderilor proprietate comună, noi știm ce sunt acestea, le-am avut pe timpul capitaliștilor, când americanii, olandezii, francezii și alții și-au investit capital în România, exploatând poporul românesc. Mai știm că toate beneficiile realizate aici erau trimise în străinătate, în țările lor de baștină; mai știm, de asemenea, că toată această operațiune de exploatare a bogățiilor țării, a poporului român au făcut-o în cârdășie cu burghezia română, care se mulțumea cu «firimiturile» pe care le aruncau acești capitaliști.

Noi mai cunoaștem ce înseamnă întreprinderi proprietate comună din exemplul ce ni l-au dat și tovarășii sovietici, prin sovromurile care au fost înființate mai înainte în țara noastră³⁷.

³⁴ Liviu Țăranu, *op. cit.*, *passim*.

³⁵ Pentru problema sovromurilor, vezi Florian Banu, *Asalt asupra economiei României. De la Solagra la Sovrom (1936-1956)*, București, Editura Nemira, 2004.

³⁶ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 197, f. 69-70.

³⁷ Diatribele lui Drăghici la adresa sovromurilor nu erau noi. În 2 aprilie 1963, într-o ședință cu activul de partid de pe lângă Direcția Politică a M.A.I., acesta spunea: „Noi știm că întreprinderi din acestea «internaționale» am mai avut în țară. Erau sovromurile. Ieri am avut o ședință asemănătoare la Ministerul Petrolului și Chimiei și unii tovarăși care au luat cuvântul au dat exemple din care reieșea ce făceau reprezentanții sovromurilor în țara noastră. Tovarăși, toate problemele de bază constituiau

Ei bine, tovarăși, trebuie să știți că acestea erau întreprinderi proprietate comună, niște organisme internaționale, organisme de exploatare a poporului român, a unei țări socialiste de data aceasta de către o altă țară socialistă – «prietenă». Aveam pe atunci o situație economică destul de grea și cu toate acestea tovarășii sovietici trimiteau de aici la Moscova beneficiile realizate de pe urma acestor întreprinderi. Erau cazuri când cota de participare la o asemenea întreprindere era 20% parte sovietică și 80% română, iar beneficiile erau împărțite pe jumătate. Au fost unele cazuri încât rămâi stupefiat când le auzi, atâta lipsă de simț tovarășesc, atâta dispreț față de un alt popor. Când spun aceasta am în vedere ce spunea un tovarăș inginer recent, vorbind despre «Sovromquartit».

El spunea că acolo se formase o castă din partea sovieticilor și un dispreț față de români care nu se deosebește de al rasiștilor din Africa de Sud față de populația de culoare și dă unele exemple în acest sens. De pildă, sovieticii aveau spitalul lor foarte bine înzestrat, unde nu aveau acces românii; aveau magazinul lor, cu toate bunătățile, iar românii un magazin cu scobitori și oțet; sovieticii trăiau în locuințe bune, iar românii în barăci și chichinețe, vai de capul lor. Ca mijloc de transport, sovieticii foloseau autobuzele, muncitorii și tehnicienii români mergeau în camioane deschise, iar atunci când cineva încerca să ridice un cuvânt împotriva unei asemenea «egalități» imediat erau taxați «antisovietici» și după aceea prelucrați de către directorul general sovietic, care conducea acolo, precum și de secretarul organizației de bază. La un moment dat, spunea acest inginer, nu făceam altceva decât să prelucrăm toată ziua «antisovieticii». Mulți tovarăși au fost excluși din partid pentru că au avut «îndrăzneala» să critice asemenea stări de inegalitate și un asemenea regim de castă.

Mai mult, aceste sovromuri, datorită unor intervenții care au fost făcute, se bucurau și de anumite derogări de la legislația română, de pe urma cărora obțineau un beneficiu în plus și pe care, firește, îl trimiteau tot la Moscova. Intervenții s-au făcut pentru a nu plăti impozite și alte asemenea lucruri. Toate aceste apucături foarte urâte demonstrează adevăratele relații de inegalitate între un stat și altul. (...)

Ei bine, tovarăși, trebuie să spunem că de la sovromuri am învățat și noi ceva și anume felul în care un stat ca U.R.S.S. despre care am avut o părere foarte bună (și partidul nostru i-a învățat pe membrii săi să ia exemplu de la U.R.S.S., s-o iubească), dar trebuie să spunem că asemenea organisme, asemenea apucături urâte, de rapacitate, nu fac altceva decât să te indigneze, iar organele «superioare» pe care le vede tovarășul Hrușciiov în perspectivă, să le vedem ca fiind ceva asemănător cu sovromurile, care nu fac altceva decât să reducă statul român și poporul nostru la sarcina de furnizori de materii prime pentru țările «prietene» mai industrializate³⁸.

secrete ale lor, iar subdirectorii noștri erau un fel de «deschide ușa». Atâta tot! Astfel de întreprinderi vrea Hrușciiov să creeze la noi, asemănătoare sovromurilor. Noi suntem sătui de sovromuri! Socotim că ele n-au constituit un factor de progres în economia noastră, ci un factor de exploatare. Socotim că au fost niște organizații care au contribuit pur și simplu la secătuirea economiei noastre și de aceea nu întâmplător situația noastră economică s-a mai îmbunătățit tocmai după ce am scăpat de sovromuri. Până atunci trebuie spus că era greu de tot și mai trebuia să le faci și reclamă cum că sunt foarte bune” – Arhivele Militare Române, fond Microfilme, rola AS1 1533, c. 167-168.

³⁸ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 197, f. 101-102.

Cuvinte la fel de aspre avea acum Drăghici și cu privire la politica de rusificare a culturii:

„Nu există, tovarăși, o invenție, nu există o noutate în lume și unde, legat de ea, să nu apară imediat și un rus, despre care se spune că de fapt acesta a «descoperit» mai înainte noutatea, invenția respectivă!! În domeniul radiofoniei, al electricității etc. unde nu se poate să nu găsești și câte un nume rus, despre care se spune că el este de fapt «inventatorul», dar că, chipurile, țarismul nu l-a «văzut»!!

Nu este necesar să spunem oamenilor asemenea neadevăruri, nu este cazul să slăvim un popor prin asemenea gogorițe. Multe asemenea afirmații nu sunt reale și când citești astfel de născociri îți face impresia că sunt niște copilării, parcă ai fi la un bâlci. Are nevoie Uniunea Sovietică de o asemenea reclamă? Eu cred că nu”.

Impunerea politicii anti-cosmopolite era criticată vehement:

„S-a manifestat, tovarăși, nu numai acum, dar chiar mai demult, tendința de a fundamenta teoretic asemenea aspecte și anume să depindem numai de U.R.S.S. și de restul țărilor socialiste, să nu avem măcar dreptul să gândim că în alte țări sunt și utilaje cu coeficienți economici mai ridicați, să nu avem dreptul să gândim că tehnica mondială este mai ridicată decât aceea pe care ne-o furnizează «prieteni».

Vă aduceți aminte de așa-zisul cosmopolitism. Acesta era un fel de erezie. Ne obligau să vorbim admirativ despre tehnica lor și să dezaprobăm tehnica din Apus. Dacă procedam altfel, imediat interveneau și ne atrăgeau atenția să nu vorbim despre tehnica din statele capitaliste că este mai bună decât aceea sovietică.

Atâta timp s-a vorbit în mod laudativ despre agricultura sovietică, ca cea fiind cea mai «dezvoltată» din lume, despre tehnica sovietică, care este cea mai «avansată» din lume. Tot ce s-a realizat mai bun în domeniul științei și tehnicii pe plan mondial nu putea să fie mai «bun» decât realizările U.R.S.S.³⁹

Astfel de lucruri n-au făcut decât să scadă prestigiul U.R.S.S. Cei care au vrut să pună monopol pe gândire prin așa-zisul cosmopolitism și după aceea prin așa-zisul ajutor, care nu este decât o variantă nouă a unui nou mod de a pune problema, toate acestea n-au făcut decât să dăuneze relațiilor dintre statele socialiste⁴⁰.

Construirea unor paralele între politica externă a țarismului și aceea a Uniunii Sovietice, sub acoperirea clasicilor ideologiei comuniste, nu i se părea deloc forțată lui Alexandru Drăghici:

„Noi știm că în acea perioadă Marx, Lenin vorbeau foarte critic împotriva țarismului, pe care l-au calificat așa cum a fost el. Marx îl denumea pe țar «barbarul de pe Neva», iar în ce privește expedițiile sale în partea de sud-est a Europei, pe care le numea expediții pentru

³⁹ În 20 ianuarie 1952, cu prilejul unei adunări ce comemora 28 de ani de la moartea lui V.I. Lenin, generalul maior Alexandru Drăghici folosea o cu totul altă retorică: „Uniunea Sovietică a devenit o gigantică putere industrială, țara celei mai înaintate agriculturi. Astăzi, trăsăturile luminoase ale comunismului se văd puternic în realizarea mărețelor construcții de proporții nemaivăzute de pe Volga și Don, din Turckmenia și Crimeea. Ele se vădesc și în abundența crescândă de bunuri, în dezvoltarea uriașă a științei și tehnicii puse în slujba îmbunătățirii neîncetate și înfrumusețării vieții celor ce muncesc, în creșterea nivelului cultural al întregului popor sovietic” – „România liberă”, 20 ianuarie 1952.

⁴⁰ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 197, f. 106.

«eliberarea popoarelor», Marx [le] arată ca fiind adevărate războaie de jaf duse din dorința de a pune stăpânire pe Gurile Dunării, pe Principatele Române. Nu pentru eliberarea popoarelor de sub jugul turcesc. A luptat țarismul împotriva turcilor? Nu, cauza principală a acestor lupte duse de ruși a fost dorința de cucerire, de expansiune.

Lenin numește țarismul rus «închisoarea popoarelor».

De ce oare astăzi acest țarism este așa de idilic tratat, ca și cum ar fi fost ceva dar, chipurile, nu chiar așa cum s-a scris. Cui servește asemenea lucru. Cui servește această teză complet falsă, după care «țarismul a vrut să elibereze țările din partea de sud-est a Europei»? această teză și acum se face auzită din partea unor istorici sovietici.

Despre ce eliberare poate fi vorba când Suvorov a intrat în țara noastră și a pus țaranii români la jug? (...) Aceasta era de fapt politica panslavistă și, din păcate, astăzi tot pe un asemenea drum se merge.

Tovarăși, dacă citiți vol. 9 din operele lui Marx, luând cunoștință de toate aceste lucruri, te scuturi de groază, dar îți dai seama că este foarte mare asemănare între politica externă țaristă față de vecini și politica dusă de U.R.S.S. astăzi. (...)

Lenin (...) le spunea români celor din Basarabia, iar sovieticii le spun «moldoveni». Sunt unii oameni care caută să spună că ei sunt de altă naționalitate, nu români. Cu ce scop se face acest lucru? Nu avem intenția și nu ne amestecăm în treburile nimănui, dar față de această aberație nu poți să nu reacționezi.

(Aplauze)⁴¹.

După sensibilizarea coardei naționale a auditoriului, ministrul Afacerilor Interne nu a pierdut ocazia să scoată în relief câteva din aspectele de culise ale istoriei partidului comunist din România, subliniind rolul decisiv pe care l-a jucat Cominternul în crearea și dirijarea acestui partid, cu un vădit caracter anti-național:

„Să luăm numai un exemplu mic, de pildă situația în timpul Cominternului, fiindcă declarația partidului nostru se referă și la această perioadă. Eu vreau să reamintesc numai ce daune a adus partidului nostru această activitate a Cominternului.

Poporul român este un popor cinstit, popor muncitor, Partidul nostru în acea perioadă a rămas mic, lipsit de influență în masă. De ce? Pentru că cadrele (sic!) care lucrau, chiar cadrele de conducere, nu aveau nimic cu poporul român, erau elemente mic burgheze, șovăielnice, slugarnice sau aventuriste și care, în cea mai mare parte erau legate de unii mici moșieri sau de industria ușoară, de câte o fabrică mărunță, dar rupți de industria grea, de ceea ce era mai important. Abia cu începere de la 4 aprilie 1944 conducerea partidului nostru a fost formată într-adevăr din elemente legate de popor, legate de suferința poporului român și de aspirațiile sale pentru o viață liberă, o viață mai bună.

(Aplauze).

Dacă am lua numai secretarii generali ai partidului din acea perioadă: am avut pe Boris Stefanov, un moșier din Dobrogea, tată-său era moșier, el însuși moșier. A ajuns aici nu știu cum, firește cu ajutorul lui Dimitrov, care lucra pe la Comintern. Ne-am pomenit cu el ca secretar general. Nu știu dacă a venit vreodată în țară, fiindcă l-ar fi putut prinde Siguranța. Am avut oameni ca Gorun, care nu știa limba română, aventuriști și fii de industriași, ca Marcel Pauker, fiul marelui proprietar de la ziarele „Dimineța” și „Adevărul”. Ce arată acest

⁴¹ *Ibidem*, f. 72-73.

lucru? Acesta arată că în afară de unele mici excepții care au existat, conducerea partidului nostru era ruptă de cauza proletariatului și poporului român⁴².

Faptul că în închisorile și lagărele de pe teritoriul României se mai găseau încă deținuți condamnați pentru *titoism* nu i-a produs lui Drăghici nici o reticență în a aborda problema și a condamna izolarea Iugoslaviei de către Moscova:

„Să luăm exemplul excomunicării Iugoslaviei în 1948. Se știe că acest act a fost unul dintre cele mai samavolnice și a fost luat împotriva unor tovarăși și a unui partid care a luptat împotriva fiarei fasciste⁴³. La fiecare cinci familii iugoslave este un mort în războiul de partizani, în lupta împotriva hitlerismului. Pentru că P.C. Iugoslav nu a vrut să facă sovrom, a fost tratat așa cum se știe, iar conducătorii lui au fost făcuți spioni.

În același timp, tovarăși, dacă există într-adevăr disensiuni între partide, ele nu trebuie să influențeze relațiile dintre state. Măsurile luate împotriva Chinei – despre care am vorbit aici – sunt unice în istorie și *la timpul său numai Hitler le mai practica* (cuvintele scrise cu italice au fost tăiate cu pixul în textul stenogramei – n. ns.).

Va să zică cu americanii poți ține legături diplomatice cu toate că te înjură toată ziua și cu albanezii nu vrei să ții, te-ai certat cu ei, în schimb apelezi la poporul albanez ca să-l dea pe Enver Hodja peste cap. Aceasta este treabă? Desigur, dacă așa stau lucrurile, atunci și el apelează la poporul sovietic să-l dea pe Hrușciiov peste cap. uite ce înseamnă polemica.

Nimănui nu-i este permis să facă apel pentru înlăturarea conducerii altui partid⁴⁴.

Transpare teama permanentă a conducerii de la București de a nu fi înlăturată de la putere de către colosul de la Răsărit, mai ales că, în ciuda retragerii Armatei Roșii și a consilierilor, existau destule indicii că sovieticii dispun de suficiente pârghii în România pentru o eventuală deturnare a cursului politicii naționale. În acest sens, Drăghici reamintează auditoriului că serviciile speciale sovietice au fost foarte active:

„Trebuie să spun că problema aceasta cu agentura sovietică în țara noastră a fost sprijinită de Ana Pauker și Luca, iar după ei a urmat Chișinevschi și alții. Desigur, pe bună dreptate se pune întrebarea, pentru ce ai nevoie de agenți într-un partid frățesc? Sunt de neconceput asemenea practici și relații între două partide.

De exemplu, Ana Pauker, Chișinevschi, Luca țineau legătura cu unul de la Ambasada sovietică, primeau anumite sarcini, dădeau date despre ceilalți tovarăși din partid⁴⁵.

Plautus afirma în comedia sa *Trinumus* că *Nota mala res optima est* (Niște rele cunoscute sunt lucrul cel mai bun). În cazul dezvoltărilor făcute prin dezbaterile de după adoptarea *Declarației din aprilie*, evoluția ulterioară a regimului comunist a demonstrat că exhibarea controlată a „scheletelor din dulap” nu a contribuit prea mult la reformarea

⁴² *Ibidem*, f. 78-79.

⁴³ În 1952 Alexandru Drăghici avea opinii diametral opuse: „...țările Europei Occidentale, trădate în mod mârșav de burghezia reacționară de la putere, au căzut sub ocupația americană și sunt transformate în baze militare americane. Aceeași soartă a avut-o și Iugoslavia, trădată mișelește de banda de spioni și ucigași Tito-Rankovici. Colonie americană, închisoare a popoarelor, bază de agresiune americană, iată ce este astăzi Iugoslavia” - „România liberă”, 20 ianuarie 1952.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 80.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 125.

sistemului, totul dovedindu-se doar o „comedie” regizată și jucată într-un singur scop: consolidarea controlului asupra societății românești prin apelul la sentimentele naționale.

Cazul lui Alexandru Drăghici este relevant pentru schimbarea „măștilor” de către corifeii comunismului românesc. Privită strict din punctul de vedere al artei de guvernământ, evoluția lui Gheorghiu-Dej și a echipei sale este una impresionantă, denotând posedarea unor reale calități de om de stat, în paradigma creată de Machiavelli. De la figuri periferice ale vieții politice românești, până la ocuparea locurilor din fruntea piramidei puterii acești oameni au parcurs un drum lung, marcat de crime, trădări, abuzuri, toate săvârșite fără cel mai mic scrupul, fără cea mai mică ezitare. Ascensiunea și decăderea lui Alexandru Drăghici reamintesc anticul *Cave ne cadas!* (Ferește-te să nu cazi!) al *imperatorului* roman și se pot constitui, totodată, într-un avertisment pentru oamenii politici de astăzi.

Nicolae IONIȚĂ

POLITICA DE CADRE ÎN SECURITATE. SCHIMBAREA CADRELOR MEDII DE CONDUCERE (1958 - 1967)

PERSONNEL POLICY WITHIN THE SECURITATE. CHANGING MID-LEVEL LEADERSHIP (1958 - 1967)

The withdrawal of the Soviet Army from Romania in 1958 forced Bucharest authorities to carry out a series of changes, especially in politics. As far as the foreign policy is concerned, one could say that 1958 was the very first moment for gradually moving off from the Slavish subordination of the Romanian leaders to Moscow's interests. It was also the beginning of an almost independent Romanian politics inside the socialist camp. As far as the home policy is concerned, between 1958-1960 there was an initial period of harsher measures, leading to massive growth of arrests. In 1960, after the 3rd Congress of the Romanian Workers' Party, one could observe a change of the role for the Romanian Securitate. Its repressive actions had to be replaced by a policy of preventing offences against the state security. It was also important the re-education of those „hostile” to the communist regime. But this change of view was considered an unpleasant surprise for the Securitate ordinary staff. Some of the officers could not cope with the new professional requests. As a result, the following years witness many changes in Securitate, mainly among its leaders.

In this essay we studied these conversions and the personnel policy between 1958-1967 inside the Securitate.

At first, we tried to present Romania's political situation (abroad and within the borders) after 1958.

Then we approached the following aspects: ways of personnel replacement, powers of the chiefs from the Ministry of Interior's point of view, interpersonal relationships amidst this organization and a series of such concrete actions.

On the other hand, the changes in Securitate reflected the gradual departure from the Soviet Union, decided by the Romanian Workers Party in such a tumultuous period.

Etichete: Securitate, politica de cadre, abateri, desovietizare, disciplină, schimbare.

Keywords: Securitate, personnel policy, deviations, discipline, change.

Retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul României, în iunie 1958, a reprezentat un moment de cumpănă pentru conducătorii de atunci ai Partidului Muncitoresc Român. Aceștia, în perioada ulterioară, s-au confruntat cu necesitatea de a dovedi Moscovei atât faptul că încrederea pe care le-a acordat-o, prin efectuarea acestei retrageri strategice, era meritată, iar atașamentul lor față de P.C.U.S. rămânea neschimbat, dar și că prezența trupelor de ocupație pe teritoriul României nu mai era necesară, regimul comunist de la

București fiind capabil să-și asigure el însuși perpetuarea la putere, prin măsuri de forță ori prin dobândirea sprijinului populației. Treptat, însă, liderii P.M.R. vor constata faptul că cele două obiective stabilite în perioada ulterioară lui 1958 (păstrarea unor relații privilegiate cu Moscova și dobândirea, cel puțin, a unei oarecare legitimități în fața populației țării, dacă nu chiar a sprijinului acesteia) erau, în bună măsură, incompatibile. Această constatare a determinat inițierea unui complicat joc politic de către conducătorii comuniști de la București, care se va finaliza prin afișarea unei aparente independențe față de Uniunea Sovietică, redescoperirea valorilor naționale, ignorate în perioada anterioară, dar și prin promovarea unei relative liberalizări a vieții politice interne. Dacă aceste măsuri erau de natură să sporească sprijinul intern pentru regimul politic de la București păstrarea suportului Moscovei va fi asigurată atât prin păstrarea ortodoxiei ideologice, cât și prin evitarea oricăror provocări de natură să forțeze conducătorii sovietici să intervină în mod direct în România. Deși această politică de echilibru între interesele liderilor P.M.R./P.C.R. și ale celor moscoviți nu a fost lipsită de momente tensionate – Declarația din aprilie 1964 a Partidului Muncitoresc Român și refuzul public al lui Nicolae Ceaușescu de a se alătura trupelor invadatoare în Cehoslovacia în 1968 fiind cele mai cunoscute dintre acestea – totuși, ea și-a dovedit în timp viabilitatea, dacă avem în vedere și numai faptul că Moscova nu a considerat niciodată necesară intervenția sa directă în România până în 1989.

Câștigarea sprijinului populației române pentru regimul comunist de la București nu se putea însă realiza fără importante ajustări ale politicii represive de pe plan intern. Această realitate era recunoscută de liderii comuniști români, însă de o relaxare a politicii de represiune nu se poate vorbi mai devreme de anul 1960. Până atunci nu s-a putut constata decât o intensificare a măsurilor represive în perioada premergătoare și imediat consecutivă retragerii trupelor sovietice. Astfel, prin Decretul nr. 318 din 21 iulie 1958, pedeapsa cu moartea era extinsă și asupra celor care ar fi încercat să determine statul român să emită o declarație de război sau de neutralitate¹. Mai înainte de data mai sus menționată, a fost emis un alt decret, nr. 89/1958, prin care se dispunea reținerea foștilor adepți ai mișcării legionare, ceea ce a dus, în scurtă vreme, la o creștere substanțială a numărului de deținuți politici – de la 6 211, în ianuarie 1958, se ajunge la 10 125, în decembrie același an și la 17 613, în ianuarie 1960².

Acesta era însă ultimul val al represiunii extinse la nivel de masă, explicabil și prin faptul că se dorea preîntâmpinarea oricăror incidente de natură să determine o reîntoarcere a trupelor sovietice în România și consecințe politice din cele mai neplăcute pentru liderii politici de la București, care-l asiguraseră pe Nikita Hrușciiov de faptul că erau capabili să gestioneze situația pe plan intern și în lipsa soldaților ruși. O dată cu Congresul al III-lea al PMR (20 – 25 iunie 1960) însă, se va oficializa începutul „restrângerii funcției represive a statului nostru democrat – popular”, fapt determinat de „victoriile însemnate ale socialismului în toate domeniile, forța de nezdruncinat a orânduirii de stat și unitatea moral – politică a poporului

¹ Cristian Troncotă, *Istoria serviciilor secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu*, Editura Ion Cristoiu S.A., București, 1999, p. 475. Această măsură era o evidentă aluzie la evenimentele din Ungaria din 1956, când, Imre Nagy, la presiunea protestatarilor, proclamase retragerea Ungariei din Tratatul de la Varșovia, ceea ce grăbise intervenția sovietică.

² *Ibidem*, p. 476.

muncitor”, realități care „au îngustat tot mai mult, o dată cu desființarea claselor exploatatoare, terenul de acțiune al elementelor dușmănoase socialismului”³. Restrângerea funcției represive a statului democrat popular trebuia să fie însoțită, conform documentelor Congresului, de „creșterea rolului educativ” al statului, „organizarea și activitatea maselor, creșterea formelor de înrăurire și reeducare, a influenței educative exercitate nemijlocit de colectivitatea oamenilor muncii”, iar combaterea unor încălcări ale normelor de conviețuire în societate urma să treacă din competența organelor administrative ale statului la cea a organelor obștești – „consiliile de judecată tovărășească și adunările generale ale oamenilor muncii”. Noua realitate de pe plan intern nu trebuia însă să ducă la „slăbirea vigilenței revoluționare” a organelor de represiune, ci la „creșterea acesteia față de elementele reacționare, înrăite, fanatice, față de spioni și diversioniști, agenți ai spionajului imperialist, care, în ura lor față de socialism, încearcă să lovească în cuceririle oamenilor muncii”. În consecință, activitatea organelor Securității era direcționată spre „lupta intensă, ofensivă, și calificată împotriva acțiunilor de spionaj și diversiune”, cunoașterea activității „conducătorilor legionari, [...] fostelor partide istorice, [...] partidelor și organizațiilor naționaliste, precum și a altor elemente suspecte de activitate dușmănoasă”, „supravegherea elementelor dușmănoase de la sate” etc. Pentru a îndeplini noile cerințe ale Partidului, organele Securității trebuia să acționeze prin „informarea permanentă a organelor de partid”, „demascarea publică a elementelor dușmănoase”, „pregătirea temeinică a lucrătorilor de securitate în scopul cunoașterii și aplicării necondiționate a tuturor hotărârilor partidului”⁴.

Deci, prioritățile organelor de partid în relația lor cu organele de represiune urmau să fie întărirea controlului P.M.R. asupra activității acestora, creșterea nivelului de pregătire profesională a cadrelor din Securitate și îndrumarea lor în vederea unei schimbări de substanță a metodelor de lucru utilizate, schimbare care devenea obligatorie odată ce se stabilise necesitatea „restrângerii funcției represive a statului” democrat – popular.

Afirmarea dorinței de a se realiza întărirea controlului P.M.R. asupra aparatului Securității a avut și o altă semnificație în perioada care face obiectul lucrării de față. În acest caz, sintagma în cauză a însemnat și înlăturarea controlului din exteriorul țării asupra Securității. Această dorință a conducătorilor români, exprimată în mod explicit începând cu anii 1961 – 1962, a condus la îndepărtarea treptată a tuturor consilierilor sovietici din structurile Securității române, după îndelungate discuții în contradictoriu purtate cu autoritățile de la Moscova. După îndepărtarea acestor instrumente de control ale Moscovei, cu prilejul disputelor apărute ulterior între liderii comuniști români și cei sovietici, organelor Securității li s-a pus în vedere, în mod explicit, faptul că subordonarea lor era strict limitată la nivel național și că ofițerii români vor fi „conduși de partid și numai de partid și nu dau socoteală altor foruri externe pentru munca partidului nostru”⁵. Mai mult decât atât, se va preciza că „munca de securitate este o muncă specifică, legată strâns de activitatea de apărare a

³ Serviciul Român de Informații, *Cartea Albă a Securității*, vol. III, București, 1995, p. 19.

⁴ *Ibidem*, p. 19 – 20.

⁵ ANIC, fond CC al PCR, Secția Administrativ – Politică, dosar nr. 1/1964, f. 32: *Expunerea la ședința Comitetului de partid M.A.I., ce a avut loc la data de 04.05.1964 și în care s-a dezbătut Declarația Plenarei C.C. al P.M.R. din aprilie 1964*. Expunerea în cauză aparține ministrului de Interne, Al. Drăghici.

independenței și suveranității statului nostru⁶, ceea ce constituia, într-adevăr o schimbare considerabilă față de tezele atât de vehiculate anterior, referitoare la internaționalismul proletar și necesitatea apărării cuceririlor socialismului din Uniunea Sovietică, prezentate de asemenea, în anii `50, ca îndatoriri fundamentale ale ofițerului de Securitate român. Cadrele Securității erau însă adaptabile, astfel încât puteau să aplaude fără reținere schimbarea de direcție a politicii partidului, cu tot atâta convingere cu care au aplaudat și pus în practică vechile teze, amintite mai sus :

„[...] Organele de Securitate, ofițerii organelor de Securitate, nu sunt niște mercenari, ei nu lucrează pentru oricine, pentru orice putere străină – indiferent cum s-o numi ea – ori pentru socialism în genere, ci pentru interesele poporului din care fac parte, pentru interesele partidului, pentru interesele clasei **noastre** (subl.ns.) muncitoare. (Aplauze)”⁷.

Problema controlului exercitat de partid asupra Securității române era însă o problemă care nu se limita la ruperea legăturilor cu organele omoloage sovietice. Această problemă și cea a abuzurilor la care s-ar fi dedat organele Securității au fost mult dezbătute în cadrul Biroului Politic al P.M.R., mai ales în perioada ulterioară Congresului al XX-lea al P.C.U.S., dar și în perioadele anterioare. Lăsând la o parte implicațiile politice ale acestor dispute, concluzia care s-a impus a fost că era necesară o verificare a cadrelor de conducere ale Securității și îmbunătățirea politicii de cadre a Ministerului Afacerilor Interne. Ca urmare, în martie 1957, un colectiv condus de Chivu Stoica și format din Gh. Apostol, N. Ceaușescu, Al. Moghioroș și Al. Drăghici este însărcinat de Biroul Politic, din care făceau parte, să prezinte „propuneri de tovarăși din cadrele M.A.I., de la M[inisterul] F[orțelor] A[rmate] și dintre alte cadre superioare, care ar putea fi promovate în conducerea M.A.I.”⁸. Chiar dacă această măsură a fost menită inițial să înlăture nemulțumirea unora dintre membrii Biroului Politic – în speță, N. Ceaușescu și Emil Bodnăraș – care doreau crearea unui Departament al Securității Statului în cadrul M.A.I. – totuși necesitatea unor schimbări de substanță a politicii

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, f. 166: *Expunerea la ședința activului Comitetului Regional P.M.R. Ploiești, ce a avut loc la data de 13.05.1964 și în care s-a dezbătut Declarația Plenarei C.C. al P.M.R. din aprilie 1964*. Vorbitorul este același Alexandru Drăghici. În fața activului de partid din M.A.I., A. Drăghici declarase și fusese aplaudat cu însuflețire : „Problema securității statului este un atribut al poporului nostru și nicidecum o treabă de mercenari ai altor state. Ofițerii de Securitate sunt strâns legați de linia partidului nostru, sunt luptători hotărâți pentru progresul și libertatea poporului, apără cuceririle clasei muncitoare, cuceririle progresiste ale poporului **nostru** și nicidecum interesele aventuriste ale **altora** (subl.ns.).(Aplauze)”. – vezi *Ibidem*, f. 32. „Alții” în acest caz, erau chiar conducătorii Uniunii Sovietice. În numai câțiva ani, interesele Uniunii Sovietice deveniseră interesele *altora* și nu ale muncitorilor din întreaga lume. La altă ședință, A. Drăghici vorbește de „șovinismul acesta de mare putere [...] al velicorusului, care nu ține cont de nimic și caută toată ziua să se umfle în pene” și spune chiar că „măsurile luate împotriva Chinei [...] sunt unice în istorie și, la timpul său, numai Hitler le mai practica” (ultima parte a frazei era prea provocatoare, așa că a fost tăiată ulterior cu pixul din stenograma ședinței)– *Ibidem*, f.71 și 80 – *Expunerea la ședința activului Direcției Politice a Trupelor și Formațiilor MAI., ce a avut loc la data de 06.05.1964 și în care s-a dezbătut Declarația Plenarei CC al PMR din aprilie 1964*.

⁸ *Idem*, Secția Cancelarie, dosar nr. 10/1957, f. 4: *Protocolul nr. 6 al ședinței Biroului Politic al CC al PMR din 6.03.1957*.

de cadre din Ministerul Afacerilor Interne a reieșit cu pregnanță după efectuarea unui control referitor la munca de cadre din M.A.I., de către un colectiv din cadrul Secției Administrative a C.C. al P.M.R., care a descoperit grave deficiențe în această privință la nivelul ministerului respectiv.

Astfel, în primul rând, se constatau deficiențe la nivelul compoziției după apartenența politică a aparatului Securității: doar 45,62% din efectiv era format din membri și candidați de partid, deficiență datorată faptului că în Ministerul Afacerilor Interne nu ar fi existat „o preocupare suficientă pentru pregătirea și calificarea cadrelor muncitorești și s-au selecționat elemente neîncadrate politic, fără experiența vieții, din rândul elevilor proveniți din mediul funcționăresc și sătesc”⁹. Mai mult decât atât, existau servicii unde, „sub paravanul «oamenilor culti» au fost încadrate 50% elemente funcționărești și elevi, care au introdus [...] un spirit mic – burghez, anarhie, indisciplină și atitudine imorală”. O încadrare greșită din punct de vedere al compoziției sociale și politice se constata și la nivelul conducerii unor direcții centrale și regionale ale Ministerului Afacerilor Interne – fiind amintit, în acest sens, cazul Direcției a III-a, unde, din 9 cadre de conducere, 7 erau foști funcționari. Acestor cadre de conducere li se adăugau cele total necorespunzătoare prin trecutul lor:

„În Ministerul Afacerilor Interne mai continuă să fie menținute în funcții de răspundere elemente necorespunzătoare din punct de vedere politic sau profesional, pe motivul că «sunt specialiști» și că nu pot fi înlocuiți. Astfel, în aparatul central și regional de Securitate, sunt menținute în funcții de conducere unele elemente cum sunt : cpt. Chiricu, locțiitor șef serviciu în Direcția a III-a, fost simpatizant legionar. Tatăl său și rudele apropiate au făcut parte din mișcarea legionară; lt. maj. Ghițulescu Ion șef serviciu Direcția a VII-a, fost legionar; maior Năstase Sepi, șeful regionalei M.A.I. Constanța, care a participat la ședințe legionare, în 1944 a fost condamnat la 6 luni închisoare pentru complicitate în sustragerea unei sume de bani”¹⁰.

Această incapacitate de a înlocui în funcții oameni necorespunzători din punct de vedere profesional sau politic era explicată prin lipsa de preocupare a organelor de cadre din M.A.I. pentru crearea unei rezerve de cadre, din cadrul căreia se puteau selecționa ofițeri care să ia locul celor compromiși, deși „despre această problemă se discută de ani de zile” și astfel se ajunsese la menținerea în funcții a unor „elemente necorespunzătoare”, care erau numite numai provizoriu în funcții, neputând fi înaintate spre confirmare, precum maiorul Năstase Sepi, colonelul Crăciun Gheorghe (șeful Regionalei M.A.I. Brașov), maiorul Aramă Gheorghe (șef al regionalei M.A.I. Galați), lt. colonelul Holingher Isidor (șeful Direcției a II-a) etc.

În plus față de problemele existente din punctul de vedere al compoziției sociale și politice a aparatului de Securitate, se menținea o situație necorespunzătoare și în privința pregătirii „generale, profesionale și politico – ideologice a lucrătorilor de Securitate și Miliție”. În cele ce urmează mă voi referi numai la cadrele de conducere din Securitate. Astfel, din punctul de vedere al studiilor efectuate, din 1476 conducători de birouri, servicii, direcții regionale și centrale, adjuncți ai ministrului de Interne etc., 1054 urmaseră până la 7 clase

⁹ Idem, dosar 43/1957, f. 23: *Referat privind munca de cadre din M.A.I.*, din 04.07.1957, alcătuit de Secția Administrativă a C.C. al P.M.R.

¹⁰ *Ibidem*, f. 24.

(cca.71,4%), 101 – aveau 8 – 9 clase medii (6,8%), 190 – 10 clase medii (12,8%), 131 – studii superioare (8,8%). În ce privește studiile politice sau profesionale, 462 urmaseră școli de partid (31%), iar 724 – școli militare și profesionale (49%)¹¹. Concluzia controlurilor P.M.R. față de această situație era că „atât lucrătorii de securitate cât și cei de miliție, fiind lipsiți de o suficientă bază de cultură generală, de pregătire politică și profesională, nu pot să rezolve în bune condițiuni sarcinile încredințate”¹².

Pentru situația îngrijorătoare existentă în privința politicii de cadre din Ministerul Afacerilor Interne, în opinia delegaților P.M.R., vina o purta conducerea Direcției de Cadre a acestui minister. Aceasta, pe lângă faptul că promovase o serie de metode de lucru inadecvate, era formată ea însăși, în opinia aceluiași, din persoane necorespunzătoare din punct de vedere politic și profesional. Erau amintite, în acest sens, cazurile a o serie de șefi de servicii din Direcția de Cadre: maiorul Ady Andrei, șeful Serviciului Învățământ, „element descompus moral, orgolios și lipsit de principialitate”, fost voluntar în armata salazaristă; căpitanul Sorin Iulian, loțiitorul celui de mai sus, avea rude plecate în Israel, nu ar fi avut la bază nici o meserie și era caracterizat ca „un element căruia i-a plăcut să ducă o viață ușoară”; maior Mateescu Marcel, loțiitor al șefului Serviciului 2, era provenit din „familie de exploatori” și era cunoscut drept „un element foarte îngâmfat, lipsit de obiectivitate în aprecierea oamenilor, comod și preocupat de rezolvarea intereselor personale”; maiorului Roventza Grigore, șef serviciu, i se reproșa faptul că ar fi întreținut legături și apoi s-ar fi căsătorit cu soția unui legionar arestat; căpitanul Virgil Constantin, loțiitor șef serviciu, era caracterizat drept „bețiv, afemeiat și ușuratic în viața particulară”; căpitanul Regenstreich Lazăr, șef serviciu, era văzut drept „comod în muncă, manifestă multă plictiseală și tendințe de carierism [...] se ocupă cu intrigi și bârfeli la adresa cadrelor” și, mai mult decât atât, dorea de multă vreme să plece din cadrul Direcției¹³. Situația conducerii Direcției nu era corespunzătoare nici în ceea ce privea compoziția națională, dacă se avea în vedere faptul că, din punct de vedere al originii etnice, din totalul cadrelor de conducere existente, doar 3 erau români, 4 – evrei și 3 – maghiari.

Pe lângă aceste neajunsuri, legate de compoziția din punct de vedere politic și etnic al conducerii Direcției Cadre din M.A.I., existau o serie de probleme legate de stilul și atmosfera de lucru de la nivelul acesteia. Referitor la atmosfera de lucru se preciza faptul că „în locul unei colaborări și sprijin[ului] reciproc între șefii de servicii, există o atmosferă de suspiciune și mahalagisme”¹⁴. În privința stilului de lucru, însă, referatul de control al instructorilor Secției Administrative identifica la nivelul Direcției Cadre a Ministerului de Interne o serie de probleme vechi, legate chiar de stilul de guvernare al regimului comunist, din România și de oriunde:

¹¹ *Ibidem*, f. 26.

¹² *Ibidem*. Situația la nivelul lucrătorilor operativi era și mai dramatică în această privință – deși diferențele nu sunt foarte mari. Astfel, din 8005 lucrători operativi existenți în 1957, 6142 absolviseră până la 7 clase (cca.77%); 492 – 8 – 9 clase medii (6%); 1074 – 10 clase medii (13%); 297 – studii superioare (4%).

¹³ *Ibidem*, f. 28.

¹⁴ *Ibidem*, f. 29.

„Conducerea Direcției de Cadre se menține pe o poziție birocratică, în a centraliza rezolvarea tuturor problemelor de cadre din M.A.I. la nivelul direcției. Cu toate că există servicii și secții de cadre în unitățile și formațiunile M.A.I., din cauza centralismului excesiv, unele organe de cadre nu pot rezolva nici măcar angajarea sau scoaterea unei femei de serviciu fără aprobarea Direcției de Cadre.

Stilul și metodele de muncă a[le] conducerii Direcției de Cadre sunt birocratice, greoaie, duc la târăgănarea lucrărilor și frânează inițiativa lucrătorilor de cadre. Multe din lucrările și propunerile prezentate de șefii serviciilor sunt târăgănate luni de zile.

Conducerea Direcției de Cadre se pierde într-o serie de probleme mărunte și din lipsa unui control temeinic și calificat asupra organelor de cadre, este ruptă de problemele vitale ale muncii de cadre”¹⁵.

Cum pentru toată această situație trebuia găsit un vinovat, responsabilitatea cade asupra șefului Direcției Cadre de atunci, generalul-maior Alexandru Demeter ¹⁶:

¹⁵ *Ibidem*, f. 27.

¹⁶ **Alexandru Demeter** – n. 22.08.1920, la Budapesta. Absolvent a 4 clase primare și a unui curs de specializare în U.R.S.S. Meseria sa de bază era cea de lăcătuș. A luat legătura cu adepții mișcării comuniste ilegale din 1937, în timp ce era angajat al Atelierelor „Leonida” din București. Membru de partid din 1938, a fost arestat cu ocazia unor manifestații desfășurate la Obor, în București și condamnat la 10 ani de închisoare. În închisorile Jilava, Lugoj și Caransebeș, prin care a trecut înainte de 23 august 1944, a făcut parte din „celula de partid”. După august 1944, a primit diferite sarcini referitoare la organizarea tineretului comunist din teritoriu, iar din 1945 până în 1947 a fost activist al P.C.R. în cadrul sectorului IV Roșu București, calitate în care a lucrat în sectorul de educație politică și apoi s-a ocupat de anchete și verificări. În perioada 1947 – 1950, este responsabil cu munca de cadre în diferite comitete județene de partid – Odorhei și Ciuc – iar apoi va fi numit responsabil cu recomandările în Direcția de Cadre a C.C. al P.M.R. În 1950, este numit adjunct al șefului Secției Administrativ – Politice a C.C. al P.M.R., funcție în care va rămâne până în 1952, când este chemat în rândul cadrelor Ministerului Afacerilor Interne, în funcția de șef al Direcției de Cadre, primind gradul de colonel, iar, din 1954, pe cel de general – maior. Va rămâne în această funcție până în 1957, când în urma raportului de control amintit mai sus, va fi destituit din funcție, dar va fi trimis să urmeze, în perioada septembrie 1957 – 1958, cursul de perfecționare pe linia muncii de securitate din URSS, fiind șeful grupului român din M.A.I. care a urmat cursurile de la Moscova cu acel prilej. La înapoierea de la cursuri, este numit șef al Serviciului Inspecții din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, calitate în care va rămâne până în 1968, când primește funcția de inspector în Corpul de consilieri și inspectori al președintelui C.S.S. Va fi trecut în rezervă la 06.05.1968 – vezi ACNSAS, fond Cadre, dosar personal *Demeter Alexandru*, f. 1 – Referat de cadre alcătuit la data de 04.03.1976, semnat de șeful Direcției Cadre și Învățământ, colonel Moise Vasile și șeful Serviciului Evidență, colonel Apostol Vasile. Ceea ce nu se spune în referatul de cadre amintit mai sus este faptul că Alexandru Demeter a fost văzut ca unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai lui Al. Drăghici, atrăgându-și multe antipatii din această cauză în rândul celorlalte cadre de conducere din minister. Trecerea sa în rezervă a fost legată de ancheta referitoare la procesul lui Lucrețiu Pătrășcanu, din 1968, în cursul căreia A. Demeter a fost acuzat și nu a reușit să se disculpe că ar fi servit drept complice la asasinarea fostului lider comunist, datorită faptului că a deținut calitatea de asesor popular la procesul lui Pătrășcanu din 1954 – vezi idem, fond Documentar, dosar 87, f. 50 – 51: *Stenograma convocării din 3 – 4 mai 1968, în care s-au dezbătut documentele Plenarei C.C. al P.C.R. din 22 - 25 aprilie 1968.*

„Tov. general maior Demeter Alexandru, cu tot ajutorul dat de conducerea ministerului, nu a reușit să asigure o conducere fermă, muncește împrăștiat, este influențabil, pripit, lipsit de modestie și se situează pe o poziție de automulțumire”¹⁷.

Măsurile propuse de colectivul de control al P.M.R. după finalizarea raportului vor fi drastice pentru cei vizați. Astfel, se recomanda destituirea din funcții a șefului Direcției Cadre, general maior Demeter Alexandru, a locțiitorului acestuia, lt. colonelul Stancu Gh., precum și a tuturor șefilor de servicii și a locțiitorilor acestora, amintiți și mai sus, care au fost găsiți necorespunzători. O altă cerință a colectivului de control al PMR anunța începutul unei perioade de nesiguranță și de schimbări pentru toate cadrele de conducere din M.A.I.: se solicita verificarea tuturor cadrelor ce dețineau funcții de conducere în aparatul M.A.I., iar cei „găsiți necorespunzători politic și profesional, cu ocazia verificărilor, să fie înlocuiți”¹⁸ până la data de 30 decembrie 1957. Schimbările nu se puteau produce atât de rapid, dar semnalul dat cu această ocazie era destul de limpede pentru cei vizați.

Prima consecință a controlului amintit mai sus a fost înlocuirea întregii conduceri a Direcției Cadre de la nivelul M.A.I., în frunte cu șeful acesteia, generalul Al. Demeter. În locul acestuia din urmă va fi numit un activist de partid, Ioan Pateșan, șef al Sectorului de Evidență Cadrelor din Secția Organizatorică a C.C. al P.M.R.¹⁹. Acesta era însă numai începutul unei

¹⁷ANIC, fond CC al PCR, Secția Cancelarie, dosar 43/1957, f. 29: *Referat privind munca de cadre din MAI*, din 04.07.1957, alcătuit de Secția Administrativă a C.C. al P.M.R.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Idem*, dosar 26/1957, f.3: *Protocol nr. 13 al ședinței Secretariatului C.C. al P.M.R. din ziua de 26.06.1957. Ioan Pateșan* – născut la data de 24.08.1921, în Reșița, fiul unui lăcătuș, studii – 7 clase primare, la numirea în funcție, a absolvit ulterior și liceul, cu examen de bacalaureat, profesie de bază – lăcătuș. A absolvit școala primară în 1935, iar apoi a intrat ca ucenic la Uzinele Reșița, unde se califică în meseria de lăcătuș, din 1939. Lucrează în continuare în cadrul uzinei, iar în ianuarie 1945 a fost numit șef de echipă în cadrul Secției „Hala Nouă” a Uzinelor Reșița. În iunie același an intră în P.C.R., iar în septembrie 1948 este scos din producție și numit activist de partid la Secția de Cadre a Comitetului Județean P.M.R. Reșița. Ulterior, este promovată în funcție și ajunge șef al secției amintite mai sus, urmând între timp și o școală de partid cu durata de două luni. Din iunie 1949 este transferat la Direcția de Cadre a C.C. al P.M.R., unde lucrează mai întâi ca instructor, apoi, în martie 1952, este promovată în funcția de șef de grupă la Sectorul de Verificare a Cadrelor din Comitetul Central al P.M.R. Din septembrie 1953, urmează cursurile Școlii Superioare de Partid „Ștefan Gheorghiu”, pe care le absolvă în 1956. În iulie 1956, este numit adjunct al șefului Secției de Cadre din Direcția de Cadre a C.C. al P.M.R., funcție pe care o deține până în aprilie 1957, când a fost desființată Direcția de Cadre a C.C., iar Ioan Pateșan este numit șef al Sectorului de Evidență Cadrelor din cadrul Secției Organizatorice a Comitetului Central. Ocupă acest post pentru scurtă vreme, în iulie 1957 fiind numit șef al Direcției Cadre a M.A.I. – vezi *idem*, Secția Cadre, dosar nr. P/491, f. 1 – 5; 12 – 13: *Autobiografie* a lui Ioan Pateșan, fără dată și referat de cadre privind activitatea lui Pateșan Ioan, din 27 noiembrie 1957, alcătuit de Secția Cadre a C.C. al P.M.R., semnată de Gal Ioan, instructor în cadrul secției. Ioan Pateșan rămâne la conducerea Direcției Cadre a M.A.I. până în februarie 1968, când este schimbat din funcție datorită numeroaselor plângeri ale ofițerilor din cadrul ministerului la adresa metodelor sale lucru și a abuzurilor la care s-ar fi dedat. Controalele pe linia muncii de cadre în Ministerul de Interne, efectuate de organele de partid în anii care au urmat instalării sale în funcție – în special cel din 1963 – au scos în evidență aceleași deficiențe în activitatea Direcției ca în 1957 – centralizare excesivă, concentrarea conducerii Direcției asupra unor probleme mărunte în defavoarea

întregi decade de schimbări a cadrelor de conducere din Securitatea română, la capătul căreia puțini dintre șefii de birouri, servicii, direcții din 1957 vor mai rămâne în funcție, întreaga operațiune culminând cu înlocuirea din funcție și condamnarea publică a însuși ministrului Afacerilor Interne de atunci, Al. Drăghici.

În ceea ce privește **modalitățile de schimbare din funcție** a cadrelor de conducere din Securitate, acestea erau reglementate de Statutul Corpului Ofițerilor și Generalilor și de ordinele ministrului Afacerilor Interne privind notarea de serviciu a ofițerilor de Securitate, fiind aproximativ aceleași pentru toate cadrele M.A.I., indiferent de funcția deținută.

Introducerea notării de serviciu a ofițerilor din Securitate, începând cu anul 1956, a permis evaluarea periodică a activității acestora. Potrivit prevederilor ordinului ministrului de Interne din 04.01.1958, notarea de serviciu era efectuată de cadrele de conducere pentru ofițerii subordonați lor, după următoarea procedură: șefii de servicii și secții pentru locuitorii lor și pentru toți ofițerii din subordine; șefii de direcții pentru locuitorii lor și pentru șefii de servicii și secții din subordine; adjunctul ministrului împreună cu șeful Direcției Cadre pentru șefii direcțiilor centrale și regionale. Notarea trebuia să reprezinte, în opinia inițiatorilor acestui sistem de evaluare, „sinteza cunoașterii minuțioasă a ofițerilor, realizată în procesul muncii de către șefii ierarhici și lucrătorii de cadre”, iar notarea fiecărui ofițer se putea încheia cu una din următoarele recomandări: păstrarea în funcția deținută; numirea într-o funcție superioară; trecerea într-o funcție inferioară; mutarea dintr-o funcție în alta similară; acordarea unui nou grad; trimiterea la diferite școli de specialitate, militare, politice; trecerea în rezervă (în afară de cei propuși pentru motive de sănătate sau condamnați prin sentință judecătorească)²⁰. Multe dintre schimbările efectuate la nivelul cadrelor de conducere din aparatul Securității în anii următori s-au produs ca urmare a notărilor nefavorabile pe care le-au primit în urma analizării activității lor de către conducerea Ministerului Afacerilor Interne. Înlocuirea din funcție a unor cadre de conducere se putea produce însă și datorită unor abateri disciplinare comise de aceștia, în urma cărora respectivii puteau fi înlocuiți din funcții, retrogradați în grad,

celor de mai mare importanță, crearea unei mari instabilități în rândul cadrelor M.A.I. datorită deselor mutări din posturi, scoaterea din rândul ofițerilor a unor cadre pentru deficiențe mărunte etc. La toate acestea se mai adăugau și deficiențe personale ale lui Pateșan, precum aroganța manifestată de acesta și comiterea de diverse abuzuri – vezi și ACNSAS, fond Cadre, dosar personal *Pateșan Ion*. Ion Pateșan a rămas unul dintre cei mai influenți șefi ai Direcției de Cadre din MAI din întreaga perioadă ulterioară lui 1945 – asta dacă-l excludem pe Iulian Vlad – și, cu siguranță, cel mai detestat. Memorialiștii proveniți din Ministerul de Interne, care și-au publicat lucrările în perioada ulterioară lui 1989, precum Neagu Cosma, Ionel Gal etc. au putut găsi, de multe ori, cuvinte de apreciere la adresa lui Al. Drăghici, dar au fost unanimi în a-l condamna pe Ioan Pateșan. În orice caz, acesta nici nu se putea bucura de multă apreciere, dacă avem în vedere faptul că el a coordonat practic, din funcția deținută, schimbările ce au avut loc în următoarea decadă în rândul cadrelor ministerului, schimbări care au stârnit multe resentimente în rândul acestora.

²⁰ Idem, fond Documentar, dosar nr. 13120, f. 4 –5: *Ordinul ministrului Afacerilor Interne privind notarea ofițerilor de Securitate*, nr. 121 din 04.01.1958. Procedura de notare a ofițerilor era mai complicată decât atât, având în vedere că se formau și comisii de notare, care analizau calificativele acordate în primă instanță de șefii ierarhici, cu o compoziție specifică pentru fiecare caz în parte – diferea după cum era vorba de notarea unor simpli ofițeri sau de a unor șefi de servicii, direcții etc. – dar este inutilă prezentarea a prea multe detalii în cazul de față.

trecuți în rezervă sau scoși din rândul cadrelor ministerului – măsură care echivala cu o concediere, fără drept de pensie. Desigur, în cazul comiterii unor abateri grave sau a unor infracțiuni, aceștia puteau fi și deferiți justiției, dar acestea erau cazuri relativ rare, menite mai ales să servească drept exemplu celorlalți angajați.

Înlocuirea celor destituiți din funcția de conducere deținută se făcea, teoretic, prin numirea unor noi conducători din rândul celor aflați în *rezerva de cadre*. Aceasta se prezenta sub forma unor liste de candidați, alcătuite de șefii tuturor unităților militare din M.A.I. și de șefii secțiilor de cadre din unitățile respective. Listele nominale se întocmeau în urma notărilor, inspecțiilor și controalelor care vizau activitatea ofițerilor diferitelor unități centrale sau teritoriale ale Securității și se alcătuiau separat pentru fiecare categorie de ofițeri, după cum urmează: liste de candidați cu ofițerii care merită să fie numiți în funcții superioare; liste cu ofițerii care urmează să fie retrogradați din funcții; liste de candidați cu ofițerii care merită să fie trimiși la studii, separat pentru academii și separat pentru cursuri²¹. Cu toate acestea, sistemul de promovare a ofițerilor în funcții de conducere pe baza includerii lor în rezerva de cadre a rămas mereu un deziderat al Direcției de Cadre din M.A.I. În realitate, au fost foarte dese cazurile în care aceste liste de candidați nu erau întocmite, iar destituirea unui cadru de conducere avea drept efect rămânerea vacantă a postului o perioadă îndelungată de timp²². De fapt, de multe ori, după destituirea unui cadru de conducere din Securitate, datorită lipsei unei rezerve de cadre adecvate, cel care îl înlocuia era venit din cu totul alte domenii decât de activitate și avea alte competențe decât cele cerute de postul vacant, ceea ce avea consecințe negative asupra întregii activități a compartimentului respectiv, după cum recunoștea și șeful Direcției Cadre, într-un raport de bilanț :

„Neavând în rezerva de cadre din fiecare unitate și unii oameni pentru funcții mari, a fost nevoie să fie promovați în funcții de conducere ofițeri luați din alte sectoare de activitate, cu specific diferit, ceea ce a necesitat o perioadă mai mare de timp pentru cunoașterea noului loc de muncă. De asemenea, nu au fost puține la număr cazurile când s-au făcut promovări în funcții din ofițeri care nu erau în rezerva de cadre”²³.

Toate acestea nu au împiedicat însă continuarea procesului de schimbare a conducătorilor de la diferite paliere ale Securității. Lipsa unei rezerve de cadre adecvate va avea drept consecință și numirea unor persoane necorespunzătoare în posturi de răspundere, dar, prin înlocuiri succesive ale acestora, se spera să se găsească, într-un final,

²¹ *Ibidem*, f. 89: *Instrucțiuni pentru notarea de serviciu a ofițerilor și generalilor din cadrele active ale trupelor Ministerului Afacerilor Interne*, semnate de șeful Direcției Cadre, col. Ioan Pateșan.

²² Vezi *idem*, dosar nr. 13 229, f. 107: *Raport cu privire la activitatea Direcției Cadre pe perioada septembrie 1961 – decembrie 1962*, din 31.01.1963, semnat de șeful Direcției Cadre, colonel de Securitate, Pateșan Ioan. Mai mult decât atât, calitatea rezervei de cadre sau, mai bine zis, absența ei obliga de multe ori la păstrarea în funcții a unor cadre de conducere „incompetente și fără perspective, care îngreunează bunul mers al muncii”, datorită faptului că nu existau înlocuitori pentru ele.

²³ *Ibidem*, f. 105. Problemele în această privință creșteau pe măsură ce funcția care trebuia ocupată era mai mare, datorită faptului că, pentru aceste funcții, rezerva de cadre era foarte deficitară, după cum aprecia și colonelul Pateșan: „În actuala rezervă de cadre sunt luate în majoritate cadre pentru funcții medii ca șefi birou, șefi secții, din rândul cărora nu se poate face o promovare imediată, atunci când avem nevoie să completăm o funcție din conducerea unităților”.

persoanele potrivite a îndeplini în mod corespunzător **atribuțiile șefului de unitate**, așa cum erau acestea văzute de Al. Drăghici și conducerea Ministerului Afacerilor Interne de atunci.

Rolul pe care trebuia să-l îndeplinească șefii diferitelor structuri, centrale sau teritoriale ale Securității, se conturează din numeroasele discursuri ale lui Al. Drăghici și ale altor cadre de conducere, ținute cu ocazia ședințelor de analiza activității diferitelor structuri teritoriale sau centrale ale Securității. Astfel, se distinge ca principală atribuție a șefilor unităților M.A.I. cea de a asigura formarea cadrelor din subordine și educarea acestora conform cerințelor conducerii de partid:

„[...] Tovarășii șefi de direcții, șefii de servicii și locțiitorii lor trebuie să înțeleagă că poartă răspunderea principală pentru educarea subalternilor în spiritul vigilenței revoluționare, a[] urii față de dușman, a[] dragostei și devotamentului față de Partidul Muncitoresc Român și guvernul Republicii Populare România”²⁴.

Aceasta era una din sarcinile principale atribuite șefilor diferitelor structuri ale Securității și în funcție de rezultatele ei era evaluată capacitatea profesională a acestora. Asupra dificultății însărcinării în cauză se insistă în nenumărate rânduri, ca și asupra răspunderii pe care o antrenă executarea ei:

„Mulți tovarăși dintre noi consideră că formarea cadrelor este un lucru foarte ușor, că este suficient să-l critici sau să-i faci o lecție o dată ca să țină un an de zile [...]. Noi nu avem, în acest sens, pile atomice care să țină atâta timp. Formarea cadrelor este o problemă foarte grea și de durată și dacă șeful nemijlocit nu-și pune ca sarcină pregătirea, formarea cadrelor zi de zi, ca să-i dai educație nu numai profesională, ci toată educația necesară unui ofițer de securitate, ca: atitudine, curaj, hotărâre, nu se poate face decât dacă șeful urmărește zi de zi această problemă. [...]

În această problemă, noi trebuie să urmărim cu atenție evoluția cadrelor. Nu este ușor să formezi un cadru, să formezi un caracter și cred că fiecare șef trebuie să fie apreciat și de felul cum creează aceste cadre și cum asigură cadrele de viitor pentru munca pe care o desfășoară astăzi și pentru munca pe care o va desfășura mâine”²⁵.

Pe de altă parte, cadrele de conducere trebuia să impulsioneze și să controleze permanent activitatea subordonaților, considerându-se că „totul depinde de șef până la urmă, când șeful cere muncă, se muncește și când șeful doarme, atunci nu se face muncă”²⁶ și, în același timp, să constituie, prin propria atitudine și comportare un model pentru angajații din subordine :

²⁴ Idem, dosar nr. 13 123, f. 44: *Stenograma ședinței de analiza muncii pe anul 1959, ce a avut loc în zilele de 14 și 15 martie 1960, la minister, cu șefii direcțiilor regionale, ai direcțiilor centrale, șefii Serviciilor III.*

²⁵ Idem, dosar nr. 13 164, f. 296 – 297: *Raport al Direcției Regionale Craiova a M.A.I., din ian. 1957, semnat de șeful Direcției, maior Socol Petre.*

²⁶ Idem, dosar nr. 12 635, f. 22: *Stenograma ședinței de analiza muncii Direcției Regionale M.A.I. Bacău, care a avut loc în ziua de 9 iulie 1958, la care au participat tov. ministru Alexandru Drăghici, conducerea direcției, șefii de servicii și raioane. Cuvintele îi aparțin lui Al. Drăghici.*

„[...] Șefii organelor de securitate trebuie să cultive în cadrul direcțiilor de care răspund un spirit partinic de muncă, să fie exigenți față de lipsuri, să trăiască ei înșiși, în primul rând, ordinele și directivele, să fie exemplul personal pentru subalterni”²⁷.

Se cerea, în același timp, conducătorilor organelor de Securitate să-și cunoască cât mai bine subordonații, pentru a putea controla cât mai eficient activitatea acestora²⁸ și, pentru a întări disciplina în unitățile M.A.I., să nu ezite să-i sancționeze pe cei care se abăteau de la ordinele date, în ciuda instruirii acordate :

„[...] Noi trebuie să punem baza pe operativitate, fiindcă este inutil să-i instruiști pe oameni atâta timp.[...] În loc să spunem omului care este realitatea, ne învârtim ca niște babe. Să terminăm cu această dulcegărie, să spunem omului că el ajută, prin unele scăpări pe care le face, spionul să activeze mai departe și dacă se va (sic!) mai repeta astfel de lucruri îl vom numi complice, fiindcă nu se poate merge la infinit cu asemenea porcării. Oamenii trebuie puși pe treabă și trași la răspundere. Arătat în același timp că dacă ei nu descoperă situația respectivă, înseamnă că favorizează dușmanul – voit sau nevoit.[...]

Eu sunt de acord ca pe viitor ea [conducerea] să meargă și să facă instructaj oamenilor. Mergi o dată și faci instructaj, a doua oară îl pui pe șeful de grupă să facă instructajul, a treia oară îl corectezi, însă până nu trași la răspundere oamenii nu se poate face treabă.”²⁹.

Pentru ca aceste instrucțiuni ale conducerii ministerului cu privire la îndatoririle șefilor diferitelor compartimente ale Securității să nu aibă doar valoare teoretică, Al. Drăghici a introdus, în același timp, un sistem drastic, în teorie, de responsabilizare a cadrelor de conducere, în virtutea căruia aceștia răspundeau pentru orice abatere a subordonaților, dat fiind faptul că fiecare din acestea era văzută ca un rezultat al lipsei de control și îndrumare din partea șefilor direcții:

„Oamenii greșesc, dar aceasta nu înseamnă că nu-i putem îndrepta. Să-i instruiim, fiindcă nu întâmplător, atunci când comite un lucrător o abatere, conducătorul este tras la răspundere. Trebuie să fie clar că procedăm astfel deoarece el are răspunderea față de lucrătorii din subordine”³⁰.

Deci, un șef de unitate din cadrul Securității, în viziunea conducerii Ministerului Afacerilor Interne din această perioadă, trebuia să fie un ofițer dedicat executării ordinelor ministrului, cu o „înaltă conștiință de clasă”, care cunoștea foarte bine domeniul său de activitate și putea să-și îndrume cu competență subordonații, știind totodată să se impună în

²⁷ Idem, dosar nr. 13 122, f. 39: *Stenograma ședinței din 15 – 16 iunie 1959, ținută la Minister cu cadrele de conducere din aparatul de Securitate*. Vorbitorul este același Al. Drăghici.

²⁸ „Noi nu vă cerem să fiți psihologi, însă cerem ca să-și cunoască oamenii, cerem ca să-i instruiască mai bine și să-i instruiască «în viu», pe lipsurile din muncă. Făcut control și toate lipsurile stabilite în urma acestuia să fie prelucrate cu oamenii, să facem ca șefii de echipă [de filaj] să fie șefi și nu simpli șmecheri, care să acopere lipsurile celorlalți” (A. Drăghici) – vezi idem, dosar nr. 13 191, f. 33 – *Stenograma de colegiu din ziua de 6 mai 1960, în care s-a analizat activitatea Direcției a VII-a pe perioada 1 ianuarie – 31 dec. 1959*.

²⁹ Idem, dosar nr. 13 195, f. 33: *Stenograma ședinței de colegiu din ziua de 13 mai 1960 în care s-a analizat activitatea Serviciului „B”* – A. Drăghici.

³⁰ Idem, dosar nr. 13 117, f. 71: *Stenograma ședinței de colegiu din ziua de 17.01.1963, în care s-a analizat activitatea Direcțiilor Spate și Financiară din M.A.I.*

fața acestora, prin „tragerea” lor „la răspundere” pentru fiecare abatere comisă. Mare parte a timpului de lucru al conducătorilor unităților mari din cadrul M.A.I. (direcții regionale și centrale, servicii operative de la nivel central, adjuncți ai ministrului) trebuia să fie acordată coordonării și controlului activității subordonaților, precum și educării lor în spiritul cerințelor ministrului Afacerilor Interne și ale conducerii P.M.R.

Cu toate acestea, puțini șefi de unități îndeplineau exigențele lui Al. Drăghici și ale colaboratorilor săi. Întreg sistemul de conducere al unităților Ministerului Afacerilor Interne din această perioadă pare să sufere de pe urma unor deficiențe structurale. Astfel, în primul rând, exista o slabă coordonare între activitățile desfășurate de diferite unități ale Securității, așa cum recunoștea și șeful Direcției a V-a de atunci, generalul Grigore Naum:

„[...] Există o stare de spirit, un fel de federație, fiecare cu ale sale. Nu există colaborare, ca toate organele Securității să colaboreze în așa măsură, să creăm o rețea, ca în adevăr dușmanul să nu poată pătrunde”³¹.

Pe lângă această problemă, deseori se vedea faptul că mulți dintre șefii de unități nu erau capabili să coordoneze munca subordonaților. Se constata fie că activitatea unor direcții era lipsită de orice organizare – Al. Drăghici observa că „se muncește cam în general, se iau mai multe probleme deodată, în loc să se ocupe de una în mod serios, până la capăt, ne ocupăm de toate și până la urmă nu iese nimic”³² – fie că, în alte unități, datorită încercării șefilor de a-și organiza munca în funcție de priorități, rezultatul obținut era abandonarea oricăror alte activități decât cele declarate prioritare. Această realitate era recunoscută cu seninătate chiar de șefii în cauză, cu prilejul ședințelor de bilanț:

„[...] Pe parcurs se ridică câte o sarcină și toată lumea luptă pentru realizarea ei, ca după aceea să fie lăsată pe planul doi. O asemenea acțiune la noi a fost în ceea ce privește verificarea sincerității agenturii.

La noi, din lipsă de orizont de cuprindere a problemelor, dacă punem lucrătorii să facă ordine, fie în evidență sau în problema recrutărilor de agenți, atunci se face campanie și se lasă restul problemelor. Spune conducerea direcției să facă o problemă, atunci toată lumea face această problemă și de fiecare dată trebuie impulsionați în această muncă. Lipsa pentru această treabă o poartă șefii, de tot felul – până la conducerea direcției”³³.

Această problemă se datora și nivelului redus de pregătire a majorității comandanților de unități din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, după cum și recunoșteau, în mod deschis, unii dintre aceștia:

³¹ Idem, dosar nr. 13 122, f. 192: *Stenograma ședinței din 15 – 16 iunie 1959, ținută la Minister cu cadrele de conducere din aparatul de Securitate.*

³² Idem, dosar nr. 13 123, f. 203: *Stenograma ședinței de analiza muncii pe anul 1959, ce a avut loc în zilele de 14 și 15 martie 1960, la minister, cu șefii direcțiilor regionale, ai direcțiilor centrale, șefii serv. III.*

³³ *Ibidem*, f. 164 – observația aparține generalului – maior Tănase Evghenie, șeful Direcției a IV-a Contrasabotaj. Cu același prilej, o observație asemănătoare avea și șeful Direcției a III-a Informații Interne, colonelul Nicolae Budișteanu: „[...] Avem lipsuri și suntem trași la răspundere de conducerea ministrului în ce privește evidența. Se trasează sarcină în această direcție și toată lumea pornește spre punerea la punct a evidenței și apar roadele. În același timp se neglijează munca cu agentura. Se trece la rezolvarea problemei agenturii și se uită de evidență și în felul acesta, cercul vicios se repetă. Toate aceste lucruri sunt posibile pentru faptul că nu se lucrează organizat”.

„Cu toate că s-au făcut realizări însemnate, mi-am dat seama că, la noi în direcție și în alte direcții, pe lângă ofițerii cu o bună pregătire și a cadrelor bune, avem ofițeri cu slabe cunoștințe, te și îngrozești câteodată, avem oameni care conduc subunități de frunte. Se pare că la un moment dat ne iau înaintea militarii în termen”³⁴.

Deficiențe existau și în privința cunoașterii efective de către șefii de unități a specificului activității pe care trebuia să o desfășoare, astfel încât aceștia se descalificau în fața subalternilor, nefiind capabili să le controleze munca:

„Mai avem încă servicii centrale, regiuni și multe raioane unde lipsește conducerea practică, unde șefii cunosc munca mai mult din referate și dosare, iar, după cum s-a văzut în unele cazuri, sunt dezinformați, deoarece nu știu ce fac subordonații, tolerează neîndeplinirea la timp a ordinelor și încălcarea disciplinei în muncă și au o poziție împăciuitoare față de lipsuri.

Mai sunt comandanți, loțiitori ai lor și șefi de servicii care persistă într-un stil de muncă defectuos, nu-și organizează suficient de temeinic munca pentru controlul îndeplinirii ordinelor, iar instructajul subalternilor de multe ori este general, rupt de activitatea practică și de lipsurile concrete constatate în muncă”³⁵.

Mai mult decât atât, unii dintre șefi erau ei înșiși „promotorii abaterilor și abuzurilor”, nu executau ordinele primite de la conducerea ministerului și nu se „bucurau de autoritate morală în fața subalternilor”³⁶ sau practicau atitudinea de „mamă bună» rău înțeleasă, în sensul că se solidarizează cu lucrătorii care nu au dus muncă, le iau apărarea”³⁷. Conducerea ministerului a încercat în nenumărate rânduri să întrerupă această solidaritate existentă între șefi și subordonații lor, dat fiind faptul că aceasta reprezenta, în primul rând, o subminare a autorității sale, dar rezultatele se lăsau de multe ori, așteptate, așa cum constata și Alexandru Drăghici în urma unei analize a activității desfășurate de lucrătorii Regionalei M.A.I. Bacău:

„Am insistat, în întrebările puse la cei care au vorbit, ca să spună câți lucrători n-au agentură și n-am auzit nici un șef de serviciu și nici de raion să raporteze că lucrătorul «X» sau «Y» n-are agentură, că au fost făcute eforturi suficiente. N-am auzit. O fi oare întâmplător acest lucru? Nu, tovarășii! Tocmai acesta este împăciuitoismul, aceasta este acoperirea și

³⁴ Idem, dosar 13 117, vol. 17, f. 51: *Proces – verbal al ședinței de analiza muncii Comandamentului Trupelor M.A.I. pe anul 1964, care a avut loc în ziua de 07.12.64*. Observația îi aparține colonelului Ioan Geoană, din cadrul Apărării Locale Antiaeriene (A.L.A.), care constatase acest lucru atunci când făcuse parte din comisia de examinare pentru acordarea gradului de maior unor ofițeri din cadrul Trupelor M.A.I. Remarca sa și-a atras o replică acidă din partea lt. col. Constantin Drăghici, șeful Direcției Politice a Trupelor și Formațiunilor M.A.I.: „[...] Tovarășul trebuia să fie «îngrozit» atunci când și-a pus semnătura, ca președinte al comisiei de examinare, când tuturor le-a acordat calificativul de trecere și pe propunerile privind avansarea la gradul de maior” – *Ibidem*, f. 81.

³⁵ *Ibidem*, f. 43.

³⁶ Idem, dosar nr. 13 193, f. 110: *Raportul Inspecției privind activitatea informativ – operativă desfășurată de aparatul Direcției regionale M.A.I. Craiova în perioada ianuarie 1959 – aprilie 1960*, din 15.06.1960, semnat de șeful colectivului de control, cpt. Panțuru Virgil și aprobat de șeful Serviciului Inspecției, gen. maior Demeter Alexandru.

³⁷ Idem, dosar nr. 13 201, f. 6: *Stenograma ședinței ce a avut loc cu efectivul Direcției a V-a în ziua de 12 iunie 1961*.

cocoloșirea abaterilor, este acoperirea leneșilor de către șefii de servicii și de raioane. Tocmai acoperirea aceasta, ca nu cumva să te critic eu pe tine și nici tu pe mine, aceasta este expresia împăciuitoarismului. De ce să-ți fac viața rea eu ție și tu mie, mai bine cocoloșim împreună murdăriile aici, tu știi despre abaterile mele, eu știu despre ale tale. Aceasta este legătura de muncă între șefi și subalterni în cadrul regiunii Bacău³⁸.

În aceste condiții, principala grijă a multora dintre conducătorii unităților M.A.I. era să ascundă situația reală din unitățile lor. Astfel, mulți dintre ei acopereau „munca proastă în dosul unor cifre formale”, deși, în acest mod, „ne înșală pe noi, se înșală pe ei, cu situații umflante și-și creează astfel o stare de autoliniștire și de tolerare a lipsurilor”³⁹. Cu toate că, în general, activitatea de ascundere a realității prin „umflarea” cifrelor din raportările trimise periodic conducerii de la București se bucura de un relativ succes – succes care depindea, în fapt, și de depărtarea de Capitală a fiecăreia dintre unitățile conduse de personajele în cauză – existau și momente de criză în viața fiecărei unități, reprezentate de sosirea controalelor trimise de conducerea ministerului. În aceste momente, perpetuarea în posturile ocupate de fiecare dintre acești șefi depindea de abilitatea lor de a-și asuma într-un mod convingător angajamentul că vor remedia lipsurile găsite cu ocazia controlului. Acest lucru era cunoscut de conducerea ministerului, însă, de multe ori, lipsa unei rezerve adecvate de cadre asigura rămânerea în post a celor blamați pentru „lipsurile” lor:

„Se obișnuiește, în munca noastră și cred că trebuie să ne lecuim de acest obicei prost, ca atunci când vine organul superior în control și verifică, se dă foarte multă siguranță că lucrurile se vor îndrepta. Se ține fiecare după obiceiul acesta ritual să asigure că treaba, de-acum înainte, o să se îndrepte și că, fără nici-o grijă, șeful respectiv să plece, că lucrurile se vor îndrepta, «că am descoperit acum America», până acum nu am știut de lipsuri, de toate aceste greutăți care frânează munca noastră [...]».

Tovarăși, eu cred că nu este bine acest lucru, nu trebuie să venim cu astfel de asigurări atunci când nu simțim măcar ceea ce trebuie să facem mai departe. Ceea ce se spunea aici, că controlul a dat un semnal de alarmă că vom veni aici și natural că venirea noastră aici va pune pe fiecare tovarăș să răspundă de munca dusă. Însă eu cred că acest lucru este de natură de a duce în eroare pe unii tovarășii care se lasă duși de nas⁴⁰.

³⁸ Idem, dosar nr. 12 635, f. 77: *Stenograma ședinței de analiza muncii Direcției Regionale M.A.I. Bacău, care a avut loc în ziua de 9 iulie 1958, la care au participat tov. ministru Alexandru Drăghici, conducerea direcției, șefii de servicii și raioane*; O situație asemănătoare constata și unul dintre cei propuși, în 1957, pentru funcția de secretar general al M.A.I., Vasile Bene, cu prilejul unei analize a muncii la regionala din Cluj : „Pe bună dreptate a pus întrebarea tovarășul ministru Drăghici că nu sunteți militari? Din păcate, unii șefi ai noștri nu pretind disciplină militară, nu pretind ca subalternul să se ducă să-i raporteze, ci îi spune...Servus! și intră cu țigara în gură la comandant, după aceea urmează paharul de vin împreună, cheful și celelalte abateri și acestea duc, tov[arăși], ca să nu îndeplinim ordinele în problema de securitate” – vezi idem, dosar nr. 13 178, f. 58: *Stenograma ședinței de analiza activității Reg. M.A.I. Cluj ținută în ziua de 6 martie 1959*.

³⁹ Idem, dosar nr. 13 122, f. 16: *Stenograma ședinței din 15 – 16 iunie 1959, ținută la Minister cu cadrele de conducere din aparatul de Securitate*.

⁴⁰ Idem, dosar nr. 12 635, f. 70: *Stenograma ședinței de analiza muncii Direcției Regionale M.A.I. Bacău, care a avut loc în ziua de 9 iulie 1958, la care au participat tov. ministru Alexandru Drăghici, conducerea direcției, șefii de servicii și raioane*. Formalismul autocriticii pe care o efectuau șefii

Reproșurile aduse conducătorilor diverselor unități ale Securității erau însoțite, de multe ori, de atenționarea lor asupra privilegiilor de care se bucurau în raport cu restul populației, privilegiile care derivau și din specificul muncii de Securitate, dar și din încrederea pe care ar fi manifestat-o partidul în cei care trebuia să fie apărătorii cuceririlor revoluționare:

„[...] Vreau să vă mai spun și știți că muncitorul în producție, pentru a primi salariul său, trebuie să facă muncă de calitate și, în același timp, și cantitate, pe câtă vreme lucrătorilor noștri nu li se pune această problemă. Contăm pe conștiința lor. Și, din nenorocire, această conștiință lipsește chiar șefilor”⁴¹.

Treptat, însă, a devenit tot mai limpede că nu toate cadrele Securității și nici chiar cele de conducere meritau să rămână în rândurile acesteia. Avertismente cu privire la schimbările care vor urma au fost lansate mereu de către conducerea ministerului, rămânând celor vizați sarcina de a le interpreta corespunzător și de a-și îmbunătăți performanțele înainte de a fi prea târziu:

„Să știți că Securitatea va fi și cu voi și fără voi, că va trebui să fiți disciplinați și eliminând toate elementele indisciplinate din rândul vostru veți vedea că treaba se va îmbunătăți. Aceste elemente leneșe n-au decât să se ducă unde vor, dar la noi n-au ce căuta. Noi avem nevoie de cadre serioase, care să se dezvolte o dată cu munca și care învață din lupta împotriva dușmanului”⁴².

În ceea ce privește **motivațiile** schimbării cadrelor de conducere ale Securității din funcțiile deținute, în perioada 1958 – 1964, acestea par să fi fost foarte diferite, în funcție de persoanele avute în vedere. De cele mai multe ori, așa cum s-a văzut, aceste motivații au ținut de incompetența cadrelor respective, de diversele abateri comise de aceștia, de trecutul necorespunzător al unora dintre ei – au fost descoperiți, în continuare, chiar la vârful Securității, foști legionari, informatori ai Siguranței, urmași ai unor foști „exploatare” etc. – sau de intrigile care se țeseau la nivel central sau local și cărora mulți dintre șefi le cădeau

diferitelor structuri ale M.A.I. era condamnat și de secretarul general al ministerului, colonelul Pavel Aranici, care remarca lipsa de conținut al acestui adevărat ritual al vremii „[...] Noi recunoaștem foarte ușor că sunt lipsuri. Dar asta o spunem parcă noi nu am purta nici o răspundere asupra acestor lipsuri. [...] Dar, tovarăși, nu este suficient să dă[m] dreptate sau să recunoaștem lipsurile noastre și să nu luăm nici un fel de măsuri de îndreptarea lucrurilor, înseamnă a face demagogie. Autocritica înseamnă a lua toate măsurile de îndreptarea lipsurilor. Altfel ne transformăm în demagogi, în oameni de nimic”. – vezi idem, dosar nr. 13 200, f. 57 – 58: *Stenograma ședinței de analiză a muncii pe linia Direcției IV cu aparatul din direcția centrală și din direcțiile regionale care lucrează pe linie de contrasabotaj*.

⁴¹ *Ibidem*, f. 59. Cu un alt prilej, Al. Drăghici afirma, în același spirit: „Partidul nu ne învață să fim chiulangii, ne învață să fim frunțași în producție și producția noastră este descoperirea de cât mai mulți dușmani” – vezi idem, dosar 13 186, f. 49: *Stenograma ședinței de analiza activității direcției regionale M.A.I. Hunedoara, din ziua de 15.XII.1959*. Dincolo de caracterul interpretabil al afirmației („producția” putea fi mărită și artificial, pentru a se arăta că „organele” lucrează), ea era și un semn al începutului schimbării criteriilor de evaluare a activității cadrelor M.A.I., care, în perioada anterioară, erau apreciate în funcție de numărul de arestări efectuate (vezi, de exemplu, dosar nr. 13 122, f. 45), pe când acum accentul începe să se pună pe urmărirea informativă a „dușmanilor” și arestarea lor doar în cazuri precis determinate (ceea ce nu însemna că arestările vor înceta cu totul).

⁴² Idem, dosar nr. 13 186, f. 43: *Stenograma ședinței de analiza activității direcției regionale M.A.I. Hunedoara, din ziua de 15.XII.1959*.

victimă. De asemenea, trebuie avut în vedere și faptul că mulți dintre șefii diferitelor unități ale Securității se aflau de relativ multă vreme în funcții și, datorită puterii de care dispuneau, puteau deveni incomozi pentru oficialii partidului, motiv pentru care se impunea schimbarea lor periodică din posturile deținute, după modelul aplicat deja în Uniunea Sovietică de către Stalin – deși înlocuirea din funcție nu avea aceleași consecințe tragice pentru cei în cauză, precum pentru omologii lor sovietici în anii `30.

Rămâne de văzut în ce măsură se poate vorbi despre **urmărirea unei strategii** în ceea ce privește schimbarea din funcție a cadrelor de conducere din Securitate. La prima vedere, este evidentă existența unui program de „românizare” a conducerii diferitelor compartimente ale Securității, o preocupare în acest sens existând, așa cum s-a văzut, mai sus, încă din 1957, când Secția Administrativ – Politică a C.C. al P.M.R. cerea creșterea numărului de conducători de origine etnică română de la nivelul conducerii Direcției Cadre din M.A.I.

Pe lângă această politică de „românizare” amintită mai sus, s-a făcut mult referire la existența unei strategii care urmărea „desovietizarea” Securității în anii ulteriori lui 1958. Unii dintre memorialiștii proveniți din rândurile vechilor structuri ale Ministerului de Interne – Neagu Cozma, Ionel Gal ș.a. – au afirmat în repetate rânduri că anii `60 au constituit o perioadă de „dekaghebizare” a Securității române, care, după îndepărtarea consilierilor sovietici și încordarea relațiilor cu Moscova, ar fi devenit, într-adevăr, o instituție „națională”. Neagu Cozma afirmă chiar că Gheorghiu-Dej „l-a trimis pe «Sandu» [Alexandru Drăghici] să conducă Securitatea, fără KGB-iști și împotriva acestora”⁴³. De asemenea, se preciza că Gheorghiu-Dej ar fi hotărât eliminarea tuturor „kaghebiștilor” din structurile Securității, afectați de această măsură fiind și „românii care, aflându-se la studii în U.R.S.S., s-au întors acasă cu o importantă «zestre politică» – soții rusoaice”⁴⁴. Atât Neagu Cozma, cât și Ionel Gal⁴⁵, includ în categoria celor aflați pe lista de epurări din acea perioadă și pe toți ofițerii din Securitate și Armată care ar fi urmat cursurile de specializare de la Moscova, toți aceștia fiind ulterior suspectați, întemeiat sau nu, de susținerea intereselor sovietice în defavoarea celor românești.

Opinia citată mai sus este însușită și de istoricul Cristian Troncotă, care, în lucrarea sa *Istoria serviciilor secrete românești de la Cuza la Ceaușescu* susține :

„Desigur că mulți dintre ofițerii de securitate căsătoriți cu rusoaice – căsătorii contractate în perioada studiilor sau specializării la Moscova – este posibil să fi fost buni lucrători de informații. Dar, cum se știa sau se presupunea că sovieticii recrutaseră pe unii dintre ei, s-a luat măsura generală de epurare, urmând ca ulterior să se stabilească aceia care erau cu adevărat agenți KGB”⁴⁶.

⁴³ Neagu Cozma, Ion Stănescu, *De la iscoadă la agentul modern în spionajul și contraspionajul românesc*, Editura PACO, București, 2001, p. 178.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 181.

⁴⁵ Ionel Gal afirmă că „Nicolae Ceaușescu, din 1964, a curățat aparatul de partid, al Securității și al Armatei de agenții KGB și [...] cel puțin 70% din cei care au făcut școli superioare de partid în U.R.S.S. au fost scoși din funcție” – vezi Ionel Gal, *Rațiune și represiune în Ministerul de Interne 1965 – 1989*, vol. I, Ed. DominoR, Iași, 2001, p. 56.

⁴⁶ Cristian Troncotă, *op. cit.*, p. 483.

Rămâne, așadar, de văzut în ce măsură această strategie a conducătorilor comuniști români a fost într-adevăr urmată în perioada 1958 – 1967 în ceea ce-i privește pe șefii diferitelor compartimente ale Securității. Este de presupus că, în măsura în care a existat un program de epurare a cadrelor, bazat pe criteriile mai sus enunțate, el a fost aplicat cu prioritate în privința cadrelor de conducere.

Schimbări în rândul cadrelor medii de conducere. Am inclus în această categorie șefii de servicii, secții, birouri, raioane, de echipe și de grupe din diverse unități teritoriale și centrale ale Securității și locțiitorii celor de mai sus, cu toate că aceste funcții se situau pe poziții foarte diferite în cadrul ierarhiei M.A.I. Datorită faptului că nu este posibilă redarea, în studiul de față, a tuturor schimbărilor cadrelor medii de conducere efectuate în această perioadă – asta atât din cauza numeroaselor schimbări care au avut loc în rândul acestora, cât și a numărului considerabil de șefi de acest nivel care existau pe atunci în Securitate (așa cum s-a văzut, în 1957 existau 1476 cadre de conducere, marea lor majoritate de nivel mediu) – am ales să ofer o prezentare, în linii mari, a motivelor care au determinat aceste schimbări, așa cum au fost ele formulate de conducerea Ministerului Afacerilor Interne de atunci. De aceea, voi încerca să prezint mai multe cazuri relevante pentru procesul de schimbare a cadrelor medii de conducere din această perioadă, fără a garanta că ofițerii întâlniți în exemplele de mai jos sunt cele mai importante personaje din această categorie, ci doar că aceste cazuri sunt, în bună măsură, relevante pentru politica de cadre în Securitatea de atunci. O secțiune specială va fi dedicată șefilor de birouri, secții și servicii raionale, tocmai datorită faptului că modul de comportare a conducătorilor unor astfel de unități este definitoriu pentru această categorie, a șefilor de nivel mediu din Securitate.

În 1957, funcționau 191 *servicii, secții și birouri raionale* ale Securității, stabilite în toate localitățile de reședință ale raioanelor ce compuneau regiunile de atunci. Activitatea acestor structuri organizatorice era coordonată de conducerea direcțiilor regionale ale M.A.I. de care depindeau, iar personalul lor avea ca principală sarcină supravegherea activității populației din raionul respectiv, mai ales a aceleia din mediul rural. În martie 1960, însă, are loc o reorganizare a Ministerului Afacerilor Interne, ce avea ca scop reducerea numărului de angajați, în urma căreia, din cele 191 servicii și secții raionale, 142 erau desființate, iar 49 rămâneau în forma deținută și până atunci. În locul serviciilor și secțiilor desființate, luau ființă birouri raionale, cu un personal redus la 3 – 4 ofițeri, conduși de un șef de birou raional. În acest fel, se realiza o reducere de 1096 de posturi, ceea ce a dus, efectiv, la concedierea a 960 de persoane (dintre care 440 angajați civili), restul angajaților fiind repartizați pentru a „întări” efectivele serviciilor 3 din cadrul regiunilor (care se ocupau cu informațiile interne)⁴⁷.

Dincolo însă de economia realizată prin această reducere a posturilor din cadrul ministerului, adevăratul motiv al măsurii în cauză era faptul că cei care se aflau la conducerea organelor de represiune române au realizat, într-un final, că nu puteau controla în mod adecvat activitatea ofițerilor ce lucrau în serviciile și secțiile raionale. Încă din 1957, ministrul Afacerilor Interne recunoștea că „sunt raioane care, toată ziua, nu fac nimic, și aceasta pentru

⁴⁷ ANIC, fond CC al PCR, Secția Cancelarie, dosar nr. 3/1960, f. 7 – 8: *Expunere de motive cu privire la unele măsuri organizatorice ce urmează a fi luate în cadrul Ministerului Afacerilor Interne*, din 09.03.1960.

că noi i-am învățat așa și nu i-am îndreptat [...] iar, pe de altă parte, că nu am luat măsuri împotriva chiulangilor și leneșilor, care toată ziua învățesc hârtiile⁴⁸. Cu toate măsurile luate, Alexandru Drăghici a trebuit să-și declare, trei ani mai târziu, neputința, reducând personalul acestor structuri, pentru a limita, pe cât posibil, pagubele pe care le producea ministerului menținerea în funcțiune a acestui „aparat” indisciplinat, după cum o recunoștea și el :

„Trebuie spus că, la orice raion am fost – și am fost la multe raioane – am constatat că munca este foarte slabă, aproape că nu-ți vine să recunoști ceva din ordinele date de aici. Atunci ne-am gândit: și așa nu fac treabă aceste raioane, de ce să le mai ducem în spinare, de ce să nu ne descotorosim de acest aparat ?”⁴⁹

După reducerea personalului din cadrul structurilor raionale ale Securității, o parte a activității de supraveghere a populației din mediul rural este transferată în atribuția șefilor de post din comune. Cât despre șefii unităților raionale, aceștia primesc drept sarcină, pe lângă cea de coordonare și supraveghere a activității subordonaților, și pe cea de desfășurare a unei munci efective de securitate, fiecare trebuind să fie implicat în acțiuni operative și să aibă agentură proprie, pe care să o instruiască în mod adecvat. Asta în teorie. Realitatea se încapătăna însă să nu asculte de ordinele ministrului, după cum constata și acesta :

„Un tovarăș a spus aici un lucru foarte interesant, că șefii de raioane n-au agentură și dacă au un agent, l-au luat de la lucrătorul operativ. Aceasta înseamnă că nu merită să fie șef de raion. Ordinul dat este clar și anume să aveți agentură. [...] Să nu aibă nici un agent șeful de raion și nici o acțiune, aceasta nu este de conceput.

Într-adevăr, aceasta este un îndemn la chiul și este un exemplu prost pentru lucrătorii operativi, că o să spună că, dacă șeful nu muncește, de ce să muncească [...]”⁵⁰.

De fapt, în cel mai bun caz, șefii de raioane se ocupau în continuare de „învărtitul hârtiilor” și nu se sfiau să recunoască acest lucru și în fața ministrului :

„A. Drăghici: Ce faci trei zile la raion ?

Lt. maj. Ușurelu, șeful secției raionale Adjud: Fel de fel de evidențe, le răscolim, iar adunăm suspiecții, cei adunați nu ies, ceilalți uneori ...”⁵¹

Datorită faptului că nici după reducerea schemei organizatorice de la nivelul structurilor raionale ale Securității, situația muncii operative de la acest nivel nu se îmbunătățea, se ajunge la efectuarea de schimbări masive la nivelul conducerii birourilor raionale, în speranța impulsivității activității din acest sector. Motivațiile care au determinat aceste schimbări erau dintre cele mai diverse, în funcție de situația fiecărei unități în parte, dar ele se pot încadra, totuși, în câteva categorii.

⁴⁸ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13 164, f. 43: *Concluziile tovarășului ministru Alexandru Drăghici la ședința din 17 – 19 ianuarie 1957.*

⁴⁹ Idem, dosar nr. 13 123, f. 208: *Stenograma ședinței de analiza muncii pe anul 1959, ce a avut loc în zilele de 14 și 15 martie 1960, la minister, cu șefii direcțiilor regionale, ai direcțiilor centrale, șefii serv. III.*

⁵⁰ Idem, dosar nr. 12 635, f. 73 – 74: *Stenograma ședinței de analiza muncii Direcției Regionale M.A.I. Bacău, care a avut loc în ziua de 9 iulie 1958, la care au participat tov. ministru Alexandru Drăghici, conducerea direcției, șefii de servicii și raioane.*

⁵¹ *Ibidem*, f. 26.

Astfel, mulți dintre șefii de raioane erau schimbați din funcție mai ales datorită incompetenței profesionale dovedite. În urma controalelor efectuate de Serviciul Inspecției la nivelul raioanelor, se constata incapacitatea șefilor de a controla activitatea subordonaților sau acoperirea de către ei a greșelilor evidente ale unor lucrători operativi, după modelul atât de blamat de ministrul de Interne:

„[...] În cadrul Regiunii Craiova se petrec și alte «fenomene» cum, spre exemplu: lt. maj. Neagoe, din secția raională Filiași, în loc să lucreze cu agentura, pentru a-și justifica activitatea, scoate notele informative vechi din dosar, le schimbă data și le prezintă șefului de raion, lt. maj. Chirițoiu. Acesta, atât de bine cunoaște acțiunile, încât nici nu sesizează acest fals condamabil.

La raionul Turnu Severin, condus de cpt. Lăzărescu, lucrătorul operativ lt. Pescovici Iulian, până într-atât a neglijat munca cu agentura, încât a pierdut legătura cu 11 din 13 agenți. Șeful raionului, cpt. Lăzărescu, în loc să ia măsuri disciplinare împotriva lt. Pescovici, justifică astfel de lipsuri grosolane prin afirmații față de organul de control că: «de, la raion este greu de muncit»⁵².

La incompetența unora dintre cei schimbați din funcții se adăuga, de multe ori, totalul dezinteres față de activitatea pentru care erau retribuiți. Unii dintre acești șefi își părăseau locul de muncă și se dedicau altor meserii, mai pașnice, la domiciliu :

„[...] Ce fel de răspundere în muncă și ce fel de disciplină putea să introducă în raion fostul șef al raionului Tg. Jiu, cpt. Duca, care venea pe la ora 9 la lucru, semna câteva hârtii (de multe ori am primit hârtiile de la el și nesemnate) și apoi pleca – după cum spuneau lucrătorii operativi – «într-o direcție necunoscută», el aflându-se de fapt acasă, unde își cumpărase un banc de tâmplărie și împreună cu alt tâmplar de la o cooperativă, își lucra mobilă pentru casă, este, cred, clar pentru oricine»⁵³.

Cele mai nefaste efecte asupra activității șefilor de raioane le avea însă consumul de băuturi alcoolice, care făcea, de altfel, ravagii printre toți lucrătorii Securității, până la cel mai înalt nivel, asta și datorită faptului că se bucura de un anumit grad de toleranță din partea conducerii ministerului. Măsuri nu se luau împotriva celor în cauză decât în momentul în care se produceau incidente grave, apărute pe fondul consumului de alcool sau la un comportament deviant al acestora în timpul programului. Acesta este și cazul loțitorului șefului raionului Târgu Ocna, din cadrul regiunii Bacău, căpitanul Roman Ușurelu, caracterizat de șeful lui direct drept „un bețiv, un liberalist burghez, care muncește cât vrea, cum vrea”. Aflat în permanent conflict cu șeful raionului, căpitanul Ușurelu refuză în mod constant orice ordine venite din partea acestuia, ori își pune o amprentă personală asupra tuturor lucrărilor executate, spre exasperarea comandantului său :

„[...] În fața tov. subdirector l-am pus să dea raport și nu a vrut să-l facă. l-am ordonat să analizeze problema legionară pe tot raionul și să facă un plan amănunțit și mi-a

⁵² Idem, dosar nr. 13 164, f. 198: *Raport privind situația informativ – operativă și lupta organelor de securitate împotriva legionarilor, elementelor conducătoare ale fostelor partide burgheze și a elementelor dușmănoase din rândul tineretului studios și corpului didactic*, din 16.01.1957, al Direcției a III-a din cadrul M.A.I. .

⁵³ *Ibidem*, f. 289: *Raport* al Direcției Regionale Craiova a M.A.I., din ian. 1957, semnat de șeful Direcției, maior Socol Petre.

făcut un plan pe care nici cel mai slab lucrător nu-l făcea. În încheiere spune că acest plan nu are voie să-l modifice nimeni”⁵⁴.

Ofițerul mai sus amintit ajunge repede și în atenția conducerii direcției regionale Bacău, loțiiitorul directorului remarcând comportamentul original al acestuia:

„Avem încă o serie de oameni cărora nu le este mintea la treabă. Dacă tot ar fi muncit cât i-ar fi ajutat mintea și tot ar fi fost ceva pozitiv.[...] Ușurelu a ajuns până acolo că se îmbată pe teren și țipă la telefon că el se împușcă. Vine într-o zi beat la serviciu.[...] L-am trimis acasă să se culce și în loc să se ducă acasă, bea din nou. A fost sancționat și acum s-a pus șeful cadrelor să analizeze activitatea lui și să ia măsurile corespunzătoare”⁵⁵.

Alți șefi de raioane știau să-i antreneze pe toți ofițerii din subordine în activități menite să întărească coeziunea colectivului, deși aceste inițiative nu se bucurau întotdeauna de aprecierea meritată din partea organelor de conducere de la nivel regional sau central:

„Ce fel de disciplină în executarea ordinelor și ce fel de reguli introdusese în raionul Caracal fostul șef al raionului, Rogobete, o să fie clar dacă o să raportez aici că el însuși a declarat, ca răspuns la întrebarea mea că ce plan și-a făcut pentru intensificarea muncii cu agentura, el a declarat că avea într-adevăr un plan, însă un plan care se referea la ce femei să mai recruteze pentru nevoile sale personale, lucru cunoscut de toată lumea, nu numai de ofițeri.

La 1 Mai, când toți lucrătorii de securitate trebuia să fie pe teren, el a organizat o petrecere în localul Securității, unde, cu mic, cu mare, au fript un berbec «haiducește», după cum spunea un tovarăș și s-au îmbătat cu toții”⁵⁶.

⁵⁴ Idem, dosar nr. 13 192, f. 26: *Stenograma ședinței din ziua de 15 decembrie 1960, în care s-a analizat activitatea Direcției regionale M.A.I. Bacău, pe perioada anilor 1959 – 1960. Ședința a avut loc la Bacău.*

⁵⁵ *Ibidem*, f. 43. Deși schimbat din funcția deținută atunci, căpitanul Ușurelu nu va fi scos din rândul cadrelor M.A.I., așa cum s-a procedat în cazul altor ofițeri, pentru abateri chiar mai mici decât acestea. Asta se datora faptului că Roman Ușurelu (n. 17.01.1928, Galați, fost funcționar, membru P.C.R. din 1947, încadrat în Securitate din același an) era un personaj care a adus mari servicii partidului în perioada în care acesta era în stadiul consolidării puterii sale în România. Astfel, în 1949, Ușurelu a fost introdus în mod „legendat” în „banda teroristă” compusă din 12 legionari înarmați, conduși de Paragină Ion, care acționa în Munții Vrancei și „dovedind pricepere, iscusință și spirit de sacrificiu, a știut să câștige încrederea bandei, care apoi, pe baza unui plan de acțiune amănunțit, a fost lichidată, trecându-se la reținerea membrilor săi”. În urma acțiunii reușite a ofițerului, au fost arestați membrii bandei respective și alte 60 de persoane, ce ar fi sprijinit activitatea acestora. Drept răsplată, Roman Ușurelu a fost avansat în grad și funcție, a fost decorat cu 2 ordine și 4 medalii ale R.P.R. și i-au fost tolerate toate abaterile ulterioare, datorită faptului că era considerat un „erou”, cu care Securitatea se putea lăuda și în 1968, când și-a aniversat 20 de ani de la înființare. În consecință, căpitanul Ușurelu rămâne în M.A.I., este avansat în grad și păstrat într-o funcție de conducere – în 1969 era maior și adjunct șef secție la Securitatea Municipiului Piatra Neamț – vezi idem, fond D.M.R.U. a M.A.I., inventar 7368/1958, dosar nr. 13, fără numerotare: *Notă – raport cuprinzând ofițerii, subofițerii, gradații și soldații din unitățile aparatului de securitate care și-au pierdut viața în lupta cu dușmanul, precum și cei care s-au distins prin fapte de eroism și spirit de sacrificiu în îndeplinirea misiunilor ce le-au fost încredințate*, din 1968.

⁵⁶ Idem, fond Documentar, dosar nr. 13 164, f. 289: *Raport al Direcției Regionale Craiova a M.A.I., din ian. 1957, semnat de șeful Direcției, maior Socol Petre.*

La fel de numeroase erau cazurile în care conducătorii unităților raionale ale Securității abuzau de funcția încredințată, impunându-se, în final, schimbarea lor din funcție ca urmare fie a sesizărilor venite din partea organelor de partid locale, fie a numeroaselor reclamații primite din partea populației. Astfel, se poate remarca numărul mare al semnalărilor privind violențele fizice aplicate de unii șefi de raioane împotriva locuitorilor, ce impuneau, în cele din urmă, luarea de măsuri împotriva făptașilor⁵⁷, dar au apărut multe situații în care anumiți șefi de raioane se foloseau în mod abuziv de funcția deținută, pentru a obține diverse avantaje materiale sau pentru rezolvarea unor probleme personale. Sancțiunile adoptate împotriva acestora din urmă erau însă rareori consecvente: unii, precum fostul șef al raionului Novaci, regiunea Craiova, lt. major Sechel Ioan, care, „ca șef de raion, s-a preocupat de construirea de case și mai puțin de executarea ordinelor conducerii ministerului”, erau chiar promovați, acesta din urmă, de exemplu, fiind „promovat la regiune, ca anchetator prim”⁵⁸, în timp ce alții erau îndepărtați din funcție sau chiar scoși din rândul cadrelor Securității :

„Elocvent [...] este procedeul folosit de fostul șef al raionului Oltețu, cpt. Purcărea Marin, care a deschis acțiuni lui Bunel Paul, fără antecedente politice, motivând că acesta este suspect de sabotaj [...]. În realitate, Bunel Paul era șeful profesional al concubinei cpt. Purcărea și au avut unele neînțelegeri [...].

Mai mult, a reținut în mod abuziv pe Bunel Paul și încă doi salariați de la aceeași întreprindere, iar pentru a justifica aceasta, a luat o declarație de la concubina sa, [...], în care se arătau unele nereguli, care, chiar dacă ar fi fost reale, nu puteau fi un temei pentru reținere. De asemenea, pentru a putea întreține relații sentimentale cu sus – numita, locuința acesteia a fost făcută casă de întâlniri, iar soțul ei a fost recrutat ca gazdă. În afară de aceasta, s-a preocupat de construirea casei, prin abuzuri și împrumuturi de bani de la Banca Agricolă, pe numele altor persoane”⁵⁹.

Mulți dintre șefii unităților raionale ale Securității au fost schimbați în perioada care face obiectul studiului de față pentru motive precum cele amintite mai sus sau pentru crasa lor incompetență profesională. Cu toate acestea, unii dintre cei care făceau parte din ultima categorie – șefi incompetenți, dar care măcar nu se făceau remarcați prin diverse incidente,

⁵⁷ Vezi, de exemplu, idem, dosar nr. 13 193, f 45: *Stenograma ședinței de analiza activității Direcției Regionale MAI Craiova, ținută la Craiova în ziua de 3.08.1960*. Cu prilejul acestei ședințe de analiză, primul secretar al regiunii aducea în discuție cazul șefului raionului Băilești, Sekely (Szekely), care, deplasându-se în localitatea Mărăcine, din raion, probabil pe fondul consumului de alcool, îi amenința pe locuitori că-i arestează și bătuse un tânăr la Sfatul popular din localitate. Cazurile de acest fel sunt însă foarte numeroase, la astfel de abateri pretându-se lucrători ai Securității de la toate nivelele. Acest lucru îl determina pe Al. Drăghici să declare la o ședință: „Tovarăși, sigur că trebuie să avem ură față de dușmani, însă această ură ar trebui să meargă către dușmani și nicidecum să luăm oameni fără vină și să ne apucăm să-i batem” – vezi idem, dosar 13 164, f. 47 – *Concluziile tov. ministru Alexandru Drăghici la ședința din 17 – 19 ianuarie 1957*. De aici, cei din auditoriu puteau trage concluzia că pe dușmani erau liberi să-i bată liniștiți.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 111: *Raportul Inspecției privind activitatea informativ – operativă desfășurată de aparatul Direcției regionale M.A.I. Craiova în perioada ianuarie 1959 – aprilie 1960*, din 15.06.1960, semnat de șeful colectivului de control, cpt. Panțuru Virgil și aprobat de șeful Serviciului Inspecții, gen.-maior Demeter Alexandru.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 110.

menite să pună conducerea ministerului în situații stânjenitoare – erau păstrați pe mai departe în funcții, din simplul motiv că nu li se găseau înlocuitori, după cum recunoștea cu nemulțumire și conducerea Direcției Cadre :

„ [...] La regiunea Banat, este menținut ca șef de raion cpt. Domeanu Andrei, la raionul Drăgășani, cpt Chișu Gheorghe, la regiunea Brașov, colonel Mihali Alexandru, la Hunedoara, mr. Boca Ion. Toți aceștia sunt slabi în muncă, fără orientare și spirit organizatoric și care nu fac față sarcinilor încredințate”⁶⁰.

În aceste condiții, desființarea raioanelor, după 1968, a fost soluția ideală pentru rezolvarea unei probleme ce devenea tot mai supărătoare pentru conducerea Securității, care nu reușea să determine îmbunătățirea activității lucrătorilor din acest sector, cu toate schimbările făcute în rândul șefilor, mutarea celor care se dovedeau capabili de la un raion la altul pentru a îndrepta situația dezastruoasă lăsată de un fost conducător incompetent, sancționarea disciplinară a celor care comiteau diverse abateri etc. Motivul pentru care activitatea lucrătorilor din cadrul unităților raionale era atât de greu de controlat a fost, probabil, legat de numărul mare al acestui tip de unități și de dificultatea asigurării unei legături adecvate cu centrul. La toate acestea, se adăuga și faptul că toate defectele întâlnite la șefii raioanelor se regăseau și la nivelul șefilor de servicii centrale și regionale și chiar la cel al directorilor din cadrul Securității, care, teoretic, ar fi trebuit să-i controleze și îndrume.

Schimbările care au intervenit la nivelul *șefilor de birouri și servicii centrale și regionale* în perioada 1958 – 1967 s-au datorat, în mare măsură, unor cauze asemănătoare celor menționate mai sus – incompetența profesională, abuzurile comise, bețiile repetate, care aveau consecințe grave asupra activității celor în cauză sau neîndeplinirea ordinelor ministrului de Interne – ce puneau conducerea ministerului în situația de a constata că cei care ocupau o astfel de funcție nu corespundeau poziției deținute.

În ceea ce privește competența profesională șefilor de servicii, sau birouri, aceasta era apreciată atât în funcție de capacitatea acestora de a coordona activitatea subordonaților, cât și în funcție de rezultatele pe care le aveau în munca operativă propriu – zisă⁶¹. Îndeplinirea celor două tipuri de atribuții se dovedea, însă, de multe ori, prea mult pentru unii dintre șefi, care reușeau să aibă mari lipsuri în ambele privințe. Schimbarea din funcție a unora dintre ei s-a impus mai ales în situațiile în care lipsa lor de activitate pe linia muncii operative era considerată un prost exemplu pentru subordonații acestora, iar eșecurile unității pe care o conduceau deveneau evidente chiar și pentru cei neavizați. Astfel de situații se

⁶⁰ Idem, dosar nr. 13 229, f. 109: *Raport cu privire la activitatea Direcției Cadre pe perioada septembrie 1961 – decembrie 1962*, din 31.01.1963, semnat de șeful Direcției Cadre, colonel de Securitate, Pateșan Ioan. În acest fragment sunt menționați nu numai șefi ai unităților raionale, ci și șefi de servicii de la nivelul direcțiilor regionale sau chiar locțiitori ai șefilor de direcții, ceea ce redă și mai bine proporțiile lipsei de cadre din cadrul aparatului român de represiune.

⁶¹ Asta datorită faptului că șefilor de unități de acest nivel li se cerea, la fel ca șefilor de raioane, să recruteze agenți și să organizeze acțiuni informative. Doar șefii unităților mari – precum direcțiile regionale și centrale, serviciile „B”, „F”, „T”, „K” etc. – aveau ca atribuții doar coordonarea și controlarea activității subordonaților, fără a mai desfășura și muncă operativă propriu – zisă, deși nu le era interzisă (ba chiar le era recomandată, în cazurile de mai mare importanță) desfășurarea unei astfel de activități, dacă doreau și nu le afecta capacitatea de a conduce unitatea respectivă.

întâlneau frecvent în cadrul Direcției a II-a de Contraspionaj și mai ales în cadrul serviciilor (sau secțiilor, birourilor) 2, corespondente ale Direcției din teritoriu :

„Sunt destui acei tovarăși care nu numai că nu cer subordonaților eforturi în muncă, dar ei, personal, sunt comozi, nu participă la munca informativă, nu recrutează personal agentură și nu duc acțiuni informative.

Un exemplu tipic de acest fel – din păcate – îl constituie cpt. Popa Gheorghe, șeful Serviciului 2 de la D.R.M.A.I. Ploiești, care, timp de 3 ani, nu a recrutat personal nici un agent și nici nu se angrenează serios în cele mai importante acțiuni ale serviciului.

Ce tărie morală are cpt. Popa și alți tov. cu situație asemănătoare, să tragă la răspundere pe subalternii lor pentru neîndeplinirea unor ordine pe care nici ei nu le îndeplinesc ? Cum se împacă acest fel de a munci cu funcția de șef al unui colectiv așa de numeros cum este cel de la Regiunea Ploiești ?”⁶²

Alți șefi de servicii se dovedeau depășiți de abaterile subalternilor și nu reușeau să se impună în fața acestora, așa cum era, de exemplu, cazul șefului Serviciului 2 din cadrul Direcției Regionale Cluj a M.A.I., căpitanul Pîra, ai cărui subordonați se lăudau că „de când există Serviciul 2, nu a prins nimeni spioni”. Această situație îl aduce pe cel amintit mai sus în situația de-și cere singur schimbarea din funcție în fața ministrului:

„[...] Mie, încă de început , mi s-a spus că, dacă la Serv.[iciul] II o s-o încep mai «tare», o să mă trezesc singur și în adevăr, la un moment dat, m-am trezit singur. Tov. Sălișteanu spune la o ședință că șeful trebuie să se «aclimatizeze» după fiecare lucrător.

Lt. Sălișteanu lucrează din 1953. Peste el au «trecut» mulți șefi și totuși el a rămas pe același loc.

[...] Eu am fost izolat tot timpul. Tot timpul apărea câte un «nucleu», care lăsa să se înțeleagă că se asociază să facă treabă, dar m-am înșelat. Până aici nu am mai cunoscut situații asemănătoare. Eu am crezut că trebuie să discut cu omul deschis și cinstit și am văzut că se întoarce în birou și pe urmă discută cum vrea”⁶³.

⁶² Idem, dosar nr. 13 259, f. 98 – 99: Raport privind activitatea Direcției a II-a, prezentat de maior Neagu Cosma, șeful Direcției, la ședința de analiză a activității pe linie de contraspionaj, ținută la București, în ziua de 19.04.1961. Cu același prilej, au fost amenințați cu destituirea și cpt. Dorneanu Nicolae, șeful secției 2 de la Suceava, cpt. Rusu Ion, șeful biroului 2 de la Iași, cpt. Prodea Ion, șeful biroului 2 de la Hunedoara, maior Pătru Marin, șeful secției a II-a de la Crișana. În ce privește „performanțele” organelor regionale de contraspionaj, relevantă este relatarea maiorului Neagu Cosma, făcută cu prilejul ședinței amintite mai sus: „Nu întâmplător, unul din tehnicienii străini, care se află în regiunea Ploiești, referindu-se la activitatea unui alt tehnician, își pune întrebarea cum de organele Securității nu reușesc să descopere că acesta se ocupă cu spionajul și tot el găsește și explicația, spunând că «desigur, organele Securității (respectiv, Serviciul 2) din D.R.M.A.I. Ploiești, lucrează prost»” – vezi, *ibidem*, f. 85.

⁶³ Idem, dosar nr. 13 178, f. 40: *Stenograma ședinței de analiza activității Reg. M.A.I. Cluj ținută în ziua de 6 martie 1959*. Căpitanul Pîra avea, pe deasupra, un conflict permanent cu loçtiitorul său, pe care, după ce acesta din urmă se întorsese de la cursurile de perfecționare de la Moscova, îl acuza că ar vrea să-i ia locul în funcție. În consecință, întreg serviciul din subordine se împărțise în două tabere: susținătorii săi și cei ai loçtiitorului. A fost schimbat din funcție în aceeași lună, fiind însă numit tot într-un post de conducere: cel de șef al Serviciului raional Sibiu al M.A.I. Datorită importanței raionului Sibiu, se poate considera că această mutare era echivalentă cu o adevărată promovare în funcție, la

care se va adăuga ulterior și o avansare la gradul de maior. O dată ajuns în postul de șef al raionului Sibiu, căpitanul Pîra dovedește că a tras concluziile necesare de pe urma experienței nefericite avute în relația cu subordonații de la Cluj, căutând să promoveze o atmosferă cât mai cordială la noul loc de muncă și renunțând la orice fel de pretenții de la noii săi subalterni în ceea ce privește activitatea pe linie profesională. În curând, efectele nepăsării ofițerului față de îndeplinirea cerințelor conducerii ministerului în ceea ce privea munca de securitate încep să fi observate și de conducerea Regionalei Brașov a M.A.I. (căreia îi era direct subordonat) și de cea a Direcției a II-a, rezultatul fiind trimiterea a numeroase echipe de control la Sibiu, cu scopul de a se impulsiona activitatea ofițerilor de la acest raion. Echipele de control venite sunt însă șocate de atmosfera „prietenească” pe care o descoperă la fața locului, pe care o și descria unul din ofițerii de la D.R.M.A.I. Brașov, căpitanul Alexandru, sosit la Sibiu în apropierea Crăciunului din 1961: „Când am ajuns acolo, la 19 decembrie, lt. maj. Mica, care era ofițer de serviciu, m-a pofțit într-un birou. În acest birou, pe o masă, era un porc mistreț despicat. Lt. maj. Stoica și cpt. Bogdan au fost două zile la vânătoare. În această perioadă, s-a adus la sediul regiunii un butoi cu vin și parcă era la M[onopolul]. A[coolului]. și T[utunului]. se dădea fiecărui lucrător câte 5 kg. de vin, din care cauză s-au iscat unele discuții, deoarece unii voiau mai mult. Lt. maj. Manta avea o damigeană de vin după fișet și m-a invitat să beau. Am refuzat, spunând că sunt în timpul serviciului” (vezi idem, dosar nr. 13 235, f. 94: *Stenograma ședinței din ziua de 30.05.1962, în care s-a analizat activitatea pe linie de contraspionaj în țară*). Confruntat cu căpitanul Alexandru, cu prilejul unei ședințe de bilanț din 1962, desfășurate în prezența adjunctului lui Al. Drăghici, generalul V. Negrea, maiorul (acum) Pîra respinge toate aceste „simple povești”, spunând: „Probabil că sunt criticat tocmai pentru faptul că, spre deosebire de alte raioane, eu nu le dau [ofițerilor veniți în control] de mâncat și de băut”. În plus, afirmațiile cpt. Alexandru erau pur și simplu neadevărate, pentru că, la venirea acestuia din urmă la unitatea raională, porcul mistreț nu era în birou, ci „în podul raionului, iar vinul nu era la sediu, ci în garaj”. Această atitudine lipsită total de „autocritică” nu avea cum să nu atragă indignarea generalului Negrea, care le reproșează celor de la Sibiu că „mințiți ca porcii” (vezi *ibidem*, f. 95) și îi promite maiorului Pîra destituirea din funcție, amenințare care se materializează în același an. Cel care l-a înlocuit pe maiorul Pîra la conducerea unității raionale din Sibiu a Securității a fost maiorul Dumitru Surdu (sau Surd – apare menționat în ambele forme), care, la rândul său, trăsese și el anumite învățăminte de pe urma peripețiilor predecesorului său, numai că nu pe cele la care se aștepta conducerea M.A.I.: el a ajuns la concluzia că greșeala maiorului Pîra a fost atitudinea sa egoistă, datorită căreia limitase participarea la petrecerile ofițerilor raionului numai la anturajul acestora din Sibiu. În consecință, la scurtă vreme după instalarea sa în funcție, el îi antrenează și pe ofițerii unității raionale din Sighișoara a M.A.I. într-o serie de chefuri prin diferite localuri din orașul Sighișoara, folosind chiar pe unii ofițeri din cadrul Serviciului raional mai sus amintit exclusiv în scopul de a procura diferite băuturi și alimente pentru ceilalți angajați ai celor două unități raionale (vezi idem, dosar nr. 13 240, f. 147: *Stenograma ședinței din 21 octombrie 1963, în care s-a făcut analiza modulului cum au fost executate sarcinile ordonate de tovarășul ministru în octombrie 1962*). Toate acestea au ajuns, până la urmă, la cunoștința lui Al. Drăghici, care, depășit de situație, probabil și din lipsă de înlocuitori și din cauză că maiorul Surdu a avut o atitudine „autocritică” față de „lipsurile” sale, nu-l înlocuiește pe acesta din urmă din funcție, ci doar îl degradează, temporar, la gradul de căpitan. În 1965, Dumitru Surdu era încă în funcție și dădea dovezi de reabilitare, urmând să-și recapete gradul deținut anterior, dar, cu toate acestea, generalul V. Negrea nu-și făcea mari iluzii cu privire la comportamentul viitor al acestuia, după cum arăta chiar el cu prilejul unei ședințe de bilanț: „Acum, în perioada de reabilitare, cpt. Surd face treabă și nu știu dacă atunci când o să-i redăm gradul, de bucurie, n-o să zică: «hai să intru în cârciumă și să mai fac una!»” (vezi idem, dosar nr. 13 247, f. 52: *Stenograma ședinței de analiza muncii Direcției Regionale M.A.I. Brașov, ședință ce a avut loc la Brașov, pe data de 23 aprilie 1965*). Toate cele de mai sus nu reprezintă decât o imagine incompletă, dar, în bună măsură,

Șefilor de servicii incompetenți li se adăugau cei care comiteau diverse abuzuri sau chiar infracțiuni. Unele dintre aceste abateri erau rezultatul implicării organelor Securității în diverse intrigi existente pe plan local, acesta fiind cazul, de exemplu, al abuzului comis de căpitanul Avram Ilarie, șeful Secției a VI-a (anchete) din cadrul Direcției Regionale M.A.I. Mureș Autonome Maghiare, care arestase un funcționar al unei întreprinderi locale, ca urmare a unui denunț calomnios al directorului întreprinderii respective, cu care cel arestat se afla în conflict⁶⁴. Alți șefi de birouri sau servicii foloseau „metode interzise” (bătaia) pentru recrutarea de agenți⁶⁵ sau pentru obținerea de declarații din partea celor anchetați, caz în care se impunea înlocuirea lor din funcții, dacă ascundeau abaterea respectivă de conducerea ministerului sau dacă faptele stârneau scandal pe plan local. În fine, se înregistrau și cazuri în care aceste cadre de conducere se dedicau unei ocupații mult mai pașnice – furau pur și simplu, spre indignarea ministrului:

„[...] Există această tendință, sunt oameni [pe] care-i vezi cinstiți și cărora le acorzi funcții de răspundere și fac câte o porcărie de-ți stă mintea. Sunt oameni cărora le place să ciupească și caută sub diferite forme să-și aplice singuri circumstanțe atenuante și nu au nici o muștrare de conștiință.

La Direcția a III-a, un șef de birou, un găinar, în legătură cu unul de la Direcția I, fac o combinație: vine o scrisoare din afară și are în ea 5 dolari și în virtutea tradiției birocratice au ținut acest corp delict și, în acest timp, el își face socoteala și se gândește: de ce nu ar cheltui acești bani și atunci îl întreabă pe acesta de la Direcția I-a [sic!] ce s-ar putea cumpăra cu 5 dolari, iar acesta îi spune că o geantă și-i dă banii să-i cumpere din afară o geantă. Sigur că acesta a fost prins. Acesta era un om de încredere căruia i s-a dat o sarcină ca șef de birou și procedează ca un hoț ordinar. Aceasta este un caz izolat, s-ar părea, însă din acestea, după cum vedeți, sunt multe”⁶⁶.

Pe lângă toate acestea, se evidențiau numeroase abateri apărute pe fondul consumului de alcool ale celor însărcinați cu funcții de conducere. Acestea ating proporțiile unei adevărate epidemii în anumite sectoare de activitate, precum Direcția a VII-a (Filaj și

relevantă, a dificultăților de care s-a lovit conducerea Ministerului Afacerilor Interne în acești ani, atunci când a trebuit să impună disciplina în rândul subordonaților săi și să promoveze pe unii dintre aceștia în diverse funcții de conducere, fie și de importanță medie, cum era cea de șef de raion.

⁶⁴ Idem, dosar 13 123, f. 43: *Stenograma ședinței de analiză a muncii pe anul 1959, ce a avut loc în zilele de 14 și 15 martie 1960, la minister, cu șefii direcțiilor regionale, ai direcțiilor centrale, șefii serv. III*. Ofițerul respectiv nu comisese, de fapt, o eroare, pentru că se descoperise că acceptase ca martori diverși subordonați ai directorului, obligați de cel din urmă să-l denunțe pe funcționarul Lete Mihai – fapt pe care acesta din urmă îl și declarase în anchetă – iar după finalizarea anchetei asupra lui Lete de către organele locale ale Securității, cpt. Avram „împreună cu directorul și unul din martori, au fost la un restaurant și au chefuit, consumația fiind plătită de directorul întreprinderii” – vezi *ibidem*.

⁶⁵ Vezi, de exemplu, idem, dosar nr. 13 184, f. 87: *Raportul inspecției asupra activității informativ – operative desfășurată (sic!) în perioada ianuarie 1958 – mai 1959 de organele securității statului din Direcția Regională M.A.I. Suceava*, din 26 iunie 1959, semnat de șeful colectivului de control, lt. major Panțuru Virgil și aprobat de șeful Serviciului Inspecții, general maior Demeter Alexandru.

⁶⁶ Idem, dosar nr. 13 121, f. 7 : *Stenograma ședinței de analiză a activității Direcției Financiare din MAI, din data de 19.11.1958*.

Investigații)⁶⁷, dar nu lipsesc defel în nici una din direcțiile regionale sau centrale ale Securității. Ele erau, de multe ori, urmate de alte incidente grave, precum: bătaia unor civili – este cazul, de exemplu, al unui șef de birou din raionul Tg. Ocna⁶⁸ - pierderea unor documente importante – aceasta era o „reușită” personală a unui șef de birou din cadrul Serviciului „B” (Contrainformații radio), care, cu un astfel de prilej, și-a pierdut toate actele personale, inclusiv cele de serviciu⁶⁹ - sau de implicarea în diverse situații jenante, de natură să ducă la pierderea prestigiului organelor de Securitate în fața civililor, acesta fiind și cazul unui șef de serviciu din Direcția a V-a, căpitanul Iașinski:

„Pe data de 31 decembrie a insistat să-i dau drumul să vină la București la familie, fiindcă a venit la Tg. Jiu de anul trecut.[...] După cum raportam mai înainte, eu mi-am dat seama, prin telefon, că felul cum îmi raportează să-i dau drumul la București a lăsat să se înțeleagă că este beat.

După câteva zile, am auzit că tov. Iașinski a luat mașina comandantului de unitate, a luat un pistolar ca să-i ajute să pună geamantanul în tren. A mers cu șoferul și pistolarul și i-a cinstit. Între timp, trenul a plecat și ei au făcut un scandal acolo monstru, care s-a pus pe seama tov. Iașinski și cred că pe bună dreptate.

⁶⁷ Idem, dosar nr. 13 191, f. 77: *Raport privind munca de supraveghere operativă și investigații desfășurată de Direcția a VII-a*, din 31 martie 1960, al Serviciului Inspecției din cadrul M.A.I., semnat de șeful colectivului de control, cpt. Panțuru Virgil și șeful Serviciului, gen.-major Demeter Alexandru. Un fragment din acest raport este relevant pentru „atmosfera de lucru” care domnea în rândul celor care se ocupau cu filajul: „În cadrul serviciului [1] există o atmosferă greoaie, datorită atitudinii superficiale din partea unor șefi de birouri ca: locot. maj. Florian Gheorghe, cpt. Iorgu Nicolae, cpt. Păduraru Ion și a locțiitorului șef de serviciu, maior Aron Otto, care, deși în repetate rânduri li s-a atras atenția, jignesc pe subordonați, folosesc expresii vulgare, înjură. Unii șefi de birouri și locțiitorii acestora, ca: locot. col. Isac Ambrozie, locot. maj. Iancu Petre, cpt. Grigore Vasile și cpt. Iorga Nicolae, obișnuiesc să consume băuturi alcoolice peste limită, vin obosiți la serviciu și, ca urmare, randamentul pe care-l dau în muncă este scăzut”. Locțiitorul șefului direcției de atunci, lt. col. Kovacs Pius, se plângea în ședința de analiza activității: „Mi s-a făcut observație că, ce, și pe unii șefi îi bag la arest! Dar ce să fac, dacă au făcut prostii – cum a făcut cpt. Grigore, care s-a îmbătat în timpul misiunii și căruia i-am dat 15 zile de arest! Eu am raportat tov. general Nicolschi că, poate, sunt prea exigent și dau mult arest. Dânsul mi-a spus că este bine ca omul, atunci când face prostii, să fie trimis la arest, pentru a reflecta asupra a ceea ce a făcut. [...]”. – vezi *Ibidem*, f. 8: *Stenograma de colegiu din ziua de 6 mai 1960, în care s-a analizat activitatea Direcției a VII-a pe perioada 1 ianuarie – 31 dec. 1959*. Tot Kovacs Pius raporta schimbarea din funcție a o parte din șefii de birouri menționați mai sus (Iorga, Iancu P.), care „muncea (sic!) parcă plictisiți”.

⁶⁸ Idem, dosar nr. 13 192, f. 20: *Stenograma ședinței din ziua de 15 decembrie 1960, în care s-a analizat activitatea Direcției regionale M.A.I. Bacău, pe perioada anilor 1959 – 1960. Ședința a avut loc la Bacău.*

⁶⁹ Idem, dosar nr. 13 195, f. 6: *Stenograma ședinței de colegiu din ziua de 13 mai 1960 în care s-a analizat activitatea Serviciului „B”*. Este vorba de cpt. Bujor Alexandru, din cadrul Serviciului. Referitor la acest incident, șeful Serviciului povestea: „Nu de mult, ne-am trezit că și-a pierdut toate actele. El nu vine la serviciu și reușește să ia o scutire de 2-3 zile, pe motiv că a fost bolnav de gripă. Discutând cu el, am stabilit că a băut și până la urmă s-a îmbătat în așa hal în oraș, încât el nu știe cum a ajuns acasă. Actele lui au venit la Direcția de Cadre, aceasta dovedind că au căzut pe mâna unui om cinstit”. Pe căpitanul respectiv, incidentul l-a costat postul de șef și 10 zile de arest la garnizoană.

Tov. Iașinski s-a împrietenit cu un inginer civil, care a fost băgat cu forța în spital pentru dezalcoolizare.

Chelnerul de la un bufet din apropierea unității intervine la serviciul politic pentru a-l ruga să-i ordone tov. Iașinski să-i dea banii pe băutura ce-o consumase cu ceva timp în urmă⁷⁰.

În fine, au existat și situații în care aproape toate trăsăturile negative amintite mai sus pentru cadrele medii de conducere se reunesc în persoana unui singur șef de serviciu. Acesta a fost și cazul fostului șef al Serviciului 1 din cadrul Direcției a II-a a Securității (Contraspionaj), maiorul Victor Galeș (Galiș)⁷¹ care s-a menținut în această funcție din 1955 și până în 1961. Trebuie spus că Serviciul 1 era, probabil, cel mai important din cadrul Direcției de Contraspionaj, având în vedere că obiectul său de activitate era constituit de munca contrainformativă împotriva serviciilor de spionaj ale S.U.A. – și a celor argentinene⁷². În 1961, maiorul Galeș este schimbat din această funcție, datorită unor probleme avute cu agentura feminină aflată sub coordonarea sa⁷³, primind, în schimb postul de șef al unui serviciu nou înființat în cadrul Direcției – Serviciul 12 – care urma să se ocupe de supravegherea contrainformativă a turiștilor veniți în România, mai ales a celor occidentali. Necesitatea înființării acestui serviciu se impusese ca urmare a creșterii numărului de turiști occidentali veniți în R.P.R., începând mai ales cu anul 1961. Serviciul 12 mai avea ca atribuții și menținerea legăturii cu personalul Direcției a II-a infiltrat, sub acoperire, în cadrul O.N.T., precum și cu personalul direcțiilor regionale care se confruntau cu diverse probleme datorate activității turiștilor.

În calitate de șef al serviciului mai sus menționat, în vara anului 1962, maiorul Galeș primește însărcinarea de a merge pe litoralul Mării Negre, pentru a coordona de acolo activitatea de supraveghere a turiștilor veniți în regiune. Pentru că era cunoscut ca având anumite probleme, a fost avertizat personal de prim-adjunctul ministrului de Interne, Vasile Negrea, înainte de a pleca pe litoral, „să aibă grijă, că acolo este mare, că oamenii merg la odihnă, merg în costume de baie, că acolo mai sunt și restaurante și muzică și foarte multă tentație”⁷⁴. Toate precauțiile și avertizările se vor dovedi însă inutile, pentru că maiorul Galeș abia aștepta să cadă pradă tuturor tentațiilor litoralului. Odată ajuns pe malul mării, sub acoperirea unui oficial O.N.T., ofițerul este semnalat de rețeaua informativă din rândul ghizilor că ar petrece tot timpul în restaurantele din stațiunea Mamaia, cheltuind fonduri însemnate ale O.N.T.-ului în compania turiștilor străini, fiind văzut în dese rânduri în stare de ebrietate,

⁷⁰ Idem, dosar nr. 13 201, f. 72 – 73 – *Stenograma ședinței ce a avut loc cu efectivul Direcției a V-a în ziua de 12 iunie 1961*. Cpt. Iașinski a fost scos din rândul cadrelor M.A.I. după aceste incidente.

⁷¹ În documentele referitoare la el, numele său apare în ambele forme. În statele de organizare ale Direcției a II-a, numele său este menționat sub forma Galeș, așa că voi opta în continuare pentru această formă.

⁷² Coord. Florica Dobre, *Securitatea. Structuri – cadre. Obiective și metode*, vol. I (1948 – 1967), Editura Enciclopedică, București, 2006, p. 98.

⁷³ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13 232, f. 61 – *Stenograma ședinței de analiză a muncii desfășurată (sic!) de lucrătorii din Serviciul 12, care s-a ținut în ziua în ziua de 3.X.1962 cu participarea tov. ministru adjunct Negrea*.

⁷⁴ *Ibidem*, f. 62.

dar conducătorii Direcției a II-a nu iau în seamă avertismentele venite până la apariția unor incidente grave.

Un astfel de incident este pricinuit de aventura sentimentală pe care Victor Galeș o are în compania unei turiste suedeze, N.G., care era luată de Serviciul 12 printr-o acțiune informativă, ca suspectă de spionaj în favoarea Angliei⁷⁵. Știind aceasta, șeful serviciului respectiv își propune să închidă dosarul de urmărire prin recrutarea celei urmărite. Cum s-a efectuat această recrutare va dezvălui mai târziu un ofițer al Direcției a II-a care anchetase cazul :

„În primul rând, această recrutare s-a făcut într-un bar, după un consum însemnat de băuturi alcoolice, la orele 3 dimineața, când nu mai răspundea de ce face și aş vrea, deși pare hazliu, să arăt care a fost momentul pe care tov. Galiș l-a apreciat că este potrivit pentru a fi recrutată.

Cu câteva zile înainte, tov. Galiș a avut cu aceasta o discuție, în timpul căreia a început să-i ghicească trăsăturile din palmă, afirmând că, după acestea, se pare că are o «activitate», atingând problema moralei din nou. În timp ce se juca cu mânuța «Galinei», la un moment dat, el a spus că el crede că desfășoară o anumită activitate. Acesta a fost momentul culminant, când tov. Galiș a apreciat că poate trece la recrutarea acesteia⁷⁶.

După așa-zisa recrutare a lui N.G., maiorul Galeș îi dezvăluie acesteia faptul că lucrează în cadrul Securității și petrece în compania acesteia toată vara pe litoral, cheltuind sume însemnate din fondurile deținute de la O.N.T. și dând naștere la o serie de alte incidente grave, care alertează conducerea de la București⁷⁷. Are loc un control al activității Serviciului 12, însă aceasta nu-l împiedică pe Victor Galeș să-și continue programul estival în același mod ca până atunci. După plecarea turistei suedeze din România, aceasta expediază, din Suedia, o serie de fotografii făcute ofițerului român, ce sunt interceptate de organele Securității⁷⁸. Urmează organizarea unei anchete privind activitatea lui V. Galeș și declanșarea unui scandal, ce are drept efect deconspirarea tuturor ofițerilor infiltrați în cadrul

⁷⁵ Suspiciunile Securității se datorau faptului că această turistă era, din 1947, membră a organizației „contrarevoluționare” a emigranților ruși „Armata rusă de eliberare”, fiind folosită pe post de agent de legătură cu agentura lansată în zona sovietică din Austria, înainte de 1955. În plus, soțul acesteia, N.A., fusese agent al serviciului britanic de spionaj în România în perioada celui de-al doilea război mondial – vezi *ibidem*, f. 79: *Raport privind munca de contraspionaj desfășurată de Serviciul 12 din Direcția a II-a în perioada septembrie 1961 – septembrie 1962*, din 1 octombrie 1962, semnat de șeful Direcției a II-a, lt. col. Cosma Neagu. Trebuie recunoscut că, în această privință, bănuielile Securității române aveau o bază destul de solidă, în măsura în care datele de mai sus se verificau.

⁷⁶ *Ibidem*, f. 47: *Stenograma ședinței de analiză a muncii desfășurate (sic!) de lucrătorii din Serviciul 12, care s-a ținut în ziua în ziua de 3.X.1962 cu participare tov. ministru adjunct Negrea*. Vorbitorul este lt. col. Ungureanu Iuliu.

⁷⁷ Vezi *ibidem*, f. 62.

⁷⁸ Referitor la aceste fotografii, Vasile Negrea îi spunea lui Galeș, în ședința de analiză a „activității” acestuia: „Dacă vezi fotografia pe care ți-a trimis-o Galina, te-ai mira. Ai o mutră de bețivan și în realitate nu ești așa, ești băiat frumos. [...]”. *Ibidem*, f. 50.

O.N.T. și scoaterea din rândul cadrelor M.A.I. a maiorului Galeș⁷⁹. Analizând ulterior evenimentele, un ofițer din cadrul Direcției a II-a constata:

„În contactul acesta cu G. se poate spune că s-au întâlnit două forțe care aveau același scop – pe deoparte, G. și serviciul ei, pe de altă parte, noi.

Părerea mea este că, din înfruntarea acestor două forțe, învingătoare a ieșit G. și nu Galiș, șef de serviciu din M.A.I., care, în loc să-și îndeplinească sarcina încredințată, a reușit să se îndrăgostească.[...]

În realitate, ea a reușit să obțină mai multe date despre Galiș decât el despre ea și, ca un lux de amănunt, vreau să arăt că nu știu dacă Galiș a reușit să-i facă o poză, dar G. i-a trimis din Suedia pozele sale, deci ea a găsit timp să-l identifice, să-i facă dosarul complet⁸⁰.

În final, nu pot decât să reamintesc: un astfel de om a condus, până în 1961, serviciul menit să contracareze activitatea de spionaj desfășurată de „Principalul Adversar” (cum erau denumite Statele Unite în documentele KGB din acea vreme⁸¹) în România.

Concluzionând, se poate aprecia că politica adoptată de conducerea Ministerului Afacerilor Interne în perioada 1958 – 1967 în privința schimbării șefilor de nivel mediu din cadrul aparatului propriu pare să sufere de lipsa oricărei strategii. Cu greu se poate vorbi, în acest caz, de o anumită strategie de românizare sau de desovietizare sau, cel puțin, nu se întrevede una din documentele studiate. Datele disponibile oferă, în schimb, imaginea unei *politici reactive* a conducerii aparatului de represiune român, permanent nevoite să reacționeze la incompetența sau abaterile diversilor șefi de servicii, birouri etc. Toată perioada care face obiectul studiului de față este marcată de o activitate febrilă a conducerii Securității, aflată permanent în căutarea unor cadre capabile să le înlocuiască pe cele care nu mai puteau fi menținute la conducerea diferitelor unități de dimensiuni medii. Lipsa unei rezerve adecvate de cadre pentru aceste posturi și-a pus amprenta asupra politicii de personal adoptate în acest domeniu, pentru că această lipsă a condus la apariția unei situații în care nu se mai putea alege între elementele cât de cât capabile, care să fie numite într-un post de șef de serviciu sau de birou rămas fără titular numai pe cei de naționalitate română sau, cu atât mai puțin, numai pe cei care nu ar fi făcut studii la Moscova sau nu ar fi avut soții provenite din U.R.S.S. De altfel, este foarte îndoielnic că ar fi existat motive să fie respinși la numirea în post cei care ar fi urmat cursurile de specialitate de la Moscova, dacă avem în vedere faptul că pentru aceste cursuri erau aleși mai ales aceia care erau considerați a fi cei mai capabili din rândul ofițerilor operativi, iar cei care urmau aceste cursuri beneficiau de o pregătire, teoretică, cel puțin, ce nu putea fi dobândită în momentul respectiv la școlile din țară. Aprecierea de care se bucurau, totuși, cursurile de la Moscova, în ochii conducătorilor Securității ne este confirmată chiar de cuvintele unuia dintre aceștia, generalul Vasile Negrea, care, atunci când s-a pus problema destituirii maiorului V. Galeș, remarcă :

⁷⁹ V. Galeș este concediat de la data de 01.10.1962 și este plasat la un alt loc de muncă, cu ajutorul conducerii Ministerului Afacerilor Interne, după cum preciza și generalul Negrea: „Noi te vom ajuta să-ți găsești un loc unde să muncești, dar dacă nici acolo nu vei trage învățăminte din tot ce ai făcut până acum, mare necaz ai să ai” – *ibidem*, f. 51.

⁸⁰ *Ibidem*, f. 47.

⁸¹ Vezi Vasili Mitrokhin, Christopher Andrew, *Arhiva Mitrokhin. KGB în Europa și în Vest*, trad. Ion Aramă, Ed. Orizonturi și Sirius, 2003, *passim*.

„[...] Galeș a fost la Moscova, la școală, a stat acolo un an de zile, a venit înapoi și iată ce a făcut. Pierde el, dar pierdem și noi, iar noi nu vrem să pierdem”⁸².

Deci, în ceea ce privește schimbarea cadrelor medii de conducere din această perioadă, desovietizarea, înțelesă ca eliminarea din funcții a celor care aveau studii de specialitate la Moscova, nu se aplica. Cei menționați mai sus erau chiar apreciați drept „cadre cu perspectivă” și erau avuți în vedere pentru numirea în funcții cât mai înalte. Rămâne însă de văzut dacă o politică de desovietizare în sensul amintit mai sus a fost aplicată în privința cadrelor superioare de conducere, sau dacă, măcar în cazul acestora, a existat o anumită strategie la schimbarea lor din funcțiile deținute.

Trebuie spus, însă, că nu toate schimbările din post survenite la acest nivel, ca, de altfel, nici la nivelul șefilor unităților raionale, au însemnat o sancționare a celor în cauză. Asta datorită faptului că din rândul cadrelor medii de conducere din această perioadă au fost aleși mulți dintre șefii de direcții regionale sau chiar centrale, promovați în acești ani. Unii dintre șefii de servicii numiți în funcție de-a lungul acestei perioade au confirmat speranțele celor care-i promovaseră, inițial, în posturile de conducere respective și din rândul lor se vor afirma viitorii șefi ai organelor de Securitate din deceniile ce vor urma, unii dintre ei rămânând în poziții de vârf în cadrul aparatului de represiune până în 1989 – acesta fiind cazul, de exemplu, lui Emil Macri.

⁸² *Ibidem*, f. 55.

Adrian Nicolae PETCU
Denisa BODEANU

CONTRIBUȚII LA ÎNTOCMIREA UNUI DICȚIONAR AL OFIȚERILOR DE SECURITATE (PROBLEMA CULTE-SECTE)

CONTRIBUTIONS TO A DICTIONARY OF SECURITATE OFFICERS (CULT-SECT PROBLEM)

20 years after the fall of the communist regime in the Romanian historiography landscape, there is no wide spreading scientific work to comprise the ex-Securitate officers' biographies. In order to focus on the significance and the necessity of such an approach, in the present work we present the life and the career of a few officers who worked in the "cults-sects" issue between 1948-1989.

The first one is Heintz Stănescu who worked, as head of the Cults Service of the 1st Direction of Interior between 1948-1952. He was also the one who initiated Securitate with the repressive and control role over the cults in Romania. The Securitate documents reflect the meticulous, documented, judicious and sober working style, which Stănescu approached in its activity. We can say that he was a good, useful officer for Securitate, being also one of the few Securitate officers of that period of time who had graduated from university and had a vast general knowledge. The „Right Deviationists” repression by Dej confederate determined Heintz Stănescu's expelling from Securitate in 1952.

Another officer we hint at is Aurel Zapodeanu, Chief of the 4th Service from the 1st Directorate during 80s. The officer Aurel Zapodeanu started his career in 1956 in the Teleorman County Securitate where he worked until 1970 when he was transferred to Bucharest. Between 1970-1988 he activated in the 4th Service from the 1st Directorate, being the Chief of this Service between 1984-1988. The troubles he created in his activity, the usually disturbing behaviour for a Securitate worker, finally determined his expelling, thus being disciplinary transferred to Bucharest County Securitate.

Etichete: ofițer, Securitate, informator, colaborator, culte-secte

Keywords: Officer, The Securitate, informant, collaborator, cults-sects

În cursul anului 2004, sub egida Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, apărea dicționarul membrilor Comitetului Central al Partidului Comunist Român. Prin conținutul său, lucrarea aducea noi informații despre membrii nomenclaturii partidului care a condus România în perioada 1945-1989. Preluarea de către CNSAS a unui volum mare de documente de la serviciile secrete în ultimii ani și evoluția istoriografiei române în

domeniul istoriei recente reclamă, însă, din ce în ce mai mult întocmirea unui dicționar al celor care au activat în cadrul organelor represive comuniste.

În materialul de față ne-am oprit asupra unor ofițeri de Securitate care s-au ocupat de supravegherea cultelor și sectelor religioase între anii 1948-1989. Cercetările efectuate până în acest moment în arhivele Securității ne-au permis să reconstituim, însă, numai parțial lista ofițerilor care au acționat în problema culte-secte în centrala Securității și în unitățile din țară și parte din biografiile acestora.

Heintz Stănescu (nume real **Heintz Rottenberg**¹), s-a născut la 19 septembrie 1921 la Viena. Tatăl său era director al unei firme comerciale engleze și proprietar de imobile în Brăila unde se va muta, de altfel, în perioada interbelică, împreună cu familia. Heintz Stănescu a urmat liceul „Nicolae Bălcescu” din Brăila, unde „nutrea idei progresiste”, iar împreună cu alți colegi a scos o „Foaie a elevilor”, interzisă de corpul profesoral, apoi „Flamura”, suspendată de autoritățile polițienești. A fost un bun elev, cu premii la concursuri de limbi străine, făcând chiar traduceri pentru firma unde lucra tatăl său. De altfel, el traducea din limba germană, pentru colegii săi, fragmente din „Capitalul”. Pentru câteva luni, în 1938, a fost simpatizant în organizația sionistă de tineret „Brith Trumpeldor”. Între 1939-1940 a ajutat cu colecte evreii din Cehoslovacia și Austria care se refugiau către Palestina. La 6 noiembrie 1940 a fost arestat într-un grup de comuniști, trimis în judecată și condamnat la 6 luni închisoare. Trece prin mai multe închisori, apoi internat în lagărul de la Tg. Jiu, alături de alți comuniști (Gr. Preoteasa, At. Joja etc.). În septembrie 1942 a fost reținut în vederea deportării în Transnistria, însă a fost salvat de o intervenție la generalul Constantin Vasiliu, ministrul Afacerilor Interne. Ulterior a fost trimis în detașamente de muncă, lucrând alături de comuniști și evrei. După 23 august 1944, a intrat în calitate de comisar în Chestura Brăila, Biroul Siguranță, unde a lucrat timp de 6-7 luni, apoi a ajuns șeful Birourilor speculă și sabotaj și tineretul PNȚ. La 1 aprilie 1947, s-a transferat la București, la Direcția Generală a Poliției-Corpul Detectivilor, apoi la 1 decembrie același an a fost numit comisar șef în cadrul aceleiași structuri. Deși avusese legături cu ilegaliști comuniști înainte de 1944, abia după acest an se înscrie în PCR, în cadrul căruia va urca repede în funcțiile de conducere, datorită „însușirii foarte repede a materialului politic”, ajungând responsabil al unui cerc de studii marxiste pentru elevii din Brăila, responsabil cu tineretul comunist din județ, apoi secretarul organizației de bază din Poliția Brăila, publicând și o serie de articole cu conținut politic la ziarul „Înainte”. Concomitent cu activitatea de polițist, în perioada 1944-1948 a urmat cursurile Facultății de Litere și Filosofie din București².

La 1 septembrie 1948 a fost încadrat cu funcția de căpitan în DGSP, șef al Serviciului Culte din Direcția I, de Informații Interne, pentru ca la 23 august 1950 să ajungă

¹ În octombrie 1947 el se semna cu numele de Heinz Rottenberg (ACNSAS, fond Penal București, dosar nr. 7417, f. 107). Probabil că numele și l-a schimbat la intrarea în Securitate.

² *Ibidem*, f. 68, 72-74, 79, 81-83, 88, 94, 114.

maior³. În 1946, C. Câmpeanu, membru CC al PCR, spunea despre el că „este foarte cult, cu multă pregătire oficială, cunoaște multe limbi”, iar în 1949, un alt membru de la vârful partidului îl descria astfel: „*caracteristici individuale*: foarte studios, muncitor, cult, ambițios, orgolios, corect, spirit critic foarte dezvoltat, încrezut, încăpățânat, caracter iritabil; *caracteristici profesionale*: bine pregătit în cultura generală, energic în acțiune, destul de ingenios, tendință spre intelectualizare; *caracteristici politice*: devotat partidului, se orientează repede, nivel politic suficient, originea mic burgheză, se reflectă în ironie și criticism, nu e oportunist, nu e conformist”⁴. Un alt personaj care îl aprecia era colonelul G. Birtaş, după cum îl caracteriza atât în 1949, cât și la 14 aprilie 1952: „Din punct de vedere profesional este bine pregătit, dar uneori ia hotărâri pripite. [...] A reușit să imprime tov. din subordine o justă atitudine față de muncă. În munca sa cu cadrele nu dă întotdeauna dovadă de suficient tact. În legătură cu această lipsă a fost criticat și luptă să o lichideze”⁵.

Deși era cunoscut încă din 1949 că practica relații homosexuale, cu toate muștrările venite pe linie de Partid și presiunile pentru a se căsători, el a fost lăsat să lucreze în continuare în aceeași funcție⁶. Cu numai o lună înainte de arestare, colonelul Birtaş dădea referințe foarte bune despre el. Ciudat este că, la 5 mai 1952, aflat la Brașov, în momentul în care dorea să întrețină relații sexuale cu un alt bărbat, acesta l-a refuzat, s-a iscat un scandal, fapt care a determinat intervenția Miliției. Deși se legitimase ca fiind de la Securitate, Stănescu a fost reținut și condus de un milițian la regionala de securitate Stalin, unde a fost arestat. A fost anchetat din ordinul lui Pintilie și Dulgheru, luându-se declarații de la toți cunoscuții săi, căutându-se informații despre el în arhiva Siguranței. Într-o declarație, datată 21 mai 1952, Stănescu își recunoștea „vinovăția”, solicita organelor de securitate să-l ajute „să se trateze de această boală”, și arăta că „nu am permis tendințelor mele vicioase să tulbure munca mea cu informatorii. Nu am făcut vreo desconspirare. Argumentez concret: am prelucrat cu serviciul material compromițător despre activitatea vicioasă a unor elemente din obiectivele urmărite. Am dat ordine pentru utilizarea unor astfel de situații. Am efectuat personal recrutarea informatorului «luliu», la Sibiu, pe baza relațiilor sale anormale”⁷.

Din ordinul generalului Pintilie, prin Decizia nr. 463/10 iunie 1952, a fost trimis pentru 12 luni în colonia de muncă de la Bicaz, unde a lucrat ca normator. La 3 iunie 1953 a fost eliberat⁸.

La 1 octombrie 1953, s-a angajat ca asistent universitar la Catedra de limbă și literatură germană a Facultății de filologie din București, iar zece ani mai târziu a ajuns lector. În 1969 și-a susținut doctoratul în Filologie la Universitatea din București. A depus o activitate științifică intensă în cercetarea culturii germane și a originii populației germanice din spațiul românesc, participând la conferințe interne și internaționale și publicând în reviste de

³ *Ibidem*, f. 66 (foto), 94-95. Pentru referințe despre el, Stănescu îi nominaliza pe Nicolschi, Birtaş, Gluvcov și alții, ceea ce înseamnă că, cel puțin primii doi ofițeri îl chemaseră în centrala Siguranței înaintea reorganizării din 1947.

⁴ *Ibidem*, f. 136, 148.

⁵ *Ibidem*, f. 168, 177.

⁶ *Ibidem*, f. 133.

⁷ *Ibidem*, f. 3-57, 202-203.

⁸ *Ibidem*, f. 214, 216 (foto); *Idem*, fond Rețea, dosar nr. 48661, vol. 1, f. 5, 209.

specialitate. A efectuat stagii de documentare în RDG, Austria și la Institutul „Goethe” din München. Pentru activitatea sa a fost cooptat în consiliul de conducere al Societății culturale „Lenau” din Viena, a fost membru în comitetul sindical pe Facultatea de filologie din București și în consiliul oamenilor muncii de naționalitate germană⁹.

Încă de când era în colonia de muncă, Stănescu a acceptat să devină informator. La 17 februarie 1953 a semnat angajamentul de colaborare cu numele de „Abrud”. Potrivit referatului ofițerului de legătură, aflăm că Stănescu „a dovedit preocupare pentru îndeplinirea sarcinilor, a furnizat informații de valoare, unele fiind exploatare în luarea de misiuni operative – arestarea – asupra unor persoane” .

Activitatea de colaborator a continuat-o și după eliberare. Prin participarea sa la manifestările științifice, dar și prin activitatea depusă în facultate, Stănescu, cu numele conspirativ „Silviu”, apoi „Traian” „a cules și furnizat informații de interes operativ”¹⁰.

În vara anului 1976, primind o moștenire de la rude ale sale din Austria, Stănescu a depus suma de bani la Banca Română de Comerț Exterior. Acest gest probabil că l-a ajutat ca în data de 22 septembrie 1976, cu prilejul unei conferințe, să rămână la Viena. La puțin timp, Stănescu s-a deplasat în RFG, unde a solicitat înregistrarea ca „german de confesiune mozaică”¹¹.

Acesta a fost primul ofițer de securitate care a inițiat această instituție în rolul represiv și de control asupra cultelor din România. Documentele Securității reflectă modul de lucru destul de meticulos, documentat, competent și sobru pe care Stănescu l-a adoptat în activitatea sa. De multe ori, a apelat la arhiva Siguranței, la biblioteca documentară, s-a inițiat din experiența fostelor servicii secrete, copiindu-le metodele, mijloacele și soluțiile în controlul și manipularea cultelor¹². Se poate spune că pentru Securitate a fost un ofițer bun, util, fiind de altfel printre foarte puținii care aveau studii superioare și o cultură generală vastă. Însă, reprimarea „deviaționiștilor de dreapta” în anul 1952 de către acoliții lui Dej, se pare că a condus la scoaterea lui din Securitate, pentru o vină care era cunoscută de instituția din care făcea parte.

Eremia Oancea FLOREA, s-a născut la 6 mai 1923, în Hârja, jud. Bacău, originea socială: țăran sărac, studii: 3 clase la școala ucenici ai uzinelor IAR Brașov, între anii 1939-1942; clasa a cincea a Școlii tehnice superioare din Brașov, între 1947-1948; examen de bacalaureat la Liceul „Aurel Vlaicu” din București, în 1958; școala DGSP nr. 1, București, între 4 octombrie 1948-1 martie 1949, Universitatea serală de marxism din București, între 1951-1953; școala profesională de la Moscova, între 1956-1957. Profesia de bază: ajustor mecanic, la uzinele IAR Brașov.

Pe linie politică, în toamna lui 1944 a intrat în Sindicat și UTC, din 1945 a fost membru ARLUS, în 1947, membru al BOB la locul de muncă, între august-4 octombrie 1948

⁹ *Ibidem*, f. 9-12, 26, 42.

¹⁰ *Ibidem*, f. 1-5, 21, 42.

¹¹ *Ibidem*, f. 4, 118

¹² Pentru aceasta a se vedea în studiul nostru *Securitatea și cultele în 1949*, în „Partidul, Securitatea și cultele”, vol. coordonat de Adrian Nicolae Petcu, București, Editura Nemira, 2005, p. 126-127, 172-193, 201-222.

a fost activist la județeană UTC Brașov, între 1947-1948 a fost în comitetul UAER din școala tehnică pe care o urma, iar în septembrie 1947 să ajungă membru PCR. În MAI a fost secretar BOB pe Direcția I, între 1949-1955; membru în comitetul PMR pe MAI, cu funcția de „organizatoric”, din 1950, vicepreședinte al clubului „Dinamo”, între 1962-1968.

După intrarea în MAI a urmat o carieră militară, la început, destul de rapidă: 1 martie 1949, sublocotenent; 1 iulie 1949, locotenent; 23 august 1950, locotenent major; 23 august 1953, căpitan; 23 august 1957, maior; 23 august 1962, locotenent colonel; 23 august 1969, colonel. La 1 martie 1949 a fost încadrat în DGSP, Direcția I, loțiitor șef birou, apoi „ajutor șef Serviciu”. Pentru rezultatele bune în activitatea informativ-operativă, la 31 martie 1953 a fost numit loțiitor al șefului Serviciului Culte. „Ca loțiitor șef de serviciu a dovedit capacitate de conducere dând îndrumări calificate ofițerilor în subordine, reușind astfel să impulsioneze munca”, se nota într-o caracterizare¹³.

La 1 iulie 1956 a fost promovat în funcția de șef al Serviciului Culte din Direcția de Informații Interne. În 1962 figura ca șef al Serviciului V (deblocați, polițiști, jandarmi, cadre penitenciare), pentru ca din 1969 să figureze cu gradul de colonel și adjunct al șefului Serviciului Culte, Informații Interne, iar din 1973 ofițer specialist¹⁴.

Într-un referat din 1954 pentru conferirea medaliei muncii, Florea era arătat ca unul care „a dat dovadă de justă orientare în problema lutherani-germani, unde, în urma măsurilor luate de organele noastre, s-a reușit ca agentura din această problemă să pătrundă în posturi importante, fiind astfel în situația de a ne informa din timp cu acțiunile dușmanului de clasă, precum și să ia o serie de măsuri de preîntâmpinare a acțiunilor dușmănoase. La fel, tov. cpt. Florea se străduiește ca și pe linia sectelor să poată clarifica o serie de acțiuni informative și să depisteze canalele de legătură ale acestora cu străinătatea”¹⁵. În iunie 1950, a fost pedepsit cu cinci zile de „arest sever”, pentru pierderea legitimației de intrare în minister¹⁶.

Într-o fișă de cadre din 1964, Florea era caracterizat astfel: „Fiind ofițer cu experiență în munca de securitate, a reușit să conducă în mod corespunzător activitatea serviciului. A mobilizat și îndrumat ofițerii din subordine pentru lucrarea activă a acțiunilor informative, reușind să se descopere activitatea unor elemente contrarevoluționare, care au fost arestate și trimise în justiție. Pe lângă munca de conducere are în legătura personală 6 agenți cu care lucrează satisfăcător. Pentru rezultatele obținute ofițerul a fost distins cu un ordin și cinci medalii ale RPR”¹⁷.

Totuși, la începutul anilor '60, ofițerul Florea nu mai era bine văzut, potrivit unei caracterizări: „În ultimii ani, însă în activitatea ofițerului se manifestă serioase lipsuri. Astfel, datorită faptului că nu s-a preocupat de pregătirea sa, este depășit de unele sarcini, din care cauză munca serviciului pe care-l conduce nu se desfășoară la nivelul cerințelor. Are încă serioase minusuri în recrutarea agenturii, deschiderea de noi acțiuni, precum și lucrarea acțiunilor în curs de verificare. În munca cu subordonații este inconstant, atât în ceea ce privește ordinele și indicațiile pe care le dă cât și în aprecierile pe care le face asupra

¹³ ACNSAS, fond Cadre, dosar nr. F-28, f. 1-1v, 6, 13-14.

¹⁴ *Ibidem*, f. 68v, 43, 47

¹⁵ *Ibidem*, f. 12.

¹⁶ *Ibidem*, f. 175.

¹⁷ *Ibidem*, f. 23-24.

acestora. Ofițerul are un caracter foarte dificil, este irascibil la critică, se simte tot timpul persecutat, iar față de conducerea direcției este uneori impulsiv și manifestă indisciplină. Cauza principală a acestor lipsuri este aceea că susnumitul are o părere prea bună despre persoana sa și munca ce o desfășoară, însă rezultatele activității sale dovedesc contrariul. Față de acestea, pentru „că este depășit de sarcini” și activitatea „serviciului nu se desfășoară la nivelul cerințelor”, conducerea Direcției „intenționa schimbarea ofițerului din funcție”¹⁸.

După trecerea în rezervă, ofițerul Eremia Florea era folosit ca rezident în problema cultului ortodox, cu numele de „lancu”, în două veri consecutive (1986 și 1987) pe care le petrecea la mănăstirea Putna¹⁹.

Aurel GRAMA s-a născut la 7 octombrie 1941 în comuna Biertan, jud. Sibiu, într-o familie de țărani. A absolvit cursurile școlii generale din comuna natală (1955), școala profesională de chimie din Târnăveni (1958), liceul seral (1962), Școala militară de ofițeri de Securitate din București (1965) și Facultatea de Drept (1967). Pe linie politică, în 1956 a fost primit în UTM, în 1962 a devenit membru PCR, iar între 1974-1977 a urmat Universitatea politică și de conducere de pe lângă Comitetul județean PCR Bistrița Năsăud²⁰.

Între 1958-1962 a lucrat ca operator chimist la Întreprinderea chimică Turda, unde a fost apreciat ca „un muncitor conștiincios, bine pregătit profesional, cu atitudine sănătoasă”. La absolvirea școlii militare de ofițeri de securitate a fost repartizat la Direcția regională de securitate Cluj și numit ofițer operativ II la Serviciul „Contraspionaj”. În 1967 a fost mutat la Serviciul Informații Interne. În aprilie 1968 a fost transferat în interesul serviciului la Securitatea județului Bistrița-Năsăud și numit mai întâi inspector principal la secția „Contraspionaj”, apoi mutat la Serviciul Informații Interne. Aici a fost remarcat de superiorii săi întrucât „a depus interes în cunoașterea situației operative din problemele deservite”, a îmbunătățit „munca cu rețeaua informativă” și a reușit să obțină „materiale cu valoare operativă și să întreprindă măsuri corespunzătoare de prevenire”²¹.

La absolvirea școlii de securitate, Grama era locotenent, pentru ca în 1969 să ajungă locotenent major, în 1974 căpitan, în 1980 maior, în 1986 locotenent-colonel, iar în 1993 colonel²². Pentru activitatea depusă în Securitate a fost decorat de patru ori (1970-1975), a primit multiple recompense bănești, dar a și fost pedepsit cu două zile de arest pentru neîndeplinirea consemnului²³.

În iunie 1972 Aurel Grama a fost promovat șef birou la Serviciul Informații Interne. Nu a reușit să se mențină o perioadă îndelungată în acest post. Prin restructurarea funcției, a fost numit ofițer specialist II, iar din aprilie 1977 a îndeplinit funcția de ofițer specialist I în cadrul aceluiași compartiment. La 26 decembrie 1989 a fost mutat la Ministerul Apărării Naționale-Comandamentul militar județean Bistrița Năsăud, pentru ca la 1 februarie 1990 să

¹⁸ *Ibidem*, f. 26-27.

¹⁹ *Idem*, fond Rețea, dosar nr. 292591, vol. 1, f. 6, 53.

²⁰ *Idem*, fond Cadre, dosar nr. G -118, f. 11.

²¹ *Ibidem*, f. 62.

²² *Ibidem*, f. 1, 11.

²³ *Ibidem*, f. 7-8, 18v.

fie mutat în cadrul Secției informații din aceeași structură militară. La 26 aprilie 1990 a fost încadrat în SRI²⁴.

Într-un referat întocmit la mijlocul anilor '80 de Biroul cadre, învățământ și organizare din Inspectoratul Județean Bistrița-Năsăud se afirma că ofițerul Grama manifestă „perseverență în organizarea activității proprii și coordonarea problemei de care răspunde, reușind să întreprindă măsuri eficiente de prevenirea unor activități ostile”, se preocupă de „îmbunătățirea calității potențialului informativ, dirijându-l în raport de particularitățile activității elementelor urmărite, reușind să pătrundă în intimitatea unora din acestea și să obțină informații cu valoare operativă”, caută să cunoască „mutațiile ce intervin în situația operativă și să aplice o gamă variată de măsuri preventive, remarcându-se prin discernământ și capacitate de analiză”²⁵. Ca ofițer la Informații Interne, Grama s-a ocupat și de probleme pe linia culte-secte, în notarea de serviciu din 1983, fiind remarcat pentru că „a identificat și a luat măsuri de confiscare a mai multor materiale de propagandă mistică și ostilă”²⁶.

Deși fusese îndepărtat din funcția șef birou la Serviciul Informații Interne, Grama Aurel era apreciat acum pentru calitățile sale manageriale: „Fiind lăsat în mai multe rânduri la comanda serviciului a mobilizat ceilalți lucrători la realizarea sarcinilor, dovedind orientare în selectarea problemelor prioritare, fiind apreciat ca un ofițer competent, energic și cu o bună capacitate de muncă.” Singurele reproșuri care i se aduceau erau că „nu în toate împrejurările a fost suficient de hotărât și exigent și nu a exercitat permanent un control riguros asupra ofițerilor cărora le coordonează activitatea”²⁷.

Relativ la comportamentul său în timpul evenimentelor din decembrie 1989, ofițerul Grama, scria într-un raport: „În perioada 17 decembrie 1989-22 ianuarie 1990 m-am aflat tot timpul în Bistrița, fără a părăsi garnizoana. În intervalul 17-22 decembrie 1989 m-am prezentat zilnic la serviciu și am executat sarcinile obișnuite de muncă. În afara orelor de program am stat la domiciliu. Nu am fost implicat cu nimic în desfășurarea actului revoluționar de la 22 decembrie 1989, iar ulterior nu am avut nici un fel de probleme pe plan local. După victoria revoluției m-am prezentat zilnic la unitate, fiind la dispoziția Ministerului Apărării Naționale”²⁸.

Gheorghe Constantin DRAGOMIR, s-a născut la 5 octombrie 1932 în localitatea Olteni, județul Prahova. A absolvit școala elementară în comuna natală (1940-1945), apoi 4 clase profesionale pe schele petroliere (1945-1949), 4 clase de liceu, cursuri fără frecvență (1958-1962) și cursurile Facultății de Istorie din București, la fără frecvență (1964-1970). Pe linie politică a urmat școala serală de partid de pe lângă Comitetul de partid al orașului Turnu Severin (1954-1956), iar din punct de vedere militar a absolvit Școala de

²⁴ *Ibidem*, f. 16v, 21.

²⁵ *Ibidem*, f. 62.

²⁶ *Ibidem*, f. 31.

²⁷ *Ibidem*, f. 63.

²⁸ *Ibidem*, f. 22.

ofițeri politici a MAI nr. 2 Oradea (1951-1952). Din 1945 a fost membru UTC, iar din 1956 al PCR²⁹.

A intrat în rândul cadrelor active ale Securității transport naval Turnu Severin la 1 iulie 1952, în calitate de lucrător operativ, pentru ca în 1957 să fie transferat la Securitatea Oltenița. În 1968 era mutat ca inspector principal la Securitatea județului Ialomița, iar din 1970 la Direcția I din centrala Securității. A lucrat până în 1989, pentru ca la 8 ianuarie 1990 să fie trecut în rezervă printr-un ordin al Ministerului Apărării Naționale³⁰.

La absolvirea școlii de securitate a fost înaintat locotenent, apoi în 1955 locotenent major, în 1959 căpitan, în 1968 maior, în 1974 locotenent colonel, iar în 1983 colonel³¹.

Pentru activitatea depusă în munca informativă a primit medalii și ordine, precum și recompense bănești. Însă, au fost situații în care dădea dovadă de „superficialitate” sau „lipsă de tact” în munca informativă, cum a fost în 1953, când a deconspirat doi ofițeri de Securitate față de conducerea portului Turnu Severin, faptă pedepsită cu „mustrare scrisă”. În iunie 1958, a fost pedepsit cu 5 zile de arest la garnizoană pentru „delăsarea de care a dat dovadă în activitatea profesională și neîndeplinirea ordinelor primite”³².

A lucrat în subproblemele: „Martorii lui Iehova”, „Meditația Transcedentală”, „Cultul Creștin după Evanghelie”, „Cultul Romano-Catolic”, „Cultul Greco-Catolic”³³. Încă de la sfârșitul anilor '70 acesta a răspuns de subproblemele catolice în cadrul Serviciului Culte din centrala Securității. A recrutat informatori în legătură directă, a instrumentat dosare de urmărire informativă și a coordonat diverse acțiuni informative, potrivit unei notări din 1984: „În dosarele de urmărire informativă pe care le lucrează personal și în cazurile aflate în control a efectuat analize și propuneri corespunzătoare. Unele cazuri cum sunt «Charismaticii» și «Troțuș» au fost analizate cu participarea ofițerilor din inspectoratele interesate. O contribuție eficientă și-a adus-o ofițerul pentru controlul și influențarea pozitivă a unor emisari din străinătate, precum și în acțiunile «Beatificarea» și «Instalarea» care se înscriu pe linia realizării sarcinilor din programul de măsuri speciale vizând cultul catolic”³⁴.

Aurel Petru ZAPODEAN s-a născut la 8 septembrie 1941 în comuna Geoagiu, județul Hunedoara; originea socială: muncitorească; studii: școala generală din comuna Geoagiu (1949-1956), școala profesională metalurgică de 3 ani din orașul Alba Iulia (1956-1959), liceul teoretic seral (1959-1962), Facultatea de Drept din București (1962-1967), curs post-universitar de „Drept Penal” (1976-1979)³⁵.

Pe linie politică, a făcut parte din UTM între 1956-1962 și din PCR de la data de 20 martie 1962, calitatea de membru de partid fiind,

²⁹ *Ibidem*, dosar nr. D-724, f. 1v-2.

³⁰ *Ibidem*, f. 6-6v.

³¹ *Ibidem*, f. 1.

³² *Ibidem*, f. 22-23.

³³ *Ibidem*, ff. 51-52.

³⁴ *Ibidem*, f. 42v.

³⁵ *Ibidem*, dosar nr. Z-103, ff. 4-12.

de altfel, una din condițiile încadrării în Școala de ofițeri de securitate³⁶. În 1984 a absolvit Universitatea Politică și de Conducere cu o durată de 4 ani.

După absolvirea școlii profesionale a fost angajat la Uzinele Metalurgice Cugir ca muncitor lăcătuș. Datorită originii sociale „sănătoase” și a faptului că era „un muncitor conștiincios și cu comportări bune”, în 1962 a fost propus să urmeze cursurile Școlii de ofițeri de securitate cu durată de 3 ani de la București-Băneasa³⁷. Verificarea rudelor lui Aurel Zapodean a scos, însă, în evidență câteva probleme pe care acesta nu le semnalase în autobiografia sa³⁸. Astfel unchiul lui Aurel Zapodean, Avram Zapodean, fusese condamnat în 1952 și 1957 pentru „furt din avutul obștesc”, soțul unei mătuși, Zuga Nicolae, fusese membru PNT și primise în 1961 o amendă corecțională pentru furt, iar bunicul din partea mamei, Petru Nelega, fusese membru al mișcării legionare între 1940-1941³⁹.

„Petele” din dosarul lui Aurel Zapodean nu au reprezentat, se pare, motive suficiente pentru a i se respinge încadrarea în Securitate, la 18 iunie 1962 șeful Secției Cadre a Direcției Regionale Hunedoara - Deva semnând documentul prin care se aproba trimiterea acestuia la Școala de ofițeri⁴⁰. Treptat aceste probleme au fost chiar parțial „uite” întrucât într-o nouă verificare a ofițerului din 1982 apare următoarea mențiune: „Rudele apropiate ale ofițerului și soției precum și unchi și mătușele fiind verificate în evidențele operative apar necunoscute cu excepția lui Zapodean Avram, unchi care în 1953 a fost condamnat la 3 luni închisoare și în 1956 la 2 ani și 6 luni pentru furt din avutul obștesc”⁴¹.

O dată înlăturate potențialele obstacole reprezentate de „păcatele” rudelor, cariera în Securitate a lui Aurel Zapodean nu a mai întâmpinat nici un impediment. În 1962 el a început cursurile Școlii de ofițeri de la București-Băneasa pe care a absolvit-o în 1965 cu gradul de locotenent. Prin ordinul 97/1.08.1965 al Șefului Direcției Regiunii M.A.I. București, Zapodean a fost repartizat ca ofițer II la secția raională M.A.I. Drăgănești Vlașca⁴², dar peste numai 3 luni a fost mutat la secția raională M.A.I. Alexandria⁴³. În 1968, a fost repartizat la Inspectoratul de Securitate al județului Teleorman, unde a lucrat mai întâi la Biroul I rural și apoi în cadrul Secției I urban, ocupându-se de următoarele probleme: foști condamnați, suspecți trecuți în baza de lucru din orașul Alexandria, culte și secte pe județ și documente anonime pe județ⁴⁴.

În anii 1967-1968 activitatea ofițerului a fost apreciată de superiorii săi cu calificativul „bine”. Într-o notare de serviciu din 1968 se afirma că: „În această perioadă ofițerul a manifestat preocupare permanentă pentru ducerea la îndeplinire a sarcinilor muncii de securitate, în special pentru încadrarea informativă a suspecților în bază. Cei 5 informatori pe care-i are în legătură sunt bine instruiți și dirijați, obținând materiale cu valoare operativă.

³⁶ *Ibidem*, ff. 220.

³⁷ *Ibidem*, f. 135.

³⁸ *Ibidem*, ff. 143-147.

³⁹ *Ibidem*, f. 220.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 135-136.

⁴¹ *Ibidem*, f. 149. După cum se observă, datele din 1982 în privința condamnării lui Zapodean Avram nu corespund cu cele din 1962 (*Ibidem*, f. 220).

⁴² *Ibidem*, f. 221.

⁴³ *Ibidem*, f. 222.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 76.

Astfel pe baza materialelor obținute s-au efectuat avertizări asupra unui număr de trei elemente care în perioada evenimentelor din Cehoslovacia s-au manifestat dușmănos la adresa regimului nostru. Pe linie de culte și secte a urmărit prin mapă de lucru activitatea iehovistului P. M. din Alexandria, reușind să obțină materiale în baza cărora urmează a se întreprinde măsuri operative de anihilarea activității acestuia⁴⁵.

Documentul menționat cuprinde, evident, și o serie de critici la adresa ofițerului care „ar fi putut obține rezultate și mai bune dacă își organiza mai bine activitatea și dacă manifesta mai multă preocupare pentru îndeplinirea unor sarcini mai deosebite pe linia problemei culte și secte și manifeste cu conținut dușmănos, limitându-se mai mult la problemele din oraș”⁴⁶.

Prin ordinul 1860 din 23 august 1969, Aurel Zapodean a fost promovat în gradul de locotenent-major⁴⁷. De la 1 septembrie 1970 a fost mutat „în interesul serviciului” în București la Direcția I, unde a lucrat, pentru început, în cadrul Biroului 2⁴⁸. În notarea de serviciu din 1971 șeful biroului, mr. Mihai Wawiernia aprecia că „s-a acomodat repede cu noul loc de muncă și că „s-a remarcat prin conștiinciozitate în îndeplinirea sarcinilor de serviciu” contribuind „la trimiterea și condamnarea unui grup de persoane vinovate de propagandă împotriva orânduirii socialiste din țara noastră” și finalizând „cercetările penale și asupra altei persoane deferite justiției”⁴⁹. Pentru activitatea pe care o desfășurase, Aurel Zapodean primise chiar și stimulente în bani. Ofițerului i se făceau totuși și o serie de observații și recomandări precum: „să elimine din activitatea sa o doză de timiditate care uneori se resimte”, „să depună eforturi sporite și pentru obținerea mai multor informații prin surse proprii”, „să aibă mai multă opinie în susținerea propunerilor și să treacă de îndată la efectuarea de recrutări”.

Din decembrie 1972, lt. maj. Aurel Zapodean a început să lucreze în cadrul Serviciului Culte din Direcția de Informații Interne condus de lt. col. Ioan Banciu. Schimbarea locului de muncă a avut o influență negativă asupra activității ofițerului care a fost sancționat în 1973 cu mustrare scrisă „pentru neexecutarea la timp a unei lucrări” și a fost criticat pentru că „nu depune permanent efortul necesar solicitat de problemele în care lucrează”, „nu manifestă suficientă inițiativă personală” și „se antrenează greoi la elaborarea unor acțiuni combinate”⁵⁰.

Ofițerul și-a remediat atitudinea în anul 1974 când șeful Serviciului aprecia că „s-a maturizat în mod simțitor, a fost receptiv la criticile și observațiile făcute” și că și-a îmbunătățit substanțial activitatea. La 23 august 1974, Aurel Zapodean a fost avansat, de altfel, la gradul de căpitan⁵¹.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*

⁴⁷ *Ibidem*, f. 1.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 15.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 70.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 66-67.

⁵¹ *Ibidem*, f. 1, 64.

În anii următori, activitatea ofițerului a fost tot mai apreciată de superiorii săi⁵². Spre exemplu, la 26 februarie 1977, șeful Serviciului Culte-Secte arăta că „Zapodean Aurel a făcut un salt calitativ în muncă în ce privește capacitatea de cuprindere și de organizare a măsurilor în problemele în care lucrează, ceea ce marchează și o maturizare profesională. Prin măsurile luate și intervențiile sale în cazuri concrete și la inspectoratele județene de securitate județene a prevenit și dejucat acțiunile ostile ale mai multor persoane din cazul «Misionarul»⁵³. A efectuat două recrutări bune care i-au facilitat întreprinderea de acțiuni pe fondul cunoașterii și în perspectivă va putea lua și altele”⁵⁴. Documentele relevă că în 1977 Aurel Zapodean s-a aflat, pentru prima dată, în situația de a-l înlocui temporar la comanda Serviciului IV pe colonelul Ioan Banciu și că a reușit să se achite cu succes de această sarcină.

Din 1978 se constată că influența căpitanului Zapodean în cadrul Serviciului IV și în ceea ce privește coordonarea problemei „culte-secte” la nivel național sporește considerabil: „Odată cu promovarea sa la 1 mai 1978 în funcția de ofițer specialist I a început să depună mai mult efort și interes pentru a răspunde noilor sarcini ce i-au revenit. Prin antrenarea directă la exercitarea actului de comandă și-a adus contribuția la mai buna organizare a activității serviciului, la fixarea măsurilor și planificarea lor exercitându-și astfel misiunea de organizare și conducere pe țară a principalelor probleme. Și-a îmbunătățit capacitatea de selecție a problemelor, de stabilire a priorităților aducându-și contribuția vizibilă la analiza informațiilor, a cazurilor mai deosebite, la munca de sinteză și de elaborare a programelor de măsuri, a planurilor de muncă pe probleme dând un suflu nou muncii în serviciu și la compartimentele corespondente din teritoriu. Puterea sa de analiză și sinteză s-a caracterizat în finalizarea unui documentar difuzat la toate inspectoratele județene, în analiza periodică a diverse probleme și cazuri. În cazurile «Anarhicii»⁵⁵ și «Misionarul» a depus efort și a acționat cu pasiune și pricepere profesională, cu simțul răspunderii ce-i revine”⁵⁶.

În aceste condiții, nu mai surprinde că după plecarea colonelului Ioan Banciu și un scurt interimat al lt. col. Gabriel Anastasiu, maiorul Aurel Zapodean a fost numit la conducerea Serviciului IV din Direcția I, funcție pe care a deținut-o între 17 noiembrie 1984 – 15 iulie 1988⁵⁷. Practic, el era acum cel care dirija activitatea ofițerilor din problema culte-secte la nivel național, având o influență majoră atât asupra acestora cât și asupra mediului cultic, în general.

Numirea în funcția de șef al Serviciului IV a făcut, însă, din maiorul Zapodean un personaj vulnerabil, o țintă atât a capriciilor superiorilor cât și a nemulțumirilor subordonaților. În cazul său, „călcâiul lui Ahile” s-a dovedit a fi pastorul baptist Petre Dugulescu din Hațeg

⁵² *Ibidem*, ff. 58-63.

⁵³ Dosarul de urmărire informativă „Misionarul” se referă la cunoscutul pastor baptist Iosif Țon.

⁵⁴ ACNSAS, fond Cadre, dosar nr. Z-103, f. 62.

⁵⁵ Cazul „Anarhicii” i-a avut în atenție pe membrii Comitetului Creștin Român pentru Apărarea Libertății Religioase și de Conștiință înființat la 2 aprilie 1978 (Dorin Dobrinu, *Libertate religioasă și contestare în România lui Nicolae Ceaușescu: Comitetul Creștin Român pentru Apărarea Libertății Religioase și de Conștiință (ARLC)*, în „Analele Sighet 10. Anii 1973-1989: Cronica unui sfârșit de sistem”, Fundația Academia Civică, București, 2003, p. 215).

⁵⁶ ACNSAS, fond Cadre, dosar nr. Z-103, f. 60.

⁵⁷ *Ibidem*, f. 15.

care a fost urmărit în DUI „Parvenitul”, mai întâi de Securitatea Județului Hunedoara, iar din 1986, odată cu transferul la Biserica Baptistă nr. 1 din Timișoara, de Securitatea județului Timiș. La 10 martie 1983, cazul „Parvenitul” a fost luat sub control de Serviciul IV al Direcției I, fapt explicat prin „virulența activităților contestatar-anarhice” ale acestuia și „existența pericolului de a se crea o stare de spirit necorespunzătoare în cadrul cultului baptist, cu implicații pe plan intern și extern”⁵⁸.

Ofițerul Serviciului IV care s-a ocupat de acest caz a fost Aurel Zapodean⁵⁹. Din această postură, el a avut mai multe întâlniri și convorbiri telefonice cu Petru Dugulescu și a contribuit nemijlocit la întocmirea de note, rapoarte, analize și planuri de măsuri în cazul său. Tonul amical pe care-l folosea în discuțiile cu Petru Dugulescu, propunerea unor măsuri extrem de favorabile celui urmărit⁶⁰, acțiunea de temperare a ofițerilor de la Securitatea Hunedoara care în ianuarie 1985 îl acuzau pe pastorul baptist de încălcarea unor prevederi ale Decretului 210/1960 privind regimul mijloacelor de plată străine și a art. 295 alineatul 1, litera a din Codul Penal privind infracțiunea de speculă și intenționau să-l predea organelor de miliție în vederea începerii urmăririi penale, a trezit suspiciunea superiorilor lui Aurel Zapodean⁶¹.

Maiorul a fost atenționat de câteva ori de către gr. mr. Aron Bordea, șeful Direcției I, și col. Gheorghe Rațiu și „prelucrat pe linie de partid” pentru comportamentul său. În anul 1985 el a primit chiar ordin expres din partea generalului Aron Bordea, să întrerupă orice legătură cu Petru Dugulescu⁶². Prin „grija” lucrătorilor de la Securitatea Hunedoara, care erau nemulțumiți de imixtiunile sale în cazul „Parvenitul” și a unor subordonați din Serviciul IV care urmăreau să scape de un șef incomod sau chiar să-i ia locul⁶³, conducerea Direcției I și a Departamentului Securității Statului a aflat că maiorul Zapodean întreține o relație suspectă cu un pastor baptist recalcitrant și că are un comportament nepotrivit atât în timpul serviciului cât și în afara acestuia⁶⁴.

Drept urmare, la 19 iulie 1986, prin aprobare specială, s-a început verificarea maiorului Zapodean prin „mijloacele muncii de Securitate, urmând ca rezultatul să fie prezentat conducerii Departamentului Securității Statului”. În procesul de urmărire ofițerii de la UM 0632/A (Contrainformații militare) au uzat de filaj, dirijarea unor surse în apropierea „obiectivului” (în special subalterni), interceptarea telefonului din biroul de la Securitate, percheziția secretă a biroului, verificarea relațiilor „obiectivului” (inclusiv a persoanelor aflate în rețeaua informativă), verificarea modului de folosire a fondului CIS.

⁵⁸ Idem, fond Documentar, dosar nr. 13293, vol. 2, f. 263.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 398.

⁶⁰ Într-o „Notă de analiză” din 1984 propunea ca Departamentul Cultelor să-i elibereze autorizație de construcție pentru o nouă biserică în orașul Hațeg, unde Petru Dugulescu funcționa ca pastor, și să se folosească rețeaua din Uniunea Baptistă pentru a i se aproba transferul la Biserica nr. 1 din Timișoara (*Ibidem*, vol. 1, f. 397).

⁶¹ *Ibidem*, vol. 2, ff. 23-27.

⁶² *Idem*, fond Cadre, dosar nr. Z-103, f. 118.

⁶³ *Idem.*, fond Informativ, dosar nr. 233525, vol. 1, f. 14-15, 20-21.

⁶⁴ *Ibidem*, ff. 4-7.

În pofida faptului că se demarase o acțiune de urmărire informativă împotriva sa pe baza unor acuzații foarte grave, Zapodean a fost menținut în funcția de șef al Serviciului IV și a fost promovat chiar în gradul de locotenent-colonel în august 1986.

Investigațiile ofițerilor de la contrainformații militare s-au finalizat în iunie 1988. Ei au stabilit că Zapodean „se întâlnea cu persoane din rețea în locuri care nu asigură condiții de conspirativitate”, că „primește cadouri de proveniență străină de la persoane aflate în atenția organelor de securitate” (într-un dulap din birou avea în permanentă un „fond de protocol” din care nu lipseau cafeaua, țigările, whisky-ul ș.a.) că a facilitat obținerea pașapoartelor pentru familia pastorului Ioachim Țunea (cu știrea soției acestuia) în scopul unei călătorii turistice în străinătate și a intervenit la Departamentul Cultelor pentru plecarea temporară în străinătate a pastorului Petre Dugulescu (chiar cu falsificarea unui act), că în diferite ocazii, mai ales la mese festive, întreținea relații cu informatori din legătura sa, care erau prezenți comensalilor, aceștia fiind ofițeri de Securitate; că amânase executarea unor lucrări ordonate de superiorii săi și refuzase să scoată din rețeaua informativă unele surse deconspirate⁶⁵.

Pe de altă parte, simțind că este urmărit de cei de la Contrainformațiile militare, Zapodean devenise „obsedat de acest lucru”⁶⁶. Astfel, într-un document din dosarul său informativ era descris în amănunțime comportamentul datorat stării de presiune în care se afla: „Pleacă de la masa din restaurant dacă observă că la masa vecină au venit alte persoane sau care nu consumă încă ceva, considerându-i că sunt de la filaj; și-a pus fel de fel de întrebări când a primit o scrisoare de la fiul aflat în armată, cu oarecare întârziere sau când i s-a pus o întrebare, dacă fiul va urma școala de șoferi în armată; de asemenea, nu acceptă la masa unde se află el persoane necunoscute de el personal, apreciindu-i ca fiind informatori ai CIM [contrainformații militare, n.n.]”⁶⁷.

Între 21-24 iunie 1988, atât pastorul Petre Dugulescu, cât și lt. col. Zapodean au fost obligați să dea nenumărate declarații. Primul a fost chemat la sediul securității din Timișoara și a trebuit să explice natura relațiilor sale cu Aurel Zapodean și modul în care a obținut adeverința nr. 4102 din 8 mai 1988 eliberată, chipurile, de Direcția Relații Culte din Departamentul Cultelor, dar, în realitate, falsificată de șeful Serviciului IV⁶⁸. În timp ce executa o pedeapsă de 5 zile de arest la garnizoană (21-26 iunie 1988), Zapodean a fost nevoit, la rândul său, să dea detalii privind raporturile sale cu mai mulți pastori bapțiști (unii dintre aceștia informatori din legătura personală) și să prezinte contextul în care a obținut și falsificat adeverința ce ajunsese în posesia pastorului Dugulescu⁶⁹.

Interesant este că deși în momentul în care au fost demarate cercetările de către ofițerii de la contrainformații, exista o paletă mai largă de acuzații la adresa lui Zapodean, în raportul final întocmit la 25 iunie 1988 și semnat de col. Gheorghe Rațiu, șeful Direcției I, col. Vasile Gheorghe, șeful Direcției a VI-a, mr. Uță Mihai, șeful UM 0632/A și gr. mr. Olteanu, președintele Colegiului de Partid, i se imputa aproape exclusiv relația cu Petru Dugulescu. În documentul menționat anterior se stabilea că „abaterile grave săvârșite de locotenent-

⁶⁵ *Ibidem*, f. 10-11, 26v-27.

⁶⁶ *Ibidem*, f. 29.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ *Idem*, fond Cadre, dosar nr. Z-103, ff. 109-112.

⁶⁹ *Ibidem*.

colonelul Zapodean Aurel" impun adoptarea următoarelor măsuri: destituirea acestuia din funcția de șef de serviciu; numirea sa într-o funcție de execuție la Securitatea Capitalei pe linie de legionari, protestatari, foști condamnați, foste partide; informarea Biroului organizației de partid din care face parte pentru luarea măsurilor statutare necesare; prelucrarea cazului său cu toți ofițerii cu sarcini informative din unitate și stabilirea unor măsuri care să excludă în viitor posibilitatea unor astfel de abateri⁷⁰.

Documentele identificate în dosarul de cadre și în dosarul informativ al lt. col. Aurel Zapodean dovedesc că, într-adevăr, aceste măsuri au fost puse în aplicare în zilele imediat următoare. Astfel, el a fost sancționat pe linie de partid cu „vot de blam cu avertisment”⁷¹, a fost destituit din funcția de șef al Serviciului IV la 15 iulie 1988 și mutat la Securitatea Municipiului București pe funcția de ofițer specialist III. În noul loc de muncă a fost repartizat la Serviciul „Artă-Cultură” și a primit în răspundere sectorul artiștilor plastici, respectiv „U.A.P., C.F.P., muzee, Oficiul de patrimoniu și de expoziții”⁷². În mod surprinzător, „Notarea de Serviciu” pe anul 1988 este foarte pozitivă, superiorii lui Zapodean din SMB acordându-i calificativul „bine” și apreciind că „este un ofițer inteligent, activ, preocupat să-și rezolve în bune condițiuni sarcinile, disciplinat, serios”⁷³.

După evenimentele din decembrie 1989, ofițerul Zapodean este reîncadrat în serviciile de informații. În data de 25 aprilie 1990 era „rechemat în activitate la dispoziția Diviziunii B Apărarea Constituției” din SRI, ca ofițer specialist I. La 31 iulie 1993 a fost înaintat la gradul de colonel. Va ocupa funcția de șef de birou și șef sector până la trecerea în rezervă din 1 iulie 1996⁷⁴.

Câteva exemple privind componența grupelor de ofițeri din Centrala Securității și din țară:

Cu ajutorul unor documente din Arhiva Ministerului de Interne, fondul Direcția Management și Resurse Umane am putut surprinde o serie de ofițeri care s-au ocupat de problema culte-secte în anumite perioade, conform listei de mai jos.

La M.A.I. **Maramureș** în perioada 1961-1963 au lucrat cpt. Martin Vasile, lt. major Puț Gavril și lt. maj. Pop Iosif⁷⁵.

La regiunea **Autonomă Maghiară**, aceeași perioadă, erau cpt. Szilagyi Iosif Eugen, lt. maj. Dali Nicolae, lt. maj. Szegedi Ioan Adalbert, lt. maj. Gabor Iosif⁷⁶.

La regiunea **Cluj** în 1958 erau încadrați lt. maj. Lăzăroiu Nicolae și locotenenții Mureșan Ioan, Roșca Iosif, Onac Ioan, Toth Francisc, pentru ca între 1961-1963, să-i găsim pe cpt. Mușuroaia Gheorghe, cpt. Nicolae Lăzăroiu, lt. maj. Muraretu Constantin, lt. maj. Onac Ioan și lt. maj. Medeșan Ioan⁷⁷.

⁷⁰ *Ibidem*, ff. 92-93.

⁷¹ *Idem*, fond Informativ, dosar nr. 233525, vol. 1, f. 2.

⁷² ACNSAS, fond Cadre, dosar nr. Z-103, ff. 49.

⁷³ *Ibidem*, ff. 49.

⁷⁴ *Ibidem*, ff. 1, 5v, 34.

⁷⁵ AMI, fond DMRU, inv. 7374, dosar nr. 11, f. 478.

⁷⁶ *Idem*, inv. 7369, dosar nr. 28, f. 556.

⁷⁷ *Idem*, inv. 7374, dosar nr. 11, f. 294; inv. 7369, dosar nr. 31, f. 144.

Contribuții la întocmirea unui dicționar al cadrelor de Securitate

La regionala **București**, în 1958 erau cpt. Goia Marin Nuță, lt. maj. Rusu Take Ioan, lt. maj. Ene Iancu Ion⁷⁸. În perioada 1961-1963, Goia fusese avansat maior, alături de acesta în Serviciul culte mai fiind Tudor Stănescu, Făinaru Nicolae, Știrbu Nicolae Simion și Dima Ioan, toți locotenenți majori⁷⁹.

La Regionala **Craiova**, în 1958, erau cpt. Popa Nicola Marin, lt. maj. Călimăceanu Dumitru Marin, lt. maj. Șorap Ion, lt. Ștefănescu Nicolae Victor⁸⁰.

La regionala **Constanța** în 1958 erau lt. maj. Bumb Iosif Alexandru și Idu Constantin⁸¹.

La regionala **Crișana**, între 1961-1963, erau cpt. Maklari Iuliu, lt. maj. Sereș Ioan, locot. Rațiu Alexandru și locot. Bică Alexandru⁸².

În 1980, Serviciul IV Culte, Direcția I, din Departamentul Securității Statului avea următoarea componență: col. Banciu Ioan (șef serviciu), cpt. Zapodean Aurel, lt. col. Preoteasa Gheorghe, lt. col. Toma Anghel, lt. col. Dragomir Gheorghe, lt. col. Ștefan Gheorghe, lt. Ionescu Hristache, mr. Ion. Constantin, lt. major Bordeianu Nicolae și lt. col. Bujor Vasile⁸³.

⁷⁸ Idem, inv. 7369, dosar nr. 31, f. 88.

⁷⁹ Idem, inv. 7374, dosar nr. 11, f. 260.

⁸⁰ Idem, inv. 7369, dosar nr. 31, f. 244.

⁸¹ *Ibidem*, f. 202

⁸² *Ibidem*, inv. 7374, dosar nr. 11, f. 333-334.

⁸³ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13110, vol. 6, f. 34.

Ciprian CÎRNIALĂ

ÎN MIEZUL PREFACERILOR. UBICUITATEA ȘI OBIECTUL MUNCII MILIȚIEI R.P.R. ÎN ANII '60

IN DIE MITTE ALLER DINGE
ALLGEGENWART UND UMFANG DER MILIZEN ARBEITEN IN DEM RPR' 60

In die Mitte aller Dinge, mit diesem Titel aus der rumänischen Zeitschrift „Pentru Patrie”, 1960, wird der symbolische Ort beschrieben, mit dem sich die Polizei identifiziert und an dem sie arbeitet. Dieser Ort deutet auf eine zukunftsorientierte Polizei, aber vor allem, auf ihr Engagement gegenüber einer Gesellschaft hin, welche sie zu schützen verspricht. Aus einer kulturhistorischen Perspektive untersucht der folgende Aufsatz die Repräsentationen des rumänischen Polizisten während der 1960er Jahre und das Potential ihrer legitimatorischen Funktion für das politische Regime. Die Gestaltung des öffentlichen Raums als Raum der Sicherheit und das Eindringen der Polizei mittels der Präventionsarbeit bis ins Private, bieten die Gelegenheit einer in der folgenden Analyse zentralen Erkenntnis: Der gesellschaftliche Raum enthält zahlreiche Details, Einzelheiten des *Vorpolitischen*, und die Polizei nutzt sie bewusst zur eigenen Legitimation.

Etichete: Miliție, practici, reprezentări, legitimizare, ordine, siguranță publică

Keywords: Militia, Praktiken, Vorstellungen, zu legitimieren, öffentlichen Sicherheit und Ordnung.

Motto: „Te-aud mereu cum treci,
Milițiene,
În seara cu arome de lucernă,
Închid atuncea obosite gene
Iar luna-mi potrivesc sub cap,
drept pernă....”¹

(I) Introducere

În *miezul prefacerilor*, așa descria titlul unui articol din revista „Pentru Patrie”², locul atât de simbolic cu care Miliția română se identifica și unde își desfășura activitatea la începutul anilor '60. Această prezență vroia să inspire siguranța și garantarea acesteia oriunde viața și-ar fi urmat cursul. În același timp, instituția însărcinată cu paza bunurilor

¹ Ion Vernea, *Înfrățire*, în „Pentru Patrie”, iulie, 1960, p. 14.

² „Pentru Patrie”, august, 1960, pp. 12-13.

socialiste și individuale este orientată spre viitor: „Prefacerile“ de azi ascund în miezul lor garanția succesului ulterior, durabilitatea proiectului de liniște, ordine și siguranță pe care ei, „lucrătorii de Miliție“, îl vor apăra.

Obiectul analizei următoare îl constituie calitățile milițianului român și delimitarea spațiului ordinii și al siguranței în perioada de referință. Atât însușirile și practicile bunului milițian, cât și localizarea acestui spațiu sunt identificate în propria lor asumare de către ofițerii de Miliție. Perioada examinată în acest articol, cea a anilor '60, poate fi raportată la o cezură importantă din punct de vedere politic și anume la *Declarația din aprilie* 1964. Avem astfel un debut de deceniu încă admirativ, fie și în manieră declarativă, la adresa modelului sovietic și perioada post - '64 în care în România desovietizarea, deși începută la sfârșitul anilor '50, aparent nu mai cunoaște aceeași intensitate în manifestarea subordonării. Prin celebra *Declarație din aprilie*, Gheorghiu-Dej înfruntă Moscova, susținând egalitatea dintre toate partidele comuniste. Relațiile cu URSS se răcesc, prefigurându-se astfel o deschidere către Vest. Cercetarea Miliției în anii '60 oferă un teren prielnic pentru a trece sub lupă modul de reprezentare al Miliției în raport cu persistența sau erodarea modelului sovietic.

Literatura primară utilizată în elaborarea articolului de față însumează numerele primilor zece ani (anii '60) ai revistei *Pentru Patrie*. Alegerea perioadei ante - 1964 este motivată mai sus în această introducere. Cele 120 de numere ale revistei examinate până acum reprezintă punctul până la care am ajuns în cercetare la momentul de față. Completarea analizei va presupune într-o altă fază și examinarea deceniilor '70 și '80. Pentru câteva aspecte de teorie legate de istoriografia Miliției un nume pe care îl citez este cel al lui Thomas Lindenberger (1999). Totodată lucrările sale³ despre Miliția R.D.G. pot fi citite și ca literatură secundară în scopul contextualizării reflectării istoriografice a Miliției române. Referitor la aceasta, lipsesc nu doar literatura secundară ci și lucrările teoretice românești care să ghideze o istorie a Miliției dintr-o perspectivă cultural-istorică⁴. Cele câteva istorii⁵ ale Poliției române apărute în 2000 și 2001 se vor fi lovit de aceeași problemă a restricției în privința surselor, invocată de Florin Șincă⁶ în 2006. În plus, Vasile Bobocescu⁷, Lazăr Cârjan⁸, Constantin Gheorghe⁹ și Florin Șincă¹⁰ se rezumă la prezentarea evenimentelor și a

³ Printre altele: Thomas Lindenberger, *Der ABV als Landwirt*, în Idem, *Herrschaft und Eigen-Sinn in der Diktatur*, Köln, 1999, pp. 167-203; *Volkspolizei. Herrschaftspraxis und öffentliche Ordnung im SED-Staat, 1952 – 1968*, Köln 2003.

⁴ Este de menționat că și în Germania evoluția istoriografiei de gen spre analiza istoric-culturală are loc recent, începând cu anii '90. Lindenberger face referire la poziția marginală a Miliției R.D.G. în istoriografia germană în cartea *Volkspolizei...*, p. 30.

⁵ Sunt lucrările citate de Florin Șincă în *Din istoria Poliției Române*, Vol. I: *Între onoare și obediență*, București, 2006, p. 15, nota 1.

⁶ *Ibidem*, p. 19. Autorul amintește de problema clasificării documentelor interne ale Miliției. În plus, critică faptul că, odată declassificate, aceste dosare s-ar putea dovedi ca fiind superficiale, lipsite de continuitate sau ar putea lipsi de tot. Dacă aici autorul se referă la o eventuală dispariție a unor dosare, îl las pe dumnealui să explice formularea.

⁷ Vasile Bobocescu, *Istoria Poliției române*, București 2000.

⁸ Lazăr Cârjan, *Istoria Poliției române de la origini până în prezent*, București 2000.

⁹ Constantin Gheorghe, *O istorie a internelor în date*, București, 2001.

¹⁰ Florin Șincă, *op. cit.*, passim.

dezvoltării instituționale a Poliției române. Astfel ele lasă istoria Miliției române, din prisma istoriei culturale, încă nescrisă. Florian Banu¹¹ reafirmă lipsa izvoarelor pentru ultimele decenii și pune în evidență instrumentalizarea¹² Miliției de către Securitate, iar Alexandru-Alin Spănu¹³ oferă amănunte despre organizarea activitatea Poliției în perioada 1945-1947 în lumina schimbărilor politice. Analiza lui Dumitru Lăcătușu¹⁴ este mult mai amănunțită, oferind baza necesară indispensabilă oricărui cercetător în domeniu: structura, reorganizările, compoziția cadrelor pentru anii 1949-1960. De asemenea, autorul trece în revistă situația criminalității tot pentru perioada amintită. Printre obiectivele Miliției se numără bandele (rezistența anticomunistă), amenințarea titoistă, dar și controlul mișcării populației în general. Totuși, atât din ipoteză – controlul populației, „pacificarea” zonelor considerate „suspecte” – cât și din concluzie – Miliția ca instrument de control al populației [deținut de Part. Comunist] – lipsește precizia formulării. Diferența specifică a unei dictaturi socialiste față de o democrație din zilele noastre, sesizabilă de altfel în cuprinsul textului, nu mai este foarte clară: și în România de astăzi Poliția controlează (dacă nu precizăm ce fel de control) populația în vederea asigurării unei liniști, ordini și siguranțe cât mai mari. Ionel Gal¹⁵ sintetizează aspecte referitoare la întregul Minister de Interne, dar prezintă mai puține date despre Miliție în sine. Grigore Dominte¹⁶ ne oferă o carte specială, descriind cu talent aspectele de corupție din Direcția Judiciară a Inspectoratului General al Miliției București. Formidabile în vederea unei istorii culturale a Miliției și a Ministerului de Interne sunt *Confesiunile unui cafegiu* de Gheorghe Florescu¹⁷.

Însă Miliția este eclipsată în alte analize de un obiect de cercetare mult mai „grav”, precum cel al Securității, căreia instituția siguranței publice i se subordona deplin: a) la sat, de exemplu, Miliția substituia Securitatea, iar b) în munca operativă aceasta din urmă era de foarte multe ori ajutată de Miliție. În această relație asimetrică dintre cele două instituții, reflectată în propensiunea către lucrările extinse dedicate Securității se ascunde șansa descoperirii unor informații utile pentru analizarea Miliției. Această asimetrie nu face totuși obiectul analizei de față.

După câteva precizări în legătură cu perspectiva istoriografică mai recentă cu care este dezvoltată și analiza de față, urmează expunerea a două concepte centrale, cel de *reprezentare* și cel de *legitimare prepolitică*. În a doua parte a articolului sunt expuse câteva repere din munca de legitimare a Miliției, după care atenția se îndreaptă în partea a treia spre

¹¹ Florian Banu, *Miliția din R.P.R. și instaurarea „dictaturii proletariatului” 1949-1956*, în „Arhivele Totalitarismului”, 1-2/2004, București, pp. 77-94; vezi și Florian Banu, Liviu Țăranu, *Securitatea și Miliția la frontiera cu Iugoslavia (1949)*, în „C.N.S.A.S., Arhivele Securității”, vol. 2, București, 2006, pp. 287-315.

¹² Autorul accentuează subordonarea Miliției față de Securitate și angajarea ei în misiunile celei din urmă.

¹³ Alexandru-Alin Spănu, *Organizarea și activitatea Direcției Generale a Poliției (6 martie 1945-31 decembrie 1947)*, în C.N.S.A.S. *Arhivele Securității*, vol. 2, București, 2006, pp. 9-24.

¹⁴ Dumitru Lăcătușu, *Miliția RPR între 1949 – 1960*, (2009, manuscris).

¹⁵ Ionel Gal, *Rațiune și represiune în Ministerul de Interne, 1965-1989*, vol. II, Iași, 2001.

¹⁶ Grigore Dominte, *În fața destinului. De la Dachau la Erfurt, director la corecție și apoi ofițer de poliție*, Targoviște, 2008.

¹⁷ Gheorghe Florescu, *Confesiunile unui cafegiu*, București, 2008.

reprezentările propriu-zise ale milițianului. Odată identificate, acestea urmează a fi confruntate din nou cu teoria, pentru a stabili, de pildă, în ce categorii ale reprezentării se încadrează aceste rezultate, în ce măsură pot fi ele identificate drept elemente cu funcție de legitimize prepolitică. În ce fel aceste înscenări și practici, în locul în care milițianul își desfășoară munca, contribuie la stabilizarea sau destabilizarea regimului? Cum recepționează populația aceste reprezentări, atât cât se poate citi printre rândurile revistei „Pentru Patrie” sau din puținele scrisori trimise la redacție? Se poate observa o fluctuație a acestor reprezentări și dacă da, care sunt implicațiile acestora?

Pentru a înțelege mai bine aplecarea cultural-istorică spre acest microunivers – Miliția – în cercetarea dictaturii, sunt necesare două explicații: una de fond și una în ceea ce privește conceptele cu care operează analiza de față. Prima se referă la tendința recentă¹⁸ din istoriografie cu privire la Poliție către un aparat de cercetare orientat spre practici cotidiene și înțelegerea puterii ca practică socială¹⁹. Aceasta derivă, după cum observă Lindenberger, din înțelegerea puterii, după Weber, ca relație asimetrică de putere asigurată prin mijloace coercitive și, „cel puțin în societăți moderne, legitimată ideologic”²⁰. În articolul de față sunt aplicate cele două concepte deja anunțate: cel de *reprezentare* și cel de *legitimare prepolitică*.

Conform lui Roger Chartier, *reprezentările* nu sunt simple copii ale societății, ci strategii și practici care implică relații de putere²¹. Reprezentările în articolul de față includ informații despre locul și obiectul activității Miliției, dar și însușiri atribuite de populație Miliției²², oferind câteva repere pentru o analiză cultural-istorică²³ a acesteia. Datorită conținutului lor de putere, reprezentările au proprietatea de a contribui la legitimarea sau la destabilizarea puterii. Uniforma unui milițian, un banc despre Milițieni, un cod de valori al bunului sectorist sau practicile acestuia la locul de muncă sunt tot atâtea exemple de reprezentări din activitatea cotidiană a Miliției. Aceste detalii comunică ceva mai mult decât în aparență. De pildă, un banc cu Milițieni aduce în scenă mai întâi un anume comic de situație care în paralel emană anumite ierarhii între actori, atitudini și mai ales relații de putere. Cel

¹⁸ Vezi cercetările despre Miliția RDG la Lindenberger (2003) și despre Milicja obywatelska din Polonia comunistă la Piotr Majer: Idem, *Milicja Obywatelska 1944-1957. Geneza, organizacja, działalność, miejsce w aparacie władzy*, Olsztyn, 2004.

¹⁹ Vezi precizările lui Lindenberger pentru acest termen, *soziale Praxis*, în introducerea *Die Diktatur der Grenzen. Zur Einleitung*, în Idem (ed.), *Herrschaft und Eigen-Sinn in der Diktatur*, Köln 1999, pp. 13-44.

²⁰ *Ibidem*, p. 22.

²¹ Roger Chartier, *Kulturgeschichte zwischen Repräsentationen und Praktiken*, în Idem: *Die unvollendete Vergangenheit. Geschichte und die Macht der Weltauslegung*, F.a.M. 1992. pp. 7-20.

²² Posibilitatea înregistrării atitudinii populației față de Miliție tocmai pe baza revistei „Pentru Patrie” este redusă, în prim-plan căzând auto-reprezentarea Miliției, aceasta fiind revista de propagandă a instituției. Ceea ce ne poate ajuta, în afară de cele câteva receptări ale cetățenilor față de „ordinea” realizată de Miliție, este mecanismul pe baza căruia aceasta, în eforturile sale de apărare a întregii societăți, lua în calcul așteptările cetățenilor față de serviciile sale.

²³ Această perspectivă face legătura cu conceptul de *Kulturgeschichte*, dezvoltat în istoriografia germană contemporană. Vezi pentru o introducere detaliată în acest sens Ute Daniel, *Einleitung: Kulturgeschichte – und was sie nicht ist*, în Idem, *Kompendium Kulturgeschichte*, Frankfurt, F.a. M., pp. 7-25.

de-al doilea concept cu care operează analiza următoare este cel de *legitimare prepolitică*²⁴. Aceasta nu presupune un timp fizic anterior politicului sau o uzurpare a acestuia de către alți factori cu o funcție similară, ci înseamnă legitimarea puterii cu acele mijloace desprinse din cotidian. Această argumentare vine în ajutorul unei analize dincolo de teoria totalitaristă și dincolo de forma statică a unei interpretări centrate abuziv pe ideologie. Așa cum argumentează Lindenberger²⁵, există *granițe ale dictaturii*. Altfel, transformarea acesteia (dictatura) în „protagonistul principal” (Lindenberger) al unei istorii poate împiedica revelații mai profunde în privința puterii pornind de la practicile dintr-o societate. Ilustrând cu un exemplu din sfera noastră de analiză – legitimarea prepolitică, amintim aici *operativitatea* milițienilor, ridicată în nenumărate articole la rang de ideal deontologic: a găsi butelia furată unei pensionare în timpul cel mai scurt cu putință reprezintă bunul de schimb²⁶ pentru loialitatea unui cetățean în plus. Deși prezentate într-un ambalaj ironic, cele 118 portofele furate și regăsite sau cei 250 de câini înapoiți proprietarilor lor de *Brigada Diverse* în filmul omonim al lui Mircea Drăgan, îndeplinesc aceeași funcție.

Micul excurs în pregătirea internă a Miliției arată, în cele ce urmează, alături de declararea scopurilor, a competențelor și a inamicului, conștientizarea imaginii de sine și a utilizării acesteia în munca de legitimare și loializare a populației.

(II) Reprezentare și legitimare. Asumarea unor instrumente de lucru

La 23 ianuarie 1960 Miliția Populară Română sărbătorește 11 ani de la înființarea sa prin decretul nr. 25/1949. Primul număr al revistei „Pentru Patrie” din anul 1960 celebrează acest eveniment printr-o expunere elogioasă la adresa acestei instituții. Textul merită atenție deoarece prezintă identitatea Miliției, scopul ei principal, dușmanul ei numărul unu, precum și legitimarea prin evidențierea unui model glorios. Așadar:

„Formată din muncitori și țărani muncitori, educați de partid, legați prin apartenența și interesele lor de clasă de năzuințele maselor muncitoare, Miliția, prin grija permanentă și sub conducerea înțeleaptă a partidului, a devenit în decursul celor 11 ani de existență un organ puternic al dictaturii proletarietului”²⁷.

La al doilea Congres al Partidului Muncitoresc Român aflăm că dușmanul principal al regimului îl mai reprezintă încă „forțele vrăjmașe din interior, hrănite cu iluzii de ocrotitorii lor de peste graniță”. Prefigurând leit-motivul multor romane și filme polițiste de mai târziu și anume agentul din Vest, strecurat în țară pentru a desfășura spionaj economic sau militar, „statul democrat-popular” promite să fie „necruțător” cu „dușmanii orânduirii socialiste”. Adjunctul ministrului Afacerilor Interne și directorul general al Miliției, general-maior Staicu

²⁴ În limba germană autorul folosește formula *vorpolitische Unterstützung* sau *vorpolitische Akzeptanz*. Vezi Winfried Thaa, *Die Wiedergeburt des Politischen. Zivilgesellschaft und Legitimitätskonflikt in den Revolutionen von 1989*, Opladen, 1996, pp. 67-68.

²⁵ Thomas Lindenberger, *op. cit.*, p. 20.

²⁶ Despre un mecanism asemănător de loializare a cetățeanului scrie Lindenberger, atunci când se referă la acele „compensări pentru supunere” în introducerea *Die Diktatur der Grenzen. Zur Einleitung*, în Idem (edit.), *Herrschaft und Eigen-Sinn in der Diktatur*, Köln 1999, p. 22.

²⁷ „Pentru Patrie”, ianuarie, 1960, p. 1.

Stelian, descrie competențele acesteia, ce pot fi rezumate la: apărarea a) drepturilor și a libertăților cetățenești, b) a bunurilor socialiste și personale și c) a liniștii și a muncii.

Milițienii sunt – așa cum reiese din text – harnici, demonstrează fermitate împotriva infractorilor, își întăresc permanent disciplina, sunt pregătiți din punct de vedere politic și profesional, dârji, pentru că viața lor „se confundă cu interesele milioanei de oameni ai muncii”. Ei și-au riscat viața, iar alții au contribuit la descoperirea multor „elemente infractoare dușmănoase” contrarevoluționare. Cei care s-au remarcat în îndeplinirea misiunii partidului au fost, bineînțeles, milițienii comuniști, având drept model „bogata experiență a milițienilor sovietici” și bazându-se „în munca lor pe principii științifice înaintate și verificate în practică”. Miliția este înzestrată cu un „aparat politic”, acesta fiind însărcinat să educe lucrătorii de Miliție. Succesul acesteia se datorează colaborării „oamenilor muncii educați de partid”. Aceștia au la dispoziție sesizările verbale sau scrise pentru a se adresa celor care apără siguranța (avutului obștesc), ordinea și liniștea publice. Competența Miliției este răsplătită cu încrederea pe care cetățenii și-o pun în serviciile ei, acestea fiind tot atâtea mijloace prepolitice de legitimare: „Și oamenii muncii au încredere în noi și noi suntem datori să apărăm toate acestea cu mai multă vigilență”²⁸. Siguranța bunurilor publice și necesitatea de a o apăra, este motivată astfel:

„Oare se poate admite ca un singur leu, un sac de ciment, o cărămidă, o pereche de încălțăminte sau măcar un singur kilogram de cereale să ajungă în mâinile delapidatorilor? Nu, pentru că aceste bunuri sunt create cu trudă de cei ce muncesc pentru bunăstarea tuturor. Iată de ce noi trebuie să facem zid în jurul proprietății socialiste, să apărăm cu neînfricare avutul obștesc”²⁹.

Prevenția infracționalității joacă un rol important, idealul constituindu-l descoperirea cu sută la sută a infracțiunilor. Rapiditatea prinderii infractorului va descuraja alți infractori din start, aceștia știind că vor fi descoperiți „într-un timp scurt”. De asemenea o infracțiune rămasă cu autor necunoscut va fi o încurajare pentru alții. Cererile, sesizările cetățenilor nu trebuie ignorate pentru că asta periclitează grav imaginea Miliției: „Ce spun acești oameni despre Miliție când se văd obligați să plece cu o cerere legitimă nerezolvată tocmai de la organul care este obligat prin lege să o facă?”³⁰. Toate acestea vor contribui la respectarea „legalității populare”, sporind autoritatea Miliției și având un dublu efect în rândurile populației: va trezi simpatia și sprijinul cetățenilor, iar în același timp va inspira teamă potențialilor infractori. Înșușirile pe care trebuie să le posede viitorul milițian sunt „înalte calități morale și fizice”³¹. În plus, „fiecare lucrător de Miliție trebuie să se străduiască să câștige și mai mult încrederea și respectul populației”³². Rolul încrederii necesare reiese și din următoarea declarație a unui milițian intervievat de Haralamb Zincă în urma unui caz de infracționalitate juvenilă:

„Să ne apropiem mai mult de masa tineretului. Să ne folosim de acele mijloace pe care le au la dispoziție (case de cultură, cluburi, cămine) pentru a le povesti despre

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Staicu Stelian, *Miliția Populară*, în „Pentru Patrie”, ianuarie, 1960, p. 2.

³² *Ibidem*.

activitatea bărbătească, eroică, a ofițerului de Miliție. Să-i încălzim, să ni-i apropiem. Apoi, e necesar sprijinul presei, al literaturii. Al acelei literaturi care să redea, în chip convingător și veridic, activitatea specifică a unui criminalist din zilele noastre³³.

Experiența reprezentării prin propagandă explicită pare să nu fie neglijată: Astfel, pentru popularizarea regulilor de circulație,

„serviciul nostru a mai editat o serie de pliante, afișe în care sunt popularizate regulile de circulație, atât pentru pietoni, cât și pentru șoferi. Ultima broșură, în pregătire, se va adresa de astă-dată copiilor. Ea cuprinde mici istorioare, poezii, desene, sfaturi. Materialele sunt semnate de scriitorii Demostene Botez, Nina Cassian și alții³⁴.

Identitatea Miliției R.P.R. este una muncitorească, așa cum se dorea la nivelul întregii societăți, epitetul cu care sunt descrise „lucrătorii de Miliție“ creează o imagine exemplară, întocmai idealului de ordine pe care aceștia își propun să o apere, iar sursele de legitimitate sunt: scopul muncii, adică apărarea cetățenilor și a întregii societăți socialiste, recunoștința oamenilor, dar nu în ultimul rând și cel puțin la nivel declarativ, principiile științifice verificate în practică și experiența milițienilor sovietici. Observăm în acest sens nu doar o Miliție instruită în tehnici de reprezentare, ci și o interiorizare a rolului pe care instrumentele aplicate îl au în legitimitate. Mai mult, din declarațiile prezentate reiese stăpânirea cu precizie, cel puțin la nivel teoretic, a unui tip de legitimitate bazat pe satisfacția cotidiană a oamenilor, așadar a acelei legitimități prepolitice.

(III) Reprezentări ale Miliției populare românești în 1960 ca surse de legitimitate ale acesteia

Conducerea Miliției își dorește trezirea simpatiei în rândul oamenilor. Aceasta funcționează cel mai bine atunci când sectoristul sau șeful de post îi înapoiază în timpul cel mai scurt cu putință bunul furat unui cetățean, cuvântul des utilizat în acest caz fiind cel de operativitate. În cele ce urmează am identificat câteva însușiri menite la acea vreme să asigure această legitimitate.

„Lucrătorul de Miliție“, așa cum este el numit în nenumărate rânduri în revista „Pentru Patrie“, are un trecut simplu, cunoscând foamea și viața amară, de aici probabil blândețea din ochii săi și simplitatea cuvintelor sale³⁵, manifestă un deosebit interes pentru cultură, pentru legătura permanentă cu populația ca metodă de lucru³⁶ și pentru instruirea permanentă. Sportiv ambițios, patriot înflăcărat, spirit ecologic, „prieten al cărții“³⁷, el este – sau, dacă nu este³⁸, ar trebui să fie – conștiincios, operativ, punând munca pe primul loc, arătând sensibilitate la sesizările oamenilor muncii, grijă față de arma și mașina din dotare

³³ „Pentru Patrie“, martie, 1970, p. 6.

³⁴ Idem, octombrie, 1964, p. 9.

³⁵ Idem, ianuarie, 1960, p. 6.

³⁶ *Ibidem*, p. 7.

³⁷ *Ibidem*, p. 11.

³⁸ *Ibidem*, vezi articolul *Reflecții de codaș*, p. 15.

(cauciucurile să nu fie pe jantă) și față de ținuta vestimentară, demonstrând autocritică, solitudine față de cetățeni, respect față de superiori, educație politică, interes în educația copiilor³⁹. Milițianul își sacrifică propria viață pentru ceilalți⁴⁰. Dragostea de muncă⁴¹ este opusă neglijenței la locul de muncă⁴², minuțiozitatea, răspunderea, pasiunea, conștiința datoriei, tăria⁴³ sunt opuse „tărăgănării și formalismului” sau superficialității⁴⁴ prin lăsarea de sesizări la sertar, pe care mai apoi le clasează din diferite motive neîntemeiate. Autoironia nesimulată, dar controlată față de propria instituție iese în evidență în caricaturi sau la rubrica „Satiră și umor”.

O caricatură la adresa milițianului pentru care blocul nu este decât o altă geografie la care existența rurală se poate adapta cu ușurință, problematizează comportamentele răspândite în contextul urbanizării forțate. Alt exemplu în acest sens este cel al milițianului care „confundă” părți ale mobilierului unui apartament: „Dați-mi, vă rog, șapte cuiere... / Aveți atâtea camere? Se miră vânzătorul. / Nu. Stau în două camere, dar mi-am luat televizor...”⁴⁵.

În alte cazuri, un caporal care nu știe să numere până la doi sau un sergent, electrician de meserie, chemat de unchiul său pentru a-i repara soneria de la intrare. Când acesta ajunge la ușa cu pricina, sună de nenumărate ori, mirându-se că nu i se deschide, deși fusese chemat⁴⁶. Însă defectele, dar mai ales calitățile milițianului nu sfârșesc aici. Acesta are simț estetic, cultură politică, interes în educarea preventivă a elevilor⁴⁷, prețuiește echilibrul familial, are copii frumoși, se angajează social⁴⁸, este rațional, deci ateist⁴⁹, „om corect, disciplinat, cu multă autoritate, inițiativă și spirit organizatoric⁵⁰. Cel mai important lucru pentru un milițian este însă atitudinea justă față de populația care îl respectă și sprijină din plin. El dă dovadă de forțe herculeene înființând o bibliotecă comunală, inițiind plantarea unui deal cu viță de vie, modernizând comuna cu garduri de piatră și trotuare⁵¹. Rezumând, ofițerul de Miliție are o deosebită grijă față de pieton fiind capabil să dea și lămuriri turistice acestuia - „Expoziția se află la numărul 48”⁵², - mâna sa este „vânjoasă”, glonțul sigur⁵³, tot așa precum certe trebuie să fie interesul său în munca cultural-educativă de masă⁵⁴, inventivitatea, inițiativa și spiritul investigativ.

³⁹ *Ibidem*, p. 15.

⁴⁰ *Idem*, decembrie, 1963, p. 24.

⁴¹ *Idem*, ianuarie, 1960, p. 22.

⁴² *Ibidem*, p. 29.

⁴³ *Idem*, februarie, 1960, p. 11.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 16.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 17.

⁴⁶ *Idem*, mai, 1960, p. 21.

⁴⁷ *Idem*, martie, 1960, p. 9.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 11.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 18.

⁵⁰ *Idem*, aprilie, 1960, p. 6.

⁵¹ *Idem*, mai, 1960, p. 13.

⁵² *Idem*, septembrie, 1960, p. 18.

⁵³ *Idem*, ianuarie, 1961, p. 11.

⁵⁴ *Idem*, martie, 1961, pp. 20-21.

Milițianul este „eroul anonim”⁵⁵, el își câștigă prieteni în rândurile cetățenilor rezolvându-le reclamațiile, aceasta impunându-se ca însușire-cheie a activității sale și ca ideal practic. Instituția pe care acesta o reprezintă și, astfel, el însuși par permanent puși într-o poziție defensivă, de legitimare a propriului statut, a încrederii „pe care le-o acordă partidul și poporul nostru muncitor”⁵⁶. El, milițianul, este fratele care veghează la liniștea poetului, la zidurile proaspăt zidite, la oțelul din turnătorii - „munca, viitorul” (Ion Socol, *Milițianul*⁵⁷). Această vocație cunoaște și o constrângere estetică, care nu se rezumă doar la uniformă și gesturi sau la afabilitate, ci presupune și aspectul fizic: „Milițienii trebuie să fie frumoși”⁵⁸. Apelul la profesionalism ca responsabilitate cu rol de reprezentare ne arată grija pentru imagine: „Ofițer de serviciu, înseamnă să știi să te descurci în toate. Tu reprezinți Miliția”⁵⁹, deși realitatea va fi fost deseori alta. Tinerii ofițeri sunt pasionați de literatură, volei, filme, excursii și contribuie toți la o atmosferă de muncă colegială⁶⁰. Milițianul așteaptă răsplata simbolică a admirației de către cetățeni: „(...) Dar voia ca vestea despre prinderea hoțului să-i facă pe oameni să spună: „Iată, Miliția nu doarme.”⁶¹ Grija pentru imagine merge până la dezbaterile între regizori și criminaliști, aceștia din urmă dorindu-și din partea celor dintâi cunoștințe mai bune de criminalistică⁶², ignorând însă sensul pe care ficțiunea îl are pentru regizori.

„Parada” științifică întregeste imaginea profesionalismului unei miliții în pas cu tehnologia și ultimele aplicații ale acesteia: laboratorul foto, microscopul comparator și utilizarea spectrografiei, lansarea unei teorii a cauzalității în metodologia cercetării penale a infraționalității îndreptate împotriva proprietății socialiste, expunerea unor metode fizico-chimice pentru criminalistică sau prezentarea unor elemente de traseologie sunt tot atâtea mijloace de persuasiune⁶³ cu privire la propriile calități. Milițianul se află într-o permanentă mișcare de cucerire a spațiului pe care îl are în pază. Aceasta este cel puțin sugestia ce transpare în prezentarea unei centuri reactive de propulsie în aer, amintind nu doar de Icar, ci mai ales de devansarea pe care, până acum, și-o aroga ficțiunea prin intermediul lui James Bond⁶⁴.

În noua sa rubrică, *Radiografia unui caz*, Haralamb Zincă prezintă cu acuitate criminalistică dosare clasificate, reconstruind pas cu pas etapele fostei anchete. Intervievează ofițerii care au lucrat la caz și prezintă ipotezele criminalistice. Un astfel de demers pune în valoare munca Miliției, o cazuistică variată care impresionează, străduința Miliției față de cetățeanul pentru siguranța căruia luptă. Titlurile articolelor ne prezintă o Miliție foarte dinamică: *Contrabandistul și valiza; Furtul de la expoziție; Întâmplarea de la km. 33; Asasinul*

⁵⁵ Idem, ianuarie, 1963, p. 1.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 2.

⁵⁸ Idem, septembrie, 1965, p. 15.

⁵⁹ Idem, decembrie, 1965, p. 7.

⁶⁰ Idem, iulie, 1966, p. 5.

⁶¹ Idem, ianuarie, 1968, p. 15.

⁶² Idem, martie, 1968, pp. 19-21.

⁶³ Idem, octombrie, 1968; alte exemple în acest sens se regăsesc în nr. din februarie 1969, p. 25 și noiembrie, p. 17.

⁶⁴ Idem, aprilie, 1969, p. 17.

din umbră; Existența dublă; Un dosar, banal. Rezolvarea unei cazuistici atât de diverse are funcția interesantă a potențării siguranței, dar și aceea a învăluirii în mister a actului criminal.

Alte defecte, în afară de cele amintite la începutul acestui capitol, sunt alcoolismul⁶⁵, neglijarea vieții de familie⁶⁶, dar mai ales din punct de vedere profesional, formalismul⁶⁷. În nenumăratele portrete care umplu paginile revistei „Pentru Patrie” apar uneori situații care stârnesc râsul, de exemplu atunci când autorul îl elogiază pe sergentul-major Băiașu Traian, propagandistul unei grupe de învățământ politic din comună, un om cum nu se poate de strict, răspunzând foarte scurt și la obiect, ca și cum nu ar fi însușirea unui propagandist să vorbească mai mult, să fie elocvent și charismatic⁶⁸.

Reprezentările enumerate, fără a fi considerate în ordinea dată de felul, funcția sau sursa lor, construiesc o estetică a reprezentării bazate pe ordine. De aici derivă, de asemenea, liniștea și siguranța. Această estetică a ordinii exacerbează omnipotența și omniprezența milițianului și evoluează de la prosternarea în fața modelului științific sovietic până la un stadiu autonom legitimat acum și cu modele științifice vestice și în general cu apetența spre binele semenilor. După trecerea în revistă a imaginilor de sine stătătoare ale milițianului, în partea a treia accentul cade pe extinderea spațială a siguranței – spațiu de „cucerit” prin munca de prevenție – și în general pe caracterul social, *prepolitic* al muncii milițianului, aflat astfel „în miezul prefacerilor”. Reprezentările analizate aici vor fi de multe ori înrudite cu cele prezentate în capitolul anterior. Două elemente diferite la finalul părții a treia sunt reflectarea lirică a motivului liniștii și a câteva moduri de interacțiune cu populația.

(IV) Prezența milițianului în societate și legitimarea prepolitică a Miliției

Din numerele revistei „Pentru patrie” aflăm că garantarea liniștii, a ordinii și a siguranței cetățenilor nu constituie munca de birou a unei clase superioare, ci oferta de servicii, variate am putea spune, a unor „lucrători de miliție”, așadar a unor tovarăși din rândul clasei muncitoare care sunt expuși cu fiecare ocazie alături de oameni și „în miezul prefacerilor”⁶⁹. Alteori sunt prezentați în cotidian, drept consumatori, asemeni oricărui cetățean care așteaptă reducerile înainte să deschidă magazinul, alături de pionieri, de șoimii patriei, de bătrâni la traversarea străzii, de muncitori în orice domeniu, de familie și de proprii subalterni. Este evidentă înțelegerea faptului că pentru a oferi servicii de calitate, ei, lucrătorii Miliției, trebuie să cunoască orice colț al „pieței”, dar și pe „clienții” acesteia, cultivând relațiile cu cetățenii până la a-i transforma în mici spioni. Această omniprezență, văzută ca factor de confort al vieții socialiste, este de fapt o invadare „preventivă” a oricărui spațiu – public, semi-public și chiar privat – prin simpla transformare a acestuia într-un „spațiu al siguranței, al liniștii, al ordinii” comune și individuale. La o trecere în revistă a acestor locuri, descoperim tot atâtea elemente care împreună compun spațiul întreg aflat în grija Miliției publice: cartierul, blocul, școala ca loc de propagandă sau de prevenție, șantierele, milițianul este cel căruia îi

⁶⁵ Idem, septembrie, 1961, p. 21.

⁶⁶ Idem, octombrie, 1961, p. 10.

⁶⁷ Idem, noiembrie, 1961, p. 10.

⁶⁸ Idem, octombrie, 1961, p. 5.

⁶⁹ Idem, august, 1960, p. 18.

este încredințată paza a tot ce mișcă în țară, de la obiecte până la anotimpuri⁷⁰, GAS-ul, iazurile, familia și bunurile acesteia, moara din sat, drumurile publice, birourile de contabilitate ale întreprinderilor, depozitele, orientarea pe piața muncii atunci când plutonierul îl sfătuiește pe un sătean să intre în colectivă, orice fel de speculă, bunăoară una aparent banală precum cea cu mături, rezumând, orice fel de bun material parte a proprietății comune sau private, dar și bunurile codificate precum legalitatea.

Sectoristul care își face rondul dând siguranța că stă mereu de veghe are un efect sedativ:

Te-aud mereu cum treci, Milițiene,
În seara cu arome de lucernă,
Închid atuncea obosite gene
Iar luna-mi potrivesc sub cap, drept pernă....⁷¹.

El este o ființă atotpăzitoare, stă de pază la visele cetățeanului, care caută să îl îmbrățișeze, pentru că milițianul poartă cu sine fiorul liniștii, frumusețea patriei, ritmul organic al naturii devenită și ea socialistă. Alte *locuri* ale ordinii publice sunt munca agricolă⁷², recenzarea autovehiculelor, siguranța recoltei în fața incendiilor⁷³, complexe industriale precum cel de la Onești. Însă milițianul este prezent și la plata salariilor, verifică prețurile într-un magazin din „grupul social”, își are „aportul la creșterea (educația politică) miilor de constructori, fondul de aur al șantierelor noastre”⁷⁴, în păduri, așa cum reiese din *Scrisoarea unui molid*⁷⁵, el vizitează întreprinderile, pe cetățenii care îl întâmpină cu flori și zâmbete⁷⁶, școala din localitate. El devine astfel o prezență ubicuă, posedă un fel de organicitate pe care o divide cu fiecare membru al comunității. În prezența sa, inspirând siguranța muncitorului, se desfășoară orice activitate⁷⁷. Agentul de circulație ia copiii de mână, le arată culorile semaforului și îi trece strada. În alt caz, ajută o bătrânică derutată de schimbarea bruscă a semaforului să traverseze pe trecerea de pietoni, oprind mașinile⁷⁸. Intersecția pare să fie un loc preferat al explicării ordinii de către ofițerii de la circulație și al expunerii simbolice ale acesteia. Prezența milițianului este plină de dezinvoltură și derivă din altruism social: sectoristul rezolvă problema unei vânzătoare, întreabă două eleve (vecine) dacă au luat câte un zece și află de la un bătrân că vecinii nu se mai ceartă, după care merge la ședința de bloc unde împacă oamenii certați din cauza copiilor care se joacă prea mult în curtea interioară cu trotineta⁷⁹. Șeful de post îi aduce unei sătence din Gura Vadului noutățile: instalații de apă potabilă. Alte imagini consacrate în prezentarea milițianului sunt cele care expun viața de familie a acestora, momentele de banalitate care arată cât de umani, calzi,

⁷⁰ Ion Socol, *El, milițianul...*, în „Pentru Patrie”, aprilie, 1960, p. 13.

⁷¹ I. Vernea, *Înfrățire*, în *loc. cit.*

⁷² „Pentru Patrie”, iulie, 1960, coperta 4.

⁷³ Idem, august, 1960, p. 11.

⁷⁴ Idem, septembrie, 1960, p. 4.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 17.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 12.

⁷⁷ Idem, decembrie, 1960, pp. 11-13.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 16.

⁷⁹ Idem, ianuarie, 1963, p. 17.

asemănători erau ei cu ceilalți cetățeni⁸⁰ alături de imagini de la locul muncii: în „simfonia străzii“ ei sunt „dirijorii“ circulației. Opera dirijată cuprinde salvarea unei fete dintr-un accident, îndreptarea abaterilor unui șofer de autobuz, controlul la barieră sau al ștergătoarelor defecte de la parbrizul unui camion. „Acordurile acestei simfonii a străzii sunt fără de început și fără de sfârșit. (...) Prin prezența lor protejuesc viața omului, aduc ordine, convertesc ritmurile dezordonate în armonia disciplinei“⁸¹.

Locotenentul de Miliție controlează condicile de reclamații și sugestii ale magazinelor, ajungând astfel pe firul unor infracțiuni economice, precum diluarea spiritului de către un vânzător⁸², merge la ședințele cu părinții în școlile din cartier, controlează cărțile de imobil ale cetățenilor. Familia reprezintă *topos* simbolic, angajații secțiilor de Miliție fiind sprijiniți în acest sens⁸³ tocmai pentru ca familia unui ofițer de Miliție să devină un exemplu pentru ceilalți cetățeni. Și enumerația poate continua cu balul din cantina unui oraș minier sau cu frizeria din cartier. Milițianul este îngerul albastru⁸⁴, care prin munca sa operativă aduce liniște și satisfacție în inimile cetățenilor.

În ultimul număr din 1961⁸⁵, versurile dedicate Milițienilor reidentifică obiectul muncii Miliției – siguranța proprietății publice – și funcția de subordonare față de partid:

„Milițieni suntem și cu mândrie,
De strajă stăm avutului obștesc;
Din zori în zori ni-i călăuză vie,
Partidul scump al celor ce muncesc”.

Liniștea dăruită cetățenilor apare drept element foarte atractiv de legitimare prepolitică. Mai întâi, însă, milițianul cucerește un întreg spațiu de desfășurare a propriilor acțiuni: „(...) Pașii lui îi aud pe trotuar, / măsurând liniștea – egal – ca o inimă grea de ceasornic,... / Prin inima mea trece omul în uniformă”. Tot așa, el mai trece „prin zâmbetul copiilor“, „prin parfumul iubirii“, „prin somnul bătrânei“. „Milițianul, prietenul meu neștiut, / Aplecat peste lagărul nopții, veghează“⁸⁶.

În *Către apărătorii liniștii*, Alexandru Andrițoiu identifică liniștea creată, păzită de milițieni⁸⁷: „Această liniște ce-o simt mereu / în încăperea sufletului meu, / și liniștea ce-mi vine la fereastră (...)“. În răspândirea geografică a liniștii întrezărim atribuțiile milițianului socialist: Liniștea căminului, „liniștea sălășluind în grâne“, „liniștea cărbunelui din mină“, „liniștea orașului din noapte“, „liniștea poetului“, „liniștea întregii zări“. Liniștea este un act de intimitate: „...Imaginează-ți... Te întorci cu familia de la teatru, seara, târziu. Pe strada ta e liniște“⁸⁸. Dintr-un alt articol, *Sensul liniștii*⁸⁹ transpare unul din „locurile“ predilecte ale liniștii și anume detaliul. Secretul liniștii se ascunde în banalul cotidian: în notele bune ale unui elev

⁸⁰ Idem, aprilie, 1964, p. 19.

⁸¹ Idem, octombrie, 1960, p. 8.

⁸² Idem, martie, 1961, p. 18.

⁸³ Idem, octombrie, 1961, p. 10.

⁸⁴ Andrei Kuznețov, *Îngerul albastru, piesă într-un act*, în Suplimentul „Pentru Patrie”, decembrie, 1961.

⁸⁵ „Pentru Patrie”, decembrie, 1961, p. 24.

⁸⁶ Petre Luscalov, *Prietenul meu*, în „Pentru Patrie”, iulie, 1963, p. 16.

⁸⁷ Idem, noiembrie, 1963, p. 15.

⁸⁸ Idem, martie, 1964, p. 5.

⁸⁹ Idem, iunie, 1968, p. 3.

care încetează să mai fure de la propriii colegi, în supravegherea bufetului din sat sau amendarea unor scandalagii. Această viziune a Miliției asupra liniștii, identificată la nivelul trăirilor individuale, al oamenilor mărunți, al practicilor repetitive, cotidiene, corespunde întru totul perspectivei unei istorii culturale moderne. Coincidența este notabilă.

Nu doar liniștea, ci și ordinea este în atenția Miliției. Într-o critică la adresa pietonilor care se bazează pe vigilența șoferilor, agentul de circulație identifică motivul – lipsa drumurilor laterale și a trotuarelor la țară, fără a problematiza însă tema mai departe⁹⁰. În schimb, redacția „Pentru patrie” își exersează moderat critica la adresa unor lipsuri în munca și în dotările Miliției⁹¹. Ordinea nu se rezumă doar la astfel de detalii, ci pare să se extindă până la principiul însuși care ar putea duce la dezordine și anume mișcarea: interdicția dreptului la deplasare liberă în anii '49-'60⁹² sunt un exemplu în acest sens, practicarea lui neîncetând niciodată în totalitate până în 1989. Pentru a oferi siguranța sub forma liniștii și a ordinii, Miliția apelează la ajutorul „voluntar” al populației și o recompensează. Într-un astfel de caz de ajutor voluntar, 3 copii urmăresc un spărgător de magazin și cheamă un milițian în ajutor, cel în cauză fiind prins. Copiii primesc drept recompensă câte o bicicletă⁹³. Patrurile școlare pentru circulație sunt un alt exemplu de interacțiune între Miliție și cetățeni (școlari), pe care aceasta îi transformă din „consumatori” de siguranță în apărători ai acesteia:

„Componentii patrulelor au fost dotați cu centuri albe cu diagonală, mănuși albe tip mușchetar, palete cu inscripția „stop” și insigne. (...) s-au stabilit punctele din preajma școlii care trebuie supravegheate în mod deosebit. Comandantul unității de pionieri din școală conduce direct aceste patrute, având, bineînțeles, sprijinul permanent al unor ofițeri de miliție”⁹⁴.

Într-un alt caz, la primirea unei scrisori de la dactilografa unui post de Miliție din provincie a cărei căsătorie cu un ofițer de Miliție eșuase, redacția reacționează prompt: „(...) Un asemenea mod de comportare este condamnat și dăunător, el contravine flagrant normelor eticii noastre socialiste, constituind un exemplu negativ sub toate aspectele”⁹⁵. Sub formă de glumă sunt luate în vizor și greșelile de exprimare în formularea proceselor verbale: „Găsit una stare ebrietate, pe care hotărât duc cu motocicletă din com. Gheboia, în Mărcești”⁹⁶.

Dactilografa rănită, școlarul recompensat cu o bicicletă sau ofițerul care dedică versuri milițianului sunt tot atâtea exemple alese cu grijă de către redacția revistei „Pentru patrie”, sugerând similitudinea ordinii propagate de către Miliție cu cea interiorizată de populație.

La finalul expunerii atâtor reprezentări și practici ale milițianului român în cotidian, ne întoarcem la conceptele inițiale care au antrenat obținerea acestor rezultate, *reprezentarea și legitimarea prepolitică*. Pe o scală de la *micro* la *macro* a reprezentărilor, practicile Miliției pot fi subsumate cu ușurință celei dintâi categorii. Totuși întrepătrunderile cu un nivel al *mezo-*

⁹⁰ Idem, noiembrie, 1967, p. 18.

⁹¹ Idem, septembrie, 1965, p. 19.

⁹² D. Lăcătușu, *op. cit.* (sub tipar).

⁹³ „Pentru Patrie”, februarie, 1966, p. 20.

⁹⁴ Idem, martie, 1968, p. 25.

⁹⁵ Idem, iulie, 1966, p. 21.

⁹⁶ Idem, martie, 1967, p. 24.

reprezentărilor, așadar o interacțiune între micro-sistemul Miliției și societatea în ansamblu, devin vizibile în discursul despre familie al regimului, pe care Miliția și-l asumă. Amestecul în problemele de familie pornind de la copiii care lipsesc de la școală sau numeroasele articole despre familiile milițienilor însoțite de fotografii sunt un argument în acest sens. De asemenea, nu sunt excluse interacțiuni cu nivelul macro-reprezentărilor: o posibilitate în acest sens este referirea frecventă la ordinea proletară a societății, milițienii fiind numiți *lucrători ai Miliției*, iar activitatea lor fiind descrisă în multe titluri cu ajutorului ideologem-ului *muncă*.

Practicile *lucrătorului de miliție* se referă la fragmente din cele mai superficiale ale vieții în comun, în banal ascunzându-se puterea de seducție a operativității Miliției. Oamenii reacționează la gesturi „eroice” ce le reinstaurează ordinea de zi cu zi: înapoierea buteliei furate este un exemplu în acest sens. Pe de altă parte asigurarea recoltei împotriva incendiilor sau ajutorul acordat muncitorilor unui șantier sunt acțiuni cu caracter mai dirijist. Ele demonstrează că în modelarea ordinii publice miliția nu ținea cont doar de necesitățile populației, ci reflecta în egală măsură alte surse de inspirație, de exemplu, programul unui cincinal sau alte documente de partid. În măsura în care practicile siguranței, ale liniștii și ordinii redau aspirațiile cetățenilor și nu în primul rând ideologia de partid, putem spune că sunt momente prepolitice în legitimarea Miliției și a ordinii socialiste.

Identificarea consecințelor acestor practici în stabilizarea regimului presupune un gest de rafinare a cercetării pentru care, până în acest punct al analizei, nu au fost trecute în revistă nici un fel de surse. Numerele „Pentru patrie” cercetate până acum nu conțin decât scrisori și articole de mulțumire la adresa muncii Miliției. Fotografii ale persoanelor ajutate de Miliție redau chipuri surâzătoare pline de speranță. Opinii diferite sau negative din partea populației **nu există**. Singura critică este autocritica sau critica redacției „Pentru patrie” atunci când constată lipsuri grave în munca de educare culturală în masă sau în conduita și rezultatele la locul de muncă. Iar în acest ultim caz este vorba în mare parte de rubrici umoristice, o formă așadar benignă de expunere a defectelor, nu însă fără consecințe, dacă ne gândim la ușurința cu care Miliția și prostia sunt asociate în *bancuri*. Cazurile mai „serioase” precum cele de alcoolism sau părăsire a soției în rândul milițienilor sunt mai rare. De asemenea, perioada cercetată până acum este prea mică pentru a observa anumite fluctuații în maniera de reprezentare, cu o singură precizare: dacă la începutul anilor '60 raportarea la modelul milițienilor sovietici este în prim-planul auto-reprezentării Miliției române, în următorii ani se trece la omiterea subtilă a acestui model.

(V) Concluzie

În perioada anilor 1960-1961 Miliția română se află într-un proces încă accentuat de subordonare față de modelul instituției de profil sovietice. Treptat, astfel de elogii ale Miliției sovietice dispar din paginile revistei. Concluziile care se impun după expunerea din paginile anterioare sunt următoarele:

Miliția își asumă munca de legitimare prin reprezentare și în bună măsură prin cea cu caracter prepolitic. Practicile acesteia dezvăluie și alte surse de inspirație, desfășurarea lor ca răspuns la nevoile în materie de siguranță ale cetățenilor fiind doar unul din mai multe aspecte. Influența programului politico-economic al partidului asupra practicilor Miliției reiese și din comunicarea între cele trei nivele – macro, mezo și micro – ale reprezentărilor. Primele

două sunt legate mai strâns de modelarea ideologică a societății, iar cel din urmă de practicile și normele proprii Miliției. Se poate pune și întrebarea unui efect de jos în sus, și anume dacă nu cumva *bancurile* și atitudinea critică a populației la adresa milițienilor determină conținutul unor rubrici precum „Satiră și umor” din revista „Pentru patrie”. Politicul și prepoliticul sunt stăpânite în egală măsură de către milițieni: dacă șeful de post contribuie, la sat, prin propagandă, la integrarea țăranilor în G.A.S.-uri, trecerea străzii aglomerate la oraș de către o bătrânică cu ajutorul agentului de circulație este un gest banal, ce emană grija celui din urmă pentru siguranța cetățeanului. Invadarea cu scop preventiv și pedagogic a spațiului privat, ajutând de pildă familiile care își neglijează minorii, transformă acest spațiu într-unul al liniștii, ordinii și al siguranței. Așadar și apartamentul unei familii devine un spațiu semi-privat atunci când copilul acesteia lipsește de la școală și atrage atenția Miliției. Amestecul Miliției în sfera privată ne arată ca *acolo* vede aceasta periclitarea ordinii publice⁹⁷. Întrebările privitoare la rolul reprezentării în legitimarea Miliției și a regimului, fluctuarea acesteia sau răspunsul populației la reprezentările Miliției rămân fără un răspuns satisfăcător în momentul de față. O ipoteză care ar putea complica concluziile, la final, ar fi că anumite reprezentări ale Miliției au avut un caracter deconstructiv pentru imaginea milițianului: desenele, glumele și epigramele, criticând defectele acestuia, nu contribuie doar la familiarizarea publicului cu un agent al ordinii extrem de „umanizat”. Ci mai mult, acestea îngroașă trăsăturile caricaturale ale agentului de miliție neștiutor, incompetent și abrutizat prin repetitivitate. Clișeele de gen au rămas pentru mult timp întipărite în memoria oamenilor. *Declarația din aprilie '64* pare să rămână cezura definitivă pentru o îndepărtare de modelul sovietic de Miliție. Iar, așa cum ar fi de așteptat de la o revistă editată de Ministerul Afacerilor Interne, populația nu răspunde decât pozitiv la eforturile gigantice depuse de Miliție în apărarea societății. Ar putea exista o altfel de atitudine? Cine ar putea oare să se sustragă ordinii, liniștii și siguranței? Din relatarea unei anchete putem lansa ipoteza că singurul refugiu non-ideologic rezidă în nebunie: bănuitul anchetat, Mirschi, este un nebun care pretinde a fi trimisul pe pământ al Sfintei Brigita, pentru a face fapte bune precum câștigarea luptei de la Mărășești. Amuzant, dar ofițerii cultivați cu tratate de psihiatrie pun la îndoială nebunia lui Mirschi și vor să afle adevărul⁹⁸.

⁹⁷ Astfel sugerează Monika Spindler în introducerea la *In the line of duty. Der Held im anglo-amerikanischen Polizeifilm zwischen Norm und Abweichung (Mikrofiche)*, München 1998.

⁹⁸ „Pentru Patrie”, iunie, 1965, pp. 17-18.

Nicoleta IONESCU-GURĂ

**SERVICIUL DISLOCĂRI ȘI DOMICILII OBLIGATORII
(S.D.D.O.) DIN CADRUL MINISTERULUI
AFACERILOR INTERNE (1954-1956)**

**DEPARTMENT FOR DISLOCATIONS AND BINDING DOMICILES (D.D.B.D.)
WITHIN THE MINISTRY OF INTERIOR**

During 1954 - 1956, the Department for Dislocations and Binding Domiciles (D.D.B.D.) functioned within the Ministry of Interior (MI), performing its activity among the persons dislocated in June 1951 from the boarder area near Yugoslavia and of those whom a binding domicile had been established, according to the Decision of the Ministers' Council no. 337 dated March 11, 1954, for a period of 6 months up to 5 years in the 18 special locations created in Baragan, near the regions of Bucharest, Constanta and Galati. There were persons, who were released from prisons or labour camps and who at the end of the detention have proved that they had not been re-educated, being an extreme danger for the security of the communist state in the opinion of the communist authorities.

In September 1954, the regulation for D.D.B.D. functioning was elaborated and, in December 1954, the leading body of MI approved the diagram of the department's subunits. So, within the Regional Departments of MIA, the Office D.D.O and „comandaturi” in the 18 special locations were created.

D.D.B.D. was lead by lieutenant - colonel Einhorn Wilhelm, Romanian citizen of Hebrew nationality. We have found out from an excerpt note of a file who Einhorn Wilhelm was, situated at the General Department of Militia. So we can see that Einhorn Wilhelm was a carpenter, member of the Romanian Communist Party from the illegality period (1933), that he enrolled himself as republican volunteer fighting in the civil war in Spain (1937-1938), that he was a member of the French Communist Party and of the Spanish Communist Party. At the arrival of the Soviet troops he enrolled as a volunteer in a Soviet unit (working in the propaganda domain), fighting against Hitler's army up to the boarder with Czechoslovakia. In 1945 he directly became chief commissar at the police station in Cluj, even if he did not have the necessary studies for such a function. Three years later he obtained the degree of major (1948) and after another five years he was advanced at the degree of lieutenant - colonel (1953). On April 1st, 1956, he was named chief of the Department "C" of MI where he worked until January 1st, 1957, when, according to an order, he was moved at 1st Department (Foreign Intelligence). He was sent as secretary to the Romanian Embassy in Budapest. On January 1st, 1959 he was moved to the General Department of Militia as chief of the Department for Inspections, from where, on May 31st, 1960 he was put in reserve, by "arranging the right for pension", with the degree of colonel. After being put in reserve he got employed as quality controller at the Office for Goods' Control, where he worked until 1967, when the labour

agreement was finished upon request. On July 2nd, 1974, the Governmental Committee for Passports approved his request to immigrate to Israel. On October 21st, 1974 he left for Israel for good.

The activity of the Department for Deployment and Binding Domiciles (D.D.B.D) consisted of preventing and finding out of the hostile manifestations against the democrat - popular regime, as well as of the dislocated persons and the ones with binding domicile.

Etichete: persoane dislocate, Ministerul Afacerilor Interne, informatori, domiciliu obligatoriu

Keywords: dislocated persons, the Ministry of Interior, informants, binding domicile

În perioada 1954-1956, în cadrul Ministerului Afacerilor Interne a funcționat Serviciul Dislocări și Domicilii Obligatorii (S.D.D.O.) care își desfășura activitatea în rândul persoanelor dislocate, în iunie 1951, din zona de graniță cu Iugoslavia, și a celor cărora li se fixase domiciliu obligatoriu, prin Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 337 din 11 martie 1954, pe o durată de la 6 luni la 5 ani, în cele 18 localități speciale¹, create în Bărăgan, aflate în raza regiunilor București, Constanța și Galați (este vorba de persoanele eliberate din închisori și lagăre de muncă care la expirarea pedepsei dovedeau că nu s-au reeducat și, ca urmare, în opinia autorităților comuniste, prezentau pericol deosebit pentru securitatea statului comunist).

Activitatea S.D.D.O. consta în prevenirea și descoperirea manifestărilor dușmănoase regimului democrat-popular din partea persoanelor dislocate și a celor cu domiciliu obligatoriu.

În luna septembrie 1954 a fost elaborat regulamentul de funcționare al Serviciului D.D.O., iar în decembrie 1954, conducerea MAI a aprobat schema subunităților serviciului. Ca urmare, în cadrul Direcțiilor Regionale MAI s-au înființat Birouri D.D.O. și comandaturile în cele 18 localități speciale. Până la înființarea S.D.D.O., în cadrul direcțiilor regionale de securitate a funcționat Biroul „Dislocați”, format din 3-4 persoane, care se ocupa mai mult de problemele administrative, privind diferite cereri ale persoanelor dislocate, prezența la viză etc.

La începutul anului 1955 s-a trecut la instalarea comandaturilor MAI (compuse din câte doi ofițeri de securitate) în localitățile speciale. În iulie 1955, șefii de comandatură din cele 18 localități erau: lt. Mihăilescu Paul, șeful comandaturilor din comunele Pelican și Ezerul, cpt. Puceanu Gh. - comunele Fundata și Viișoara, lt. Ivașcu Petre - comuna Dropia, cpt. Ițescu Max - comuna Olaru, lt. Diaconescu V. - comuna Dâlga, lt. Chiriță Ioan - comuna Valea Viilor, slt. Ciobota Ion - comuna Salcâmi, lt. Major Pandelescu - comuna Movila-Gâldăului,

¹ Cele 18 comune noi în Bărăgan erau: Viișoara, Olaru, Dâlga, Fundata, Dropia, Pelican, Ezerul, Salcâmi, Râchitoasa, Movila Gâldăului, Valea Viilor, Lățești, Măzăreni, Zagna, Bumbăcari, Schei, Frumușița și Rubla.

It. Băgăceanu Ion - comuna Lățești, It. Cerbulea Constantin - comuna Răchitoasa, slt. Adrian Nic. - comuna Brateș, It. Apostol Petru - comuna Zagna, It. Pană Petrică - comuna Măzăreni, slt. Mocanu Andone - comuna Rubla, slt. Dinu Dumitru - comuna Bumbăcari și slt. Mihăescu M. - comuna Schei².

Prin comandaturile din cele 18 localități din Bărăgan, se ducea „muncă informativ-operativă în rândul elementelor dislocate”. Comandaturile MAI se ocupau și de problemele administrative ale dislocațiilor. Activitatea comandaturilor presupunea crearea de agentură (a unei rețele de informatori), din rândul celor dislocați și cu D.O., pentru a se cunoaște activitatea și starea de spirit a acestora, pentru supravegherea corespondenței, iar în cazul în care aceștia se deplasau în centre aglomerate, punerea în supraveghere informativă cu scopul de a se stabili legăturile lor. În planurile de activitate ale comandaturilor era înscrisă punctarea „de elemente din rândul celor dislocate pentru a fi studiate și în cazul în care corespundeau erau recrutate ca agenți”. Pe baza notelor informative furnizate de agentură unora dintre persoanele dislocate, semnalate în notele informative că desfășurau activitate dușmănoasă, li se deschideau dosare de verificare³ sau informative⁴, individuale sau de grup, pentru urmărirea activității lor. Se făcea și marșrutizare de agenți⁵ în vederea pătrunderii în rândul persoanelor dislocate care aveau manifestări dușmănoase regimului Gheorghiu-Dej.

² ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 191, f. 86-97.

³ Dosarul de verificare (DV) „era o formă organizată de urmărire a persoanelor cu preocupări ce contraveneau ideologiei de partid sau care, prin antecedentele politice, prezentau un anumit pericol. Acest tip de luare în lucru era limitat la 6 luni, timp în care, prin măsurile întreprinse trebuiau clarificate suspiciunile inițiale. Începerea urmăririi prin dosar de verificare (DV) se făcea în urma unei selecții a informațiilor acumulate despre persoanele cuprinse în baza de lucru. Planul aprobat cuprindea măsurile preconizate cu termene de executare, inclusiv modul de dirijare a agenturii sau de folosire a altor mijloace specifice. Închiderea dosarului de verificare se putea face ca urmare a neconfirmării materialelor inițiale sau prin influențare, prin avertizare, prin destrămare etc. În funcție de rezultat, la expirarea termenului se putea face propunerea continuării supravegherii sale prin dosar de urmărire informativă (DUI), ca formă superioară de urmărire” (Radu Cristescu, *Spionajul și contraspionajul pe înțelesul tuturor. Mic dicționar al serviciilor secrete. 100 de termeni uzuali. Principalele servicii de informații secrete ale lumii, 20 mari spioni*, prefață de Ion Cristoiu, București, Editura Evenimentul Românesc, 2000, p. 52).

⁴ Dosarul de urmărire informativă (DUI) „era o formă superioară de lucru, instituită de Securitate pentru a stabili, în mod organizat, persoanele potențial periculoase pentru regimul comunist. Baza începerii urmăririi o puteau constitui antecedentele politice și penale (cu accent pe cei cu funcții de conducere sau cu condamnări mari), dar mai ales manifestările sau preocupările care ar fi putut pune în pericol siguranța regimului. Deschiderea DUI se făcea pe baza unui referat în care, pe lângă motivația începerii urmăririi organizate a persoanei selectate din «baza de lucru», erau prevăzute măsurile preconizate (dirijarea sau recrutarea de noi informatori, instalarea unor mijloace tehnice de ascultare, interceptarea scrisorilor etc). Periodic, aveau loc analize și completarea planului de măsuri. Finalizarea DUI depindea de concluziile desprinse pe timpul urmăririi. Astfel, cazul se putea închide din cauza neconfirmării informațiilor inițiale sau a importanței lor reduse ori se putea lua măsura influențării, a avertizării sau a începerii urmăririi penale, pentru fapte ce aduceau atingere prevederilor Codului Penal. Durata urmăririi prin DUI a unei persoane nu era limitată în timp” (*Ibidem*, p. 50-51).

⁵ Marșrutizarea însemna „dirijarea unui informator într-un alt mediu sau pe lângă alte persoane, diferite de cele pe lângă care a acționat anterior” (Carmen Chivu, Mihai Albu, *Noi și Securitatea. Viața privată*

Pentru organele MAI, principala problemă de securitate o reprezenta „problema legionară”⁶, fiind urmată de: „problema naționaliștilor germani, care în timpul războiului au sprijinit armatele hitleriste”⁷, „problema membri și conducători ai fostelor partide burghezo-moșierești”, „problema ofițeri deblocați”, „problema culte”, „problema elemente exploatare”.

Pe baza notelor informative furnizate de agenți (informatori) și a controlului corespondenței⁸ se deschideau dosare de verificare individuală sau de grup persoanelor dislocate și cu domiciliu obligatoriu asupra cărora erau indicii că aveau manifestări ostile, celor care aveau un trecut politic „pentru a descoperi și preveni reluarea activității lor dușmănoase din trecut”⁹.

Dosarul de verificare (DV) avea drept scop de a stabili dacă persoanele dislocate sau cu domiciliu obligatoriu desfășurau activitate dușmănoasă împotriva regimului democrat-popular. În raportul din 15 aprilie 1955 al Serviciului D.D.O., care relatează activitatea desfășurată de serviciu în primul trimestru al anului 1955, se arată că: „cea mai importantă și caracteristică acțiune existentă la data actuală în cadrul Biroului D.D.O. din MAI - Direcția Regională Constanța este acțiunea de verificare grup nr. 231 deschisă la 12 decembrie 1954 asupra unui grup de legionari și PNȚ-iști din localitatea specială Salcâmi. Materialele care au constituit baza deschiderii acestei acțiuni de verificare-grup au fost notele informative furnizate de informatorii «Moscu» și «Mary Schot». În aceste note ni se semnala că numiții Ciorbaru Nicolae, Câmpeanu Teodor, Zdru Gheorghe, legionari și Cosgarea Emil, Păunescu Nicolae, Atnagea Iosif, PNȚ-iști, întrețin legături între ei, legături suspecte de activitate cu caracter legionar. Totodată numitul Antonovici Emilian, dislocat în comuna Salcâmi a trimis organelor noastre un denunț în care arată o serie de aspecte asupra legăturilor ce există între elementele arătate mai sus. Întrucât aceste materiale prezentau importanță s-a deschis dosar de verificare-grup în care scop s-a întocmit și un plan de măsuri de către Serviciul D.D.O. din

și publică în perioada comunistă, așa cum reiese din tehnica operativă, prefață de Stejărel Olaru, Pitești, Editura Paralele 45, 2006, p. 210). În Nota-Raport a Serviciului D.D.O. din 20 aprilie 1956 privind munca informativ-operativă desfășurată de organele MAI asupra elementelor cu D.O. din raza regiunii Constanța (comunele noi) se vorbește despre „marșutizarea agenților din alte localități care au stat în detenție cu legionarii ce au D.O. în această comună [Răchitoasa – n.ns.]” (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 191, f. 242).

⁶ Pentru autoritățile comuniste, legionarii erau „dușmanii cei mai înverșunați ai socialismului și ai regimului democrat-popular” (*Ibidem*, fond Documentar, dosar nr. 114)

⁷ *Ibidem*, dosar nr. 191, f. 65.

⁸ În Raportul asupra activității Serviciului D.D.O. pe perioada 1 ianuarie-31 martie 1955 se arată că „elementele dislocate în comunele noi în raza regiunii Galați întrețin legături prin corespondență cu rudele și prietenii fugiți din țară și mai ales cu cei din Germania Occidentală și Austria, cu care ocazii fac schimb de informații despre situația politico-economică, sprijinindu-se reciproc, atât moral, cât și material, manifestându-și în același timp speranța în «apropiata revedere». Pentru a verifica informațiile existente și pentru o mai concretă orientare a noastră, spre autorii corespondențelor suspecte, am apelat la sprijinul serviciului „F” (*Serviciul „F” din MAI se ocupa de controlul corespondenței – n.ns.*) pentru ca scrisorile cu conținut dușmănos și suspect - interne și externe - care se expediază și se primesc de către dislocați să fie îndrumate serviciului nostru. Ca urmare a măsurilor luate în această perioadă s-au obținut o serie de scrisori din care se confirmă unele informații existente și ne-a întărit unele bănuieli ale noastre...” (*Ibidem*, f. 19).

⁹ *Ibidem*, f. 24.

MAI și Biroul D.D.O. din Direcția Regională MAI Constanța. Astfel s-a trimis cu domiciliu obligatoriu pe informatorul «Gheorghe Leduc», care atât înainte, cât și după 23 august 1944 a desfășurat activitate legionară, fiind plasat într-o locuință din apropierea locurilor unde sunt cazate elementele menționate mai sus, cu următorul plan de infiltrare întocmit pe baza trecutului lui legionar. Este legionar din 1936, indicând real cuibul din care a făcut parte și conducătorii ce i-a avut. În timpul dictaturii legionare a avut funcția de șef al secției minori în București. Pentru activitatea depusă va arăta condamnările suferite, penitenciarele prin care a trecut, cu ce elemente a fost închis, toate acestea în mod real. După 23 august 1944, pentru a-și asigura existența vine în Constanța și lucrează în meseria sa de nichelator, când a intrat în legătură cu organizația subversivă legionară condusă de Cucoli, unde a activat până în 1948, când această organizație a fost depistată. Pentru a asigura infiltrarea lui «Gheorghe Leduc» și a acoperi faptul că nu a fost condamnat în grupul legionar Cucoli, s-a creat următoarea legendă: în anchetă Cucoli nu a vorbit despre «Gheorghe Leduc» și nici despre alți membri, astfel că organele securității, după 4 luni de deținere, au fost nevoite să-i dea drumul. După eliberarea sa a stat câțva timp liniștit, după care a reușit să intre în legătură cu legionarul Leha Marcel, cu care și-a desfășurat activitatea până în 1952, când acesta a murit, dată de la care a rămas fără legătură. În 1952, aflându-se salariat la Canal, a făcut unele fraude, care au fost descoperite, iar susnumitul a reușit să scape de arestare, fugind de la domiciliu. În timpul cât a fost dat dispărut a fost dat afară de la Canal. După o perioadă de timp, văzând că nu mai este căutat, s-a reîntors în Constanța și s-a apucat de vechea sa meserie, lucrând la sanatoriul Agigea până în 1954, când și-a deschis atelier în Constanța de unde a fost luat și trimis cu domiciliu obligatoriu pentru fraudă săvârșită și trecutul său legionar. În cazul când i se va cere lămuriri despre elementele care l-au găzduit, va arăta că și aceștia sunt legionari, care, ca și el, au rămas fără legătură. Sursa a fost instruită să nu spună nimănui legenda până ce el nu va stabili care sunt persoanele care desfășoară activitate contrarevoluționară și până ce nu va găsi ocazia prielnică pentru a face povestiri reciproce cu aceste elemente. De asemenea, se menționează că informatorul nu va face această întreagă povestire odată, ci la intervale, în care va avea posibilități de legătură cu aceste elemente¹⁰.

În prima jumătate a anului 1955, comandaturile au avut sarcina de a întocmi o evidență a persoanelor dislocate pe bază de fișe model nr. 5 și dosare. Dosar s-a întocmit numai capului familiei. Întocmirea dosarelor persoanelor dislocate trebuia să se termine în trimestrul al doilea al anului 1955, însă după cum se arăta într-un raport al Serviciului D.D.O. acest lucru a luat mult timp șefilor de comandatură în dauna organizării muncii informativ-operative.

Prezentăm mai jos situația numerică a familiilor dislocate și a persoanelor cu domiciliu obligatoriu eliberate din închisori și lagăre de muncă, în cele 18 localități speciale din Bărăgan situate pe raza regiunilor București, Constanța și Galați (conform împărțirii administrative din 1952), întocmită de Serviciul Dislocări și Domicilii Obligatorii (S.D.D.O.), din cadrul MAI, în trimestrul al doilea al anului 1955 (1 aprilie – 30 iunie 1955):

¹⁰ *Ibidem*, f. 10-11.

SITUAȚIE NUMERICĂ

întocmită de Serviciul Dislocări și Domicilii Obligatorii (S.D.D.O.), în al doilea trimestru al anului 1955 (aprilie-iunie), familiilor dislocate și persoanelor cu domiciliu obligatoriu, eliberate din închisori și lagăre de muncă, în cele 18 comune noi din regiunile București, Constanța și Galați

	Comuna	Numărul familiilor dislocate	Persoane cu domiciliu obligatoriu eliberate din închisori și lagăre de muncă pe diferite termene
Regiunea București	Pelican	353	32
	Ezerul	389	3
	Olaru	689	6
	Dropia	427	11
	Fundata	421	13
	Viișoara	588	16
	Dîlga	566	11
Regiunea Constanța	Lătești	541	24
	Movila Gîldăului	471	22
	Răchitoasa	700	14
	Valea Viilor	696	15
	Salcâmi	567	23
Regiunea Galați	Brateș	621	13
	Zagna	613	16
	Măzăreni	455	14
	Rubla	451	21
	Bumbăcari	437	12
	Schei	406	34
Total General		9391	300

Sursa datelor din tabel: ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 191, f. 32, 41 și 51.

Datele din tabel arată că în vara anului 1955, în cele 18 localități speciale din Câmpia Bărăganului se aflau 9391 familii dislocate, în iunie 1951, de la granița cu Iugoslavia și 300 de persoane cu domiciliu obligatoriu, pe diferite termene, eliberate din închisori și lagăre de muncă, care la expirarea pedepsei dovedeau că nu s-au „reeducat”. Potrivit Notei-Raport din 10 aprilie 1956 a Serviciului Dislocări și Domicilii Obligatorii din MAI, începând din vara anului 1954 în comunele noi din Bărăgan „au fost trimise cu D.O., pe termene limitate o serie de vârfuri legionare, PNT-iste, PNL-iste, precum și elemente care au întreținut legături cu reprezentanții țărilor imperialiste, fiind bănuți de spionaj”¹¹. De pildă, în comuna Pelican se

¹¹ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 191, f. 167.

aflau, în 1956, cu domiciliu obligatoriu „16 elemente, dintre care 9 legionari, 2 PNȚ-iști, 1 PNL-ist, 2 cu manifestări dușmănoase, 1 bănuț de spionaj și un membru al unei secte interzise”. Unii lucrau la Gospodăria Agricolă de Stat Vasilescu Vasia din apropierea comunei, iar alții la diferite întreprinderi din orașul Călărași¹². Pentru aceste persoane fixarea domiciliului obligatoriu a fost o modalitate de prelungire a controlului, deoarece, în opinia autorităților comuniste, ele încă reprezentau un pericol pentru regimul „democrat-popular”, întrucât nu prezentau nici o garanție că aflați în stare de libertate nu vor continua, de pildă, activitatea legionară, național-țărănistă, național-liberală etc.

De asemenea, conform unei situații numerice întocmite la 3 iunie 1955 de Serviciul „C” din MAI, în cele 18 localități speciale din regiunile București, Galați și Constanța se aflau dislocate 35 191 persoane dintre care 9391 capi de familie cu 25 800 membri de familie. Pe *naționalități* situația celor 9391 capi de familie se prezenta astfel: 3122 români; 2123 „fugiți de pe teritoriul URSS” (adică basarabeni), 691 coloniști macedoneni, 2 405 germani, 869 iugoslavi și 181 maghiari. Pe *categorii sociale* cei 9391 capi de familie erau: 40 – moșieri, 4415 – chiaburi, 3031 – țărani muncitori, 1044 – muncitori, 605 – funcționari și 256 – fără ocupație¹³.

Datele de mai sus arată că în dislocarea persoanelor de la granița cu Iugoslavia, în anul 1951, în Câmpia Bărăganului, aspectul etnic a fost secundar. Autoritățile comuniste au evacuat din zona de graniță în principal români și persoanele înstărite care puteau fi influențate de politica lui Tito, într-o perioadă când regimul politic impus de Moscova nu se consolidase încă în România.

Serviciul D.D.O. îndruma și controla activitatea Birourilor D.D.O. de pe lângă Direcțiile Regionale ale M.A.I. și comandaturile din cele 18 localități speciale. Lucrătorii operativi din cadrul serviciului se deplasau la Birourile D.D.O. și comandaturi pentru a da ajutor în crearea rețelei informative și în organizarea evidenței operative. Birourile D.D.O. trebuiau să-și creeze o rețea informativă calificată cu ajutorul căreia să se cunoască „unele stări de fapt din rândul dislocaților, unele părăsiri de domiciliu obligatoriu fără aprobarea organelor MAI și stabilirea unor concentrări de elemente dușmănoase în diferite unități socialiste unde aceștia erau încadrați în câmpul muncii”¹⁴.

La 26 octombrie 1955 rețeaua informativă din cele 18 localități speciale număra 149 de informatori¹⁵. După cum se arată în rapoartele trimestriale¹⁶ ale Serviciului D.D.O. din cadrul MAI, din anii 1955-1956, marea majoritate a informatorilor recrutați dintre persoanele dislocate sau care aveau domiciliu obligatoriu au fost recrutate pe bază de „material compromițător”, motivul cel mai des invocat de către ofițerii de securitate fiind părăsirea

¹² *Ibidem*, f. 185.

¹³ *Idem*, dosar nr. 13 294, vol. 4, f. 31. Pe regiuni situația se prezenta astfel: în *regiunea București* se aflau dislocate 13 231 persoane dintre care 3 433 capi de familie cu 9798 membri de familie; în *regiunea Galați* se aflau dislocate 11 371 persoane dintre care 2983 capi de familie cu 8388 membri de familie; în *regiunea Constanța* se aflau dislocate 10 589 persoane dintre care 2975 capi de familie cu 7614 membri de familie (*Ibidem*).

¹⁴ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 191, f. 8. În majoritatea notelor-raport ale Serviciului D.D.O. se arată că persoanele cu D.O., întrețineau legături și se ajutau reciproc moral și material.

¹⁵ *Ibidem*, f. 66.

¹⁶ Pentru rapoartele trimestriale ale Serviciului D.D.O. vezi *ibidem*, f. 1-83.

domiciliului obligatoriu fără anunțarea organelor M.A.I. De pildă, informatoarea necalificată¹⁷ „Popescu Elena” a fost recrutată în luna februarie 1955 din rândul dislocaților de naționalitate germană din localitatea Răchitoasa: „Recrutarea a fost făcută prin folosirea materialelor compromițătoare ce au constat în aceea că susnumita a părăsit de mai multe ori domiciliul obligatoriu, deplasându-se în mai multe localități din țară, în mod ilegal. Fiind pusă în fața probelor ce s-au adunat, susnumita a fost recrutată în bune condiții (...). După recrutarea sa nu a fost dirijată în nici o problemă concretă, totuși din proprie inițiativă a semnalat activitate de agitație contrarevoluționară ce o desfășoară în timpul slujbelor și în afara acestora preotul catolic Farcaș Ion din localitatea specială Răchitoasa, după care fiind instruită cea în cauză a reușit ca în scurt timp să semnaleze modul cum acest preot desfășoară activitatea arătată mai sus. Din aceste semnalări s-a constatat că susnumita informatoare are bune perspective pentru activitatea sa viitoare”¹⁸. În luna martie 1955 a fost recrutat ca informator necalificat „Guth” din localitatea Valea Viilor, de naționalitate germană: „Recrutarea acestui informator s-a efectuat prin folosirea materialelor compromițătoare ce au constat în aceea că susnumitul în perioada războiului hitlerist a făcut parte din Partidul Național Socialist German, deținând funcții de conducere și în care funcție a dus o intensă activitate de înrolare a tinerilor de naționalitate germană în trupele hitleriste SS, stabilindu-se că susnumitul a înrolat în mod forțat mai mulți tineri ce refuzau a merge în SS și care au avut apoi de suferit în urma refuzului lor. Fiind pus în fața acestor probe, susnumitul le-a recunoscut, regretând faptele lui din trecut, astfel, recrutarea efectuându-se în bune condiții. Atât din studiu și în special la recrutare, cât și după recrutare, s-a constatat că informatorul „Guth” este un element foarte inteligent, capabil și dispune de o serie de calități personale, fapt ce a făcut ca de la prima întâlnire cu organul nostru să furnizeze o serie de materiale despre activitatea dușmănoasă desfășurată în perioada războiului antisovietic de către o serie de elemente fasciste de naționalitate germană din Moldova – Veche, Timișoara și care în prezent se găsesc dislocate în localitatea specială Valea-Viilor. În aceste materiale informatorul „Guth” deși nedirijat într-o problemă concretă arată unele indicii despre atitudinea dușmănoasă a unor dislocați de naționalitate germană față de regimul nostru, aspecte în baza cărora s-a început educarea și dirijarea acestui informator spre aceste elemente. De asemenea, acest informator are o serie de cunoștințe în localitatea specială Valea-Viilor, cunoștințe ce interesează organele noastre și spre care în baza calităților sale personale și a cunoștințelor ce le are poate fi dirijat în orice moment”¹⁹.

Tot în luna martie 1955 a fost recrutat informatorul „Stan Ion”, de profesie învățător, cu domiciliul în localitatea Salcâmi. Și recrutarea acestui informator s-a făcut pe baza materialelor compromițătoare „ce au constat în aceea că susnumitul în toate documentele a

¹⁷ „Informatorii necalificați erau reprezentanți de persoanele care nu aveau legături strânse cu o persoană urmărită, furnizând Securității informații de interes general privind un anumit caz; după anii '50 informatorii necalificați au primit numele de colaboratori. În ierarhia agenturii, informatorul era pe o treaptă superioară persoanei de sprijin și colaboratorului și se subordona rezidentului” (Carmen Chivu, Mihai Albu, *Noi și Securitatea. Viața privată și publică în perioada comunistă, așa cum reiese din tehnica operativă*, prefață de Stejărel Olaru, Pitești, Editura Paralela 45, 2006, p. 209).

¹⁸ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 191, f. 14.

¹⁹ *Ibidem*, f. 15.

ascuns faptul că a făcut parte din mișcarea legionară și în timp ce era învățător în comuna Topleț-Timișoara a introdus în cadrul școlii spiritul legionar, dând mai multe serbări cu caracter legionar. Alte materiale au constatat în aceea că susnumitul a părăsit de 5-6 ori domiciliul obligatoriu, fără aprobare. Fiind pus în fața acestor probe informatorul „Stan Ion” le-a recunoscut în totalitate și dându-și seama că se face pasibil de pedeapsă pentru părăsirea domiciliului obligatoriu și-a manifestat dorința ca să i se dea posibilitatea să se reabiliteze. În acest mod s-a făcut recrutarea sa și încă de la recrutare a dat unele note informative despre diferite persoane din localitatea specială Salcâmi²⁰.

Unii dintre informatori fuseseră recrutați de organele de securitate din timpul detenției în penitenciare. După cum se arăta în *Raportul Serviciului Dislocări și Domicilii Obligatorii asupra muncii informativ-operative în obiectivele Serviciului D.D.O. pe perioada 1 aprilie-30 iunie 1955*: „Sursa «Mustață Vasile» recrutată de noi în timpul cât se afla la penitenciarul Aiud, care în prezent este cu domiciliu obligatoriu în comuna Zagna, cu care ține legătura lucrătorul operativ lt. Cioroba Ion din Serviciul Central (*Serviciul D.D.O. din cadrul MAI – n.ns.*), ne sesizează că numiții: Vojen Ioan (*Vojen Ion Victor – n.ns.*)²¹, fost comandant legionar și ministru plenipotențiar la Roma în timpul puterii legionare, Fărcășanu Nicolae, fost conducător P.N.Ț-ist în Timișoara, frate bun cu legionarul Fărcășanu, care a făcut parte din banda de legionari-teroriști, care au atacat Legația Română de la Berna, Bocioacă Traian, fost șef de sector legionar, Văscu Mihai, fost șef de sector legionar, Mihăilescu Vasile, fost șef de garnizoană legionară, Amanici Nicolae, fost șef de sector și Nițescu Constantin, șef de sector legionar, se adună la locuința lui Fărcășanu N. și Bocioacă T., unde discută și comentează probleme politice și diferite evenimente politice în mod dușmănos. În timp ce sursa se afla la o discuție în cercul acestora, Bocioacă Traian a spus: «Am fost legionar și nu prea am fost, dar acum – aducând injurii regimului – m-am făcut și mai tare», iar Fărcășanu și Vojen i-au răspuns: «Bravo, așa ține-te băiețuș, că a noastră e victoria», în continuare legionarul Mandriaș spune: «dacă eu nu am să mă răzbun și dacă n-am să le pun pielea pe băț la ăștia, nu le-o pune nici dracul». Vojen și Fărcășanu îi încurajau, spunând: «Noi știm că ai dreptate și știm cât ai suferit, atât d-ta cât și tot satul. Va veni și ziua noastră și atunci le vom arăta noi». Luându-se măsuri de către noi a fost dirijată sursa în continuare, stabilind până în prezent că se adună și în momentul de față în casa lui Fărcășanu în mod regulat pentru care vom lua măsuri de crearea sau infiltrarea celei de a doua linii informative și a deschide acțiune de verificare de grup²².

²⁰ *Ibidem.*

²¹ Potrivit Notei-raport a Serviciului D.D.O. din 10 aprilie 1956, Vojen Ion Victor s-a născut la 14 iulie 1906, în Târgoviște, fiind de profesie avocat. În decembrie 1948 a fost arestat și condamnat la 4 ani închisoare pentru activitate desfășurată în cadrul organizației legionare, deoarece a fost colaboratorul revistei „Buna Vestire” și al revistei „Axa”. Între anii 1934-1936 a fost șef al organizației pe județul Dâmbovița și comandant legionar pe Capitală. În perioada guvernării legionare a fost numit ministru plenipotențiar la Roma. După executarea pedepsei a fost internat în colonie de muncă (CM) până la 20 iunie 1954, când a fost pus în libertate și i s-a fixat D.O. pe timp de 12 luni, iar în 1955 i s-a prelungit termenul cu încă 36 de luni. Lucra la depozitul C.F.R. – Brăila. Asupra sa a fost deschisă acțiune de grup pe care a urmărit-o Serviciul III din Direcția Regională MAI Galați (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 191, f. 246).

²² *Ibidem*, f. 56.

Au fost și cazuri de refuz al colaborării cu organele de securitate, însă asupra acestor persoane s-au făcut propuneri de trimitere în justiție sub motivul părăsirii domiciliului obligatoriu. Persoanelor cu domiciliu obligatoriu li se lua o declarație de luare la cunoștință că nu aveau voie să părăsească D.O. Părăsirea domiciliului obligatoriu, fără aprobarea organelor MAI, se sancționa penal. Conform decretului nr. 258 din 22 august 1952, cetățenii care părăseau domiciliul obligatoriu se făceau pasibili de pedeapsă cu închisoarea de la 15-20 de ani²³. Din 1954, pedeapsa pentru părăsirea D.O. era mai mică. Conform decretului 77 din 11 martie 1954, care a abrogat decretul nr. 258 din 22 august 1952, părăsirea domiciliului obligatoriu se pedepsea cu închisoare de la 6 luni la 5 ani²⁴.

Numărul mic de dosare de verificare deschise în primul trimestru al anului 1955 este explicat în referatul Serviciului D.D.O. din 15 aprilie prin recrutarea de informatori necalificați și pregătirea profesională precară a șefilor de comandatură: „În această perioadă munca cu agentura s-a desfășurat la un nivel scăzut, datorită faptului că în perioada precedentă a organizării comandaturilor s-a trecut la recrutarea de informatori necalificați prin care nu s-a putut ajunge la cunoașterea activității organizate ce o desfășoară elementele dușmănoase (...). De asemenea, pregătirea profesională insuficientă a șefilor de comandatură, precum și a unor tovarăși din cadrul birourilor din regiuni, a fost o contribuție negativă la instruirea și dirijarea informatorilor, iar din lipsă de orientare nu s-au exploatat nici materialele primite de la agentură”²⁵. În *Raportul Serviciului D.D.O. din MAI asupra muncii informativ-operative în obiectivele serviciului pe perioada 1 aprilie-30 iunie 1955* se fac scurte caracterizări ale unor ofițeri din cadrul comandaturilor: „Tov. lt. Chiriță Ion, șeful comandaturii din Valea Viilor a dat dovadă de sânguință și pricepere în munca informativ-operativă. În această perioadă tov. lt. Chiriță a studiat și a strâns material documentar în vederea recrutării de informatori. Astfel, a recrutat în această perioadă 2 informatori necalificați și a organizat 2 case de întâlniri, ține în mod regulat legătura cu informatorii și îi dirijează cu pricepere în depistarea elementelor dușmănoase. În această perioadă a deschis o acțiune de verificare în problema legionară. Tov. slt. Ciobotă Ion, șeful comandaturii Salcâmi, la fel depune muncă susținută în organizarea agenturii informative, reușind să recruteze în perioada raportului 5 informatori necalificați pentru pătrundere în problemele: partidele burghezo-moșierești, naționaliști-germani și chiaburi. Se preocupă de creșterea calității agenturii. Tov. lt. Băgăceanu Ion, care este șeful comandaturii MAI Lățești, este un element foarte slab și nu are aptitudini și perspective în munca informativ-operativă. Materialul informativ care-l primește de la agentură nu poate să-l analizeze pentru a-l exploata în continuare în dirijarea informatorilor, fapt ce face să nu dea sarcini concrete informatorilor. De asemenea, nici legătura cu informatorii nu o ține regulat. Deși lucrează de mai mult timp în munca informativă, totuși după felul cum se prezintă considerăm că nu va putea face față sarcinilor (...). Tov. slt. Eremia Enache, ajutor șef la comandatura MAI-Valea Viilor și tov. slt. Panait Ion, ajutor șef la comandatura MAI-Salcâmi, ambii sunt foarte reduși din punct de vedere profesional, politic și cultural, fapt pentru care nu poate (sic!) ține legătura cu agentura informativă. Cu ambii tov. s-a dus muncă de a li se ridica nivelul politico-profesional, totuși până în prezent se mențin la

²³ Idem, dosar nr. 12 576, f. 5.

²⁴ *Ibidem*, f. 4.

²⁵ Idem, dosar nr. 191, f. 22.

același nivel, fapt ce-i face inapți pentru munca informativ-operativă. Cele de mai sus au fost analizate cu conducerea Direcției regionale MAI Constanța pentru a lua măsurile corespunzătoare²⁶.

În august 1955, Al. Nicolschi, secretar general al MAI, pune accent pe recrutarea și instruirea informatorilor în obiectivele Serviciului D.D.O. Se considera că, față de „elementele dușmănoase existente în comunele de dislocați”, agentura era insuficientă atât din punct de vedere cantitativ cât și din punct de vedere calitativ. Ca urmare, în trimestrul trei al anului 1955, Serviciul D.D.O. a avut sarcina să pună accent pe recrutarea agenturii, pe munca de control și îndrumarea practică a birourilor și lucrătorilor din comandaturi pentru punctarea și recrutarea informatorilor²⁷. Recrutarea informatorilor nu trebuia lăsată numai pe seama lucrătorilor din comandaturi, ci și șefii birourilor D.D.O. din regiuni urmau să participe, iar în cazurile mai importante trebuia cerut sprijinul conducerii direcției regionale MAI și șefilor serviciilor raionale MAI.

De la înființare, Serviciul Dislocări și Domicilii Obligatorii (S.D.D.O.) a fost condus de locotenent-colonel Einhorn Wilhelm ale cărui date biografice le aflăm din nota-extras din dosarul lui de cadre de la Direcția Generală a Miliției, întocmită la 20 septembrie 1974, ca urmare a cererii sale de a emigra în Israel. Astfel, vedem că Einhorn Wilhelm, de profesie tâmplar, a fost membru al Partidului Comunist Român din ilegalitate (1933), că s-a înrolat în brigăzile de voluntari republicani care au luptat în războiul civil din Spania (1937-1938), că a fost membru al Partidului Comunist Francez și al Partidului Comunist Spaniol. La sosirea trupelor sovietice în România s-a înrolat voluntar într-o unitate sovietică (a lucrat în sectorul propagandă), luptând împotriva armatelor hitleriste până la frontiera cu Cehoslovacia. În 1945 ajunge direct comisar șef la Chestura Poliției Cluj, deși nu avea studiile cerute de o asemenea funcție. Trei ani mai târziu a primit gradul de maior (1948), iar după alți cinci ani a fost avansat locotenent colonel (1953). În același an a fost numit șef al Serviciului Dislocări și Domicilii Obligatorii, funcție pe care a îndeplinit-o până la desființarea serviciului. La 1 aprilie 1956 a fost numit șef al Serviciului „C” din MAI, unde a lucrat până la 1 ianuarie 1957 când a fost mutat prin ordin la Direcția I Informații Externe, fiind trimis ca secretar I la Ambasada română din Budapesta.²⁸ La 1 ianuarie 1959 a fost mutat la Direcția Generală a Miliției ca șef

²⁶ *Ibidem*, f. 49-50.

²⁷ Vezi Planul de muncă pe perioada trimestrului III/1955 al Serviciului D.D.O. în ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 191, f. 84-97.

²⁸ Cristian Troncotă afirmă că, după revoluția din octombrie 1956 din Ungaria, agenți ai securității de origine etnică maghiară din România au fost trimiși la Budapesta pentru a ajuta la „reorganizarea Serviciului de Securitate al Statului Ungar (VH), care fusese decimat în timpul evenimentelor. (...) Potrivit relatărilor lui Ion Mihai Pacepa, Einhorn a fost trimis la Budapesta sub acoperire de consilier al Ambasadei române. Participarea organelor Securității la operațiile informative din Ungaria, coordonate de sovietici, avuseseră loc și înainte de octombrie 1956, când fuseseră implicați tot agenți români de origine maghiară din Transilvania. Numeroși agenți ai Securității fuseseră trimiși ca vizitatori în Ungaria, via Occident cu pașapoarte false austriece, vest-germane, franceze și italiene pentru a-i depista pe «contrarevoluționarii» unguri, iar informațiile culese erau trimise la București. Se pare că această operațiune ar fi fost coordonată de Nicolae Ceaușescu cu ajutorul unui consilier KGB” (Cristian Troncotă, *Istoria serviciilor secrete românești de la Cuza la Ceaușescu*, Editura Ion Cristoiu S.A., București, 1999, p. 447-448).

al Serviciului Inspecții de unde la 31 mai 1960 a fost trecut în rezervă, cu gradul de colonel, cu „aranjarea dreptului la pensie”. După trecerea în rezervă s-a angajat controlor de calitate la Oficiul de control al mărfurilor unde a lucrat până în 1967, când i s-a desfăcut contractul de muncă la cerere (pentru date suplimentare vezi în anexa documentară nota extras din dosarul de cadre al lui *Einhorn Wilhelm* de la Direcția Generală a Miliției).

Din 1967, *Einhorn Wilhelm*, era pensionar și locuia în București, pe strada Sofia nr. 4, sector 1. În atenția organelor de securitate a ajuns ca urmare a cererilor de emigrare în Israel, de la începutul anilor '70, făcute la insistențele soției sale. Din Nota-extras din dosarul 262.939 de la Direcția de Pașapoarte aflăm că în iulie 1972 a făcut cerere de emigrare în Israel, dar i-a fost respinsă. În decembrie 1972 a înaintat un memoriu Comisiei Guvernamentale pentru Pașapoarte și Vize, însă a fost respins și acesta ca neîntemeiat. În mai 1973 a trimis câte un memoriu lui N. Ceaușescu, Ion Gh. Maurer și Comisiei Guvernamentale pentru Pașapoarte și Vize. În ședința din 12 martie 1974, comisia a hotărât amânarea pe timp de trei luni a soluționării cererii, însă în ședința din 2 iulie 1974 i-a aprobat cererea de a emigra în Israel la fiul său²⁹. La 21 octombrie 1974 a plecat definitiv în Israel. Documentele consultate din fondul Serviciului de Informații Externe (SIE) arată că aprobarea de a pleca definitiv din țară a venit ca urmare a angajamentului luat într-un memoriu înaintat conducerii Ministerului de Interne de a sprijini organele de securitate în munca de informații externe. Însă odată ajuns în Israel, *Einhorn Wilhelm* a „refuzat să se antreneze la o activitate informativă”³⁰. După cum rezultă din interceptarea convorbirilor telefonice și a corespondenței cu prietenii din țară, începutul în Israel i-a fost greu, întâmpinând greutăți financiare și nereușind să se acomodeze cu noul mod de viață. Pentru a se întreține lucra ocazional la repararea mobilelor la diferite persoane, așteptând să împlinească vârsta de 65 de ani, pentru a primi o pensie. În mai 1976 s-a pensionat, beneficiind de o pensie de 1050 lire pe lună, probabil insuficientă unui trai confortabil în Israel deoarece lucra și ca muncitor la o gospodărie din apropierea orașului Natanya, unde se stabilise, primind 70 de lire pe zi³¹.

²⁹ ACNSAS, fond SIE, dosar nr. 42.178, f. 14.

³⁰ *Ibidem*, f. 27. În *Raportul cu propuneri de abandonare a colaboratorului „Carp”* întocmit la 13. 04. 1978 se arată următoarele: „A plecat definitiv în Israel la 21 X 1974. A intrat în preocupările noastre în urma memoriului adresat de el conducerii Ministerului de Interne prin care solicita aprobarea de a emigra în Israel la fiul său. În memoriu se angaja să sprijine organele noastre în munca de informații externe scoțând în evidență activitatea sa de membru al PCR din ilegalitate și din perioada cât a lucrat ca ofițer în Ministerul de Interne. Din datele obținute rezultă că „Carp” a avut o comportare normală, respectând instructajul ce i s-a făcut la plecarea din țară. Nu a deconspirat legătura cu organele noastre. După legalizarea sa în exterior s-a încercat, de mai multe ori, stabilirea unei legături organizate conform convențiilor stabilite la plecarea din țară, însă „Carp” nu a răspuns la nici unul din mesajele noastre. A întrerupt, de asemenea, corespondența cu celelalte relații apropiate din țară. A fost contactat în exterior de un colaborator al nostru, față de care „Carp” a avut atitudine rezervată, deși știa că acesta este trimis de noi. Au rămas fără răspuns și mesajele noastre prin care îi solicitam să facă o vizită în țară. Analizând toate datele pe care le deținem în caz, rezultă că „Carp” a refuzat să se antreneze la o activitate informativă. Angajamentele luate înainte de plecarea din țară au urmărit numai rezolvarea problemelor de ordin personal, respectiv obținerea aprobării de plecare definitivă în Israel, împreună cu soția sa și cel de-al doilea fiu” (*Ibidem*).

³¹ *Ibidem*, f. 25.

Serviciul Dislocări și Domicilii Obligatorii (S.D.D.O.), înființat în 1954 a funcționat aproximativ doi ani, fiind desființat în aprilie 1956, în condițiile ridicării restricțiilor domiciliare persoanelor dislocate din zona de graniță cu Iugoslavia. În urma ordinului conducerii Ministerului Afacerilor Interne de desființare a S.D.D.O., numerele de decizii de fixare și de ridicare a domiciliului obligatoriu erau date de către Serviciul „C” din MAI³².

În anul 1956 au fost predate de către Direcțiile Regionale ale MAI, pe bază de proces-verbal, dosarele tip întocmite persoanelor dislocate în Bărăgan pentru a fi clasate la Serviciul „C” din MAI³³. Conform regulamentului din 30 aprilie 1956, Serviciul „C” era un serviciu de evidență operativă, subordonat direct ministrului Afacerilor Interne și locuitorilor săi, care avea printre atribuții ținerea evidenței arestaților, precum și a celor eliberați, a persoanelor dușmănoase regimului Gheorghiu-Dej; întocmirea de referate cu propuneri de fixare a domiciliilor obligatorii conform HCM nr. 337/1954, ținerea evidenței persoanelor cu domiciliu obligatoriu³⁴.

În scurta sa existență (1954-1956), Serviciul Dislocări și Domicilii Obligatorii a avut ca atribuții:

1. întocmirea unei evidențe a persoanelor dislocate și cu domiciliu obligatoriu în cele 18 localități speciale din Câmpia Bărăganului, din raza regiunilor București, Constanța și Galați. Persoanelor dislocate le-au fost întocmite fișe model nr. 5 și dosare (numai capului familiei)³⁵. Piesa principală a dosarului era un *Chestionar* în care erau trecute datele biografice, averea ce a posedat, motivele dislocării, persoanele împreună cu care a fost dislocat (vezi, spre exemplu, în *anexa documentară*, fișa model nr. 5 și dosarul lui Pleniceanu Eugen întocmit de Comandatura Salcâmi din Direcția Regională Constanța).

2. urmărirea activității persoanelor dislocate și cu domiciliu obligatoriu prin recrutarea de informatori, din rândul acestora, și controlul corespondenței (marea majoritate a

³² *Ibidem*, dosar 55, vol. 50, f. 511. Până la 1 ianuarie 1957, Serviciul „C” a fost condus de Gogu Popescu și Einhorn Wilhelm, după care ultimul a fost mutat la Direcția I-a (Informații Externe) (ACNSAS, fond SIE, dosar nr. 42.178, f. 10-11).

³³ ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8827, vol. 32.

³⁴ Potrivit regulamentului din 30 aprilie 1956, Serviciul „C” din MAI efectua și înregistrarea centralizată a dosarelor personale de agenți ai MAI și a tuturor felurilor de acțiuni informative și dosare de anchetă, ținea evidența operativă, statistică și cartoteca operativă a tuturor agenților în funcțiune, precum și a foștilor agenți scoși din rețea, păstra dosarele personale ale foștilor agenți, ținea evidența elementelor dușmănoase și a arestaților, executa control asupra termenelor de efectuare a cercetărilor, controla termenele de efectuare a cercetărilor, controla termenele de trecere a dosarelor de cercetări prin organele Procuraturii și instanțele judecătorești, controla păstrarea bunurilor arestaților, ducea la îndeplinire hotărârile și condamnările date de organele de justiție (CNSAS, *Securitatea. Structuri-cadre. Obiective și metode*, Vol. I (1948-1967), coordonator, Florica Dobre, București, Editura Enciclopedică, 2006, p. 122-126).

³⁵ Dosarele întocmite de către comandaturile din cele 18 localități speciale din Câmpia Bărăganului conțin următoarele materiale: referat de stabilire a domiciliului; dovadă medicală că persoana dislocată era aptă sau inaptă de muncă; referat de îndeplinire a Deciziei 6100/1955; referat de persoane ce se iau în evidență; referat privind decizia 200/1951; extras după decizia 6100/1955 de ridicare a restricțiilor domiciliare; chestionar cu fotografie conținând datele personale și motivul dislocării. Dosarele întocmite de comandaturile sunt, astăzi, în arhiva CNSAS la fondul Documentar.

informatorilor recrutați dintre persoanele dislocate s-a făcut pe bază de material compromițător și anume părăsirea domiciliului obligatoriu fără aprobarea organelor MAI);

3. deschiderea de dosare (de verificare sau de urmărire informativă) persoanelor cu „manifestări dușmănoase” față de regimul democrat-popular;

4. întocmirea de referate cu propuneri de stabilire, prelungire și de ridicare a restricțiilor domiciliare.

Anexă documentară

U 719/004

Nr. W. 20. 09. 1974

Strict secret
Exemplar Unic

Notă

- extras din dosarul de cadre al lui Einhorn Wilhelm de la DGM

„Einhorn Wilhelm este născut la 02.03.1911, în Cojocna, Cluj, fiul lui Victor și al Rozaliei, de naționalitate evreu, cetățenie română, membru al PCR din 1933, profesia de bază tâmplar, absolvent de liceu. Cunoaște limbile germană, franceză, spaniolă, maghiară. Este căsătorit și are doi copii.

A urmat școala primară și doi ani de liceu în Cluj, până în 1929, apoi s-a angajat la un atelier de tâmplărie. În 1929 a plecat la Budapesta ca tâmplar. După scurt timp a plecat la Paris unde avea un frate. A lucrat într-un atelier de tâmplărie până în 1932, când datorită crizei economice nu a mai găsit de lucru și s-a întors în țară. În perioada cât a stat în Franța a luat legătura cu organizațiile de partid ale emigranților maghiari și a participat la unele acțiuni ale P.C. Francez. În anii 1932-1933 a lucrat la un atelier de tâmplărie din Cluj, a activat în mișcarea muncitorească și a participat la greva muncitorilor de la atelierele CFR Cluj.

În 1933 încorporat în armată la Reg. 7 Dorobanți din Ploiești de unde a fost lăsat la vatră în 1934. A continuat să lucreze la Cluj până când a plecat la București deoarece era urmărit de Siguranță pentru activitate muncitorească. S-a angajat la Malaxa și a desfășurat activitate în MADOSZ.

În 1937 înrolat în brigada de voluntari care au plecat în Spania. A participat la lupte până în 1938, când a fost rănit și internat în spital pentru o perioadă de șase luni. În 1937 a devenit membru al P.C. Spaniol. În 1939 întors în Franța cu brigada de voluntari români. A fost internat în diferite lagăre.

După 1941 autoritățile franceze au vrut să-l trimită în Africa pentru a se înrola în Legiunea Străină, dar a reușit să evadeze din tren și s-a refugiat la Paris unde a stat ascuns cu ajutorul unor membri ai PC. Francez. A fost urmărit de Gestapo și poliție, astfel că P.C. Francez a organizat expedierea lui în țară cu indicația de a continua lupta în România. A dovedit atașament și spirit de sacrificiu în acțiunile la care a participat. După sosirea în țară s-a angajat din nou la un atelier de tâmplărie din Cluj, de unde la scurt timp a fost trimis într-un

Serviciul Dislocări și Domicilii Obligatorii

detașament de muncă obligatorie la Baia-Mare, unde a lucrat până la sosirea trupelor sovietice.

A intrat voluntar într-o unitate sovietică și a luptat împotriva armatelor hitleriste până la frontiera cu Cehoslovacia unde s-a îmbolnăvit. În armata sovietică a lucrat în sectorul propagandă.

La 10.04.1945 încadrat comisar șef la Chestura Poliției Cluj, apoi mutat la Inspectoratul Regional de Siguranță ca șef serviciu cadre unde a lucrat până în 1948. Septembrie 1948 a primit gradul de maior și a fost numit locțiitor șef direcție la Direcția Secretariat, unde a lucrat până în 1950, când a fost numit în aceeași funcție la fosta Dir. a IV-a.

A depus eforturi pentru îndeplinirea sarcinilor profesionale. Nu a fost suficient de exigent cu subordonații și uneori folosea metode vechi de muncă. Și-a îndeplinit sarcinile politice. În 1952 a fost ales în Comitetul de partid pe minister.

În 1953 avansat lt. colonel. În același an a fost numit șef al Serviciului dislocări și domiciliu obligatorii³⁶.

La 01. 04.1956 a fost numit șef al fostului Serviciu „C” unde a lucrat până la 01. 01. 1957.

La 01.01.1957 mutat prin ordin la Departamentul de Informații Externe (*corect Direcția I Informații Externe – n.ns.*). A fost trimis ca secretar I la Ambasada română din Budapesta. A depus interes în muncă, dar nu a obținut rezultatele scontate datorită unor limite pe care nu a reușit să le depășească.

La 01.01.1959 mutat la Direcția Generală a Miliției ca șef al Serviciului Inspecției de unde la 31.05.1960 a fost trecut în rezervă, cu «aranjarea dreptului la pensie», cu gradul de colonel. După trecerea în rezervă s-a angajat controlor de calitate la Oficiul de control al mărfurilor unde a lucrat până în 1967, când i s-a desfăcut contractul de muncă la cerere.

Decorații:

- Ordinul Apărarea Patriei, cl. III-a;
- Ordinul Steaua RSR, cl. V-a;
- Ordinul Meritul Militar, cl. III-a;
- Medalia 10 ani de la înființarea primelor unități române;
- Medalia Meritul Militar, cl. II-a;
- Medalia Pentru servicii deosebite aduse în apărarea orânduirii sociale și de stat.

³⁶ În Nota-extras din dosarul de cadre al lui Einhorn Wilhelm de la Direcția Generală a Miliției, întocmită la 20 septembrie 1974, ca urmare a cererii sale de a emigra în Israel, se arată că Einhorn Wilhelm a fost numit șef al Serviciului Dislocări și Domicilii Obligatorii în 1953. Însă în *Raportul asupra activității Serviciului D.D.O. pe perioada 1 ianuarie-31 martie 1955* se arată că în luna septembrie 1954 a fost elaborat regulamentul de funcționare al Serviciului D.D.O., iar în decembrie 1954 a fost aprobată de către conducerea MAI schema subunităților serviciului (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 191, f. 1-24). Intervalul de timp, de un an de zile, între numirea în funcția de șef al S.D.D.O a lui Einhorn Wilhelm și organizarea S.D.D.O. se poate explica prin faptul că numirea șefului serviciului s-a făcut mai înainte de organizarea S.D.D.O. sau poate fi o greșeală a persoanei care a întocmit Nota-extras în 1974. Acest aspect va fi elucidat atunci când vom avea acces la arhiva Direcției Generale a Miliției de la Ministerul Administrației și Internelor.

Nicoleta Ionescu-Gură

Rude:

Einhorn Szalavetz Edith – soție, născută la 06. 09. 1913 în Budapesta, fiica lui Herman și Amalia, de naționalitate evreică, casnică, neîncadrată politic. Tatăl acesteia a decedat în 1933, iar mama a fost exterminată la Auschwitz. A avut opt frați. Cinci dintre aceștia au fost exterminați în diferite lagăre, doi s-au întâlnit în Israel, iar o soră în SUA.

Einhorn Victor – fiu, născut la 26. 05. 1946, în Cluj, inginer la Întreprinderea de Lucrări Hidrotehnice Speciale, necăsătorit, neîncadrat politic.

Einhorn Ivan – fiu, născut la 06. 08. 1948, în Cluj, a emigrat în Israel în 1969.

Einhorn Emil – frate, în vârstă de 69 de ani, de profesie tâmplar, emigrat din RSR în 1959. Einhorn W. a încercat să-l determine pe acesta să renunțe la emigrare dar nu a reușit”.

ACNSAS, fond SIE, dosar nr. 42.178, f. 10-11.

Nicolae IONIȚĂ

FIȘE BIOGRAFICE ALE ȘEFILOR DE DIRECȚII CENTRALE DIN SECURITATE, ÎN ANII '60

BIOGRAPHICAL FILES OF SECURITATE CENTRAL DIRECTIONS LEADERS, IN THE 60'S

These biographical files represent an attempt to retrace the professional trajectory of the Securitate's central offices chiefs promoted within organization during the 1960's. I also wish to quote, among these files, the one of the first vice-minister of the Romanian Internal Affairs from that period, Vasile Negrea. Especially, in this paper, I had in mind to underline just the careers' run by these officers. That is why, I didn't mention too often the reprisals they were involved in. I really think that all their biographies had a unique significance of their own. On the other hand, their repressive actions constitute a distinct chapter, which deserves a much larger study, and not only a simply biographical file.

Etichete: fișe biografice, Securitate, ofițeri, MAI

Keywords: biographical files, The Securitate, officers, Ministry of Interior

Aceste fișe biografice reprezintă o încercare de reconstituire a traiectoriei profesionale a șefilor direcțiilor operative centrale ale Securității promovați în funcție în cursul anilor '60 și a prim-adjunctului ministrului Afacerilor Interne din acea perioadă, Vasile Negrea. În cele de mai jos am avut în vedere în special traseul carierei acestor ofițeri, făcând doar ocazional referiri la acțiunile represive în care au fost implicați. Am ales această soluție, considerând că biografia acestor ofițeri are propria sa relevanță, iar acțiunile represive în care au fost implicați constituie un capitol separat, care ar merita acordarea unui spațiu mult mai larg cel presupus de o simplă fișă biografică.

În final, aș adăuga precizarea că am optat pentru prezentarea cu prioritate a biografiei ofițerilor de mai jos nu numai datorită „celebrității” de care s-au bucurat unii dintre aceștia – cum este cazul lui Gheorghe Enoiu – cât faptului că mulți dintre șefii unităților centrale promovați în acești ani au avut, în perioada următoare, o îndelungată carieră în cadrul organelor de Securitate, exercitându-și o influență majoră asupra politicii represive din România până în 1989.

Vasile Negrea (n. 10 august 1911, com. Hinova, județ Mehedinți, de naționalitatea – română, studii – cinci clase primare, în 1949, reușind ulterior să termine liceul, cu diplomă de bacalaureat, profesia de bază – tâmplar, fiul unui navigator), adjunct al ministrului Afacerilor Interne în perioada 1961 – 1969, a avut în sarcină coordonarea activității principalelor direcții operative ale Securității.

Cel care a fost considerat ulterior drept principalul colaborator al ministrului Alexandru Drăghici și-a început cariera profesională din 1928, după absolvirea a cinci clase

elementare în comuna natală și a două clase de ucenici în orașul Turnu Severin, în urma cărora s-a calificat în meseria de tâmplar. Primul său loc de muncă, din 1928, a fost la o fabrică de mobilă din orașul Turnu Severin, la care a continuat să lucreze până în 1935, când a fost încorporat în armată. A revenit în activitate la aceeași fabrică după satisfacerea stagiului militar, în 1937, pentru ca doi ani mai târziu, în 1939, să se angajeze la atelierele de automotoare C.F.R. Brașov, unde a lucrat până în 1945.

Ceea ce a avut o influență decisivă asupra carierei viitoare a lui V. Negrea au fost însă relațiile pe care acesta le-a stabilit cu membrii P.C.R. încă din 1930 și participarea sa la diverse acțiuni propagandistice și de ajutorare a membrilor partidului aflați în închisoare, în urma cărora a fost admis în U.T.C. din 1932. În anii care au urmat, a continuat să întrețină legăturile cu „mișcarea muncitorească” până în 1944, fapt pentru care a fost și arestat, pentru o scurtă perioadă de timp, în 1943¹. Cu toate acestea, calitatea de membru de partid i-a fost acordată abia în noiembrie 1944, recunoscându-i-se însă, ulterior, vechimea în P.C.R. din 1932. După 1944, a absolvit o școală de partid de pe lângă C.C. al P.C.R. și a fost repartizat ca secretar județean al P.C.R. în județele Târnava Mică, Târnava Mare și Brașov, funcții pe care le-a ocupat succesiv până în 1949². Ca urmare a verificării cadrelor P.M.R. din 1949, a primit un „vot de blam cu avertisment” pentru comportarea sa din timpul arestării din 1943, când promisese jandarmului ce-l arestase că îl va informa despre acțiunile P.C.R. – fără a-și îndeplini însă promisiunea – și este trimis „în producție”. După numai două – trei săptămâni, a fost desemnat să lucreze în Serviciul Secret de Informații, astfel producându-se intrarea lui Vasile Negrea în rândul organelor române de represiune.

După desființarea S.S.I., în 1951, V. Negrea a fost încadrat în Securitatea Statului, în cadrul Direcției a V-a (Cercetări Penale), cu funcția de șef serviciu și gradul de maior. În acest post s-a făcut repede remarcat, atât ca urmare a rezultatelor avute – a fost, între altele, conducătorul anchetei în procese de spionaj, precum cel privind „grupul Pop-Alexandru-Romanescu” – cât și ca urmare a atitudinii „combative” pe care a adoptat-o cu ocazia „demascării elementelor oportuniste care au lucrat pe linia deviatorilor în munca de cercetări”³. Ca urmare, a fost avansat „la excepțional” în gradul de locotenent-colonel, în iunie 1953, și promovat în funcția de locțiitor șef direcție, cu toate că persistau și anumite deficiențe în activitatea sa, lucrătorii Direcției Cadre de atunci semnalând faptul că „în munca sa se resimte lipsa de cultură generală”, precum și tendința sa de a „ironiza tov. mai slab pregătiți ca dânsul”⁴.

¹ ACNSAS, fond Cadre, dosar personal *Vasile Negrea*, f. 28 – Referat de cadre din 25.11.1959, semnat de șeful Direcției Cadre a MAI, colonel Ion Pateșan.

² *Ibidem*, f. 14 – Referat de cadre din 07.06.1971, semnat de șeful Direcției Cadre, general – maior Șerban Dumitru.

³ *Ibidem*, f. 29 – era vorba de demascarea, în 1952, a activității fostei conduceri a Direcției a V-a, în frunte cu Mișu Dulgheru.

⁴ *Ibidem*, f. 51 – *Referat*, semnat de locotenent de Securitate Becheru Gh. Se poate lesne imagina care era nivelul de pregătire al celor pe care îi ironiza Vasile Negrea. Referitor la volumul redus de cunoștințe al lui Negrea atenționase și fostul locțiitor al șefului Direcției a V-a, lt. col. Tudor Dincă, care-l enumera pe acesta printre cei „care nu cunosc ortografia și scriu groaznic”- vezi în Florian Banu, *Profilul angajatului Securității în anii '50*, în Consiliul Național pentru Studiarea Arhivelor Securității, *Totalitarism și rezistență, teroare și represiune în România comunistă*, București, 2001, p. 87.

Un punct de cotitură în cariera lui Vasile Negrea l-a reprezentat numirea în funcția de șef al Direcției Regionale Timișoara a M.A.I., în luna august 1954, calitate în care a reușit să-și atragă aprecierea conducerii ministerului, dovedindu-se a fi unul dintre cei mai performanți șefi ai unei unități regionale a Securității de atunci. Eficiența pe care a dovedit-o în postul mai sus amintit i-a asigurat o ascensiune ulterioară foarte rapidă: în 1957 a fost numit în funcția de secretar general al M.A.I., pentru ca, în ianuarie 1961, să devină locțiitorul ministrului Afacerilor Interne, având drept sarcină coordonarea activității direcțiilor operative din cadrul ministerului. În această calitate, el îl înlocuiește, practic, pe mult mai celebrul Gheorghe Pintilie, a cărui carieră intrase în declin și va fi coordonatorul tuturor schimbărilor din rândul cadrelor de conducere ale Securității de la nivel central și regional, în perioada care a urmat⁵. Strânsa legătură pe care Vasile Negrea a știut s-o stabilească în acești ani cu Alexandru Drăghici a fost, însă, sursa atât a ascensiunii foarte rapide pe care a cunoscut-o în cadrul M.A.I., cât și a sfârșitului carierei sale. În timpul cercetărilor desfășurate în perioada 1967 – 1968, în vederea demascării abuzurilor comise de Al. Drăghici și colaboratorii acestuia, s-a descoperit implicarea generalului Negrea în conducerea unor anchete abuzive, precum cele efectuate asupra unui grup de 28 de persoane din cadrul Ministerului Industriei Grele, în august – septembrie 1961⁶. Ca urmare a acestui fapt, este trecut în rezervă și pensionat, prin Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1177 din 1 octombrie 1969. La trecerea sa în rezervă, Vasile Negrea avea gradul de general – locotenent și fusese decorat cu nu mai puțin de șapte ordine și opt medalii ale R.S.R. și R.P.R.⁷.

Nicolae Doicaru (n. 22 august 1922, în comuna Dolhanți, raionul Focșani, regiunea Galați, fiul unor țărani colectivști, studii – 4 clase de gimnaziu, profesia de bază – radiotelegrafist), șef al Direcției I Informații Externe în perioada 1959 - 1978.

Nicolae Doicaru, după absolvirea cursurilor Gimnaziului Industrial din Focșani, se angajase ca suboficiant la P.T.T. și se pregătise pentru meseria de radiotelegrafist. A fost încorporat în 1942, dar a participat doar la războiul împotriva Germaniei, după 23 august 1944, activând în cadrul unei unități de transmisiuni din armata română și fiind distins ulterior pentru fapte de arme cu medalii române și sovietice. După război s-a stabilit în orașul Constanța și s-a înscris în P.C.R. În luna ianuarie 1945, pentru ca din iulie același an să fie încadrat, cu gradul de comisar, la Inspectoratul Regional de Poliție Constanța, unde a lucrat până în anul 1948. După înființarea Securității Poporului, a fost încadrat în structurile acesteia din Constanța cu gradul de căpitan și numit șef secție. La 23 august 1949 a fost avansat „la

⁵ Potrivit lui Neagu Cozma, Vasile Negrea ar fi fost „un antikaghebit, care greu își estompa sentimentele, Drăghici văzându-se obligat uneori să-l atenționeze pentru excesul său de zel, cerându-i să fie mai ponderat și calculat” și ar fi fost unul din principalii artizani ai politicii de desovietizare a Securității – Neagu Cozma, Ion Stănescu, *De la iscoadă la agentul modern în spionajul și contraspiionajul românesc*, București, Editura PACO, 2001, p 181. Informația este însă prea puțin credibilă.

⁶ Serviciul Român de Informații, *Cartea Albă a Securității*, vol. III, București, 1995, p. 44.

⁷ ACNSAS, fond Cadre, dosar personal *Vasile Negrea*, f. 20.

excepțional” la gradul de maior și numit director al Regiunii de Securitate Constanța. A participat la mai multe acțiuni importante ale organelor de represiune din regiune, referatul de cadre alcătuit cu ocazia promovării sale în funcția de șef al Direcției I amintindu-le pe cele care s-au soldat cu anihilarea grupărilor de legionari conduse de Curpen Gabriel, „lichidarea” bandei conduse de legionarul Gogu Puiu, „cu care a luptat cu arma în mână”, capturarea „spionilor legionari parașutați” Tănase și M. Popovici etc. În 1955 a fost promovat în funcția de locțiitor al șefului Direcției I, iar la 23 august 1955, avansat la gradul de colonel, „la excepțional”. În funcția de locțiitor șef direcție, a dus la îndeplinire sarcina conducerii ministerului de a-i captura din străinătate pe comandantul legionar Puiu Traian, aflat la Viena – misiune în care ar fi „luptat direct cu legionarul” și „nu și-a precupețit viața pentru executarea întocmai a misiunilor ordonate” – și pe Oliviu Beldeanu. Era considerat „un ofițer matur” și primise numeroase medalii și distincții pentru activitatea sa. Singura problemă legată de trecutul său era legată de apartenența la „Frățiile de Cruce”, în care N. Doicaru a fost înscris împreună cu majoritatea colegilor de clasă în 1940, în timp ce era elev al liceului din Focșani, dar această problemă, după investigarea sa, a fost considerată de mai mică importanță și nu a împiedicat numirea sa în funcția de șef al Direcției I⁸.

Ceea ce nu preciza referatul de cadre mai sus amintit era rolul avut de colonelul Doicaru în instrumentarea „procesului Canalului”, în urma căruia o serie de tehnicieni au fost judecați, condamnați, iar o parte din ei executați pentru sabotaj și care era considerat ca un abuz judiciar chiar din 1959, înaintea condamnării sale oficiale în 1968. De asemenea, nu erau menționate legăturile foarte strânse pe care colonelul le întreținuse cu sovieticii în perioada în care a fost șef al Direcției Regionale Constanța – deși acest fapt nu putea fi considerat suspect în 1959 – și nici faptul că soția sa, originară din Bucovina de Nord, lucrase pentru trupele sovietice în perioada staționării acestora în Dobrogea, asigurând, în calitate de telefonistă, legăturile sovieticilor cu trupele din restul țării și centralele din sudul Ucrainei⁹. Aceste amănunte vor fi relevante pentru autoritățile române doar după dezertarea generalului Pacepa, în 1978. Deocamdată, se poate preciza că cel numit acum în funcția de șef al Direcției I se va dovedi cel mai longeviv conducător al acestei unități, rezistând în funcție până în 1978, după ce va fi ajuns în prealabil să ocupe și funcția de prim adjunct al ministrului de Interne¹⁰. În martie 1978 va fi destituit pentru deficiențe în conducerea direcției și numit ministru al Turismului, funcție din care este demis după dezertarea generalului Pacepa, și supus unei îndelungate anchete.

⁸ Fl. Dobre (coord.), *Securitatea: Structuri – cadre: Obiective și metode*, vol. I (1948 – 1967), p. 194 – 198: *Referat de cadre al colonelului de securitate Doicaru Nicolae, propus pentru a fi numit în funcția de șef al Direcției I din M.A.I., din 18 noiembrie 1959.*

⁹ Mihai Pelin, *Culisele spionajului românesc. DIE 1955 – 1980*, București, Editura Evenimentul Românesc, 1997, p. 22.

¹⁰ Trebuie spus că el a știut să dobândească aprecierea tuturor miniștrilor de Interne, inclusiv pe cea a lui Al. Drăghici, care, la scurt timp, după numirea în funcție a lui Doicaru, își exprima aprecierea pentru activitatea acestuia în fruntea direcției, pentru că ar fi reușit să disciplineze colectivul și să impulsioneze activitatea acestuia. Este adevărat că aceste aprecieri ministrul le exprima pentru a pune în antiteză activitatea ofițerilor de informații externe și a celor care lucrau în contraspionaj – vezi ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13 259, f. 57: *Stenograma ședinței de analiza activității pe linie de contraspionaj, ținută la București în ziua de 19.04.1961.*

Neagu Cosma (n. 07.04.1925, în comuna Padina, jud. Buzău, naționalitatea – română, studii – Facultatea de Drept și un curs de specializare în munca de securitate, cu durata de un an, efectuat în U.R.S.S., profesia de bază – electrician), șef al Direcției a II-a Contraspionaj (1962 – 1973).

După absolvirea școlii elementare, viitorul șef al Direcției a II-a, s-a angajat, în 1940, ca ucenic electrician la un atelier particular din Ploiești, iar după calificarea sa în meserie, și-a continuat activitatea în cadrul aceluiași atelier. Din aprilie 1945, a început să lucreze pe cont propriu, pentru a se angaja ulterior la Societatea „Astra” din Ploiești. În toamna aceluiași an, s-a înscris în U.T.C., luând parte la unele „acțiuni muncitorești” organizate de aceasta, deși s-a înregistrat și participarea sa la două ședințe ale P.N.L. – Tătărescu din aceeași perioadă. În iunie 1946 a fost încadrat la paza sediului C.C. al P.C.R., iar după un an – cooptat în aparatul tehnic al Direcției Propagandă și Agitație. Din iunie 1948, a urmat un curs de un an destinat subofițerilor politici, pe care l-a absolvit cu gradul de sergent major, pentru a lucra apoi, timp de un an, în funcția de locțiitor politic de subunitate. În 1950, a fost înscris la Școala de ofițeri politici de la Breaza, iar la absolvirea ei i s-a acordat gradul de locotenent, fiind încadrat în Ministerul Afacerilor Interne. Aici, N. Cosma urmează un nou curs de specialitate, pentru a fi repartizat ulterior în funcția de lucrător operativ în cadrul Direcției de Contraspionaj¹¹. Aici a îndeplinit cu succes o serie de misiuni organizate împotriva spionilor parașutați pe teritoriul R.P.R. în anii '50 și, ca urmare a bunelor rezultate obținute, a fost numit în funcția de șef al Serviciului 6 din cadrul Direcției (Contraspionaj – Israel), iar apoi, prin Ordinul ministrului de Interne nr. 2917/1 iulie 1956 – locțiitor al șefului Direcției a II-a. În 1960 a preluat funcția de șef al direcției¹², pe care o va deține până la 1 august 1973 (în perioada 1969 – 1973 este șef al Direcției Generale de Contraspionaj). După ce a fost numit, la 9 mai 1972, membru al Colegiului Ministerului de Interne, este destituit din funcție la inițiativa ministrului de Interne de atunci, Emil Bobu. După o scurtă perioadă în care a deținut funcția de comandant al Școlii de ofițeri de la Băneasa (1973 – 1974), a fost trecut în rezervă, la 1 mai 1974 și numit ulterior în funcția de președinte executiv al Automobil Clubului Român (1976 – 1985). După 1989, a fost numit consilier special al directorului Serviciului Român de Informații (1990 – 1991)¹³.

Nicolae Budișteanu (n. 5 iunie 1922, Ploiești, naționalitatea – română, studii: liceul – la numirea în funcție – absolvind ulterior și Facultatea de Științe Juridice, profesia de bază – ofițer), șef al Direcției I Informații Interne (1956 – 1961).

Nicolae Budișteanu, după absolvirea școlii elementare, urmas cursurile liceului „Petru și Pavel” din Ploiești, în perioada 1933 – 1942, pe care le-a finalizat cu diplomă de baccalaureat. A lucrat, în perioada liceului, ca funcționar la Tribunalul din Ploiești – timp de

¹¹ ANIC, fond CC al PCR, Secția Cadre, dosar nr. C/339, f. 2: Referat de cadre privind activitatea generalului maior Cosma Neagu, din 16.09.1972. alcătuit de Secția Cadre a C.C. al P.M.R., semnat de șeful secției, instructor Boar Augustin și Banc Iosif, secretar al secției.

¹² În referatul de cadre amintit mai sus, apare ca fiind numit șef al direcției abia începând cu anul 1962, dar el figurează în documente cu funcția de șef al Direcției a II-a începând cu anul 1960. Probabil că în perioada 1960 – 1962 a fost doar împuternicit la conducerea unității.

¹³ Fl. Dobre (coord.), *op. cit.*, vol. II (1967 – 1989), p. 757: Neagu Cosma – fișă biografică.

aproape trei ani, iar ulterior la Societatea „Astra Română”, în aceeași calitate. Din septembrie 1942, a fost admis ca elev la Școala de ofițeri activi infanterie din București, la terminarea școlii fiind avansat sublocotenent și numit comandant de pluton la Regimentul 2 Grăniceri¹⁴. După 23 august 1944, s-a deplasat, împreună cu regimentul din care făcea parte, pe frontul de Vest, până în Cehoslovacia, dar nu a luat parte la lupte, făcând parte din unitățile de rezervă. O dată cu reîntoarcerea sa în țară, și-a continuat cariera militară, îndeplinind funcțiile de comandant de pluton și comandant de batalion pază în cadrul Regimentului 2 Vânători. În mai 1947, a fost primit în P.C.R.

Intrarea lui N. Budișteanu în rândul cadrelor M.A.I. s-a produs în 1950, după absolvirea unui curs de șase luni al școlii medii militare, când a fost numit șef al biroului Pază din Comandamentul Trupelor M.A.I. În 1952, a fost promovat în funcția de șef al Serviciului Organizare – Mobilizare, funcție pe care a deținut-o timp de aproape patru ani. Cunoaște avansări succesive în grad – maior, de la 23 august 1950 (avansare la „excepțional”) și Lt. col., de la 23 august 1954. Era apreciat ca un „ofițer bine pregătit din punct de vedere politic și profesional, exigent și perseverent în acțiunile întreprinse”, fapt pentru care va avea parte de o altă promovare, de data aceasta într-o funcție de mare importanță – cea de șef al Direcției a III-a Informații Interne, în care a fost numit cu titlu provizoriu, în decembrie 1956, pentru a fi definitivat pe post după un an. În această nouă poziție, s-a făcut remarcat prin succesul obținut în anihilarea ultimelor grupuri de rezistență anticomunistă din regiunea Argeș. Primind din partea conducerii ministerului încredințarea de a conduce în mod direct acțiunile întreprinse pentru lichidarea acestora, reușește ca, în patru ani, să captureze, pe rând, membrii tuturor grupărilor anticomuniste din regiune, cu concursul organelor Regionalei M.A.I. Argeș („banda lui Marinescu” – în 1957, grupul Șerban – Voican – 1958, Arnăuțoiu – 1959 și Arsenescu, în 1960¹⁵). Pentru rezultatele obținute a fost decorat cu mai multe ordine și medalii ale R.P.R.

Cu toate acestea, succesele repurtate în îndeplinirea ordinelor partidului sunt umbrite de eroarea pe care o comite prin păstrarea legăturilor cu vechi prieteni, care s-au dovedit a fi foști legionari, fapt pentru care a și fost „criticat foarte aspru pentru această lipsă crasă de vigilență și atitudinea de gură-cască de care a dat dovadă” de către conducerea ministerului¹⁶. Această greșală a rămas, însă, fără consecințe majore, datorită susținerii de care N. Budișteanu s-a bucurat din partea lui Al. Drăghici, ce-l propune chiar pentru a fi numit în funcția de secretar general al M.A.I., în cursul anului 1961. Nu a reușit să ocupe acest post, datorită opoziției manifestate de Secția Cadre a C.C. al P.M.R.¹⁷, dar a avut parte de o altă promovare, în luna decembrie 1961 fiind numit locțiitor al șefului Direcției Operative din cadrul Direcției Generale de Informații Externe. O asemenea funcție era foarte râvnită de

¹⁴ ANIC, fond CC al PCR, Secția Cadre, dosar nr. B/118, f. 3: referat de cadre privind activitatea lui Budișteanu Nicolae, alcătuit de Secția Cadre a CC al PMR, din 3 august 1961, semnat de Onescu Cornel, Gal Ion – instructor al secției și Titileanu Gh., instructor în cadrul Grupului de instructori pentru controlul muncii de partid la M.F.A. – M.A.I.

¹⁵ *Ibidem*, f. 19: referat privind activitatea colonelului de Securitate Budișteanu F. Nicolae, din 06.04.1961, semnat de ministrul Afacerilor Interne, general – colonel Alexandru Drăghici.

¹⁶ *Ibidem*, f. 20.

¹⁷ *Ibidem*, f. 5: referat al Secției Cadre a C.C. al P.M.R. din 3 august 1961.

cadrele Securității de atunci, datorită faptului că permitea deținătorului ei să plece la post în străinătate, ceea ce N. Budișteanu a și făcut, în cursul anului 1962 fiind numit rezident la Paris. Aici rămâne timp de aproape trei ani, până în luna octombrie 1965, când a fost rechemat în țară și numit șef al Direcției Operative din cadrul D.G.I.E.¹⁸, funcție pe care a deținut-o până la data de 28 septembrie 1967, când, la propunerea conducerii nou creatului Consiliu al Securității Statului, este numit șef al Școlii nr. 1 de ofițeri de Securitate, post în care era nevoie de „un ofițer cu experiență în munca de Securitate, cu o bună pregătire militară și calități organizatorice”, calități pe care se spera să le dețină fostul șef al Direcției a III-a¹⁹.

Tănase (Atanase) Evghenie (n. 3 martie 1923, în București, fiul unui distribuitor de pâine, naționalitatea – român, studii – șapte clase elementare și trei de ucenici, își continuă studiile ulterior, absolvind Facultatea de Drept și cursul de pregătire în munca de securitate din U.R.S.S., profesia de bază – cazangiu), șef al Direcției a IV-a Contrasabotaj, iar, după reorganizarea din 1963, șef al noii Direcții a III-a Informații Interne, care, după această dată, preluase și atribuțiile pe linie de contrasabotaj ale Securității.

Tănase Evghenie, după finalizarea cursurilor școlii elementare, s-a angajat, din 1935, ca ucenic la atelierul de cazangerie al Școlii de arte și meserii „Polizu” din București, urmând, în același timp, și trei clase de ucenici. După finalizarea perioadei de ucenicie, s-a angajat la Uzinele „Malaxa”, din București, unde a lucrat timp de șapte ani, începând cu anul 1938. Aici a intrat în contact pentru prima dată cu mișcarea comunistă, ilegală pe atunci și din 1941 „a fost atras” în U.T.C. În perioada următoare, a participat la răspândirea de manifeste printre muncitori și la diverse acțiuni de „sabotaj” organizate de structurile U.T.C. de atunci.

¹⁸ Idem, dosar nr. B/992, f. 1: *Notă*, a Secției Cadre a CC al PCR, din 17 august 1968, semnată de șeful Secției, Păcuraru Andrei, șeful sectorului din Secția Cadre, Ion Gheorghe, și Roman Dumitru, instructor în Secția Cadre a C.C. al P.C.R. În privința succesului avut de N. Budișteanu în cursul misiunii sale la Paris, părerile erau împărțite în Secția Cadre a C.C. al P.C.R. Astfel, semnatarii notei de mai sus considerau că ofițerul s-ar fi achitat onorabil de sarcini, după alții însă, acesta ar fi fost un adevărat dezastru pentru rezidența română din Franța, după cum reiese și din aprecierile de mai jos: „[...] Dintre misiunile personale ce i-au revenit [lui N. Budișteanu], nu a reușit să îndeplinească nici una. În relațiile cu colectivul din subordine, a dovedit lipsă de tact, folosea metode dure de muncă cu oamenii și n-a reușit să controleze și să îndrume în mod corespunzător subordonații, aprobând unele metode greșite în munca acestora”. Datorită „rezultatelor” obținute în activitatea de rezident, Budișteanu este rechemat în țară și răsplătit cu funcția de șef de direcție, în care s-a dovedit la fel de „capabil”, fiind caracterizat, după instalarea în funcție, drept „excesiv de nervos, lipsit de tact, jighește oamenii [...] este evitat de oamenii cu care lucrează, aceștia fiind nemulțumiți de metodele lui de muncă” – vezi idem, Secția Administrativ – Politică, dosar nr. 15/1967, f. 121 – 122 – *Notă*, din 18.08.1967, a Secției Cadre a CC al PCR, semnată de Dinu Vasile, șef sector în Secția Cadre, Augustin Boar, instructor și Dumitru Ivanovici, șeful Secției Cadre. Aprecierile de mai sus erau menite să justifice refuzul Secției Cadre a PCR de a aproba avansarea lui N. Budișteanu la gradul de general maior, deși opoziția Secției se va dovedi în cele din urmă zadarnică, în 1968 N. Budișteanu deținând deja gradul în cauză.

¹⁹ *Ibidem*, f. 118. Cel mai probabil, nu spera nimeni ca Budișteanu să dovedească asemenea calități la finalul carierei sale în Securitate, dar se dorea să fie trecut într-o funcție în care ar fi incomodat cât mai puțin.

Activitatea desfășurată de viitorul general Evghenie în ilegalitate nu putea rămâne nerăsplătită în perioada ulterioară lui 23 august 1944. Încă din luna decembrie a anului 1944, a fost promovat drept instructor al Comitetului județean Ilfov al U.T.C., iar din martie 1945 a fost primit în P.C.R., primind în continuare diverse funcții de răspundere pe linie de U.T.C. După efectuarea stagiului militar, în 1947, a avut o ascensiune foarte rapidă în ierarhia P.C.R., ajungând, la scurtă vreme după mutarea sa în cadrul Secției Administrativ – Politice a C.C. al P.C.R., în 1950, șef al acestei importante secții, din ianuarie 1953. A primit multe aprecieri pentru activitatea pe care a depus-o în această funcție și, în octombrie 1953, a fost numit adjunct al ministrului Afacerilor Interne, primind, la încadrare, gradul de general-maior²⁰. Tănase Evghenie era, după spusele sale, „printre ultimii din lotul de activiști ai Comitetului Central care erau trimiși să lucreze în M.A.I.”²¹.

Proaspătul general Evghenie a rămas în funcția de ministru-adjunct la Ministerul Afacerilor Interne până în mai 1957. În perioada cât a ocupat această funcție, a avut ca sarcină coordonarea activității următoarelor unități din cadrul Securității de atunci: Direcția Cercetări Penale, Direcția Transporturi, Direcția Pază Demnitari și serviciile: Contrainformații Radio, „D” (care se ocupa de munca informativă în penitenciare) și „C” (arhivă și evidență operativă)²². A fost schimbat din funcție, în mai 1957, ca urmare a reducerii posturilor de miniștri-adjuncți²³. La schimbarea sa din post, activitatea sa era criticată de conducerea ministerului, sub motivul că ar fi dat mai multă atenție departamentelor tehnice ale Securității și mai puțin direcțiilor sale operative și controlului pe teren „asupra felului cum se îndeplinesc sarcinile”.

După destituirea din funcția de adjunct al ministrului de Interne, Tănase Evghenie a fost numit șef al Direcției Securității Orașului București, unde îl înlocuiește pe generalul Aurel Stancu. Nu a rămas mult timp nici în această funcție, din martie 1958 unitatea pe care o conducea fiind desființată, iar atribuțiile acesteia – preluate de direcțiile centrale ale Securității²⁴. După desființarea și a acestui post de conducere al generalului Evghenie, acesta a fost pus la dispoziția Direcției Cadre și trimis în diferite misiuni speciale „în țările de

²⁰ Cristina Anisescu, Silviu B. Moldovan (editori) *Pseudomemoriile unui general de Securitate*, Ed. Humanitas, București, 2007, p. 236. *Referat de cadre privind pe generalul maior Tănase Evghenie* din 6 iulie 1959, alcătuit de Secția Cadre a C.C. al P.M.R.

²¹ *Ibidem*, p. 168: *Notă raport a generalului-locotenent Tănase Evghenie privind activitatea sa în cadrul Securității*, din 8 martie 1969. Generalul Evghenie povestea că, atunci când i s-a spus că va fi încadrat în M.A.I., s-ar fi împotrivit : „Atât etatea [avea 30 de ani] care nu-mi permitea să am o suficientă experiență a vieții, cât și nivelul de pregătire generală, apreciat de mine atunci – în raport cu cerințele unei asemenea funcții în M.A.I. – la un nivel ce mă va face să mă descurc mai greu, m-a făcut să-i spun lui Chișinevschi Iosif că trimiterea mea la M.A.I. îmi dă un sentiment de reținere și chiar îngrijorare, deoarece consider că nu am pregătire și nici vocație pentru o asemenea muncă și, ca atare, probabil că nu voi reuși să fac față acestei sarcini”.

²² *Ibidem*, p. 171.

²³ Tănase Evghenie contestă această variantă, datorită faptului că, după câteva săptămâni, Vasile Negrea, fost șef al regionalei Banat, a fost numit în funcția de secretar general al ministerului, concluzionând că această reducere de posturi era doar „o soluție «diplomatică» de a se descotorosi de un om care devenise indezirabil” (vezi *ibidem*, p. 210).

²⁴ *Ibidem*, p. 212.

democrație populară din Europa și în Republica Federativă Iugoslavia²⁵. Din septembrie 1958 a urmat, pentru o perioadă de un an, cursul de specializare în munca de Securitate din U.R.S.S., fiind șef al lotului de ofițeri români care s-au deplasat la Moscova cu acest prilej. La întoarcerea sa în țară²⁶, generalul Evghenie a fost numit în funcția de șef al Direcției a IV-a Contrasabotaj. În cursul anului 1963, ca urmare a unei restructurări făcute cu scopul de a se reduce numărul de posturi de conducere, Direcția a IV-a este desființată, contopindu-se cu Direcția a III-a (Informații Interne), iar ca șef al noii structuri rezultate prin contopire, ce purta indicativul de Direcția a III-a, a fost numit tot Tănase Evghenie²⁷.

Activitatea sa în funcția de conducător al Direcției a III-a a fost în general apreciată de conducerea organelor române de represiune, dar au apărut multe rezerve cu privire la eficiența sa în tratarea problemei legionare în perioada ulterioară lui 1964, când s-a produs eliberarea din penitenciare a foștilor deținuți politici. Din aceste motive, după reînființarea Direcției Securității Orașului București, în 1967, Cornel Onescu, care ocupa funcția de ministru al Afacerilor Interne începând cu 1965, profită de ocazie și-l numește la conducerea acestei structuri pe fostul ei comandant din 1958 – generalul Evghenie²⁸. În ciuda aparentei sale retrogradări în funcție, fostul șef al Secției Administrativ - Politice prezenta, în continuare, un grad suficient de încredere pentru noua conducere a P.C.R., astfel încât a fost inclus, ca delegat din partea M.A.I., în comisia care ancheta abuzurile comise de unii angajați ai ministerului în perioada în care la conducerea instituției se afla Alexandru Drăghici. Această anchetă se va dovedi însă fatală pentru cariera generalului Evghenie, din cauza faptului că s-

a descoperit că fusese implicat în mod direct în măsurile abuzive luate împotriva lui Eugen Calmanovici, în cursul anului 1955. Din acest motiv, conducerea nou înființatului Consiliu al Securității Statului descoperă dintr-o dată că generalul-locotenent (grad la care tocmai fusese avansat) Evghenie „este depășit de sarcini, neputând face față volumului mare de probleme”, ba, pe deasupra, este și „suferind”, și îl trece în rezervă, în 1968, la vârsta de 45 de ani²⁹.

Nicolae Stan (n. 05.10.1928 în orașul Ploiești, fiul unui tâmplar³⁰, naționalitatea – română, studii, la data numirii în funcție

²⁵ *Ibidem*, p. 237: *Referat de cadre privind pe* Potrivit generalului Evghenie, aceste misiuni ale sale s-ar fi referit, mai ales, la contrainformațiile radio și la cooperarea cu celelalte țări socialiste pe această linie. Vezi *ibidem*, p. 196 – 197: *Notă – raport a generalului....*

²⁶ Referitor la aceste cursuri, Tănase Evghenie va declara ulterior : „sincer mărturisesc am considerat că am pierdut timpul degeaba, deoarece lucruri deosebite nu am învățat” – vezi *ibidem*, p. 212.

²⁷ Amuzant este faptul că aceasta este a treia restructurare a unui post pe care-l ocupa generalul Evghenie, în numai șase ani (începând din 1957), deși, de această dată, el rămâne șef al noii structuri.

²⁸ ACNSAS, fond Cadre, dosar personal *Evghenie Atanase*, f. 2: *Referat de cadre al generalului – maior Tănase Evghenie*, din 27.07.1966, semnat de colonel Pateșan Ion (corectat și completat ulterior și semnat de alt șef al Direcției de Cadre, colonel Moise Vasile). „Atanase” este o formă greșită de scriere a prenumelui generalului mai sus menționat.

²⁹ *Ibidem*, f. 2: *Referat de cadre al general-maiorului Tănase Evghenie*.

³⁰ Tatăl ofițerului, Stan Marin, era un vechi militant al „mișcării muncitorești”, fiind apropiat de activitatea P.C.R. încă de la înființarea acestuia, fapt pentru care a și fost urmărit de Poliție și arestat,

– Facultatea de Drept și cursul de pregătire în munca de Securitate din URSS, profesia de bază – ospătar) șef al Direcției a V-a Contrainformații Militare.

Acesta a intrat în câmpul muncii încă din anul 1939, după absolvirea a 4 clase primare, fiind o perioadă „băiat de prăvălie”, apoi ospătar la diferite restaurante din Ploiești și Predeal, până în anul 1947. În cursul anului 1946 a fost primit în rândul membrilor P.C.R., iar din 1947 – scos din producție și promovat secretar al organizației U.T.C. din plasa Sinaia, iar ulterior secretar al Sectorului 1 U.T.C. Ploiești. În 1948 – 1949 urmează, pentru 6 luni, Școala de cadre a C.C. al U.T.M., apoi Școala de educatori politici a Ministerului Afacerilor Interne. La 30 decembrie 1949 a fost primit în rândul cadrelor Securității Poporului, fiind repartizat la o unitate din teritoriul a Direcției a IV-a Contrainformații Militare³¹.

În anii care au urmat, Nicolae Stan a avansat rapid în funcție și grad, fiind mutat în aparatul central al direcției, numit șef de serviciu și avansat la gradul de căpitan înainte de termen, pentru ca, în 1954, să fie promovat la funcția de locțiitor al șefului direcției. Din septembrie 1956, a fost trimis să urmeze cursul de specializare pe linie de securitate din U.R.S.S., cu durata de un an, pe care l-a absolvit cu rezultate foarte bune, întorcându-se ulterior în funcția deținută anterior – de locțiitor al șefului Direcției a V-a (fostă a IV-a) – unde a reușit să se facă remarcat de conducerea de atunci a organelor române de represiune, ce îl are în vedere pentru ocuparea unei funcții de mai mare importanță. Această promovare intervine în octombrie 1962, când a fost desemnat la comanda Direcției de Contrainformații Militare. Ulterior, Nicolae Stan rămâne la comanda unității până în 1967, când a fost din nou promovat, devenind comandantul nou înființatei Direcții Generale de Contraspionaj din cadrul Consiliului Securității Statului, ce reunea fostele direcții de Contraspionaj și de Contrainformații Militare.

Acesta era însă punctul culminant al carierei lui Nicolae Stan, ce a fost promovat anterior și în grad, succesiv, până la gradul de general-maior. În anii care au urmat deși, formal, a fost apreciat pentru activitatea depusă, cariera sa a luat un curs descendent, în care a primit funcții de importanță tot mai mică. Astfel, în 1969, a fost eliberat, la cererea sa, de la comanda Direcției Generale de Contraspionaj, pentru a urma cursurile Facultății de Arme Întrunite și Tancuri din cadrul Academiei Militare București, pe care a absolvit-o în 1971³².

pentru o perioadă de 3 luni, în 1921. Ulterior, Stan Marin, deși nu s-a înscris în partid, a activat „pe linie de sindicat” și a contribuit la „Ajutorul Roșu”, fapt pentru care a fost și răsplătit, după 1945, când a fost numit director al Rafinării Teleajen și, apoi, director și organizator al Centrului Petrolier din Moldova. A fost schimbat din această din urmă funcție în 1951, „deoarece nu mai făcea față cerințelor muncii”, fiind numit șef al Serviciului Cadre de la Hidrocentrala Bicăz și apoi șef al biroului cadre de la Uzina Mecanică din Ploiești – vezi idem, dosar personal *Stan Nicolae*, f. 216: *Notă de relații privind pe lt. col. Stan M. Nicolae și familia sa*, din 20.08.1962, alcătuită de Direcția Cadre a Ministerului Afacerilor Interne, semnată de Bara Traian și Georgescu Aurel.

³¹ Acesta era indicativul direcției până în 1956, când a devenit Direcția a V-a.

³² Fl. Dobre (coord.), *op. cit.*, vol. II (1967 – 1989), p. 217 – 219: Referat de cadre al generalului Stan Nicolae, din 13.11.1975, semnat de instructor Maliu Eugen. Trebuie spus că acest ofițer a acordat, totuși, o mare atenție pregătirii sale, având în vedere faptul că a absolvit Facultatea de Drept București (1962), facultatea militară mai sus amintită și Facultatea de Limbi Germanice – Română și Engleză din cadrul Universității București (1974). Ulterior, a obținut și titlul de doctor în filologie. Cunoștea limbile engleză și rusă.

După terminarea cursurilor facultății mai sus amintite, a fost încadrat ca șef al Inspectoratului de Securitate al Municipiului București, iar din 1972, după reunirea Consiliului Securității Statului și Ministerului Afacerilor Interne, a fost păstrat la conducerea Securității București, fiind, totodată, și prim-adjunct al șefului Inspectoratului Ministerului de Interne al Municipiului București. În 1975, a fost eliberat din funcția deținută și numit adjunct al șefului Direcției a V-a Securitate și Gardă, funcție în care s-a menținut până la 1 februarie 1979, când a fost numit la conducerea Inspectoratului Județean Ilfov al Ministerului de Interne³³. După înființarea județului Giurgiu, în 1981, Nicolae Stan, care avea acum gradul de general-locotenent, a fost numit la conducerea inspectoratului județean al Ministerului de Interne din acest nou județ, rămânând în acest post până la 1 aprilie 1982, când a fost pus la dispoziția conducerii ministerului, pentru a fi trecut ulterior în rezervă, la 26 martie 1983, prin Decretul prezidențial nr. 82/1983³⁴.

Emanoil Rusu (n. 14.09.1921, Buzău, fiul unui lăcătuș, naționalitatea română, studii – liceul și Școala de ofițeri de artilerie și alte școli militare, ulterior a absolvit și Facultatea de Drept, profesia de bază – ofițer), șef al Direcției a VII-a Filaj și Investigații³⁵.

Viitorul șef al organelor de filaj ale Securității, a absolvit liceul „Gheorghe Lazăr” din București, în 1941 și apoi a urmat cursurile Școlii militare de ofițeri de artilerie din Pitești. După terminarea cursurilor acestei școli, în 1943, a fost repartizat la Regimentul 1 artilerie grăniceri, cu gradul de sublocotenent și funcția de comandant de secție și apoi de adjutant. Regimentul său a fost trimis ulterior pe frontul de Răsărit, pentru 3 luni, în 1944, dar nu a participat efectiv la lupte. După 23 august 1944, E. Rusu a luat parte la dezarmarea trupelor germane și apoi la campania de pe frontul antigerman, ajungând cu trupele până în Cehoslovacia. S-a distins în luptă, fiind și recompensat cu medalii sovietice și românești: „Victoria”, „Coroana României”, clasa a V-a etc. Din august 1945, ofițerul a fost numit șef al Biroului adjutanturii din cadrul Regimentului 1 artilerie grăniceri, dar, sub influența unor „cadre militare necorespunzătoare”, a participat la funeraliile unui general „reacționar”, consecința fiind trecerea sa în rezervă, din noiembrie 1946.

În următoarea perioadă, „deși nu a avut serviciu”, a ajutat în mod voluntar aparatul politic din unitatea din care făcuse parte. Eforturile sale de a se reabilita au fost răsplătite în ianuarie 1948, când este rechemat în rândul cadrelor active și acceptat ca membru de partid. După absolvirea unor cursuri de pregătire, a fost numit, în mai 1948, șef de birou la Direcția Politică a M.A.I. În martie 1950 a fost trimis să urmeze un curs de comandanți de regimente, pentru ca, la absolvirea acestuia, în august 1950, să fie numit la comanda Regimentului de grăniceri de la Oravița. A rămas în această funcție până în 1955, când a fost trimis să urmeze

³³ ACNSAS, fond Cadre, dosar personal *Stan Nicolae*, f. 15: *Notarea de serviciu pe perioada 01 ianuarie 1979 până la 31 decembrie 1979 privind pe generalul-locotenent Stan M. Nicolae*.

³⁴ *Ibidem*, f. 6: *Nicolae Stan – funcții îndeplinite de când este militar activ*.

³⁵ Direcția a VI-a Securitatea Transporturilor a fost desființată în 1960, iar șeful acesteia, colonelul Gheorghe Zodian, a fost numit șef al Direcției Regionale M.A.I. Iași. Din 1961, indicativul de Direcția a VI-a a fost preluat de Direcția de Paza Demnitarilor și Protecția Ministerelor, fosta Direcție a IX-a.

Nicolae Ioniță

un nou curs de pregătire – Cursul academic superior din cadrul Academiei Militare – la finalizarea căruia, în decembrie 1956, a primit comanda Brigăzii 345 Grăniceri Oradea.

Intrarea lui Emanoil Rusu în cadrul organelor de Securitate s-a produs după 1 martie 1957, când a fost pus la dispoziția Direcției Cadre a M.A.I. și numit ulterior în funcția de loctiitor șef de serviciu, în cadrul Direcției a III-a Informații Interne a M.A.I. și avansat în același an până la șef serviciu. În mai 1958 a fost promovat ca loctiitor al șefului Direcției a III-a, post în care a rămas până în 1964. În iulie 1964 fost promovat în funcția de șef al Direcției a VII-a Filaj și Investigații. Și în această poziție a reușit să satisfacă exigențele conducerii organelor române de represiune, iar, ca urmare a acestui fapt, a fost menținut în funcții de conducere și în perioada ulterioară. Astfel, în 1968 a fost numit șef al Inspectoratului de Securitate al municipiului București, iar în 1971 – șef al Inspectoratului Miliției Municipiului București – pentru ca, în 1972, să fie avansat în funcția de șef al Inspectoratului Municipiului București al Ministerului de Interne (în această calitate, se afla la conducerea atât a unităților de Miliție, cât și a celor de Securitate de la nivelul Capitalei). La 1 octombrie 1977 a fost eliberat de la conducerea inspectoratului și numit loctiitor al șefului Corpului de Control al ministrului de Interne rămânând, în continuare, în rândul cadrelor active ale ministerului până la începutul anilor '80³⁶.

Gheorghe Enoiu (n. 04.11.1927, în comuna Băiculești, raion Curtea de Argeș, regiunea Argeș, fiul unui chirigiu, naționalitatea – română, profesie de bază: tipograf – zețar, studii – 7 clase de liceu, un curs de pregătire în munca de Securitate desfășurat în U.R.S.S., a absolvit ulterior numirii în funcție și Facultatea de Drept), șef al Direcției a VIII-a Anchetă Penale.

Acesta, după absolvirea a șapte clase în satul natal, a plecat la București, în 1942, unde s-a angajat ucenic la Tipografia C.F.R. „Filaret”, învățând, timp de patru ani meseria de zețar. Concomitent cu anii de ucenicie, a urmat și patru clase profesionale. După calificarea în meseria de zețar, și-a continuat activitatea la aceeași tipografie, înscriindu-se între timp, în noiembrie 1944, în U.T.C. La 15 decembrie 1945 a fost primit în rândul membrilor P.C.R., unde a desfășurat o „intensă activitate” pe linie de tineret. Aceasta l-a ajutat să avanseze pe linie de partid, fiind desemnat drept responsabil cu tineretul la organizația de bază Filaret. În martie 1949, a fost trimis la Școala Direcției Generale a Securității Poporului din București, pe care a terminat-o în iulie același an, cu gradul de plutonier-major șef, fiind repartizat în cadrul Direcției a V-a Cercetări Penale³⁷, cu funcția de anchetator. La acest nou loc de muncă, Gh. Enoiu a știut să câștige aprecierea superiorilor săi³⁸, fapt pentru care a fost promovat, de la 1 mai 1953, în funcția de loctiitor șef birou.

³⁶ Idem, dosar personal *Rusu Emanoil*, f. 24 și 42 – 44 – Rusu Emanoil: fișă personală din 04.05.1977 și referat de cadre din 03.08.1972.

³⁷ Acesta era indicativul direcției în 1949.

³⁸ „Este bine pregătit din punct de vedere profesional, cuprinde orice muncă de anchetă sau de birou și rezolvă întotdeauna și la timp lucrările ce i se încredințează, ajutând tovarășii din colectiv și colaborând cu ei. Depune muncă în mod conștient și peste orele de program, este punctual la serviciu, hotărât, curajos, vigilent. A dovedit atașament față de partid și față de instituție. [...] Are frumoase perspective

În curând, datorită faptului că se prezenta ca un ofițer „inteligent și cu perspective de dezvoltare” a fost înscris, din 1954, la cursul de specializare pe linie de securitate, cu durata de un an din U.R.S.S. La reîntoarcerea în țară, cariera sa pare să intre pe un curs continuu ascendent, conducerea ministerului apreciind rezultatele pe care ofițerul le obținea în „munca de anchetă”:

„A continuat să muncească cu multă competență, ceea ce a făcut să i se dea spre rezolvare cazuri din ce în ce mai complicate, pe care le-a rezolvat bine. [...] Personal participă la anchetarea și demascarea activității dușmănoase a elementelor fanatice și datorită metodelor folosite, reușește să-i determine să-și recunoască faptele comise. [...] Ofițerul a fost folosit în lucrările cele mai grele ale unității, contribuind în mod efectiv la demascarea și trimiterea în justiție a mai multor organizații contrarevoluționare și bande care unelteau contra orânduirii de stat a R.P.R.”³⁹.

Obținerea unor asemenea rezultate nu putea trece nerăsplătită. În februarie 1958 a fost promovată în funcția de șef serviciu, iar de la 1 octombrie 1960 – numit locțiitor al șefului Direcției a VIII-a⁴⁰. În septembrie 1963, a fost numit șef al Direcției a VIII-a Anchete, funcție în care a continuat să se facă remarcă de conducerea ministerului, ce-i acordă numeroase medalii și-l avansează în grad până la cel de colonel, deși nu toți lucrătorii direcției apreciau stilul de conducere al șefului lor⁴¹. Schimbarea conducerii P.M.R. și apoi și cea a Ministerului Afacerilor Interne are însă consecințe nefaste pentru cariera lui Gheorghe Enoiu. La 21 iulie 1967 a fost pus la dispoziția nou înființatului Consiliu al Securității Statului, pentru a i se analiza activitatea desfășurată în perioada în care a deținut funcții de conducere în cadrul M.A.I. În urma efectuării acestei analize, s-a constatat faptul că, în anii 1952 – 1953, folosise în anchetarea unor deținuți „metode brutale de constrângere fizică și morală pentru a obține de la cei învinuți mărturii care nu aveau nimic comun cu realitatea”⁴². Pentru aceste „abuzuri și ilegalități”, colonelul Enoiu a fost exclus din partid, în cursul anului 1967, iar la 30 aprilie

de creștere.” – vezi *Ibidem*, f. 22 – 23 – *Enoiu I. Gheorghe: Referat*, din 2 august 1951, semnat de locotenent de Securitate Becheru Gh.

³⁹ Florica Dobre (coord.), *op. cit.*, vol. I (1948 – 1967), p. 240 – 241: *Referat de cadre al maiorului de securitate Enoiu Ion Gheorghe, propus a fi numit în funcția de șef al Direcției a VIII-a din M.A.I.*, din 16 ianuarie 1963, semnat de șeful Direcției Cadre, colonel de securitate Pateșan Ioan.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 241.

⁴¹ Șeful Serviciului 2 din cadrul Direcției a IV-a (fostă a VIII-a), colonelul Nicolae Dumitrescu, arăta într-o ședință de analiza muncii direcției din 1967: „Trebuie arătat că, acum doi ani, tov. Enoiu nu avea o atitudine justă față de majoritatea cadrelor, ajungea până acolo încât insulta oamenii, îi repezea, nu avea control asupra celor ce vorbea, jignea. Chiar și față de mine a avut o asemenea atitudine, însă am practicat metoda ca, atunci când este nervos, îl lăsam să se liniștească și după un timp putea să discute cu calm. Atunci când este calm, se poate discuta în bune condițiuni” – vezi ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 11 753, f. 121: *Stenograma ședinței din 20 aprilie 1967, în care s-a analizat activitatea desfășurată de Direcția a IV-a pe anul 1966*.

⁴² *Idem*, fond Cadre, dosar personal *Enoiu Gheorghe*, f. 104: *Referat cu privire la situația colonelului Enoiu I. Gheorghe*, din 14.02.1974, semnat de șeful Direcției Cadre și Învățămant, general – maior Vlad Iulian și șeful Direcției a II-a, colonel Macri Emil.

1968 – trecut în rezervă, primind dreptul la pensie de serviciu⁴³. La 23 noiembrie 1968 este rechemat în rândul cadrelor active și încadrat ca șef de serviciu la Direcția a II-a Contrainformații Economice. Gheorghe Enoiu însă a refuzat să revină în rândul cadrelor Securității, fapt pentru care este sancționat, la data de 17 decembrie 1968, cu retrogradarea la gradul de locotenent-colonel⁴⁴. În cele din urmă, fostul șef al Direcției Anchete a revenit asupra deciziei inițiale, reîntorcându-se în activitate, în postul ce i-a fost repartizat. Aici s-a bucurat de aprecierea șefului de atunci al direcției, colonelul Emil Macri, ce nota că ar fi dovedit „operativitate, ingeniozitate și răspundere” în executarea sarcinilor încredințate și ar fi caracterizat de „dinamismul și pasiunea pentru munca de securitate”, cel în cauză încercând „să imprime aceasta și ofițerilor mai tineri din unitate”⁴⁵. Drept rezultat al acestei atitudini, lui Gh. Enoiu i s-a redat gradul de colonel, la 11 octombrie 1972, în urma recomandării șefului

Direcției a II-a, dar conducerea Securității de atunci hotărăște, totodată, că nu mai avea nevoie, deocamdată, de serviciile unui anchetator atât de eficient, astfel încât, în ciuda obiecțiilor sale, a fost trecut din nou în rezervă, de data aceasta definitiv, prin ordinul ministrului de Interne, Emil Bobu, din 20.03.1974⁴⁶.

Iani Nicolae (n. 1 iunie 1916, în București, fiul unui muncitor lăcătuș, naționalitatea – română, studii – 4 clase primare și un curs de pregătire în munca de specialitate în U.R.S.S., profesia de bază: litograf – desenator), șef al Direcției a IX-a (devenită din 1961 – Direcția a VI-a) Paza Demnitarilor și Protecția Ministerelor.

Acesta își începuse activitatea în câmpul muncii din 1929, când, după terminarea a patru clase primare, s-a angajat ca ucenic la o tipografie din București, unde a învățat meseria de litograf-desenator. A practicat această meserie în București și în Constanța (în perioada 1937 – 1939) până în 1948, cu unele întreruperi. În perioada 1939 – 1945 și-a satisfăcut stagiul militar, fiind apoi concentrat între anii 1942 – 1945, desfășurându-și activitatea în cadrul Direcției Superioare a Geniului, în calitate de secretar. În același timp,

⁴³ Pensia primită de colonelul Enoiu după trecerea sa în rezervă era în valoare de 5219 lei, la care se adăugau 362 lei – pensie suplimentară, ceea ce reprezenta o sumă mai mare decât cea primită atunci când era șef de direcție, când ridica o sumă de maximum 4860 lei – vezi *ibidem*, f. 92 și 104.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 104.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 100.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 106 – *Raport cu privire la unele probleme raportate de colonelul Enoiu Gheorghe*, din 20.03.1974, semnat de șeful Direcției Cadre și Învățământ, general maior Vlad Iulian și șeful Serviciului 1 din cadrul Direcției, colonel Timofte Constantin. Cu prilejul discuțiilor referitoare la trecerea sa în rezervă, colonelul Enoiu cerea să fie menținut în activitate, pentru că „poate fi încă util muncii în Ministerul de Interne” și dorea să mai rămână măcar până împlinea 25 de ani în cadrul ministerului. Emil Bobu a refuzat însă. Cu toate acestea, Gh. Enoiu nu putea considera că partidul a fost chiar nerecunoscător cu el, dacă avem în vedere pensia mai mult decât generoasă de care se bucura și faptul că, mai mult sau mai puțin fătis, meritele sale sunt în continuare recunoscute. O dovadă în acest sens este și faptul că a fost recompensat în continuare cu decorații, chiar și după ce a fost exclus din partid și îndepărtat din postul său de conducere: pe 21 decembrie 1970 a primit Ordinul „Meritul Militar”, clasa a II-a – vezi *Ibidem*, f. 95 – *Fișa de decorații aparținând maiorului Enoiu Gheorghe din M.A.I.*

datorită faptului că era decazarmat, s-a angajat și în calitate de litograf la diferite tipografii din București.

După 23 august 1944, N. Iani s-a dedicat activității sindicale din cadrul Tipografiei „Marvan”, din București, unde lucra pe atunci. Din 1945, considerând că sosise momentul să se implice și în politică, se înscrie într-un partid politic, prima sa opțiune, din septembrie 1945, fiind Partidul Social-Democrat. După numai o săptămână însă, realizând că aceasta nu ar fi fost opțiunea cea mai fericită pentru cariera sa viitoare, demisionează din P.S.D. și se înscrie în P.C.R. În cadrul P.C.R., a activat inițial ca simplu membru, iar apoi ca președinte al comitetului de partid din cadrul tipografiei unde continua să lucreze. Din 1948, a fost scos din producție și trimis să urmeze cursurile de 3 luni ale școlii de partid din orașul Breaza. După finalizarea acestora, este numit instructor în cadrul Comitetului Orașenesc al P.M.R. București, fiind avansat ulterior la funcția de șef al Secției Organizatorice a Comitetului P.M.R. București. Din 1950, a fost promovat în aparatul C.C. al P.M.R., fiind cooptat în cadrul Secției Administrativ – Politice, unde a îndeplinit, succesiv, următoarele funcții: șef al Sectorului Justiție, adjunct al șefului Secției, iar din 1953 – șef al Secției Administrativ – Politice. În această perioadă, activitatea sa era apreciată de conducerea P.M.R., îndeplinind și mai multe misiuni speciale în interesul partidului, între care unele în străinătate, precum cea executată în R.P.D. Coreeană, din 1952, pentru care a și fost decorat de guvernul acestei țări.

Din mai 1955, a fost trimis în cadrul Ministerului Afacerilor Interne, ca șef al Direcției Politice a Trupelor M.A.I., primind și gradul de colonel. În luna ianuarie 1957, a preluat comanda unei direcții operative, fiind numit șef al Direcției Regionale București a M.A.I., dar, în același an, a fost trimis pentru a urma cursurile speciale de pregătire din U.R.S.S. A absolvit respectivele cursuri, în 1958, cu rezultate foarte bune, întorcându-se la conducerea D.R.M.A.I. București, funcție în care s-a făcut remarcat de conducerea M.A.I. pentru că „prin combinațiile create și printr-un control permanent, a reușit să depisteze mai multe elemente și grupări dușmănoase” de pe raza regiunii. Acesta era și motivul pentru care a fost și distins cu mai multe ordine și medalii, iar, din august 1962, propus în funcția de șef al noii Direcții a VI-a din cadrul Ministerului Afacerilor Interne (fosta Direcție a IX-a)⁴⁷. A rămas în această funcție până în septembrie 1966, când a fost mai întâi avansat la gradul de general-maior – la data de 15 septembrie 1966, prin Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1130 – iar ulterior trecut în rezervă – la data de 30 septembrie 1966, prin H.C.M. nr. 2134. După pensionarea sa din rândul cadrelor Securității, Nicolae Iani s-a întors la munca de partid, activând în continuare în cadrul Secției Gospodăria de Partid a P.C.R., până în 1973, când a fost îndepărtat și din această poziție.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 26 – 27 și 50 – 51: referate de cadre ale lui Iani Nicolae, din 02.08.1962 și 23.06.1958.

Liviu PLEȘA

**CADRELE DE CONDUCERE DIN DIRECȚIA
REGIONALĂ DE SECURITATE CLUJ.
DATE BIOGRAFICE (I)**

**THE LEADING BODIES
FROM THE SECURITATE REGIONAL DIRECTION FROM CLUJ
BIOGRAPHICAL DATA (I)**

The Securitate Regional Directorate from Cluj (which functioned between 1948 and 1968) was successively led by five officers: Col. Patriciu Mihai, Col. Nedelcu Mihail, Col. Breban Iosif, Major Pleșiță Nicolae and Lt.-col. Ioana Constantin. Throughout the time, six supporters backed them up. Among the persons who led the Securitate Regional Directorate from Cluj, there were many underground communist fighters. Remarkable were the figures of Col. Patriciu, Lt.-col. Cuteanu and Col. Corin, officers directly involved in uncountable acts of repression from 1950's, being guilty of the summary execution of many peasants from this area or of the abusive placing of some persons under obligatory domicile.

Etichete: Securitatea Cluj, șefi de direcție, biografie, Ministerul de Interne

Keywords: The Securitate Regional Directorate from Cluj, leadership, biography, Ministry of Interior

Direcția Regională de Securitate Cluj – care a funcționat între anii 1948 și 1968 – a fost condusă succesiv de cinci ofițeri: col. Patriciu Mihai (30 august 1948-24 ianuarie 1951), col. Nedelcu Mihail (25 ianuarie 1951-31 iunie 1957), col. Breban Iosif (1 iulie 1957-17 martie 1961), mr. Pleșiță Nicolae (1 ianuarie 1962-6 februarie 1967) și Lt.-col. Ioana Constantin (7 februarie 1967-18 februarie 1968). În perioada 17 martie-31 decembrie 1961, funcția de șef de direcție a fost vacantă¹.

Inițial, statul de organizare al D.R.S. Cluj cuprindea doar o funcție de locțiitor șef direcție, dar la începutul anilor '50 a fost creată o a doua funcție de locțiitor operativ, cărora ulterior li s-a adăugat funcția de locțiitor șef direcție pentru spate. Locțiitori operativi ai șefului direcției au fost: Lt.-col. Cuteanu Gheorghe (1948-1950), mr. Ornescu Alexandru (noiembrie 1952-31 ianuarie 1961), cpt. Georgescu Ioan (1953), mr. Moraru Ioan (1 ianuarie 1954-31 decembrie 1959), col. Corin Aurel (1 ianuarie 1960-18 februarie 1968) și mr. Dumitrașcu Nicolae (1 aprilie 1961-18 februarie 1968). În perioada 1 februarie-31 martie 1961 una dintre funcții a fost vacantă (cea ocupată anterior de mr. Ornescu)².

¹ A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., inventar nr. 7.382, dosar nr. 2, f. 280.

² *Ibidem*.

1. Șefii de direcție

col. **Patriciu Mihai** (nume real **Grünsperger Mihai**³)

Membru al P.C.R. din ilegalitate, a luptat ca voluntar în războiul civil din Spania, în cadrul Brigăzilor Internaționale. La sfârșitul războiului a fost internat într-un lagăr în Franța, dar a evadat și a luptat în rezistența franceză (*maquis*) contra naziștilor⁴. În 1944 s-a întors în România. Apropiat de Teohari Georgescu, a fost numit în fruntea Inspectoratului Regional de Poliție Alba Iulia (15-24 aprilie 1945), apoi a Inspectoratului Regional de Poliție Cluj (25 aprilie 1945-30 august 1948). Imediat după 6 martie 1945, chiar înainte de a fi numit în aceste funcții, a dispus operarea mai multor arestări⁵. După înființarea Securității, a deținut funcțiile de șef al D.R.S.P. Cluj (30 august 1948⁶-24 ianuarie 1951) și șef al D.R.S.S. Brașov (25 ianuarie 1951-iulie 1952). Eliminarea lui Teohari Georgescu de la conducerea M.A.I. a adus și îndepărtarea din Securitate a lui Patriciu, care se făcea vinovat de multe abuzuri.

A fost unul dintre șefii Securității cu cele mai multe asasinat la activ, fiind implicat în numeroasele crime din regiunea Cluj. A ordonat executarea mai multor grupuri de rezistență armată din Munții Apuseni (membri ai organizațiilor Diamandi Ionescu, Nicolae Dabija ș.a.), ca și a unor țărani care se împotriveau colectivizării. Ordinele sale au fost îndeplinite cu precădere de către cpt. Kovács Mihai (șeful S.J.S.P. Turda)⁷ și mr. Briceag Nicolae (șeful S.J.S.P. Dej)⁸. La ordinul său, în zilele de 2 și 5 aprilie 1950 au fost luați din sediul Securității din Cluj și asasinați într-un loc necunoscut 12 membri ai organizației mr.

³ Există și opinii conform cărora numele acestuia ar fi fost Weiss Mihai (precum Doina Jela, *Lexiconul negru. Unelte ale repressiunii comuniste*, București, Editura Humanitas, 2001, p. 213), dar le apreciem a fi eronate.

⁴ Dennis Deletant, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej și statul polițienesc 1948-1965*, Iași, Editura Polirom, 2001, p. 27.

⁵ La 3 aprilie 1945 Inspectoratul Regional de Poliție Alba Iulia a efectuat mai multe arestări „din ordinul verbal al domnului Patriciu”, deși nu se precizează nicăieri calitatea acestuia, instituția fiind condusă încă de inspectorul regional Ioan Stănilă, care a fost însă arestat după câteva zile. Reținerile operate din ordinul său au vizat angajați ai Inspectoratului Regional de Poliție Alba Iulia, precum și alte persoane, toate fiind acuzate de „activitate legionară sau fascistă” (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 204, vol. 1, f. 310).

⁶ Prin Decretul nr. 1.516 al Prezidiului M.A.N., Patriciu a fost încadrat în Securitate cu clasa 13 de salarizare (Florica Dobre – coord., *Securitatea. Structuri – cadre. Obiective și metode*, vol. I, 1948-1967, studiu introductiv de Florian Banu, București, Editura Enciclopedică, 2006, p. 12 – în continuare se va cita *Securitatea I...*).

⁷ Conform declarațiilor cpt. Kovács, în august 1950 Patriciu i-a ordonat să execute mai mulți „chiaburi” din com. Bistra, jud. Alba, care ajutau membrii grupurilor de rezistență din zonă: „Diseară îi pui în mașină, îi duci la marginea comunei de unde sunt și dai cu ei de pământ, trănțești pe ei de pământ, pe urmă anunți Miliția să adune câțiva chiaburi care să îngroape pe ei. Dar să îngrijească băieții care fac treaba aceasta să nu facă la o încrucișare de drumuri sau pe deal, ci să facă la margine de sat” (Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente 1949-1989*, Iași, Editura Polirom, 2002, p. 224).

⁸ Mr. Briceag declara și el că Patriciu „a dat dispoziție că dacă un chiabur va face agitație să fie împușcat acolo pe loc, ca să știe toți acei care ar îndrăzni să nu predea cotele că vor păți așa” (*Ibidem*).

Nicolae Dabija⁹. A ordonat executarea lui Constantin Vodă, ucis împreună cu Victor Marc (membru al organizației Diamandi) în noaptea de 6/7 august 1949 de o echipă condusă de cpt. Kovács Mihai¹⁰.

A decedat în anul 1996 la Cluj.

col. **Nedelcu Mihail** (nume real **Nedelcu Mihailov**¹¹)

Născut la 13 iulie 1905, în com. Almalău, Bulgaria.

De naționalitate bulgară. A urmat patru clase primare în comuna natală, apoi doi ani la liceul de stat bulgar din Silistra (1916-1917), continuat patru ani la seral la un liceu particular bulgar. A muncit apoi ca cizmar în zonă și apoi cizmar în București (1924-1936). În perioada 1937-1940 a fost „băiat de casă” în București. În septembrie 1940, după cedarea Cadrilaterului de către România, a fost repatriat la Silistra, unde a lucrat ca cizmar.

A aderat la mișcarea comunistă la vârsta de 25 ani, fiind membru al D.R.O.¹² din anul 1930. În 1936 a fost primit în P.C.dR., organizația București. În 1940, după ce a ajuns în Bulgaria, a devenit membru în organizația de partid din Silistra. Ca urmare a activității sale comuniste, a fost arestat în 1943 și condamnat, fiind eliberat la 9 septembrie 1944¹³. A muncit apoi ca șef al unei cooperative de producție din Silistra (ianuarie-aprilie 1945).

A urmat mai multe școli politico-ideologice în Bulgaria și România: Școala de partid de la Sofia (1 decembrie 1944-10 februarie 1945), Școala medie de partid de 3 luni și Universitatea Serală de Marxism-Leninism de 2 ani, începută la București și absolvită la Cluj¹⁴. Nu a urmat nici o școală sau curs de pregătire pe linie de Securitate.

⁹ Este vorba de Mihai Angheluță, Nicolae Nițescu, Alexandru Maxim, Ioan Robu, Alexandra Pop, Simion Moldovan, Emil Dalea, Petru Mărgineanu, Emil Olteanu, Victor Vandor, Florian Picoș și Ioan Bedeleanu (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 73, vol. 1, f. 26-27).

¹⁰ Cpt. Kovács: „Primind aprobarea să fac o acțiune noaptea în com. Muntele Băișorii pentru a-l prinde sau depista pe banditul Marc Victor, care teroriza populația comunelor din jur, înainte de a merge în acțiune am primit ordin că după acțiune să-l duc acolo unde a fost acțiunea și pe teroristul Vodă Costică, poreclit «Regele Munților», originar din Bistra, pe care-l prinsesem acum vreo trei săptămâni și să raportez în scris că a fost împușcat în acțiune. În acea noapte, banditul Marc Victor a fost atras în cursă, împușcat, după ce a tras și el, dar nu a nimerit, iar dimineață a fost adus la fața locului banditul din Bistra, Vodă Costică, împușcat și am raportat că a murit în acțiune, deci raportul a fost denaturat, conform ordinului primit din partea tov. colonel Patriciu” (conform Gheorghe Iancu, Virgiliu Țărău, *Un episod din implicarea Securității în colectivizarea agriculturii românești*, în „Anuarul Institutului de Istorie Cluj”, XXXVII, 1998, p. 285).

¹¹ A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 53, f. 1.

¹² Organizația Revoluționară a Dobrogei.

¹³ A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 53, f. 142.

¹⁴ *Ibidem*, f. 2.

La 1 aprilie 1945 a fost trimis de comuniștii bulgari în România¹⁵. Imediat după venirea în țară a fost încadrat în M.A.I. și numit inspector de poliție și șef al Direcției Lagăre din M.A.I. (6 aprilie 1945-31 ianuarie 1947)¹⁶. În această calitate, la 15 martie 1946 a fost trimis la Slobozia, „procedând la desființarea lagărului și eliberând pe toți deținuții”¹⁷. Timp de câteva luni, februarie-iulie 1947, a fost trimis de către M.A.I. ca delegat în comisile de repatriere a românilor din Austria, Cehoslovacia și Ungaria¹⁸. La reîntoarcerea în țară a fost numit inspector general la Inspectoratul Regional de Poliție Pitești (1 august 1947-30 august 1948), iar la înființarea Securității a preluat funcția de șef al D.R.S.P. Pitești (30 august 1948¹⁹-25 ianuarie 1951).

A condus Direcția Regională de Securitate Cluj în perioada 25 ianuarie 1951-30 iunie 1957. Activitatea col. Nedelcu în fruntea Securității din Cluj a fost criticată continuu de conducerea M.A.I. începând din anul 1952, întrucât rezultatele obținute de el în muncă erau considerate a fi nesatisfăcătoare²⁰, la care se adăugau și numeroasele probleme din pregătirea, comportarea și activitatea profesională a cadrelor din subordine²¹. Lipsa sa de autoritate în fața angajaților D.R.S. Cluj era reală, el fiind uneori chiar ținta ironiilor acestora²². Cu toate acestea, de fiecare dată a fost menținut în funcție, luându-se în considerare „meritele” sale de ilegalist.

Foarte probabil a beneficiat și de susținerea liderilor P.C.R. de origine bulgară (Petre Borilă și Dumitru Coliu), care au creat o adevărată filieră de promovare în partid a comuniștilor din această etnie. Conform lui Alexandru Bârlădeanu, „filiera bulgară” („o filieră

¹⁵ A plecat la București „prin regionala de partid Rusciuc” (*Ibidem*, f. 3).

¹⁶ Conform proprie sale declarații, dintr-o autobiografie ulterioară, „am fost numit inspector de poliție, încredințându-mi-se mie și tov inspector Petre Mihăileanu conducerea Direcției Lagărelor” (*Ibidem*, f. 143)

¹⁷ Idem, fond Documentar, dosar nr. 204, vol. 10, f. 304.

¹⁸ Idem, fond Cadre, dosar nr. 53, f. 5.

¹⁹ Prin Decretul nr. 1.516 al Prezidiului M.A.N. a fost încadrat în Securitate cu clasa 13 de salarizare (*Securitatea I...*, p. 12).

²⁰ Într-un raport din 6 iunie 1953 al Serviciului Inspecției din M.A.I., privind activitatea D.R.S. Cluj, se precizau următoarele: „Comoditatea, lipsa de exigență, împăciuitorismul față de lipsuri, au rămas trăsături care caracterizează și în prezent pe tov col. Nedelcu Mihail, fapt ce ne îndreptățește să considerăm că nu are nici un fel de perspectivă de îndreptare, de a-și lichida lipsurile (...) Propunem scoaterea din muncă a tov colonel Nedelcu Mihail” (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13.150, f. 83). Într-un raport similar, din 1955, acuzele erau identice: „Răspunderea față de lipsurile existente o are conducerea direcției, respectiv tovarășul col. Nedelcu Mihail, care prin atitudinea sa față de muncă a încurajat împăciuitorismul față de neexecutarea ordinelor și atitudinea dulceagă, de automulțumire, care dăinuie în cadrul regiunii” (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13.168, f. 119).

²¹ Într-o ședință de analiză ținută la D.R.S. Cluj la 21 aprilie 1955, Alexandru Drăghici arăta că „O altă cauză pentru care munca merge prost consider că este liberalismul, pălăvrăgeala, lipsa de disciplină ce există în această regiune” (*Ibidem*, f. 53).

²² Într-un raport din 17 mai 1968, mr. Rîpeanu Ioan afirma că mr. Gruia Manea, șeful Serviciului Anchetă, „pentru a-l discreditat pe fostul șef al regiunii M.A.I. Cluj, Nedelcu Mihail, cunoscând faptul că acesta nu citește lucrările prezentate la semnat, a completat un mandat de arestare pe numele lui Nedelcu Mihail, pe care apoi l-a introdus în corespondență, fiind semnat” (Idem, dosar nr. 19, vol. 4, f. 16).

verticală, foarte bine structurată”) era condusă de Petre Borilă²³. Menționăm și faptul că între anii 1952 și 1955 Direcția I Informații Externe a fost condusă de Vasile Vâlcu, un alt ilegalist de origine bulgară²⁴.

Schimbarea col. Nedelcu de la conducerea D.R.S. Cluj a survenit abia după evenimentele din Ungaria din toamna anului 1956, care au avut rezonanțe și în rândul maghiarilor din România, inclusiv al celor din regiunea Cluj. Cu această ocazie, au fost descoperite grave deficiențe în ce privește activitatea Securității din Cluj în problema „naționaliști maghiari”. La ședința Colegiului M.A.I. din 17 mai 1957 a fost analizată activitatea D.R.S. Cluj, fiind evidențiat faptul că organele de securitate nu doar că nu țineau sub control minoritatea maghiară din regiune, dar nici nu recrutaseră agenți printre reprezentanții acestei etnii²⁵.

În vara anului 1957, după o lună în care s-a aflat la dispoziția ministerului, a fost numit șef al Serviciului „C” Evidență operativă din M.A.I. (1 august 1957-10 iulie 1967). În perioada 1958-1960 a îndeplinit și funcția de secretar al Comisiei M.A.I. pentru judecarea cazurilor de internare sau eliberare din D.O. La 31 octombrie 1967 a fost trecut în rezervă și pensionat²⁶.

Încadrat în Securitate cu gradul de colonel (30 august 1948), a fost avansat general-maior (22 august 1966), apoi general-locotenent în rezervă (1 mai 1971).

La 9 septembrie 1958 a întocmit un *Plan de acțiune* pentru arestarea legionarilor din regiunile București, Galați și Constanța pentru care se decisese internarea lor în D.O., în vederea trimerii la locurile de muncă fixate. Conform planului, în regiunile Constanța și Galați urma să se deplaseze personal pentru arestarea a 126, respectiv 94 legionari, operațiune ce urma să se execute la 12 septembrie 1958²⁷.

A fost implicat și în alte acțiuni represive. Spre exemplu, în septembrie 1952 a propus internarea preotului greco-catolic Nicolae Chindea într-o colonie de muncă pe timp de 5 ani²⁸, propunere aprobată.

Pentru activitatea sa în Securitate a fost distins cu mai multe ordine și medalii, primind de asemenea și diverse recompense din partea conducerii M.A.I.²⁹.

²³ Lavinia Betea, *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu. Convorbiri*, București, Editura Evenimentul Românesc, 1997, p. 31.

²⁴ În 1961, Vasile Vâlcu avea să fie numit membru al Consiliului de Stat (Florica Dobre – coord., *Membrii C.C. al P.C.R. 1945-1989. Dicționar*, București, Editura Enciclopedică, 2004, p. 610).

²⁵ Întrebat de Alexandru Drăghici de ce nu exista agentură în rândul „elementele fasciste maghiare”, col. Nedelcu Mihail a răspuns: „Nu avem agentură în rândul maghiarilor. Mi-a fost frică să lucrez. Dacă ceream sprijin unui maghiar el îmi răspundea că în primul rând este maghiar și pe urmă U.T.M.-ist sau membru de partid. Mi-a fost tare frică să lucrez. Am primit ordin să fac acest lucru și totuși am șovăit în a lua măsuri” (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 202, f. 4).

²⁶ Idem, fond Cadre, dosar nr. 53, f. 10.

²⁷ Idem, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 2, f. 96-97.

²⁸ Idem, fond Penal, dosar nr. 65, vol. 5, f. 211.

²⁹ Printre altele, a fost decorat cu Ordinul „Muncii” clasa a III-a (1949), Ordinul „Steaua R.P.R.” clasa a IV-a (1954), Ordinul „23 August” clasa a IV-a (1959), Ordinul „Meritul Militar” clasa a III-a (1963). A fost recompensat cu un salariu (la 10 decembrie 1958 și 15 noiembrie 1961), cu 1/2 salariu (la 30

col. Breban Iosif

Născut la 6 aprilie 1920 în com. Balc, jud. Bihor. Provenea dintr-o familie evreiască ce avusese foarte mult de suferit de pe urma deportărilor din perioada războiului (părinții săi, doi frați, două surori și un unchi au decedat în deportare³⁰). A lucrat ca muncitor necalificat, apoi zețar la Tipografia Oradea (1933-1937), după care a prestat diverse munci ocazionale. În perioada 1943-octombrie 1944 a fost trimis la muncă obligatorie în Batalioanele de Muncă maghiare.

Frații săi făceau parte din conducerea mișcării comuniste din Oradea³¹, astfel încât a fost atras și el foarte devreme spre activități comuniste. În 1935, la vârsta de 15 ani, a devenit membru al U.T.C. și tot atunci s-a înscris și în Sindicatul Tipografilor. Ulterior a activat și în M.A.D.O.S.Z. și în Ajutorul Roșu (1938-1943)³². În P.C.R. a fost primit în martie 1945.

După 23 august 1944 a desfășurat mai multe activități pe linie de partid: activist la Sindicatele Unite și la Comitetul P.C.R. Marghita (1944-1946), secretar al Comitetului P.C.R. Sălard (1946), instructor al Comitetului județean P.M.R. Oradea (1 ianuarie 1947-septembrie 1948). A deținut apoi funcția de director al Direcției Județene Agricole Oradea (septembrie 1948-aprilie 1949).

După ce a urmat Gimnaziul mixt din Marghita (1945-1946), în aprilie 1949 a fost trimis la Școala centrală de lectori „A.A. Jdanov”, pe care a absolvit-o în decembrie același an. A fost numit șef al Sectorului Sfaturi Populare al C.C. al P.M.R. (decembrie 1949-mai 1950), apoi adjunct al șefului Secției Agrare a C.C. al P.M.R. (mai 1950-mai 1952). În mai 1952 a preluat funcția de vicepreședinte al Comitetului de Stat pentru Colectarea Produselor Agricole³³. De asemenea, a fost ales și deputat în Sfatul Popular Regional Oradea.

În septembrie 1952 a fost încadrat în Securitate cu gradul de maior, fiind numit locțiitor al șefului Direcției a IV-a Contrasabotaj, funcție pe care a deținut-o până la 30 iunie 1957. În perioada 1 ianuarie-31 decembrie 1956 a condus efectiv Direcția a IV-a, însă fără ordin de numire în funcție³⁴, titularul postului, col. Stoica Nicolae, primind temporar alte însărcinări³⁵. În iulie 1953 a fost avansat la gradul de locotenent-colonel la excepțional³⁶.

La 1 iulie 1957, prin Ordinul M.A.I. nr. 1.870, a fost numit în funcția de șef al D.R.S. Cluj³⁷, poziție pe care a deținut-o până la 17 martie 1961, dată la care a fost trecut în rezervă³⁸. La 1 septembrie 1958 a fost avansat la gradul de colonel. În martie 1960 avea un salariu de bază de 3.950 lei, la care se adăugau solda de grad și solda de funcție³⁹.

decembrie 1959) și cu un ceas de mână „Doxa” (la 23 februarie 1959). Detalii în Idem, fond Cadre, dosar nr. 53, f. 12-13.

³⁰ Idem, dosar nr. 10, f. 93.

³¹ Ulterior, unul dintre frații săi, Breban Eugen, a fost încadrat și el în Securitate.

³² A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 10, f. 5.

³³ *Ibidem*, f. 103.

³⁴ *Securitatea I...*, p. 78.

³⁵ A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 10, f. 107.

³⁶ *Ibidem*, f. 17.

³⁷ *Ibidem*, f. 18.

³⁸ Prin Ordinul M.A.I. nr. 1.534 (*Ibidem*, f. 290).

³⁹ A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., inventar nr. 7.369, dosar nr. 28, f. 101.

În perioada în care a activat la Cluj a urmat cursurile Facultății de Științe Juridice Cluj, forma fără frecvență, pe care le-a absolvit în anul 1960⁴⁰.

Pentru activitatea sa în cadrul Securității a fost decorat cu mai multe ordine și medalii: Ordinul „Steaua R.P.R.” clasa a IV-a (1954) și clasa a II-a (1956), Ordinul „23 August” clasa a IV-a (1959), Medalia „Eliberarea țării de sub jugul fascist” etc. Conform unui referat al Direcției Cadre: „În ianuarie 1956, lt.-col. Breban i s-a conferit Ordinul «Steaua R.P.R.» clasa a II-a pentru contribuția personală ce a avut-o în ducerea unei acțiuni informativ-operative care s-a încheiat cu rezultate pozitive concrete (au fost depistate mai multe elemente contrarevoluționare)”⁴¹.

Începând din anul 1960, conducerea M.A.I. a început să fie nemulțumită de activitatea col. Breban în fruntea D.R.S. Cluj. În octombrie 1960, la o ședință cu șefii direcțiilor regionale, Alexandru Drăghici l-a avertizat pe col. Breban pentru „munca nesatisfăcătoare și încălcarea directivei în ce privește recrutarea unor agenți fără a fi înregistrați, ca apoi stabilindu-se că nu sunt corespunzători să le claseze dosarele”⁴².

În acest context, precizăm și faptul că în decembrie 1960 col. Breban a participat personal la încercarea de recrutarea a istoricului maghiar Benkő Samuil. La 21 decembrie 1960 Benkő a fost arestat și anchetat continuu de mai mulți ofițeri până în dimineața zilei de 24 decembrie. Deși organele de Securitate i-au reamintit cercetătorului că „a primit locuință cu sprijinul tov colonel Breban”, acesta nu a cedat presiunilor și a refuzat să colaboreze cu organele de represiune⁴³.

Este posibil însă ca trecerea în rezervă a col. Breban Iosif să fi fost cauzată și de anumite nemulțumiri ale sale referitoare la statutul populației de origine evreiască (în 1958 a afirmat față de un alt ofițer că „în Ardeal aproape toți cetățenii evrei au fost scoși din serviciu, iar unii sunt bătrâni și nu au ajutor” și că „în Ardeal este un puternic antisemitism din partea populației maghiare și asta ar determina cetățenii evrei să emigreze”)⁴⁴. Pe baza acestor comentarii, într-un referat al Direcției Cadre din 12 ianuarie 1961, cu puțin timp înainte de a fi trecut în rezervă, se precizează faptul că Breban „a făcut unele afirmații necontrolate, din care se întrezăresc concepții cu caracter naționalist-șovin”⁴⁵.

mr. Pleșiță Nicolae

Născut la 16 aprilie 1927 în Curtea de Argeș. După ce a absolvit patru clase primare a muncit ca zilier la diferite persoane, apoi s-a angajat ca circularist la o fabrică de cherestea din oraș. După 23 august 1944 s-a înscris în sindicat, iar în anul 1945 în U.T.C. În 1947 a fost primit în P.C.R. O

⁴⁰ Idem, fond Cadre, dosar nr. 10, f. 93.

⁴¹ *Ibidem*, f. 110. Anterior încadrării în Securitate fusese distins cu Ordinul „Muncii” clasa a III-a (1948).

⁴² A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 10, f. 232.

⁴³ Idem, fond Rețea, dosar nr. 1.182, f. 4-9.

⁴⁴ Idem, fond Cadre, dosar nr. 10, f. 93.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 232.

scurtă vreme a fost activist P.M.R. (1948).

A fost încadrat în Securitate la 1 septembrie 1948, ca plutonier la Secția a III-a din D.R.S.P. Pitești⁴⁶. A promovat rapid în funcții și grad⁴⁷, activând ulterior ca șef al Secției a III-a la D.R.S. Arad (1 ianuarie 1951-31 ianuarie 1952), D.R.S. Vâlcea (1 februarie-30 iunie 1952) și D.R.S. Pitești (1 iulie 1952). La 1 septembrie 1953 a fost numit șef de secție la Direcția Cadre⁴⁸, iar din 1 ianuarie 1957 locțiitor al șefului D.R.S. Pitești, funcție pe care a deținut-o până la sfârșitul anului 1961. În această perioadă a urmat la Moscova Cursul de pregătire pe linie de Securitate cu durata de un an (1958-1959)⁴⁹.

În toate funcțiile ocupate a dat dovadă de un zel deosebit, astfel încât a fost promovat continuu. Edificator este un raport al Direcției Cadre din 12 noiembrie 1958: „Faptul că cpt. Pleșiță Nicolae este un element atașat regimului o ilustrează faptul că personal a demască un văr al său care avea o mașină de scris în mod clandestin”⁵⁰.

La 1 ianuarie 1962 a fost numit șef al D.R.S. Cluj. Deși tânăr⁵¹, s-a achitat cu succes de sarcinile încredințate, reușind să îmbunătățească semnificativ activitatea ofițerilor din subordine⁵². Și-a concentrat atenția cu precădere asupra supravegherii intelectualilor din oraș și a maghiarilor cu manifestări „naționalist-iredentiste”. În această perioadă a urmat liceul (1963) și cursurile Facultății de Istorie-Filozofie a Universității „Babeș-Bolyai”, pe care le-a absolvit în anul 1970.

În ședința Secretariatului C.C. al P.C.R. din 6 februarie 1967 a fost numit șef al Direcției a VI-a Securitate și Gardă⁵³, devenită ulterior Direcția a VIII-a, iar mai târziu Direcția a XI-a. La 1 decembrie 1972 a fost numit șef al Direcției I Informații Interne, funcție din care a fost însă destituit la 15 martie 1973, în contextul scandalului declanșat de sinuciderea doctorului Schächter, medicul personal al lui Nicolae Ceaușescu.

Timp de nouă luni a deținut funcția de șef serviciu la I.J. Ilfov al M.I. După această scurtă perioadă de dizgrație, a revenit în funcții de conducere la nivel central, ocupând postul de locțiitor al șefului Direcției I (din 15 decembrie 1973). Ascensiunea sa a continuat apoi într-un ritm accelerat. La 1 mai 1974, Nicolae Pleșiță a preluat cea de-a doua funcție de secretar

⁴⁶ Pleșiță își amintește acest moment: „Eu eram activist la tineret. În 1948, o comisie a Comitetului Central al partidului recruta oameni pentru înlocuirea Siguranței. «Trebuie și așa să mergi în armată. Intri aici, stai doi-trei ani și pleci...». Și n-am mai plecat. Îmi plăcea” (Viorel Patrichi, *Ochii și urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleșiță*, prefață de Dan Zamfirescu, f.l., Ianus Inf S.R.L., 2001, p. 24).

⁴⁷ La 23 august 1949 a primit gradul de sublocotenent, iar la 1 februarie 1950 pe cel de locotenent (A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. P-106, f. 13).

⁴⁸ Transferat în această funcție prin Ordinul 2.383 al șefului Direcției Cadre, col. Demeter Alexandru (Idem, fond D.M.R.U. a M.I., inventar nr. 7.358, dosar nr. 12, nenumerotat).

⁴⁹ *Securitatea I...*, p. 227.

⁵⁰ A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. P-106, f. 73.

⁵¹ „Aveam 32 de ani și eram comandantul regiunii” (V. Patrichi, *op.cit.*, p. 24).

⁵² A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. P-106, f. 24.

⁵³ A.M.R., fond Microfilme, rola AS1-263, c. 115.

general al M.I.⁵⁴, post creat special pentru el (celălalt secretar general fiind gen.-lt. Pacea Mihai). A fost rapid promovat adjunct al ministrului de Interne (la 1 decembrie 1975⁵⁵), apoi prim-adjunct al ministrului de Interne (la 4 noiembrie 1976⁵⁶). După dezertarea lui Pacea, a fost iarăși destituit și numit comandant al Școlii de ofițeri de la Băneasa (29 septembrie 1978-22 aprilie 1980).

Carierea sa a cunoscut apoi un nou puseu de creștere, la 22 aprilie 1980 fiind numit șef al C.I.E. și adjunct al ministrului de Interne, funcții deținute până la 30 noiembrie 1984. La 1 decembrie 1984 a preluat funcția de comandant al Școlii de perfecționare a cadrelor de Securitate de la Grădiștea, pe care a ocupat-o până în anul 1990⁵⁷.

A înaintat foarte rapid în grad, de multe ori la excepțional: locotenent-colonel la 23 august 1964, colonel la 23 august 1966, general-maior la 23 august 1967⁵⁸, general-locotenent la 9 mai 1977⁵⁹.

A decedat la 28 septembrie 2009 în București.

lt.-col. Ioana Constantin

Născut la 25 octombrie 1926 în com. Carpen, jud. Dolj.

A urmat șapte clase primare în comuna natală, după care a muncit în gospodăria părinților până în anul 1948. În martie 1945 s-a înscris în P.C.R., iar în 1947 a fost ales secretar al organizației de bază din comună. În octombrie 1948 a fost încorporat la Regimentul 16 Artilerie Grea Ploiești, unde în scurt timp a fost numit loțiitor politic pe baterie.

În perioada februarie-august 1950 a urmat Școala de ofițeri politici a M.F.A. de la Breaza, pe care a absolvit-o cu gradul de locotenent. A fost însă imediat trimis la un curs de două luni la o școală de Securitate (4 septembrie-31 octombrie 1950). La absolvirea acesteia a fost încadrat ca lucrător operativ

la Direcția a II-a Contraspionaj. La 1 ianuarie 1952 a fost transferat ca lucrător operativ la Direcția I Informații Externe, ulterior fiind promovat șef de birou (1 aprilie 1953). La 1 februarie 1956 a revenit la Direcția a II-a, unde a deținut mai multe funcții: șef de birou (1 februarie 1956), loțiitor șef de serviciu (1 iulie 1956), șef de serviciu (1 mai 1958) și loțiitor al șefului direcției (din 15 ianuarie 1963)⁶⁰. Conform unui referat de cadre, „a fost trimis cu misiuni în străinătate, achitându-se în mod corespunzător de sarcinile încredințate”⁶¹.

⁵⁴ Florica Dobre (coord.), *Securitatea. Structuri – cadre. Obiective și metode*, vol. II, 1967-1989, studiu introductiv de Elis Neagoe-Pleșa și Liviu Pleșa, București, Editura Enciclopedică, 2006, p. 196 (în continuare se va cita *Securitatea II...*).

⁵⁵ A.M.R., fond Microfilme, rola AS1-323, c. 279.

⁵⁶ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secția Administrativ-Politică, dosar nr. 5/1976, f. 84.

⁵⁷ A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. P-106, f. 19.

⁵⁸ Avansare aprobată de Prezidiul Permanent al C.C. al P.C.R. în ședința din 21 august 1967 (A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 118/1967, f. 4).

⁵⁹ A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. P-106, f. 13.

⁶⁰ Idem, dosar nr. 37, f. 19.

⁶¹ *Ibidem*, f. 20.

În această perioadă a urmat cursurile Universității Serale de Marxism-Leninism (1954-1956) și liceul (absolvit în 1964). Ulterior, a urmat și alte școli și cursuri de partid: Școala superioară „Ștefan Gheorghiu” (1966-1969) și cursurile CEPECA (1976). Pe linie de Securitate, a urmat cursul de o lună de la Bran pentru pregătirea cadrelor de conducere (1969).

La 15 aprilie 1967 a preluat postul de șef al D.R.S. Cluj. La 18 februarie 1968, în momentul desființării regiunilor și reînființării județelor, a fost numit inspector șef la I.S.J. Cluj⁶², iar la 19 aprilie 1972 șef al I.J. Cluj al M.I. Deși rezultatele obținute de el în aceste funcții au fost în general apreciate de conducerea Securității, în anul 1971 i-a fost suspendată indemnizația de comandă pe timp de 3 luni, pentru că nu a acționat cu operativitate în îndeplinirea unor ordine primite de la centru⁶³.

După 17 ani în care a condus Securitatea din Cluj, la 31 octombrie 1984 a fost numit șef al I.J. Mureș al M.I., post din care a fost trecut în rezervă și pensionat la 22 iulie 1987⁶⁴.

Încadrat în Securitate cu gradul de locotenent, a fost avansat succesiv până la gradul de general-maior (19 august 1974), uneori la excepțional⁶⁵.

2. Loctiitorii șefilor de direcție

lt.-col. Cuteanu Gheorghe

Născut la 30 octombrie 1910 în com. Ciugud, jud. Alba.

Imediat după 23 august 1944, s-a înscris în P.C.R. și a depus o intensă activitate. A fost rapid recompensat de partid, în aprilie 1945 fiind numit șef al Chesturii de Poliție Alba.

În 1947 a fost transferat la Cluj, în funcția de șef al Chesturii de Poliție a Municipiului Cluj. La înființarea Securității a preluat funcția de loctiitor al șefului D.R.S.P. Cluj (1948-1950). De la 1 septembrie 1948 a îndeplinit și funcția de gestionar al D.R.S.P. Cluj⁶⁶.

Ulterior a fost numit șef al D.R.S. Vâlcea (1951-1952), loctiitor al șefului D.R.S. Pitești și șef al D.R.S. Pitești (1955-1956), apoi loctiitor pentru spate al șefului D.R.S. Pitești (1 ianuarie 1957-30 aprilie 1964).

La 1 mai 1964 a revenit la D.R.S. Cluj, în funcția de șef al Secției Spate⁶⁷.

A fost trecut în rezervă în februarie 1968⁶⁸. Încadrat în Securitate cu gradul de locotenent-colonel, în anul 1957 a fost avansat colonel.

În iulie 1950 a acoperit crima comisă de lt. Irimieș Pavel și slt. Mărgineanu Vasile (ofițeri la D.R.S. Cluj), care la 21 iulie 1950 l-au executat pe Alexandru Grindeanu pe Dealul Sârmașului, susținând raportul fals al acestora, conform căruia cel ucis ar fi fugit de sub escortă⁶⁹.

⁶² Numit în funcție prin Ordinul nr. 1.540 al președintelui C.S.S., Ion Stănescu (*Securitatea II...*, p. 47).

⁶³ A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 37, f. 40.

⁶⁴ *Ibidem*, f. 4.

⁶⁵ A fost avansat înainte de termen la gradele de locotenent-colonel și colonel (*Ibidem*, f. 40).

⁶⁶ *Securitatea I...*, p. 13.

⁶⁷ A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., inventar nr. 7.382/2, f. 282.

⁶⁸ Idem, fond Cadre, dosar nr. 27.744, f. 60.

⁶⁹ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 19, vol. 2, f. 523-525.

A comis și alte abuzuri. Spre exemplu, într-un referat al M.A.I. din 26 august 1955 era criticat pentru faptul că, deși doi ofițeri de la Serviciul Anchete al D.R.S. Pitești au arătat că patru persoane anchetate erau nevinovate, el „în loc să aprecieze valoarea probelor și temeinicia propunerilor, i-a trimis în justiție, unde dosarul a fost clasat și arestații au fost puși în libertate”⁷⁰.

Unul dintre copiii săi, Cutean Tatiana (n. 3 martie 1945, Alba Iulia) a fost și ea ofițer de Securitate la D.R.S. Cluj, D.R.S. Argeș, C.T.O.T. și I.J. Hunedoara, fiind căsătorită cu col. Văceanu Lucian, șeful Securității din I.J. Hunedoara.

A decedat în anul 1982 la Pitești.

mr. Ornescu Alexandru

A deținut funcția de locțiitor al șefului D.R.S. Cluj timp de aproape nouă ani (noiembrie 1952-31 ianuarie 1961)⁷¹. Anterior fusese ofițer în cadrul D.R.S. Cluj, ocupând funcții de conducere. A fost trecut în rezervă în anul 1961.

În momentul preluării funcției avea gradul de locotenent major, iar la 23 august 1953 a fost avansat căpitan, apoi maior.

Responsabilitatea sa principală a fost aceea de a coordona structurile de Securitate teritoriale din raza D.R.S. Cluj (serviciile, secțiile sau birourile raionale). Se deplasa deseori în control la organele de Securitate din raioane, ocazii cu care dădea indicații concrete privind supravegherea informativă și recrutarea de agenți, criticând totodată și diversele neajunsuri constatate.

cpt. Georgescu Ioan

Încadrat în Siguranță în anul 1947, la înființarea Securității a primit gradul de căpitan, fiind numit șef al Serviciului Județean al Securității Poporului Mehedinți (30 august 1948). Ulterior a deținut funcții de conducere în cadrul D.R.S. Dolj.

La începutul anului 1953 a fost transferat la D.R.S. Cluj, în funcția de locțiitor șef direcție. Activitatea lui a fost însă sever criticată de conducerea M.A.I. într-o ședință ținută la Cluj la 11 iunie 1953. Alexandru Nicolschi afirma: „Tov. cpt. Georgescu are atitudine nejustă față de tov. colonel [col. Nedelcu – n.n.], de încredere, de desconsiderare. Această lipsă a fost observată la tov. Georgescu încă la Craiova, tov. căpitan trebuia până acum să lichideze această lipsă”⁷². De asemenea, Alexandru Drăghici preciza și el următoarele: „Tov. cpt. Georgescu trăiește timpurile din 1947. Tov. cpt. Georgescu face numai panglicării. Oportuniștii totdeauna vorbeau că sunt de acord cu construirea socialismului, însă când era vorba de muncă se retrăgeau. Demagogia este specifică oportuniștilor. Nu se caracterizează omul după cum vorbește, ci după cum muncește”⁷³.

În consecință, la începutul anului 1954 a fost destituit din funcție și numit șef al Serviciului III Informații interne la D.R.S. Galați, funcție pe care a deținut-o mai mulți ani, perioadă în care a fost avansat la gradul de locotenent-colonel (1955).

⁷⁰ Idem, dosar nr. 8.849, f. 177.

⁷¹ Idem, fond D.M.R.U. a M.I., inventar nr. 7.382, dosar nr. 2, f. 280.

⁷² Idem, fond Documentar, dosar nr. 13.150, f. 15.

⁷³ *Ibidem*, f. 20.

mr. Moraru Ioan⁷⁴

La 1 ianuarie 1951 a fost numit șef al nou-înființatului Serviciu raional de Securitate Turda. În primăvara anului 1953 a preluat funcția de șef al Secției a III-a Informații Interne din cadrul D.R.S. Cluj. A deținut această funcție puțin timp, deoarece la începutul anului 1954 a fost numit locțiitor al șefului D.R.S. Cluj, poziție pe care a deținut-o până la 31 decembrie 1959.

La 1 ianuarie 1960 a fost destituit și mutat la D.R.S. Mureș-Autonomă Maghiară, unde a deținut funcțiile de șef birou în Serviciul III Informații Interne, apoi șef al Secției a II-a Contraspionaj (15 august 1964⁷⁵-18 februarie 1968). În momentul desființării regiunilor, a fost trecut în rezervă.

A fost avansat la gradele de locotenent major (1950), căpitan (1953), maior (1957) și locotenent-colonel (1963).

col. Corin Aurel

Născut la 4 octombrie 1914 în com. Jebel, jud. Timiș.

În anul 1929 a absolvit șapte clase primare, după care s-a angajat la Atelierele C.F.R. Timișoara, unde s-a calificat în meseria de tâmplar (a urmat timp de patru ani școala profesională a C.F.R.).

În 1939 s-a înscris în U.T.C.dR., iar în 1940 în P.C.dR., „având unele sarcini de răspundere”⁷⁶. După 23 august 1944 a avut numai funcții de partid: membru în Biroul Comitetului județean U.T.C. Timiș (28 august 1944-aprilie 1945), responsabil cu cadrele în Biroul Comitetului județean P.C.R. Timiș (1 august 1945-martie 1946 și martie 1947-ianuarie 1948), instructor de cadre la Comitetul regional P.C.R. Timișoara (martie 1946-martie 1947). La 6 ianuarie 1948 a fost promovat în aparatul central: lector la Școala Direcției de Cadre a C.C. al P.C.R. (ianuarie-martie 1948) instructor de cadre la Direcția Cadre a C.C. al P.C.R. (martie-septembrie 1948) și președinte al Comisiei de verificare a membrilor de partid din Valea Jiului (septembrie 1948-august 1949)⁷⁷.

În această perioadă a urmat mai multe școli de partid: Școala de cadre a Regionalei P.C.R. Timișoara (1 aprilie-1 iunie 1945), Școala de cadre a C.C. al P.C.R. (1 iulie-1 august 1945) și Școala Superioară de Partid „Ștefan Gheorghiu” (1949-1950).

La 1 august 1950, după terminarea școlii de partid, a fost încadrat în Securitate, cu gradul de locotenent-colonel. A deținut mai multe funcții de conducere la nivel central: subdirector la Direcția Contrainformații Militare (1 august 1950-31 ianuarie 1951), subdirector general al D.G.S.S., fiind responsabil cu problemele de cadre și personal (1 februarie 1951-

⁷⁴ La D.R.S. Cluj a mai existat un lt. Moraru Ioan, trecut în rezervă la 5 ianuarie 1951 pentru incompetență (Idem, fond D.M.R.U. a M.I., inventar nr. 7.506, dosar nr. 5, f. 47-50).

⁷⁵ Idem, inventar nr. 7.382, dosar nr. 2, f. 346.

⁷⁶ Idem, inventar nr. nr. 7.388, dosar nr. 1, f. 253.

⁷⁷ Idem, fond Cadre, dosar nr. 16, f. 2-3.

octombrie 1952), șef al Direcției Administrative (octombrie 1952-august 1953), șef al Serviciului I la Direcția a VI-a Transporturi (august 1953-31 decembrie 1954) și locțiitor al șefului Direcției a VI-a (1 ianuarie 1955-31 decembrie 1959).

La 25 august 1952 a fost numit de Alexandru Drăghici și membru al Comisiei M.S.S. care se ocupa cu internarea în C.M. și D.O.⁷⁸. Se face astfel vinovat de unele dintre trimerile abuzive în D.O. și C.M. din perioada 1952-1953.

Avansat la gradul de colonel la 23 august 1952, dar în august 1953 a fost retrogradat la gradul de locotenent-colonel pentru „unele lipsuri” (atunci a fost și retrogradat șef serviciu)⁷⁹. În august 1956 își va recăpăta gradul de colonel. În septembrie 1956 a fost trimis la Moscova, unde a urmat cursul de un an de specializare pe linie de Securitate, absolvit în iulie 1957. A fost secretar al organizației de bază P.M.R. a lotului de ofițeri trimiși la studii în U.R.S.S. în acea perioadă⁸⁰.

La 1 ianuarie 1960 a fost numit în funcția de locțiitor al șefului D.R.S. Cluj, funcție pe care a deținut-o până la 18 februarie 1968. Coordona și îndruma direct activitatea Serviciului VII Filaj și Investigații, Serviciului raional Bistrița și secțiilor raionale Aiud, Câmpeni și Gherla⁸¹.

În timp ce se afla la Cluj a absolvit și Liceul nr. 1 „Gheorghe Șincai” din localitate (1966).

A fost trecut în rezervă la 29 februarie 1968⁸². La 1 ianuarie 1969 a fost însă rechemat în cadrele active și numit locțiitor șef serviciu în Direcția a VIII-a T.O. A deținut această funcție doar câteva luni, pentru că la 31 octombrie 1969 a fost trecut definitiv în rezervă⁸³. În mai 1971 a fost avansat la gradul de general-maior în rezervă.

lt.-col. Dumitrașcu Nicolae (Niculai)

Născut la 4 aprilie 1924 în com. Ziduri, jud. Buzău.

În 1940 a absolvit un gimnaziu agricol, apoi Școala de radiotelegrașiști a Regimentului 6 Artilerie Antiaeriană Galați (1942-1943), după care a fost trimis la perfecționare la Centrul de apărare antiaeriană București (1943-1944). După absolvirea școlii a fost radiotelegrafist în mai multe unități de transmisii, până în mai 1945, când a fost trecut în rezervă. În 1946 s-a angajat cazangiu la Uzinele „Steagul roșu” din Brașov. În octombrie 1946 s-a înscris în P.C.R., devenind secretar în Biroul organizației de partid din întreprindere.

⁷⁸ Numit în funcție prin Decizia M.A.I. nr. 744. Comisia a fost înființată în baza H.C.M. 1.554/22 august 1952 și era condusă de Gheorghe Pintilie. Printre ceilalți membri se numărau Alexandru Nicolschi și Vladimir Mazuru (Idem, fond Documentar, dosar nr. 55, vol. 51, f. 93).

⁷⁹ Idem, fond Cadre, dosar nr. 16, f. 35.

⁸⁰ Idem, dosar nr. 21, f. 100.

⁸¹ Idem, dosar nr. 16, f. 46.

⁸² A fost trecut în rezervă prin Ordinul președintelui C.S.S. nr. 1.368, motivul oficial constituindu-l limita de vârstă (Idem, fond D.M.R.U. a M.I., inventar nr. 7.388, dosar nr. 1, f. 255).

⁸³ Idem, fond Cadre, dosar nr. 16, f. 11.

Liviu Pleșa

În 1948 a fost încadrat la Serviciul Județean de Securitate Brașov, cu gradul de plutonier major. În ianuarie 1950 a primit gradul de sublocotenent. La 1 ianuarie 1951 a fost mutat la D.R.S. Arad, unde a deținut mai multe funcții de conducere: șef al Serviciului Anchete, șef de secție și locțiitor al șefului direcției (1954-1956).

În anul 1956 a fost trimis la Moscova, unde a urmat cursul de un an de specializare pe linie de Securitate, fiind coleg cu col. Corin. La revenirea în țară a fost repartizat în funcția de locțiitor al șefului D.R.S. Banat (1 august 1957-31 martie 1961)⁸⁴. A absolvit apoi liceul și Facultatea de Drept la fără frecvență.

La 1 aprilie 1961⁸⁵ a fost numit locțiitor al șefului D.R.S. Cluj, poziție pe care a deținut-o până la 18 februarie 1968. În această perioadă a fost avansat la gradul de locotenent-colonel, iar ulterior la cel de colonel. S-a ocupat preponderent de supravegherea cetățenilor de etnie maghiară, suspecți de atitudini naționaliste⁸⁶.

În februarie 1968, în momentul înființării județelor, a fost numit inspector șef la I.S.J. Bistrița-Năsăud⁸⁷. Ulterior a revenit la Cluj, deținând funcția de șef al Securității din I.J. Cluj al M.I. (1976-1979), după care a fost trecut în rezervă.

⁸⁴ *Securitatea II...*, p. 100.

⁸⁵ A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., inventar nr. 7.382, dosar nr. 2, f. 280.

⁸⁶ Conform lui Nicolae Pleșiță, „colonelul Dumitrașcu, unul dintre adjuncți, se ocupa direct de iredențiști (...) era un specialist disciplinat. Îl cunoșteam de la Arad” (V. Patrichi, *op.cit.*, p. 156-157).

⁸⁷ Prin Ordinul nr. 1.559 al președintelui C.S.S., Ion Stănescu (*Securitatea II...*, p. 61).

II. SUB LUPA SECURITĂȚII

Luminița BANU

PETRE ȚUȚEA ȘI POLIȚIA POLITICĂ - DE LA ARESTARE LA AVERTIZARE

PETRE ȚUȚEA AND THE POLITICAL POLICE FROM ARREST TO WARNING

In our paper, we try to survey the career of one of the most remarkable Romanian thinkers from the 20th century and the manner in which his life was affected by the repressive mechanism of the communist regime. Graduating the Faculty of Law from Cluj-Napoca and PhD. in economy in Germany, initially, Petre Țuțea was a leftist man. After the contact with Nae Ionescu, Țuțea became a supporter of the Iron Guard and attracted the police attention. After the defeat of the iron-guard rebellion from January 1941, Petre Țuțea was confined in Tg. Jiu camp for a short period. After this, he worked away from political events, in the Ministry of Economy as director of the Office of Studies and Documentation.

At the same time with the setting up the communist regime, Petre Țuțea became again a potential danger for the political order. Consequently, after a scrupulous watching between 1945 and 1948, Petre Țuțea was arrested in April 1948 and interrogated until December 1948. Țuțea was sent in Jilava jail without a sentence. Only in November 1950, the Ministry of Interior gave a decision for imprisoning him for 24 months.

Released in May 1953, Țuțea remained in attention of Securitate. Only after three years, on 21st of December 1956, Petre Țuțea was arrested again, put to trial and convicted to 10 years of prison. In August 1964 Țuțea was released, but the Securitate kept him in its evidence. Between 1964-1989, Petre Țuțea remained under careful surveillance. Meanwhile, the methods of the Securitate knew some evident modification, preventive measures being preponderant. Consequently, Țuțea was confronted with new methods of the political police. In order to exemplify these methods, we reproduce an official report by which Țuțea was warning about his opinions and contacts.

As a result, all his life, the Romanian thinker was confronted with different methods of the political police and his beliefs from the youth period proved to be an insoluble legacy.

Etichete: Petre Țuțea, procese politice, avertizare, Securitate

Keywords: Petre Țuțea, political trials, warning, the Securitate

„Dumnezeu știe cât de Socrate sunt! Eu nu mă socotesc decât o oarecare ființă gânditoare. Gândesc și spun ceea ce gândesc. E bine? E rău? Eu spun ceea ce cred că trebuie să spun. N-am făcut niciodată altfel, dar, în comunism, nimeni nu lua în seamă ceea ce spuneam. Spusele mele erau consemnate la Securitate, au avut ei grijă să mi le facă... arhivă. Cine va vrea să-mi studieze gândirea va trebui să bată la ușa acestei onorabile instituții. Sper că odată și-odată ușa asta se va deschide”¹.

Cuvintele de mai sus îi aparțin lui Petre Țuțea, unul din cei mai remarcabili gânditori români ai secolului al XX-lea², iar speranțele sale referitoare la posibilitatea studierii de către posteritate a gândirii sale prin consultarea arhivelor Securității s-au împlinit, fie și parțial³.

Odată cu înființarea Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității și preluarea dosarelor create de Securitate, biografiile unor personalități de primă mărime ale României au devenit susceptibile de rescriere prin completarea lor cu informații extrase din aceste dosare. În ceea ce ne privește, ne-am propus, prin prezentul demers, un obiectiv mult mai modest și anume evidențierea, pe cale documentară, a tăriei de caracter de care a dat dovadă Petre Țuțea, prin prisma atitudinii manifestată de acesta, cu consecvență, în fața organelor de securitate.

S-a născut la 6 octombrie 1902 în satul Boteni, Muscel, în familia unui preot ortodox. A urmat cursul inferior al „Liceului Neagoe Basarab” din Câmpulung și cursul superior la liceul „Gh. Barițiu” din Cluj, apoi cursurile Facultății de Drept la Universitatea din Cluj. Remarcat de Al. Vaida-Voevod, este trimis să studieze formele de guvernământ la Universitatea Humboldt din Berlin. Între 1933 și 1935 a îndeplinit funcția de ajutor al consilierului economic al Legației României din Berlin. Și-a obținut titlul de doctor în economie politică și drept și, ulterior, întors în țară, a devenit un discipol al lui Nae Ionescu.

Aderarea lui Țuțea la principiile dreptei românești interbelice îndreptățește afirmația lui Nae Ionescu: „omul, domnule Țuțea, nu evoluează, nu devine, ci se dumirește!”, întrucât, inițial, Țuțea fusese un om de stânga. Așa cum singur afirma: „am scos cu Petre Pandrea cea mai bună revistă marxist-leninistă, spre rușinea mea. Se numea „Stânga”⁴. Aveam cabinet personal la „Adevărul”. Știți cine ne-a desființat? Un eretic, Armand Călinescu.

¹ <http://www.tutea.ro/Petre%20Tutea%20-%20Cugetari%20memorabile.pdf> (consultat la 1 noiembrie 2008).

² Emil Cioran, într-o scrisoare din aprilie 1974, adresată lui Bucur Țincu, referindu-se la Petre Țuțea, nu ezita să afirme: „Ce om extraordinar! Cu verva sa fără pereche, dacă ar fi trăit la Paris, ar fi avut azi o reputație mondială. Vorbesc adesea despre el ca despre un geniu al vremurilor noastre sau, mai degrabă, ca despre singurul spirit genial pe care mi-a fost dat să-l întâlnesc în viața mea” – Revista „22”, nr. 22, 15 iunie 1990.

³ Fondurile de arhivă preluate de către C.N.S.A.S. conțin mai multe dosare din fondul Penal pe numele lui Petre Țuțea (F.P. București 1783/3 vol., F.P. București 25375/29 vol., F.P. București 105531/9 vol., F.P. Vâlcea 90/1 vol.), precum și dosarul de urmărire informativă nr. 149.821, cu 20 de volume.

⁴ „Stânga” – hebdomadur de doctrină și influență marxistă, apărut la București, între 13 noiembrie 1932 și 19 martie 1933 (19 numere), dată la care a fost suspendat de Armand Călinescu, subsecretar de stat la Președinția Consiliului de Miniștri și la Ministerul de Interne în timpul guvernării național-țăraniste – cf. I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești (1790-1990)*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p. 453.

A trimis un inspector general din Siguranță și ne-a amenințat că ne desființează dacă mai continuăm. Pandrea a pus mâna o călimară și a vrut să-i dea cu ea în cap. Era presa liberă să-i dea, nu-i așa, organului de stat cu călimara în cap. Eu zic: «Lasă-l, măi Petrache, el e un biet slujbaş»⁵.

Ocuparea unui loc de frunte în rândul tinerei generații de intelectuali, alături de Mircea Eliade, Emil Cioran, Mircea Vulcănescu, și apropierea de ideologia legionară⁶ îl plasează pe Țuțea în atenția organelor represive ale statului. Nu suferă însă, din partea acestora, nici o neplăcere, datorită, probabil, faptului că, formal, nu aderase la Mișcarea Legionară. După instaurarea guvernării legionare la 6 septembrie 1940 Petre Țuțea a devenit membru cu drepturi depline: „adevăruț este că, oficial, am devenit membru al organizației legionare imediat după 6 septembrie 1940”, spunea Țuțea în 25 mai 1957⁷. În scurt timp, a fost numit, în mod excepțional, șef de cuib:

„Conform regulilor legionare, trebuia să am o anumită vechime în cadrul organizației legionare, însă, cu toate acestea, datorită legionarului Popescu Traian, am fost numit șef de cuib. (...) Cuibul a avut denumirea de «Nae Ionescu», fostul profesor universitar. (...) Actualmente, nu îmi mai reamintesc numele tuturor legionarilor care au făcut parte din cuibul pe care l-am condus, cu excepția lui Traian Popescu, Georgel Demetrescu, fost director în Ministerul Economiei Naționale, Radu Ionescu, fost referent în Ministerul Economiei Naționale, Tănase Alexandru, fostul proprietar al magazinului «Vulturul de Mare cu peștele în gheare», Grigore Gheață, fost atașat comercial din Ministerul Economiei Naționale»⁸.

În fața anchetatorului de securitate (cpt. Simon Jack), Petre Țuțea își asuma activitatea ca șef de cuib, considerând că aceasta nu a avut nimic ilegal:

„Am participat la ședințele de cuib, pe care le-am condus conform instrucțiunilor din *Cărticica șefului de cuib*. Ședințele s-au ținut în locuința lui Traian Popescu, însă nu îmi reamintesc pe ce stradă locuia. Am plătit cotizații și am participat la o excursie în pădurea Băneasa, unde s-au discutat diferite probleme cu caracter legionar. În calitate mea de șef de cuib, am făcut un plan de activitate a cuibului în care prevedeam activitatea educativă a membrilor legionari din cuibul meu și care consta în lectura în cadrul cuibului a Bibliei și a întregii literaturi legionare, marșuri»⁹.

Conducerea Mișcării Legionare îi încredințează lui Țuțea funcția de secretar general la Ministerul Economiei Naționale și, în această calitate, face parte din diverse delegații care au purtat negocieri economice la Berlin și la Moscova¹⁰. În aceeași perioadă

⁵ Petre Țuțea, *Între Dumnezeu și neamul meu*, București, Fundația Anastasia, Editura Arta Grafică, 1992, p. 88.

⁶ În 1935 l-a cunoscut pe Corneliu Zelea Codreanu în tabăra legionară din localitatea „Carmen Silva”, apoi pe Ion Moța, Vasile Marin, Nicolae Totu și alții – A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 25.375, vol. 3, f. 335; în același an publică broșura *Manifestul revoluției naționale* și, ulterior, colaborează la revista „Frontul Verde” și la ziarul „Cuvântul” (*ibidem*, f. 356 și f. 344).

⁷ Proces-verbal de interogatoriu din 25 mai 1957 în *ibidem*, f. 316.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Despre contactul său cu Rusia, Țuțea spunea la începutul anilor '90: „Rușii au un fel de umanitate indefinibilă. Am fost la Moscova și nu pot spune despre ei că sunt tirani, deși au practicat tirania. Pe de

(septembrie 1940-ianuarie 1941), publică în ziarul *Cuvântul* o serie de articole, precum *Stil economic legionar*, *Negociatorul legionar*, ce vor atârna greu în viitoarele sale dosare de anchetă.

Reîntors în țară după rebeliunea legionară din 21-23 ianuarie 1941, Petre Țuțea este anchetat de către Siguranță, către sfârșitul lunii martie 1941. Nefiind găsit vinovat de vreo încălcare a legii, nu este condamnat, dar este internat pentru scurtă vreme în lagărul de la Tg. Jiu¹¹. Eliberat, continuă să lucreze în cadrul Ministerului Economiei Naționale, ca director al Oficiului de Studii și Documentare. Rămâne, totuși, în atenția Siguranței¹². Spre sfârșitul lunii iulie 1944 se întâlnește, întâmplător, cu Lucrețiu Pătrășcanu (pe care-l cunoștea bine din casa lui Petre Pandrea, acesta fiind cumnat cu Pătrășcanu). Invitat de Țuțea la el acasă, în str. Știrbei Vodă, nr. 164, Pătrășcanu, deja implicat în negocierile secrete cu Palatul Regal pentru scoaterea României din Axă, i-ar fi spus lui Țuțea: „Situția este dezastruoasă. Nu există decât soluția ca Palatul să-l înlăture pe Antonescu, dacă nu se retrage. America a intrat în război și de partea cui este America va fi și victoria”. Redăm în continuare un fragment din dialogul purtat cu Lucrețiu Pătrășcanu, așa cum îl rememora Țuțea:

„L.P. Sunteți pentru lovitură de stat?

P.Ț. Sunt.

L.P. Ce părere aveți despre Antonescu?

P.Ț. E un patriot incontestabil, un mare român, dar s-ar putea să nu fie tot așa de bun politician. (...)

L.P. Participați la lovitura de stat?

P.Ț. Nu.

L.P. De ce?

P.Ț. Românii au fost dintotdeauna diplomați rafinați. Scoteau steagul cu Sfântul Gheorghe când treceau rușii, și pe cel cu semilună când intrau turcii. Aveau întotdeauna două steaguri. Acum vom avea două echipe: dumneavoastră intrați slugi la ruși, pentru conservarea nației noastre, iar noi murim pentru panașul Neamului Românesc¹³.

În măsura în care dialogul respectiv a avut loc, Petre Țuțea și-a dovedit capacitatea de previziune istorică, asumându-și, în spiritul legionar al jertfirii de sine, viitoarele nenorociri provocate de orientarea sa naționalistă. De altfel, după 23 august 1944, a avut contacte sporadice cu membri de frunte ai Mișcării Legionare. Astfel, potrivit unei declarații a lui Nicolae Pătrașcu din 30 iulie 1957, acesta l-a contactat personal pe Țuțea în anul 1945 pentru a-l ruga să obțină ca „un grup de legionari capturați în Munții Ciucaș să nu fie condamnați la moarte”¹⁴. Demersul lui Pătrașcu miza pe faptul că Țuțea era foarte bun

altă parte, nu cred să fi întâlnit vreun rus, care să fie normal” - Petre Țuțea, *Între Dumnezeu și neamul meu*, București, Fundația Anastasia, Editura Arta Grafică, 1992, p. 79.

¹¹ A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 149.821, vol. 4, f. 31.

¹² În 31 iulie 1943 Grupa I din Corpul Detectivilor era informată printr-o notă informativă că Țuțea desfășoară în cadrul ministerului o „vie activitate legionară” și, ca atare, dispunea verificarea informației ajungând la concluzia că „nota în cauză nu se verifică”, iar Țuțea era apreciat ca fiind „o persoană serioasă, cu vederi largi” – *ibidem*.

¹³ *Apud* Gabriel Gheorghe, *Petre Țuțea, între Legendă și Adevăr*, București, Fundația Gândirea, 2003, p. 59-60.

¹⁴ A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 25.375, vol. 3, f. 364.

prieten cu Petre Pandrea, cumnatul atotputernicului ministru al Justiției, Lucrețiu Pătrășcanu¹⁵.

De altfel și Țuțea confirmă păstrarea unor contacte cu lideri legionari. Potrivit unei declarații din anchetă, Nicolae Pătrașcu și Valeriu (Vică) Negulescu l-au vizitat pe Țuțea în 1946 cerându-i părerea „cu privire la tactica și atitudinea pe care să o urmeze organizația legionară față de situația politică creată după 6 martie 1945”¹⁶.

În această perioadă, Petre Țuțea continuă să lucreze ca director în Ministerul Economiei Naționale, Direcția Încurajării Exportului, apoi funcționar în Direcția Studii și Documentare, pentru ca în final să lucreze în Direcția Acorduri¹⁷. Se pare că în toată această perioadă, faima „protecției” de care se bucură Țuțea din partea lui Pătrășcanu a fost suficientă pentru a-l salva pe acesta de nenumăratele valuri de „epurări” din minister. Potrivit unui „Referat al Serviciului II/Biroul 2 din Direcțiunea Generală a Siguranței Statului”, datat 4 aprilie 1948, „în evidențele personalului, Petre Țuțea figurează pe lista alcătuită în ianuarie 1948 de către sindicat, pentru lista de epurație a aparatului de Stat”. Totuși, el nu este epurat, ci este menținut în minister, fiind doar retrogradat din funcția de director. În acest sens, a intervenit chiar Siguranța, într-un referat din 20 februarie 1948 menționându-se următoarele: „Neîncadrându-se actualului regim [Petre Țuțea] nu este întrebuițat la lucrări prea secrete și este propus de organele acestui minister pentru comprimare. Luându-se contact cu organele în cauză ale Ministerului Economiei Naționale, s-a stabilit să nu se treacă la îndepărtarea acestuia din serviciu pentru moment”¹⁸.

Dincolo de posibilitatea ca Siguranța să fi intervenit motivată de necesitatea finalizării urmăririi lui Țuțea, rămân câteva coincidențe semnificative: în 24 februarie 1948 Lucrețiu Pătrășcanu este destituit din funcția de ministru al Justiției, iar arestarea lui Petre Țuțea la 12 aprilie 1948 a precedat-o cu două săptămâni pe cea a lui Pătrășcanu (28 aprilie 1948). Așadar, în opinia noastră, Țuțea, deși de multă vreme în atenția organelor represive, a rămas intangibil atâta vreme cât Pătrășcanu a fost atotputernic. Îndepărtarea acestuia din urmă a creat contextul favorabil pentru „fabricarea” la urgență a unui dosar¹⁹ și pentru

¹⁵ Relațiile bune cu Pătrășcanu și aprecierea de care se bucura din partea acestuia sunt confirmate de Țuțea, care spunea: „După 23 august, țărăniștii și liberalii au voit să mă aresteze, dar Pătrășcanu, ca ministru de justiție, a intervenit spunând să nu se atingă nimeni de mine, că sunt un cavaler fără reproș” – *apud* Gabriel Gheorghe, *op. cit.*, p. 62.

¹⁶ A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 25.375, vol. 3, f. 317.

¹⁷ *Idem*, fond Informativ, dosar nr. 149.821, vol. 1, f. 49.

¹⁸ *Apud* Ioana Diaconescu, *Scriitori în arhiva C.N.S.A.S. Petre Țuțea în încercuirea Securității*, în „România literară”, nr. 51-52, 28 decembrie 2007, p. 30-34.

¹⁹ În fapt, la 11 februarie 1948 diplomatul britanic John Bennet a înaintat la Foreign Office un raport asupra situației economice din România, citând pe larg dintr-o lucrare redactată de Petre Țuțea, în cadrul Oficiului de Studii al Ministerului Industriei și Comerțului (Economiei Naționale), privind relațiile economice româno-germane din trecut, ca bază de comparație cu relațiile economice româno-sovietice. Informatorul „Cores” a informat, la 13 februarie 1948, Siguranța despre posibila scurgere de informații prin intermediul lui Țuțea. Din primele investigații a rezultat că memoriul întocmit de Țuțea în ianuarie 1948 în legătură cu relațiile economice româno-germane, la cererea conducerii ministerului, a fost rupt de organele de verificare fiind considerat „o evidentă pledoarie în favoarea politicii germane”. Întrucât nu se știa dacă nu cumva au existat copii, dintre care una să fi parvenit diplomatului

arestarea din 12 aprilie. Imediat după arestare, a fost încarcerat în arestul Siguranței din str. Rahova, unde a fost anchetat până la 2 iulie 1948. Întrucât acuzațiile care i se aduceau erau legate de spionajul în favoarea anglo-americanilor (cărora le-ar fi furnizat date referitoare la economia națională, cunoscute prin natura atribuțiilor de serviciu), a fost transferat către S.S.I., care l-a anchetat până la 18 iulie 1948. Întrucât, din „probele” de la dosar era evident că acuzația nu putea fi susținută în fața justiției, S.S.I.-ul l-a retrimis pe Țuțea către arestul din Rahova, unde a rămas până în septembrie²⁰.

Imediat după înființarea Securității, Țuțea este transportat în arestul Ministerului Afacerilor Interne și anchetat din nou, până la 10 noiembrie 1948. Anchetatorii Securității sunt incapabili să probeze vreo încălcare a legii de către arestat, așa cum dovedește un referat din 10 decembrie 1949, semnat de căpitanul de securitate Nicolaescu Marin:

„Petre Țuțea a fost simpatizant al mișcării legionare din anul 1937, iar în anul 1940 s-a înscris în organizația legionară, activând și propagând ideile legionare.

De asemenea, Petre Țuțea a avut legături cu străinătatea, în special cu Anglia, dând diferite informații. A avut legături cu Nicolae Pătrașcu și cu Vică Negulescu în anul 1946. Petre Țuțea nu voiește să recunoască activitatea sa desfășurată în anii 1946, 1947, 1948, însă această activitate există, deoarece el a luptat contra regimului nostru de democrație populară, propagând idei legionare. Paralel cu aceasta, sus-numitul a întreținut și legături cu fostul P.N.Ț.

Având în vedere activitatea sa și faptele săvârșite care îl dovedesc ca un element periculos și ostil regimului nostru, avem onoare a propune încadrarea sa în prevederile Ordinului 5/1948, categoria preventivi”²¹.

Așadar, neputându-se reține în sarcina sa vreo acuzație *dovedită*, este trimis la închisoarea Jilava, unde rămâne până la 23 aprilie 1949²². Este ridicat de la Jilava și

englez, secretarul general al ministerului, Simon Zeigher, acceptă păstrarea lui Țuțea în funcție până la adunarea unor noi probe. În 19 martie Țuțea este pus în „filaj incomplet”, Brigada Mobilă neavând suficienți oameni pentru solicitările existente. În 20 martie, secretarul general Zeigher, în acord cu organele Siguranței, îl însărcinează pe Țuțea cu redactarea unei lucrări privind participarea capitalului străin la dezvoltarea industriei petroliere din România, subiectul fiind considerat foarte tentant pentru „oficinele informative britanice”. Întrucât Țuțea a solicitat, în vederea realizării lucrării, acces liber în arhivele Ministerului Minelor și Petrolului și vizitarea întreprinderilor petroliere din Valea Prahovei, prezumția că Țuțea lucrează pentru englezi părea să se consolideze. Ca atare, la cererea secretarului general Zeigher, la 12 aprilie 1948 are loc reținerea lui Țuțea, urmată de percheziționarea domiciliului – cf. A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 149.821, vol. 4, 175-190.

²⁰ Anchetatorii Siguranței nu au avut mai mult succes decât cei ai S.S.I.-ului, astfel că în 26 august 1948, Biroul 2 din Serviciul II al D.G.S.S. înainte Brigăzii Mobile ordinul rezolutiv al directorului general al D.G.S.S. privind încadrarea lui Petre Țuțea în Ordinul nr. 5/1948 - A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 1.783, vol. 2, f. 200.

²¹ *Ibidem*, f. 189.

²² *Ibidem*, f. 187: Ordinul nr. 5/1948 viza arestarea legionarilor, dar nu l-am identificat în dosarele studiate. De altfel, într-un referat întocmit în 1967 de o comisie ce ancheta abuzurile săvârșite de Securitate în primii ani de funcționare se menționau următoarele: „Examinându-se prin sondaj un număr de 1.500 dosare aparținând persoanelor care au făcut obiectul măsurilor de mai sus, se constată că aproape în toate cazurile reținerea persoanelor s-a făcut fără formele prevăzute de lege, iar ulterior se inițiau proiecte de hotărâri și decrete prin care se tindea la acoperirea legală a măsurilor

transportat la închisoarea Ocnele Mari, fără ca situația sa de reținut să primească vreo clarificare. Aici este ținut până în noiembrie 1950 când este, oficial, internat prin Decizia M.A.I. nr. 193/1950, pe timp de 24 de luni, „pentru activitate legionară”²³. Potrivit „Fișei de încarcerare”, Țuțea avea „talia 1,82 m, fruntea ovală, nasul drept, gura potrivită, barba prelungă, fața smeadă, ochii căprui, părul castaniu”²⁴.

Conform unei practici a vremii, deținutul Țuțea Petre a fost eliberat cu o „mică întârziere”: la 27 mai 1953 i se întocmesc formele de eliberare, iar la 29 mai semnează „Angajamentul la eliberarea din închisoare” și este pus, în sfârșit, în libertate.

Odată intrat în „moara” sistemului, Țuțea nu avea cum să mai scape: în scurtă vreme, este reținut alături de membrii „organizației contrarevoluționare «Partidul Naționalist», în frunte cu Ștefan Petre, Porsena Nicolae ș.a.”. În „Ordonanța de pornire a procesului penal”, datată 20 decembrie 1956, se menționează:

„Eu, lt. Urucu Nicolae, anchetator penal de securitate din Direcția de Anchetă a M.A.I. al R.P.R., având în vedere materialele pe care le dețin organele de securitate din care rezultă că numitul Petre Țuțea este învinuit pentru faptul că din anul 1955 a început să participe la întâlniri clandestine împreună cu alți indivizi, unde s-au purtat discuții dușmănoase împotriva regimului de democrație-populară din R.P.R., din materialele ce se află la dosarul cauzei rezultă suficiente date cu privire la infracțiunea prevăzută și pedepsită de art. 327, p. III, C.P.”²⁵.

Pe baza acestui act, este emisă „Ordonanța de reținere pe timp de 24 de ore”, de la 21 decembrie 1956, orele 0 și până la 22 decembrie 1956, orele 0, și, ulterior, „mandatul de arestare nr. 155 din 26 decembrie 1956”, semnat de lt. maj. Cosma Emil, care pune în vedere administratorului arestului „să-l primească și să-l rețină de la data de 21 decembrie 1956 până la data de 20 ianuarie 1957 pe numitul Țuțea Petre”²⁶. Ulterior, prin 11 adrese ale Procuraturii Militare București către Penitenciarul Jilava, se comunica prelungirea succesivă a mandatului de arestare până pe data de 16 decembrie 1957²⁷.

Aceste adrese dovedesc, indirect, totala lipsă de profesionalism a ofițerilor de securitate și caracterul arbitrar al măsurii de lipsire de libertate a lui Petre Țuțea, întrucât, încă din 10 ianuarie 1957, fusese emisă „Ordonanța de punere sub învinuire”, în care se menționa: „Din lucrările de anchetă rezultă probe suficiente cu privire la faptele comise de

luate. De exemplu, prin ordinul nr. 26.500/1948 - Cabinet - au fost reținute toate persoanele ce au făcut parte din aparatul de poliție, jandarmerie și S.S.I.; prin ordinul nr. 5/1948 - Cabinet - au fost reținute toate elementele ce au făcut parte din organizația legionară; prin ordinul nr. 8/20/1952 - Cabinet - s-a dispus reținerea persoanelor ce comentau nefavorabil reforma bănească. De remarcat că despre existența acestor ordine se fac mențiuni în dosarele celor arestați, ele neputând însă fi studiate deoarece nu se mai găsesc în arhivele Securității statului” – *apud* Florian Banu, *Adevăr și ficțiune în documentele Securității*, în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași”, seria Istorie, tom LI, 2005, p. 390.

²³ Conform fișei personale care i-a fost întocmită în penitenciar, „a fost internat la 29 noiembrie 1950”, pedeapsa expirând la 29 noiembrie 1952 – A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 1.783, vol. 2, f. 179.

²⁴ *Ibidem*, f. 214.

²⁵ A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 25.375, vol. 3, f. 283.

²⁶ *Ibidem*, f. 286.

²⁷ *Ibidem*, f. 287-297.

sus-numitul împotriva legilor R.P.R. prin aceea că încă din anul 1954 și în special în ultimul timp, împreună cu complicității săi, instigați de propaganda dușmănoasă a posturilor de radio imperialiste, au organizat mai multe întâlniri clandestine unde au discutat în mod dușmănos împotriva regimului democrat-popular din R.P.R.". Ori, timp de un an de zile, anchetatorii nu au putut aduna acele „probe suficiente”, necesare trimiterii în fața instanței.

În fapt, Petre Țuțea a fost arestat la 22 decembrie 1956 pentru „delictul de agitație”. La baza arestării lui Țuțea au stat, așa cum menționează documentele Securității, „declarațiile nimitului Iacobescu Paul, element care a participat la întâlnirile clandestine și unele materiale de la direcțiile informative din care rezultă că sus-numitul a fost în legătură cu o serie de legionari din București și provincie”²⁸.

Anchetarea lui Țuțea nu a adus ofițerilor de securitate nici o satisfacție: acesta declara că, într-adevăr, „după ce a fost eliberat în 1953, dar mai ales în ultimul timp, participa la diferite mese organizate de dr. Popescu Gabriel (arestat), unde mai veneau și Caftangioğlu Gheorghe (arestat), cunoscut ca legionar, Iacobescu Paul (arestat), legionar din 1936, Stavri Ghiolu, fost subsecretar de stat la Industrie și Comerț în timpul războiului” și alții, dar nu admitea sub nici o formă că în cadrul respectivelor întâlniri s-ar fi purtat „discuții dușmănoase împotriva regimului”.

Intuind faptul că „meciul” său cu Securitatea se va prelungi pe termen nedeterminat, Țuțea cerea, la 2 august 1957, organelor de securitate să i se aducă de la domiciliul său următoarele obiecte de uz personal: „un cojocel, pantaloni groși, două perechi de izmene de flanel lungi, două cămăși, două perechi ciorapi de lână, trei perechi ciorapi de bumbac nr. 45, două prosoape, trei batiste, un metru pânză de cârpit, una șapcă, săpun toaletă, pastă de dinți, perie de dinți”²⁹.

În mod neașteptat, Direcția a VIII-a Anchete, condusă de colonelul Francisc Butyka, a admis cererea și a înaintat Serviciului „C” o adresă prin care solicita aducerea respectivelor obiecte de la adresa din str. Știrbey Vodă, nr. 164. În 12 august 1957, lt. maj. Frâncu Gheorghe a preluat de la verișoara lui Țuțea, Lămbescu Maria, obiectele solicitate, încheind un proces verbal detaliat și neuitând să precizeze starea în care se aflau articolele de îmbrăcăminte și încălțăminte: „un cojocel, fără mâneci, rupt”, „una pereche bocanci, negri cu talpă de cauciuc, uzați (nr. 45)”, „una șapcă de stofă, bej, nouă”³⁰. Obiectele au ajuns în magazia arestului „A” al M.A.I. la 19 august 1957, nu știm însă dacă i-au parvenit și lui Țuțea.

Ancheta s-a prelungit până în 4 decembrie 1957, când lt. maj. Blidaru Gheorghe, anchetator penal de securitate, redacta „Concluziile de învinuire” împotriva numiților „Caftangioğlu Gh., Popescu Mihai, Dumitrescu Elena, Țuțea Petre, Popescu Gabriel, Iacobescu Paul, Crinescu Maria, Andriano Constantin, învinuiți de săvârșirea infracțiunii p.p. de art. 209, pct. 1 C.P., prin modificarea art. 209, partea a III-a C.P., făcută prin Decretul nr. 469/1957” care „încă din anul 1948-1949 au inițiat și organizat [...] organizația subversivă de tip fascisto-legionar denumită «Partidul Naționalist», în frunte cu legionarii Ștefan Petre și

²⁸ *Ibidem*, vol. 25, f. 69.

²⁹ *Ibidem*, f. 112.

³⁰ *Ibidem*, f. 113.

Porsena Nicolae (fugari)", „având drept scop răsturnarea prin violență a regimului democrat-popular din R.P.R. și instaurarea unui regim fascist”³¹.

Trimiși în judecată, inculpații sunt judecați de Colegiul de Fond al Tribunalului Militar al Regiunii a II-a Militare, compus din col. Dimitriu A. Adrian, președinte, lt-col. Obreja Ion, lt.col. medic Bălșeanu Ion – asesori populari, cpt. de justiție Fulger Ștefan – procuror militar și secretarii Petrescu Joițeanu și Stănculescu Gheorghe. În timpul procesului, avocatul lui Petre Țuțea, Mihail Nicolau, a încercat zadarnic să scoată în evidență că „nu există nici o probă din care să rezulte că inculpatul avea intenția să fie șef de stat. De altfel, însăși Caftangioglu Gheorghe a arătat că aceasta a fost numai o fantezie a lui” și că „în fața instanței nu s-a stabilit că s-ar fi făcut vreo legătură cu grupul lui Ștefan Petre și de altfel Țuțea Petre n-a cunoscut niciodată pe Ștefan Petre și pe Porsena Nicolae”³².

Cu unanimitate de voturi, tribunalul l-a condamnat, prin Sentința nr. 241/20 decembrie 1957, pe Petre Țuțea, „în baza art. 209, pct. 2, lit. a C.P., modificat prin decretul 469/57”, la „10 (zece) ani închisoare corecțională și 5 (cinci) ani interdicție corecțională pentru uneltiri contra ordinii sociale p.p. de art. 209, pct. 2 lit. a C.P., prin schimbarea calificării din art. 209, pct. 1 C.P., modificat prin Decretul 429/57, conf. Art. 292 C.J.M. și art. 306 C.Pr. Pen. În baza art. 25, pct 6 C.P. se confiscă averea totală personală a condamnatului Țuțea Petre. Conform art. 304 C.J.M. îl obligă la 500 lei cheltuieli de judecată”³³.

Condamnații au primit sentința la 28 decembrie 1957, în arestul M.A.I., și au înaintat recurs la Tribunalul Suprem, Colegiul Militar. Recursul a fost respins prin Decizia nr. 57/ 22 februarie 1958, sentința rămânând definitivă și executorie.

În acest context, merită amintit episodul confiscării „averii totale personale” a condamnatului Petre Țuțea. Conform procesului verbal întocmit de executorul judecătoresc Păcurariu Eneas în data de 26 iunie 1958, ora 18, în locuința din Știrbey Vodă, nr. 164, „numitul Țuțea Petre nu posedă nici un fel de avere mobilă sau imobilă, nici în localitate, nici în altă parte. Din procesul verbal de percheziție dresat de organele de securitate la 22 decembrie 1956 s-a constatat că numitul nu posedă nimic confiscabil, afară de câteva cărți menționate de organele de securitate. Față de această situațiune, ne-am retras de la locul de executare”³⁴.

Nimic mai edificator asupra condiției la care fusese adus unul din oamenii de geniu ai poporului român. Starea sa materială nu putea stârni invidia nici măcar celui din urmă paria al societății. Dar calvarul lui Țuțea era departe de a se încheia. Întemnițat la Aiud, trece prin ritualurile „reeducării de tip Aiud”, iar în 1959 este implicat într-un nou proces. Arestarea altor foști legionari și menționarea fugitivă a lui Petre Țuțea în unele din declarațiile acestora³⁵ pornesc din nou implacabilul mecanism de represiune.

³¹ *Ibidem*, vol. 5, f. 343.

³² *Ibidem*, vol. 18, f. 265.

³³ *Ibidem*, f. 300.

³⁴ *Ibidem*, f. 570.

³⁵ La interogatoriul din 11 iunie 1959, Biloiu Matei declara: „Astfel eu mă exprimam față de legionarii Bălănescu Viorel, Teguiani Gheorghe și Trifănescu Atanasie, care formau un grup, că atunci când se va ivi un conflict armat între puterile occidentale și Uniunea Sovietică și va fi răsturnat regimul democrației-populare din R.P.R., noi, legionarii, trebuie să colaborăm cu elementele din fostul P.N.Ț., iar Țuțea Petre, care era în apropiere și a auzit aceste spuse ale mele, a intervenit spunând că această

La 14 iulie 1959 era elaborată o nouă „Ordonanță de punere sub învinuire”, în care, pe lângă acuzațiile anterioare, se menționa:

„În perioada de detenție la penitenciarul Ocnele Mari a intrat în legătură cu legionarii Biloiu Matei, Menciu Paul, Trifănescu Atanasie și alții, unde s-au constituit într-o grupare contrarevoluționară, purtând discuții legate de trecutul organizației legionare în scopul menținerii moralului legionar”³⁶.

Este trecut din nou prin purgatoriul anchetei, dar, în ciuda faptului că sănătatea sa se înrăutățește din cauza detenției³⁷, Țuțea își păstrează nealterată tăria spirituală. În acest sens, în „Concluziile de învinuire”, redactate la 28 iulie 1959 de anchetatorul penal, lt.-maj. Urucu Nicolae, se reține faptul că „datorită fanatismului său legionar, învinuitul Țuțea Petre a căutat și acum să se mențină pe poziție de nemărturisire completă a activității sale criminale pe care a desfășurat-o, recunoscând numai parțial unele fapte din activitatea subversivă desfășurată”³⁸.

În 29 septembrie 1959, Colegiul de fond al Tribunalului Militar al Regiunii a II-a Militare îl condamnă pe Țuțea Petre la „18 ani muncă silnică și 8 ani degradare civică pentru infracțiunile p.p. de art. 209, pct. 1, C.P.”³⁹. Sentința a rămas definitivă prin respingerea recursului, conform deciziei nr. 540/1959 a Tribunalului Suprem, Colegiul Militar.

Petre Țuțea și-a executat pedeapsa în penitenciarul Aiud, fiind eliberat la 1 august 1964, grațiat prin Decretul nr. 411/1964⁴⁰. Odată pus în libertate, marele gânditor se transformă într-un „obiectiv” pentru serviciile operative ale Securității⁴¹, fiind, asemenea majorității foștilor deținuți politici, încadrat cu informatori, filat, interceptându-i-se corespondența și convorbirile și supus unor nesfârșite tracasări. Nu vom detalia procesul de urmărire informativă a lui Petre Țuțea, acest lucru fiind deja făcut cu multă acribie de dna. Ioana Diaconescu⁴².

colaborare ar putea fi numai pentru un moment în care s-ar ivi eventual necesitatea unor alegeri, dar, noi, legionarii, trebuie să fim totuși constituiți într-un grup aparte sau o formațiune politică constituită numai din legionari și să nu ne pierdem printre celelalte partide politice sau grupări de acest fel care ar putea eventual să mai apară atunci” – A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 105.531, vol. 4, f. 122.

³⁶ *Ibidem*, vol. 1, f. 283.

³⁷ Într-un certificat medical din 15 iulie 1959 se menționa că „suferă de astm bronșic” – *ibidem*, f. 290

³⁸ *Ibidem*, vol. 3, f. 260; referitor la atitudinea lui Țuțea în anchete, este semnificativ următorul episod relatat de Andrei Pleșu: „Constantin Noica mi-a povestit că în închisoare, la un interogatoriu care se prelungea peste măsură, anchetatorul a sfârșit prin a proclama răstit, cu titlu de avertisment: «Ascultă, eu l-am anchetat și pe Țuțea». Era pentru el o dovadă de extremă competență, o încununare profesională de tipul doctoratului, o probă supremă. Călăul se legitima prin anvergura victimei” – Andrei Pleșu, *Un țaran imperial*, în „România liberă”, nr. 25, 21 ianuarie 1990.

³⁹ A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 105.531, vol. 4, f. 128.

⁴⁰ Pentru detalii privind eliberarea deținuților politici din închisorile și lagărele de muncă din România, vezi Șerban Rădulescu-Zoner, *Reflectarea în arhive a eliberării deținuților politici în prima parte a anilor '60*, în „Analele Sighet 9”, București, Fundația Academia Civică, 2001, p. 379-389.

⁴¹ În 12 octombrie 1964 este aprobată „Hotărârea de trecere în evidență”, a lui Petre Țuțea, în cadrul Direcției a III-a, la dosarul „Problema legionară” – A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 149.821, vol. 10, f. 168.

⁴² Ioana Diaconescu, *op. cit.*, *passim*.

Ne vom limita doar la scoaterea în evidență a unui episod singular din acest vast proces care nu s-a încheiat decât în anul 1989, odată cu prăbușirea regimului comunist. Avem în vedere așa-zisa „avertizare” din 30 martie 1968, efectuată într-unul din sediile din București ale Securității.

Este binecunoscut faptul că după 1964, Securitatea, beneficiind de starea de teroare indusă populației de îngrozitoare abuzuri din perioada precedentă, și-a putut permite să deplaseze accentul de pe acțiunile represive pe cele preventive, înlocuind arestările și declanșarea proceselor politice cu „destrămarea anturajelor”, „compromiterea”, „avertizarea”. Această din urmă metodă⁴³ consta în chemarea victimei într-un birou al Securității sau, uneori, al Miliției, și aducerea la cunoștință a unora din acțiunile întreprinse de aceasta în ultimul timp. Cu alte cuvinte, „suntem cu ochii pe tine”. Se sublinia faptul că acțiunile de tipul celor la care se „dedase” victima contravin „ordinii socialiste” și că, în cazul în care nu renunță la ele, va suporta rigorile legii. Uneori, se amintea în treacăt faptul că soția ar putea rămâne fără serviciu, că fiul sau fiica ar putea fi eliminat din facultate și alte asemenea „măsuri conexe”. Acest gen de dialog, purtat de pe poziții de forță, între un reprezentant al Puterii și o victimă trecută prin malaxoarele sistemului de detenție, sfârșea, de regulă, cu îngenuncherea definitivă (sau măcar temporară) a „avertizatului”.

În cazul lui Țuțea, mecanismul de „avertizare” s-a „gripat”. După ce executase 12 ani, opt luni și 26 de zile de temniță, Țuțea rămăsese același om care nu ezita să sfideze regimul totalitar⁴⁴, scriind ferm în josul procesului verbal de avertizare: „nu recunosc cele imputate”.

A continuat să fie urmărit cu perseverență de către Securitate până în decembrie 1989 și a putut să privească prăbușirea regimului comunist. În 21 ianuarie 1991 a devenit membru al Asociației Foștilor Deținuți Politici din România, primind carnetul de membru cu nr. 3416. S-a stins din viață la 3 decembrie 1991, în clipa morții ultimele sale cuvinte fiind: „Doamne Iisuse Hristoase, ai milă de mine!”.

După șapte ani, statul român a realizat o primă măsură reparatorie față de memoria marelui gânditor: prin Decizia nr. 4/19 ianuarie 1998, Curtea Supremă de Justiție a admis recursul în anulare împotriva sentinței nr. 179 din 29 septembrie 1956 a Tribunalului Militar al Regiunii a II-a Militare, Colegiul de Fond și a deciziei penale nr. 540 din 21

⁴³ „Avertizarea era o măsură specifică instituită de Securitate pentru a atrage atenția unei persoane că, în cazul continuării atitudinii pe care o adoptă, asupra sa se vor lua măsuri mai aspre. Creșterea nemulțumirilor față de regimul comunist a impus găsirea unor formule de intimidare față de cei care comentau «necorespunzător» sau încercau inițierea celei mai mici rezistențe față de regim. (...) Avertizarea avea loc de cele mai multe ori la sediul Securității. Idealul era atins atunci când se reușea producerea unor dovezi care l-ar fi putut trimite în justiție pentru infracțiuni de drept comun. În finalul avertizării, se întocmea un proces verbal în care cel în cauză își recunoștea «faptele» și se angaja ca pe viitor să se abțină de la orice activități sau comentarii susceptibile de a aduce prejudicii societății socialiste” – Radu Cristescu, *Spionajul și contraspionajul pe înțelesul tuturor. Mic dicționar al serviciilor secrete*, București, Editura Evenimentul Românesc, 2000, p. 27.

⁴⁴ Ofițerul însărcinat cu realizarea „avertizării” nota: „în procesul avertizării, Țuțea Petre n-a recunoscut nimic din cele imputate, așa cum de altfel a ținut să menționeze și în scris, arătându-se ofensat și căutând să demonstreze că el a fost și este un luptător pentru renașterea națiunii române”- A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 149.821, vol. 10, f. 6.

Luminița Banu

noiembrie 1959 a tribunalului suprem – Colegiul Militar, prin care Țuțea era condamnat la 18 ani muncă silnică și 8 ani degradare civică.

În ciuda acestui tardiv act reparatoriu, credem că pentru omul care afirma „sunt nimic față de Poporul Român”, ceea ce făcut Poporul Român, până acum, e doar... nimic.

Anexa 1

Referat cu propuneri de avertizare a numitului *Țuțea Petre*

La data de *31 ianuarie 1967* s-a deschis dosar de verificare legionarului *Petre Țuțea* născut la 6 oct. 1902 în com. Boteni Muscel, de profesie economist, fost director general în Ministerul Economiei Naționale, în prezent fără ocupație, domiciliat în București, str. Știrbei Vodă, nr. 164, în baza materialelor furnizate de informatorii „I. Dragomir”, „Berceanu”, „Sârbu Gheorghe”, „Neacșu Andrei” și alții din care rezultă poziția sa dușmănoasă prezentă.

Simpatizant legionar din anul 1937 *Țuțea Petre* devine membru al organizației legionare și șef al Cuibului „Nae Ionescu” în anul 1940.

După 23 august 1944 continuă să se mențină pe poziție dușmănoasă, fapt pentru care între anii 1948-1953 este reținut și cercetat de organele M.A.I.

Pus în libertate, împreună cu legionarii *Biloiu Matei*, *Caftangioğlu Gh.* și *Iacobescu Paul*, constituie o organizație subversivă care preconiza schimbarea regimului socialist, astfel încât în anul 1959 este rearestat și condamnat 18 ani m.s.

În perioada de detenție a avut o comportare bună, după cum rezultă din caracterizarea întocmită la eliberare. A participat la munca cultural educativă cu deferite expuneri demonstrând deținuților că organizația legionară prin conținutul ei a fost retrogradă iar șefii ei aventurieri și trădători.

De la data grațierii *Țuțea Petre* a avut o evoluție contradictorie, căci intelectual de mare ținută, considerat o bibliotecă ambulantă cu o vervă scilicet permite să-și capteze și să-și uimească auditoriul, se arată entuziasmat de evoluția politico-ideologică a țării noastre, arătând că procesul grandios de transformare al economiei românești a depășit viziunea sa despre viitorul fericit al țării pe care a iubit-o întotdeauna. „...mă bucur realmente – spune el – că se clădește o țară nouă, după o formulă nouă proprie românească și în interesul acestui popor necăjit secole de-a rândul”.

Dar, fire de boem, dominat puternic de eul său căruia nu-i găsește corespondență în lumea economică din țara noastră, n-a acceptat să intre în câmpul muncii căci pe lângă faptul că nu apreciază munca în colectiv, nu este dispus „să se bage slugă la dârloagă”... (nota informatorului „Voicu” din 5 sept. 1967)... și declarațiile entuziaste de mai sus sunt infirmate prin autocaracterizarea de om „inadaptabil la situația politică și economică actuală”.

Țuțea Petre consideră că „România trebuie să aibă un stil propriu al ei, atât în politică, economie, cât și în toate manifestările spirituale care nu trebuie să fie marxiste pentru că atunci nu mai sunt românești”.

Petre Țuțea și poliția politică

Deși crede că a acumulat tot ce gândirea umană a produs până în prezent încât a reușit să ajungă la „esențe”, lipsindu-i un criteriu cu adevărat științific de selectare, se scaldă în cel mai adânc eclectism și vorbind despre hitlerism cu pretenții critice, îl vede pe Hitler un fel de Apostol, un Cristos a cărui doctrină timpul o va transforma în religie ca să concluzioneze apoi că dogmele hitleriste „se regăsesc astăzi în lumea zisă a comunismului”. Nota informatorului „Dragomir” din 12.08.1966.

Vorbind despre cei de la Academia R.S.R. care i-au respins lucrarea „Autohtonizarea revoluției proletare” îi etichetează „falși intelectuali”... „care au intrat acum 20 de ani pe lângă comuniști și din pricina incapacităților nu lasă nici pe alții să se ridice”.

Propun:

A se aproba avertizarea numelui *Țuțea Petre* de către organele noastre, fără audierea unor martori deoarece poziția sa dușmănoasă a fost semnalată de mai mulți informatori.

Lt. maj. Gheorghe Gheorghe
*[Rezoluție:] Țuțea Petru este un element oscilant
palavragiu, lipsit total de caracter și
cu atitudine dușmănoasă în mod frecvent.*

*De acord cu propunerea de a fi
avertizat – însă să fie chemat la
organul de anchetă.*

Lt. col. Amarandei [ss]
22.03.1968

De acord
Șeful serviciului
Lt. col.

Ițcuș Dragoș

[La avertizare va participa lt. col. Amarandei]

A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 149.821, vol. 10, f. 3-5.

Luminița Banu

Anexa 2

Consiliul Securității Statului
U.M. 0224 București

Proces-verbal

În ziua de 30.03.1968 a fost invitat la sediul organelor de Securitate, cetățeanul *Țuțea Petre* născut la data de 6 octombrie 1902, în comuna *Boteni*, fiul lui *Natural* și *Ana*, studii *dr. în științe economice*, profesia *economist*, locul de muncă *fără ocupație*, antecedente penale *fost cond.*, domiciliul....., pentru a i se atrage atenția asupra următoarelor fapte:

Organele noastre sunt în posesia unor date verificate din care rezultă că în discuțiile pe care le purtați abordați teme și idei ce contravin ideologiei marxiste, că teoretizați curente depășite de timp chiar atunci când plecați de la premise juste, întreținând o atmosferă neloială regimului socialist prin aluzii la unele stări de lucru.

I s-a subliniat că se face purtătorul unor idei reacționare în anturajul pe care-l cultivă.

Față de această situație, organele de securitate avertizează pe cetățeanul *Țuțea Petre* că în cazul când va repeta sau va comite alte fapte împotriva securității statului, va fi tras la răspundere penală.

Drept pentru care s-a încheiat prezentul proces-verbal.

Ofițer de securitate
SS

Semnătura celui avertizat
că a luat la cunoștință:
SS

Nu recunosc cele imputate

A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 149.821, vol. 10, f. 6

Adrian Nicolae PETCU

PREOȚII BASARABENI ȘI BUCOVINENI ÎN ATENȚIA SECURITĂȚII

PRIESTS FROM BESSARABIA AND BUKOVINA UNDER THE SURVEILLANCE OF SECURITATE

After its setting up in 1948, an important Securitate aim was given to the „group of Bessarabia and Bukovina priests” who had taken refuge after 1944.

In the present approach we intend to enlarge upon this subject from the perspective of a Securitate document (from 1949) in which it was shown that these priests grouped around few Church personalities, having different positions inside it, conspired against the new stated “popular democrat” regime.

In our search we started from the Armistice Convention provisions from 1944, in order to explain the condition of these clergymen who were permanently under surveillance by the repressive organs from Romania during the process of the society communist change. Both the clergymen, but also the bishops could not get a responsibility position inside the Church because they “acted against the Soviet Union” during the inter-war period, and especially during the war.

In spite of this, few clergymen or bishops, such as Antim Nica (we have focused on his personality in the Annex), succeeded in rehabilitating themselves in order to ascend in the Church hierarchy. From this very point, there was only one-step till rivalries inside the Church started, permanently “fed up” the Securitate.

Our approach tries to draw up an extremely complicated image about the clergymen who acted or proceeded from the church missionary field from Bessarabia, Bukovina and Transnistria.

Etichete: cler, preoți basarabeni, refugiați, autorități sovietice, Securitatea, urmărire

Keywords: clergy, Bessarabia priests, refugees, the Soviet authorities, the Securitate, surveillance

Studiul de față are la bază un document, pe care îl redăm în anexă, privitor la urmărirea clericilor basarabeni și bucovineni de către Securitate în anul 1949. În acest document se arată că lider al acestor clerici, care trebuiau „repatriați” în Uniunea Sovietică, ar fi Antim Nica, fost episcop la Ismail-Cetatea Albă (1944) și care se pregătea pentru alegerea la Episcopia din Galați. La prima vedere pare o urmărire deseori întâlnită în documentele Securității. Însă, dacă analizăm textul, împrejurările în care a fost redactat și personajele pe care le găsim menționate, ajungem la o serie de considerații interesante asupra problemelor Bisericii Ortodoxe Române și cum Securitatea înțelegea să se implice în acestea.

În materialul de față vom discuta despre trei categorii de clerici/cântăreți: 1. originari din provinciile ocupate de Uniunea Sovietică (Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herța);

2. care au funcționat în aceste provincii și 3. cei care au funcționat în guvernământul Transnistria pe care România l-a administrat în perioada 1941-1944.

Precizăm că pentru o lectură mai facilă a materialului de față vom folosi termenul generic de „clerici”/„preoți basarabeni”, referindu-ne evident și la cei bucovineni.

Situația juridică a clericilor de peste Prut

Venirea trupelor sovietice pe teritoriul României a determinat rediscutarea situației refugiaților basarabeni și bucovineni. În Convenția de armistițiu încheiată de România cu Uniunea Sovietică la 12 septembrie 1944, la art. 5, se prevedea ca toți cetățenii sovietici internați sau refugiați trebuiau „repatriați” imediat înaltului comandament aliat (sovietic) pentru înapoierea în țara lor. Din momentul semnării convenției și până la data repatrierii, guvernul român era obligat să asigure, pe socoteala sa, „hrana potrivită, îmbrăcăminte și asistența medicală”¹.

Se pune problema care dintre refugiați aveau statutul de cetățeni sovietici. Conform ucazului din 8 martie 1941 adoptat de Prezidiul Sovietului Suprem al URSS cetățenii sovietici erau considerați toți aceia care la data de 7 noiembrie 1917 erau supuși ai Imperiului țarist, indiferent dacă la 28 iunie 1940 aveau cetățenia română. Aceste prevederi, abuzive și în contradicție cu legislația românească, au determinat autoritățile sovietice de ocupație ca după septembrie 1944 să treacă la o acțiune generală de identificare și repatriere a celor originari de peste Prut, de multe ori și cu excesul de zel al unor reprezentanți ai statului român².

Acțiunea de identificare și repatriere a cetățenilor sovietici a decurs extrem de greoi, mai ales datorită impedimentelor de ordin juridic internațional ridicate de reprezentanții părții române în relația cu autoritățile sovietice în aplicarea convenției de armistițiu³. Cu toate acestea și prin presiuni excesive din partea sovieticilor, primii refugiați vizați au fost cei concentrați în armată sau jandarmerie, pentru ca în octombrie 1944, pentru civilii refugiați să se dea ordinul prin care se puteau stabili definitiv pe teritoriile județelor în care se găseau. O lună mai târziu, autoritățile sovietice au declanșat o amplă acțiune de repatriere a cetățenilor considerați sovietici, prin „chemarea” la unitățile de poliție în vederea trimerii în URSS. Acțiunea nu a avut succesul scontat, din cauza refuzului manifestat de către refugiați în diferite modalități. Despre atmosfera în care refugiații încercau să scape de măsurile autorităților sovietice relatează preotul Vasile Țepordei⁴, în memoriile sale: „Eram hărțuit de

¹ *Convenția de armistițiu din 12 septembrie 1944 și soarta basarabenilor*, în „Patrimoniu”, Chișinău, nr. 2, 1992, p. 161-162.

² Dumitru Șandru, *Mișcări de populație în România (1940-1948)*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 208.

³ Impedimentele invocate de autoritățile române părții sovietice au reprezentat probabil un motiv al succedării guvernelor până la 6 martie 1945, când a fost instalat un ministeriat prosovietic. Pentru aceasta a se vedea în Lidia Brâncănu, Adina Berciu-Drăghicescu, *Basarabeni și bucovinenii între drept internațional și dictat. Documente, 1944-1945*, București, Casa de editură și presă „Șansa” SRL, 1995 și Valeriu Florin Dobrinescu, Ion Constantin, *Basarabia în anii celui de-al doilea război mondial (1939-1947)*, Iași, Institutul European, 1995, p. 310-319.

⁴ Vasile Țepordei s-a născut la 5 februarie 1908, în Cârpești, jud. Cahul; a urmat Seminarul teologic și Facultatea de Teologie din Chișinău, având ca profesori pe străluciții teologi: Iuliu Scriban, Gala Galaction, Nichifor Crainic, Valeriu și Cicerone Iordăchescu, Ion G. Savin; din 1932 devine colaborator

organele securității sovietice. [...] Îmi dădeam seama că pentru scrisul meu împotriva lui Stalin voi avea necazuri. La Prefectura Poliției Capitalei aveam prieten pe dr. Traian Andreescu, un român și un patriot desăvârșit. Acesta a intervenit și mi-a procurat un buletin de identitate pe numele lui Teodor Pandeli. La cabinetul prefectului capitalei funcționa ca translator avocatul Petre Guciuja⁵, fiul preotului Guciuja de la Orhei⁶, unul dintre cei mai buni prieteni de-ai mei. Comandant al prefecturii Capitalei fusese un timp colonelul bucovinean Petruc. Acesta favoriza camuflarea basarabenilor și bucovinenilor, care nu rămăseseră sub ocupația sovietică și pe care organele sovietice îi căuta să-i ridice și să-i ducă în URSS. Țara era plină de fugari. Circa o jumătate de milion de cetățeni basarabeni erau evacuați în țară și fugeau din loc în loc ca să nu-i ridice. Pe care îi prindea, îi urca în vagoane și-i trimiteau în URSS. Acești refugiați se temeau că vor ajunge în Siberia și de aceea făceau totul pentru a nu fi prinși. Împreună cu Ion Pelivan și Pan Halippa ne-am prezentat la Iuliu Maniu și apoi la Petre Groza cerându-le sprijin. Iuliu Maniu l-a chemat pe ardeleanu Pop, ministrul refugiaților [sic!] și m-a pus în legătură cu directorul Ministerului refugiaților. Întrucât în 1940-1941 fusesem secretarul general al cercului refugiaților basarabeni și în paginile gazetei «Raza» mă ocupasem îndeaproape de refugiați, cunoșteam problema sub toate aspectele ei. Potrivit înțelegerii avute cu ministrul Pop, mergeam aproape zilnic la Comisariatul refugiaților unde întocmeam fișe și obțineam eliberări de adeverințe de

al lui Crainic la ziarul „Calendarul”, până la desființarea ordonată de Carol al II-lea; continuă să publice la „Țara noastră”, a lui O. Goga, dar mai ales la ziarul basarabean „Raza”, unde ajunge director, prin prestația sa reprezentând chiar glasul Basarabiei românești. După refugiul din 1940-1941, continuă să scrie la „Raza”, dar și la ziarul „Basarabia”, pentru ca în 1944 să se refugieze din nou în România. Încă din studenție este profesor la mai multe școli de prestigiu din Chișinău, apoi din 1944 din București, ultima fiind liceul „Regina Maria”. De aici va urma destinul basarabeanului care a cunoscut gulagul sovietic („Vestitorul ortodoxiei”, an IX, nr. 174, 15-28 februarie 1997, p. 2; Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, ed. a II-a, București, Editura Enciclopedică, 2002, p. 502).

⁵ După 23 august 1944, Petre Guciuja a fost translator de limba rusă la Prefectura Poliției Capitalei și ofițer de legătură cu Comisia Aliată de Control și comandamentele militare sovietice din București (septembrie 1944-octombrie 1945). A fost condamnat în septembrie 1949, pentru deținere de „material interzis”. În timpul detenției și în urma unor anchete extrem de dure, pentru care este internat în spital, în 1956 acceptă să devină informator în problema 345 („elemente dușmănoase fugite din URSS”). Însă, câteva luni mai târziu este abandonat, pentru lipsă de prestație. Pentru detalii biografice a se vedea *Un martir al crucii. Viața și scrierile lui Teodor M. Popescu*, cu un documentar alcătuit de Adrian Nicolae Petcu, București, Editura Christiana, 2006, p. 393-394, n. 43.

⁶ Pavel Guciuja s-a născut la 8 octombrie 1881, în Molești, jud. Lăpușna; a absolvit Seminarul teologic de 10 clase, după care a fost hirotonit în 1910 pe seama bisericii Mana din jud. Orhei; din 1927 a slujit la biserica „Sf. Nicolae” din Orhei; din iunie 1940 s-a refugiat în România, până în septembrie 1941, perioadă în care a slujit la biserica Mavrogheni din Capitală; revenirea în Basarabia a fost doar în vremea administrației românești, deoarece în 1944 se refugiază din nou în București, slujind la aceeași biserică; la 15 februarie 1949 a fost pensionat, iar la 20 martie 1953 a decedat în spitalul Panduri din București; a fost unul dintre cei mai reprezentativi clerici basarabeni din perioada interbelică, fiind totodată deputat al partidului condus de Alexandru Averescu, apoi de cel al lui Octavian Goga; a fost unul dintre apropiații mitropolitului Gurie Grosu al Basarabiei, redactor responsabil al ziarului „Raza”, lider al asociației preoțești basarabene și director al băncii clerului din Chișinău (*Ibidem*, p. 394, n. 44).

refugiați în țară în 1940. [...] Am obținut peste 50.000 de adeverințe de refugiați, grație cărora oamenii au rămas pe loc⁷.

Plângerile și memoriile depuse din partea refugiaților și abuzurile autorităților sovietice au determinat guvernul român să propună Moscovei o serie de excepții de la criteriile pentru repatriere⁸. Moscova a refuzat, continuând cu și mai multă duritate activitatea de repatriere⁹. Mai mult, printr-un comunicat din 13 ianuarie 1945, Comisia română pentru aplicarea armistițiului cerea tuturor celor care după 22 iunie 1941 au adus obiecte în România să le declare și să le restituie până la 1 februarie 1945, conform art. 12 din Convenția de armistițiu¹⁰. Bunurile de regim cultic erau asimilate celor cu valorificare muzeală și monumentelor istorice. În acest sens, chiar au fost urmărite bunurile aduse la întoarcerea mitropolitului Visarion Puiu din Transnistria, în decembrie 1943. Parte din acestea fuseseră distruse în timpul bombardamentelor aliate prin incendierea garniturii de tren aflate în gara București-Chitila. În ceea ce privește arhiva și inventarul bunurilor sacre ale Mitropoliei Basarabiei, acestea fuseseră distruse în timpul bombardamentelor sovietice de la Chișinău.

După instalarea guvernului Petru Groza, autoritățile sovietice au acceptat la 22 mai 1945 să reia dialogul cu partea română în problema refugiaților. În discuțiile dintre reprezentantul sovietic A. Pavlov și M. Ghelmegeanu, președintele Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului, s-a ajuns la concluzia că este necesară o delimitare între categoria de refugiați veniți în România după 22 iunie 1941 și cei veniți între 28 iunie 1940-22 iunie 1941. Această delimitare era impusă mai mult din partea ministrului Pavlov (participase la redactarea ucazului din 1941), care dorea o evidență a celor în cauză¹¹. Astfel, printr-un comunicat lansat la 28 mai 1945 instituțiile de stat și particulare erau obligate să predea la poliție tabele cu toți angajații care proveneau din Basarabia și Bucovina de nord. Aceste tabele urmau să fie remise Comisiei Aliate de Control.

La 12 iulie 1945, Serviciul administrativ pentru armistițiu, din Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului transmitea prefecturilor o serie de instrucțiuni relative la statutul celor care veniseră în România după 22 iunie 1941. Acestea prevedeau și o serie de excepții

⁷ Vasile Țepordei, *Amintiri din gulag*, pref. V. Crăciun, București, Casa editorială pentru turism și cultură „Abeona”, 1992, p. 46. Despre această problemă a se vedea și în relatările lui Ioan Hudiță în *Jurnal politic (25 august-3 noiembrie 1944)*, st. introd. D. Berindei, București, Paralela 45, 2006, p. 112, 230.

⁸ Frunțașii basarabeni au depus mai multe memorii în sprijinul rămânerii în România a refugiaților de peste Prut și a neaplicării legislației sovietice cu privire la cetățenie, pentru detalii a se vedea în Arhivele statului din România, *România și armistițiul cu Națiunile unite. Documente*, vol. 2, coord. Marin Radu Mocanu, București, 1995, doc. 67, p. 273-275; doc. 113-116, p. 434-451.

⁹ Lidia Brâncianu, Adina Berciu-Drăghicescu, *op. cit.*, p. 14.

¹⁰ Arhivele Statului din România, *România și armistițiul...*, doc. 48, p. 211-212. Pentru detalii a se vedea în Dumitru Șandru, *op. cit.*, p. 211.

¹¹ Arhivele Statului din România, *România. Viața politică în documente, 1945*, coord. Ioan Scurtu, București, 1994, doc. 61, p. 252-262.

de la repatriere, care puteau fi discutate, pe considerații care aveau la bază „motive de stat”, în care erau vizați funcționarii publici, în această categorie fiind asimilați și preoții¹².

Situația s-a clarificat, cel puțin pentru preoți, în septembrie 1945, atunci când Petru Groza a efectuat o vizită la Moscova. La 14 septembrie el îi informa pe membrii guvernului, potrivit stenogramei care s-a păstrat în arhivă:

„*DI. dr. P. Groza:* Am pus și chestiunea basarabenilor, o altă problemă care ne agită și care a fost exploatată de adversarii noștri politici, mai ales în cercurile reacționare. S-a exploatat, în special, o conversație a mea cu basarabeni, în care eu le-am cerut să mă ajute.

Iată faptele: noi am obținut de la Uniunea Sovietică exceptarea a șapte categorii de basarabeni de la repatriere. La sfârșit, eu am adăugat un al optulea punct, în care să poată intra cei care nu au putut fi cuprinși în cele șapte puncte anterioare; l-am adăugat împreună cu domnii Tătărescu și Ghelmegeanu în felul acesta: toți cei care, din punctul de vedere al economiei naționale, sunt necesari să rămână aici. Aici putem băga pe oricine care lucrează într-o uzină, la o moară sau la lucrul pământului.

I-am rugat pe basarabeni să mă ajute și să facă lista celor care ar putea să intre în aceste opt puncte. Deși, în repetate rânduri am rugat pe domnii Pelivan, Halippa și Guciuja, deși i-am chemat la mine, deși s-au angajat să facă aceste liste, totuși ei au târăganat lucrurile și dădeau mereu din umeri. Îi întrebam: «Ce ați făcut? Dați-mi listele, ca să pot obține ceva, fiindcă nu pot să fac pe sabotorul în fața sovieticilor, cu care am căzut de acord».

La toate aceste cereri ale mele, reprezentanții basarabenilor, stând în fața mea, îmi răspundeau: «N-am făcut listele: le vom face».

Preot C. Burducea, ministrul cultelor: Se temeau

DI. dr. P. Groza, președintele Consiliului: Atunci le-am spus și eu: «Vreau să vă ajut; dracu` să vă ia dacă nu vreți să mă ajutați și voi». Mi-am permis să vorbesc așa, fiindcă cei mai mulți din ei sunt vechi politicieni pe care îi cunosc de mult. Ei însă s-au dus la Maniu și peste tot au spus: «Groza dă dracului pe basarabeni».

Am fost acum la Moscova și am depus un efort, nu prea mare, în această privință. Am vorbit cu Generalisimul Stalin și cu ceilalți membri ai guvernului sovietic. Ei sunt de acord că, cine vrea să plece, să plece; cine vrea să rămână, să rămână. O procedură din partea organelor sovietice pentru a controla împreună pe cei care rămân aici nu va mai exista. Ținerea lor în evidență și punerea la punct a acestei probleme este o chestiune pur internă. Pe cine considerăm noi că vrea să plece, va putea pleca. Și în orice caz, vom considera că vor să plece cei care nu se încadrează pe linia politicii noastre de împăcare cu Uniunea Sovietică, pe cei care vor căuta să rămână fermenți de agitare¹³.

Din acest citat reiese faptul că autoritățile sovietice puteau oricând să invoce repatrierea unor persoane care afectau „politica de împăcare” cu statul român. După cum s-a și întâmplat în cazul lui Vasile Țepordei sau Pan Halippa. Totodată, se confirmă cele susținute de preotul Țepordei în memoriile sale, în privința demersurilor inițiate de fruntașii

¹² Dumitru Șandru, *op. cit.*, p. 215. O radiografie asupra problemei repatrierii basarabenilor din perspectiva oficialilor americani de la București, până la formarea guvernului Petru Groza, a se vedea în Arhivele Statului din România, *România și Armistițiul...*, doc. 62, p. 253-256.

¹³ *Ibidem*, doc. 99, p. 375-376.

basarabeni în problema repatrierii. Basarabeni doreau dacă nu o rămânere definitivă în România, cel puțin o amânare a repatrierii, în speranța schimbării situației politice în favoarea partidelor istorice.

Gesturile de bunăvoință ale autorităților sovietice față de guvernul român nu erau întâmplătoare. Petru Groza avea nevoie de consolidarea guvernului său prosovietic în timpul „grevei regale” susținută de partidele istorice, iar în contextul în care era acuzat de vechii politicieni că dorește să-i dea pe basarabeni pe mâna sovieticilor, acesta era cel mai bun prilej pentru a-și dovedi bunele intenții la guvernare. În fond, acceptul autorităților sovietice nu era decât aprobarea propunerilor din nota înaintată de Comisia Română pentru aplicarea armistițiului la 31 decembrie 1944 generalului V. P. Vinogradov, locțiitorul președintelui Comisiei Aliate de Control în România¹⁴.

Potrivit unor istorici, procesul de repatriere inițiat de autoritățile sovietice a cunoscut trei faze: martie-decembrie 1944, atunci când teritoriul românesc a fost considerat de armatele sovietice de ocupație un teren de vânătoare, repatrierea făcându-se fără concursul autorităților române; faza a doua ianuarie-septembrie 1945, atunci când, printr-o interpretare abuzivă a legislației sovietice și a textului convenției de armistițiu, numeroși basarabeni și bucovineni au fost deportați în URSS și faza a treia după septembrie 1945, atunci când noul guvern, prosovietic, din dorința de a-și consolida poziția politică atât în pregătirea alegerilor, cât și în relația cu statul prieten URSS, repatrierea s-a făcut după dreptul de opțiune, care însă nu a exclus abuzurile și ilegalitățile întreprinse de autoritățile sovietice¹⁵.

Acesta ar fi tabloul schematic al problemei refugiaților basarabeni și bucovineni din primii ani ai ocupației sovietice din România. Ajungem astfel la chestiunea preoților refugiați, care indiscutabil au intrat de la început în atenția organelor informative sovietice, în contextul identificării „cetățenilor sovietici”. Nu știm în stadiul actual al cercetărilor dacă până la negocierile duse de Groza din septembrie 1945 au fost ridicați și repatriați preoți. Însă, după această dată situația lor a fost extrem de interesantă. Alături de preoți, figurile proeminente din această categorie erau: Tit Simedrea, fost mitropolit al Bucovinei, Efreim Enăchescu, fost episcop locțiitor al Chișinăului și Antim Nica, fost episcop de Ismail și Cetatea Albă.

În mai 1945 erau semnalați 30 de călugări la mănăstirea Cernica, fără să știm dacă erau și închinovați, dar care erau refugiați încă din 1940. Alături de aceștia, tot la Cernica, se refugiase mitropolitul Nicolae Amasiiski al Rostovului de Jos, împreună cu suita sa. Însă, prelatul rus a decedat la 31 ianuarie 1945, fiind înmormântat în cimitirul acestei mănăstiri și nemaipunându-se astfel problema repatrierii. Nu același lucru s-a întâmplat cu protoiereul Ioan Nagorski sau „cel străin”, care îl însoțise pe bătrânul mitropolit¹⁶. Totuși, înainte de a fi

¹⁴ Lidia Brâncănu, Adina Berciu-Drăghicescu, *op. cit.*, p. 92-94. Potrivit lui Hudiță, în octombrie 1944 Gheorghe Tătărescu îi asigura pe mai mulți fruntași basarabeni liberali „că nu li se va întâmpla nimic din partea rușilor, «mai ales dacă se va ajunge curând la formarea unui guvern comunist»”. Față de această afirmație, Anton Crihan afirma: „Cine poate pune vreo bază pe cuvântul acestui escroc politic” (I. Hudiță, *op. cit.*, p. 230).

¹⁵ Valeriu Florin Dobrinescu, Ion Constantin, *op. cit.*, p. 318.

¹⁶ Dudu Velicu, *Biserica Ortodoxă în perioada sovietizării României. Însemnări zilnice*, vol. 1 (1945-1947), ed. îng. Alina Tudor Pavelescu, București, 2004, p. 2-3, 101.

repatriat, el va iniția, împreună cu ziaristul Sandu Tudor, conferințele filocalice însoțite de meditațiile Rugului Aprins de la mănăstirea Antim din București.

Dacă până în septembrie 1945 preoții basarabeni nu s-au remarcat în nici un fel, atunci după această dată aveau să apară tot mai mult în centrul atenției mediului bisericesc. La 26 septembrie 1946 a fost ridicat la rangul de arhimandrit călugărul basarabean Teofil Pandele, funcționar la Ministerul Cultelor, susținut îndeaproape de patriarhul Nicodim. Cu această ocazie, mai mulți preoți și fruntași basarabeni s-au întâlnit. De altfel, în discuțiile ce se purtau pentru completarea unor locuri vacante de arhierie, Pandele era vizat ca viitor vicar mitropolitan la București¹⁷.

Un alt basarabean aflat în apropierea patriarhului Nicodim a fost Teodor Gobjilă, funcționar la Cancelaria mitropolitană din București și cumnat cu ministrul Petre Constantinescu-Iași, ministrul Propagandei. Acesta se pare că avea rolul de a supraveghea activitatea patriarhului român după 1944, atunci când liderul comunist încerca să-și facă tot mai mult simțită prezența în viața bisericească și chiar să o influențeze. De aceea, Constantinescu-Iași va încerca numirea acestuia mai întâi la conducerea Tipografiei Cărților Bisericești, apoi ca director în Ministerul Cultelor¹⁸.

Reabilitări și marginalizări

Situația episcopatului provenit de peste Prut era confuză după 1944. În contextul discuțiilor purtate între reprezentanții români și ruși în problema refugiaților, nu se știa dacă în ședința Sf. Sinod al BOR ce urma să se desfășoare la 30 iulie 1945 vor participa și ierarhii basarabeni a căror situație canonic-juridică nu se stabilise. La ședință nu au participat episcopii Efrem Enăchescu și Antim Nica, iar situația lor nu a fost discutată. Însă, se constituia o listă de epurabili, în care figura și Antim Nica, dar care avea să fie șters de Petre Constantinescu-Iași¹⁹. De altfel, episcopul Antim ocupa scaunul de vicar la Galați, la propunerea patriarhului Nicodim, cu toate că Petre Constantinescu-Iași îi sugerase să nu iasă în public până ce starea de lucruri „nu se stabilizează”²⁰.

Dosarul lui Antim Nica la autoritățile statului era extrem de stufos și nefavorabil. Putea fi acuzat oricând că ocupase scaunul de la Ismail, începând cu 15 ianuarie 1944 când se procedase la alegeri la cererea guvernului antonescian, dar mai ales pentru perioada păstoririi sale din Transnistria, ca vicar la Tiraspol, apoi la Odesa (1941-1944). De altfel, în mai 1946 se punea problema anulării alegerilor de episcopi din ianuarie 1944, deoarece se considera că instituțiile care au ales erau „instrumente politice”²¹.

¹⁷ *Ibidem*, p. 178, 180

¹⁸ *Ibidem*, p. 167, 178, 180, 184. Teodor Gobjilă a fost licențiat în Teologie, dar nehirotonit. A fost șeful Sindicatului funcționarilor din Cancelaria Mitropoliei Ungrovlahiei. În martie 1948 a fost propus de PCR pentru funcția de director general în Ministerul Cultelor, dar ministrul Stanciu Stoian a refuzat propunerea. O perioadă de timp, Gobjilă a fost informatorul „Fedia”, însă, în ianuarie 1949, la decizia cpt. Stănescu Heintz, șeful Serviciului Culte din Securitate, l-a abandonat, pentru deconspirare. Gobjilă constituia un impediment și pentru patriarhul Justinian care nu-i putea suporta impenitența (ANIC, fond DGP, dosar nr. 76/1946, f. 26; Dudu Velicu, *op. cit.*, vol. 1, p. 37, 270, 278, 294; vol. 2, p. 44, 121).

¹⁹ *Ibidem*, p. 19, 22, 28, 30.

²⁰ *Ibidem*, p. 1, 207.

²¹ *Ibidem*, p. 143.

Însă, problema transnistreană de la dosarul său va fi închisă în urma vizitei delegației Bisericii Ruse în România din august 1945, atunci când episcopul Serghie al Odesei „i-a mulțumit călduros eparhului român pentru activitatea religioasă pe care a desfășurat-o în Transnistria”, cuvinte care aveau să fie reiterate într-o telegramă trimisă de la Odesa²².

Utilizarea sa la Galați nu părea destul de sigură pentru Antim Nica, acesta solicitând, în octombrie 1945, patriarhului Nicodim și cu sprijinul ministrului cultelor Constantin Burducea, trimiterea ca titular la Episcopia Maramureșului. Însă, tentativa sa va eșua, din cauza mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului care considera această eparhie ca aparținând Sibiului și, în consecință, care a depus toate eforturile pentru numirea ca locțiitor a lui Policarp Morușca²³. Tot de episcopatul ardelean se va lovi Antim Nica, atunci când va încerca obținerea numirii la Episcopia română din America în aprilie 1946, cu același sprijin de la patriarhul Nicodim. Campania din America dusă împotriva sa cu etichetări de genul „comunist din Basarabia” sau „agent al guvernului”, se pare că fusese inspirată de unii clerici cu legături la Sibiu²⁴.

Totuși, patriarhul Nicodim ținea mult să-l reabiliteze pe Nica în ochii noilor lideri politici, utilizându-l la cel mai înalt nivel. De pildă, motivând că este bătrân și că nu se poate deplasa, patriarhul Nicodim îl delega pe episcopul Antim la solemnitățile de la Legația URSS de la București. Astfel, Nica și-a creat o serie de strânse relații cu oficialii sovietici, lucru care mai târziu îi va folosi la dosarul de episcopat. Acest demers era continuu sprijinit de patriarhul Nicodim, așa cum, de pildă, propusese ca, în delegația ce urma să o conducă în vizita de la Moscova din 1946, să participe și Antim Nica²⁵.

Sprijinul lui Nicodim a continuat prin numirea lui Antim Nica la direcția Internatului Teologic din București, în ședința Sinodului Permanent al BOR din decembrie 1945. Ulterior, în ianuarie 1947, era numit de patriarh ca ajutor al episcopului Cosma Petrovici al Dunării de Jos²⁶.

Nesiguranța statutului său în episcopat sub noul regim politic a continuat în iunie 1947, după adoptarea Legii nr. 167/1947 privitoare la pensionarea clerului, atunci când se discuta despre o pensionare a sa și a lui Efreim Enăchescu²⁷. Totuși, pensionarea lui Cosma Petrovici îi deschidea lui Antim drumul pentru ocuparea scaunului de la Galați, pentru care în mediul bisericesc se afirma că dorește să candideze²⁸.

Dacă Antim Nica își găsisese un statut în noul context politic, atunci situația lui Efreim Enăchescu era neclară. Din octombrie 1947 patriarhul Nicodim l-a numit stareț al mănăstirii Cernica, unde și locuia²⁹. Patriarhul dorea, ca odată ce era reabilitat, Efreim să ocupe un post de vicar la Patriarhie. Tot Efreim Enăchescu slujea alături de un alt episcop român și doi

²² *Ibidem*, p. 39.

²³ *Ibidem*, p. 64-66.

²⁴ *Ibidem*, p. 129, 169-170, 182, 211-213, 218, 223-224.

²⁵ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 701, vol. 1, f. 39; Dudu Velicu, *op. cit.*, vol. 1, p. 79-80, 121, 185-186.

²⁶ *Ibidem*, p. 81, 88, 207.

²⁷ *Ibidem*, p. 256.

²⁸ *Ibidem*, p. 263, 268.

²⁹ *Ibidem*, p. 277.

mitropoliți ruși la Te-Deum-ul din catedrala patriarhală, din 1 iunie 1947, săvârșit cu ocazia vizitei în România a patriarhului Alexei al Moscovei³⁰.

Tot patriarhul Nicodim încerca reabilitarea mitropolitului Tit Simedrea, cel care ocupase scaunul de la Cernăuți în perioada 1940-1945 și care în vremea războiului editase de două ori cartea *Ectenii și rugăciuni...*, Tipografia Cărților Bisericești, 1943. Cartea conținea schimbări de termeni din textele liturgice (ex. în loc de „agareni”, păgâni, turci, mitropolitul pusese cuvântul „bolșevici”). Chiar episcopul Ieronim al Chișinăului, aflat în 1945 în vizită la patriarhul Nicodim s-a interesat despre această carte a mitropolitului Tit și l-a condamnat „fiindcă a făcut din Biserică o unealtă aservită unor scopuri contrarii dogmei creștine”³¹.

Situația sa era mai complicată deoarece în 1945 el depusese regelui Mihai demisia din postul de mitropolit al Bucovinei. De altfel, el s-a aplecat activităților cărturărești, prin cercetările efectuate în Biblioteca Academiei Române, în urma cărora a publicat mai multe studii teologice temeinice, ulterior retrăgându-se la mănăstirea Cernica³².

Situația celor doi episcopi, Enăchescu și Simedrea, se va clarifica abia la 27 februarie 1950, într-o ședință a Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, când s-a luat în discuție o hotărâre a Consiliului de Miniștri, din 17 februarie, prin care se stabileau pensiile ierarhilor „care nu mai îndeplinesc funcțiunile eparhiale pentru care au fost aleși și hirotoniți”. Se stabilea pensia după „anii de serviciu făcuți în funcțiune publică”. Efreim Enăchescu era pensionat începând cu data de 1 aprilie 1950, cu domiciliul la mănăstirea Cernica, iar Tit Simedrea era închinoviat la Schitul Darvari din Capitală. În hotărârea sinodală se mai prevedea ca acești arhieri să fie solicitați în calitate de consilieri tehnici în diferite grupuri de lucru pe lângă Sinodul BOR și să pot sluji în Eparhie, potrivit dreptului canonic³³.

Începând cu 1948, situația clericilor basarabeni avea să se schimbe, mai ales în perioada reîncadrărilor personalului bisericesc ordonanțate de Ministerul Cultelor care puneau în aplicare noua legislație privitoare la culte. Nu de puține ori, cei din Ministerul Cultelor și Securitate, care superviza această procedură, s-au folosit de orgoliile clericilor proveniți din Basarabia și a celor din Vechiul Regat care îi primiseră la refugiere. Față de acestea autoritățile statului au știut cum să se impună atunci când se implicau în problemele bisericesti. Un tablou psihologic al clericilor basarabeni ne oferă jurnalul lui Dudu Velicu: „Preoții basarabeni refugiați au o psihologie aparte, ca unii care și-au părăsit resturile de viață. Ei au devenit sceptici față de tot ceea ce reprezintă dorință «truchie», om etc. și încredători într-un «ce» care depășește puterile naturale. În acest «ce» au o încredere oarbă. Lui îi datoresc succesele lor în viață până azi, înțelegând prin aceasta că supraviețuiesc nevoilor și luptei pe care au dat-o și o dau cu clerul nebasarabean, care nu i-a primit frățeste.

Azi există încă și mai puternic conflictul între clerul basarabean refugiat și oricare alți preoți. Aceștia din urmă nu pot ierta niciodată faptul că «i-au deranjat», venind să se stabilească pe la parohiile lor și cerând pe lângă aceasta și drepturi. Clerul afirmă despre basarabeni că «au fugit de comuniști și acum o fac pe comuniștii». Nu are încredere în ei,

³⁰ *Ibidem*, p. 243, 264-265; Cristina Păiușan, Radu Ciuceanu, *Biserica ortodoxă română sub regimul comunist*, vol. 1 (1945-1958), INST, București, 2001, doc. 18, p. 71.

³¹ Dudu Velicu, *op. cit.*, vol. 1, p. 13, 128, 167.

³² A se vedea opera științifică teologică a acestui ierarh în M. Păcurariu, *Dicționarul...*, p. 441-442.

³³ „Biserica Ortodoxă Română”, LXVIII (1950), p. 290-292.

fiindcă are «agenți». În ultimul timp a produs o bucurie puternică în lumea clericală faptul că preoții basarabeni sunt îndatorați să se transfere în Ardeal.

Câțiva preoți basarabeni îl implorau pe preotul [Simion] Neaga (tot basarabean)³⁴, consilier referent economic, să le dea tot sprijinul ca să nu plece în Ardeal, la care acesta le-a răspuns că, propunându-i patriarhului Justinian transferarea unui preot basarabean într-un post liber, el a spus: «Postul vacant se suprimă, iar preotul solicitant va pleca în Ardeal». Clerul bucureștean a început să respire ușurat încă de pe acum la gândul că «vor scăpa de basarabeni»³⁵.

În iulie 1948 în mediul religios bucureștean circula zvonul că preoții basarabeni vor trebui să părăsească parohiile în care slujeau, pentru utilizarea lor în provincie. Se spunea că patriarhul Justinian dorește „să decongestioneze Capitala” de clerul supraaglomerat, fiind vizați cei basarabeni, moldoveni, cei transferați prin nepotism sau oportunism. În unele documente se arată că se întocmeau două liste: una cu preoții care în perioada 1940-1941 rămăseseră peste Prut, dar care se refugiaseră în 1944, iar a doua cu cei care trecuseră în Vechiul Regat încă din vara lui 1940. Simion Neaga, cel care lansa acest zvon în mediile bisericesti, susținea chiar „repatrierea” în URSS în două eșaloane a clericilor care figurau în aceste liste³⁶.

O evidență asupra clericilor basarabeni care se aflau în România probabil că era cerută de autoritățile statului. Însă, cu toate zvonurile care circulau în mediile bisericesti, patriarhul Justinian a cerut la Ministerul Cultelor păstrarea în țară a clericilor basarabeni, motivând utilizarea lor la parohiile vacante foste greco-catolice din Ardeal³⁷. Astfel, Comisia bisericească în frunte cu episcopul Veniamin Nistor a dispus în mai multe rânduri, împreună cu cei de la Ministerul Cultelor, trimiterea lor pe baza unor liste. Însă, clericii basarabeni nu vroiau să plece în misiune, unii preferând chiar demisia din preoție³⁸. Au fost, totuși, multe cazuri de clerici, precum Ion și Petre Hagiu, care au acceptat să plece în Ardeal, începând cu data de 5 noiembrie 1948.

Tulburările din mijlocul clerului basarabean se datorau și arestărilor care fuseseră operate de Securitate, unele soldate chiar cu deportări în Uniunea Sovietică. La 20 octombrie 1948 era reținut de Securitate și anchetat preotul Vasile Țepordei, care nu funcționa ca preot, ci ca profesor de Religie la Liceul „Regina Maria” din București. La 5 decembrie, același an, în arestul Securității din Calea Rahovei era încarcerat preotul Sergiu Roșca. Arestarea

³⁴ În iunie 1948, Simion Neaga era numit interpret de limba rusă de către patriarhul Justinian, în pregătirea conferinței panortodoxe de la Moscova, din iulie același an, în locul lui Mihai Vladimir Madan, care fusese numit inițial în acest rol; în martie 1949, este numit consilier economic de către patriarhul Justinian, pentru ca în decembrie același an guvernul să ceară îndepărtarea acestuia din funcțiunea patriarhală; slujitor la biserica Sf. Nicolae Rusă, apoi la Sf. Treime-Dudești, ambele din Capitală; în perioada 15 august 1952-17 octombrie 1953 a fost deținut la Canal; în 1958 era din nou interpret de limba rusă (ANIC, fond DGP, dosar nr. 77/1946, f. 1; Dudu Velicu, *op. cit.*, vol. 2, p. 78, 80, 85, 196, 242; *The Imprisoned Church. Romania, 1944-1989*, INST, Bucharest, 1999, p. 273; Păiușan, Ciuceanu, p. 155).

³⁵ Dudu Velicu, *op. cit.*, vol. 2, p. 162.

³⁶ ANIC, fond DGP, dosar nr. 76/1946, f. 233; Dudu Velicu, *op. cit.*, vol. 2, p. 87.

³⁷ ANIC, fond DGP, dosar nr. 77/1946, f. 52.

³⁸ Dudu Velicu, *op. cit.*, vol. 2, p. 168-169, 183.

acestor doi clerici cu rezonanță în mediul religios a neliniștit pe basarabeni. Cei doi erau acuzați pentru publicistica antistalinistă interbelică, fiind anchetați într-un singur dosar. După o anchetă la Securitatea din Calea Rahovei, unde preotului Roșca i s-a cerut să dea declarații incriminatorii la adresa lui Țepordei, dosarul celor doi a fost înaintat Parchetului, sub învinuirea de „crime contra păcii”. La 2 februarie 1949, deși fusese eliberat de Securitatea din Calea Rahovei, în dreptul bisericii Domnița Bălașa părintele Vasile Țepordei a fost ridicat de agenți sovietici care l-au transportat într-o clădire conspirativă de pe Aleea Alexandru din București. După o anchetă în care ofițerii sovietici i-au cerut să scrie declarații împotriva liderilor basarabeni care au făcut Unirea din 1918, Țepordei a primit în data de 9 iunie 1949 o condamnare de 25 ani muncă silnică, de la un Tribunal sovietic care funcționa la Constanța. Ulterior, va fi deportat în gulagul sovietic până la Vorkuta, fiind repatriat după șapte ani de detenție sovietică³⁹.

În schimb, preotul Sergiu Roșca a fost deținut până în 1952, când i s-a intentat un proces. La 4 iunie 1952, prin Decizia penală nr. 2341 a Curții București, secția a II-a, a fost condamnat la 3 ani temniță grea, 10 ani degradare civică și confiscarea averii, pentru crime contra păcii, fiind achitat de crime contra umanității⁴⁰. Anul condamnării sale coincide cu cel al predării mai multor lideri basarabeni, printre care Pan Halippa, autorităților sovietice spre condamnare.

Episcopatul basarabean în Sinodul BOR

Dintre episcopii de peste Prut, în Sinodul Bisericii Ortodoxe Române va rămâne numai Antim Nica. În demersurile pentru ocuparea postului de la Galați, el a trebuit să se confrunte cu adversarii, care vizau același scaun. În pregătirea alegerilor preconizate în octombrie-noiembrie 1947 se zvonea că acesta ar „duce, în ascuns, o campanie puternică”. I se imputa, printre altele, „că în Transnistria a dus o activitate antisovietică”⁴¹. Contracandidații săi erau arhimandritul Dim. Moșteanu și preotul Ion Sfârâială, susținut de BPD⁴². Acesta din urmă chiar a avut sprijinul unor clerici și credincioși gălățeni, care trimiteau ministrului Emil Bodnăraș o „scrisoare de adeziune” pentru alegerea la scaunul episcopal și în care era invocat tot arsenalul de acuzații împotriva lui Nica⁴³. De altfel, nu de puține ori informatorii dirijați în jurul său îl semnalau că în calitatea de loțiitor „a căutat să îndepărteze din jurul său elemente atașate regimului, promovând în posturi de răspundere foști prieteni și colaboratori de-ai lui din Basarabia și Transnistria”⁴⁴.

³⁹ Vasile Țepordei, *op. cit.*, p. 54, 65; „Vestitorul ortodoxiei”, an IX, nr. 174, 15-28 februarie 1997, p. 2; nr. 175, 1-15 martie 1997, p. 2.

⁴⁰ *Ibidem*, nr. 179, 1-15 mai 1997, p. 2. Pentru detalii biografice a se vedea în *Ibidem* și M. Păcurariu, *Dicționarul...*, p. 422.

⁴¹ Dudu Velicu, *op. cit.*, vol. 1, p. 272; vol. 2, f. 8.

⁴² ANIC, fond DGP, dosar nr. 88/1947, f. 6; Dudu Velicu, *op. cit.*, vol. 1, p. 149, 252, 275. Ion Sfârâială era semnalat într-o notă a Securității din 1948 cu următoarele date: născut la 20 iunie 1897, în Rotunda, jud. Romanați, preot în localitatea natală; „în trecut a făcut politică cu toate partidele istorice”; a fost membru PMR, provenit din PCdR, dar exclus, pentru „propagandă al ideii legionare”; „a cerut singur să meargă în Transnistria” (ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 2672, vol. 41, f. 584).

⁴³ *Ibidem*, dosar nr. 701, vol. 1, f. 49-50.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 2.

Cu toate acestea, el era susținut permanent de Constantinescu-Iași, iar în ajunul alegerilor eparhiale din octombrie 1947 numirea sa la Galați era vehiculată în cercuri guvernamentale (pr. I. Vască, de la Ministerul Cultelor) ca fiind sigură⁴⁵. Totuși, alegerile eparhiale nu s-au mai ținut în anul 1947, fiind amânate *sine die*.

Alegerile s-au ținut în iunie 1949, iar factorul politic era decis să se implice profund. Așteptate cu mult interes, aveau în vedere inclusiv alegerea pentru scaunul de la Galați, la care aspira Antim Nica. Preotul Ioan Pătrășcoiu, prefect de Vâlcea după 1944, dorea și el să ajungă episcop la Galați. De altfel, acesta era verificat la Securitatea Craiova asupra perioadei dinaintea de 23 august 1944, pentru a se stabili în ce măsură persoana în cauză „s-a alăturat luptei forțelor democratice pentru eliberarea țării de sub jugul fascist. Informațiile trebuie să fie foarte precise, pentru a permite să se urmărească trecutul său an cu an, începând din fragedă tinerețe”, se cerea în ordin. Verificările Securității erau determinate de scandalul iscat în jud. Vâlcea de împărțirea formală a averii personale către rudele sale și de afacerile pe care le făcuse în calitatea de prefect⁴⁶.

Însă, încercările lui Antim Nica de a ocupa postul de episcop erau supravegheate din umbră de către Securitate, care primea permanent note informative despre trecutul și manifestările acestuia. „Binevoitorii săi” arătau cum Nica fusese redactor responsabil al revistei „Transnistria creștină”, în timp ce secretar era preotul David Portase, un alt cleric gălățean considerat legionar și autor de articole antisovietice în revista amintită⁴⁷. Mai grav era faptul că astfel de informații și chiar revista, care era interzisă, circulau în rândurile preoților gălățeni care discutau aprins pe marginea ei. De unde denotă faptul că erau contracandidați ai lui Nica care doreau să creeze o stare de spirit potrivnică în mediul religios gălățean⁴⁸. Stare de spirit față de care Securitatea nu o vedea cu ochi buni. De asemenea, s-au folosit scrisorile acuzatoare semnate de „clerul din Galați”, în care din arsenalul de acuzații Antim Nica era arătat, în principal, de faptul că la centrul eparhial s-a înconjurat de „preoți basarabeni legionari”⁴⁹. De fapt, documentele Securității arată cum cei care se opuneau alegerii lui Nica la Galați era din „preoțimea sindicalizată”, care îl acuzau „că a scris cărți contra URSS”⁵⁰.

Din informațiile culese de rețea, Securitatea întocmea referate privitoare la antecedentele și manifestările episcopului Antim Nica, în care se arăta: conținutul antisovietic și anticomunist al textelor publicate în revistele „Transnistria creștină” și „Misionarul”, de la

⁴⁵ ANIC, fond DGP, dosar nr. 75/1946, f. 63.

⁴⁶ *Ibidem*, dosar nr. 76/1946, f. 121, 217. Pentru că nu va reuși să ocupe un scaun episcopal, preotul Pătrășcoiu va fi numit inspector la cabinetul ministrului Teohari Georgescu (ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 148, vol. 4, f. 415).

⁴⁷ ANIC, fond DGP, dosar nr. 77/1946, f. 167. În nota semnată de „Vania Haralambie” se mai arăta că preotul Portase, slujitor la biserica Sf. Haralambie din Galați, prin articolele sale (ex. „Bat clopotele până la Bug”) „își vărsa toată ura sa asupra Uniunii Sovietice”, că a făcut parte din misiunea ce a funcționat la Odesa în vremea războiului și că în postul de la Episcopia Dunării de jos „este întrebuintat ca o unealtă de terorizat preoțimea în vederea alegerii în formă titulară a episcopului Antim Nica” (*Ibidem*).

⁴⁸ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 701, vol. 1, f. 45.

⁴⁹ *Ibidem*, vol. 2, f. 86-87

⁵⁰ *Ibidem*, f. 135.

Chișinău; că la refugiul din 1944 „a adus cu el diferite obiecte ale bisericilor și mănăstirilor din acea regiune [Transnistria și Ismail, n.n.]; a promovat în posturi de răspundere preoți basarabeni; „a avut permanent o atitudine antidemocratică ori de câte ori i se cerea sprijinul pentru o acțiune cetățenească sau socială”; nu a participat „sub nici o formă la campania pentru pace sau la demascarea imperialismului”; „a inițiat scoaterea icoanelor din mănăstiri pentru a oficia slujbe la câmp”; „se consideră democrat față de autorități, își etalează prietenia cu tov. Miron Constantinescu, Petre Constantinescu-Iași, arătând astfel că este în asentimentul guvernului, aceasta pentru a-și acoperi activitatea din trecut. În fond este singurul chiriarh din țară cu activitate fascistă și antonesciană și instigator la războiul antisovietic”⁵¹.

Sintezele Securității, din perioada 1948-1949, aveau la bază mai multe note informative furnizate de sursa „Vania Haralambie”⁵², care era un apropiat al arhimandritului Valerian Zaharia, inspector general la Ministerul Cultelor, unul din pretendenții la un scaun episcopal, dacă nu la Galați sau la Buzău (dacă Antim Angelescu ar fi fost ales la Iași, după cum dorea Justinian), cel puțin ca vicar patriarhal⁵³. Iar scopul întocmirii materialului documentar din anexă nu este altul decât în a bloca ascensiunea lui Antim Nica pe scaunul de la Galați și, dacă am merge mai departe cu analiza, compromiterea acestuia trebuia să ajute la alegerea lui Valerian Zaharia⁵⁴.

Însă, acesta nu era deloc agreat de patriarhul Justinian. Patriarhul a afirmat despre Zaharia că în timpul alegerilor episcopale „s-a pus total în slujba comunismului și că în sânul Sf. Sinod nu are ce căuta un notoriu vândut bolșevicilor”, că este „troianul comuniștilor în Biserica” și că ar prefera „să-și taie mâinile” decât să semneze pentru intrarea lui în Sinod⁵⁵.

Acuzațiile lui Justinian aveau fundament, atâta vreme cât unii din Securitate, precum ofițerul Stănescu Heintz, șeful Serviciului Culte, îl arătau pe Zaharia într-o lumină extrem bună în nota biroului de la un document relativ la alegerile episcopale: „Comentariile lui Rotaru [consilier cultural la Episcopia Buzăului, n.n.] indică starea de spirit a preoțimii reacționare față de eventualitatea promovării într-o muncă de răspundere a lui Valerian Zaharia, arhimandrit și inspector la Ministerul cultelor, responsabilul paginii bisericești din ziarul «Universul». Valerian Zaharia nu se bucură nici de simpatia Patriarhului, care tinde chiar să-l trimeată în judecata Sinodului pentru vina de a fi apărat prin articolele sale o serie de revendicări democratice ale preoțimii, neagreate de Justinian”⁵⁶. Altfel spus, Securitatea susținea promovarea lui Valerian Zaharia în Sinodul BOR, atâta vreme cât era văzut ca „omul guvernului”, față de care patriarhul Justinian refuza categoric.

La alegerile din iunie 1949, nici Antim Nica nu a fost ales la Galați, dar nici Valerian Zaharia nu a putut intra deocamdată în episcopat. Chiar dacă în mediul preoțesc bucureștean

⁵¹ *Ibidem*, vol. 1, f. 47-48. De precizat că, Miron Constantinescu se născuse în 1917 la Chișinău, iar Petru Constantinescu-Iași fusese profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău, în timpul studiilor lui Antim Nica (1928-1932). Aceasta ar fi o explicație pentru sprijinul care îl acordau basarabenilor și, în special, lui Nica.

⁵² Multe din notele informative întocmite de acesta sunt chiar olografe (ex. *Ibidem*, vol. 2, f. 91, 126).

⁵³ ANIC, fond DGP, dosar nr. 77/1946, f. 188; dosar nr. 78/1946, f. 218; dosar nr. 88/1947, f. 74.

⁵⁴ *Ibidem*, dosar nr. 78/1946, f. 192; dosar nr. 88/1947, f. 12-13, 58.

⁵⁵ *Ibidem*, dosar nr. 78/1946, f. 187; dosar nr. 88/1947, f. 21.

⁵⁶ *Ibidem*, dosar nr. 88/1947, f. 45.

se vehicula chiar ideea schimbării patriarhului Justinian, cu arhimandritul Zaharia. Nealegerea acestuia din urmă l-a determinat pe patriarhul Justinian să pornească o campanie de marginalizare a lui, având în vedere chiar trimiterea sa în judecata Sinodului pentru cele scrise în pagina bisericească de la „Universul”⁵⁷.

După eșecul înregistrat de Antim Nica, patriarhul Justinian a făcut tot posibilul pentru reabilitarea lui și numirea într-un post de vicar patriarhal. Gestul era o mulțumire a lui Justinian pentru participarea lui Nica, alături de ierarhii Irineu Mihălcescu și Valerie Moglan, la hirotonirea sa din 1945, printre pușinii din Biserică, la vremea aceea, care acceptaseră acest lucru.

Pentru numirea lui Antim Nica într-un post episcopal, Justinian chiar a depus un memoriu probabil la Ministerul Afacerilor Interne, pe care apoi Securitatea l-a utilizat în munca informativ-operativă. În acest text, Justinian arăta că Antim Nica fusese felicitat de ierarhii ruși după 1945 pentru frumoasa activitate misionară din Transnistria; că pentru poziția sa democratică de după 1945 „clica din jurul patriarhului Nicodim” a încercat trimiterea lui în America, însă el nu s-a lăsat influențat de cercurile bisericești occidentale pentru a pleca din țară; că cele publicate în „Transnistria creștină” sunt „primele tipărituri care ne aduceau o privire autorizată despre starea bisericilor, preoților și episcopilor din Uniunea Sovietică”, care „au fost folosite de noi în combaterea propagandei fasciste”, iar unele afirmații „în spirit dușmănos la adresa Uniunii Sovietice trebuie trecute cu vederea”, deoarece „adevărul de mare importanță nu putea să capete lumina tiparului”. Memoriul se încheia cu câteva considerații la adresa lui Valerian Zaharia, dușmanul lui Antim Nica, despre care Justinian spunea că „a fost comandant legionar în Iași”, că atunci când era director al Seminarului teologic „Veniamin Costachi”, împreună cu elevii, „a dărâmat în 1940 sinagoga cea mare de la Râpa galbenă”, fiind amnistiat de Antonescu, deși alții implicați în aceste evenimente sunt condamnați, pentru toate aceste motive refuzându-l „ca cel mai apropiat sfetnic al meu”⁵⁸, spunea Justinian.

Susținerea lui Antim Nica de către Justinian era văzută de Valerian Zaharia ca „un adânc calcul reacționar”, deoarece episcopul basarabean era considerat „omul Apusului”, din cauza relațiilor pe care le avusese cu Biserica norvegiană „Magne Solheim”. În viziunea lui Zaharia, Antim Nica trebuia să reprezinte garanția lui Justinian pentru „ziua de mâine”⁵⁹.

Demersul lui Justinian s-a bucurat de succes prin recunoașterea de către autoritățile statului, în martie 1950, a lui Antim Nica în calitatea de vicar patriarhal. Adversarul său, Valerian Zaharia, va intra în episcopat în noiembrie 1951, în postul de la Oradea, vacantat în urma scoaterii din scaun a lui Nicolae Popovici și trimiterii sale în recluziune monastică.

⁵⁷ *Ibidem*, dosar nr. 78/1946, f. 236.

⁵⁸ Cr. Păiușan, R. Ciuceanu, *op. cit.*, p. 236-237. Documentul nu este semnat, dar este clar că textul este redactat la inspirația patriarhului Justinian. Mai trebuie precizat faptul că șablonul acuzațiilor aduse la adresa lui Zaharia poate fi întâlnit și în cazul arhimandritului Teoctist Arăpașu, numai că în cazul acesta locul faptelor era București, iar acuzațiile veneau din partea Securității, în baza unor delațiuni smulse în timpul anchetării unor clerici arestați.

⁵⁹ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 701, vol. 2, f. 90.

Securitatea pe urmele clericilor basarabeni

Atenția specială a organelor de represiune asupra clericilor basarabeni, bucovineni și a celor care fuseseră în Transnistria s-a concretizat prin ordinul special permanent nr. 71887 din 13 decembrie 1948. Conform acestuia erau vizați toți acei clerici care „au participat din plin la campania de calomnii împotriva Uniunii Sovietice și a doctrinelor materialiste”, iar acești „refugiați în RPR visează la revenirea lor «victorioasă» în acele teritorii, fiind în fruntea acțiunilor celor mai dușmănoase ortodoxe [sic!]”⁶⁰. Însă, acești clerici, potrivit documentului, au în frunte pe episcopul Antim Nica, cel care în funcția pe care o deține îi favorizează și îi ține aproape.

Reiterarea ordinului de urmărire ale acestor clerici în evidențele Securității la 10 august 1949 presupunea o grăbire a întocmirii unei situații clare (a se vedea al doilea document din anexă). Ca dovadă, Direcțiile regionale încep a trimite către centrala Securității fișe de clerici care conțin datele personale, religia, originea socială, domiciliul, studii, caracterizare, situațiile materială și militară, antecedentele politice și juridice (unele fișe cu semnamente), dar mai ales date despre atitudinea politică din acea vreme. Majoritatea clericilor semnalati figurează ca membri ai Frontului Plugarilor, PMR, unii proveniți din PSD sau ca foști membri ai PNP, până la dizolvarea acestuia sau fără activitate politică. În plan cultural, dar, în fond, tot cu activitate politică, mulți clerici figurau ca membri ARLUS, însă fără activitate. Această atitudine de neimplicare în ARLUS era considerată de autorități ca „antisovietică”. La capitolul studii clericii vizați figurează, majoritatea, cu Seminarul teologic de zece sau opt clase, dar și absolvenți ai școlii de cântăreți. La capitolul vârstă, figurează clerici bătrâni, unii născuți în 1882, dar și mai tineri, cei după 1910, în general fiind licențiați în Teologie. Ofițerii de la Direcția Regională a Securității Pitești, mai riguroși, trimiteau în adresă chiar o categorisire a acestor clerici în funcție de opiniile politice reflectate în materialele informative de care dispuneau:

„Categorია I înglobează pe acei preoți sau călugări reacționari, cu vederi antidemocratice, dar care nu se manifestă pe față contra regimului, ci numai în anturajul prietenilor lor care prezintă încredere și au aceleași vederi ca dâșșii.

Categoria II, o reprezintă preoții și călugării care nu sunt reacționari, însă păstrează o rezervă care se constată prin faptul că aceștia nu sunt încadrați în nici o organizație democratică și nu iau parte la treburile gospodărești ale comunei respective. Aceștia nu sunt periculoși cum sunt cei din categoria I, deoarece aceștia nu se manifestă și nu lansează zvonuri alarmiste politice și religioase.

Categoria III, o reprezintă acei preoți și călugări care în regiunile de unde s-au refugiat au posedat averi considerabile, ajungând unii chiar până a avea 500-600 ha teren arabil etc. Aceștia sunt periculoși deoarece mențin incitarea populației refugiate din Basarabia și Bucovina prin lansarea diferitelor zvonuri că se vor înapoia la averile lor și vor trăi iarăși bine, aceste elemente sunt urmărite îndeaproape de organele noastre.

Categoria IV, o reprezintă elementele care s-au încadrat în organizațiile politice democratice și duc oarecum o muncă de suprafață în aceste organizații, din fișele personale anexate reiese că majoritatea din această categorie sunt încadrați în Frontul Plugarilor. La

⁶⁰ Cr. Păiușan, R. Ciuceanu, *op. cit.*, doc. 79, p. 148.

aceștia se observă că nu sunt complet atașați regimului, lăsând să se întrevadă că totuși mai speră că se va schimba regimul, fapt care reiese clar, că unii preoți încadrați în organizații democratice totuși mai strecoară în sufletele credincioșilor misticismul religios, prin asta abătându-i de la munca constructivă a țării. În rândurile acestora se comentează că în curând biserica va fi separată de stat și că ei atunci vor avea de suferit și că nu vor putea trăi cu ce le va da enoriașii din parohiile respective⁶¹.

Prin urmare, documentul prezentat în anexă a fost redactat pornindu-se de la problema clericilor basarabeni urmăriți de Securitate, prin ordin general permanent, și în contextul alegerilor episcopale din iunie 1949. Potrivit scenariului construit de Securitate, acești clerici urmăriți trebuiau să aibă și un lider, care, în contextul dat și cu pachetul de acuzații la adresa unor episcopi și personalități din mediul bisericesc ortodox, a fost identificat în persoana lui Antim Nica. La rândul lui, acesta era susținut de patriarhul Justinian, cel care era sfătuit de diverse grupuri de clerici cu ștate de plată în partidele istorice PNT, PNL și legionari, fiind menționați preoți cu prestigiu gen Alexandru Nicoreanu, Grigore Cernăianu, mitropolitul Tit Simedrea, fost al Bucovinei, episcopii Efrem Enăchescu, fost locțiitor la Chișinău sau Partenie Ciopron, fost episcop al Armatei și numit vicar patriarhal. Nu întâmplător în notele de la Securitate de multe ori se afirma că patriarhul Justinian se sfătua cu aceștia în problemele cu care Biserica se confrunta⁶².

Cu date preluate de la sursa „Vania Haralambie”, se face referire la Pavel Guciujna, liderul preoțimii basarabene cu antecedente în politica interbelică. Guciujna este arătat ca deputat averescan, apoi trecut de partea lui Octavian Goga în PNC; că împreună cu alți naționali-creștini, precum profesorul Constantin N. Tomescu, „a condus viața bisericească din Basarabia”, prin Asociația clerului basarabean, Banca clerului din Chișinău și ziarul „Raza”, care erau la „dispoziția sa”; după 28 iunie 1940 s-a ocupat de refugiații basarabeni, iar cu influența pe care o avea din partea Veturiei Goga, ar fi determinat alegerea lui Efrem Enăchescu la Chișinău și a lui Antim Nica la Ismail, „a căror discursuri sunt pline de ură împotriva URSS”; că după 1944, Guciujna a reușit să impună la Ministerul Cultelor pe Teofil Pandele și pe Mihai Madan, fost preot în Episcopia de Ismail, la Patriarhia Română în calitate de traducător, în relațiile cu Biserica Rusiei. Tot Guciujna mai este arătat că a scos acte pentru refugiații care, potrivit convenției de armistițiu, trebuiau repatriați. Tot sub influența lui ar fost numit Antim Nica în postul de director al Internatului teologic din București, apoi ca locțiitor la Galați; că se întâlnește cu mai mulți clerici basarabeni (A. Nica, Silvestru Vatric, Dumitru Balaur și Vasile Țepordei) și discută despre viitorul politic al țării, sperând în întoarcerea în Basarabia eliberată de bolșevism⁶³.

Alături de clericii conspiraționiști basarabeni din Capitală erau și cei din provincie, care se manifestau în diferite modalități. În document se vorbește de implicarea în „acțiunea

⁶¹ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 2672, vol. 40, f. 18-19. Securitatea Pitești semnala 123 cazuri de clerici din cei vizați (*Ibidem*, f. 20-21). Mare parte din fișe poartă în partea de jos ștampila „25 mai 1950”. Probabil că pentru evidența centralizată a problemei aceste fișe să fi fost înregistrate abia la data menționată.

⁶² ANIC, fond DGP, dosar nr. 78/1946, f. 170 (nota este furnizată Securității de „V. Haralambie”); dosar nr. 88/1947, f. 28-29.

⁶³ *Ibidem*, dosar nr. 77/1946, f. 130-131.

revanșardă antisovietică” a călugărului Mina Dobzeu, născut în Basarabia. De fapt, era vorba de descoperirea unor înscrisuri, considerate manifeste, cu conținut „antidemocratic și antisovietic”, la percheziția din noiembrie 1948 de la schitul Brădicești, jud. Fălciu, unde ieromonahi erau Gamaliil Cimpoșu, Dosoftei Sofianu și Iachint Ciobanu, „care activaseră pe teritoriul URSS”. Nu este locul să discutăm cum s-a desfășurat acest caz și care au fost consecințele implicării Securității. Cert este că Securitatea considera că de atitudine antisovietică a călugărului Dobzeu nu este străin Cimpoșu, existând astfel premisele pentru suspectarea unui grup basarabean conspiraționist⁶⁴.

De asemenea, sunt semnați și clerici fără „atitudine ostilă regimului”, „atitudine antidemocratică”, „nu se manifestă, fiind foarte precaut” și care astfel își caută „numai de activitate pe tărâm bisericesc”⁶⁵.

O altă categorie a clericilor vizată în acest document este a celor care au slujit în Transnistria. În fișele trimise de regionalele de securitate la București se întâlnesc deseori exprimări de genul că preotul respectiv „și-a adus multă avere, prin furturi și jafuri în Transnistria” și că, desigur, „astăzi țin legături cu vârfurile reacționare din comună. Este înscris în ARLUS fără a duce vreo activitate. Este ostil actualului regim” sau „sunt bănuieți ca în ascuns nutrește idei reacționare” sau „nu s-au observat din partea acestuia manifestări ostile, însă nu inspiră încredere în actualul regim”⁶⁶.

În finalul documentului, Securitatea propunea trimiterea clericilor basarabeni slujitori în Capitală la parohiile foste greco-catolice din Ardeal și Banat, scoaterea din preoție, prin diferite modalități „legale” (pensionare, caterisire, neîncadrare salarială) și urmărirea lor permanentă potrivit unui șablon informativ. Cea mai importantă propunere a ofițerului de Securitate era cea de blocare a ascensiunii lui Antim Nica în postul de mitropolit al Moldovei, desigur fiind puțin exagerată, deoarece aceasta presupunea compromiterea de la orice altă alegere pe un scaun eparhial.

Se pune întrebarea: Care dintre propuneri au fost aprobate? Nu știm ce rezoluții s-au dat pe acest document. Însă din evenimentele care au decurs în această perioadă putem deduce, care dintre propuneri au fost acceptate de superiorii din securitate și Partid.

O parte dintre clericii basarabeni au fost trimiși în Ardeal, după cum am văzut că se începuse încă din toamna lui 1948. Apoi, în privința scoaterii din slujire, încă din februarie 1949 era pensionat preotul Guciuja. În privința lui Antim Nica, acesta nu a fost ales în alegerile din iunie 1949, mai ales din cauza neînțelegerilor ivite între patriarhul Justinian și ministrul Stanciu Stoian, acesta din urmă susținând ideea mutării unor episcopi ardeleni în Vechiul Regat și al alegerii unor foști greco-catolici în locul acestora. În acest context, a fost facilitată blocarea lui Antim Nica și amânate *sine die* alegerile pentru scaunele de la Galați și Iași.

Problema clericilor basarabeni în atenția Securității, cel puțin, a fost suspendată după numirea lui Antim Nica, în februarie 1950, în postul de episcop vicar patriarhal. Ruperea relațiilor lui Nica cu clericii basarabeni, se pare, a contribuit mult la această atitudine a Securității, care era îndrituită de acum să se ocupe și de alte probleme.

⁶⁴ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 2672, vol. 41, f. 169-171.

⁶⁵ *Ibidem*, f. 258-262.

⁶⁶ *Ibidem*, f. 213, 452-453.

Problema preoților basarabeni a fost reluată de Securitate la 6 martie 1957, prin deschiderea unui dosar de verificare, pe numele lui Simion Neaga și Silvestru Vatrîci. În nota de stadiu asupra verificării se arăta că după decesul lui Pavel Guciujna (1953) existau de fapt două grupuri de preoți basarabeni, unul în frunte cu Boris Răduleanu și Vasile Țepordei și altul sub conducerea lui Vladimir Burjoveanu. Aceștia erau văzuți cu „activitate contrarevoluționară” împreună cu foștii profesori de la fosta Facultate de Teologie de la Chișinău, Constantin N. Tomescu și Ion Gh. Savin⁶⁷, recent eliberați din închisoare și cu Teofil Pandele de la Galați, „care face deplasări la București”. Preoții basarabeni se întâlneau deseori la locuința lui Simion Neaga sau Vl. Burjoveanu. Cele două grupări se diferențiau, potrivit documentelor Securității, deoarece unii considerau că după revenirea în Basarabia îl vor așeza ca mitropolit la Chișinău pe profesorul Constantin Tomescu, cu Teofil Pandele vicar, pe când cealaltă grupare îl vedea ca arhiepiscop pe Antim Nica. De asemenea, Securitatea avea în vizor colectele de bani care se făceau la inițiativa clericilor Ion Hagiu și Ion Huștiu pentru profesorii teologi abia eliberați. Grav în ochii celor de la Securitate era faptul că acești clerici erau în relații cu foști oameni politici basarabeni, precum Pantelimon Halippa sau Gherman Pânteș (primar al Odesei între 1941-1944)⁶⁸.

Urmărirea declanșată de Securitate poate fi pusă în legătură și cu repatrierile basarabenilor și bucovinenilor făcute de Uniunea Sovietică în 1956. Printre alți basarabeni, la 6 aprilie 1956, preotul Vasile Țepordei era repatriat din gulagul sovietic. La întoarcere, Țepordei avea să se bucure de sprijinul unor clerici basarabeni, precum episcopul Efreim Enăchescu sau Simion Neaga, cel care a stăruit pe lângă patriarhul Justinian pentru reîncadrarea la o parohie. Același preot Neaga s-a implicat pentru reîncadrarea într-o parohie a preotului Sergiu Roșca, după ce fusese eliberat în 1953. De asemenea, în 1955 fusese repatriat cel mai reprezentativ om politic basarabean, Pan Halippa, care după o detenție la Gherla, în 1957 era eliberat, stabilindu-se la București⁶⁹.

În această situație, Securitatea a trecut la aplicarea unui amplu plan de urmărire informativă, prin dirijarea unui mare număr de informatori care trebuiau să stabilească „activitatea dușmănoasă a tuturor elementelor din acțiune”, să stabilească „dacă nu au legături cu străinătatea sau cu vreun serviciu de spionaj” și toate „legăturile grupului cu elementele ce nu au fost identificate, de la cine primesc sarcini și instrucțiuni pentru desfășurarea activității lor contrarevoluționare”⁷⁰. Securitatea avea în vedere aceste măsuri pentru a preîntâmpina „psihoza unui nou război, în care Basarabia va fi «eliberată», iar aceștia [clericii, n.n.] se vor duce fiecare la căminele lor”⁷¹.

„Activitatea contrarevoluționară” a grupului de basarabeni văzută ca fiind condusă de Constantin Tomescu a fost anihilată prin arestarea acestuia în 1958, împreună cu un grup de foști membri ai Partidului Național-Creștin originari din Basarabia. Timp de aproape doi ani,

⁶⁷ Despre detenția lui Ion Gh. Savin a se vedea la *Un martir al crucii...*, p. 389, n. 32.

⁶⁸ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 5230, f. 557-558, 560-561.

⁶⁹ Vasile Țepordei, *op. cit.*, p. 123-125, 129-130; „Vestitorul ortodoxiei”, an IX, nr. 180, 15-31 mai 1997, p. 2; Alexandru Chiriac, *Pantelimon Halippa (1883-1979)*, în „Arhivele totalitarismului”, an VI, nr. 21, 4/1998, p. 233.

⁷⁰ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 5230, f. 564-568.

⁷¹ *Ibidem*, f. 579.

Securitatea l-a anchetat în special pe Tomescu, considerând că acesta, prin contactele personale pe care le-a făcut în întreaga țară și corespondența purtată, după eliberarea din 1956, a încercat refacerea vechii structuri politice cuziste. Ofițerul anchetator se folosea de unele materiale documentare alcătuite încă din 1948, când informatori, precum „Vania Haralambie”, relatau cum clericii basarabeni în frunte cu Pavel Guciujna făcuseră politică cuzistă. Cum în 1956, Tomescu era văzut ca urmaș al lui A. C. Cuza, pe acest scenariu, a urmat condamnarea în 1960 la 20 de ani muncă silnică și astfel grupul clericilor basarabeni a fost constrâns să nu se mai manifeste în nici un fel⁷².

În timpul anchetării profesorului Constantin N. Tomescu a fost arestat preotul Dimitrie Balaur⁷³. După închiderea bisericii Cașin din Capitală la 22 martie 1959 și arestarea preotului paroh Dumitru Manta, la 4 aprilie același an era reținut de organele Securității bătrânul preot basarabean Balaur. A fost luat din ușa altarului, imediat după săvârșirea Sf. Liturghii. I s-a înscenat un proces în care a fost acuzat de activitate legionară și uneltire contra regimului democrat popular, deoarece biserica în care slujea avea hramul Sf. Arhangheli Mihail și Gavril, dar și pentru articole antisovietice. La 8 septembrie 1959 a fost condamnat la 15 ani temniță grea pentru „activitate contra primului stat socialist din lume (art. 183) și uneltire contra ordinii sociale (art. 209).

În cazul primului articol invocat, procurorul a reținut în rechizitoriu afirmația preotului Balaur în materialul publicat în 1943, intitulat *Destinul unui preot transnistrean*: „Iosif Djugașvili [Stalin, n. n.] va fi blestemat din neam în neam”. Pentru cea de a doua încadrare la rechizitoriu, procurorul s-a folosit de conținutul unei predici ținute de preotul basarabean, plecând de la afirmația „vor veni vremuri grele”, fiind de fapt vorba de tema prigonitorilor de Hristos din a doua Epistolă a Sf. Apostol Pavel către Timotei (cap. 3)⁷⁴.

În loc de concluzii

În cele de mai sus am încercat să conturăm tabloul referitor la situația clericilor basarabeni, bucovineni și a celor care au slujit în Transnistria. Desigur că nu este un demers exhaustiv, dar am încercat să trasăm situația juridică, încercările de reabilitare, atitudinea autorităților comuniste față de aceștia în relația cu URSS. Cu toate problemele cu care se confrunta scena politică din România după venirea trupelor sovietice, clericii basarabeni, în majoritate, nu au fost deportați în URSS. Aceasta, în schimb, nu i-a scutit de urmărirea Securității. Au încercat să se reabiliteze, iar unii chiar să urmeze cariera preoțească. În umbra unor lideri comuniști, cum a fost Constantinescu-Iași, sau a unora din Biserică, clerici, precum

⁷² *Ibidem*, f. 611.

⁷³ Dimitrie Balaur s-a născut la 4 septembrie 1903, la Rezeni, jud. Lăpușna; absolvent al Seminarului teologic din Chișinău și a facultăților de Teologie și Geografie din București; a fost redactor la revista „Biserica Ortodoxă Română”, consilier la Episcopia Hotinului și, din nou, redactor la „Biserica basarabeană”, fiind unul dintre apropiații episcopului Tit Simedrea; a slujit la biserica Foișor (1940-1941), a fost spiritual al Seminarului Nifon din București (1944-1948), apoi slujitor la bisericile Cașin (1948-1959), Răzoare-Drumul Taberei, Sf. Vineri-Titulescu și Sf. Nicolae-Buzești (după 1964), toate din Capitală; după condamnarea primită în 1959 a fost purtat prin penitenciarele din Jilava, Gherla și Periprava, fiind eliberat în iulie 1964 (*The Imprisoned Church...*, p. 71; M. Păcurariu, *Dicționarul ...*, p. 28).

⁷⁴ Elena Teodoreanu, *Preotul Dimitrie Balaur și ai săi...*, în „Memoria”, nr. 9, p. 27-37.

Antim Nica, au reușit să se reabiliteze⁷⁵. Alții, cu antecedente mari în politica interbelică românească și lupta basarabenilor împotriva pericolului comunist, au cunoscut gulagul sovietic sau penitenciarele românești.

Acest prim demers dorim a fi o introducere în cunoașterea problemei legate de clericii basarabeni refugiați dincoace de Prut în 1944. Considerăm că o cunoaștere profundă asupra acestei problematice se poate realiza consultând mai întâi dosarele întocmite de Securitate acestor clerici amenințați permanent de autoritățile comuniste.

Anexă

131/22 aprilie 1949

Notă⁷⁶

Problema clerului refugiat de pe teritoriul Basarabiei și Bucovinei de nord este importantă prin faptul că datorită educației și spiritul reacționar și antisovietic în care acești preoți au trăit și și-au dus activitatea, mare parte din ei continuă să nutrească aceleași sentimente antidemocratice, nutrind în aceeași timp ideea revanșardă, sperând într-o răsturnare a regimului actual și în întoarcerea lor triumfătoare la locurile de unde au venit.

Dar o bună parte din acești preoți (și nu întâmplător tocmai acei care și în trecut au depus activitate în cadrul partidelor istorice sau pe linie legionară) au transformat sentimentele lor ostile în acțiuni îndreptate împotriva regimului democratic, fiind sprijiniți de capii Bisericii Ortodoxe fie tacit, fie direct prin promovări în posturi importante.

Cele mai multe semnalări de activitate ostilă din partea acestor clerici sunt înregistrate pe teritoriul Mitropoliei Moldovei (cu un număr aproximativ de 170 preoți, 28 cântăreți și 14 călugări basarabeni), unde funcționează ca vicar și locțiitor de mitropolit arhierul Teoctist Arăpașu [sic! era arhimandrit], fost legionar, cu activitate intensă, iar azi având influență mare pe lângă Patriarhul Justinian.

Centrul activității antidemocratice din această regiune îl constituie episcopul Antim Nica (Nicof), fost legionar și om de încredere al lui Ică Antonescu, care l-a ridicat la rangul de episcop al Ismailului, iar mai târziu trimițându-l în Transnistria ca vicar al „Misiunii ortodoxe” [sic!]⁷⁷. Antim Nica a dus în trecut o vie activitate legionară și anticomunistă în Basarabia și Transnistria, atât prin predici, cât și prin articole la reviste printre care și la „Transnistria creștină” și la o revistă legionară în cadrul căreia preconiza organizarea Bisericii Ortodoxe în spirit legionar.

⁷⁵ De remarcat faptul că susținerea lui Petre Constantinescu-Iași pentru Antim Nica, dar și pentru alți basarabeni, se poate sesiza numai pentru perioada cât acesta a avut o funcție importantă în guvern, aceea de ministru al Propagandei în primul ministeriat Petru Groza (martie 1945-noiembrie 1946). Chiar dacă fusese numit în 1948 vicepreședinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale, Constantinescu-Iași nu mai avea influența din anii trecuți, mai ales că în martie 1949 s-a desființat Partidul Național Popular, pe care îl conducea. El va reveni în 1953 ca ministru al Cultelor, apoi, din nou, în 1957 la conducerea MAN, când îl va susține pe profesorul Iustin Moiescu pentru scaunul mitropolitan de la Sibiu, apoi, în anul următor, pentru postul de mitropolit al Moldovei și Sucevei.

⁷⁶ Documentul poartă ștampila DGSP, cu nr. 094658 din 10 august 1948.

⁷⁷ Antim Nica a fost vicar al Misiunii Ortodoxe Române din Transnistria între 1941-1944, iar din 10 martie 1944 a fost episcop la Ismail.

După reîntoarcerea sa din Transnistria, Antim Nica este promovat în postul de episcop al Galațiului, funcție pe care o îndeplinește și azi și în cadrul căreia nu și-a încetat activitatea dușmănoasă nici după 23 august 1944.

Astfel, Antim Nica sprijină pe Nichifor Dorobanțu⁷⁸, fost ofițer, legionar, urmărit de autorități, îndemnându-l să treacă la monahism și trimițându-l la mănăstirea Cocoșul-Tulcea pentru a-i camufla astfel trecutul. Nichifor Dorobanțu a sprijinit astfel, continuă la rândul său să ducă o activitate de sprijinire și ajutorare a elementelor dubioase și urmărite de autorități, fiind încurajat și de fostul stareț al acestei mănăstiri, Antim Tabacu, care a fost adus în Transnistria de către Antim Nica (unde s-a purtat ca un zbir) și adus tot de Nica la Galați și promovat în postul de stareț, iar recent avansat în funcția de exarh al mănăstirilor din regiunea Dunărea de Jos.

Dar activitatea lui Antim Nica dinainte și după 23 august 1944 nu-l împiedică totuși să speră că va fi ales mitropolit al Moldovei (fapt ce se discută din ce în ce mai serios în cercurile preoțești) bazându-se pe sprijinul lui Justinian, după cum reiese chiar din cele spuse de el către Cristea Fârșerotu, inspector la Ministerul Cultelor și anume că Patriarhul l-a asigurat că va fi mitropolit „în schimbul garanției lui Nica că îi va fi recunoscător în cazul când se vor ivi evenimente serioase în viitor”.

Influența atitudinii ostile adoptată de Antim Nica se remarcă în activitatea și atitudinea celorlalți preoți din cadrul Episcopiei Galațiului și din împrejurimi.

Astfel e cazul preotului Portase David din Galați, fost legionar, funcționând în trecut în Basarabia și mai târziu în Transnistria, unde a dus o intensă propagandă antisovietică și anticomunistă. După 23 august 1944 a încercat să se strecoare încadrându-se în PSD, dar scos afară la unificare, iar azi își exprimă convingerea oricând are ocazia că numai un război antisovietic „ne poate scăpa de comuniști”.

Preotul Vârgolici Simion din Galați, fost la Sulina, iar în timpul războiului la Dubăsari-Transnistria, fost activist PNT Maniu în cadrul căruia a fost delegat la alegerile din 1946, în prezent instigă populația de la amvon sub masca predicilor religioase, împotriva regimului democratic.

Aceștia sunt în strânsă legătură cu următorii preoți de pe teritoriul Mitropoliei Ungrovlahiei (în cadrul căreia există aproximativ 220 de preoți, 52 cântăreți și 20 de călugări basarabeni, cu Capitala, fără județul Ilfov): Cășaru Ștefan⁷⁹, din Brăila, încadrat în prezent în Fr. Plugarilor, fost student teolog la Cernăuți și mai târziu preot la Ismail, fost legionar participant la rebeliune, fapt pentru care a suferit o condamnare. Cășaru a fost numit în anul 1940, cu ajutorul Gărzii de Fier, subdirector la seminarul Sf. Andrei din Galați. După 23 august 1944, cu sprijinul episcopului de Buzău, Antim Anghelescu, este numit protoiereu al

⁷⁸ Licențiat în Litere și Filosofie, profesor suplinitor la Școala de cântăreți din Mănăstirea Cocoș și solicitat de episcopul Antim Nica să predice în bisericile din Galați (ANIC, fond DGP, dosar nr. 77/1946, f. 345).

⁷⁹ Ștefan Cășaru, născut în 1911, în Rușețu, jud. Brăila, licențiat în Teologie în 1938; slujitor la două parohii din Maramureș, apoi din 1940 la Sf. Spiridon din Galați și subdirector la Seminarul Sf. Andrei din localitate, se arată într-o notă informativă primită de Securitate, din 3 ianuarie 1949. După rebeliunea legionară, Cășaru a slujit la Cișmichioi, jud. Ismail. După 1945, cu sprijinul preotului Vasile Holbură, a ajuns preot la Sf. Constantin din Brăila, apoi protoiereu pe județ (ANIC, fond DGP, dosar nr. 76/1946, f. 16).

județului Brăila. În prezent întreține legături cu preoții reacționari și foști colaboratori. A fost în strânsă legătură cu preotul Radu Stanciu din Brăila, condamnat pentru activitate antidemocratică, iar într-o ședință sindicală recentă a propus membrilor strângerea unei sume de bani pentru preotul Mogoș Constantinescu din Foldești-Covurlui, care este bolnav și cu care a colaborat în mișcarea legionară.

Preotul Vasile Holbură, din Brăila, a fost hirotonit la Chișinău, numit apoi protoiereu al județului Ismail. A fost membru PNȚ Maniu, iar în prezent în Fr. Plugarilor, manifestându-se împotriva regimului democrat și a Uniunii Sovietice și comentând defavorabil toate reformele democratice. S-a exprimat față de preotul Vârgolici Constantin și [de] Moisescu Nicolae că „mai bine să te împuști, decât să stai sub conducerea hoardelor bolșevice”.

Georgescu Grigore, preot în comuna Chercea-Brăila, fost la Ismail împreună cu Vasile Holbură, în trecut membru PNȚ Maniu, în prezent neîncadrat în nici un partid politic, este un element periculos întrucât duce atât el cât și soția sa o vie propagandă antiguvernamentală⁸⁰.

Nucleul de reacționari basarabeni în legătură cu Antim Nica au în frunte pe preotul Guciuja Pavel, din București, biserica Mavrogheni, care este unul din capii instigatorilor din rândul preoților refugiați din Basarabia, cultivând ideea revanșardă și întreținând ura împotriva URSS și ideea unui război apropiat antisovietic. Guciuja a fost deputat averescan, punându-se mai târziu în slujba cuzismului. În Basarabia a dus o intensă campanie de ațâțare la război împotriva URSS, iar după 23 august 1944 își menține influența în cadrul Bisericii ortodoxe și astfel reușește să impună pe arhimandritul Pandele Teofil la Ministerul Cultelor (care a funcționat pe lângă Misiunea Transnistriei și la care s-a găsit material compromițător în urma unei percheziții)⁸¹ și pe preotul Mihai Madan, funcționând, în trecut la Ismail, într-o funcție la Patriarhie⁸².

Datorită influenței lui Guciuja și colaboratorilor săi impuși în posturi importante, Antim Nica a fost numit episcop locotenent la Galați. În octombrie 1948, fiul lui Guciuja este [învinuit] pentru activitate legionară, fapt care a atras și arestarea sa [...], fiind eliberat după câteva zile, la intervenția Patriarhului Justinian.

⁸⁰ Grigore Georgescu, născut la 15 ianuarie 1910 în Brăila; a slujit la Nedelcu Chercea, jud. Brăila; în 1949 a fost arestat și condamnat prin sentința nr. 3454/1949 a Tribunalului Militar Galați la trei ani închisoare pentru „instigare publică” (Vasile Manea, *Preoți ortodocși în închisorile comuniste*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2004, p. 119).

⁸¹ După ocuparea postului de subdirector contabil, apoi inspector general la Ministerul Cultelor în vremea lui Burducea, Teofil Pandele a fost numit stareț la mănăstirea prahoveană Ghighiu, pentru ca, din decembrie 1948, să ajungă contabil șef la Cancelaria Sf. Sinod. Într-o notă din 13 ianuarie 1949, acesta era semnalat că „își bate joc de cei ce asistă la citirea «Scânteii» și declară, mai ales după Anul Nou, că vremurile se vor schimba curând și va redeveni ceea ce a fost” (ANIC, fond DGP, dosar nr. 76/1946, f. 40; dosar nr. 77/1946, f. 387).

⁸² După august 1944 acesta a fost interpret de Limba rusă la Cancelaria patriarhală, alături de preotul Alexandru Scvoznicov (Severin), tot basarabean; l-a însoțit pe patriarhul Nicodim în vizita efectuată în 1946 în Rusia și la cea făcută de patriarhul Alexei în 1947 în România; a fost interpret la funerariile patriarhului Nicodim; a fost slujitor la biserica Batiștei din Capitală (Dudu Velicu, *op. cit.*, vol. 1, p. 46, 178, 182, 238; vol. 2. p. 26-27, 78). Despre Alexandru Severin, a se vedea în M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 438.

În prezent, Guciuja întreține legături cu: preotul Dumitru Balaur din București, str. Mărăști, nr. 22, fost consilier la secția culturală din Bălți, unde a propagat ura împotriva URSS, scriind la diferite reviste, cu preotul D. Popescu, fost secretar eparhial la Bălți, în prezent subdirector la Sf. Sinod, care îi furnizează lui Guciuja știri din cadrul PMR, Sf. Sinod și Ministerul cultelor. Preotul D. Popescu și Dumitru Balaur, împreună cu Partenie Ciopron, fostul episcop al Armatei, au adus o tipografie din Basarabia pe care au depozitat-o la Alba Iulia în subsolul Episcopiei militare și pe care mai târziu, fiind descoperită „au donat-o” Patriarhului.

Guciuja păstrează și azi relațiile începute încă de pe timpul când era șef al clerului basarabean, cu Alexandru Nicoreanu⁸³, preot la biserica Popa Chițu, București, fost președinte al Asociației Generale a Clerului, care în calitate pe care o avea a propus decorarea lui Antonescu pentru războiul dus împotriva comunismului. Nicoreanu este astăzi considerat fruntașul preoților foști activiști ai partidelor istorice, el însuși fiind deputat averescan, apoi fruntaș manist, iar după 23 august 1944 președinte al preoților maniști din Capitală. Nicoreanu a reușit să-și plaseze „oamenii săi” în posturi importante datorită politicii de duplicitate a lui Justinian care vede în Nicoreanu un sprijin în „evenimente viitoare”. Astfel e cazul consilierilor referenți la Patriarhie numiți de Justinian și anume, Gheorghe Soare, Dimitrie Cristescu, Gheorghe Pașoiu și Simion Neaga⁸⁴, a preoților Alexandru Săvulescu⁸⁵, Gheorghe Vintilescu și Godeanu la Consistoriul central, precum și Zotu la Direcția Sf. Sinod, care sunt considerați „creaturile lui Nicoreanu”, iar încadrarea lor reprezintă o întărire a influenței național-țărăniște și liberale asupra Patriarhului.

⁸³ Alexandru Nicoreanu, n. în 1890, în Tămădău, jud. Ilfov, membru PNT, considerat „stegarul preoțimii Capitalei”; prieten cu patriarhul Justinian de pe vremea când împreună făceau parte din comitetul de conducere al Asociației Generale a Clerului Ortodox din România. Într-o notă din 27 noiembrie 1948 este arătat ca unul care a fost permanent pe poziție de adversitate cu UPD, până la 5 iunie 1948, când a fost desființată. În aceeași notă, sursa „Mihai” arată că dacă Nicoreanu nu ar fi beneficiat de protecția lui Justinian „demult ar fi înfundat pușcări” (ANIC, fond DGP, dosar nr. 76/1946, f. 200-202; dosar nr. 75/1946, f. 294; dosar nr. 77/1946, f. 62).

⁸⁴ La 18 noiembrie 1948, preotul Neaga era semnalat cu afirmații relative la viața religioasă din Rusia sovietică, după vizita efectuată la Moscova cu prilejul conferinței panortodoxe din iulie același an. Afirmațiile sale erau după marota lansată încă din perioada interbelică: „Preoții nu au voie să poarte costum clerical pe străzi și în localuri publice cu excepția bisericilor. Clericii nu pot fi membri ai Partidului. Preotul nu are voie să însoțească cortegiul mortului în drum spre cimitir, dar poate veni pe alt drum spre mormânt pentru a citi rugăciunile cuvenite. Pentru o biserică deschisă, un număr aproape însutit sunt închise. În URSS îmbrăcămintea populației este standardizată, obiectele de cult sunt foarte scumpe și încă mai există cozi la pâine” (ANIC, fond DGP, dosar nr. 75/1946, f. 239-239v). Neaga făcuse aceste afirmații după ce în august 1948 ținuse o conferință despre realitățile religioase din URSS, la sediul societății preoțești „Ajutorul” din București (Dudu Velicu, *op. cit.*, vol. 2, p. 100).

⁸⁵ Licențiat în Teologie, inspector general în Ministerul Cultelor timp de 27 de ani și preot la biserica Sf. Spiridon Nou din București, apreciat în munca sa, înscris formal în Frontul Plugarilor, „este supus ordinii noi, însă nu corespunde noilor cerințe”, se arată într-o notă din noiembrie 1948; în 1949 a fost numit consilier patriarhal (ANIC, fond DGP, dosar nr. 75/1946, f. 253-254; dosar nr. 77/1946, f. 292).

Acțiunile duse de Nicoreanu sunt analizate împreună cu Guciujna și Dumitrăchescu Leonida din București, biserica Dobroteasa, PNȚ-ist și rudă cu Mihalache⁸⁶.

Din anturajul lui Guciujna mai face parte și Silvestru Vatrîci, preot, trimis în anul 1942 în Transnistria ca tehnician și consilier pe lângă fostul mitropolit Visarion Puiu, stabilindu-se la Odessa, de unde a transportat bunuri jefuite, dintre care o parte au fost restituite în urma unei anchete. A mai rămas în posesia unui atelier cu tot utilajul pentru fabricarea odoarelor bisericești, adus din Transnistria și instalat în București, str. Bradului, nr. 21, evacuând de acolo forțat niște familii evreiești. În februarie 1949, Vatrîci a fost numit conducător al atelierului de odoare bisericești din Institutul Biblic, odată cu schimbarea de către Justinian a vechiului comitet al Institutului Biblic pe motiv că „au fost prea compromiși față de guvernul actual” și înlocuindu-le cu elemente ca Vatrîci.

Printre figurile mai importante, prin trecutul lor politic sau prin atitudinea lor prezentă se numără și următorii preoți basarabeni din Capitală: frații Hagiu Petre și Hagiu Ion, primul de la biserica Popa Soare, funcționând în trecut în județul Ismail și Cetatea Albă, fost inspector la Ministerul Cultelor pe timpul când ministru era Radu Roșculeț, cunoscut simpatizant legionar și fiind chiar în relații cu legionari ca Dimitrie Veștemeanu și alții, iar azi exprimându-și sentimentele reacționare într-un anturaj format din: preotul Valeriu lordăchescu, profesor la Institutul teologic din Capitală, fost profesor la Institutul teologic din Chișinău, autor al cărții anticomuniste „Comunism și creștinism”⁸⁷; Cristescu Grigore, preot la biserica Pitar Moș fost legionar, Dimitrie Veștemeanu și alții.

Ion Hagiu⁸⁸, domiciliat în București, str. Dârștelor, nr. 13, fost consilier referent la Ismail, unde a depus o activitate însemnată legionară, este văzut în același anturaj cu fratele său.

Ambii frați Hagiu sunt în prezent plecați în Ardeal cu lotul de preoți trimiși pentru a servi în bisericile foste greco-catolice.

Tot în anturajul fraților Hagiu a mai fost văzut deseori Berezescu Pavel din București, str. Justiției, nr. 32, fost diacon la eparhia Ismailului, timp în care a făcut politică cuzistă, fiind încadrat în „Partidul Național Creștin”.

⁸⁶ Leon Dumitrăchescu, născut la 22 aprilie 1893 în Cucuteni, jud. Dâmbovița; slujitor în București; în perioada 15 august 1952-16 august 1953, a fost deținut la Canal; a fost cumnat cu marele om politic Ion Mihalache (V. Manea, *op. cit.*, p. 102).

⁸⁷ Acest profesor era semnalat cu lucrarea incriminatorie prin nota din 7 februarie 1949 de către informatorul „M. Stănescu”, care nu este exclus să fie chiar Dumitru Veștemeanu, unul dintre cei din anturajul lui Valeriu lordăchescu (ANIC, fond DGP, dosar nr. 76/1946, f. 175).

⁸⁸ Ioan Hagiu s-a născut la 24 ianuarie 1911, în Dumitrești, jud. Ismail; înainte de a pleca în misiune în Ardeal a slujit la biserica „Cuțitul de Argint” din București; a funcționat în calitate de consilier referent la Episcopiiile din Huși, Curtea de Argeș și Ismail; potrivit unei note biografice din 20 noiembrie 1948 Hagiu „a fost văzut în anturajul lui Dumitru Veștemeanu și Grigore Cristescu”.

Fratele său, Petre Hagiu, născut la 23 august 1908, în Dumitrești, jud. Ismail; a fost protopop de Cetatea Albă; a slujit la biserica „Popa Soare” din Capitală, până la 5 noiembrie 1948, când a fost trimis ca misionar la fostele parohii greco-catolice din Ardeal; unele surse susțin că ar fi decedat, în anul 1961, în penitenciarul Botoșani (ANIC, fond DGP, dosar nr. 75/1946, f. 255; V. Manea, *op. cit.*, p. 127).

Damian Pânzaru, originar din județul Orhei, fost om de încredere al lui Visarion Puiu (criminal de război și fugit din țară) cu care a fost împreună la Odesa, iar în 1944 numit intendent la Patriarhie, funcție în cadrul căreia și astăzi i se dau misiuni de încredere. Astfel fiind însărcinat, în mod discret, să amenajeze mănăstirea Căldărușani pentru preoții [greco-catolici, n.n.] cărora li s-a fixat acest domiciliu și care au fost mutați de la Neamț, Damian Pânzaru a difuzat această știre printre toți funcționarii Patriarhiei care l-a rândul lor au transmis-o mai departe în cercurile clericale.

Preoții Bușilă Alexandru, din București, str. Popa Savu, nr. 17, originar din județul Tighina și Grosu Nicolae, de la biserica Progresul II, care a funcționat în trecut ca protopop al județului Tighina, s-au exprimat cu ocazia trimerii lor în Ardeal pentru a sluji la bisericile foste greco-catolice că „din Basarabia au putut fugi din Ardeal nu vor mai avea această posibilitate”, căutând prin aceasta a propaga ideea unui nou război antisovietic.

Vărtosu Haralambie, de la biserica Zlătari, funcționând în trecut în județul Soroca, fost colaborator al lui Visarion Puiu, care l-a avansat la gradul de protopop al județului Soroca. În prezent este bun prieten cu Toma Chiricuță, preot la aceeași biserică.

Cojocar Haralambie, domiciliat în str. Troțușului, nr. 84, fost diacon, prefect de studii la internatul teologic din Chișinău, ducând în acel timp o vie activitate legionară printre studenții aceluși internat. Cojocar ținea ședințe legionare împreună cu Struc Ion, Paiu Costache, în prezent la Sibiu, precum și cu frații Brighidău Petre, în prezent la biserica Ilie Calinderu, din București, care l-a cunoscut personal pe Zelea Codreanu și care a organizat tabere de muncă pe malul Prutului și cu Brighidău Teodor, în prezent la Iași.

Vasilian Ion, de la biserica Sf. Nicolae Sârbi, fost profesor la Seminarul de la Ismail, mai târziu funcționând la Episcopia din Galați, iar din 1938 înscris în mișcarea legionară, funcționând ca șef al partidului „Totul pentru țară”, din jud. Tulcea. În timpul rebeliunii se afla la Galați ca director al seminarului. Vasilian a suferit două condamnări pentru activitate legionară, una în 1941 fiind însă achitat și alta în 1948, când a stat câteva luni în lagărul de la Miercurea Ciuc⁸⁹.

Reteanu Calistrat, preot la biserica Slobozia, București, în trecut s-a numit Caciur Calistrat și a activat în mișcarea legionară în 1937, pe când era preot la Suceava. În 1938 a luat parte la parastasul pentru Moța și Marin. În 1941 a fost membru în senatul legionar județean. În 1938 a fost dat în judecată și condamnat mai târziu la un an de lagăr în Transnistria. În 1941 a fost internat în lagărul de la Tg. Jiu, de unde a fost eliberat în 1943.

Ștefănescu Constantin, preot la biserica Spirea Nouă, București, a fost hirotonisit diacon la Episcopia Ismailului și a funcționat ca preot în județul Cetatea Albă. Este semnalat că ar fi simpatizat cu legionarii, iar în prezent își manifestă ostilitatea față de regimul democratic oricând are ocazia. Astfel, în cursul anului 1948 și-a manifestat aceste sentimente față de alții criticând nefavorabil Sindicatul și măsurile luate de organele sindicale cum ar fi citirea „Scânteii”, întrecerile etc.

Preotul Roșca Sergiu, domiciliat în str. Iosif Niculescu, nr. 27, pe timpul când era în Basarabia simpatiza cu Partidul Național Creștin cuzist, colaborând totodată la ziarul „Raza”.

⁸⁹ Legătura lui Vasilian cu Antim Nica este că prin acesta episcopul a cumpărat o mașină, pe care, se spune în document, o ținea în București (ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 701, vol. 2, f. 137).

Soția sa este în prezent funcționară la Ministerul cultelor ca dactilografă la cabinetul dlui. Ministru.

Biru Victor (Belicov)⁹⁰, diacon la biserica Bucur, str. Radu vodă, originar din jud. Bălți, a fost cercetat pe timpul lui Antonescu pentru activitatea legionară, fiind însă eliberat, iar astăzi este semnalat că continuă să păstreze legături cu diferiți legionari⁹¹.

Dar cazuri de atitudine dușmănoasă adoptată de preoți basarabeni sunt semnalate pe întreg teritoriul acestor două mitropolii și anume:

Ierodiaconul Dobzeu Mihai (Mina)⁹², de la schitul Brădicești, jud. Fălciu, originar din jud. Lăpușna, element fanatic și reacționar, în februarie 1948 a afișat manifeste antidemocratice în comună, iar în noiembrie 1948 în urma unei percheziții s-au găsit în chilie sa predici scrise cu conținut antimarxist și antidemocratic. După reforma învățământului Dobzeu îndemna populația să trimită copii la biserică, instigând împotriva guvernului care „vrea să distrugă religia”, după cum s-a exprimat.

Captarencu Alexandru, preot misionar din Huși, originar din Crimeea, neînscris în nici un partid politic, aduce injurii membrilor guvernului, criticând nefavorabil reformele democratice și îndemnând populația să nu participe la munca voluntară.

Preotul Barcare Nichifor, din Huși, neînscris în prezent în nici un partid politic, nutrește idei revanșarde exprimându-se față de alte persoane că dorește să reintre în posesia vilei sale și a celor 5 ha vie ce le-a avut în Basarabia.

Carp Vasile, cântăreț bisericesc, din comuna Gura Hobotin, jud. Fălciu, membru în Fr. Plugarilor, se îmbată des și în stare de ebrietate insultă guvernul actual. În decembrie 1948, în stare de ebrietate a adus insulte tov. Maria Tăutu, deputată de Fălciu.

Popescu Anton⁹³, preot pensionar din Huși, în trecut a dus o propagandă antimuncitorească și antidemocrată în cadrul unei publicații religioase scoasă de el în 1933 la care a adăugat mai târziu o vie propagandă antisovietică în „Cronica Hușilor” și alte publicații. În timpul războiului a fost trimis ca misionar în Transnistria, unde și-a continuat propaganda sa. În 1945 este trimis în lagăr, făcându-se vinovat de dezastrul țării, iar după eliberare reușește să obțină reintegrarea în postul de consilier referent, calitate care îi dă dreptul să se deplaseze pe mai multe județe și să facă numiri de preoți. De asemenea, este reintegrat din

⁹⁰ Victor Biru, născut la 31 octombrie 1909 în Fălești, jud. Bălți, a fost arestat în perioada 1951-1955, pentru „activitate legionară” (V. Manea, *op. cit.*, p. 50).

⁹¹ Aceeași exprimare se găsește în nota din 12 februarie 1949 a DSC (ANIC, fond DGP, dosar nr. 76/1946, f. 178).

⁹² Mina Dobzeu s-a născut la 6 noiembrie 1921, în Grozești, jud. Călărași, Basarabia; a intrat ca frate la mănăstirea Hâncu din Basarabia, unde a absolvit șapte clase elementare, apoi s-a mutat la mănăstirea Căldărușani, unde a învățat arta sculpturii în lemn; a urmat Școala de cântăreți de la Constanța, iar în 1948 a fost hirotonit ierodiacon la Episcopia Hușilor; după o serie de proteste la adresa autorităților civile pentru atitudinea potrivnică Bisericii, a primit domiciliu obligatoriu la mănăstirea Brădicești; arestat în 1959 și condamnat în februarie 1960 la șapte ani închisoare și eliberat în iunie 1964; slujește la parohia Jimbor, jud. Cluj, apoi din 1969 la mănăstirea Sf. Apostoli din Huși, fosta catedrală episcopală (*The Imprisoned...*, p. 154).

⁹³ Anton Popescu, născut în 1896; a fost consilier referent la Episcopia Hușilor, până la desființarea din 1948 și paroh la biserica Sf. Dumitru din Huși; între anii 1950-1954 a fost deținut la Aiud (V. Manea, *op. cit.*, p. 203).

oficiu în funcția de director al căminelor culturale din jud. Fălciu. Preotul Popescu poartă corespondență cu arestații din lagărul „Galata” din Iași, prin diverși curieri și prin intermediul Dnei Papanaga.

Preotul Leonida Șerban, din comuna Ungureni, jud. Botoșani, funcționând în trecut în județul Soroca, în prezent nefiind încadrat în nici o organizație politică. Face propagandă nefavorabilă în legătură cu colectivizarea pământului căutând să influențeze pe țărani.

Ciornei Vasile, din comuna Tudora-Botoșani a funcționat în trecut ca preot în jud. Bălți, unde a activat pe linie legionară și apoi încadrându-se în PNȚ Maniu și desfășurând o vie propagandă antidemocratică, fiind numit delegat în 1946 la alegeri. În 1947, Ciornei s-a încadrat în Fr. Plugarilor de unde însă a fost exclus pentru activitatea dușmănoasă. În primăvara anului 1948 a intrigat pe țărani reușind să antreneze cca. 400 din ei pentru a merge la Prefect să-l oblige să-i scutească de colectare.

Moldoveanu Dumitru, preotul din județul Baia, fost legionar, șef de garnizoană în jud. Botoșani și mai târziu funcționar în Transnistria unde a comis abuzuri și acte de cruzime, este semnalat că ar întreține legături cu diverși legionari.

Horică Gavrilă, călugăr la mănăstirea Râșca-Baia, originar în Basarabia, jud. Orhei, este dușmănos regimului, manifestându-se pe linie mistică religioasă, fiind un înfocat agitator stilist în prezent, fapt pentru care în 1936 a fost condamnat la un an închisoare.

Bălan Mircea, preot în Șendricani, jud. Dorohoi, originar din Storojineț, în trecut simpatizant PNȚ Maniu, iar în prezent încadrat în Fr. Plugarilor, unde nu depune activitate. Întreține legături cu moșierii din regiune, printre care și cu moșierul Th. Ungureanu. În martie 1948, în localul Primăriei s-a exprimat față de alții cu nemulțumire față de echipele de deparazitare ieșite pe teren duminica, adăugând că speră să se reîntoarcă partidele istorice la cărmuirea țării.

Bârzu Teoder, preot în Hilișeu-Dorohoi, originar din Basarabia, fost simpatizant legionar, iar apoi simpatizant PNȚ, fost în trecut trimis în judecată pentru agitație. În septembrie 1948 a instigat țărani împotriva regimului, demonstrându-le că țara este condusă numai de „jidani”.

Guțu Ilie, preot în Drăgușeni-Dorohoi, originar în jud. Hotin, a dus o propagandă electorală în favoarea PNȚ Maniu la alegerile din 1946 fără să fi fost înscris în partid, iar mai târziu căutând prilejuri de a defăima măsurile luate de guvern. Astfel, în 1948 s-a folosit de acțiunea de combatere a tifosului pentru a o critica și comenta nefavorabil.

Bojescu Nicolae, preot din Mănăstioara-Rădăuți, originar din Storojineț, fost simpatizant legionar, își manifestă deschis dorința revanșardă față de URSS, sperând să se reîntoarcă la averea lăsată în acele locuri. Întreține legături cu diferiți cetățeni refugiați din Basarabia.

Rusu Radu, preot în Șcheia-Suceava, originar din jud. Cernăuți, unde a funcționat ca preot, în trecut neîncadrat în nici un partid politic, strecurat în PMR provenit din PSD, dar fiind exclus din partid mai târziu pe motivul că cele 3 calendare Scânteia date spre distribuire le-a pus în mod demonstrativ în closet.

Rusu Constantin, din Tg. Trotuș-Bacău, a funcționat în trecut în județul Bălți, în prezent încadrat în Fr. Plugarilor manifestându-se însă ostil în orice ocazie. Cu ocazia unei nunți la care se afla s-a exprimat că trăim timpuri grele și că vom trăi timpuri și mai grele. A fost semnalat, de asemenea, că a sabotat colectările.

Pancu Gheorghe, cu ultimul domiciliu în comuna Boghicea-Roman, a activat în mișcarea legionară în prezent arestat.

Pe teritoriul Mitropoliei Olteniei (în cuprinsul căreia sunt aproximativ 280 de preoți, 85 cântăreți și 17 călugări basarabeni) există o stare de spirit agitată datorită zvonurilor provenite din cercurile clerului ortodox, zvonuri de care sunt străini preoții basarabeni.

Astfel e cazul preoților Chiriță Leonida și Puriteanu și a cântărețului pensionar Cepoi Ravotschi, toți din comuna Filiași-Dolj, care agită spiritele prin difuzare de zvonuri după care „toți refugiații din Basarabia vor fi trimiși în Siberia” sau cultivă ideea de a fugi în altă parte pentru a nu fi aflați de autorități.

În cadrul Mitropoliei Ardealului există cca. 70 de preoți, 15 cântăreți, 4 călugări basarabeni, fiind semnalate diverse cazuri de activitate antidemocratică din partea acestor preoți, cazuri care se datorează în mare măsură influenței venită din partea mitropolitului Nicolae Bălan, care are la activul său o activitate bogată naționalistă și reacționară atât înainte, cât și după 23 august 1944 și a celor doi episcopi Nicolae Popovici al Oradiei, om cu influență în timpul dictaturii antonesciene când a făcut parte din misiunea religioasă din Basarabia. La cererea sa, N. Popovici a primit încuviințarea lui Antonescu de a pleca pe front pentru a însoți armatele, deplasându-se astfel la Tiraspol și Crimeea, fiind tot timpul însoțit de actualul secretar al Episcopiei, Aurel Dărăban. În prezent se manifestă pe față împotriva regimului democratic, difuzând ideea unui război victorios al anglo-americanilor împotriva URSS. Episcopul Popovici a dat afară pe reprezentantul Sindicatului respectiv de la o ședință ținută în cadrul episcopiei, deoarece nu era de acord cu propunerile sale de numiri și avansări, propuneri favorabile numai pentru „oameni săi”. În februarie a.c., cu ocazia unui discurs ținut în sala Direcției Miliției din Sighet, vorbind despre Horea, Cloșca și Crișan, a ticituit fraze cu un vădit conținut naționalist, întrebuițând cunoscute expresii șovine ca: „neamul românesc”, „sângele românesc” și altele. Tot în cursul acestui an s-a mai exprimat într-un cerc de prieteni și colegi, că nu-i pasă dacă la București „românismul este anemiatic”, deoarece aici „la frontieră pulsează puternic”.

Nicolae Colan, episcopul Clujului, fost simpatizant legionar, fapt pentru care a celebrat slujba religioasă în fața gării Cluj la catafalcul lui Moța și Marin, astăzi ia măsuri în cadrul episcopiei sale, menite să creeze o stare de spirit nefavorabilă regimului actual. Exemplu: a interzis preoților din comunele învecinate de a oficia slujbe în comuna Iernut-Tr. Mică, comună rămasă fără preot în urma unificării, fapt ce a dat naștere la agitație în sânul credincioșilor.

Prin prisma încurajării venită de la acești capi ai Bisericii Ortodoxe din Ardeal, trebuie privită și activitatea preoților basarabeni, printre care se numără și următoarele cazuri:

Bujoreanu Viorel, preot la Mitropolia Sibiu, fost legionar, iar după 23 august 1944 un timp foarte scurt a fost membru în PSD. În trecut a funcționat ca preot la Cernăuți, iar în prezent își duce activitatea ostilă regimului democratic pe linia „Oastei Domnului”, propagând cu fanatism încadrarea în această asociație religioasă și ascultând orbește de directivele date de Nicolae Bălan, conducătorul „Oastei Domnului”.

Șeuș Traian, din Sitani-Bihor, originar din Storojineț, fost simpatizant PNT-ist, în prezent are o atitudine antidemocratică și întreține legături cu chiaburii din sat.

Pescaru Traian, preot în comuna Roateș-Tr. Mare, originar din Cernăuți, de unde s-a refugiat, întreține o atmosferă ostilă față de regimul actual și URSS.

Bolohan Lazăr, din Dumbrăveni-Tr. Mică, născut în 1884, refugiat din Basarabia, duce propagandă mistică religioasă printre credincioși. În august 1948 a primit o scrisoare de la un preot din America, scrisoare cu conținut antidemocratic și plină de laude pentru fostul rege Mihai.

Albulescu Pantelimon, preot în Câmpeni-Turda, în trecut a funcționat la Cernăuți, iar azi duce o propagandă antidemocratică. În cadrul școlii din comună unde funcționează ca profesor a luat o atitudine ostilă față de reforma învățământului criticând-o nefavorabil. Albulescu a concediat cantorul bisericii la care slujește, om atașat regimului, înlocuindu-l cu un element legionar.

Ciortan Ștefan, cu ultimul domiciliu în Comana-Făgăraș, fost membru PNȚ-Maniu, cu activitate intensă la alegerile din 1946, a dus și după aceea o vie propagandă antidemocratică și antiguvernamentală. În 1947 a refuzat să explice enoriașilor în biserică procesul lui Maniu sub motivul că aceasta este „o escrocherie politică”. Preotul Ciortan a rupt afișele de propagandă ale guvernului din sala culturală a comunei. De asemenea, a refuzat să dea sala pentru manifestații sindicale și a instigat permanent populația contra autorităților. În prezent este internat în lagărul de la Gherla.

În cadrul Mitropoliei Banatului pe a cărei teritoriu sunt aproximativ 60 de preoți, 4 cântăreți și 20 de călugări basarabeni, avem următoarele semnalări:

Moraru Teodor, preot în comuna Ciorteș-Caraș, a funcționat în trecut în jud. Hotin, Basarabia, în prezent neîncadrat în nici un partid politic. Susnumitul nu a respectat dispozițiunile în legătură cu însămânțările fapt pentru care a fost trimis în judecată.

Turcan Boris, originar din Viocineț-Bucovina, domiciliat în Lugoj, str. Dr. Popovici, nr. 7, a fost simpatizant al mișcării legionare, în prezent neîncadrat în nici o organizație politică, semnalat că sprijină pe reacționarii din regiune.

Totoiescu Dionisie, din comuna Jupânești-Severin, originar din Storojineț, are o atitudine ostilă față de măsurile luate de guvern. Astfel a agitat spiritele împotriva Guvernului și a PMR-ului, când s-a luat măsura de a se da țărănilor săraci dreptul lor pentru munca ce au depus-o în sesiile parohiale.

Iacob Grigore, preot în comuna Căprioara-Severin, originar din Orhei-Basarabia, în trecut membru PNȚ-Maniu. Întreține legături cu persoane dubioase și se manifestă în mod șovin și antidemocratic. A agitat spiritele împotriva guvernului atunci când s-a luat măsura de a se da țărănilor săraci pământ pentru lucru din sesiile parohiale.

Dașchievici Profir, preot în comuna Pietroasa-Severin, originar din Lăpușna, a fost semnalat că colportează știri alarmiste tendențioase contra guvernului democratic.

Problema preoților refugiați din Basarabia și Bucovina de nord mai are o latură importantă și anume, strecurarea elementelor cu trecut politic compromișător în organizații democratice, cu scopul de a camufla astfel antecedentele sau chiar pentru a submina aceste organizații. Astfel avem următoarele cazuri:

Bărgăunaș Gheorghe, preot în Ivești-Tutova, fost legionar, iar azi încadrat în Fr. Plugarilor, având manifestări ostile.

Stuseac Teodor, preot în Pitești, str. Țepeș vodă, nr. 76, originar din Cernăuți, fost membru PNL Brătianu și confesor în armată cu gradul de căpitan, astăzi este încadrat în Fr. Plugarilor.

Tostogan Mihail, preot profesor, din comuna Braniște, jud. Dâmbovița, originar din jud. Ismail, fost membru PNT, strecurat mai târziu în PMR, unde este și astăzi membru.

Moraru Ioan, preot în Udeni-Vlașca, originar din Bălți, a funcționat ca preot în Soroca, Cernăuți și Hotin și a fost membru PNT Maniu, iar astăzi încadrat în PMR unde nu dă dovadă de atașament, manifestându-se chiar ostil uneori.

Turlan Traian, din comuna Beilic-Constanța, fost în trecut în Basarabia, membru PNL-Brătianu, iar apoi Tătărescu, astăzi fiind încadrat în Fr. Plugarilor, unde nu depune nici o activitate.

Perianu Constantin, preot în comuna Gârliciu-Constanța, în trecut funcționând în Basarabia, fiind și membru în mișcarea legionară, iar astăzi încadrat în Fr. Plugarilor fără să activeze.

Vasile Gheorghe, preot în comuna Socariciu, jud. Ialomița, fost în trecut în Basarabia, activând intens în mișcarea legionară, fapt pentru care a suferit o condamnare, iar după 23 august 1944 reușind să se strecoare în PSD și apoi în PMR.

Antim Alexandru, din Gropnița-Iași, în trecut a activat în mișcarea legionară ca șef de sector, iar astăzi este membru în Fr. Plugarilor, având manifestări ostile, criticând guvernul.

Carp Ioan, cântăreț la biserica din comuna Todirești-Vaslui, fost în trecut în Basarabia, activând în mișcarea legionară, astăzi strecurat în PMR.

Andrei Vasile, din comuna Capul Câmpului, preot refugiat din jud. Storojineț, fost membru liberal brătienist și strecurat apoi în PSD, iar azi în PMR.

Sofia Dionisie, preot în Căndești-Rădăuți, refugiat din județul Cernăuți, a susținut PNT Maniu la alegerile din 1946, fără să fi fost încadrat în partid. Azi încadrat în Fr. Plugarilor, nefiind atașat și având legături cu chiaburii din comună.

Bardier Alexandru, [...] ⁹⁴, confesor militar la Hotin și simpatizant legionar. A publicat în 1940, în numărul 11 al revistei „Mitropolia Moldovei” un articol cu puternic caracter antisovietic. După 23 august 1944 s-a încadrat de formă în PNP, iar astăzi este strecurat în postul de secretar al Secției sindicale a clerului din jud. Baia (?), întreținând în același timp legături cu cercurile maniste.

Cercel Constantin, în prezent preot în com. Fântâna Mare, jud. Baia, refugiat în Soroca, fost cuzist, iar după 23 august 1944 manist înfocat; în prezent este încadrat în Frontul Plugarilor.

Căisan Petru, din com. Orlați, jud. Sibiu, fost preot la Chișinău, activând în PNL-Brătianu până în 1945, când s-a înscris în Frontul Plugarilor. Își exprimă de multe ori în cercurile restrânse sentimentele sale naționaliste, șovine și antisovietice.

Paiata Emil, preot în com. Hinchiriș, jud. Bihor, originar din jud. Lăpușna, fost simpatizant PNT Maniu, înscris mai târziu în PSD (în cadrul cărui partid a dus o activitate antidemocratică și ostilă PCR), astăzi strecurat în PMR, întreținând totodată legături cu persoane dubioase și fiind el însuși semnalat ca fiind în legătură cu organizațiile subversive.

Datele de mai sus provin din rapoartele tuturor Direcțiunilor regionale și evidențe noastre, necuprinzând însă numeroșii preoți basarabeni de pe teritoriul jud. Ilfov, întrucât

⁹⁴ Filă deteriorată.

Direcțiunea Securității Capitalei cu toate termenele acordate, nu a prezentat lucrarea ordonată pentru teritoriul județului.

Preoții refugiați din Basarabia și Bucovina de nord, precum și cei care „s-au înfruptat din bunurile Transnistriei”, în număr de cca. 700 din întreaga țară, reprezintă cca. 10% din întreg clerul ortodox. Din evidențele noastre, incomplete mai ales datorită faptului că la actualele lor adrese nu se cunoaște activitatea din trecut în Basarabia, Bucovina și Transnistria, rezultă că în medie numărul manifestărilor antidemocratice ale preoților din această categorie este cel puțin dublu față de cel al manifestărilor antidemocratice a celorlalți preoți.

Pentru remedierea pe cât posibil a stării de spirit nefavorabile, pe care acești preoți o creează în rândurile credincioșilor, se opinează pentru următoarele măsuri:

Antim Nicov Nica, episcop locotenent al Dunării de Jos și al Galațiului, fost episcop al Ismailului și vicar al Misiunii în Transnistria, să nu ajungă în nici un caz și cu toate promisiunile ce i le-a făcut Patriarhul Justinian, mitropolit al Moldovei. Nu trebuie uitat că Antim Nica polarizează astăzi în jurul lui „nădejdiile basarabenilor” și că a promis în mod „discret” (dar polarizând acest lucru în rândurile clerului din RPR) patriarhului Alexei al Rusiei că va aduce la seminariile teologice din țară teologi și preoți din URSS, pentru ca aceștia să poată avea „o adevărată” pregătire teologică.

Toți basarabeni din raza episcopiei Dunării de Jos și a Galațiului, care se bucură astăzi de o deosebită influență și protecție pe lângă Antim Nica să fie mutați în Ardeal în parohiile rămase libere. În acest fel se va dizolva o clică dăunătoare, se vor umple golurile amenințătoare din Ardealul subminat de activitatea antidemocratică a preoților greco-catolici rezistenți.

Toți basarabeni din Capitală, care se grupează în jurul lui Pavel Guciuja și a preotului Alexandru Nicoreanu, fruntaș PNT, menționați mai sus (Dumitru Balaur, Dimitrie Popescu, Simion Neaga, Silvestru Vatrîci, Petre Hagiu, Ion Hagiu, Pavel Berezescu, Damian Pânzaru, Alexandru Bușilă, Haralambie Vartolomeu, Haralambie Cojocaru, Caciur Calistrat, Ștefănescu Constantin, Biriu Belicov Victor etc.) în frunte cu Pavel Guciuja să plece, de asemenea, în Ardeal, Maramureș și Banat, la parohiile vacante.

Activitatea tuturor preoților originari din Basarabia să fie supravegheată în mod special de către DRSP din țară, reconstituindu-se în mod sistematic activitatea trecută pentru fiecare. În acest scop urmează a se redacta un ordin instructiv cu caracter permanent.

Toții preoții basarabeni care nu s-au făcut remarcați printr-o activitate deosebită pe linia democratică și care pot fi scoși din rândurile clerului pe baze legale (pensionare, comprimare, suspendare pentru călcarea canoanelor religioase) să fie îndepărtați din rândurile clerului slujitor.

Adrian Nicolae Petcu

Nr. 131/94568
10.VIII.949

[Adnotare]: *Revenire la 15 sept. 1949*

Către toate⁹⁵
Direcțiunile Regionale de Securitate din țară
și DSC

Rugăm dispuneți de urgență a ni se înainta un raport detaliat care să cuprindă activitatea din ultimul timp a preoților și călugărilor care au funcționat pe teritoriul Transnistriei, Basarabiei și Bucovinei.

Acest raport ne va fi redactat sub formă de notă în triplu exemplar pentru fiecare cleric în parte.

De asemenea, se vor înainta fișele personale ale celor susmenționați, care nu au fost înaintate până în prezent.

Colonel de Securitate
Birtaş G./ss

Căpitan de Securitate,
Stănescu H.

ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 2672, vol. 40, f. 3.

⁹⁵ Documentul are în partea stângă însemnarea: „Revenire la 15 sept 49”.

Georg HERBSTRIIT
William TOTOK

DUBLĂ SUPRAVEGHERE.
SCRIITORI GERMANI DIN ROMÂNIA ÎN
DOCUMENTE ALE STASI ȘI ALE SECURITĂȚII

DUAL SUPERVISION. GERMAN WRITERS FROM ROMANIA IN STASI
DOCUMENTS AND SECURITATE FILES

In the autumn of 1975, the Securitate-the Romanian secret police- destroyed the "Banat Action Group", in which German language young writers were grouped. These ones experimented new literary forms and criticized both their German conationals' traditions, as well as the socialist state power repressions from a more or less Marxist point of view. This group of dissidents had gathered again since 1976, with an increasing number of people, in the German literary circle from Timisoara, „Adam Müller-Guttenbrunn“¹ which operated under the aegis of the Writers' Association. This last one was surveilled by Securitate. The important members of the literary circle were in attention of Securitate and Stasi (East German Security), especially the writer Wiliam Totok and his works.

Etichete: Securitate, cenaclu literar, scriitori, minoritate germană, manuscris

Keywords: The Securitate, literary club, writers, German minority, manuscript

În toamna anului 1975 Securitatea, poliția secretă românească, a destrămat „Grupul de Acțiune Banat” (Aktionsgruppe Banat), în care se reuniseră tineri scriitori de limbă germană. Aceștia experimentaseră noi forme literare și criticaseră dintr-un punct de vedere mai mult sau mai puțin marxist atât tradițiile conaționalilor lor germani din România, cât și represiunile puterii de stat socialiste². Acest cerc de disidenți se reunea din nou, începând din anul 1976, cu un număr de persoane sporit, în cenaclul literar german existent în Timișoara, „Adam Müller-Guttenbrunn“³ care funcționa sub egida Asociației Scriitorilor. Și, acesta, cum se poate înțelege de la sine, era supravegheat de Securitate.

În 1982 situația se agrava din nou. Cenaclul literar „Adam Müller-Guttenbrunn“ anunța la 10 februarie 1982, în ziarul central de limbă germană din România „Neuer Weg”, următoarea întâlnire:

„Ședință a Cenaclului literar

¹ Adam Müller-Guttenbrunn (1852-1923), writer originated in Banat. His novels about the native land made clear the image on the history and identity of the "Swabians in Banat".

² Ernest Wichner (ed.), *Ein Pronomen ist verhaftet worden. Texte der Aktionsgruppe Banat (Un pronome a fost arestat. Texte ale Grupului de Acțiune Banat)*, Editura Suhrkamp, Frankfurt/M., 1992.

³ Adam Müller-Guttenbrunn (1852-1923), scriitor originar din Banat. Romanele sale despre ținutul natal au furnizat o imagine despre istoria și identitatea „șvabilor bănățeni”.

*Timișoara – La următoarea ședință a Cenaclului literar „Adam Müller-Guttenbrunn” din Timișoara va citi Richard Wagner noi poezii. În cea de-a doua parte a întâlnirii care va avea loc joi la ora 17 la sediul Uniunii Scriitorilor vor fi ascultate cântece de Wolf Biermann*⁴.

E foarte probabil ca acest anunț să fi determinat ambasada RDG de la București să protesteze la Ministerul de Externe român. Într-adevăr, din perspectiva RDG trebuie să fi părut o provocare să fie audiate într-un spațiu public dintr-o „țară socialistă înfrățită” cântecele celui mai renumit disident din RDG, Wolf Biermann, și să mai și anunți acest lucru în ziar, în pofida cenzurii generalizate din presă. Cenaclul literar s-a reunit într-adevăr la 11 februarie. Totuși, înainte de aceasta, scriitorului și redactorului Horst Samson, care inițiasese seara muzicală Biermann, i s-a cerut insistent de către Comitetul Județean de Partid să nu-și ducă la îndeplinire această intenție. După cum își amintește Horst Samson, cântecele lui Biermann au fost ascultate din această cauză abia după ședință, într-un cerc restrâns, în locuința sa⁵.

Punctul culminant din activitatea anuală a Cenaclului timișorean – acordarea Premiului literar Adam Müller-Guttenbrunn. Aici Horst Samson mulțumește pentru premiul care i s-a atribuit lui (iunie 1982). În imagine (de la stânga): Eduard Schneider, Helmuth

⁴ „Neuer Weg”, 10.2.1982, p. 4. În „Neue Banater Zeitung”, ziarul local de limbă germană din Timișoara, nu a apărut nici un anunț de acest fel.

⁵ Comunicare a lui Horst Samson către Georg Herbstritt, la data de 11.06.2008. Despre acest fapt Totok, colegul lui Samson, își amintește altceva, și anume că melodiile lui Biermann au fost ascultate încă din timpul ședinței; vezi William Totok, *Constrângerea memoriei. Însemnări, documente, amintiri*, Editura Polirom, Iași, 2001, p. 107. În ce formă a acționat atunci cu adevărat ambasada RDG nu se poate încă stabili, întrucât accesul la actele Ministerului de Externe al fostei RDG este interzis pentru o perioadă de treizeci de ani. Totuși astfel de intervenții erau absolut obișnuite. Cert este că Securitatea a folosit acest „incident” încă neelucidat ca pretext pentru perchezițiile organizate 3 luni mai târziu la Samson și Totok, cf. observațiilor locotenent-colonelului de Securitate, Nicolae Pădurariu scrise pe „Nota” furnizată de „Voicu” pe data 21.02. 1982, ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 210845, vol. 2, ff. 255-255v. Iată ce relatează „Voicu” Securității: „Samson a dat știrea lui Walter Jass, redactor la «N[euer] W[eg]», care a transmis știrea la București, iar în următoarea zi se afla în ziar. Ziarul «N[eue] B[anater] Z[eitung]» a publicat știrea fără a menționa numele lui Biermann. În ziua următoare Jass i-a comunicat lui Samson, că Ambasada RDG din București a dat curs unei note de protest, din cauza știrii respective - Biermann fiind un disident RDG, care a fost dat afară din țară, și trăiește acum în RFG. Samson mergea apoi acasă - după masă trebuia să se țină ședința cenaclului - și a pregătit o nouă bandă cu un alt cântăreț RFG - [Franz-Josef] Degenhardt – care nu este atât de «ofensiv»”. *Ibidem*, f. 245.

Frauendorfer, Franz Binder (Radio Timișoara), William Totok, Horst Samson (în picioare), Richard Wagner și Nikolaus Berwanger. Sursa: arhiva Horst Samson.

La prima vedere, faptul că seara de muzică Biermann a fost anunțată în ziar pare o dovadă de curaj. Dar Horst Samson nu dorise ca numele lui Biermann să fie menționat în anunțul din ziar. El îl rugase foarte răspicat pe redactorul responsabil al ziarului *Neuer Weg* să nu precizeze numele, pentru a evita posibile necazuri⁶. Dacă lucrurile s-au petrecut altfel numai din cauza neatenției redactorului sau aceasta a constituit crearea premeditată a unui motiv de a face vulnerabil cenaclul literar rămâne deocamdată o problemă deschisă⁷.

Trei luni mai târziu Securitatea acționa direct împotriva lui Horst Samson și colegului său William Totok. La 14 mai 1982 făcea percheziții în casele amândurora. Securității își motivau acțiunea prin protestul ambasadei RDG față de seara muzicală Biermann. Acesta era totuși numai un pretext, întrucât de la incidentul în cauză se scurseseră deja trei luni. În realitate, Securitatea voia să confiște caietele cu însemnări ale lui William Totok, în care acesta își scrisese amintirile din timpul detenției din anii 1975-1976. Totok era membru al „Grupului de Acțiune Banat” și stătuse nouă luni în detenție preventivă după destrămarea acestuia⁸. Securitatea aflase de la informatorul ei „Voicu” că William Totok îi dăduse însemnările lui Horst Samson.

Mai mult: în urma unui plan amănunțit elaborat de Securitate, „Voicu” se oferise să-l ajute pe Totok să-și aducă lucrurile din comuna Tomnatic⁹, unde a lucrat ca profesor până la sfârșitul anului 1981, la Timișoara, unde urma să fie angajat la ziarul „Neue Banater Zeitung”. La vremea respectivă și „Voicu” – care se numește de fapt Franz Thomas Schleich – era redactor al ziarului amintit. Spre sfârșitul anului 1981 fusese de mai multe ori la Tomnatic, având sarcina de a-l contacta pe Totok pentru a afla „ce lucrări literare are în perspectivă” și „să contacteze una din persoanele de la locul de muncă a lui Totok prin care să stabilească „ce face acesta”¹⁰. În urma unei vizite la domiciliul din Tomnatic al lui Totok „Voicu” (Schleich) informează Securitatea pe data de 5 decembrie 1981 asupra celor constatate, reliefând faptul că „pe pereții camerei sunt o serie de poze ale lui Lech Walesa (conducătorul «Solidarității»

⁶ Comunicare din partea lui Horst Samson (cf. nota 4).

⁷ Într-un „plan de măsuri” propus de lt. col. Pădurariu, trecut pe o „Notă” a lui „Voicu” în care acesta semnaleză că ziarul «Neuer Weg» a anunțat audierea cântecelor lui Biermann ale cărui „texte (cântece) au fost interzise în RDG”, se menționează că o altă sursă, „Mayer”, a primit sarcina să urmărească desfășurarea ședinței, iar „organele PCR” urmează a fi anunțate despre „degenerarea acestui cenaclu scriitoricesc în care se prezintă lucrări [...] trădătoare, ostile și necorespunzătoare”. Cf. ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 210845, vol. 2, ff. 253-253v.

⁸ Totok, *Constrângerea memoriei* (v. nota 4), p. 7-120; Totok descrie aici detaliat și „Grupul de Acțiune Banat” și Cenaclul literar „Adam Müller-Guttenbrunn”.

⁹ „Sursa vă informează”, scria „Voicu” într-o notă datată 27.11. 1981, „că s-a întâlnit cu Totok, care i-a explicat că a fost angajat la red[acția] «N[eue] B[anater] Z[ei]tung» și este preocupat de a-și transporta la Timișoara unele cărți și alte lucruri de la Tomnatic”. Lt. col. Pădurariu imediat îi dă sarcina lui Schleich „să accepte de a transporta la Timișoara obiectele lui Totok și cu acest prilej să stabilească dacă are lucrări necorespunzătoare”, ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 210845, vol. 2, ff. 242-242v.

¹⁰ Cf. notele lui „Voicu” furnizate ofițerului său de legătură lt. col. Pădurariu și „măsurile” elaborate de acesta, *Ibidem*, ff. 206-206v, f. 236, ff. 237-237v.

poloneze), Marx, Engels, Lenin, Stalin, Hesse (scriitor german) și un mare poster“. Totodată relatează că acesta intenționează să întocmească o listă pentru Amnesty International cu cadrele didactice date afară din învățământ, în urma depunerii cererii de plecare definitivă din România¹¹.

Pe data de 25 decembrie 1981 Schleich a transportat lucrurile lui Totok la Timișoara, fotografiind parțial un manuscris care se afla într-o cutie (a se vedea documentul nr. 3 din anexă, nota lui „Voicu“ reprodusă aici integral), care ulterior a fost dusă la Samson. Securitatea a fotografiat mai târziu întregul manuscris, efectuând și câteva percheziții secrete la Samson pentru a se convinge că manuscrisul se află în același loc. Din partea Securității Schleich primește și el sarcina de a verifica dacă manuscrisul se află tot la Samson¹² și dacă acesta posedă pe lângă benzi cu Wolf Biermann și alte cărți interzise scrise de disidenți – pentru a pretexta astfel o eventuală descindere¹³. Pentru a ocoli aprobarea din partea partidului necesară efectuării unei percheziții la Samson, care era membru PCR, Securitatea aștepta ca Totok să-și ducă manuscrisul la domiciliul din Timișoara. Deoarece acesta nu și-a luat cutia, iar între timp trecuseră aproape cinci luni de când poliția politică ajunsese în posesia unui manuscris considerat extrem de ostil, tradus tot de „Voicu“¹⁴, Securitatea cere aprobarea organelor de partid¹⁵ și regizează scenariul unei percheziții la Samson, având grijă să nu-l deconspire pe „Voicu“.

Pentru a-și proteja informatorul, Securitatea afirma în mod necorect că și-ar fi pornit acțiunea la inițiativa ambasadei RDG. I-au confiscat într-adevăr lui Horst Samson benzile de magnetofon cu cântecele lui Biermann dar numai ca pretext și, ca din întâmplare, a „descoperit” tot atunci la acesta și însemnările lui William Totok, pe care, de asemenea, le-a confiscat.

Într-un raport al Securității din Timișoara către generalul-maior Aron Bordea de la Direcția I din București se prezintă întreaga acțiune ca un succes al organelor care au reușit

¹¹ *Ibidem*, ff. 243-243v.

¹² De exemplu pe data de 9.2. 1982 „Voicu“ informează Securitatea că „l-a vizitat pe Horst Samson în scopul de a verifica prezența cutiei cu manuscrisul lui Totok“. „Cu acest prilej sursa a observat că cutia respectivă se află în cam[era] nr. 3 (bibliotecă) în spatele unui raft mic cu cărți lângă fereastră. Sursa n-a purtat nici o discuție cu Samson despre acest material, nici de această dată, nici anterior. [...] Numai anterior sursa a întrebat pe Samson, dacă Totok i-a adus o cutie, și el a confirmat, că da, aspect semnalat de sursă și anterior“. Ofițerul de legătură Pădurariu notează la „observații“: „controlarea prezenței manuscrisului să-l facă numai cu prilejul unor vizite obișnuite la Horst Samson și fără să trezească vreo bănuială“. Cf. *Ibidem*, ff. 254-254v.

¹³ Pădurariu formulează într-un plan de măsuri liniile în vederea efectuării unei „percheziții legendate“, amintind că în acest scop se va justifica descinderea prin faptul că Samson posedă banda cu Biermann și o „lucrare ostilă“ scrisă de Paul Goma. Totodată subliniază din nou necesitatea asigurării perfecte a „conspirării sursei Voicu“, *Ibidem*, ff. 257-257v.

¹⁴ *Ibidem*, f. 247.

¹⁵ Într-o notă din 8.5. 1982 se reține că Securitatea a obținut aprobarea percheziției din partea „tov. secretar Pavel“ – precum notează col. Mortoiu pe aceeași filă. În același document sunt enumerate toate „materialele cu caracter ostil“ care urmează a fi confiscate. „având în vedere cele de mai sus, în scopul prevenirii, difuzării cât și pentru ridicarea materialelor menționate și documentarea activității ostile a numitului Totok Wiliam, rugăm aprobați efectuarea unei percheziții domiciliare numitului Samson Horst“. Cf. *Ibidem*, f. 265.

să ridice la 14 mai 1982, „în baza unor măsuri combinate“, „manuscrisul cu conținut ostil intitulat *Un proiect pentru o exterminare intelectuală* semnat de Totok, deus la „legătura sa pe nume Samson Horst“¹⁶.

Horst Samson și William Totok au fost interogați de mai multe ori în săptămânile următoare la Securitate, însă au fost cruțați de o detenție mai îndelungată. În anii următori Securitatea și-a sporit presiunea asupra scriitorilor nesupuși, până când aceștia au părăsit, în sfârșit, țara, în primăvara anului 1987, și s-au stabilit în Republica Federală Germania. Reprezentantul politic cel mai influent din acel moment al minorității germane din Banat, scriitorul și ziaristul Nikolaus Berwanger, plecase deja în Occident din toamna anului 1984. El reușise până atunci întotdeauna să protejeze generația de scriitori mai tineri împotriva represiunii statului sau cel puțin să îmblânzească această represiune¹⁷.

La puțin timp după aceste două incidente din primăvara anului 1982 făcea o călătorie în România un colaborator neoficial (IM) al poliției secrete a RDG, Ministerul Securității Statului (MfS) și vizita și Timișoara la începutul lui iunie 1982. Acest informator „Buche” (rom. „fag”) a fost neînsemnat ca scriitor, însă a jucat un rol important ca funcționar în Uniunea Scriitorilor din RDG. Din punctul de vedere al Ministerului Securității Statului (MfS), acesta își dovedise loialitatea mai ales în 1976, când lui Wolf Biermann i-a fost retrasă cetățenia iar numeroși scriitori importanți din RDG protestaseră vehement împotriva acestui fapt. „Buche” impunea și în această fază fără greș linia MfS și a contribuit mult la acțiunile întreprinse împotriva unor scriitori cu atitudine critică, precum Reiner Kunze¹⁸.

După ce s-a întors din călătoria lui în România, „Buche” i-a întocmit ofițerului său de legătură Peter Trost un raport detaliat despre incidentele de la Timișoara și despre altele. Trost a realizat din aceasta o informație, din care vor fi redată mai jos câteva extrase (cf. documentul nr. 1).

Acolo cele două incidente din februarie și mai 1982 sunt descrise din greșeală ca și cum ar avea de-a face unul cu celălalt. Decisivă este însă vederea de ansamblu: „Buche” prezenta situația din România din punctul de vedere al severului și disciplinatlui tovarăș de partid SED (*Sozialistische Einheitspartei Deutschlands – Partidul Socialist Unit al Germaniei, PSUG*), povestea despre existența unei scene literare sigure de sine și independente în Timișoara și raporta despre spații de libertate spirituală și ideologică ce nu puteau fi puse de acord cu linia politică oficială din RDG. România trebuia să pară din această perspectivă un balamuc, în care situația era de necontrolat.

Între altele, „Buche” descria amănunțit în raportul către MfS o discuție în contradictoriu pe care a purtat-o cu Horst Samson într-un cerc restrâns. Aceasta îi servea drept exemplu în ceea ce privește atitudinea multor scriitori de limbă germană din România. În acest cerc însă „Buche” nu era singurul informator. Și Securitatea era reprezentată acolo,

¹⁶ Raport din 26. 6. 1982 semnat de col. Aurelian Mortoiu, șeful Securității, și lt. col. Antoniu Ianculescu, șeful serviciului 1/A, *Ibidem*, f. 264- 267v.

¹⁷ Cf. notelor 5 și 7, precum și www.horstsamson.de. A se vedea și relatarea lui William Totok, „Jurnal de corespondent”, Radio *Europa liberă*, 3.6.2009, <http://www.europalibera.org/content/article/1745449.html>.

¹⁸ MfS, BV Gera, Abt. XX/7, 15.12.1980: Raport informativ despre IME „Buche”; BStU, MfS, BV Gera, X/872/80.

prin sursa „Voicu”. Acest „Voicu” făcea parte din cenaclul literar „Adam Müller-Guttenbrunn” și era, de asemenea, ca redactor al ziarului local de limbă germană „Neue Banater Zeitung”, coleg de serviciu cu Horst Samson. Raportul lui „Voicu” este reprodus integral în paginile care urmează (cf. documentul nr. 2). Rapoartele celor doi informatori sunt în unele locuri aproape identice, în alte locuri, dimpotrivă, fiecare se dedică unei teme proprii. În timp ce „Buche” subliniază mai degrabă spațiile de libertate, în raportul lui „Voicu” în prim plan se află presiunea la care erau supuși scriitorii de limbă germană din România. Până la acest punct se deosebea percepția celor doi informatori, care nu știau nimic despre apartenența la serviciul secret a celuilalt.

Totuși, diferența esențială a constat în modul în care cele două poliții secrete au prelucrat mai departe fiecare informație primită. Raportul lui „Buche” a fost transmis mai departe către Centrala MfS din Berlinul de Est, pentru a fi analizat acolo¹⁹. MfS era interesat de astfel de informații pentru că România era deja considerată încă din anii șazeci drept unul dintre aliații de neîncredere. Colaborarea dintre MfS și Securitate se terminase în cursul anilor șazeci, iar România era din punctul de vedere al MfS o „zonă operativă”²⁰. Un schimb de informații între cele două poliții secrete nu a avut loc; nici informațiile lui „Buche” și „Voicu” nu au fost vreodată aduse laolaltă. Rapoarte precum cel al lui „Buche” au servit deci numai pentru ca MfS să evalueze situația din România.

Raportul lui „Voicu”, dimpotrivă, a fost exploatat de ofițerul de securitate responsabil cu aceasta pentru a se hotărî ce măsuri trebuiau luate în continuare. Propunerile corespunzătoare ale ofițerului superior se găsesc imediat sub textul raportului lui „Voicu”. Informațiile lui „Voicu” au constituit deci baza represiunii concrete împotriva lui Horst Samson și William Totok. Superiorul ofițerului de legătură nota cu creion roșu drept concluzie și directivă pe prima pagină a raportului lui „Voicu”: „Samson este un element ostil. Trebuie prelucrat cu toate mijloacele care ne stau la dispoziție”.

Chiar dacă ambii informatori raportează despre același lucru și despre aceleași persoane, informațiile date de ei diferă totuși nu numai în ceea ce privește percepția lor, ci și în privința consecințelor care au rezultat din aceasta.

În cursul lunii martie 1983 Franz Thomas Schleich emigrează în Germania, iar Securitatea își pierde unul din colaboratorii de nădejde. În 1985 vine în România împreună cu un fotoreporter de la revista germană „Stern”, cu scopul de a scrie un reportaj despre situația din România, în general, și cea a scriitorilor din Timișoara, în special. Textul apare în ediția din 17 octombrie 1985 sub titlul „Numai bătrânii vor să mai rămână”²¹. În martie 1986 vine din nou în România și solicită o întâlnire cu fostul său ofițer de legătură. Din procesul verbal redactat după această întâlnire (a se vedea documentul nr. 4) de către lt. col. Nicolae Pădurariu rezultă că Schleich (conspirat în acest material sub numele de „Schneider”) a primit

¹⁹ Scrisoare a administrației de raion MfS Gera, direcția XX, către direcția principală XX a MfS, din data de 16.7.1982; BStU, MfS, HA XX/AKG 869, Bl. 87.

²⁰ Cf. în această privință: Georg Herbstritt, *Țara frățescă dușmănoasă. România în atenția Siguranței de Stat a RDG*, în: „Revista 22”, 15 (774)/2005, 4-10 ianuarie 2005, pp. 12-13. Stejărel Olaru, Georg Herbstritt, *Stasi și Securitatea*, Editura Humanitas, București, 2005.

²¹ Franz Schleich, *Nur die Alten wollen bleiben*, în: „Stern”, 18.10.1985.

și o „sarcină“ pe care a îndeplinit-o cu același zel ca și în anii precedenți când și-a semnat delatările cu numele de „Voicu“.

Anexe

1.

Raport al Ministerului Securității Statului / Republica Democrată Germană (MfS)²²

**Direcția XX/7, Gera, 12 iulie 1982
Informație nr. 211/82**

Informație neoficială despre o călătorie în România

Colaboratorul neoficial s-a aflat de la sfârșitul lunii mai pînă la mijlocul lunii iunie 1982 în România. A avut ocazia de a purta o serie de convorbiri. În cele ce urmează găsim o evaluare a partenerilor de conversație: [...]²³.

Evaluarea revistei „Neue Literatur“

„[...] Răsfoind niște reviste am observat că există o înclinație către outsidersii din literatura RDG-ului: Uwe Kolbe de exemplu. La o asemenea întrebare Hauser răspunde că au fost publicate și poezii de Lutz Rathenow²⁴.

În partea culturală a revistei se informează asupra decesului artiștilor, asupra decernării premiilor și despre alte lucruri. Se pot citi tot felul de nume necunoscute. Am căutat

²² Traducerea din limba germană: **Ingrid Baltag și Valeriu Stancu**. Sublinierile numelor din original nu au fost preluate. Omiterile sunt marcate prin [...]. Întregul document a fost publicat în limba germană în *Halbjahresschrift für südosteuropäische Geschichte, Literatur und Politik* 17 (2005) 2, p. 118-123. Introducerea autorului din acea publicație (p. 114-117), poate fi acum precizată. Documentul se sfârșește cu următoarea remarcă a ofițerului: „Următoarele informații au fost redactate de o sursă onestă și de încredere. Pentru că sursa a fost în România neînsoțită, dorim să o protejăm. Colaboratorul «Buche» (Fag) nu este menționat în document. Faptul că el este autorul este plauzibil comparând cu următorul document scris de Voicu“. În raportul menționat în nota nr. 16 scriitorul Erich Kriemer din Gera este denumit de MfS colaboratorul „Buche“. Alte informații lipsesc; dosarul propriu-zis al Securității RDG a fost probabil distrus în 1989/90. Originalul documentului de față are la Oficiul Federal pentru Administrarea Arhivelor Securității Stasi cota BStU, MfS, HA XX/AKG 869, ff. 88-95.

²³ Urmează evaluări printre altele despre redactorul șef al revistei „Neue Literatur“, Emmerich Stoffel și urmașul său Arnold Hauser.

²⁴ Lutz Rathenow (născut 1952), scriitor-disident din RDG, a protestat contra expulzării lui Wolf Biermann și a fost închis, în 1976, pentru scurtă vreme. Din motive politice a fost din nou arestat în anul 1980; în urma unor proteste internaționale fusese eliberat, după zece zile de arest.

în van aici numele lui Konrad Wolf²⁵. Revista „Neue Literatur” a primit ordinul să se arate rentabilă pînă la sfîrșitul anului, altfel va fi desființată.

Colaboratorii revistei nu cred că se poate împlini această sarcină, deoarece din motive de economie de hîrtie nu se poate mări numărul abonaților. Ei sunt de părere că astfel minoritatea germană este și mai mult oprimată”.

Discuție în Cenaclul Adam Müller-Guttenbrunn la Timișoara

Evaluarea lui Nikolaus Berwanger

„[...] Nikolaus Berwanger este membru al Comitetului județean de partid în Timișoara, probabil membru al secretariatului, redactor-șef al ziarului de limbă germană „Neue Banater Zeitung”, secretar al Uniunii Scriitorilor din România, vicepreședinte al Consiliului oamenilor muncii de naționalitate germană din România, un om cu foarte mare influență!

Era politicos, și-a arătat însă clar atitudinea distanțată față de Uniunea Sovietică și RDG. [...] Despre relația sa cu RDG-ul Berwanger afirmă: angajați ai ambasadei RDG i-ar fi reproșat, că întreprinde prea multe călătorii în Austria și în RFG, dar nu în RDG.

S-ar fi săturat să explice mereu cum este cu RDG-ul și nemții din România. Ambasada RDG nu se ocupă de germanii din România, însă afirmă că cenaclul literar din Timișoara ar fi orientat spre vest. Asta ar fi o prostie. Ei, scriitorii germani din România, își dau silința să nu fie nici adepți ai literaturii din RDG, nici ai literaturii din RFG. [...]

Evaluarea lui Samson, Horst

H. Samson este poet și redactor cultural al ziarului „Neue Banater Zeitung”. [...] El este un tânăr încăpățânat, foarte sigur pe sine. Cred că motivul pentru acest fapt constă în invizibili susținători.

La întâlnirea cu Horst Samson au participat cca. șapte persoane, cunoștințe ale lui Samson. Discuția a fost foarte edificatoare, pentru că revelează poziții față de RDG și literatura noastră. În încercarea de a reda discuția, pozițiile ideologice ale lui Samson și ale lui Berwanger devin foarte clare.

În aprilie sau la începutul lunii mai s-a întîmplat următorul lucru: în ziarul de limbă germană „Neuer Weg”, care este distribuit în întreaga Românie, a fost anunțată o activitate a cenaclului literar din Timișoara, la care urma să fie ascultate cântece ale lui Wolf Biermann. Se invita la acest eveniment, iar ca responsabil era menționat Horst Samson. O zi înainte de eveniment, Securitatea română a venit la locuința lui Samson și a efectuat o percheziție. A fost găsit un manuscris, care îi fusese încredințat lui Horst Samson și care era destinat colegului său William Totok. S-a arătat că erau texte ale lui Totok îndreptate împotriva lui

²⁵ Konrad Wolf (1925-1982) regizor de film și scenarist, între anii 1965-1982 a fost președintele Academiei de Arte din RDG, în 1981 devine membru al CC al PSUG, deși a fost un comunist convins fusese un creator de opere critice. Fratele său, Markus Wolf (1923-2006) a fost între anii 1953-1986 șeful spionajului și, în același timp, ministrul adjunct al Securității Stasi.

Ceaușescu. Samson a fost ridicat și supus unui interogatoriu. Dacă s-ar fi dovedit că a cunoscut conținutul manuscrisului, Totok ar fi primit 10-15 ani de închisoare.

În timpul discuției din timpul serii, situația referitoare la Samson se prezintă astfel. Fără să avem confirmare de la atașatul cultural al ambasadei RDG, Günter Rieger, este clar că ambasada RDG a receptat anunțul din *Neuer Weg* și a informat Securitatea română, pentru a preveni seara dedicată lui Biermann și pentru a lua măsuri și a întreprinde anchete. Aceasta reprezintă însă un amestec în afacerile interne ale României. Ambasada RDG comite astfel spionaj cultural și de aceea Berwanger are dreptate să nu-l primească pe atașatul cultural Günter Rieger, care se anunțase pentru o convorbire.

Într-o discuție despre literatura din RDG s-au cristalizat următoarele poziții: Samson, Horst a întrebat dacă mai există literatura din RDG, pentru că cei mai buni dintre scriitori ar fi fugit: Kunert, Sarah Kirsch, Jurek Becker. Aceasta reprezintă o pierdere substanțială.[...]

Dar pe Samson aceasta nu-l împiedică să ne reproșeze că oprimăm mari poeți. Aici el nu judecă după propriile principii, ci pe cine recunoaște Fühmann ca mare poet, acela este într-adevăr mare: Lutz Rathenow!

Fiind solicitat să numească o carte a lui Rathenow care să dovedească valoarea sa, el aduce o antologie vest-germană, în care sunt publicate două poezii.

Este întrebat, dacă acest fapt ajunge pentru a stabili valoarea poetică, iar răspunsul: îi ajunge o singură poezie; și i se spune direct în față: „Cineva ți-a spus că Rathenow a fost arestat câteva zile. Aceasta este pentru tine o dovadă că are valoare artistică” – nici o reacție.

Samson a fost anul trecut (1981) în RDG. Cu teatrul de stat. El nu are o părere bună despre noi. El spune: „dacă acum patru ani ar fi fost întrebați germanii din România dacă vor să emigreze în RDG 80% ar fi răspuns pozitiv. Astăzi însă nu, pentru că în RDG totul merge prost”. [...]

Lucrător operativ
(ss.) Căpitan Trost

2.

Raport al Securității

Samson este un element ostil. Trebuie prelucrat cu toate mijloacele care ne stau la dispoziție²⁶.

Notă

În legătură cu Samson Horst sursa informează: În 7 iunie '82, scriitorul din RDG Erich Kriemer, care a făcut o vizită în România, a venit la sursă și i-a comunicat, că „azi am

²⁶ ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 184942, ref. la „Sandu”, ff. 121-123. În original există numeroase pasaje subliniate, aici vor fi subliniate numai cele dublu subliniate în original. Frazele de la început referitoare la Samson ca „element ostil” au fost scrise de un ofițer cu rang înalt al Securității mai târziu ca bilanț și indicații. Raportul informativ în sine este scris de mână de altă persoană decât „observațiile”.

fost în redacția NBZ²⁷ și acolo l-am întâlnit pe Samson, care m-a invitat la el acasă, așa că în seara asta mergem la el“.

La Samson Horst pe Calea Aradului erau prezenți Samson Horst – Samson Edda (soția), Erich Kriemer, Mark Hilde (translatoarea lui Kriemer, din București de la „Neue Literatur“), Reisenauer Josef (NBZ, redactor), prietena lui, o învățătoare din Lenauheim (sursa nu a reținut numele ei), Helga Schleich și sursa.

Imediat după ce au sosit, Samson l-a întrebat pe Kriemer: „Domnule Kriemer, cum de este posibil ca RDG să-i trimită pe cei mai valoroși scriitori ai săi în exil în RFG?”.

Kriemer: „Nu pot aprecia acest lucru chiar așa, în țara mea se mai află foarte mulți scriitori și poeți valoroși, dar se pare că pe la voi sunt numai aceia apreciați care fac scandal și vîlvă. Să știi, dragă Samson, mie nu îmi plac scriitorii care nu datorită operei lor, ci datorită scandalului devin mari”.

Samson: „Se pare că Securitatea noastră se ia acum după voi. La mine au făcut o percheziție, și dacă n-ar fi fost Berwanger, cred că aș sta acuma la zdup. Se vorbea chiar de vreo 15-20 ani închisoare. Pe noi nu ne trimit în RFG, pe noi ne închid. Bine că Berwanger ne-a scăpat”.

Veni vorba despre revista „Neue Literatur“:

„Samson: «Se zvoneste, că „NL” o să dispară. Atunci, noi, scriitorii germani din România, chiar că nu mai avem ce căuta pe aici. Este adevărat, conducerea acestei reviste este foarte slabă, ar trebui schimbată. În tot cazul, dacă revista o să fie abandonată, vom scrie un apel comun către Ceaușescu, sunt sigur că o să fie cel puțin 25 semnatari. În fond doar n-o să fim întotdeauna de acord cu toate prostiile ce se fac sus»”.

Despre NBZ²⁸ Samson spunea:

„Este, în fond, un ziar foarte slab, dar partea culturală este foarte bună, fiindcă publică texte angajate, critice. Acesta este meritul lui Berwanger, care pur și simplu nu se lasă influențat de neostalinisti. Lui Berwanger nu-i e frică, probabil are relații foarte bune și în sus, dar și în vest, care, în caz că i s-ar întâmpla ceva, i-ar sări imediat în ajutor, și nu cred că regimul Ceaușescu are vreun interes să fie publicat în vest un articol despre suprimarea intelectualilor în România”.

Sursa menționează că Samson a făcut aceste aprecieri fără să-l fi întrebat cineva ceva, sau să-și spună părerea. El vorbea încontinuu, se lăuda în permanență. La adresa sursei:

„la uită-te numai la dascălii care au primit un picior în fund (e vorba de profesorii dați afară). Este o turmă de oi, cu care poți face ce vrei. Sunt niște rahați, niște fricoși. *Singurii care mai luptă* suntem noi, scriitorii”.

Veni vorba de „afacerea transcendentă”²⁹: Samson: „Se caută țapi ispășitori pentru situația mizerabilă în care ne aflăm. Astfel securiștii au găsit transcendenții”.

²⁷ „Neue Banater Zeitung”, ziarul local de limbă germană din Timișoara.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Meditația transcendentă era considerată pe atunci ostilă statului și de aceea interzisă. Pentru contextul general al perioadei, cf. Gabriel Andreescu, *Reprimarea mișcării yoga în anii 80*, Editura Polirom, Iași, 2008.

Foarte mult s-a discutat despre literatură, mai ales probleme teoretice, despre poezie și proză. Kriemer povestea mult despre literatura din RDG, despre trăsăturile ei și despre importanța ei artistică. Pe la miezul nopții sursa a plecat acasă, iar Kriemer cu translațoarea au mai rămas la familia Samson împreună cu ceilalți.

(ss) Voicu
Timișoara, 11.06.82

Observații:

- cetățeanul străin nu ne-a mai fost semnalat.
- Horst Samson este prelucrat și este cunoscut cu poziție ostilă.
- celelalte persoane nu ne sunt semnalate.

Sarcini:

- să discute cu Samson Horst pentru a stabili ce spune despre materialele confiscate de noi și la măsurile de luat asupra lui Totok Wiliam.
- să stabilească dacă Samson mai are și alte scrisori ostile ori trădătoare și ce vrea să facă cu ele.

Măsuri

Această notă se prezintă conducerii.

[semnat] locotenent colonel Pădurariu [și un al doilea colaborator al Securității.]

3.

Nr. X/1A/PN/00101/00101/25.XII.981

Primește: lt. col. Pădurariu

Sursa: „Voicu”

Ce vrea să facă cu manuscrisul? Măsuri de obținerea lui fără a deconspira informatorul, documentarea activității ostile³⁰.

Notă

Asupra lui William Totok sursa vă informează:

Primind de la Totok o cutie de manuscrise pentru a le transporta de la Tomnatic la Timișoara, sursa a reușit să fotografieze cca 60 de pagini dintr-un manuscris de 70 de pagini care se intitulează: *Projekt für eine intellektuelle extermination. Dokumente der strafsache 321/B/1975* (Proiect pentru o exterminare intelectuală. Documente privind dosarul penal 321/B/1975).

³⁰ Mențiune scrisă de mână de către ofițerul Pădurariu.

W. Totok, Georg Herbstritt

Sursa n-a reușit să citească tot proiectul, dar după cum și-a putut da seama, este vorba de perioada în care Totok era în detenție.

Pe pagina a 2-a apare conținutul manuscrisului (nefotocopiat), în „Cuprins” (Inhalt) apar 10 puncte:

- 1) Der rumänische Orwellismus (Orwellismul românesc)
- 2) Die Gefährlichkeit der Literatur (Despre pericolul literaturii)
- 3) Der 17. Mai 1975 (17 mai 1975)
- 4) Haussuchung (Percheziția la domiciliu)
- 5) Die Verhöre (Interogatoriile)
- 6) Ein politischer Prozeß (Un proces politic)
- 7) Die erste Verhaftung (Prima arestare)
- 8) Die kurze Freiheit (Scurta libertate)
- 9) Haft und Freilassung (Detenția și libertatea)
- 10) Epilog (Epilog)

Ultimele 10 pagini ale manuscrisului conțin poeziile în limba germană, care au dus la detenția autorului. Aceste pagini n-au fost fotocopyate din lipsă de timp și material foto.

În anexă, filmul sus amintit. Pe fiecare clișeu se află două pagini fotocopyate, primele clișee sunt mai slabe, fiindcă și manuscrisul bătut la mașină nu prezintă contrast.

(ss) Voicu

ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 210.845, vol. 2, ff. 244- 245v.

4.

Inspectoratul Județean Timiș
Ministerul de Interne
nr. 3
Serviciul I/A

Strict secret
Ex.

Notă – raport

11.04.1986

- cu datele rezultate din contactarea cetățeanului vest-german „Schneider”³¹

Până la plecarea din țară – martie 1983 – „Schneider” fiind în legătură cu lt. col. Pădurariu Nicolae a furnizat un volum mare de informații de valoare operativă asupra mai multor elemente din mediul scriitorilor de naționalitate germană din județul Timiș, cât și din alte județe.

Înainte plecării din țară a fost prelucrat contrainformativ, inclusiv cu referire de a nu se mai antrena în acțiuni ostile statului nostru, promisiune însă pe care nu a respectat-o,

³¹ Scris de mână de lt. col. de securitate Pădurariu: „Schneider”.

astfel că în octombrie 1985 a publicat în revista „Stern” un articol denigrator și calomniator la adresa statului nostru, îndeosebi cu privire la situația scriitorilor și populației de naționalitate germană din România, articol care a fost preluat și de o altă publicație vest germană, cât și de postul de radio „Europa Liberă”.

La data de 14.03.1986, „Schneider” a comunicat telefonic din R.F. Germania, lt. col. Pădurariu Nicolae că în jurul datei de 9 aprilie 1986 intenționează să sosească în România, și că dorește să discute cu ofițerul.

În ziua de 9.04. a.c. într-adevăr „Schneider” a solicitat o întâlnire cu lt. col. Pădurariu Nicolae și în baza aprobării conducerii Securității s-a realizat contactarea sa sub controlul mijloacelor speciale cu care ocazie a relatat următoarele:

1. În martie sau aprilie 1985 redactorul șef al revistei „Stern” pe nume Winter Rolf i-a explicat că au unele informații în legătură cu scriitori de naționalitate germană din România și a solicitat cu insistență să scrie un articol critic la adresa României în legătură cu aceasta, susținând că este cel mai nimerit să scrie un asemenea material, deoarece este venit nu de mult din România, a fost publicist, scriitor și cunoaște cel mai bine situația scriitorilor în mediul cărora și-a desfășurat activitatea.

În această direcție a insistat și șeful direct a lui „Schneider”, făcându-i-se aluzie și la posibilitatea de a fi angajat permanent la marele concern Thyssen care produce armament și alte mașini și utilaje speciale iar Winter Rolf i-ar fi promis o eventuală angajare la „Stern” în calitate de corespondent pentru țările din est.

„Schneider” a motivat că nu mai este totuși la curent cu situația din România, la care i s-a promis organizarea unei deplasări speciale la Timișoara împreună cu fotoreporterul revistei pe nume Moldway Michael în scop de documentare.

Ca urmare a insistențelor și a promisiunilor în legătură cu serviciul (în prezent lucrează la o firmă, dar nu ca angajat, ci ca liber profesionist) și nemulțumit de situația pe linia emigrării părinților și socrilor din România a acceptat oferta făcută de revista „Stern”, și ca urmare în perioada 11-13 aprilie 1985 s-a deplasat împreună cu Moldway Michael în județul Timiș prilej cu care la domiciliul lui Horst Samson, au luat legătura cu Totok Wiliam³² și Lippet Iohan³³, apoi împreună cu Totok Wiliam și Horst Samson s-au deplasat la Comloșul Mare și Teremia Mică (localitate unde domiciliază părinții lui Horst Samson) pentru ca Moldway Michael să fotografieze unele case care au aparținut celor care au emigrat și în prezent se găsesc în stare de degradare, Horst Samson susținând că în Teremia Mică sunt asemenea case.

La domiciliul lui Totok Wiliam din Comloșu Mare, Moldway Michael a fotocopiât „Memoriul Colectiv” înaintat la Uniunea Scriitorilor și la Comitetul Județean Timiș al P.C.R., cât și biletul de ieșire al acestuia din detenție în 1976.

O discuție cu Totok Wiliam, Lippet Iohan și Samson Horst a avut loc și la barul de noapte de la restaurantul „Continental” din Timișoara, cei de mai sus explicând de pe poziția lor situația în care se găsesc, interdicțiile și șicanele la care ar fi supuși, lipsa oricăror perspective ca scriitori și intelectuali în România.

³² Corect: William.

³³ Corect: Johann.

După reîntoarcerea în R.F. Germania, „Schneider” a întocmit materialul solicitat de redacția „Stern”, însă i-a fost restituit, pe motiv că nu este destul de critic. „Schneider” l-a mai completat cu unele date și apoi redacția a mai introdus din proprie inițiativă alte date fără consultarea sa și după publicare le-a reproșat însă nu a încercat să-i acționeze în justiție gândindu-se că și așa nu rezolvă nimic.

Pentru acest serviciu „Schneider” a relatat că a primit 1500 de mărci vest-germane, cunoaște că articolul a fost preluat și publicat de ziarul „Mannheimer Morgen”, dar că nu are cunoștință să fi fost transmis de postul de radio „Europa Liberă”.

„Schneider” a susținut că nu s-a mai antrenat până în prezent în altă activitate ostilă statului român, regretă că a comis o asemenea faptă și a promis că pentru viitor nu se va mai angaja în nici o acțiune care să lezeze interesele statului român. De asemenea, la întrebările puse a susținut că nu a deconspirat contactul avut anterior cu organele de securitate și că nu ar avea nici o legătură cu organele de poliție vest-germane.

Îl s-a atras atenția asupra gravității faptei și i s-au explicat detaliat consecințele care puteau decurge pentru situația lui prezentă și de viitor, că chiar dacă ar fi divulgat legătura anterioară avută cu organele noastre putea și poate ajunge într-o situație neplăcută față de relațiile și cunoștințele sale din țară și din străinătate.

„Schneider” a relatat apoi că de această dată, înaintea plecării în România i s-a solicitat de redactorul șef al revistei „Stern” să scrie un nou articol mai drastic despre situația scriitorilor germani din România, lucru însă cu care nu ar fi fost de acord, însă dintr-o convorbire telefonică avută cu Moldway Michael a reieșit că în curând acesta, împreună cu Pragai Gunther, corespondent pentru est al revistei „Stern” și acreditat la București și Sofia vor sosi la Timișoara pentru a relua legătura cu Samson Horst, Totok Wiliam și Lippet Iohann în vederea obținerii datelor necesare în vederea redactării și publicării articolului respectiv în „Stern”.

Din discuții cu Winter Rolf a mai rezultat intenția de a se publica în „Stern” un articol cu referire la faptul că în România s-ar încasa valută sub anumite forme de la cei care intenționează să emigreze.

2. În continuare „Schneider” a relatat alte aspecte și anume:

- În R.F. Germania în orașul Köln se redactează o revistă în limba română intitulată „Contrapunct”, de care se ocupă un anume Georg Wocke, redactor la postul de radio „Deutsche Welle” și dispune și de Editura „Thule”, fiind căsătorit cu o oarecare Orianu din România.

Revista are un caracter profund ostil României publică articole critice și defăimătoare la adresa situației socio-economice din România și a conducerii de partid și de stat.

Apare trimestrial, are circa 30-35 de pagini, până în prezent au fost editate 5 numere (1986 și primul trimestru al acestui an) și la ea colaborează în special angajați ai postului de radio „Europa Liberă”, Paul Goma și alte elemente de naționalitate română aflate în străinătate.

În luna martie 1986 a fost vizitat de Berwanger Nicolaus, rezultând că are domiciliul în localitatea Kokntal-Munchigen, str. Christian Wagner nr. 6 și colaborează cu perspectiva de a deveni redactor șef al revistei „Donau Tal Magazin” care apare trimestrial. Revista cuprinde circa 60 de pagini, are o vechime de circa 10 ani, la aceasta colaborează mai multe

persoane plecate din România, scriitori, publiciști și se adresează cu articole în special celor emigrați, dar și celorlalți cetățeni vest-germani, fără a avea un caracter direct antiromânesc.

În ultimul său număr „Schneider” a publicat de exemplu un articol de fond cu referire la greutățile pe care le întâmpină în procesul de integrare în R.F. Germania cei care emigrează iar Berwanger Nicolae un articol despre istoria literaturii germane din Banat și Ardeal.

Berwanger Nicolae, ca invitat al lui „Schneider” a ținut anterior o expunere de circa o oră în prezența unor membri ai P.S.D., printre care și unii deputați, dar nu ar fi avut o poziție antiromânească.

Discutându-se cu „Schneider” asupra faptului dacă în ultima perioadă a mai avut contacte sau știri despre Totok Wiliam și ceilalți din Timișoara, a răspuns că nu are nici o legătură cu ei și nici nu ar dori să mai intre în contact întrucât în mod sigur i se va solicita să ducă unele materiale în străinătate sau să mai scrie ceva în favoarea lor.

I s-a solicitat totuși să intre în contact cu aceștia și în 10.04.1986 cu ocazia unei noi întâlniri să ne comunice discuțiile avute.

În prezența noastră „Schneider” a luat legătura telefonică cu soția lui Horst Samson promițând o vizită în după amiaza zilei de 9.04. a.c.

La recontactarea din 10.04. a.c. „Schneider” ne-a relatat că în ziua de 9.04. a.c. în jurul orelor 16.30 când a ajuns la domiciliul lui Horst Samson a mai găsit acolo pe Lippet Iohan și Totok Wiliam, ambii convocați special de Horst Samson pentru a se întâlni cu „Schneider” și din discuții au rezultat următoarele:

- Totok Wiliam a apreciat conținutul articolului publicat de „Schneider” în revista „Stern”, dar a afirmat că în articol era necesar să aducă critici lui X, Y și Z³⁴ ziaristi și publiciști de la redacția „Neue Banater Zeitung” care ar fi persoane *corupte* și desfășoară activități prezente în cenaclul de limba germană.

De asemenea, nu a fost mulțumit că în fotografia publicată în „Stern” a apărut împreună cu X³⁵.

A insistat ca la reîntoarcerea în R.F. Germania să ia legătura cu Emil Huzuianu (Hurezeanu), redactor la postul de radio „Europa Liberă”, să-i explice cine este, că a fost la Timișoara unde a discutat cu el și apoi să-i predea un articol pe care să-l întocmească „Schneider” cu conținut critic referitor la cenaclul de limbă germană „Adam Muller Guttenbrunn” din Timișoara în care să arate că este condus de [...] ³⁶, că activitatea cenaclului este întreruptă și reînceptută la insistențele lui X, persoană coruptă și care a urmărit numai rezolvarea unor probleme personale.

„Schneider” spunându-le celor de față că recent a apărut un articol despre ei într-o publicație din Berlinul de vest, cei în cauză s-au exprimat că au cunoștință de acesta și Totok a dat de înțeles că este întocmit și transmis de el, amintind că ar fi realizat aceasta prin un anume Wichner. (Persoana cu numele de Wichner Ernest este cunoscută de noi, fiind plecată din județul Timiș, și a făcut parte din cercul de relații a lui Totok și are domiciliul prezent în

³⁴ Nume anonimizat de noi - n.a.

³⁵ Nume anonimizat de noi - n.a.

³⁶ Pasaj în care apar mai multe nume, eliminat de noi - n.a.

Berlinul de vest. A avut convorbiri telefonice cu Lippert Iohann și cu Totok, dar nu cu referiri la conținutul articolului apărut și care ne-a fost adus de „Schneider”).

Totok Wiliam a mai insistat ca „Schneider” să ia legătura telefonică cu Paul Goma, căruia să-i spună că a fost la el la Timișoara (Totok a afirmat că îl cunoaște pe Paul Goma înaintea plecării acestuia din România³⁷) și să-i transmită să declanșeze o acțiune cunoscută, prin publicația franceză la care colaborează.

„Schneider” întrebându-l pe Totok dacă nu a avut conflict cu Securitatea în urma apariției articolului din „Stern”, acesta a răspuns că până în prezent nu a fost întrebat sau cercetat, dar așteaptă să fie chemat în orice moment întrucât cunoaște că Securitatea așteaptă un timp oarecare și apoi declanșează acțiunea împotriva lor.

Totok a arătat că a primit ordin de concentrare la o unitate de geniu, dar el nu vrea să meargă și crede în 3 săptămâni se va clarifica dacă trebuie sau nu să meargă.

La aceasta a intervenit Lippert Iohann și Samson Horst spunând că ei deja sunt concentrați mergând de două ori pe săptămână pentru câteva ore la o unitate din Timișoara.

Totok a mai informat pe „Schneider” că a apărut o nouă lege în legătură cu intrarea cetățenilor străini în instituții și întreprinderi, în sensul că sunt înregistrați la intrare, conduși la persoana cu care trebuie să discute, discuții se poartă în prezența altei persoane care este obligată să întocmească imediat o notă pentru Securitate.

În legătură cu apariția în R.F. Germania a revistei „Contrapunct”, Totok a menționat că are cunoștința de existența ei, și că știe că au apărut până în prezent 5 numere, nu a văzut însă vreun număr [...].

Totok Wiliam a insistat la „Schneider” să le trimită tot ce se publică în străinătate despre ei folosind calea poștei și pentru a reuși să ajungă în posesia acestora, cunoscându-se că Securitatea intervine și le reține, să trimită mai multe exemplare pe adresa mai multor persoane din cercul lor, inclusiv rudelor sursei, și din toate trimiterile una va ajunge la destinație.

Totok a mai insistat la „Schneider” să trimită lui Hurezeanu de la „Europa Liberă” fotocopia „Memoriului colectiv” și al biletului său de eliberare din detenție.

Din discuții cu Totok Wiliam și cu ceilalți (Samson Horst, Lippert Iohann) a rezultat că în prezent ei nu mai insistă prin acțiuni în extern în vederea urgentării emigrării, ci caută ca prin asemenea activități să fie remarcați, cunoscuți cu poziții împotriva statului român, să-și creeze prin aceasta o „platformă” și la ajungerea în străinătate să fie cunoscuți și recunoscuți pentru activitatea lor din România.

După intrarea lui „Schneider” în apartamentul lui Horst Samson, numitul Totok Wiliam a luat telefonul și l-a dus în bucătărie, exprimându-se că e posibil să aibă aparatură pentru interceptarea discuțiilor. De asemeni s-a exprimat că există posibilitatea interceptării discuțiilor și prin intermediul unei antene existente pe acoperișul blocului.

Totok și ceilalți și-au manifestat mirarea cu privire la modul cum de lui „Schneider” i s-a permis intrarea în R.S. România, la care „Schneider” a arătat că probabil Securitatea nu este interesată să-l provoace la „scandal” că, în calitate de ziarist, el poate scrie la adresa României și fără să vină în țară și că de această dată a fost în interes de serviciu până la Budapesta.

³⁷ Informație eronată, William Totok nu l-a cunoscut niciodată pe Paul Goma.

Totok a atras atenția lui „Schneider” să fie foarte prudent cât stă în România pentru a evita vreo acțiune din partea Securității, să se controleze în timpul deplasării și să-și verifice autoturismul înainte de a-l porni.

La plecarea sursei de la Samson, cei în cauză au supravegheat împrejurimile și au amintit lui „Schneider” să-și controleze autoturismul.

- Ca intervenții mai deosebite din partea lui Samson Horst și Lippet Iohann, „Schneider” a remarcat următoarele:

- Samson Horst a relatat că în ziua de 9.04. a.c. a fost chemat în audiență la pașapoarte în legătură cu solicitarea emigrării și că în 10.04.1986 va pleca la Teremia Mică pentru a se interesa de unele date necesare completării formularelor (fapt real).

A menționat că a primit la domiciliu un telefon cu caracter de amenințare, că va fi ucis și se va trezi cu un „cui” în cap. Din acest motiv a susținut că este foarte șocat, crede că este acțiunea Securității și că în România s-au mai întâmplat unele situații de amenințare unor scriitori asupra cărora s-a și acționat.

Lippet Iohann a intervenit spunând că și el a fost sunat la telefon într-o dimineață la orele 5.30 de ofițerul care răspunde de Teatrul German, întrebându-l ce face.

Din aceste motive ei s-ar simți amenințați și persecutați.

Totok Wiliam a intervenit și el spunând lui „Schneider” să comunice aceste aspecte și lui Hurezeanu de la „Europa Liberă”. („Schneider” a remarcat că în articolul apărut recent în ziarul din Berlinul de vest se fac de asemeni referiri la aceste așa zise amenințări).

Samson Horst a mai arătat că recent a fost la Centrul de cultură al R.F. Germaniei din București și a vorbit cu un oarecare Hauser (de la Ambasadă sau Centrul de cultură) căruia i-ar fi explicat toată situația și tot ce se întâmplă cu scriitorii de limbă germană și că în legătură cu aceste aspecte a avut o discuție și cu atașatul de presă al R.F. Germania din București.

Totok Wiliam a intervenit exprimându-se că cei de la ambasadă și așa nu fac nimic, nu vor să strice relațiile cu România, [...] că în curând ministrul de Externe român se va deplasa la Bonn pentru a primi iarăși ajutoare pentru România.

Samson Horst a mai arătat că pentru că a depus acte de plecare din țară a fost exclus din Uniunea Scriitorilor și din P.C.R.

Lippet Iohann a relatat că recent a depus și el acte de plecare din țară.

Observații:

„Schneider” are în județul Timiș părinții care au solicitat plecarea din țară și au avizul pozitiv de la Comisia Județeană.

S-a manifestat însă interesat în realizarea unor progrese pe linia emigrării socrilor săi care au solicitat emigrarea, însă nu au fost chemați la Comisia Județeană. În legătură cu aceasta i-am arătat că dat fiind activitatea ostilă la care s-a antrenat în străinătate, nu există în prezent nici o posibilitate de a fi sprijinit.

I-am recomandat însă ca bazându-se pe aceasta să se intereseze în R.F. Germania de persoanele și cercurile care se antrenează în rezolvarea emigrării și ce acțiuni au preconizat sau preconizează să întreprindă în acest scop (cazul „Ratații”). A promis că se va interesa folosindu-se și de articolul ostil publicat de el în „Stern”.

- I s-a atras din nou atenția pentru a nu se mai antrena în acțiuni ostile statului nostru și repercusiunile pe care le poate avea în cazul când nu respectă acest lucru.

„Schneider” a promis că nu va mai comite nici o acțiune ostilă statului român.

- De asemeni, i s-a cerut să nu trimită sau să transmită nimic la „Europa Liberă” sau lui Paul Goma din cele solicitate de Totok Wiliam.

- Să-l influențeze pe Pragall Klaus Peter și Moldway Mihaly să nu vină în România, explicându-le că afară de faptul că Totok Wiliam, Horst Samson și Lippet Iohann au solicitat plecarea din țară, nu există alte aspecte în legătură cu aceștia.

- În cazul că până la plecarea din țară primește de la persoanele de mai sus sau de la alte persoane înscrisuri ori alte mesaje pentru străinătate să ne anunțe imediat.

În ziua de 11.04. a.c. „Schneider” a plecat din țară și fiind dat în consemn la P.C.T.F. pentru control amănunțit, nu s-au identificat înscrisuri ostile, alte materiale ori valori.

Măsuri:

- Darea în consemn la U.M. 0200 pentru a ne comunica imediat intrarea în țară a lui Pragall Klaus Peter și Moldway Mihaly urmând a se întreprinde măsuri în vederea cunoașterii activității și prevenirii de intenții ostile.

- Măsuri pentru stabilirea modului în care Totok și celelalte elemente transmit date în străinătate în vederea prevenirii unor astfel de activități.

- Aplicarea măsurilor stabilite cu ocazia analizei cazurilor la nivelul conducerii securității și al conducerii Serviciului II din Direcția I.

Lt. col. Pădurariu Nicolae

Din verificarea la C.I.D. București a rezultat că există un cetățean vest-german cu numele de Pragall Klaus Peter născut la [spațiu necompletat – n.a.], care se află în atenția Dir. III/T.I.

Am discutat cu lt. col. Turcu Ioan Dir. III – care mi-a confirmat că Pragall Klaus Peter este angajat al revistei „Stern”, este acreditat la Sofia și București și se află în atenție întrucât a publicat în „Stern” unele articole denigratoare.

S-a stabilit cu lt. col. Turcu să ne informăm reciproc despre prezența și activitatea în țara noastră a lui Pragall Klaus-Peter.

Moldway Mihaly a fost identificat după prezența la Timișoara și cu cazare la hotelul „Continental” în perioada lunii XII. 1980³⁸.

R.P.N.

D.M.G.

RD. 412/15.04.1986

Scrisă în 4 ex.

ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 210.845, vol. 3, ff. 38-46.

³⁸ Scris de mână de lt. col de securitate Pădurariu.

III. SISTEMUL TOTALITAR DIN ROMÂNIA: ASPECTE IDEOLOGICE, DEMOGRAFICE ȘI ECONOMICE

Liviu Marius BEJENARU

RELAȚIA DINTRE CREȘTEREA DEMOGRAFICĂ ȘI DEZVOLTAREA ECONOMICĂ ÎN TIMPUL REGIMULUI COMUNIST. ÎNTRE PROPAGANDA OFICIALĂ ȘI REALITĂȚILE COTIDIENE¹

LA RELATION ENTRE LA CROISSANCE DE LA POPULATION ET LE
DEVELOPPEMENT ECONOMIQUE SOUS LE REGIME COMMUNISTE.
ENTRE LA PROPAGANDE OFFICIELLE ET LES REALITES DE LA VIE
QUOTIDIENNE

«La démographie, c'est la destinée». Cette formule lapidaire, forgée par les démographes et économistes américains pour décrire le cas des Etats-Unis, prend tout son sens à la lumière de l'expansion de la population de la planète dans le XXème siècle. Ce texte propose une synthèse sur la relation entre les politiques pro nataliste de système communiste et la développement économique.

Entre les deux guerres, la Roumanie a un taux d'accroissement naturel de 30-32 ‰. Mais le pays sont moins urbanisée et moins industrialisée. L'instauration de régime communiste poursuivant la destruction des ancienne structures sociales, politiques et économiques et a favorisé l'accélération des transformations démographiques. En fait, les taux de mortalité déclinent, l'espérance de vie augmente et les taux de natalité diminuent. Pour le régime communiste, cette dernière tendance est inquiétante parce-que, selon son propre vision, la force de la nation est directement liée a sa taille. L'intérêt du régime communiste pour l'augmentation de la natalité est motivé par le fort besoin en main-d'œuvre induit par le développement planifié de l'industrie. En bref, la vision communiste sur la modernisation avance une solution démographique et idéologique.

La politique pro nataliste utilise comme moyen principal l'interdiction de l'interruption volontaire de la grossesse. Mais le régime se trouve devant le grand

¹ În acest studiu sunt reluate și dezvoltate, într-o formă nouă, unele idei privind relația dintre creșterea demografică și dezvoltarea economică în timpul regimului comunist, prezentate inițial în studiul *Relația dintre creșterea economică și structura socială în România comunistă. Eșecul modernizării (1948-1989)*, în *Schimbare și devenire în istoria României. Lucrările Conferinței Internaționale Modernizarea în România în secolele XIX-XXI*, Cluj-Napoca, 21-24 mai 2007, Coordonatori Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008, pp. 497-513.

dilemme: solution économique (ajuster les ressources à la population) ou solution démographique (ajuster par la baisse de la natalité la population aux ressources). Parce-que la nationalisation de l'industrie et la collectivisation de l'agriculture sont accomplies, un relâchement des mesures pro natalistes s'observe: la légalisation de l'avortement (1957) et une législation du divorce plus permissive.

Depuis 1966, une politique pro nataliste très stricte est mise en place, favorise par le fait que les taux de la natalité a baisser jusque 14,3 ‰. La dénatalité est imputée aux déficiences de la législation et le Décret 770/1966 interdit l'interruption volontaire de la grossesse. Les procédures de divorce étaient rendues encore plus compliquées.

Ces mesures ont entraîné une hausse significative de la natalité. Mais le déséquilibre socio-économique, résulte du fait que le rapport entre la population active et la population apte au travail est extrêmement élevé et croissant, se traduit par du suremploi. La population active fait un appel extensif aux retraités. On trouvera, depuis 1976, l'interdiction du «parasitisme» (le fait de ne pas justifier d'un emploi officiel quand on en a la capacité).

Dans les années 1980-1989 l'économie de la Roumanie sont en plein crise. L'efficacité des investissements démographiques et économiques sont très faible. En conséquence, la mobilité socioprofessionnelle de la population reste une utopie ce qui est en contradiction avec la modernisation structurelle promue par le communisme dans l'économie et la vie sociale.

Etichete: demografie, economie, legislație, natalitate

Mots-clés: démographie, économie, droit, à la naissance

„Demografia reprezintă destinul unei națiuni”. Această definiție pe care o datorăm demografilor și economiștilor americani, care au folosit-o pentru a descrie situația Statelor Unite, a dominat și gândirea politică europeană. Astfel, vigoarea și sănătatea unui stat a fost pusă în corelație cu rapida reproducere a locuitorilor săi și a slujit drept indiciu al sănătății sau infirmității poporului ca entitate politică². În perioada modernă, bogăția și puterea unui stat era înțeleasă ca depinzând nu atât de mărimea teritoriului, ci de dimensiunea și de productivitatea populației sale³. În acest sens, doctrina mercantilistă își propunea să consolideze puterea statului, să-i asigure, ca și indivizilor, cât mai mult aur și argint, precum și să sporească numărul locuitorilor, moneda și populația fiind considerate cei doi piloni ai regatului, semnele palpabile ale prosperității lui⁴.

Modelul care a dominat însă studiul relațiilor dintre economie și populație este cel malthusian. Deși contestată la vremea apariției sale, teoria lui Malthus, conform căreia creșterea populației nu trebuie să transgreseze limitele impuse de mijloacele de trai existente,

² Susan Gal, Gail Kligman, *Politicile de gen în perioada post-socialistă. Un eseu istoric comparativ*, Iași, Polirom, 2003, p. 31.

³ *Ibidem*, p. 32.

⁴ Jean Fréville, *Mizeria și numărul. Sperietoarea malthusianistă*, București, Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1957, p. 67.

a dominat studiul relațiilor dintre economie și populație și continuă să se bucure încă de o mare popularitate⁵. Este suficient să amintim numai acuzațiile din perioada Războiului rece pe care regimurile comuniste le-au adus Statelor Unite de a provoca și întreține cu ajutorul banilor conflicte peste tot în lume, pentru a elimina surplusul de populație ce atârna prea greu în balanța finanțelor⁶.

Implicațiile creșterii demografice asupra economiei au fost studiate și de alți gânditori. Astfel, Keynes a realizat o interpretare generală a intervalului interbelic de stagnare, asociat cu ritmul demografic încetinit⁷. Cele două concepții de a explica dezvoltarea societății pe baza factorului demografic au fost, în consecință, axate prima pe susținerea că aceasta ar fi un factor care frânează dezvoltarea societății și duce la scăderea continuă a nivelului de trai al oamenilor, și a doua care susține că existența unei mari densități a populației ar fi factorul hotărâtor al progresului societății⁸. Fiecare dintre cele două teorii pornesc de la un numitor comun: creșterea demografică implică necesitatea unor cheltuieli pe care societatea trebuie să le facă pentru a asigura condițiile respective sporului populației. Astfel, au apărut noțiunile de „cost al unui copil”, „costul formării unui om”, iar mai târziu „investiții demografice” și „investiții în om”⁹.

Expresia care a cunoscut o largă circulație este aceea de investiții demografice. Ea a fost formulată pentru prima dată de demograful francez Alfred Sauvy și a fost definită ca orice cheltuială făcută de națiune pentru ca nivelul de trai al populației să nu scadă ca urmare a creșterii numărului ei¹⁰. Într-o altă lucrare, demograful francez și-a expus mai detaliat punctul de vedere în privința investițiilor demografice și a celor economice. În opinia sa, investițiile economice sunt cele care produc bunuri de consum (producția alimentară, de exemplu), permit întreținerea utilajului productiv pentru menținerea în funcțiune, compensarea uzurii sale sau modernizarea acestuia în vederea realizării unei producții mai ridicate. Investițiile demografice sunt cele care au drept scop asigurarea pentru locuitorii suplimentari (sporul populației) a construcțiilor necesare pentru a se menține cel puțin același nivel de trai (locuință, școli, uzine, suprafețe de cultură etc.), pentru măsurarea costului creșterii trebuind ca la investițiile propriu-zise (construcția de școli de exemplu) să se adauge costul propriu-zis al creșterii copiilor „suplimentari”, înțelegând prin aceștia numărul celor care depășesc numărul necesar pentru menținerea populației sau reînnoirea generațiilor¹¹. A devenit astfel importantă studierea raportului populație-economie, și anume corelația demo-economică ce presupune studierea populației în raport cu economia, prin intermediul următorilor indicatori: ritmul de creștere a populației cu ritmul de creștere a economiei, sau, așa cum sublinia

⁵ Robert D. Kaplan, *Politici de război. De ce necesită conducerea politică un etos păgân*, Polirom, Iași, 2002, p. 92.

⁶ Paul Nistor, *Înfruntând Vestul. P.C.R., România lui Dej și politica americană de îngrădire a comunismului*, București, Editura Vremea, 2006, p. 339.

⁷ Massimo Livi Bacci, *Populația în Istoria Europei*, Iași, Polirom, 2003, p. 210.

⁸ *Socialism Științific. Manual*, București, Editura Politică, 1962, p. 49.

⁹ Vladimir Trebici, *Populația României și creșterea economică. Studii de demografie economică*, București, Editura Politică, 1971, p. 60.

¹⁰ *Apud ibidem*, p. 61.

¹¹ Alfred Sauvy, *Malthus et les deux Marx. Le problème de la faim et de la guerre dans le monde*, Paris, Éditions Gonthier, 1963, pp. 170-171.

demograful Vladimir Trebici, dimensiunea și structura economiei naționale într-o relație de simetrie cu acea parte a populației numită populație activă¹².

Apariția comunismului de tip sovietic a determinat o nouă abordare a raportului dintre populație și economie. În primul rând, este vorba de dorința de schimbare radicală a condiției umane, care urma să fie făcută nu de oamenii de rând, incapabili să-și înțeleagă condiția, ci în numele lor¹³. După cum se exprima Marx, lumea nu este dominată de idei și idealuri, ci lumea materială este cea care determină oamenii și ideile lor; nu conștiința oamenilor le determină existența, ci invers, existența lor socială este cea care le determină conștiința. Sursa cunoașterii este munca, iar criteriul adevărului, practica, cunoașterea realizându-se în procesul practicii sociale. Educația socialistă se bazează pe o pedagogie a muncii, care presupune transformarea radicală a școlii dintr-o instituție livrescă și magistrală într-o școală a muncii și a producției, care va permite suprimarea distincției dintre munca fizică și cea intelectuală; nu există decât un singur proces, de muncă și de formare, în care se integrează activitatea manuală și cea intelectuală¹⁴. După principiile „pedagogiei” leniniste, „să ții în mod riguros și conștiincios socoteala banilor, să gospodărești cu economie, să nu trândăvești, să nu furi, să păstrezi cea mai strictă disciplină în muncă (...) devin acum, după doborârea burgheziei, lozinci imediate și principale ale momentului. În făptuirea practică a acestor lozinci de către Puterea sovietică, prin metodele ei, pe baza legilor ei, este necesară și suficientă pentru victoria definitivă a socialismului”¹⁵. Baza vieții sociale o reprezintă producția materială, iar modul de producție socialist, factorul determinant în dezvoltarea societății.

Victoria revoluției bolșevice trebuia să ducă și la schimbări fundamentale în statutul femeii. Potrivit ideologiei leniniste, „cu toate legile care o eliberează, femeia continuă să rămână o sclavă a casei, deoarece ea este apăsată, strivită, îndobitocită și înjosită de mica gospodărie casnică, care o leagă de bucătărie și de camera copiilor, făcând-o să se irosească într-o muncă monstruos de neproductivă, îndobitocitoare, mărunță, enervantă și abrutizantă. Adevărata eliberare a femeii, adevăratul comunism va începe numai acolo și numai atunci, unde și când va începe lupta de masă (condusă de proletariatul care are în mâinile sale puterea de stat) împotriva acestei mici gospodării casnice, sau mai exact, reconstrucția în masă a acesteia și transformarea ei în mare gospodărie socialistă”¹⁶. Femeile urmau să fie transformate, așadar, în „oameni ai muncii” și membre cu drepturi depline ale societății, urmând să fie eliberate și de poverile gospodăriei și creșterii copiilor prin crearea cantinelor, creșelor și grădinițelor¹⁷.

Toate aceste principii au fost exportate și în țările din Europa Centrală și de Est care, după cel de al doilea război mondial, au intrat în sfera de influență sovietică. Pentru elita

¹² Vladimir Trebici, *op. cit.*, p. 38.

¹³ Richard Pipes, *Scurtă Istorie a Revoluției Ruse*, București, Humanitas, 1998, p. 36.

¹⁴ Mariana Momanu, *Educație și ideologie. O analiză pedagogică a sistemului totalitar comunist*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005, pp. 82-84.

¹⁵ Marx, Engels, Lenin, *Despre comunismul științific*, București, Editura Politică, 1964, p. 326.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Lavinia Betea, *Legislația antiavort*, în Romulus Rusan (ed.), *Analele Sighet 10. Anii 1973-1989: Cronica unui sfârșit de sistem*, București, Fundația Academia Civică, 2003, pp. 284-296.

comunistă, scopul nemărturisit al industrializării și urbanizării era unul politic. Cu o populație în proporție covârșitoare rurală (76,6% la recensământul din 1948), clasa muncitoare care trebuia să reprezinte „avangarda” societății avea o pondere foarte redusă. Pe de altă parte, intrând în sfera de interese sovietică România nu putea să adopte decât modelul de dezvoltare bazat pe o industrializare masivă, cu accentul pus pe industria grea.

Astfel, inclusiv familia a fost pusă în slujba noilor obiective. Modelul familial de tip sovietic a fost importat în toate țările de democrație populară, fiind considerat elementul principal al transformărilor profunde pe care regimul comunist și le propusese a le realiza: schimbarea organizării sociale a claselor prin omogenizarea populației și ștergerea diferențelor între categoriile sociale, controlul familiei devenind unul din mijloacele de creare a unei noi ordini sociale.

Într-o primă etapă, interesul regimului comunist a fost motivat prin nevoia stringentă a unei numeroase forțe de muncă cerută de politica de industrializare. A fost adoptată o legislație antiavort după modelul celei din U.R.S.S. din 27 iunie 1936 (articolul 482 al Codului Penal a fost revizuit astfel că întreruperea cursului unei sarcini a fost transformată într-un delict penal), iar divorțul a fost descurajat prin adoptarea unei legislații care să servească comandamentele ideologice ale momentului. (În U.R.S.S. avortul a fost interzis conform variantei oficiale deoarece „numai în societatea socialistă în care exploatarea omului de către om a fost abolită și unde femeia este parte integrantă a societății poate exista o luptă împotriva avorturilor”¹⁸. În realitate, decizia de interzicere a cursului sarcinii și de înăsprire a divorțurilor a fost luată de către Stalin în dorința de a regla dezechilibrele demografice acumulate în primii ani ai comunismului și ca urmare a colectivizării forțate).

Prin Decretul nr. 463, emis la 30 septembrie 1957, fără o prealabilă informare a populației sau un preambul care să specifice motivele, în R.P.R. a fost legalizat avortul (în U.R.S.S. legalizarea a avut loc la 23 noiembrie 1955 datorită, așa cum s-a spus în epocă „creșterii nivelului de cultură și a conștiinței femeilor”¹⁹, precum și a faptului că creșterea continuă a nivelului de trai determină, în țările socialiste, creșterea continuă a nivelului de trai²⁰), la cerere, cu precizarea că vor fi sancționate „numai întreruperile de sarcină efectuate în afara unor instituții medicale sau sanitare ori de către o persoană care nu are calificarea necesară”. Întreruperile de sarcină se făceau la cererea femeilor în schimbul unei sume de bani²¹. Cei care au studiat regimul comunist din perioada Gheorghiu-Dej au avansat ipoteza că această măsură a reprezentat o concesie acordată populației care oricum a trebuit să suporte, după moartea lui Stalin și slăbirea măsurilor represive instituită de sovietici în propria țară, un al doilea val de teroare. După cum subliniază însă unii demografi, printre care și Alfred Sauvy, rațiunea legalizării avortului în U.R.S.S. a fost determinată de impasul în care intrase conducerea de la Kremlin: adoptarea fie a soluției economice, fie a soluției

¹⁸ Michel Heller, Aleksandr Nekrich, *L'utopie au pouvoir. Histoire de l'U.R.S.S. de 1917 à nos jours*, Paris, Calman-Lévy, 1985, p. 236.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Socialism Științific...* p. 51.

²¹ Lavinia Betea, *op. cit.*

demografice, sau altfel spus ajustarea resurselor la nivelul populației ori ajustarea (prin scăderea natalității) a populației la nivelul resurselor²².

Pentru România, consecințele Decretului 463/1957 au fost deosebit de dramatice. După cum subliniază Alfred Sauvy²³ și mai recent Jean-Claude Chesnay²⁴ la începutul anilor '60 natalitatea scăzuse la 14,3 ‰ față de 25,6 ‰ în 1955. De asemenea, rata totală de fertilitate era de 1,9 copii/femeie, un nivel apropiat de cel al Ungariei (cazul maghiar fiind unul mai special deoarece un segment important al populației de vârstă fertilă a fost nevoită să emigreze din cauza înfrângerii revoluției din 1956), cele două țări aflându-se, la momentul respectiv, alături de Japonia, la cel mai scăzut nivel de fertilitate din lume. De asemenea, ponderea populației în vârstă de muncă, adică oferta demografică pură pe care o prezintă populația totală în fața economiei²⁵ s-a redus continuu, în anul 1960 înregistrându-se cel mai scăzut nivel de -56 ‰²⁶.

Existau astfel condițiile necesare pentru introducerea unei legislații care să interzică întreruperea cursului sarcinii. În privința impunerii a ceea ce s-a numit mai târziu „lovitura pronatalistă” au existat mai multe momente. În februarie 1966, mai mulți demografi și statisticieni au realizat un „Studiu privind situația natalității din Republica Socialistă România” care avansa o concluzie pesimistă: România se confrunta cu o scădere a natalității sub pragul de înlocuire demografică²⁷. Ca atare, amestecul factorului politic nu a întârziat să apară. Astfel, în Raportul Consiliului Național al Femeilor din R.S.R., prezentat de Suzana Gâdea la Conferința Națională a Femeilor, desfășurată între 23 și 25 iunie 1966, se afirma: „(...) considerăm că este un prilej potrivit să ne oprim asupra unei alte probleme sociale deosebit de importante, și anume înmulțirea cazurilor de întrerupere repetată a sarcinii, ceea ce are influență deosebit de dăunătoare asupra sănătății multor femei și repercusiuni negative asupra creșterii normale a natalității populației. Acest lucru este favorizat și de unele deficiențe ale legislației în vigoare, care vor trebui remediate. Totodată, socotim necesară luarea unor noi măsuri cu caracter economic, social, educativ care să contribuie la creșterea natalității, la îmbunătățirea condițiilor de ocrotire a mamei și copilului”²⁸.

La ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 2 august 1966, Nicolae Ceaușescu a afirmat referitor la problema scăderii natalității: „Este foarte bine că problema aceasta a fost în sfârșit prezentată la Comitetul Executiv. La ea se lucrează demult, din februarie mi se pare; s-a început greu, pentru că a fost rezistență însăși la începerea studiului, considerându-se că nu este o problemă care trebuie să ne preocupe, deși situația,

²² Alfred Sauvy, *op. cit.*, pp. 113-114.

²³ *Ibidem*, p. 168.

²⁴ *Apud* Traian Rotariu, *Demografie și sociologia populației. Fenomene demografice*, Iași, Polirom, 2003, p. 341.

²⁵ Vladimir Trebici, *Demografia*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 411.

²⁶ Constantin Ionete, *Criza de sistem a economiei de comandă și etapa sa explozivă*, București, Editura Expert, 1993, p. 53.

²⁷ Raluca Maria Popa, *Corpuri femeiești, putere bărbătească. Studiu de caz asupra adoptării reglementărilor legislative de interzicere a avortului în România comunistă (1966)*, în Oana Băluță (ed.), *Gen și putere. Partea leului în politica românească*, Iași, Polirom, 2006, pp. 93-116.

²⁸ Monica Grigore, *Coerciție și control. Politica de creștere forțată a natalității în R.S.R.*, în „Dosarele Istoriei”, nr. 8(84)/2003, pp. 51-56.

după cât se pare, este gravă. Problema natalității și a sporului populației este o problemă pentru care poartă o răspundere foarte mare Partidul nostru, conducerea partidului și guvernului”²⁹.

În cadrul ședinței, unii membri ai Comitetului Executiv au opinat că „Studiul privind situația natalității” avea serioase deficiențe. Astfel, Alexandru Drăghici arăta că raportul „analizează cauzele stării natalității, pune cauzele acestea pe tot ce vrei dar nu pune accent pe ceea ce a încurajat scăderea natalității și anume, după ce se arată aici că natalitatea în mediul rural a scăzut de la 32,6 la 15 %, arată cauza care contribuie la această stare: natura social-economică, demografică, cultural-educativă și în sfârșit legislație. După părerea mea cauza principală este legislația”³⁰. Tot Drăghici desființa valoarea științifică a Studiului, (deși unii membri ai Comitetului Executiv, ca de pildă Ion Gheorghe Maurer, au recunoscut valabilitatea unor propuneri), considerându-l „o însăilare a experienței auzite din diferite țări... Fiecare dintre noi suntem fii de muncitori sau țărani, de oameni săraci și știm cum am crescut. Nu știu de ce alergăm în altă parte să căutăm experiența”. Leonte Răutu pune accentul pe faptul că românii trebuie să înțeleagă că „este o problemă națională sporirea natalității, este o îndatorire patriotică a membrilor de familie, a medicilor, a femeilor. Cele mai mari încălcări ale eticii medicale sunt tocmai în acest domeniu, aici se încasează cele mai multe câștiguri ilicite, sunt trimiteri în fața tribunalului pentru întreruperi criminale. Noi deținem două recorduri: la numărul de avorturi și la divorțuri; sunt 1.000.000 de întreruperi de sarcină pe an, ceea ce este rezultatul decretului din 1957”. Ultimul cuvânt l-a avut noul secretar general al P.C.R. care recurgea la morala socialistă în discutarea problemei natalității: „După părerea mea, prin decretul de legalizare a avorturilor noi am legalizat prostituția prin avorturi și prin îngăduința la divorțuri”³¹.

Pentru comentarii și eventualele modificări, Consiliul de Miniștri al R.S.R. a trimis textul proiectului decretului tuturor instituțiilor direct vizate de realizarea interzicerii întreruperii cursului sarcinii. De altfel, la 20 septembrie 1966, inclusiv Nicolae Ceaușescu a convocat pentru o consfătuire la sediul C.C. al P.C.R., pe lângă ministrul Sănătății și Prevederilor Sociale, Aurel Moga, alte 32 de cadre medicale, profesori de obstetrică-ginecologie la diferite spitale din București și din țară, inclusiv medicul-șef al Regiunii Autonome Maghiare. Ca și în ședința din 2 august 1966, discuțiile s-au axat pe compararea politicilor referitoare la avort în țările din blocul comunist, Europa Occidentală și Statele Unite, prezentându-se abordări diferite asupra avortului la cerere, asupra accesului condiționat la avort și asupra penalității acestuia. Unele cadre medicale, au încercat să ofere argumente pentru coborârea pragului de 45 de ani ca vârstă legală pentru întreruperea sarcinii la 40 de ani³². Alții și-au exprimat îngrijorarea privind „explozia” de sarcini la adolescente și au propus o educație sexuală adecvată³³. Toți cei prezenți au fost de acord că la nivel biologic situația României era una

²⁹ *Apud* Raluca Maria Popa, *op. cit.*, pp. 95-96.

³⁰ *Ibidem*, p. 103.

³¹ *Ibidem*, p. 107.

³² *Stenograma Consfătuirii cu cadrele medicale la sediul C.C. al P.C.R. din ziua de 20 septembrie 1966, consacrată dezbaterii problemelor privind creșterea natalității și îmbunătățirea continuă a măsurilor de ocrotire a mamei și copilului* (A.M.R., fond Microfilme, rola AS₁-1543, c. 11).

³³ *Ibidem*, c. 29.

deosebit de dificilă: cu patru întreruperi de sarcină la o naștere la nivelul întregii țări și cu doisprezece la nivelul municipiului București se putea vorbi despre o populație în minus³⁴. Pârghiile pe care trebuia să se acționeze, în opinia participanților la discuții, erau „împingerea natalității înainte, reducerea mortalității infantile, mărirea numărului de creșe, grădinițe și a caselor de copii”³⁵. O altă propunere care mai târziu a fost legiferată a fost înăsprirea condițiilor de obținere a divorțurilor, deoarece față de 1938, în 1965 ele se triplaseră³⁶.

La 1 octombrie 1966, prin Decretul nr. 770, Nicolae Ceaușescu interzicea întreruperea cursului sarcinii. Doi foști apropiați ai liderului P.C.R., Dumitru Popescu și Alexandru Bârlădeanu au afirmat, după 1989, că decretul antiavort a fost adoptat deoarece Nicolae Ceaușescu se dorea conducătorul unei mari mulțimi de oameni³⁷. Observația celor doi este, parțial, întemeiată deoarece în timpul regimurilor totalitare elogiul maternității a devenit o simplă retorică. Atât fascismul cât și național-socialismul au făcut apel la cultul paternității și al masculinității, iar în perioada stalinistă datoria femeii nu a mai fost doar producția ci și maternitatea³⁸, aceasta fiind văzută ca forma primordială a activității politice feminine, îndatorirea patriotică majoră a femeilor³⁹. Nu trebuie, de asemenea, ignorată nici situația demografică la care se găsea la acea dată România și nici concepția regimului comunist conform căreia „creșterea economică în socialism este creșterea venitului național pe locuitor în condițiile creșterii numărului populației ca tendință fermă și de lungă durată a utilizării depline a resurselor de muncă, creștere însoțită, în primele faze, de schimbări în structura economiei naționale și a populației. Baza creșterii economiei în socialism o constituie tezele reproducției socialiste lărgite”⁴⁰.

Cercetările ulterioare au oferit și alte explicații privind decizia interzicerii întreruperii cursului sarcinii, o decizie așa cum am mai subliniat eminentamente politică. Mary Ellen Ficher susține, de exemplu, că interzicerea avortului și campania pronatalistă a anilor '70 au fost cauzate de o nevoie potențială de forță de muncă. Gail Kligman împărtășește parțial această explicație, dar consideră că în același timp că ideologia naționalismului socialist a fost motorul campaniilor pronataliste din România comunistă, în timp ce Raluca Maria Popa susține o interpretare bazată pe atitudinile și valorile „tradiționaliste” ale conducerii P.C.R. și în special al lui Nicolae Ceaușescu (interzicerea avorturilor și limitarea foarte severă a divorțurilor erau subsumate apărării moralității poporului român care ajunge să fie liantul politicii de reproducere care susținea că normalizarea comportamentelor reproductive și sexuale era necesară politic pentru supraviețuirea statului român)⁴¹.

³⁴ *Ibidem*, c. 39.

³⁵ *Ibidem*, cc. 14-15.

³⁶ *Ibidem*, c. 13.

³⁷ Vezi, în acest sens, Lavinia Betea, *op. cit.* și Dumitru Popescu, *Un fost lider comunist se destăinuie: „Am fost și cioplitor de himere”*. Convorbire realizată de Ioan Tecșa, ziarist, București, Editura Expres, f.a., p. 307.

³⁸ Pe larg, despre acest aspect, în Gisela Bock, *Femeia în istoria Europei. Din Evul Mediu până în zilele noastre*, Iași, Polirom, 2002, pp. 238-248.

³⁹ Susan Gal, Gail Kligman, *op. cit.*, p. 50.

⁴⁰ Vladimir Trebici, *Populația României și creșterea economică...*, p. 47.

⁴¹ Raluca Maria Popa, *op. cit.*, pp. 95-96.

În ceea ce ne privește, am optat pentru o explicație care subsumează atât existența viziunii tradiționaliste, similitudinile privind formulările Decretului din 1966 cu cele ale Codului Penal al lui Carol al II-lea, adoptat în vederea realizării unor scopuri eugenice fiind frapante⁴², cât și cele privind necesitatea asigurării forței de muncă.

Teoria privind optimul populației avea să suscite numeroase polemici și pe plan internațional între neomalthusianiști și adversarii acestora. Problema se punea în următorii termeni: creșterea populației este un factor al creșterii economice sau un obstacol în calea acesteia și, invers, creșterea economică influențează creșterea populației?⁴³. Prima conferință mondială a populației, care a avut loc la Roma în 1954, a luat în dezbateri situația specială a țărilor subdezvoltate care, datorită tendinței de scădere a mortalității, a condus la creșteri demografice record. Următoarea conferință, cea de la Belgrad din 1965, a condus la punerea în practică a unor măsuri conforme cu „creșterea zero” ceea ce însemna stabilirea unui echilibru între nașteri și decese la nivelul fiecărei țări, fiind considerată de O.N.U. ca inevitabilă pe termen lung⁴⁴.

Conferința de la București din 19-30 august 1974 a legitimat, în opinia specialiștilor, noțiunea de „politică demografică”⁴⁵. Planul mondial de acțiune în domeniul populației sublinia: „Scopul esențial al dezvoltării sociale, economice și culturale din care fac parte integrantă obiectivele și politicile demografice este de a îmbunătăți nivelul de trai și calitatea vieții fiecăruia în parte. Populația este lucrul cel mai prețios din lume”⁴⁶. Această concluzie era, de altfel, în consens cu viziunea conducerii de la București, Nicolae Ceaușescu declarând la începutul lucrărilor conferinței: „Pornind de la faptul că problema populației reprezintă factorul determinant al progresului fiecărui popor, fiecare stat are dreptul suveran să promoveze politica demografică și măsurile pe care le consideră cele mai potrivite, în conformitate cu interesele sale naționale, fără nici un amestec din afară”⁴⁷.

Decizia de interzicere a avortului a afectat practic toate vârstele fertile. Creșterea forțată a natalității în R.S.R. nu a dus însă și la o reală dezvoltare economică. Pentru a ilustra această idee, este necesară compararea economiei regimului comunist cu economia de tip capitalist. Sistemul demografic al unei economii capitaliste depinde în mod esențial de cadrul politic, juridic, economic și social în care aceasta activează: piața și dreptul muncii, sistemul de învățământ, mediul cultural etc. În plus, economia capitalistă este caracterizată de constrângeri care țin de cerere, problema nepunându-se la nivelul producției ci la cel al vânzării. Pentru un sistem demografic complet închis și semiautarhic cum era cel al României comuniste, singura modalitate recunoscută pe termen lung era controlul nașterilor⁴⁸. Lipsa șomajului și prevederea privind asigurarea ocupării depline a forței de muncă, principiu

⁴² A se vedea, pentru detalii, Maria Bucur, *Eugenie și modernizare în România interbelică*, Iași, Polirom, 2005, pp. 300-305.

⁴³ Vladimir Trebici, *Demografia...*, p. 421.

⁴⁴ Constanța Mihăescu, *Populație și Ocupare. Trecut. Prezent. Viitor*, București, Editura Economică, 2001, p. 25.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ Vladimir Trebici, *Demografia...*, p. 438.

⁴⁷ *Apud* Constantin Grigorescu, *Populație și Economie*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, pp. 10-11.

⁴⁸ Thierry de Montbrial, *Acțiunea și sistemul lumii*, București, Editura Expert, 2003, p. 54.

proclamat de ideologia comunistă, nu era un semn de sănătate a acestei economii, deoarece constrângerile bugetare erau slabe, iar întreprinderile nu erau orientate spre profit și nu încercau să-și reducă cheltuielile cu forța de muncă pentru a obține un profit mai mare⁴⁹.

În același timp, comportamentul demografic al românilor era complet diferit față de cel din perioada interbelică, în sensul abandonării de către o mare parte din populație a tipului de familie cu mulți copii. Cauzele care au dus la această mișcare descendentă sunt în concepția lui Traian Rotariu următoarele: industrializarea și urbanizarea rapidă a țării (la recensământul din 1966 populația urbană ajunge să depășească ponderea de 38%); dezvoltarea sistemului de învățământ și eradicarea analfabetismului (în 1966, practic toate femeile sub 30 de ani erau deja școlarizate); colectivizarea agriculturii, care s-a încheiat în 1962, și care, printre altele a dus la dispariția gospodăriei rurale tradiționale, țărani devenind salariați; scăderea influenței Bisericii în viața cotidiană și agresivitatea propagandei comuniste; izolarea de Occident și încadrarea României în sistemul țărilor cu o ideologie de tip sovietic și care, în linii mari, au cunoscut fenomene similare de scădere a fertilității, opuse baby-boom-ului din Vest⁵⁰. Astfel, în 1973, Direcția Judiciară din Inspectoratul General al Miliției raporta că „începând din anul 1969, numărul născuților a scăzut an de an, astfel că în 1972 s-au înregistrat 139.423 mai puțini născuți decât în anul 1967. Situația natalității în perioada 1965-1972 se prezenta astfel:

<u>Anul</u>	<u>Născuți vii</u>	<u>Proporția la % locuitori</u>
1965	278 362	14,6
1966	273 678	14,3
1967	527.764	27,4
1968	526.091	26,7
1969	465.764	23,3
1970	427.034	21,1
1971	400.146	19,5
1972	388.341	18,8

Din buletinul de statistică sanitară rezultă că și în trimestrul I / 1973, numărul născuților vii a scăzut la 93.361 față de 98.213 în trimestrul I/1972 și la 101 495 în același trimestru al anului 1971.

În anul 1972 scăderi ale natalității s-au înregistrat în majoritatea județelor mai importante, în Ialomița, Vâlcea, Prahova, Caraș-Severin, Mehedinți, Tulcea, Vaslui și altele.

Concomitent cu scăderea natalității se constată, de la an la an, o creștere a numărului întreruperii cursului sarcinii. Astfel, în cursul anului 1972 au fost efectuate 380.625 întreruperi de sarcină, în creștere cu circa 49.000 față de anul 1971, raportat la o mie născuți vii din aceeași perioadă, au dat un indicator de 980,1%, ceea ce reprezintă aproximativ o întrerupere de sarcină la un nou născut viu⁵¹.

⁴⁹ Vlad Flonta, *Penuria cronică-cea mai vizibilă caracteristică a comunismului*, în „Sfera Politicii”, an XIII, nr. 118/2005, pp. 25-28.

⁵⁰ Traian Rotariu, *op. cit.*, pp. 341-342.

⁵¹ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 6917, vol. 11, ff.173-174.

Legislația antiavort a avut totuși și o finalitate demografică: creșterea natalității. La Conferința Națională a P.C.R. din 19-21 iulie 1972, Nicolae Ceaușescu nu uita să amintească faptul că populația reprezintă „un factor esențial al dinamismului și forței productive a societății”⁵². Această remarcă exemplifică, se pare, o concesie acordată femeilor care prin Decretul 53 din 16 februarie 1972 li se coborâse limita legală de vârstă permisă pentru avort de la 45 la 40 de ani. Totuși, la Plenara Comitetului Central al P.C.R. din iunie 1973, Nicolae Ceaușescu a criticat cadrele medicale pentru ritmul deosebit de lent în care creștea natalitatea, tot atunci adoptându-se o serie de măsuri pentru aplicarea mai riguroasă a decretului din 1966. Un an mai târziu, la Congresul al XI-lea, a fost adoptat Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism care, în capitolul privind politica demografică și de folosire a forței de muncă a României pentru următorii 20-25 de ani prevedea „asigurarea unui spor demografic normal, realizarea unei structuri raționale a populației pe grupe de vârstă atât în mediul urban, rural și în profil teritorial, precum și crearea condițiilor pentru sporirea eficienței utilizării forței de muncă și îmbunătățirea repartizării acesteia”. În privința numărului populației, se avea în vedere ca în 1990 populația României să ajungă la cel puțin 25 de milioane locuitori, iar în anul 2000 la circa 30 milioane de locuitori⁵³. Pentru îndeplinirea acestor obiective au fost introduse măsuri stimulative, ca Decretul 246/1977 care mărea alocațiile de stat pentru copii și introducea alte forme de ajutorare a familiilor numeroase⁵⁴.

Planurile conducerii de partid nu puteau însă compensa gravele dezechilibre socio-economice rezultate din disproporția dintre populația în vârstă de muncă și populația ocupată, adică cererea de forță de muncă satisfăcută de locurile de muncă existente⁵⁵. În condițiile existenței în anii '70 a unei explozii a stocului de învățământ, adică a capacității intelectuale a populației, acumulată ca urmare a studiilor efectuate, a formării sale profesionale și a specializării⁵⁶, a avut loc o subocupare a forței de muncă și atragerea în contingentele active a forței de muncă feminine și folosirea pensionarilor care puteau să lucreze. Dreptul socialist, definit ca „voința poporului muncitor ridicată la rang de lege”, a reprezentat un mijloc eficient de control al tuturor acțiunilor indivizilor și de restrângere a drepturilor și libertăților fundamentale. Potrivit acestui principiu, pentru economia națională, cât și pentru individ, era contraindicat și material și spiritual, ca un număr de oameni, considerat de către propaganda comunistă, chiar mic procentual să nu fie folosiți în direcția și la nivelul pregătirii lor. Cei care refuzau în continuare „să lucreze acolo unde societatea are nevoie de ei și unde ar da un randament mai mare, și aceasta din motive diferite, adeseori rezidând în tendințe parazitare, în goana după câștiguri mai ușoare fără răspundere personală și socială, după «principii» străine eticii socialiste”⁵⁷ au intrat în atenția organizațiilor de partid și U.T.C. care aveau misiunea să combată „atitudinea înapoiată față de muncă, împotriva tendinței de parazitism

⁵² Apud Mircea Bulgaru, *Populație și dezvoltare economică*, București, Editura Politică, 1974, p. 202.

⁵³ Constantin Grigorescu, *op. cit.* pp. 11-12.

⁵⁴ Constanța Mihăescu, *op. cit.*, p. 86.

⁵⁵ Vladimir Trebici, *Demografia...*, pp. 411-412.

⁵⁶ Mircea Bulgaru, *op. cit.* p. 67.

⁵⁷ Constantin Ionescu, *Omul, Societatea, Socialismul. Dinamica structurii sociale în România*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1973, p. 159.

manifestată în rândul unor tineri, pentru încadrarea acestora în producție”. De exemplu, propaganda comunistă semnala în 1972 că beneficiind de „sprijinul organelor de stat, în unele localități s-au făcut raiduri-anchetă prin baruri și restaurante fiind demascați cei ce frecventează cu regularitate aceste localuri și care duc o viață parazitară. În municipiul Sibiu a rulat o perioadă de timp filmul «Cu ce te ocupi dumneata?», realizat cu posibilități locale pe baza unor asemenea raiduri-anchetă”⁵⁸. Aceeași propagandă arăta și faptul că „pe baza cunoașterii situației concrete au fost organizate vizite la domiciliile celor neîncadrați în producție unde s-a discutat atât cu aceștia cât și cu părinții lor, precum și întâlniri și consfătuiri în care, cadre de partid, conducători ai unor unități economice au vorbit tinerilor despre necesitatea încadrării în producție, posibilitățile existente pentru calificare. De asemenea, au fost organizate cu tinerii vizite la unități industriale și șantiere de construcții pentru a cunoaște condițiile de muncă, perspectivele ce li se oferă prin încadrarea în producție”⁵⁹.

Constituția R.S.R. garanta „dreptul la muncă”, dar, în același timp, munca trebuia să fie o îndatorire a tuturor cetățenilor patriei. Potrivit aceleiași „pedagogii” leniniste, „«Cine nu muncește să nu mănânce» acest lucru îl înțeleg toți oamenii muncii. Cu acest lucru sunt de acord toți muncitorii, toți țăranii săraci și chiar țăranii mijlocași, toți cei care au îndurat în viață lipsuri, toți cei care au trăit vreodată din munca lor. (...) Acest adevăr simplu, extrem de simplu și de evident este baza socialismului, izvorul nesecat al forței sale, chezașia nepieritoare a victoriei sale definitive”⁶⁰. În perioada stalinistă, munca forțată a fost generalizată în România. Constituind marele instrument de nivelare a societății, munca forțată era inspirată de două concepte contradictorii ale dreptului penal sovietic: unul al reeducării și celălalt al pedepsirii vinovatului. Primul, influențat de concepția marxistă, stipula că datorită faptului că omul este produsul său economic, iar dacă aceste condiții economice s-ar schimba prin victoria socialismului, criminalitatea ar urma să dispară. În consecință, infractorii ar trebui să fie reeducați, instrumentul principal fiind munca de tip corecțional. Cel de al doilea concept, influențat de concepția leninistă a „dictaturii proletariatului” care îi reprimă pe dușmanii săi de clasă, preconiza pedepsirea acestora fie prin muncă silnică fie prin izolarea în lagăre de muncă. Astfel, munca corecțională a ajuns să fie aplicată și infractorilor, contrarevoluționarilor (dușmanilor de clasă) și, în cele din urmă, oponentilor politici⁶¹.

Reeducarea, precum și reprimarea dușmanilor de clasă și a oponentilor politici, aveau să fie aplicate și de către regimul comunist din R.P.R. Astfel, prin modificarea Codului Penal, în anul 1948, s-a prevăzut internarea în lagăre de muncă a persoanelor care nu-și îndeplineau obligațiile prevăzute prin contractele colective (predarea cotelor agricole), precum și prin introducerea, în Codul Muncii, la 8 iunie 1950, a instituției „prestării temporare muncă”, denumire sub care se ascundea pedepsirea așa-zișilor sabotori economici, a absenteiștilor,

⁵⁸ A.M.R., fond Microfilme, rola AS₁-2115, c. 280.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ Marx, Engels, Lenin, *op. cit.*, pp. 326-327.

⁶¹ George Legget, *Ceka. Poliția politică a lui Lenin*, București, Humanitas, 2000, p. 202.

inclusiv țărani care se împotriveau colectivizării forțate.⁶² În urma Hotărârii Consiliului de Miniștri din 13 ianuarie 1950, Prezidiul M.A.N. al R.P.R. a emis Decretul nr. 6 din 14 ianuarie 1950, pentru înființarea unităților de muncă⁶³. Pe baza unei rezoluții ale lui Alexandru Drăghici care considera că din rândul celor care se opuneau construcției socialismului, o mare parte se aflau încă în libertate și erau „elemente parazitare și speculative care trăiesc pe spinarea oamenilor muncii, fără a aduce nici un aport de muncă”,⁶⁴ prin H.C.M. nr. 1554 din 22 august 1952 se înființau colonii de muncă, domiciliile obligatorii și batalioane de muncă, lărgindu-se aria categoriilor sociale, ale oponenților politici și infractorilor care urmau să fie pedepsiți prin muncă silnică sau izolare⁶⁵.

Intrarea în vigoare a noului Cod Penal, la 1 ianuarie 1969, a însemnat, pe de o parte, dezincriminarea unor fapte petrecute în trecut, renunțarea la sintagma de „infracțiuni contrarevoluționare” și înlocuirea ei cu cea de „infracțiuni contra securității statului”, iar pe de altă parte dispariția din limbajul juridic a vocabularului agresiv⁶⁶. Au continuat să subziste, la fel ca și în U.R.S.S., interdicția emigrării precum și obligația de a exercita o ocupație sau profesie⁶⁷. Ca urmare, a fost adoptat Decretul Consiliului de Stat nr. 153/24 martie 1970 pentru stabilirea și sancționarea unor contravenții privind regulile de conviețuire socială, ordinea și liniștea publică, care stipula că datorită „ridicării la un nivel tot mai înalt a gradului de responsabilitate socială, oamenii muncii iau atitudine împotriva acelor care, sub influența unor mentalități înapoiate, refuză să se încadreze într-o activitate utilă, duc o viață parazitară, tulbură ordinea și liniștea publică, încalcă cele mai elementare norme de conviețuire socială, provocând indignarea cetățenilor”⁶⁸. Erau sancționate „cu închisoare contravențională de la o lună la 6 luni sau cu amendă de la 1.000 la 5.000 lei următoarele fapte, săvârșite de persoane care se sustrag de la îndatorirea cetățenească de a-și asigura mijloacele de existență prin muncă, tinzând la practicarea unui mod de viață parazitar”⁶⁹ precum cerșetoria, prostituția, vagabondajul.

Continuând acțiunea de control a tuturor indivizilor și de restrângere a drepturilor și libertăților fundamentale, dreptul comunist a fundamentat juridic noțiunea de „parazitism social”. Aceasta era definită astfel: „modalitate de existență a unei persoane apte de muncă care nu exercită în mod obișnuit nici o ocupație sau profesie și nu prestează nici o altă muncă pentru întreținerea sa, trăind din munca altora. Parazitismul social este un fenomen social incompatibil cu orânduirea noastră socialistă în cadrul căreia este asigurat și garantat tuturora dreptul la muncă fără nici un fel de discriminare înfăptuindu-se vechiul deziderat al clasei muncitoare «nici muncă fără pâine, nici pâine fără muncă». Munca reprezintă o necesitate pentru existența și progresul societății, pentru formarea și dezvoltarea personalității umane.

⁶² Alexandru-Radu Timofte, *Lungul drum al serviciilor secrete către democrație*, București, Editura A.N.I., 2004, pp. 168-169.

⁶³ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 123, vol. 4, f. 111.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ A.M.R., fond Microfilme, rola AS₁-2038, cc. 190-193.

⁶⁶ Dan Constantin Măță, *Siguranța statului în România „democrat-populară”. Cazul infracțiunilor „contrarevoluționare”*, în „Anuarul Institutului de Istorie «A.D. Xenopol»”, XLII, 2005, pp. 497-507.

⁶⁷ Gérard Duchêne, *L'économie de l'U.R.S.S.*, Paris, Éditions La Découverte, 1989, p. 37.

⁶⁸ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 123, vol. 4, f. 143.

⁶⁹ *Ibidem*, ff. 144-145.

Potrivit Constituției și legilor țării noastre, fiecare persoană aptă de muncă, care nu urmează o formă de învățământ sau de calificare profesională, este dator să desfășoare, începând cu vârsta de 16 ani până la pensionare, o muncă utilă societății, care să-i asigure mijloacele de existență și de dezvoltare spirituală. Prin lege se stabilește obligația pentru persoanele neîncadrate, care nu urmează o formă de învățământ sau calificare de a se înscrie la direcțiile pentru muncă și ocrotiri sociale și de a cere repartizarea în muncă. Organele de stat, organizațiile de sindicat, de tineret și femei, precum și celelalte organizații de masă și obștești, promovând principiile eticii și echității socialiste, desfășoară o permanentă activitate educativă pentru determinarea fiecărei persoane apte de muncă de a presta o muncă utilă pentru societate și acționează ferm pentru înlăturarea tendințelor de parazitism social, a încercărilor de a trăi din munca altora sau de a înșela societatea neoferind nimic în schimbul avantajelor pe care aceasta le creează. În cazul în care persoana aptă de muncă refuză să se încadreze, ea este obligată prin hotărâre judecătorească, să presteze muncă timp de un an, în unități de producție, iar în cazul tinerilor în vârstă de până la 18 ani, în școli speciale de muncă și reeducare⁷⁰.

În vederea stopării „acțiunilor parazitare”, regimul comunist a introdus noi legi și reglementări administrative. Astfel, a fost adoptat Decretul 24/1976 cu privire la recrutarea și repartizarea forței de muncă, unde, la articolul 1, se specifica faptul că „în R.S.R. forța de muncă necesară obiectivelor socialiste va fi repartizată conform prevederilor cuprinse în Planul Național Unic de Dezvoltare Economică și Socială”. La articolul 5, alineatul 2 se arăta că „forța de muncă va fi recrutată din zona sau județul unde funcționează obiectivul socialist. În cazuri excepționale, când forța de muncă nu poate fi obținută în județ, poate fi recrutată din alte județe”. Articolul 10 reglementa și situația persoanelor eliberate dintr-un loc de detenție sau centru de reeducare „pentru a fi recrutate pentru încadrare în muncă”. În vederea acestui lucru, înainte de eliberarea persoanelor în cauză, autoritățile M.A.I. „trebuiau să furnizeze autorităților Direcției muncă și asigurări sociale, din zona în care aceste persoane își au domiciliul, detalii asupra situației personale și calificărilor profesionale ale acestora”⁷¹.

Decretul 25/1976 cu privire la repartizarea persoanelor apte de muncă într-o ocupație utilă stipula la articolul 1 faptul că „fiecare cetățean al R.S.R. are dreptul și obligația, conform Constituției, să îndeplinească o muncă utilă societății”. La articolul 5 se menționa și faptul că dacă o persoană aptă de muncă era întreținută de părinți sau de orice alt susținător nu-i oferea temei pentru refuzul încadrării în muncă. Persoana care refuza „în mod sistematic, fără un motiv temeinic, să fie încadrată în muncă și care duce o viață parazită” se stabilea, la articolul 8, alineatul 1, ca aceasta să fie pusă în discuție de o „adunare generală a cetățenilor din orașul, comuna sau cartierul în care locuiește, cu scopul de a o convinge să fie de acord să se încadreze în muncă sau într-o calificare”. Sancțiunile pentru persoana care „în ciuda oricărei încurajări primite refuză să se încadreze în muncă sau să urmeze un curs de calificare și continuă să ducă o formă parazită de viață” erau stabilite la articolul 9, alineatul 1 unde se menționa că „i se va impune prin hotărâre judecătorească să lucreze timp de un an

⁷⁰ Sanda Ghimpu (coord.), *Dicționar juridic selectiv*, București, Editura Albatros, 1985, p. 412.

⁷¹ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 21, vol. 27, ff. 115-116.

pe un șantier de construcții, într-o întreprindere agricolă sau silvică sau într-o altă întreprindere economică⁷².

Cele două decrete intrau în contradicție flagrantă cu Convenția nr. 105 pentru abolirea muncii forțate adoptată în 1957 de către O.N.U. și de către Organizația Internațională a Muncii care menționa că semnatarii, printre care și România, „nu trebuie să aplice nici o formă de muncă forțată sau obligatorie: ca mijloc de coerciție și de educare politică, sub forma unei pedepse pentru împărtășirea sau exprimarea unor vederi politice sau a unor vederi opuse din punct de vedere ideologic sistemului politic, social și economic stabilit”. Convenția definea, totodată, ca formă cea mai serioasă a muncii forțate folosirea ei pentru coerciție politică asupra unei persoane „când sancțiunea penală a muncii forțate la care aceasta este condamnată este destinată «îndreptării» sale politice sau «reeducării», adică schimbării convingerilor sale politice spre satisfacția guvernului la putere⁷³. De asemenea, Raportul organizației Amnesty International pe anul 1979 menționa referindu-se la Decretul 25/1976 că acesta nu specifica dacă expresia „refuzul sistematic de a munci” se referea la atitudinea unei persoane față de o ocupație aleasă de ea sau față de o muncă ce i-a fost impusă. Raportul adăuga faptul că organizația cunoaște cazul a mai multor „persoane cu o educație superioară, care au fost concediate din posturile lor din cauza unor concepții dizidente și cărora li s-a impus o muncă manuală, au fost acuzate de «parazitism social» dacă au refuzat să accepte munca manuală ca formă de pedeapsă⁷⁴.

Potrivit cercetătorilor de la Institutul de Economie Națională, în deceniul 1980-1990, populația ocupată din România a crescut cu 5,8 %, înregistrându-se o evoluție foarte apropiată de cea a țărilor occidentale. Nu e mai puțin adevărat însă că, potrivit principiilor economiei politice marxiste, statistica românească nu a făcut nici o deosebire între populația activă și cea ocupată. Ca atare, era subliniat faptul că, în țările socialiste, era asigurată ocuparea deplină a forței de muncă, iar șomajul declarat inexistent⁷⁵.

Cum natalitatea continua să scadă alarmant, sub pragul de înlocuire a generațiilor, la 2 martie 1984 a fost adoptată Hotărârea Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. „privind înfăptuirea politicii demografice și asigurarea unui spor corespunzător al populației”. Hotărârea trasa următoarele sarcini unităților de miliție, precum și altor organe cu atribuții în acest domeniu pentru „creșterea natalității, sporului natural al populației, păstrării vitalității, tinereții și vigoriei poporului nostru, prevenirii încălcării normelor legale care reglementează întreruperea cursului sarcinii”: 1. Cunoașterea stării de legalitate din obiectivele medico-sanitare, a persoanelor care – prin calificare, antecedente și mediile care le frecventează – sunt predispuse la comiterea infracțiunilor de avort, „fiind luate în supraveghere informativă toate unitățile medico-sanitare, inclusiv cele care nu au secții de obstetrică-ginecologie”; 2. Asigurarea supravegherii calificate a elementelor din baza de lucru, avându-se în vedere, în mod special, medicii ginecologi sau de altă specialitate, cadrele medii sanitare, alte categorii de persoane despre care existau date sau suspiciuni că se ocupau cu provocarea ilegală a avortului, precum și femeile însărcinate despre care existau date ori informații că intenționau

⁷² *Ibidem*, ff. 116-117.

⁷³ *Ibidem*, f. 121.

⁷⁴ *Ibidem*, f. 116.

⁷⁵ Constanța Mihăescu, *op. cit.*, p. 170.

să-și întrerupă sarcina; 3. Organizarea în baza datelor și informațiilor obținute a unor eficiente activități de prevenire prin intensificarea de sondaje și controale inopinate în unitățile sanitare în vederea respectării măsurilor antiavort; 4. Realizarea unei operativități sporite în cercetarea și definitivarea cauzelor penale privind întreruperile ilegale de sarcină și tragerea la răspundere cu toată fermitatea a autorilor acestor infracțiuni, prin probarea întregii activități infracționale, un rol important în această privință revenind Direcției cercetări penale din Inspectoratul General al Miliției și șefilor milițiilor județene; 5. Perfecționarea continuă a activității de prevenire, combatere și cercetare a întreruperilor ilegale de sarcină⁷⁶. De asemenea, prin Decretul 411 din 26 decembrie 1985, limita legală de vârstă pentru autorizarea efectuării unui avort a fost ridicată din nou, la 45 de ani, iar numărul de copii s-a mărit la cinci.

Ca urmare a aplicării acestor măsuri, cadrele Ministerului de Interne au înregistrat unele succese în „combaterea infracțiunilor de avort”. Astfel, în lunile martie și aprilie 1984 se raporta că „organele de miliție în colaborare cu factorii competenți, au executat controale în unități sanitare, la comisiile de autorizare a întreruperilor de sarcină, precum și alte activități specifice. În cadrul măsurilor întreprinse au fost descoperite 1217 asemenea infracțiuni, dintre care 22 soldate cu decese. Cele mai numeroase cazuri s-au înregistrat în municipiul București și județele Bacău, Caraș-Severin, Călărași, Cluj, Iași, Teleorman, Vaslui și Vrancea. Dintre autorii acestor fapte 74 sunt cadre medicale, 756 persoane fără pregătire medico-sanitară, iar în 115 situații avorturile au fost provocate de victime”⁷⁷. La 9 iunie 1984, într-un Buletin informativ al Ministerului de Interne se populariza descoperirea a „506 infracțiuni de avort, dintre care 12 soldate cu decese, cazuri mai numeroase înregistrându-se în județele Botoșani, Caraș-Severin, Călărași, Iași, Prahova, Teleorman și Vaslui. Dintre autorii acestor fapte 28 sunt cadre medicale, 113 persoane fără pregătire medico-sanitară, iar în 140 situații avorturile au fost provocate de victime”⁷⁸.

Cu toate acestea, la ședința Comitetului Politic Executiv din februarie 1985, Nicolae Ceaușescu s-a arătat din nou nemulțumit de evoluția ratei de natalitate: „Am văzut că avem în Europa cel mai mare număr de întreruperi de sarcină față de R.F.G., Franța, Anglia, inclusiv țările socialiste. Nicăieri nu există un număr atât de mare de întreruperi de sarcină. Deși la noi este interzis avortul, totuși avem un număr foarte mare... Este inadmisibilă situația aceasta. În privința aceasta trebuie discutat cu femeile, cu populația, dar inclusiv cu medicii”⁷⁹. Era un semnal clar că intensificarea măsurilor represive, de ordin administrativ, ce viza un spor demografic mare nu se poate constitui într-un suport de politică demografică pe intervale mari de timp dacă nu sunt însoțite de măsuri de ordin material, educațional și sanitar, cu alte cuvinte de investiții demografice și economice corespunzătoare.

Începând din 1980, România a intrat într-o acută criză de sistem. Nivelul scăzut al productivității sociale a muncii, caracterul energointensiv al economiei naționale, lipsa de corelare între capacitățile de producție și baza proprie de resurse energetice și materii prime

⁷⁶ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7929, vol. 371, ff. 1-4.

⁷⁷ *Ibidem*, dosar nr. 182, vol. 2, f. 28.

⁷⁸ *Ibidem*, f. 65.

⁷⁹ *Comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România. Raport final. Editori Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile, București, Editura Humanitas, 2007, p. 432.*

care a dus la creșterea importurilor de materii prime și tehnologii de fabricație depășite și creșterea datoriei externe, neadaptarea la cel de al patrulea ciclu industrial, dominat de industria automobilelor, a bunurilor electrice de consum și caracterizat printr-o creștere a serviciilor până la nivelul satisfacerii unei largi proporții a populației, toate acestea au dus la formarea unui surplus însemnat de personal în industrie⁸⁰. În locul mobilității socioprofesionale a populației active, definită ca posibilitatea pe care o au, într-un sistem social dat, indivizii sau chiar grupurile de a-și schimba statutul, fie că este vorba de statutul profesional, de prestigiu, geografic și mai ales economic⁸¹, pe care propunea să o realizeze regimul comunist s-a ajuns la sporirea accelerată a cadrelor cu pregătire tehnică și reducerea relativă a celorlalte specialități (economice, medico-farmaceutice sau universitar pedagogice) care a dus în final la decorelări în pregătirea și utilizarea forței de muncă⁸². La rândul ei, politica de creștere forțată a natalității a creat disproporții numerice între generațiile succesive, generațiile 1967 și 1968 asaltând sistemul școlar atât la examenul pentru treapta a doua, cât și la admiterea în învățământul superior⁸³.

Pentru a depăși această situație, regimul comunist s-a reorientat spre dezvoltarea agriculturii și a așezărilor rurale (sectorul terțiar fiind considerat neproductiv și limitat cât mai mult cu putință). În consecință, a fost adoptată o legislație menită să impună menținerea populației la sate, mai ales a celei masculine și instruite, stabilirea domiciliului în orașe fiind drastic îngrădită, orașele mari fiind declarate închise (din punct de vedere al unui loc de muncă și al domiciliului stabil)⁸⁴.

Ce se poate spune, la final, despre politica demografică a regimului comunist? De la început trebuie să afirmăm că împărtășim concepția potrivit căreia adoptarea legislației antiavort și, prin aceasta, persecutarea medicilor și a pacienților, a constituit exemplul cel mai nepotrivit de supraveghere a reproducerii umane. Creșterea avorturilor ilegale, mortalitatea infantilă deosebit de ridicată, numărul mare de copii nedorți și abandonati stau mărturie în acest sens⁸⁵. Concepția regimului comunist asupra familiei se definea drept politică demografică sau politici privind populația și nu politici familiale, deoarece nu vizau propriu-zis familia, ci doar creșterea natalității. În același timp, prin adoptarea legislației pronataliste și profamiliste (legislația referitoare la divorț și divorțialitate) controlul social socialist a invadat întregul spațiu privat al vieții familiale și intime ale individului⁸⁶, devenind un mijloc de represiune prin practica încurajării denunțurilor legate de reproducere. Aceasta le-a permis indivizilor să dezlănțuie violența de stat împotriva vecinilor, în numele apărării

⁸⁰ Constanța Mihăescu, *op. cit.*, p. 43.

⁸¹ Honorina Cazacu, *Mobilitate socială*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1974, p. 17.

⁸² Constantin Ionete, *op. cit.*, pp. 64-65.

⁸³ Vladimir Trebici, *Genocid și Demografie*, București, Humanitas, 1991, p. 89.

⁸⁴ Constanța Mihăescu, *op. cit.*, p. 43.

⁸⁵ Dintre lucrările care s-au ocupat de studierea consecințele nefaste ale politicii pronataliste a regimului Ceaușescu, definitivă este cea a cercetătoarei americane Gail Kligman, *Politica duplicității. Controlul reproducerii în România lui Ceaușescu*, București, Humanitas, 2000.

⁸⁶ Dan Banciu, *Control social și sancțiuni sociale*, București, Editura Victor, 1999, p. 55.

intransigenței revoluționare, amintind de practicile din Uniunea Sovietică din anii '30⁸⁷ sau din timpul Imperiului roman sub domnia lui August⁸⁸.

Cu toate că rata natalității a crescut doar până la 16 ‰ și nu la 18-20 cât fusese prevăzut inițial⁸⁹, politica pronatalistă poate fi considerată un succes. Eșecul constă în valabilitatea modelului propus de către comuniștii români: asigurarea unui optim al populației pentru satisfacerea unei economii de comandă intrată în declin. Astfel, în ciuda unei politici demografice pronataliste, nivelul realizat în România se situa mult sub al altor țări, în care de regulă ponderea populației potențial active în cadrul populației totale depășește 65%.

În ceea ce privește modernizarea preconizată de comuniști și rezultatele acesteia, deosebit de interesante ni s-au părut opiniile exprimate de un cercetător al antropologiei culturii: „Experiența românească în domeniul industrializării, al mobilității sociale și, în special, al emigrației oferă un teren fertil de analiză pentru tema abordată. Mai ales în ce privește capacitatea de rezistență a simbolurilor spirituale care circumscriu valorile culturale în fața pătrunderii și presiunii agresive a unor sisteme de norme și valori culturale străine. La jumătatea anilor '60, colectivizarea forțată a agriculturii, impusă după canoanele colectivizării sovietice din 1929, a început să erodeze sistemul de norme și valori morale și culturale milenare ale satului românesc. Trăsăturile structurale ale culturii române: viziune anistoristă, viziune naturistă, comuniune cu legile și ritmurile naturii, simțul adânc al eticului etc., au început să fie serios amenințate de o nevoie vitală nesatisfăcută: foamea și nesiguranța zilei de mâine.

În aceste condiții, a devenit o problemă de «bon ton» să ai un rol și un status de orășean. Mai ales pentru tânăra generație masculină, a lucra ca muncitor necalificat pe șantierele de construcții, piața a muncii în plină expansiune, era o realizare socială care echivala cu un examen de maturitate, pe baze inițiatice. Supus presiunii unor forțe dezagregate virulente, satul românesc, care asigurase prin coeziunea valorilor morale și culturale păstrarea ființei naționale, se stingea încetul cu încetul, lovit de o maladie letală. Cu o populație îmbătrânită și lipsit de celula tânără reproductivă, satul românesc se mai înviora cu ocazia sărbătorilor, când tinerii se întorceau ca să-și arate noul status de orășean. Prin ce se manifesta aceasta? Printr-un ceas la mână, printr-un sacou sau printr-un palton, cumpărate cu un efort fizic abrutizant, prin subnutriție în barăcile șantiierelor. Dar, la urma urmei, această mobilitate pe orizontală nu ar avea cine ce știe ce importanță, dacă nu ar fi urmată de consecințe din cele mai triste pentru comportamentul social al acestui val masiv de proaspeți orășeni. Căci dorința de a avea cât mai curând acest statut de orășean a dus la graba de a imita comportamentul citadin. Și, întrucât normele și valorile de comportament erau cele ale civilizației arhaice, imitația noului lor stil de viață a devenit o regulă de bază. Dar din psihologia socială se știe că imitația operează cel mai eficient în domeniul părților mai slabe ale unei culturi sau civilizații. Or, în condițiile în care moralitatea tradițională sănătoasă era înlocuită cu lichelismul, conformismul și oportunismul, imitația s-a limitat la formele exterioare de comportament în care dorința de integrare urbană duce la contestarea violentă și la ridiculizarea originii și moravurilor țărănești ale celor cărora nu le era rușine să-și

⁸⁷ Susan Gal, Gail Kligman, *op. cit.*, p. 37.

⁸⁸ Jean Fréville, *op. cit.*, pp. 50-51.

⁸⁹ *Comisia prezidențială.....*, p. 432, nota 126.

Relația dintre creșterea demografică și dezvoltarea economică...

recunoască proveniența. Așa se face că acești nou veniți au rămas suspendați între o moralitate sănătoasă și imoralitatea unor mentalități străine de structura clasei și culturii ei. De aceea, spărgând semințe în grup în fața unui cinematograful sau acostând fetele în trecere, sau frecventând tot în grup restaurantele, intoxicați de mirajul unei vieți confortabile fără efort, văzută de ei în filmele occidentale, acești tineri nu au mai întâlnit în conștiința lor obstacolele de ordin moral sau cultural în pregătirea și trecerea la act a infracțiunilor de mai mică sau mai mare violență, în dauna avutului personal sau obștesc: furturi, violuri, fraude, huliganism, crime etc.⁹⁰.

La sfârșitul anului 1989, România avea cea mai numeroasă populație ocupată în agricultură, chiar și în rândul țărilor socialiste, cu excepția Albaniei. Iar dacă o economie este considerată cu atât mai avansată cu cât proporția de indivizi folosiți în agricultură este mai redusă⁹¹, eșecul modelului de modernizare impus României de comuniștii români ne apare cu atât mai evident.

⁹⁰ Nicolae Frigioiu, *Antropologia culturii*, curs SNSPA, București, f.a., p. 67.

⁹¹ Emmanuel Todd, *Inventarea Europei*, Timișoara, Editura Amarcord, 2002, p. 73.

Valentin VASILE

DISFUNCȚIONALITĂȚI ALE SECTORULUI ALIMENTAR ROMÂNESC ÎN PERIOADA 1944-1954

FAILURES IN THE ROMANIAN FOOD SECTOR DURING 1944-1954

The main goals of the present study refer to the supply and nourishment of Romanian population between 1944-1954.

The major themes approached throughout the study involve food legislation, food industry, business plan, disturbances (causes and measures) and people's abilities to procure food. The public authorities applied the card food like a viable measure in the socio-economical context (reparations, dryness and statism etc). Legislative acts and political food (more and more food services and investments) based, in a variable way, on the public reactions.

The informative notes signed by the Securitate workers announced the main disturbances in the food industry. The policy to grow the investments (since 1953) meant a positive decision and created the real premises to develop the food industry.

According to the political priorities nourishment and industry had known fluctuant evolutions between 1944-1954 as a consequence of the food sources, the absence of private property, economic regeneration and investments.

Etichete: alimentația, aprovizionare, disfuncționalități, cartele, economate, consum, salarii, alimentație publică, comerț

Keywords: food, supply failures, cards, tommy, consumption, wages, food, trade

Aprovizionarea și alimentația populației a reprezentat o provocare pentru regimurile politice aflate la conducerea României: regimul democratic „de jure” (23 august 1944-30 decembrie 1947) și primii ani de regim totalitar de esență socialistă (începând cu anul 1948).

După trei ani de operațiuni militare intense (1941-1944), România încă proba rezerve economico-financiare, observate și de U.R.S.S. ale cărei pretenții față de principalele bunuri de consum au cunoscut cifre impresionante. Pe lângă cererile rezultate din Convenția de Armistițiu (12 septembrie 1944), România a cunoscut și o criză alimentară, în forme cronice, izbucnită pe fondul absenței precipitațiilor atmosferice, precum și a unei gestiuni defectuoase a rezervelor din partea autorităților. Seceta din anii 1945-1946, despăgubirile de război și deciziile de ordin politic, în multe cazuri arbitrare, au afectat părți largi ale populației. Aprovizionarea și alimentația întregii societăți românești au cunoscut anumite desfășurări în conformitate cu evoluția frontului și a forțelor angajate, a despăgubirilor de război, dar și a unei perioade de refacere economică plină de frământări politice și sociale.

Aliment, alimentație, alimentație publică, rații alimentare, cartele, bonuri și tichete reprezintă doar câțiva termeni uzitați cu regularitate în secvența temporală 1944-1954.

Dacă ne raportăm *stricto-sensu* la semnificațiile conceptelor de *alimentație*, adică asigurarea organismului cu mâncare, și *aliment*, produs în stare naturală care servește ca hrană, ajungem la următoarea concluzie: „alimentația constituie un factor cu acțiune permanentă, care determină desfășurarea proceselor metabolice, deoarece hrana reprezintă izvorul și regulatorul proceselor de schimb”¹.

Elementele constitutive ale studiului de față urmăresc identificarea și descrierea principalelor structuri organizatorice ale sistemului de alimentație, căile de aprovizionare și reacțiile populației față de distribuția produselor de strictă necesitate.

Prezentul demers istoriografic nu-și propune o construcție imagistică negativă a vreunui regim politic ori semnalarea cu obstinție a lipsurilor existente în sistemul alimentar; efectiv se focalizează asupra disfuncționalităților constatate în acest sector economic.

Limitele cronologice sunt dictate de două măsuri politice: actul de la 23 august 1944 și eliminarea cartelelor alimentare (Hotărârea Consiliului de Miniștri din 26 decembrie 1954). În prima secvență, am folosit ca reper acest eveniment întrucât se încheia *ex abrupto* un regim autoritar și începea o altă perioadă istorică cu noi actori politici, care vor folosi cadrul legislativ adoptat în anii precedenți pentru sectorul alimentar.

A doua secvență coincide cu sfârșitul *regimului alimentar raționat* și inaugurează sistemul comerțului desfășurat, al produselor vândute *la liber* (inclusiv, cele alimentare).

Sursele documentare au fost asigurate de arhiva C.N.S.A.S. și Arhivele Naționale (majoritatea inedite), dar și de lucrările speciale, articolele din presa de specialitate și cotidienele vremii. Valorificarea surselor arhivistice, pornind de la premisa lui François Furet că „arhiva este constituită pentru a depune mărturie mai mult asupra evenimentului decât asupra duratei”², incită lectorul spre descoperirea/redescoperirea unor fapte și evenimente din istoria recentă a României. Interpretarea documentelor având în vedere structura, conținutul, emitentul și finalmente adresantul/receptorul conferă o credibilitate sau autenticitate variabilă, în funcție de aspectele tratate și aplicarea principiului comparației între sursele istorice consultate.

Sub raportul necesității imediate de satisfacere a consumului alimentar, sursă primară de (re)vitalizare a indivizilor, dirijarea și/sau raționalizarea pe considerente întemeiate (dictate de evoluțiile socio-economice și militare) sau invocate de o forță conducătoare (exercitarea unui control asupra unei colectivități) au stârnit nemulțumirile maselor; în contextul operațiunilor militare, schimbărilor politice și fenomenelor naturale dezastruoase, sectorul alimentar a evoluat destul de sinuos.

Organizarea judicioasă, distribuția rațională și o planificare realistă a rezervelor, dar și a producției viitoare, reprezintă elementele definitorii ale unui plan general de aprovizionare a populației dintr-un teritoriu, într-o perioadă foarte delicată, în vreme de război ori în condiții economice excepționale. Anii războiului (1941-1944) și prima decadă postbelică

¹ Iulian Mincu, *Impactul om-alimentație*, Ed. Medicală, București, 1993, p. 53.

² François Furet, *Atelierul istoriei*, Ed. Corint, București, 2002, p. 70.

au promovat cu acuitate, în prim-plan, nevoia unor decizii bazate pe realitățile cotidiene, în vederea asigurării unui trai minim.

Dacă în economia liberă piața este motorul dezvoltării, dirijând activitățile după legile clasice, în cea naționalizată sau de război, aparatul administrativ este chemat să înlocuiască funcțiile pieței, fie supraveghează producția, prețurile și circulația, fie raționalizează consumul bunurilor după gradul de necesitate și în legătură cu posibilitățile de producție³.

Reglementarea legislativă a unui asemenea tip de activități legifera acțiunile desfășurate, încă din prima parte a anului 1942. Economatele, formă de organizare a comerțului de tip raționalizat, ar fi urmat să fie clasificate în două categorii: economate de stat, în orașele de categoria I (București, Iași, Cernăuți, Chișinău, Sibiu, Brașov, Ploiești, Galați, Craiova, Timișoara, Arad, Constanța), pe lângă departamente, instituții și autorități, dar și economate comerciale sau particulare, în celelalte orașe ale țării (se preconiza existența unui singur Oficiu de Aprovizionare pentru toate categoriile de funcționari și pensionari, în fiecare județ)⁴. De asemenea, s-a stabilit și modalitatea de livrare a mărfurilor prin intermediul unor comercianți grupați în bresle și pe categorii de produse (coloniale, textile, încălțăminte, îmbrăcăminte, combustibil și altele)⁵.

După încheierea celei de a doua conflagrații mondiale, România a traversat una dintre cele mai profunde crize alimentare. Peste problemele provocate de război, s-a suprapus și un fenomen natural cu efecte devastatoare, seceta.

Deși în anul 1944 s-au obținut recolte mulțumitoare, totuși existau germenii pentru declanșarea unei crize alimentare. Cauzele au fost determinate și de prețurile derizorii oferite producătorilor agricoli de către autorități pentru grâne, precum și de rechiziționarea animalelor; țăranii au refuzat să-și mai comercializeze mărfurile la prețurile oficiale, astfel fiind încurajată specula. Creșterea impozitelor (exemplu: impozitul agricol a crescut cu 50% comparativ cu anul 1943), lipsa combustibilului la morile de panificație și utilajele agricole, bombardamentele devastatoare din prima jumătate a anului 1944, reforma agrară din martie

³ Arhivele Naționale Istorice Centrale (A.N.I.C.), fond Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării Armatei și Populației, dosar nr. 46/1941, f. 32.

Raționalizarea consumului nu consta doar în stabilirea unor anumite rații, dar și în coordonarea forțelor economice de producție la potențialul de război și de a le dirija pentru generalizarea consumului restricționat.

⁴ *Ibidem*, dosar nr. 146/1942, f. 42-43.

Prin instrucțiunile nr. 112.169/13 septembrie 1942, comunicate la 46 prefecturi de județ, generalul C. Constantin, ministru subsecretar de stat, Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării Armatei și Populației Civile, solicita înființarea economatelor comerciale în orașele reședință de județ, orașe de categoria a II-a (23 orașe); fondurile fiind investite de comercianți, iar aprovizionarea cuprindea alimente, textile, încălțăminte, combustibil, diverse. Scopul constituirii unor asemenea centre de ajutorare, redat succint de conținutul instrucțiunii: „aprovizionarea membrilor cu produse de consum obișnuit, de reală necesitate adecvate economiei de război, iar nu cu produse de lux; ceea ce se procură de economate să fie raportate, ca valoare, la puterea de plată a funcționarilor cumpărători” ; principalele obiective ale funcționării acestor centre pe lângă întreprinderi, se refereau la asigurarea stocului de mărfuri și practicarea unor prețuri reduse pentru clienți (*Ibidem*, dosar nr. 12/1943, f. 54).

⁵ *Ibidem*, f. 220.

1945 (marile proprietăți fărâmițate) și despăgubirile de război către U.R.S.S. au contribuit la escaladarea prețurilor, și în final neputința sau incapacitatea financiară de aprovizionare.

Prin decizia nr. 2436/21 august 1945, Președinția Consiliului de Miniștri, reglementa consumul urban și rural. La oraș, se distribuia 300 g pâine/persoană timp de 5 zile/săptămână și 300 g mălai/persoană, 2 zile/săptămână; pâinea și mălaiul erau cumpărate numai pe bază de bonuri de cartelă individuală⁶. La sate, producătorii agricoli aveau dreptul de a reține pentru consumul propriu 200 kg grâu, secară sau porumb, restul recoltelor fiind predate centrelor de colectare; ciobanii și muncitorii zilieri beneficiau de o rație suplimentară zilnică de 200 g, iar cei care nu desfășurau activități economice (în special, copiii și bătrânii) primeau o rație zilnică de 400 g porumb⁷.

Un segment socio-profesional se afla cu predilecție în atenția autorităților politice, salariații din sectorul industrial, aceștia beneficiind de rații alimentare suplimentate sau dublate, în funcție de natura muncii prestate, de la 400 până la 600 g pâine/zi⁸. În cadrul raționalizării și distribuirii controlate, se aflau și o parte din legume, din care evidențiem cartoful, un aliment de bază necartelat în timpul războiului. Din cauza evoluțiilor militare și a celor meteorologice, produsul a fost supus unui regim de comercializare restricționat; în perioada 1 octombrie 1945-1 iulie 1946, muncitorii aveau dreptul de la 50 kg până la 100 kg/persoană⁹. Deficitul de produse agricole s-a răsfrânt, în mod direct, și asupra consumului care s-a diminuat substanțial pentru anii 1945-1947. Informațiile arhivistice indică cu certitudine limitarea drastică a cantităților de articole alimentare de origine vegetală sau animală furnizate populației¹⁰:

⁶ A.N.I.C., fond Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării Armatei și Populației Civile, dosar nr. 8/1945, f. 44.

⁷ *Ibidem*, f. 44 verso.

⁸ Minerii: 600 g pâine/zi și 600 g mălai/zi (în centrele urbane) și 500 g mălai suplimentar (mediul rural), muncitorii din industria grea: 500 g pâine/zi și 500 g mălai/zi (oraș) și 300 g mălai suplimentar (sat), restul salariaților din ramurile industriale: 400 g/zi pâine și 400 g/zi mălai (oraș) și 200 g mălai suplimentar (sat). Rațiile stabilite (1 septembrie 1945) prevedeau livrarea lunară către muncitori a 300 g paste făinoase/persoană, 250 g făină gospodăriei/persoană, 150 g griș/persoană, 300 g orez sau arpacaș/persoană. Membrii familiilor aflați în întreținere primeau jumătate din rațiile lucrătorilor (cantități furnizate de Economat) (*Ibidem*, f. 45).

⁹ *Ibidem*, f. 113.

¹⁰ *Idem*, dosar nr. 10/1945, f. 6.

Articol	Consum normal tone	Consum an 1945 tone
Carne și pește	399.101	136.583
Grăsimi animale și vegetale	81.147	53.743
Lapte și derivate	1.896.573	1.139.828
Ouă	96.470	74.500
zahăr	98.107	39.505

Datele sunt bazate pe evaluări efectuate în luna august 1945. Lunile septembrie și octombrie 1945 au diminuat și mai mult producția, în special la porumb, cartofi, ceapă, varză, floarea soarelui și sfeclă de zahăr, sporind apreciabil deficitul de produse.

În privința cantităților de legume, conform statisticilor, erau mai scăzute cu aproximativ 50% față de nevoile curente (50.680 t fasole comercializată comparativ cu 102.790 t, cantitate normală)¹¹.

Guvernul dr. Petru Groza și forța politică direct interesată în cucerirea puterii politice, P.C.R., nu au ezitat să folosească ori să dezvolte anumite decizii sau legi organice de funcționare a unor instituții adoptate în timpul regimului antonescian. Cu o zestre legislativă bogată, misiunea comuniștilor a fost sensibil ușurată.

Prin legea nr. 348/3 mai 1945 se reglementa problema „salariilor și înființarea economatelor”. Acest act normativ era doar o reînnoire a celui adoptat la 16 octombrie 1942¹², și prevedea înființarea unor economate care să comercializeze la „prețuri maxime [prețurile oficiale maxime, n.ns.] și în măsura disponibilităților”, articole de strictă necesitate acumulate în cantități suplimentare. Nu se poate vorbi despre o diferență de natură organizatorică a activității acestor oficii, regăsite în cele două legi, însă pentru anul 1945 trebuie avut în vedere că posibilitățile de desfacere erau, invariabil, mult mai reduse. Scopurile acestei măsuri, ușor de anticipat, vizau pe de o parte inocularea ideii că noul executiv are grijă de oamenii încadrați în câmpul muncii, și pe de altă parte provoca „seisme”

¹¹ *Ibidem*, f. 13.

¹² Prin adoptarea decretului lege nr. 772/16 octombrie 1942, Economatul General degreva, în mod direct, de o parte din responsabilități Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării, în tutela căruia se afla, cu misiunea de a înființa organisme similare pe lângă departamente și instituții din Capitală și județe. Dintre principalele atribuții, menționăm: „cumpără mărfuri și le vinde prin economate, după trebuințele aprovizionării funcționarilor, procură fondurile necesare, dirijează și coordonează activitatea economatelor, dispozițiunile sale fiind obligatorii pentru toate economatele și exercită controlul asupra lor prin organe de inspecție”. (*Idem*, dosar nr. 160/1942, f. 2). Prețurile erau mai scăzute cu aproximativ 20-30% față de cele oferite de comercianți, întrucât produsele erau scutite de taxe. (*Trei ani de guvernare. 6 sept. 1940 – 6 sept. 1943*, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului <<Imprimeria Națională>>, București, 1943, p. 140).

de ordin financiar la unitățile economice private (patronii achiziționau diverse mărfuri de pe piața liberă și le ofereau angajaților la prețuri sub costul de achiziție)¹³.

La Conferința Națională a P.C.R. (15 octombrie 1945) se raporta funcționarea unui număr de 759 economate pentru salariații particulari, care aprovizionau 1.589.512 persoane (salariați și membri ai familiilor lor), cărora li se adăugau economatele generale ale funcționarilor publici și ai căilor ferate¹⁴. Numărul acestora va crește continuu, la 978 (20 ianuarie 1946) și 5.204.000 persoane¹⁵, iar generalul N. Pârvulescu, subsecretar de stat la Ministerul Industriei și Comerțului, Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării, a susținut în timpul conferinței radiofonice „Problema aprovizionării” (9 noiembrie 1946) existența unui număr de 966 economate și 3.860.000 membri¹⁶. În pofida cifrelor diferite, totuși funcționarea unui număr de peste 900 economate și includerea a cca 4.000.000 membri arată eforturile comuniștilor de a dezvolta un sistem de aprovizionare moștenit de la un regim autoritar, însă obligatoriu în vremuri excepționale.

Economatele întreprinderilor particulare și Economatul General întâmpinau multe greutăți în aprovizionare (exemplu: județele din Ardealul de Nord condiționau livrarea alimentelor pe baza schimbului de mărfuri)¹⁷; de asemenea, se înregistrau situații frecvente când produsele comercializate erau mai scumpe ori la fel de inaccesibile ca cele aflate pe piața liberă¹⁸.

Distribuirea articolelor aflate sub incidența raționalizării se realiza pe baza bonurilor de cartelă prin intermediul economatelor și cooperativelor în mediul urban, iar la sate cu ajutorul cooperativele locale, sub controlul primarului și al comitetului sătesc (în localitățile unde nu existau cooperative repartiția era asigurată de către primărie)¹⁹.

Procesul inflaționist a cunoscut o creștere permanentă și dezorganizarea vieții economice de la sfârșitul războiului și seceta din anii 1945 – 1946, și parțial în 1947, au contribuit suplimentar la devalorizarea produselor, așa că toate prețurile au înregistrat indici de creștere nemaîntâlniți în istoria României²⁰.

Conform calculelor Biroului de Studii Documentare al Uniunii Centrale a Sindicatelor Agricole din România, prețurile la principalele produse au avut următoarea evoluție²¹:

¹³ Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. IX (România în anii 1940-1947), Editura Enciclopedică, București, 2008, p. 563.

¹⁴ Ion Alexandrescu, *Economia României în primii ani interbelici (1945-1947)*, Editura Științifică, București, 1986, p. 116.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Eugen Denize, *Istoria Societății Române de Radiodifuziune*, vol. II, Editura Casa Radio, București, 2000, p. 31.

¹⁷ A.N.I.C., fond Ministerul de Interne – Direcția Administrației de Stat, dosar nr. 60/1945, f. 150.

¹⁸ *Ibidem*, f. 203.

¹⁹ *Idem*, fond Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării Armatei și Populației Civile, dosar nr. 8/1945, f. 26.

²⁰ Dumitru Șandru, *Reforma agrară din 1945 în România*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2000, p. 244.

²¹ *Ibidem*.

Articolul	Unitatea de măsură	August 1939 (în lei)	August 1944 (în lei)		Septembrie 1945 (în lei)		Iunie 1947 (în lei)	
			oficial	la negru	oficial	la negru	oficial	la negru
Pâine neagră	kg	7	48	50	140	600	20.000	400.000
Cartofi	kg	4	26	35	240	600	16.000	130.000
Carne de vacă	kg	24	260	400	1.950	4.000	60.000	280.000
Lapte	l	10	62	110	520	800	30.000	55.000
Fasole	kg	17	32	32	200	1.000	-	254.000
Zahăr	kg	32	215	300	420	20.000	-	-

Din datele oferite observăm că prețul pâinii în decurs de aproape 3 ani, a crescut de aproape 417 ori (să nu uităm că la începutul lunii iunie 1947, un covrig costa 25.000 lei, o franzeluță de 100 de g – 60.000 lei) la oficial, iar la bursa neagră de 8.000 de ori, al cartofilor de 615 și respectiv 3.714 ori, al laptelui de 484 și 500 ori²².

Indicele costului vieții a crescut de la lună la lună, de la an la an și arăta că nivelul de trai era extrem de scăzut, supraviețuirea fiind foarte dificilă. Astfel, la produsele raționalizate (zahăr, ulei, pâine, făină, mălai, carne, sare, cartofi), indicele în august 1945 a fost de 4.375 pentru a ajunge în iunie 1946 la 13.437, la articolele neraționalizate: august 1945-4.787, iar în iunie 1946-36.266, la îmbrăcăminte: august 1945-6.592, iar în iunie 1946-35.040, în timp ce indicele general, în august 1945-5.277, iar în iunie 1946-26.699²³.

Degradarea rapidă a nivelului de trai, recoltele agricole din anul precedent complet nesatisfăcătoare, spectrul hâtru al secetei și foametei au determinat factorul politic să preia și să comercializeze unele materii prime, cum ar fi: monopolul colectării cerealelor prin intermediul Subsecretariatului General al Aprovizionării Armatei și Populației Civile, și impunerea unor restricții asupra circulației mărfurilor²⁴.

Intervenția statului pe piața economică nu a avut efectul scontat, în întregime; prețurile au crescut, iar eforturile financiare deveneau pe zi ce trece mai greu de acoperit. O metodă folosită cu relativ succes, ce-i drept pentru o perioadă foarte limitată, a constituit-o subvenționarea pâinii. Măsura era mai degrabă una de natură psihologică, pentru a amâni povara grea a refacerii economice și a plăților de război, viața reală desfășurându-se pe alte coordonate. Absența acestui produs alimentar pentru o perioadă mai îndelungată ar fi provocat pierderi incalculabile, atât pe plan politic (comuniștii nu-și imaginau că pot pierde lupta pentru supremație, indiferent de adversarul politic ori de contextul economic) cât și

²² *Ibidem*.

²³ *Idem*, nr. 9.747/7 decembrie 1945, p. 1 (luna august 1946); *Idem*, nr. 9.907/11 iulie 1946, p. 1 (luna iunie 1946).

²⁴ Ion Alexandrescu, *op. cit.*, p. 146.

social (trecutul și acțiunile curente arătau o populație afectată de război, de lipsuri alimentare care tindeau să devină acute și multe frustrări de ordin economic și politic).

La 16 februarie 1946 prețul grâului a fost majorat de la 1.000.000 lei la 5.000.000 lei/vagon (10.000 kg); până la data respectivă, pâinea era vândută cu prețul de 75 lei/600 g, diferența până la 150 lei (costul real) fiind suportată de stat (3.500.000.000 lei/lună). În atari condiții, când prețul vagonului de cereale a crescut de cinci ori, prețul pâinii a atins 650 lei (600 g), imposibil de subvenționat de către bugetul statului (efortul s-ar fi ridicat la 31.400.000.000 lei/lună)²⁵.

Comisia guvernamentală instituită pentru a studia și propune soluții, reunită la 1 martie 1946, a hotărât comercializarea pâinii la prețul real; salariații particulari primeau un spor la salariu (acoperirea diferenței de preț), iar funcționarilor și pensionarilor publici urmau să le fie recalculat salariile și pensiile²⁶.

În pofida acestei decizii ascensiunea prețurilor nu mai putea fi încetinită, iar compensațiile financiare oferite de stat nu aveau cum să suplinească diferența rezultată între valorile reale și cele oficiale.

Pe lângă problemele ridicate de consecințele războiului, s-a mai adăugat o alta și mai gravă: seceta²⁷.

După anul 1945, considerat deficitar în privința recoltelor, oamenii se așteptau la căderea unor precipitații mai abundente care să ofere seva pământului aproape pierdută în anul precedent; din nefericire, pentru zona Moldovei fulgii de nea și stropii de ploaie firavi nu au stins praful înecăcios de pe ogoare. Efectele acestora au fost resimțite cel mai puternic de populația nevoiașă, însă și o parte din categoriile sociale mai înstărite au întâmpinat greutăți. Locuitorii lașului nemulțumiți (8 august 1946), deoarece orașul era lipsit de pâine și făină de porumb (1 kg mălai era cumpărat cu 5.000 lei), oamenii învinuind administrația locală (în special Oficiul economic al Prefecturii și pe primarul orașului), care nu avea grijă de aprovizionarea populației²⁸.

Seceta chinuia tot mai mult populația, și în mod deosebit județele din Moldova²⁹.

²⁵ A.N.I.C., fond Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării Armatei și Populației Civile, dosar nr. 108/1946, f. 4.

Se vehiculau 3 soluții posibile pentru remedierea situației: pâinea vândută la un preț scăzut salariaților cu venit asigurat exclusiv din salarii; fabricarea a două sortimente de pâine: neagră (preț scăzut și achiziționată de cei cu venituri plafonate) și albă (preț sporit care să fie cumpărată de oricine, însă tot pe cartelă); pâinea vândută la prețul real, iar salariații urmau să primească un sprijin financiar lunar pentru a acoperi creșterea prețului. (*Ibidem*, f. 4-5).

²⁶ *Ibidem*, f. 11-12.

²⁷ Insuficiența a umidității solului și a atmosferei față de valorile minimale necesare creșterii și dezvoltării normale a plantelor (cultivate). Vreme, perioadă caracterizată printr-o astfel de insuficiență; vreme uscată, secetoasă. – Lat. ***siccita** (= *siccitas*). (*Dicționarul Explicativ al Limbii române*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1998).

²⁸ A.N.I.C., *România. Viața politică în documente. 1946*, București, 1996, p. 313.

²⁹ Porumbul și grâul erau complet compromise, iar cerealele recoltate urmau să hrănească populația, până cel mult în luna decembrie (1946). „Vitele mor cu pământ în stomac, începe mizeria fiziologică sau sunt vândute cu prețuri derizorii. Mulți dintre locuitorii județului Dorohoi și Botoșani duc vitele în județul Câmpulung și Rădăuți pentru iernat și dau jumătate din totalul lor pentru întreținerea lor până în

Multe familii se zbăteau într-o sărăcie lucie, iar o parte dintre aceștia (femei, bărbați, copiii) luau cu asalt primăriile cerând porumb pentru a-și astâmpăra foamea; o parte dintre negustori erau la înălțime cu câștigurile, specula și comerțul clandestin fiind practicat pe scară largă³⁰.

Cu o producție agricolă foarte slabă, cu impuneri de plată a obligațiilor rezultate din prevederile Convenției de Armistițiu (deși regimul de livrare se diminuase, mai mult U.R.S.S. a consimțit să trimită în România vagoane de cereale, ce-i drept recuperate înzecit după traversarea vârfului de criză alimentară) și fără a beneficia, la o capacitate maximă, de ajutoarele primite din Occident (hrană, haine, consumabile) ori de cerealele contractate din import din cauza unui aparat birocratic excesiv, situația economică pentru majoritatea populației era dramatică.

Greutățile ivite în aprovizionarea cu alimente nu au rămas fără rezultat; prețurile au atins cote nebănuite și fără a se întrezări posibilități concrete de limitare ale acestei evoluții. Astfel, 1 kg de orez care costa în iunie 1946 4.200 de lei, era achiziționat în octombrie 1946 la 20.000 lei/kg, făina albă de la 340 lei la 7.800 lei, iar grișul de la 240 lei crescuse la 7.800 lei/kg³¹; un țaran să-și poată cumpăra o pereche de ghete trebuia să vândă cca. 300 kg. de grâu³². În același timp un învățător câștiga între 60.000 și 90.000 de lei pe lună, obligându-i pe mulți să abandoneze catedrele pentru munci fizice (încărcat vagoane cu lemne sau muncă în cărămidării unde se plăteau 8.500-9.000 lei/zi)³³.

Pe fondul unor nemulțumiri crescânde ale populației afectate cel mai grav de efectele secetei, la 1 septembrie 1946, s-a înființat Comitetul pentru Ajutorarea Regiunilor Secetoase (C.A.R.S.), cu scopul declarat de sprijinire a acțiunilor guvernului și lansarea unor acțiuni proprii de mobilizare a cetățenilor pentru ajutorarea regiunilor amenințate de foamete³⁴. În primele luni de la înființare, C.A.R.S.-ul a organizat aproape 1.200 cantine, hrănind cca 13.000 persoane; 24.000 copii erau adăpostiți în familii și în cămine³⁵.

primăvară. Satul Podul Stamate din Dorohoi a rămas cu patru perechi de boi și trei cai la o populație de 365 suflete". (A.N.I.C., fond Inspectoratul General al Jandarmeriei (I.G.J.), dosar nr. 55/1946, f. 1). Oamenii ajunseseră într-o situație atât de grea încât consumau grâul repartizat pentru sămânță, tratat chimic împotriva dăunătorilor (sulfat și petrolizat), precum și mămăligă combinată din făină extrasă din turtele de floarea-soarelui, în urma fabricării uleiului. Aceasta provoca probleme de sănătate celor care o consumau și nu de puține ori se consemnau și decese (*Ibidem*, f. 306).

³⁰ „Se observa o sporire din zi în zi a băcăniilor în comunele rurale. De la vreo 42 băcănii, cât aveau pe teritoriul nostru (Legiunea de Jandarmi Baia), astăzi avem peste 100, ce înseamnă sporirea acestui fel de preocupare, decât «câștigul?»" (*Idem*, dosar nr. 92/1946, f. 217).

³¹ Florian Banu, *Calamități ale secolului al XX-lea: foametea care a devastat Moldova în 1946-1947*, în „Arhivele Securității”, Editura Pro-Historia, București, 2002, p. 143.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*. Demersurile efectuate de către un grup de intelectuali agreeți de comuniști (Mihail Sadoveanu, T. Teodorescu-Braniște, Gala Galaction); de altfel, în toamna anului 1946 a fost publicată și o broșură cu caracter propagandistic intitulată *În ajutorul regiunilor lovite de secetă*, Ed. Apărării Patriotice, București.

³⁵ Nicolae Ionescu, *Moldova în anii 1944-1947*, Ed. Kolos, Iași, 2005, p. 71.

Funcționarea Comitetului și a filialelor sale nu a fost lipsită de probleme, așa cum rezultă din comunicările organizației de lași din noiembrie 1946. Comitetul C.A.R.S. Iași anunța la sfârșitul lunii noiembrie 1946 că alimentele aflate în magazii erau pe terminate, iar cantinele (39 la număr) în situația disperată de a fi închise în jurul datei de 15 decembrie 1946. În ședința din 30 noiembrie 1946 s-a hotărât ca o echipă de șase persoane să se deplaseze de îndată la Timișoara (de precizat că județul Timiș-Torontal primise sarcina de a furniza cereale județului Iași) pentru a grăbi colectările și expedierea alimentelor necesare cantinelor³⁶. Delegația ieșeană a colectat 5.000.000 lei, cinci vagoane porumb, un vagon ovăz contra cost (82.000.000 lei), cinci vagoane colete, zece vagoane daruri pentru copii, două vagoane cereale trimise și sosite la Iași din plasa Jimbolia³⁷. Campania continuată și în anul 1947; de altfel, pentru intensificarea acțiunilor de combatere a efectelor secetei, Adunarea Deputaților a votat la 27 februarie 1947, la inițiativa guvernului, legea pentru înființarea Comisiei interministeriale și a Comitetelor pentru ajutorarea regiunilor bătute de secetă, a căror activitate urma să se desfășoare timp de un an (termen care putea fi prelungit sau redus după necesitate)³⁸.

Printre măsurile de protecție socială adoptate în perioada respectivă s-a numărat și cea referitoare la evacuarea copiilor din regiunile deficitare în alte părți ale țării considerate drept „excedentare” (acțiunea desfășurată pe parcursul anului 1946 și în lunile de iarnă din 1947). Copii urmau să fie plasați la familii particulare, instituții publice și Armată. După câteva luni petrecute departe de casă, dar cu o situație alimentară mulțumitoare, tinerele văstare erau retrimise la familii, pe fondul previziunilor de recoltă acceptabilă și a presiunilor neîncetate exercitate de părinți. Prin circulara nr. 14.950/1 august 1947, odiseea celor 59.500 copii³⁹ din zona Moldovei se încheia odată cu reîntoarcerea în sânul familiilor, deși anii următori aveau să fie plini de suferință și privațiuni de tot felul. Din alte date oficiale rezultă că

³⁶ A.N.I.C., fond Direcția Generală a Poliției (D.G.P.), dosar nr. 1/1947, f. 23.

³⁷ *Ibidem*, f. 28. Delegația moldavă, în urma vizitei, a prezentat următoarele concluzii: C.A.R.S. Timișoara nu era organizat neavând secții constituite; lipsă totală de organizare, iar copii sosiți din Moldova aveau de suferit; delegația C.A.R.S. Iași a întâmpinat mari greutăți fiind nevoită să lucreze pe cont propriu [vizite în teritoriu și achiziționarea de cereale (cumpărate două vagoane de cereale de la Jimbolia)]; organizarea de către Consiliul Interșcolar a unui festival în beneficiul C.A.R.S. Iași, ocazie pentru inspectorul școlar Ovidiu Rotaru să numere satele lovite de foamete, descriind în forme foarte sugestive mizeria neagră a țăranilor moldoveni care locuiau adesea în tranșee acoperite și bordeie, fiind lipsiți de hrană, căldură și îmbrăcăminte (*Ibidem*, f. 27).

³⁸ *Apud* Nicolae Ionescu, *op. cit.*, p. 71. La nivel național (până în luna martie 1947) s-au strâns 72,5 vagoane de alimente și cereale și 2.366.428.005 lei. Orașul București și județul Ilfov au contribuit cu suma de 1.135.626.550 lei plus trei vagoane de alimente și 3.000 articole de îmbrăcăminte. În luna mai 1947, C.A.R.S.-ul întreținea, în județul Iași, aproximativ 120 cantine și care hrăneau cca. 15.000 persoane (prânzul) în afara celor de 1.000 de copii cu 3 mese/zi (*Ibidem*).

³⁹ Florian Banu, *Practici totalitare-dislocarea copiilor din Moldova în timpul foametei din anul 1946-1947*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, XXV-XXVII, 2004-2006, p. 583.

numărul copiilor dislocați s-ar fi ridicat la 51.313 persoane, iar cele 1.756 cantine distribuiau zilnic 148.888 rații de hrană⁴⁰.

Paralel cu eforturile autorităților de a îmbunătăți aprovizionarea populației cu articole de primă necesitate, populația a acționat pe cont propriu, părăsind gospodăriile și îndreptându-se spre alte regiuni în care sperau să-și asigure hrana zilnică⁴¹. „Trăistarii” (veniți cu traista după alimente) sau „săcarii” au luat cu asalt garniturile de tren și au poposit cu predilecție în Banat și Oltenia pentru a-și procura cereale ori alte produse alimentare. Autoritățile din regiunile lovite de secetă, preocupate mai degrabă să limiteze exodul populației, a organizat adevărate pichete de forțe de ordine care să împiedice pe oameni să folosească trenurile, iar M.A.I. a emis ordinul nr. 46.300/17 ianuarie 1947⁴² prin care țărani erau obligați să prezinte un „certificat de călătorie” eliberat de lucrătorii M.A.I.; în același timp, tarifele tichetelor de călătorie au fost triplate la începutul lunii ianuarie 1947⁴³.

Dincolo de aceste piedici, oamenii cumpărau produse și încercau să le transporte către domiciliu, însă diferențele apărute între cantitățile achiziționate și cele aduse în gospodărie erau majore. Circuitul parcurs de „săcar” era relativ simplu: ajuns la destinație, cumpăra de pe piața liberă anumite produse (în special, cereale) pe care le îmbarca în vagoane, plătea taxele de transport și la punctele de control de pe ruta de transport era confiscată marfa aproape în întregime (de precizat că se acceptau mărfuri de până la 20 kg mălai și trei kg pâine)⁴⁴; dacă nu se întâmpla acest episod nefericit pe traseu, la punctul terminus al călătoriei, produsele erau ridicate și depuse la Prefecturile județene⁴⁵.

Inventivitatea românilor confirmată în orice context politic sau economic s-a probat și în cazul transporturilor de mărfuri alimentare către Moldova. Pentru a reduce riscurile pierderii grânelor cumpărate, oamenii au apelat la ”bunăvoința” unor salariați ai C.F.R. sau delegați ai instituțiilor de stat cu prerogative în transportul și livrarea de articole necesare consumului civil, pretabili la comiterea de fraude. Astfel, expedieri de cereale au fost predate sub alte

⁴⁰ „Monitorul Oficial”, partea a III-a (Dezbateri parlamentare), nr. 37 (ședința din 26 februarie 1947), p. 588.

Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. IX (România în anii 1940-1947), Ed. Enciclopedică, București, 2008, p. 563; Nicolae Ionescu, *op. cit.*, p. 71.

⁴¹ Gheorghe Onișoru, *Foamea din 1947. Moldoveni în Banat* în „Analele Sighet”, III, *Anul 1946-începutul sfârșitului*, Fundația Academia Civică, București, 1996, p. 236.

⁴² A.N.I.C., fond I.G.J., dosar nr. 17/1946, f. 2.

⁴³ Idem, dosar nr. 97/1946, f. 648.

⁴⁴ „La punctele unde sunt instalate cordoane de baraj pentru trenurile foamei, Filiași-Piatra, în timpul operațiilor de control și confiscare se petrec scene penibile și cu adevărat înduioșătoare. Noaptea când sosesc trenurile foamei în aceste gări, se aud până departe vaiete, blesteme și tot felul de sudălmii adresate Armatei și celor ce le iau sacii cu cereale atât din partea celor năpăstuiți cât și din partea călătorilor, care se asociază la vociferări și huiduieli în masă... Cu ocazia acestor operațiuni se comit și tot felul de abuzuri, astfel: sacii sunt aruncați din tren, se rup, iar cerealele se împrăștie prin zăpadă sau noroi; pentru cerealele confiscate, nu se eliberează nici un fel de dovadă din care să rezulte cantitățile ridicate și nici nu se achită contravaloarea...” (Nicolae Ionescu, *op. cit.*, p. 73-74).

⁴⁵ „Săcarii” (țărani din regiunile lovite de secetă), la Iași (16 februarie 1947), obligați să predea jandarmilor cca 2.000 kg porumb și grâu. La Vaslui, prinși 43 săcarii cu 7.000 kg grâu și porumb, iar cantitățile de cereale confiscate și dirijate spre Prefecturi. (A.N.I.C., fond Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării Armatei și Populației Civile, dosar nr. 103/1947, f. 60).

denumiri (efecte, de strămutare, furaje etc), transporturi cu fișe false sau operațiuni de descărcare a vagoanelor la altă stație decât cea de destinație ori pe câmp⁴⁶ au constituit practici de succes.

Importurile de cereale, ajutoarele nerambursabile primite din Iugoslavia, Bulgaria, Cehoslovacia, de la societățile naționale de Crucea Roșie, și în mod deosebit din S.U.A., Suedia, Elveția, Marea Britanie au asigurat condiții pentru traversarea crizei alimentare⁴⁷, deși erau frecvente episoadele de nemulțumire ale populației.

Anul 1948 a debutat mai mult prin însemnătatea actului de la 30 decembrie 1947, abdicarea regelui Mihai I, și pregătirile pentru oficializarea unui regim de esență totalitară. În sectorul aprovizionării și alimentației populației vom sublinia câteva aspecte mai reprezentative pentru activitatea desfășurată în primii ani de „democrație populară”.

Formele de organizare ale comerțului socialist au luat naștere în toamna anului 1947. Primele unități înființate au fost Societatea Comercială Municipală (alimentară), Magazinul București (textile), Societatea Comercială de Stat pentru Distribuirea Produselor Raționate (București). În primul trimestru al anului 1948, au fost inaugurate noi unități comerciale de stat și în restul țării, în primul rând în centrele muncitorești (Valea Jiului, Galați, Brașov, Bacău). Până la sfârșitul anului se deschid magazine de stat în toată țara – în total peste 1.000 unități – astfel încât la începutul anului 1949 desfacerea produselor raționate a trecut integral la unitățile comerciale socialiste⁴⁸.

De la sectorul de desfacere al mărfurilor, preponderent particular (băcăni, prăvălii) la instituții publice și extinderea prin absorbție sau eliminare a celor private (actul naționalizării a afectat, inclusiv și industria alimentară) indică direcțiile noului regim politic; pe de o parte, controlul și satisfacerea nevoilor curente, iar pe de altă parte, eliminarea proprietății private în sectorul de producție și al desfacerii în sectorul alimentar.

Extinderea acestei ramuri economice era statuată chiar prin Constituția din 13 aprilie 1948⁴⁹, iar la 6 mai 1948 s-a înființat Ministerul Comerțului, ca entitate distinctă, cu rol de organizare, dezvoltare, îndrumare și control al rețelei comerciale; decretul nr. 50/31 mai 1948 legitima funcționarea „Întreprinderilor Comerciale de Stat (I.C.S.)”. La 22 iunie 1948 printr-o decizie a Ministerului Comerțului, I.C.S.-urile din principalele orașe au fost reorganizate și transformate în I.C.S. regionale: unități de detaliu (magazinele proprii din localitățile reședință de județ) și unități de gros (filialele acestora din alte centre).

Naționalizarea a creat premisele unei dezvoltări rapide a comerțului socialist, ceea ce a dus la necesitatea înființării Ministerului Comerțului Interior (M.C.I.) în toamna anului 1949, având ca principală funcțiune aducerea la îndeplinire a politicii Partidului și Guvernului în domeniul comerțului cu mărfuri de larg consum⁵⁰. Ministerul Comerțului și Alimentației s-a

⁴⁶ *Ibidem*, f. 97.

⁴⁷ Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. IX (România în anii 1940-1947), Ed. Enciclopedică, București, 2008, p. 799.

⁴⁸ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Secția Economică, dosar nr. 48/1951, f. 1.

⁴⁹ art. 14: „comerțul interior și exterior este reglementat și controlat de stat și se exercită prin întreprinderile comerciale de stat, particulare și cooperatiste”.

⁵⁰ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Secția Economică, dosar nr. 12/1953, f. 11.

scindat, la 23 noiembrie 1949, și au rezultat două noi ministere: Comerțul Interior și Industria Alimentară⁵¹.

Noi acte legislative ce reglementau activitățile de natură alimentară au fost adoptate după aplicarea legii privind raionarea administrativ-teritorială a României (septembrie 1950). Hotărârea Consiliului de Miniștri (H.C.M.) nr. 1.014/19 septembrie 1950, trasa drept sarcină pentru Ministerul Comerțului, colaborarea cu Sfaturile Populare în vederea constituirii „Organizațiilor Comerciale de Stat” (O.C.S.) pentru comerțul cu amănuntul (regionale, raionale, orășenești) și cel cu ridicata (centre speciale de aprovizionare cu produse în regim de en-gros)⁵². Prin H.C.M. nr. 1.015/19 septembrie 1950 se prevedea înființarea „Trusturilor de Alimentație Publică” (T.A.P.) însărcinate cu organizarea și administrarea restaurantelor, berăriilor, cofetăriilor și a altor unități de consumație⁵³.

În anul 1951 o sinteză informativă, remisă C.C. al P.M.R., aducea clarificări în privința desfășurării comerțului în România. Din conținutul respectivului document aflăm că rețeaua comerțului socialist cuprindea peste 24.000 unități, dintre care 7.000 unități în comerțul de stat și 17.000 unități Centrocoup (14.000 în mediul rural)⁵⁴.

Sectorul particular era reprezentat de desfacerea produselor agricole de către producători, meseriași și comerțul particular propriu-zis. O statistică ne arată că numărul comercianților ambulanți se ridica la 6.664 (3.093 în mediul urban și 3.571 la sate) și cel al negustorilor „stabili” la 22.563 (13.550 în așezările urbane și 9.013 în sate și comune), număr total comercianți: 29.227, din care 16.643 în mediul urban și 12.584 în mediul rural⁵⁵.

De reținut și faptul că inițiativa particulară era desființată în domeniul gross-ului; de asemenea, era slab reprezentată în comerțul de materiale de construcții, librărie, hârtie, farmaceutice și drogherie, metalo-chimice și textile, înregistrând o pondere mai însemnată în sectorul alimentar.

Volumul desfacerilor (comerțul particular și vânzările efectuate direct de producători), după evaluări aproximative pe anul 1950, s-ar fi ridicat la cca 80 miliarde lei, ceea ce reprezintă 34,6 % față de desfacerile comerțului de stat cooperatist (231 miliarde lei), adică 25,7 % din întreg rulajul de mărfuri⁵⁶.

După câteva referiri la cadrul legislativ existent în anii 1948-1950, ne vom concentra atenția asupra problemelor întâmpinate de populație în asigurarea hranei zilnice, așa cum rezultă din documentele de arhivă. Funcționarii din mediul rural nu și-au primit cartelele; micii funcționari se resimțeau de pe urma salariului neremuneratoriu (nu beneficiau din cauza lipsei

⁵¹ „Comerț Socialist”, nr. 10/octombrie 1950, p. 50.

⁵² Idem, nr. 9/septembrie 1950, p. 3.

⁵³ *Ibidem*, p. 4.

⁵⁴ „În urma Rezoluției Plenarei C.C. al P.M.R. din 3-5 mart. 1949, a început reorganizarea Cooperăției de Consum pe baze noi. COC-ul înființează cooperative de consum (unități de desfacere) în mediul rural și în orașe. Anii 1949 și 1950 au fost marcați de o rapidă dezvoltare a rețelei comerciale de stat și cooperatiste (alimentare, industriale, alimentație publică)”. (A.N.I.C., fond CC al PCR-Secția Economică, dosar nr. 48/1951, f. 1).

⁵⁵ *Ibidem*, f. 4.

⁵⁶ *Ibidem*.

banilor de o serie de produse necartelate)⁵⁷, iar piețele urbane lipsite de cartofi, ulei, orez, grăsimi, pâine și făină. Blocarea porumbului (țăraniile aveau dreptul să rețină porumb pentru consumul propriu o mică parte din recolte, iar cea mai mare parte predată statului) a generat nemulțumiri, iar prețul de patru lei/kg era considerat prea mic față de nevoile populației. În același timp, percepții primiseră ordine categorice și severe pentru încasarea impozitelor, aplicarea sechestrului și ridicarea lucrurilor din gospodărie, acolo unde țăranul nu avea bani să-și achite impozitele.

În melanjul de informații regăsit în fondurile arhivistice studiate, o sursă creatoare de date, opinii și decizii au fost zvonurile. Conceptul, întâlnit încă din primele scrieri ale oamenilor, este perceput ca un fenomen de circulație în cadrul societății a unor informații, fie neconfirmate public de către sursele oficiale, fie dezmințite de aceasta⁵⁸.

O altă definiție menționează că îndeplinește rolul de transmitere a informațiilor despre un obiect prin canalele comunicării interpersonale⁵⁹. La 15 septembrie 1948, la Constanța, a fost lansat zvonul unei noi reforme monetare, astfel că magazinele au fost invadate de cumpărători din orașe și de la sate care cumpărau orice tip de marfă, cu tendința evidentă de a scăpa de monedă. Se menționează cazul unei bătrâne care a cumpărat rahat în valoare de 40.000 lei⁶⁰.

Negustorii, categorie socială considerată specifică regimului burghezo-moșieresc, erau percepuți ca o clasă socio-economică predispusă „în specularea oamenilor muncii”, iar măsurile adoptate de guvern „au eliminat ori surpat pozițiile deținute de aceștia”⁶¹.

Cu toate îngrădirile fiscale impuse, încă rezistau, ce-i drept pentru scurt timp, și prin urmare trebuiau luate și alte măsuri ce vizau eliminarea acestora din sectorul economic; dintre deciziile vădit îndreptate împotriva comercianților particulari, menționăm: extinderea comerțului de stat, practicarea unor prețuri mai mici (situație valabilă pentru magazinele de alimentație publică și nu pentru cârciumi), evidențierea unor atitudini și manifestări dușmănoase⁶².

Și alte categorii sociale își exprimau nemulțumiri față de numeroasele lipsuri de ordin alimentară, vestimentară etc. Dumitru Ungureanu, medicul circumscripției sanitare din com. Belcești, jud. Iași, semnala că la toate ședințele profesionale organizate la raion cu medicii și personalul sanitar din întregul raion se declarau nesatisfăcuți de serviciul prestat și de existența avută de cadrele medicale de la țară. „La ședințe afirmă că poporul nu are lemne, alimente, îmbrăcăminte, săpun de rufe; salariații din sistemul de sănătate sunt plătiți foarte prost”⁶³.

⁵⁷ A.N.I.C., fond Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării Armatei și Populației Civile, dosar nr. 17/1948, vol. II, f.176.

⁵⁸ Jean Noël Kapferer, *Zvonurile, cel mai vechi mijloc de informare din lume*, Ed. Humanitas, București, 2006, p. 5 (prefață semnată de prof.univ.dr. Septimiu Chelcea, Universitatea din București).

⁵⁹ A.P. Nazaretean, *Panică în masă și zvonurile*, Ed. Europress, București, 2006, p. 100.

⁶⁰ A.N.I.C., fond Subsecretariatul de Stat al Aprovizionării Armatei și Populației Civile, dosar nr. 19/1948, f. 35.

⁶¹ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 4.287, f. 465.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ *Ibidem*, dosar nr. 8.164, f. 137.

Salariații din raionul Lehliu, Călărași, erau intrigați de faptul că de mai bine de cinci luni (1950) nu au fost livrate populației cotele de alimente (zahăr, ulei, paste făinoase) nici pe baza cartelelor; în acest raion nu exista nici un magazin din care să fie achiziționate la liber respectivele produse⁶⁴.

La doi ani după instaurarea deplină a puterii comuniste, muncitorii se confruntau în continuare cu probleme privind asigurarea nivelului minim de trai. Insuficiența salariului, întârzierile frecvente în achitarea acestuia, neacordarea unor prime și premii, condițiile proaste de aprovizionare și cazare, hrana de slabă calitate la cantină, lipsa echipamentului de protecție reprezentau motive îndreptățite de neîncredere în deciziile autorităților⁶⁵.

O perioadă de refacere economică presupune sacrificii pentru cea mai mare parte a populației, însă faptul că sistemul economic propus de comuniști a înregistrat multe disfuncționalități, evident a nemulțumit clasele sociale mai defavorizate (muncitori, țărani), care întâmpinau probleme asemănătoare (insuficiența hranei și incapacitatea de a-și îmbunătăți situația economică). Deși muncitorul a constituit „pivotul” relației partid-populație, beneficiind de anumite stimulente, starea financiară, familială și socială s-a menținut pe coordonate relativ similare cu cele înregistrate în regimurile politice precedente.

Implementarea modelului sovietic presupunea și adoptarea unor măsuri de protecție socială, dar și de încurajare a producției, așadar nu a surprins emiterea unei hotărâri de majorare a salariilor din ianuarie 1949. Prin noul sistem de remunerație se elimina practica salarizării în acord și plata orelor suplimentare și se realiza o încadrare pe patru grupe tarifare, fiecare grupă fiind împărțită în opt categorii (clase) de salarii⁶⁶. Veniturile lunare înregistrau sume cuprinse între 3.328 lei până la 9.776 lei⁶⁷, în timp ce prețurile oficiale ale produselor alimentare (stabilite în noiembrie 1948), gravitau în jurul următoarelor valori: brânză 120-356 lei/kg, cașcaval 370 lei/kg, unt topit 650 lei/kg, salam de porc 317 lei/kg, costiță afumată 390 lei/kg, carne de porc 180 lei/kg, arpacaș 22 lei/kg, mălai 12 lei/kg, zahăr

⁶⁴ *Ibidem*, f. 148.

⁶⁵ *Ibidem*, dosar nr. 8.748, f. 12.

⁶⁶ Grupele de muncă:

- Grupa I: meserii specifice industriei siderurgice, carbonifere, a minereului, petrolifere și anumite profesii din industria transporturilor feroviare, aeriene, rutiere și de apă (meccanic de locomotivă, fochist, pilot)
- Grupa a II-a: industria metalurgică, transporturi feroviare și de apă, gaz metan, chimică, electrotehnică, tăbăcărie, anumite meserii din industria sticlei, ceramicii, cauciucului, carierelor de piatră, cimentului, extracției de sare, celulozei și articolelor grafice
- Grupa a III-a: industria sticlei, ceramicii, cauciucului, carierelor de piatră, extracției de sare, arte grafice, forestiere, cimentului, celulozei, hârtiei, încălțăminte, textilă, prelucrării lemnului, materialelor de construcție, telecomunicații
- Grupa a IV-a: industria alimentară, îmbrăcăminte, tutunului și chibriturilor (A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Secția Economică, dosar nr. 28/1949, f. 13)

⁶⁷ Grupa I: 3.952-9.776 lei.

Grupa a II-a: 3.744-9.266 lei

Grupa a III-a: 3.536-8.736 lei

Grupa a IV-a: 3.328-8.216 lei. (*Ibidem*, f. 20).

200 lei/kg, marmeladă 158 lei/kg, ceapă 16 lei/kg, varză 11 lei/kg⁶⁸, nu erau deloc încurajatoare.

Distribuirea articolelor supuse raționalizării se efectua pe baza cartelelor alimentare și de îmbrăcăminte imprimare în diverse culori pentru diferențierea categoriilor de beneficiari⁶⁹. Cartelele alimentare erau clasificate, astfel:

- tip A (culoare violet): munci excepționale (subterană, piloți, mecanici și fochiști)
- tip B1 (culoare maron): muncă foarte grea (industria siderurgică și metalurgică grea)
- tip B (culoare roșie): muncă grea (industria metalurgică, petroliferă, chimică, sticlărie, cauciucului, cimentului, artelor grafice, transporturilor, textilă, hârtie și celuloză, pielăriei, lemnului forestier, alimentară, unități agricole de Stat, telecomunicații, sanitare, drumuri și poduri, cărămizi și țiglă)
- tip C (culoare albastră): munci obișnuite (celelalte categorii profesionale)
- tip D1 (culoare verde): pensionari și I.O.V.R.-iști (Invalidi, Orfani, Văduve de Război), persoanele cu vârste de peste 14 ani, bolnavii de tuberculoză, persoanele nevoiașe din mediul urban
- tip D2 (culoare portocalie): copii cu vârste sub 14 ani și femeile însărcinate⁷⁰.

Capitolul I privind regimul cartelelor menționa populația îndreptățită să primească respectivele tichete: salariații permanenți din întreprinderi și instituții, personalul auxiliar C.F.R., membrii Cooperativelor de Producție, scriitorii, compozitorii și artiștii plastici (condiție obligatorie să fie membri ai U.S.S.A.I.C.), personalul tehnic și de întreținere al imobilelor înscrise în Sindicat, pensionarii (inclusiv cei I.O.V.R.), studenții nesalariați, elevii de la școlile medii și profesionale, personalul casnic, salariații și membrii de familie diagnosticați cu tuberculoză, bolnavii TBC nevoiași de la orașe (timp de 6 luni de la externarea dintr-o unitate spitalicească), femeile însărcinate (din luna a cincea de sarcină primeau o cartelă suplimentară)⁷¹.

Merită să aducem în atenție și categoriile de persoane care nu erau cuprinse în "planul de ajutorare", tocmai pentru a întregi tabloul socio-profesional și a compara, într-o formă sau alta, „justa repartitie a produselor raționalizate”. Capitolul IV înșirua sec pe cei care nu se încadrau în condițiile impuse: salariații care aveau în folosință, sub orice formă, ei sau membrii lor de familie, mai mult de 0,5 ha vie, 1-2 ha teren, comercianții (patronii de prăvălii și de ateliere de producție, negustorii), internații în cămine și orfelinate, salariații exploatărilor agricole particulare, pensionarii foști patroni și expropriații agricoli, membrii de familie ai unui patron, personalul civil al Marii Adunări Naționale (M.A.N.)⁷². În articolul „Să respectăm normele de eliberare a cartelelor,” publicat în revista „Comerțul Interior”, se insista pe ideea repartizării produselor de primă necesitate în conformitate cu „efortul în muncă și

⁶⁸ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Secția Economică, dosar nr. 44/1948, f. 1.

⁶⁹ „Buletinul Oficial”, nr. 80/10 decembrie 1949, p. 659-666 (norme pentru asigurarea unei juste repartitii a mărfurilor raționate, eliberarea și distribuirea cartelelor de alimente și îmbrăcăminte pe anul 1950).

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ *Ibidem*, p. 659-660.

⁷² *Ibidem*, p. 661.

importanța muncii sale în procesul de producție⁷³ și respectarea cu rigurozitate a normelor de eliberare a bonurilor.

Sistemul cartelării a funcționat în majoritatea statelor confruntate cu probleme economice, o măsură necesară în vederea asigurării unui consum minim garantat către populație; în cazul României aflată în proces de reconstrucție, cu o rată mare a acumulării și împovărată de plata despăgubirilor de război către U.R.S.S., constituia o soluție de tranziție și premisa obținerii unor rezultate pozitive.

Sintezele informative întocmite de organele Securității, prin conținutul acestora, sunt în măsură a oferi o altă fațetă a evenimentelor derulate în perioada respectivă și omise în presa și lucrările vremii.

Nemulțumirile referitoare la salarii sunt exemplificate prin cazul muncitorului Gheorghe Pârvan (Uzinele „23 August”, secția turnătorie, căsătorit și doi copii) remunerat cu un salariu de 6.500 lei/lunar; respectivul salariat era obligat să asigure consumul de hrană necesar prin alimente slab nutritive (mălai, lapte, fasole). Un calcul simplist indica suma de 11.000 lei/lună cheltuită pentru asigurarea unui trai minim⁷⁴.

Acest semnal nu era singular, și cum autoritățile politice conștientizau lipsurile și evoluția incertă a problemelor de ordin social, au cerut Direcției Generale a Securității Poporului (D.G.S.P.) să întocmească mai multe note și sinteze informative. La rândul său, D.G.S.P. a solicitat direcțiilor din subordine să alcătuiască și să expedieze la București informări asupra stării de spirit a populației (acțiuni desfășurate și înainte și după anul 1950 de organele de informații).

Anul 1950 este surprins în documentele aflate în Arhiva Securității, mai ales prin natura relațiilor unitate de alimentație publică-vanzător-client, fiind înfățișate nenumărate defecțiuni și lipsuri în aprovizionarea și alimentarea populației.

În sectorul Restaurante de Stat, Societatea Comercială de Stat Alimentara, Aprozar, Comcar, Arolacta, se înregistrau multe nereguli de funcționare, aprovizionare și comercializare⁷⁵.

Restaurantele de stat aveau ca scop „să asigure o hrană îndestulătoare, consistentă și accesibilă ca preț, ele îndeplinind și un rol social, înlesnind traiul zilnic și al oamenilor

⁷³ „Comerțul Interior”, nr. 1/ianuarie 1950, p. 42.

⁷⁴ 1 kg mălai la liber: 75 lei, 2 l lapte: 90 lei, 1 kg fasole: 50 lei, total: 235 lei plus pâine, ulei, făină, orez ceapă, lemne și altele, rezulta un consum de 300 lei/zi adăugându-se și cheltuielile de întreținere (chirie, apă, lumină) și altele (cotizații sindicale, tramvai, ziare, săpun, țigări, tuns), per total 11.000 lei (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8, vol. 3, f. 313).

⁷⁵ O funcționare defectuoasă a acestor unități de alimentație publică, în primul rând de o slabă gospodărire, cauzată de o pregătire profesională precară a salariaților și aparatului administrativ, personal insuficient pentru deservirea consumatorilor, numărul redus de restaurante și centre de distribuție, față de numărul populației, prețuri ridicate comparativ cu salariile muncitorilor și funcționarilor, aprovizionarea cu alimente de mare consum în cantități mici, sistem greoi de distribuție, manifestări brutale sau partinice față de consumatori, o verificare insuficientă a elementelor angajate în acest sector, semnalându-se printre aceștia elemente corupte sau dușmănoase, lipsă de interes față de consumatori din partea funcționarilor Comerțului de Stat și comercializarea alimentelor alterate (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8, vol. 2, f. 696).

muncii⁷⁶. Realitatea contrasta cu promisiunile: aglomerație și servire greoaie a consumatorilor, epuizarea rapidă a produselor alimentare, note de plată exagerate (înșelarea clientului atât la cantitate, cât și la preț fiind o practică curentă), lipsă de interes a lucrătorilor și atitudini nepoliticoase.

Pentru ilustrarea acestor defecțiuni redăm câteva cazuri, semnalate din rândul consumatorilor:

E. H., sculptor din București, afirma: „au mai rămas câteva restaurante mici particulare la periferiile orașului, unde sunt nevoit să mănânc deoarece nu am mijloace să mănânc în restaurantele mai mari. Am impresia că la aceste restaurante, mâncarea este de calitate mai superioară față de restaurantele de stat în care se simte criza de alimente⁷⁷, în timp ce, la restaurantul de stat clasa a III-a din Hala Traian, un cetățean servind o porție de brânză și o roșie i s-a socotit la plată leguma la 120 lei și produsul lactat la un preț mai mare de patru ori față de cel oficial. Protestând că a fost încărcat la plată și că prețurile sunt exagerate, a fost luat la bătaie⁷⁸.

I.C.S. „Alimentara”, însărcinată cu deservirea „mesei consumatorilor pentru cumpărăturile de alimente de absolută necesitate”, înregistra probleme asemănătoare cu cele întâlnite la restaurante; numărul insuficient de centre de desfacere în cartierele aglomerate, livrarea de cantități neîndestulătoare de grăsimi, brânzeturi, mezeluri, pește, și formarea de cozi de către populație. Deficiențele nu trebuie constatate exclusiv în prestațiile salariaților, însă și mărfurile furnizate erau de o calitate îndoielnică. La sesizările adresate Centrocom Aliment se obținea un răspuns invariabil: „I.C.S. Alimentara este obligată a primi mărfurile întrucât sunt cuprinse în plan și acestea sunt dispozițiile Ministerului (fabricile de stat nu pot pierde)⁷⁹; de regulă, produsele primite din provincie, în proporție de 90 %, soseau cu lipsuri, fie din scăzământ, fie din sustrageri, cum a fost cazul zahărului primit de la fabrica Popa Șapcă din Giurgiu (din lăzile de zahăr au dispărut de la 50 la 200 kg) fără a se adopta o măsură concretă de soluționare a problemei⁸⁰.

Centrala Alimentației Publice, respectiv Serviciul Comercial, în ziua de 22 mai 1950, a repartizat Alimentarei din bariera Moșilor, cantitatea de 100 kg de mezeluri alterate și conținând chiar viermi, evident distribuită populației⁸¹.

Aprovizionarea neregulată a magazinelor alimentare și vânzarea în cantități limitate per persoană se soldau cu formarea de cozi uriașe; în multe situații oamenii se așezau de două-trei ori la rând pentru a cumpăra același aliment⁸².

⁷⁶ *Ibidem*, f. 697.

⁷⁷ *Ibidem*, f. 699.

⁷⁸ *Ibidem*, f. 700.

⁷⁹ I.C.S. Alimentara a contractat în cursul anului 1949, o comandă de bulion din care a primit cca 7 vagoane la sfârșitul lunii mart. 1950. Deși s-a arătat că sezonul era încheiat și vânzarea acestui articol se va face cu greutate (o parte din cutii fiind bombate, semn de fermentare) totuși i s-a răspuns că trebuie să-l primească, iar ulterior se vor face repartizări către alte unități. (*Ibidem*, f. 706).

⁸⁰ *Ibidem*, f. 707.

⁸¹ *Ibidem*, f. 712. La Alimentara din Colentina s-au distribuit afumături alterate, iar cetățenii au fost nevoiți să le returneze fiind pline de viermi. Conducerea magazinului a refuzat să primească marfa și a iscat mai multe scandaluri cu populația profund nemulțumită. (*Ibidem*, f. 716).

⁸² *Ibidem*, f. 713.

Planul de aprovizionare și desfacere a produselor din carne era asigurat de I.C.S. COMCAR, însă aceasta motiva că nu-și poate îndeplini obligațiile întrucât întâmpina probleme la colectări (chiaburii dețineau câte 5-6 vite și nu aveau de gând să le vândă) plus alte cauze, din care menționăm: transporturi efectuate cu întârziere și în condiții precare; suprapuneri de directive (unele emise de Comcar și altele de către Comitetul Provizoriu al Capitalei) care au condus la sacrificarea mai multor animale și depozitarea mărfii în condiții neigienice, completată de întârzieri în livrarea acesteia și inevitabil alterarea mărfurilor⁸³.

Aprovizionarea cu legume și fructe era efectuată de către unitățile Aprozar, însă cu multe defecțiuni. Zarzavaturi alterate din cauza inexistenței măsurilor de conservare a legumelor, fructelor și zarzavaturilor, vânzarea produselor la prețuri mai mari față de cele practicate de comercianții particulari, livrările de mărfuri neplanificate și producerea situațiilor de aprovizionare excedentară ori perioade de lipsă totală a mărfurilor necesare.

Produsele lactate comercializate prin intermediul societății comerciale de stat „Arolacta” nemulțumeau cea mai mare parte a populației. Din punct de vedere calitativ produsele oferite n-au cunoscut îmbunătățiri întrucât producătorii particulari predau în continuare lapte de slabă calitate (smântânit ori îndoit cu apă), iar unitățile de procesare aveau utilaje depășite fizic și tehnologic. Activitatea acestor întreprinderi era încetinită și de directivele contradictorii emise de mai multe autorități cu prerogative de conducere (Centrala Arolacta adopta măsuri privind organizarea și sarcinile de producție, iar Sfatul Popular, cu rol de organ tutelar, impunea alte directive în aceeași chestiune).

O altă problemă se referea la sarcina de distribuire a laptelui care necesita personal, utilaj auto, vehicule și astfel se încărca schema și erau majorate cheltuielile de regie, adesea depășind profitul unității de prelucrare a laptelui⁸⁴.

Uniunea Cooperativelor de Consum din Capitală, o nouă organizație a comerțului socialist, a întâmpinat greutăți în desfășurarea activității din partea Direcțiunii Economice din Centrala Cooperativelor, care i-a repartizat unele mărfuri în cantități prea mici față de necesar (zahăr, orez, mezeluri, biscuiți). Uniunea a primit cartofi de proastă calitate și amestecați cu pământ, ceapă stricată, brânză fără zer amestecată cu pământ și expediată de Uniunea Dolj, prune afumate (cca 10 vagoane) transferate dintr-o parte în alta pentru a nu se acri, untură ambalată în butoaie de brânză; Uniunile Județene expediau ouă ambalate în paie ude (Uniunea Teleorman a livrat un transport de 37.440 ouă din care 10 % erau pătate, iar paiele

⁸³ *Ibidem*, f. 718. Au existat multe situații când rațiile de carne nu erau onorate cu săptămânile. Astfel, în săpt. 15-21 mai 1950 s-a anunțat la Centrul din Calea Dorobanți că se va distribui carne după următorul program: 17-18 și 19.00: carne pe tichetul alb și orele 20-21.00: carne pe tichetul roșu. Cantitatea de carne trimisă a fost epuizată din primele ore ale zilei de 17 mai. În zilele următoare, oamenii au stat la o coadă impresionantă, în cartierul acela nu se distribuise carne de la 1 mai. Cu toate că nu mai era marfă în stoc funcționarii Centrului nu au anunțat populația motivând că așteaptă noi livrări de carne din moment în moment. Reacția oamenilor nu a întârziat să apară și reținem un pasaj dintr-o discuție: „deși se publică cifre care arată că numărul vitelor este în creștere, totuși carnea se dă rar, nerespectându-se nici zilele pe care însăși Comcar-ul le anunță” (*Ibidem*, f. 723).

⁸⁴ *Ibidem*, f. 730. Comentariile populației reflectau situația reală: „laptele nu se distribuie în fiecare zi pentru copiii salariaților din cauza lipsei de organizare a centrelor de colectare care nu realizează de la producători cantitatea necesară populației, iar în unele zile se distribuie lapte bătut și copiii rămân fără hrană” (*Ibidem*, f. 732).

au început să fiarbă și să afecteze și calitatea produselor avicole)⁸⁵. Despre aprovizionarea Cooperativelor de Consum, un pensionar afirma: „cooperativele sunt goale, vând numai șireturi de ghete, cremă, scobitori și vin, în loc de alimente necesare consumatorilor”⁸⁶.

Pentru a concluziona, vom folosi datele culese de organele Securității de la un informator care furniza o notă referitoare la afirmațiile unui avocat din București.

„Lipsa de alimente este special organizată de guvern pentru a face pe idealisti să recunoască primatul preocupărilor materiale și să devină astfel marxiști fără voie. Prin acest sistem de înfometare calculată fiecare dintre noi, spune el, am renunțat la orice idealuri și preocupări mai înalte și am devenit sclavii bursei. Toată puterea minții noastre este întrebuințată pentru descoperirea de noi soluții care să ne procure potolirea foamei, din ce în ce mai obsedantă. Mănânc o singură dată pe zi și-mi pregătesc singur mâncarea”⁸⁷.

Starea de spirit a salariaților din industria alimentară se afla în consonanță cu cea existentă în rândurile celor încadrați în alte sectoare economice.

O parte din muncitori erau nemulțumiți de hotărârile autorităților centrale de a li se suprima cartelele de alimente și îmbrăcăminte, pe principul proprietății agrare, incompatibile cu acordarea ajutoarelor de către stat.

La Brăila au existat multe vociferări privind aprovizionarea cu alimente pe cartelă, cu cele comercializate la liber, precum și aprovizionarea cu lemne de foc, inexistente la magazinele de stat; dintre produsele care nu s-au găsit în magazinele și piețele din oraș, reținem: pește, fasole, cartofi⁸⁸.

Salarizarea personalului a constituit un punct nevralgic în relațiile socio-profesionale, dar și de încredere față de măsurile regimului comunist.

La fabrica de ulei „Pietricica” din Piatra Neamț s-au înregistrat o serie de plângeri față de remunerațiile lunare considerate insuficiente față de traiul zilnic. Un muncitor compara prețul produselor agricole cu salariul, subliniind incapacitatea de a asigura un trai minim, vizavi cu supraviețuirea fizică⁸⁹.

Salariile muncitorilor au cunoscut o regularizare negativă, întrucât munca prestată a fost repartizată pe categorii (I, II și III), conform noilor dispoziții de încadrare intrate în vigoare de la 17 februarie 1951; veniturile erau cuprinse între 3.328-4.160 lei/lună.

Pentru reacția imediată a majorității angajaților, reprezentativ este conținutul unei note informative a D.G.S.P. Regiunea Galați, redată secvențial: „muncitorii discută în orice moment când li se trasează diverse sarcini sau li se spune că trebuie să depășească norma, dar ei nu au ce mânca, deoarece pe piață nu se găsește cartofi, carne, pește și alte alimente care ne sunt necesare zilnic, iar dacă mălaiul se găsește este de 80 lei/kg, fasolea 40 lei/kg și se întrebă ce pot cumpăra ei cu salariul lor de 4.000 lei lunar”⁹⁰.

⁸⁵ *Ibidem*, f. 733.

⁸⁶ *Ibidem*, f. 734.

⁸⁷ *Ibidem*, f. 727-728.

⁸⁸ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13.018, vol. 2, f. 19-20.

⁸⁹ Un muncitor trăsător la fabrica de ulei încasa un venit net lunar de 5.000 lei și era obligat să cumpere 1 kg de porumb cu 60-70 lei (în medie, un sac de porumb are 40 kg, deci cheltuielile se ridicau la 2.400-2.800 lei) (*Ibidem*, f. 41).

⁹⁰ *Ibidem*, f. 201. O altă reacție de vădită ”ingratură” față de salarizarea propusă de autorități, a fost identificată la fabrica de ulei „Biruința” din București (mart. 1951): „...ce ne facem fraților, mălaiul este

Organele de supraveghere informativ-operativă, ne referim la activitatea desfășurată de lucrătorii D.G.S.P., au întocmit mai multe sinteze și documentare ce consemnau pozițiile salariaților din orice spațiu socio-profesional. Problema industriei alimentare a beneficiat de o monitorizare similară cu misiunea semnalării oricăror nereguli în desfășurarea activității unităților economice, precum și reacțiile populației salariate.

La „Problema morărit” se relatează, în mod obișnuit, despre impedimentele ivite în desfășurarea actului de producție, cum ar fi: aprovizionarea precară cu materii prime (cereale pline de corpuri străine), lipsa combustibilului pentru morile de panificație și planificarea nerealistă (moara „Siretul” din Dorohoi planificată cu 500 litri ulei a primit numai 50 %; morile din regiunea Teleorman urmau să fie alimentate cu 1.012 t motorină și, finalmente, li s-au distribuit doar 44 t combustibil), defecțiuni ale utilajelor (motoare defecte, curele de transmisie rupte sau uzate), precum și calitatea slabă a produselor comercializate (Moara „Dobrogeana” a măcinat tocătură de grâu cu conținut semnificativ de nisip, în urma directivei trasată de Centrala Morilor din București; rezultatul a fost previzibil, făină cu „scrâșnet de nisip în dinți”)⁹¹.

Sectorul „Panificație” abordat informativ, pe o schemă identică celei din „morărit”, evidențiază principalele disfuncționalități: proasta aprovizionare cu materii prime, planificarea injustă, defecțiuni în utilaj, pasivitate din partea unor conducători, acte de diversiune⁹².

Cu privire la planul de producție al industriei alimentare, se arată că, în pofida deficiențelor constatate planurile de producție (ulei, săpun, cosmetice, zahăr, lapte), acestea au fost îndeplinite, în mod oficial. În sectorul cărnii, predominantă în lipsurile curente o reprezenta incapacitatea de colectare a unor efective apreciable de animale.

De altfel, într-un raport lunar înaintat de Direcția Regională de Securitate Sibiu, se preciza: „...colectorii mai întâmpină greutate în ce privește colectările deoarece sunt foarte mulți negustori care concurează și plătesc până la 200 lei/kg viu, în timp ce prețul oficial este de 105 lei/kg. S-a mai constatat o serie de greutăți prin faptul că s-au dat mai multe autorizații de colectare, adică la Cooperație, Trustul cărnii, Întreprinderile industriale de mezeluri, restaurante și îngrășătorii. Din această cauză se produce o mare concurență pe teren, fiindcă fiecare colector caută să se aprovizioneze cu mai multe vite și porci, iar țăranul când vede atâția negustori ține la preț”⁹³.

Problema aprovizionării cu carne din fondul centralizat și planificat nu era soluționată, întrucât comercianții particulari plăteau prețul cerut de producător, în timp ce, Trustul Cărnii avea un plafon maxim fixat și, în consecință, o rată mult mai scăzută a achizițiilor (particularii ofertau țărani cu procente mai mari de până la 110-120 % față de instituțiile de stat)⁹⁴.

70 lei/kg și nu se găsește nimic pe piață...dacă vrei să cumperi ½ kg carne, trebuie să stai o zi la coadă; la aceste discuții, s-au alăturat mai mulți muncitori”. (*Ibidem*, f. 201).

⁹¹ *Ibidem*, f. 280-282.

⁹² *Ibidem*, f. 286-288.

⁹³ *Ibidem*, f. 348.

⁹⁴ Prețurile cunoșteau valori de până la 190-200 lei/kg porcine grase cu o greutate de 120-130 kg, iar pentru animalele de 130-160 kg se achitau sume de până la 240-260 lei/kg; Trustul Cărnii nu plătea mai mult de 105 lei/kg. (*Ibidem*, f. 112)

La categoria nemulțumiri pot fi incluse și comentariile referitoare la decizia de a fi servită o singură masă pe zi în cantinele muncitorești, dar și la neonorarea constantă a cartelelor alimentare⁹⁵.

Sarcina de aprovizionare a populației, cantinelor și armatei revenea Departamentului Industriei Cărnii (D.I.C.) din cadrul Ministerului Industriei Alimentare⁹⁶. În acest scop au fost organizate în 18 regiuni mai importante trusturi care aveau în subordine întreprinderi de preluarea și sacrificarea vitelor (I.P.A.S.A.) cu diverse secții (centre de preluare, sacrificare, îngrășătorii, etc); în celelalte regiuni s-a înființat câte o întreprindere regională.

Achiziția animalelor (bovine și porcine) era efectuată de unitățile Departamentului Cărnii, respectând următoarele trasee:

a) de la producătorii particulari, prin achiziție (cumpărări directe) și contractări (contracte cu producătorii particulari). Operațiunile efectuate prin intermediul CENTROCOOP-ului pe baza unui contract încheiat cu Departamentul Cărnii, vitele fiind predate la centrele speciale de pe lângă I.P.A.S.A.

b) de la îngrășătorii I.P.A.S.A. dependente de Departamentul Cărnii

c) de la îngrășătorii ale fabricilor de zahăr și spirt

d) de la G.A.S. și ferme alimentare de stat.

Livrarea animalelor urma să fie asigurată de sectorul particular, în proporție de 93,2 % bovine și 65,3 % porcine; sectorul de stat furniza consumului intern doar animalele ce nu corespundeau din punct de vedere calitativ condițiilor cerute de export. Sacrificarea era efectuată de I.P.A.S.A., iar produsele din carne direcționate către Armată și cantine.

Desfacerea către populația civilă se efectua prin „Alimentara”, cu excepția localităților unde unitățile sale nu au preluat operațiunea de comercializare, fiind onorată de I.P.A.S.A.⁹⁷.

Conform referatului întocmit de Președintele Comitetului de Stat pentru Colectarea Produselor Agricole, cu privire la constituirea fondului de carne al statului, pe baza predărilor de cote obligatorii de carne de către gospodăriile agricole, s-a adoptat o Hotărâre a Consiliului de Miniștri pentru stabilirea regimului de colectare a cărnii.

⁹⁵ Muncitorii de pe raza raionului Câmpulung Muscel acuzau lipsa cărnii de la mesele servite la cantine, plus un regim alimentar bazat, în mare măsură, pe cartofi și fasole. (*Ibidem*, f. 186). Comparativ cu meniurile din perioada pre-comunistă, un mecanic de întreținere a unei mori de panificație, declara: „nu e rușine statului român să dea mămligă la cantină, că pe timpul patronilor se oferea pâine în fiecare zi”. (*Ibidem*, f. 200).

⁹⁶ Activitatea Ministerului Industriei Alimentare reorganizată prin H.C.M. nr. 781/26 iulie 1951 și cuprindea mai multe organe: Departamentul Industriei Cărnii, Sectorul Industriei pescărești, direcții generale, oficii și institute de cercetări. Decretul nr. 98 al Prezidiului M.A.N. trasa, și mai precis, sarcinile Ministerului Industriei Alimentare, conducerea și îndrumarea următoarelor sectoare: industria alimentară, tutunului și zahărului, produselor alcoolice și fermentate, săpunului, uleiurilor volatile și produselor cosmetice; achiziționarea de animale pentru creștere și conservarea produselor alcoolice naturale, exploatarea și dezvoltarea fondului piscicol al R.P.R. (A.N.I.C., fond Consiliul de Miniștri, dosar nr. 2.271/1952, f. 88-90).

⁹⁷ A.N.I.C., fond Consiliul de Miniștri, dosar nr. 2.245/1952, f. 1-2.

Actul legislativ urmărea: „îmbunătățirea condițiilor de trai ale oamenilor muncii, asigurarea aprovizionării cu materii prime a industriei cărnii, stimularea și dezvoltarea creșterii animalelor; animalele și păsările predate la bazele de recepție, sunt plătite imediat”⁹⁸.

Disfuncționalitățile apărute în procesul de colectare, inclusiv comiterea unor infracțiuni, au minimalizat considerabil efortul autorităților. Dintre principalele cauze identificate, se menționau cu regularitate, cazurile de înșelăciune ale vânzătorilor (măsluirea greutateilor la cântar), abuzuri săvârșite de organele de colectare, slabă gospodărire și abateri în serviciu, schimbarea vitelor și sustragerea de animale, deficiențe în munca de colectare⁹⁹.

Despre aprovizionarea cu alte produse raționalizate aflăm dintr-un raport intitulat „Industria alimentară în R.P.R.”, redactat în 1952, ce oferă câteva date generale. Industria de panificație funcționa pe baza celor 140 unități, cu o capacitate totală de peste 3.000 t făină în 24 h, însă pâinea se fabrica în condiții neigienice; de asemenea, brutăriile primeau făină nematurizată, ceea ce scădea calitatea și micșora randamentul, iar multe unități ar fi trebuit să fie cuprinse într-un program amplu de reconstrucție și reamenajare.

Industria cărnii, deservită de peste 100 unități productive (abatoare și fabrici de produse de carne), reclama extinderea și introducerea unei tehnici mai perfecționate și îmbunătățirea condițiilor sanitare. Exploatarea și valorificarea peștelui era asigurată de 15 gospodării piscicole și patru fabrici de conserve (consumul de pește/cap de locuitor nu depășea 1 kg; nu exista flotă de pescuit, utilaje și personal calificat).

Industria uleiurilor vegetale înregistra cote mici de producție pe fondul recoltelor slabe la hectar (400 kg/ha în 1950), precum și din cauza opțiunii țăranilor de a prelucra la presele țărănești semințele plantelor oleaginoase¹⁰⁰.

Producția de zahăr era asigurată de opt fabrici de zahăr și 15 unități de produse zaharoase; producția era limitată din cauza materiei prime insuficiente și a investițiilor reduse pentru rețehnologizare și organizarea unui flux continuu de activitate; sectorul de conserve era reprezentat de cele 30 fabrici și 18 agenții de colectare a vinului și țuicii (impunerea unui plan de industrializare a vinului, în primul rând, printr-o organizare cât mai riguroasă a selecționării strugurilor, cultivarea viței de vie, organizarea unor unități industriale care să recepționeze strugurii după calitate și care să fabrice vinul)¹⁰¹.

Situația aprovizionării, inclusiv pentru Ministerul Forțelor Armate (M.F.A.) și Ministerul Afacerilor Interne (M.A.I.), în sectoarele textile, încălțăminte și alimentar-agricol, continua să fie dificilă. Sectorul alimentar-agricol era satisfăcut proporție de 32 % la slănină, 48 % la fasole; cantitățile de fasole nelivrate au fost înlocuite de orez și arpacăș prin repartiții

⁹⁸ *Ibidem*, f. 24.

⁹⁹ *Ibidem*, f. 122-127. La Timișoara se consemna o lipsă acută de carne la toate întreprinderile de prelucrare, în special la cantină unde erau expediate cantități reduse și numai o dată pe lună; uleiul pe cartelă nu se mai distribuise pe luna iun. 1951, iar la cartela pe luna iul. 1951, populația aștepta zile întregi, și deseori, fără a primi alimentul raționalizat. Aprozarul nu comercializa produse, iar alimentele de pe piață se vindeau la suprapreț (ulei: 500 lei/litru, unsoare: 800 lei/kg, cartofi: 30 lei/kg, făină 80-100 lei/kg); o altă nemulțumire se referea la desfacerea petrolului lampant (se alocu 2 litri/lună/familie, considerată mult prea scăzută față de consumul curent). (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13.018, vol. 2, f. 229).

¹⁰⁰ A.N.I.C., fond Consiliul de Miniștri, dosar nr. 2.271/1952, f. 64.

¹⁰¹ *Ibidem*, f. 65.

suplimentare (în cazul M.F.A), în timp ce M.A.I.-ului i s-a repartizat slănină în proporție de 2 %, fasole 8 %, mazăre 10 % (1 ianuarie-15 august 1952) din cantitatea planificată¹⁰².

Deficiențele constatate în legătură cu aprovizionarea M.F.A. și M.A.I. erau cauzate, pe de o parte, de nerealizarea planului de producție și colectări din partea unor furnizori, iar pe de altă parte, de faptul că nu se urmărea cu atenție sporită respectarea planului de livrări. Aprovizionarea centrelor muncitorești era deficitară, așa cum rezultă și din datele oficiale, în privința legumelor și zarzavaturilor (3.699 tone planificate, 2.509 tone livrate)¹⁰³.

Sub motivația „planificării nejuste a producției de bunuri agroalimentare”, producția de bunuri agroalimentare a fost nesatisfăcătoare (1950-1953); lipsa de carne, lapte, unt, de legume și fructe s-a resimțit în mod deosebit în anii 1950-1952.

Aprovizionarea deficitară era observată și pe parcursul anului 1953 prin cantități insuficiente și prețuri foarte mari, inaccesibile muncitorilor și funcționarilor. În vară, prețul porumbului s-a menținut pe piața neorganizată la prețul de 3 lei/kg în București, orașul Stalin (Brașov), Galați, Constanța, iar fasolea boabe a atins prețuri neobișnuite de 8-10 lei/kg, deci de aproximativ 8-10 ori prețul de achiziție al cooperăției.

Livrările de lapte, produse lactate și ouă erau apreciate drept nesatisfăcătoare cantitativ și la prețuri foarte ridicate. Pe piețele urbane se distribuiau cu mare greutate și în cantități de multe ori infime, legume, fructe, struguri, deși unele cerințe puteau fi onorate, având în vedere stocurile existente în diferite depozite din țară (ex: Rm. Sărat, pe rampa gărilor din zonă se aflau cca 100 vagoane pepeni verzi neexpediate)¹⁰⁴.

O a doua cauză a defecțiunilor în aprovizionare era identificată în sistemul organizării transporturilor și în valorificarea necorespunzătoare a produselor agroalimentare (folosirea nerațională a mijloacelor de transport, neglijența în ambalarea și transportul produselor, indiferența privind modul de expunere a mărfurilor și slaba aprovizionare a orașelor și centrelor muncitorești)¹⁰⁵.

„Noul curs” economic aplicat din anul 1953, a avut efecte directe și asupra industriei alimentare. Dacă în primii ani de regim comunist, planurile economice vizau într-o măsură covârșitoare dirijarea fondurilor spre dezvoltarea industriei grele și construirea unor obiective economice de mari dimensiuni, începând cu anul 1954 se aplică o infuzie de capital și spre celelalte sectoare de activitate economică. Alocarea unor resurse financiare mai însemnate au grăbit finalizarea unor lucrări de infrastructură, au permis acțiuni de mecanizare a procesului de producție și îmbunătățirea condițiilor de lucru în întreprinderi¹⁰⁶.

Pe piață au fost lansate noi sortimente de produse de panificație: pâine neagră cu calciu, pâine fără sare, pâine de graham, lipii, covrigi împlețiți de 50 și 100 g, paste făinoase

¹⁰² *Ibidem*, dosar nr. 2.116/1952, f. 2-3.

¹⁰³ *Ibidem*, f. 12.

¹⁰⁴ F. Constantinescu, *Asigurarea orașelor și centrelor industriale cu produse agroalimentare în „Probleme economice”, nr. 8/august 1954, p. 61.*

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 62

¹⁰⁶ Mecanizarea în fabricile de pâine s-a materializat prin malaxoare noi și cazane, cernătoare mecanice, cuptoare și rastele de pâine.

de ouă, biscuiți umpluți, biscuiți Eugenia, napolitane sport, napolitane fructine, făina de pesmeți pentru copii, saleari¹⁰⁷.

Industria cărnii a mărit producția bunurilor de larg consum, în special a conservelor de carne. Materia primă (producția de carne) a fost asigurată prin înființarea mai multor maternități (îngrășătorii) de animale și înzestrarea cu utilaj semimecanizat (instalații de apă la padocuri, mori sistematice pentru prepararea uruielilor, vagonete *decauville* pentru transportul furajelor). Industria peștelui a beneficiat de atenția regimului politic, fiind efectuate mai multe operațiuni de achiziție de utilaje pescărești, evident, de tip sovietic (talienele gigant și semigigant, talienele tip Habarov, năvoade-pungă, vintire etc); în felul acesta, s-a mărit producția de pește adunată, atât din mediu marin, cât și din cel de coastă și din Dunăre însoțite de măsuri suplimentare pentru dezvoltarea industriei pescuitului (înființarea de noi unități pescărești, construcția de baraje și alte amenajări în Deltă și lunca inundabilă a Dunării și amenajarea unui șantier naval pentru construirea și repararea vaselor pescărești de mare, precum și vase de transport)¹⁰⁸.

Alte ramuri ale industriei alimentare beneficiare ale fondurilor bugetare:

- zahăr și produse zaharoase: mărirea suprafețelor cultivate cu sfeclă, distribuirea și folosirea îngrășămintelor chimice, creșterea capacităților de prelucrare a sfecele (reparații capitale, parțiale sau revizii la instalațiile și fabricile de zahăr);
- uleiuri vegetale: recondiționarea fabricilor și instalațiilor de extracție și rafinare, cultivarea plantelor oleaginoase (rașița, inul pentru ulei, soia și ricin) pe bază de contract (din anul 1950), distribuirea de semințe selecționate și îngrășăminte bacteriene necesare pentru tratarea semințelor, cultivatorii contractanți aveau posibilitatea să solicite, în regim gratuit, mașini de semănat și insectofungicide;
- conserve: comasarea sau desființarea unor vechi unități de producție, construcția unor fabrici noi de conserve și suc de fructe; amenajări și înlocuiri de utilaje industriale, diversificarea sortimentelor (salată de vinete, musaca de cartofi, sarmale cu carne, tocană de vițel, varză cu carne, diferite conserve de pasăre, tocană de legume);
- produse lactate: noi fabrici de unt și brânzeturi, noi centre de lapte și reutilate cele vechi, introducerea de noi metode tehnologice (după model sovietic), fabricarea de produse dietetice (lapte pasteurizat, lapte acidofil, cu și fără zahăr, lapte cu ciocolată, iaurt, brânzeturi, desert, brânzeturi cu fructe și cu ciocolată);
- frigotehnică: organizate întreprinderile „Tehnofrig” (utilaj frigotehnic) și „Frigotehnica” (monta instalațiile frigorifere) și începutul dotării fabricilor de produse lactate și de mezeluri cu instalații frigorifere;
- spiritului, berii și amidonului: s-a încercat obținerea de noi materii prime (neghina, castane, cicoare, sorg), pe lângă cele clasice (porumb, cartof), în special la produsele spirtoase;
- vin și produse alcoolice: trecerea sub custodia Ministerului Industriei Alimentare a unei însemnate părți a utilajelor de vinificare, a instalațiilor de fabricare a rachiuilor

¹⁰⁷ A. Moldoveanu, *Pentru dezvoltarea continuă a industriei alimentare* în „Probleme economice”, nr. 2/februarie 1954, p. 8

¹⁰⁸ *Ibidem*

naturale, a cramelor și a spațiilor de depozitare; crearea unor centre de vinificare cu utilaje mecanizate; construirea unei mari unități industriale în București („Zarea”) pentru băuturile spirtoase;

- săpun, cosmetice și uleiuri volatile: reorganizarea unităților industriale, dotarea cu utilaje noi (pompe de vid, cazane de fierbere și de aburi, utilaj pentru prelucrarea săpunului de toaletă, instalații pentru sinteze chimice etc.), înființarea unei fabrici de uleiuri volatile pentru a se elimina o mare parte din cantitățile de materii prime importate, construirea de instalații de distilare cu vapori de apă;
- ape minerale: stațiunile de îmbuteliere dotate cu instalații speciale care permiteau să se poată urmări și păstra regulile de igienă;
- prelucrare a tutunului: introducerea de noi tehnologii¹⁰⁹.

Deși informațiile oficiale erau încurajatoare, și există semne ale unei dezvoltări reale¹¹⁰, încă producția de pâine se realiza, în mare măsură, în fabrici vechi, cu 1-2 cuptoare și cu o mecanizare redusă¹¹¹.

Oleurile vegetale, în continuare, distribuite în cantități nesatisfăcătoare din cauza neasigurării materiei prime și a capacităților scăzute de prelucrare; în piscicultură și industria peștelui, producția nu acoperea nevoile curente (necesitatea continuării mecanizării activității, construcții și amenajări de heleștee sistematice și altele). Industria conservelor se confrunta cu probleme provocate de lipsa materiei prime, unitățile de procesare învechite și aflate la distanțe mari de centrele legumicole și fermele de animale.

Alte nemulțumiri vizau puținătatea sortimentelor de produse oferite populației și calitatea slabă a multor produse, cum ar fi: pâinea (necoaptă, cleioasă, acră, uscată), produsele de panificație (paste făinoase), zaharoase, conserve, vin, ambalaje degradate sau slab executate (dopuri, hârtie, capsule, carton, sticle), condiții precare de temperatură și umiditate plus transport și depozitare, în condiții nesatisfăcătoare¹¹².

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 8-12.

¹¹⁰ Industria alimentară a fabricat noi sortimente: uleiuri comestibile din sămânță de bumbac, uleiul tehnic din ricin, conserve de legume-gătite, diferite preparate și conserve de carne, brânzeturi superioare, lapte acidofil, sucuri de fructe etc. De asemenea, s-au observat preocupări crescânde pentru obținerea de noi produse: făină de pesmet, fulgi de cartofi, bomboane vitaminizate și diferite alimente dietetice (pâine dietetică cu calciu, produse zaharoase pentru diabetici). În scopul executării controlului chimic și biologic al calității materiei prime, semifabricatelor și produselor finite, au fost înființate și utilizate un număr de 33 laboratoare de control; introduse 174 standarde și aprobate de 318 norme interne de fabricație. Pentru dezvoltarea pescuitului marin, s-a organizat flota de pescuit în larg. Această flotă a fost dotată cu pescadoare și cutere construite după proiecte sovietice; în pescuitul marin de coastă s-au introdus taliene gigant de tip sovietic și năvoade gigant mecanizate. (*Realizări în industria alimentară* în „Revista Industriei alimentare”, nr. 7/1954, p. 4).

Pe piața cărnii au fost introduse o serie de produse noi: slănină afumată, salam italian superior, ceafă de porc afumată fără os, franckfurter, salam turist superior, mortadela, pastramă de vacă, etc. („Revista industriei alimentare pentru produse alimentare”, nr. 3/1955, p. 1).

¹¹¹ A. Moldoveanu, *Pentru dezvoltarea continuă a industriei alimentare* în „Probleme economice”, nr. 2/februarie 1954, p. 14.

¹¹² *Ibidem*, p. 15-16.

Pentru a avea o imagine de ansamblu cât mai apropiată de realitatea vremurilor, vom oferi câteva date referitoare la salariile încasate lunar de anumite câteva categorii profesionale.

Direcțiunea Generală a Treburilor (1953) din cadrul Consiliului de Miniștri a propus un nou sistem de salarizare, pe baza prevederilor H.C.M. nr. 3.286/18 noiembrie 1953 cu scopul declarat de a înlătura lipsurile sistemului de salarizare introdus în 1949, atât din cauza bazei de pornire, cât și a diferențelor salariilor pe meserii și locuri de muncă (deloc stimulativă pentru creșterea productivității muncii, calificării și îmbunătățirii calității produselor)¹¹³. Salar/zi creștea de la 7,04 lei la 10,56 lei; în 1953, câștigul mediu se situa la 425-450 lei, iar cu începere de la 1 ianuarie 1954, 1.900.000 muncitori urmau să câștige în medie 500 lei¹¹⁴.

Sistemul de sănătate nu oferea perspective salariale motivante; de altfel, un medic consultant încasa lunar 685 lei corespunzător salariului unui secretare dactilografe.

Prin noul plan se avea în vedere stabilirea unor salarii minime, dar și armonizarea remunerațiilor personalului medical cu cele obținute de ingineri sau tehnicienii din producție. Salariul minim pentru debutanți varia între 220-700 lei și ar fi crescut cu până la 50% după 10 ani vechime¹¹⁵.

Retribuțiile lunare plătite angajaților din această categorie socio-profesională înregistra următoarele valori: medic director spital 950-1.400 lei; medic șef secție: 1.150-1.800 lei; inspector sanitar de stat: 1.400-1.750 lei; medic, farmacist: 1.050-1.500 lei; personal mediu sanitar și personal sanitar elementar, adică felcer: 500-700 lei, soră șefă, soră de ocrotire, droghist, statistician medical: 420-580 lei; soră de ocrotire, soră medicală: 380-530 lei; soră medicală, moașă, laborant, soră de pediatrie, supraveghetoare: 355-500 lei; cadre medii sanitare fără studii sanitare medii: 315-400 lei; agent sanitar: 280-390 lei; infirmieră de copii: 260-390 lei; infirmieră de spital, brancardieri, spălătoreasă, personal de serviciu: 240-370 lei; îngrijitori de curățenie: 200-320 lei; conducător de unitate farmaceutică economică, cu studii superioare (900-1.200 lei) și cu studii medii (650-750 lei); cadre farmaceutice: farmacist șef 725-1.100 lei, farmacist (cu studii superioare): 650-975 lei, ajutor farmacist: 500-650 lei, laborant farmacie: 315-500 lei¹¹⁶.

Salariile achitate elitei intelectuale, ne referim la academicieni (fără a efectua o analiză în privința dobândirii respectivului titlu științific), se situau la un nivel ridicat față de majoritatea covârșitoare a celorlalte categorii socio-profesionale; în virtutea recompensării membrilor activi sau onorifici (în număr de 45) și a membrilor corespondenți (peste 50)¹¹⁷. Indemnizațiile lunare echivalau cu sume cuprinse între 2.200 lei (membru corespondent) și 3.100 lei (membru activ sau onorific)¹¹⁸.

Salarizarea lunară a personalului de conducere al Academiei R.P.R., dar și a personalului științific, nu era negliabilă în contextul vremurilor tulburi.

¹¹³ A.N.I.C., fond Consiliul de Miniștri, dosar nr. 2.396/1953, f. 2.

¹¹⁴ *Ibidem*, f. 104.

¹¹⁵ *Ibidem*, f. 110-111.

¹¹⁶ *Ibidem*, f. 120-121.

¹¹⁷ *Ibidem*, f. 283.

¹¹⁸ *Ibidem*, f. 285.

Președintele Academiei era retribuit cu 3.500 lei/lună, secretar prim 2.700 lei, președinte de filială 2.700 lei, director bază de cercetări științifice 2.200 lei, secretar de secție a Academiei R.P.R. 1.000 lei, secretar științific de filială 1.200 lei, secretar științific al Academiei R.P.R. 2.500 lei; personalul științific reprezentat de director institut cercetări: 2.750-3.000 lei, director adjunct științific institut cercetări: 2.300-2.550 lei, șef secție institut de cercetări: 2.000-2.250 lei, secretar științific de institut: 1.600-2.050, șef sector: 1.600-2.050, cercetător principal: 1.300-1.750 lei, cercetător: 1.000-1.450 lei¹¹⁹.

Câștigul mediu, în luna iulie 1953, se situa la 535 lei, iar principalele categorii profesionale obțineau următoarele venituri: muncitori 403 lei, ingineri și tehnicieni: 831 lei, funcționari: 506 lei; personal de serviciu: 226 lei; pază și pompieri: 282 lei; personal din învățământ: 474 lei, personal medico-sanitar: 387 lei, personal Sfaturi Populare: 326 lei; propunerile de creștere a salariului tarifar, categoria I pe întreaga economie națională fiind de circa 20 %¹²⁰. Din analiza bugetelor de familie și a sondajelor efectuate de Ministerul Finanțelor a rezultat că din totalul 2.819 mii muncitori, ingineri, tehnicieni și funcționari, 1.733 mii, adică 61,4 % încasau câștiguri lunare sub 500 lei, din care 52 mii lei, adică 1,8 % chiar sub 200 lei lunar¹²¹.

Decizia desființării sistemului de aprovizionare pe bază de cartele și rații (H.C.M. din 26 decembrie 1954) a primit o variantă oficială în presa vremii.

„Sistemul de aprovizionare a fost necesar atât timp cât statul nu dispunea de o masă suficientă de mărfuri strict necesare pentru satisfacerea nevoilor populației. Statul a folosit sistemul de aprovizionare pe bază de cartele pentru a asigura în primul rând nevoile oamenilor muncii. Acest sistem nu permitea însă să se satisfacă într-o măsură mai mare nevoile crescânde ale oamenilor muncii și de aceea constituia o măsură temporară, pentru a cărei înlăturare, partidul și guvernul au pregătit condițiile necesare. În urma desființării sistemului de aprovizionare pe bază de cartele și rații, comerțul nostru socialist devine un comerț larg desfășurat al cărui rol în lupta pentru înfăptuirea politicii economice a partidului, în etapa actuală, crește într-o măsură considerabilă”¹²².

Creșterea producției industriale, a produselor agricole-marfă, circulației mărfurilor și acumularea rezervelor necesare, au creat premisele „repartiției bunurilor de consum pe calea comerțului desfășurat”¹²³.

„Prin comerțul desfășurat se înlătură neajunsul pe care l-a determinat sistemul de aprovizionare pe bază de cartele în urma faptului că prin cantitățile de alimente pe care le distribuia pe cartele, statul nu putea acoperi în parte nevoile crescânde ale oamenilor muncii”¹²⁴.

¹¹⁹ Personalul auxiliar format din preparator, 700-800 lei, mecanic principal, sticlar, electrician, desenator: 500-700 lei, laborant principal: 400-450 lei, laborant: 300-350 lei, încheiau lista și totodată primeau cele mai mici lefuri. (*Ibidem*, f. 286-287).

¹²⁰ *Ibidem*, f. 295, 298.

¹²¹ *Ibidem*, f. 300.

¹²² *O nouă etapă în dezvoltarea comerțului socialist* în „Probleme economice”, nr. 2/1955, p. 3.

¹²³ *Ibidem*, p. 4.

¹²⁴ *Ibidem*, p. 5.

Mărirea cantităților de mărfuri distribuită prin comerțul socialist depindea pe de o parte de creșterea producției industriale și agricole, iar pe de altă parte de mărirea posibilităților de achiziție ale statului, pe calea practicării unor prețuri mai stimulative pentru producătorii agricoli.

„Sistemul de aprovizionare pe bază de cartele mai constituia o frână în dezvoltarea producției bunurilor de consum, deoarece partea din producția alocată acestui sector, împiedica îmbunătățirea calității și sortimentului producției bunurilor de consum. Repartizarea produselor era incompatibilă cu repartiția după muncă, deoarece introducea elemente de nivelare în salarizarea oamenilor muncii”¹²⁵.

Eliminarea cartelelor aducea cu sine și o suplimentare a cheltuielilor familiale; în consecință, s-a procedat la acordarea unor compensații bănești lunare.

Compensația se acorda salariaților, membrilor de familie, soțiilor nesalariate și copiilor sub 14 ani, și era scutită de impozit¹²⁶.

Pensionarii care domiciliau în mediul rural nu aveau dreptul de compensație pentru membrii lor de familie și urmau să fie mărite indemnizațiile lunare pentru familiile studenților muncitori, studenții muncitori căsătoriți, burse speciale și de învățământ.

În seria măsurilor protecționiste se înscria și majorarea lefurilor unor categorii de salariați (agricultură, exploatare forestiere, fabrici de cherestea, metalurgie construcții de mașini, electrotehnică și atelierele mecanice, alimentară, textile, construcții).

Cu începere de la 1 ianuarie 1955, salariile personalului administrativ, se majorau astfel: salariile tarifare lunar până la 200,20 lei înregistrau o creștere până la 240 lei, 208-244,40 lei la 265 lei; 267,80 lei până la 300 lei; de asemenea, beneficiau de creșteri salariale personalul sanitar, elementar și mediu¹²⁷.

Măsura eliminării rațiilor alimentare a fost dublată de H.C.M.-ul privind reducerea de prețuri cu amănuntul a unor mărfuri alimentare și industriale și a tarifelor de spectacole (mart. 1955).

¹²⁵ *Ibidem*, p. 7.

¹²⁶ Art. 9: valoarea compensației bănești

- a) pentru salariați, membrii cooperativelor meșteșugărești și pensionari:
 - muncă excepțională (fost cartela A): 109 lei/lună
 - muncă foarte grea (fost cartela B1): 87 lei/lună
 - muncă grea (cartela B): 65 lei/lună.
 - muncă obișnuită (cartela C): 51 lei/lună
 - pensionarii (cartela D1): 38 lei/lună
- b) pentru membrii de familie din mediul urban:
 - soția nesalariată: 38 lei (cartela D1)
 - pentru fiecare copil sub 14 ani: 43 lei (cartela D2)
- c) pentru membrii de familie din mediul rural:
 - soția nesalariată: 38 lei (cartela D1)
 - fiecare copil sub 14 ani: 43 lei (cartela D2)
 - soția nesalariată și fiecare copil sub 14 ani (fost cartela D3). (A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.- Secția Economică,

dosar nr. 34/1954, f. 3).

¹²⁷ *Ibidem*, f. 8.

Propaganda pentru promovarea către populație a actului normativ s-a efectuat prin distribuirea de ziare și afișe, programe difuzate la stațiile de radio-amplificare, discuții cu cetățenii și prin unele locuri, muncă de lămurire din casă în casă¹²⁸.

Prețuri medii pe piața țărănească (3-7 ianuarie 1955): făină albă 5,74 lei/kg, mălai: 2,46 lei/kg, carne de porc: 15,60 lei/kg, carne de bovine: 10,11 lei/kg, carne ovine: 12 lei/kg¹²⁹.

Desfacerile prin alimentația publică se realizau, atât prin sistemul cantinelor organizate pe lângă instituții publice, institute de învățământ, organizații, întreprinderi, cât și prin unitățile comerciale socialiste (restaurante, bufete etc).

În ceea ce privește cantinele, apariția acestora a fost determinată de condițiile grele de aprovizionare existente în perioada postbelică. Principalele produse alimentare (carne, grăsimi, etc) supuse regimului de cartele și rații, erau achiziționate la preț de cartelă¹³⁰.

Contingentul de consumatori deserviți prin cantine s-a diminuat semnificativ după desființarea cartelelor, ca urmare a îmbunătățirii aprovizionării populației cu produse alimentare prin unitățile comerțului de stat și cooperatist și al sporirii cantităților de produse agroalimentare desfăcute pe piața țărănească.

Cu toate acestea, prin sistemul cantinelor, încă, se aprovizionau cca 1.000.000 persoane. Față de volumul total al desfacerilor cantinelor prin rețeaua de alimentație publică, aproximativ 18 %, restul revenea unităților de alimentație publică organizate în cadrul comerțului socialist. Prin cantine se comercializau doar preparate culinare, pe când rețeaua de alimentație publică își asigura cel mult $\frac{1}{3}$ din volumul vânzărilor pe baza preparatelor alimentare¹³¹.

Cantinele erau organizate, de regulă, pe lângă întreprinderi și instituții; iar cel mai răspândit tip de unitate de alimentație publică era bufetul-bodegă. În sistema Ministerului Comerțului Interior (M.C.I.), bufetele și bodegile ocupau mai mult de jumătate din numărul unităților de alimentație publică, adică: 29,5 % restaurante și ospătării, 56 % bufete și bodegi, 14,5 % cofetării și patiserii¹³².

Cantitățile de materii prime destinate preparării hranei și repartizate Unităților de Alimentație Publică (U.A.P.) (grăsimi, zahăr, crupe, paste făinoase, legume, zarzavaturi) au crescut, însă multe unități preferau să se aprovizioneze cu produse din carne și pește, și într-o măsură mai mică cu cele de origine vegetală¹³³.

„Bufetul-express”, un nou tip de deservire, bazat pe autoservire parțială, a fost considerat un factor pozitiv în dezvoltarea acestui sector al industriei alimentare, oferind consumatorilor o varietate mai mare de produse culinare (calde și reci) și servite cu multă economie de timp. Pe piața unităților de alimentație s-a inaugurat un nou tip de magazin, cu

¹²⁸ Idem, dosar nr. 4/1955, f. 1-2.

¹²⁹ Idem, dosar nr. 30/1955, f. 3.

¹³⁰ A. Florescu, D. Dima, *Unele probleme ale dezvoltării alimentației publice* în „Probleme economice”, nr. 6/iunie 1956, p. 60.

¹³¹ *Ibidem*, p. 61.

¹³² *Ibidem*, p. 61-62.

¹³³ *Ibidem*, p. 63.

rol de desfacere a produselor culinare pentru acasă, direct sau la comandă¹³⁴; în această ramură de activitate predomina munca manuală (insuficiența utilajului modern, mecanizarea redusă a proceselor tehnologice).

Numărul cadrelor calificate (bucătari) a crescut, prin organizarea cursurilor de calificare, dar și a școlilor de specialitate. Din cauza salariilor mici, mulți bucătari renunțau la locurile de muncă, iar locul acestora era suplinit de forță de muncă necalificată (în unele zone nu existase vreodată un lucrător profesionist); de asemenea, se recomanda dirijarea femeilor către acest sector și a bărbaților către industria grea¹³⁵.

Furnizarea produselor finite către client, parcurgea mai multe etape: în primul rând, procurarea materiilor prime (produse din carne, lapte, ouă, vegetale ș.a.); a doua etapă, funcționarea unităților de prelucrare ale industriei alimentare (abatoare, fabrici de lapte, fabrici de ulei etc), continuată de livrarea către unitățile de alimentație publică, și apoi, sub diferite forme și preparate, comercializarea către populație.

În al doilea program cincinal s-au alocat fonduri pentru dezvoltarea de noi unități (fabrici de pâine, abatoare, fabrici de bere sau conserve). La 1 ianuarie 1956 își desfășurau activitatea 296 întreprinderi de industrie alimentară de importanță republicană; 45 % erau întreprinderi de bază cuprinzând unitățile mari și foarte mari (majoritatea situate în Transilvania și Muntenia)¹³⁶.

Potențialul industrial alimentar cel mai redus se situa în regiunile Baia Mare, Pitești și Iași, iar cel mai ridicat în regiunile București, Stalin și Timișoara¹³⁷.

Alimentația românilor și industria de resort au cunoscut evoluții fluctuante între anii 1944-1954, în funcție de prioritățile politice, sursele de aprovizionare, eliminarea inițiativei particulare, capacitățile de regenerare economică și investițiile financiare. Disfuncționalitățile prezentate au întregit imaginea de ansamblu asupra unui sector economic des invocat, însă neînsoțit de o investigație istorică, economică sau sociologică aprofundată.

Deși cadrul temporal a fost depășit prin mențiuni ale unor decizii aprobate și puse în aplicare în anii următori, ele completează tabloul informațional al subiectului tratat în acest studiu.

Concluzii

Mențiunile referitoare la sectorul alimentar românesc, între anii 1944-1954, au vizat aspectele reprezentative, cu accent predilect pe formele organizatorice și în subsidiar pe probleme ivite în asigurarea aprovizionării populației.

Anii războiului au redirecționat prioritățile economice spre cele de susținere a unui conflict militar (situație valabilă și pentru domeniul alimentar cu alocarea unor resurse substanțiale).

¹³⁴ *Ibidem*, p. 65.

¹³⁵ *Ibidem*, p. 67.

¹³⁶ E. Trattner, *Câteva aspecte privind repartizarea teritorială a industriei alimentare* în „Probleme economice”, nr. 11/noiembrie 1956, p. 35

¹³⁷ Potențialul industriei alimentare din regiunile București și Stalin determinat de capacitățile de dezvoltare economică a orașelor de reședință, iar în regiunea Timișoara, de orașele Timișoara și Arad. (*Ibidem*, p. 37-38).

Actele legislative adoptate în timpul regimului antonescian au constituit un prim pas în distribuirea raționalizată a produselor alimentare. Instituționalizarea activității prin crearea unui organism central (Economatul General) și a unora județene (Oficiile Economice Județene) se înscriu în politica economică de război din prima jumătate a deceniului patru.

După actul de la 23 august 1944, noii guvernanți au regândit parțial spectrul socio-economic, în funcție de realitățile concrete, dar și a intereselor politice.

Din punct de vedere economic s-a realizat tranziția la economia de pace, de refacere postbelică, cu nenumărate sușuri și coborâșuri. În domeniul alimentar s-a reclamat adoptarea urgentă a unor măsuri protecționiste în contextul plăților de război, precum și a efectelor devastatoare ale secetei (1945-1946).

Economatele, organe de aprovizionare a populației, sunt revalorizate respectându-se într-o măsură covârșitoare rețeta din timpul războiului (înființarea pe lângă unitățile economice, arondarea populației salariate, procurarea articolelor alimentare și nealimentare, distribuirea în cantități stabilite de organele ministeriale de resort, ritmicitatea sau întârzierile în livrarea acestora).

Pe lângă economate, comerțul alimentar cuprindea și unitățile particulare (prăvălii, băcăni) sau comerțul ambulant. Majoritatea atelierelor de producție, fabricile de pâine, abatoare, lăptării etc erau proprietate privată și au dispărut, treptat, odată cu politica naționalizării mijloacelor de producție (declanșată oficial la 11 iunie 1948).

Problematica abordată pe parcursul studiului s-a referit la disfuncționalitățile existente în sectorul alimentar în decada 1944-1954, remarcate cu ajutorul diferitelor surse de informare.

Defecțiunile apărute în sistemul alimentar au fost consemnate, cu regularitate, în rapoartele și sintezele întocmite de organele informativ-operative din anii '40-'50. Conținutul acestora a contribuit, indirect, la revigorarea industriei alimentare. De reținut că, principalele probleme evidențiate (lipsa materiilor prime, dezorganizarea procesului de producție, evaziunile angajaților, puterea de cumpărare redusă a populației salariate, rețeaua de distribuție deficitară, specula cu articole alimentare) au fost, treptat, eliminate sau anulate considerabil (implementarea unor politici de dezvoltare structurală).

Anii 1948-1954 au adus în prim-plan politica economică de tip socialist cu diferite forme de exprimare. Din seria măsurilor care au vizat sectorul alimentar, reținem: formele de organizare ale comerțului socialist (întreprinderi comerciale de stat, organizații comerciale locale), desființarea economatelor (1948), regimul cartelării produselor menținut până la finele anului 1954, acordarea unor compensații bănești pentru suplinirea efortului financiar datorat eliminării cartelelor, îmbunătățirea acestei ramuri economice prin infuzii însemnate de capital odată cu inaugurarea „noului curs economic” (1953), diversificarea și creșterea constantă a numărului unităților de deservire publică (bufete expres, restaurante-pensiuni, unități lacto-vegetariene, restaurante-zahana, ospătării populare, lăptării, restaurante-cantină)

Deși planurile comuniștilor de dezvoltare a industriei alimentare și nevoile curente ale populației nu au coincis (diferențele majore existente între planurile de stat și realitățile cotidiene), pe fondul ajustării priorităților economice s-au creat premisele unei creșteri reale a acestui sector de activitate (prin normalizarea livrărilor de produse de strictă necesitate și ajutoarele financiare suplimentare acordate unităților economice și majorității populației etc).

IV. RECENZII. NOTE DE LECTURĂ

Dr. Constantin Moraru, *Politica externă a României (1958-1964)*, București, Editura Enciclopedică, 2008, 320 p.

În contextul actual al istoriografiei românești, ce pare a nu se putea elibera de fascinația exercitată de analiza politicilor represive ale statului comunist, un demers vizând evoluția politicii externe, mai ales într-o perioadă atât de controversată (1958-1964)¹, reprezintă, în opinia noastră, un efort oportun și laudabil.

Domnul Constantin Moraru și-a asumat dificila sarcină de a investiga, cu acribia științifică dovedită în studiile sale publicate în ultimii zece ani, perioada cuprinsă între retragerea trupelor sovietice din România și declarația P.M.R. din aprilie 1964, perioadă în care diplomația românească a cunoscut o efervescentă fără precedent, iar liderii politici de la București au fost nevoiți să evolueze într-un context internațional extrem de dificil.

Analiza domnului Moraru a fost structurată pe patru capitole, precedate de o introducere, menită a familiariza cititorul cu importanța temei, stadiul istoriografiei și izvoarele utilizate, și succedate de concluzii și un număr de 32 de anexe documentare.

În primul capitol, intitulat *Politica externă a României în anii 1958-1964, încercări de ieșire de sub tutela sovietică*, autorul analizează contextul în care s-a produs retragerea trupelor sovietice din România, reconstituie etapele relațiilor economice dintre România și U.R.S.S. și identifică momentele în care primele disensiuni între cele două state încep să se facă vizibile în mod public, pentru ca, în ultima parte a capitolului, să urmărească pașii extrem de precauți făcuți de statul român pe calea restabilirii și amplificării relațiilor diplomatice și economice cu țările occidentale. În acest context, am reținut periodizarea politicii externe a României în raport cu Uniunea Sovietică în intervalul 1945-1965. Astfel, în opinia domnului Moraru, pot fi identificate trei etape distincte: „perioada subordonării absolute” (1945-1955), „perioada subordonării asumate” (1956-1962) și „perioada refuzului subordonării” (1962-1965)².

Capitolul al II-lea este consacrat în întregime analizării originii și evoluției conflictului chino-sovietic, conflict de o importanță deosebită în evoluția relațiilor internaționale ale vremii nu doar pentru „lagărul socialist”, ci chiar la nivel mondial. Prima criză majoră în

¹ Este suficient să amintim declanșarea și escaladarea conflictului din Vietnam, „incidentul” U2 (1 ianuarie 1960), problema zidului Berlinului (august 1961), criza rachetelor din Cuba (octombrie-noiembrie 1962).

² Mioara Anton, autoarea unei lucrări consacrate politicii externe a „regimului Gheorghiu-Dej”, publicată cu puțin timp înaintea celei a domnului Moraru (încă un indiciu al importanței temei abordate!), a optat pentru următoarea periodizare: 1948-1953 – perioada „satelitelui perfect”, 1953-1960 – perioada „noului curs”; 1960-1965 – perioada „desprinderii” – cf. Mioara Anton, *Ieșirea din cerc. Politica externă a regimului Gheorghiu-Dej*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2007, 225 p., *passim*; vezi și Elis Neagoe-Pleșa, *Gheorghiu-Dej și politica externă a României (1945-1965)*, în Consiliul Național pentru Studiarea Arhivelor Securității, „Arhivele Securității”, vol. 4, coord. Silviu B. Moldovan, București, Editura Enciclopedică, 2008, p. 474-538.

interiorul blocului comunist a preocupat în cel mai înalt grad cancelariile tuturor marilor puteri ale lumii și a influențat hotărâtor cursul diplomației acestora în perioada următoare.

Cel de-al treilea capitol urmărește implicarea României în marile probleme ale vieții internaționale din perioada analizată, începând de la declarația guvernului român cu privire la asigurarea securității colective în Europa (25 martie 1954) și continuând cu semnarea de către U.R.S.S. a tratatului cu Austria (15 mai 1955), criza Suezului (iulie-octombrie 1956), revoluția anticomunistă din Ungaria (octombrie – noiembrie 1956), consfătuirea reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești de la Moscova (16-19 noiembrie 1957), problema statutului Berlinului, problema dezarmării, criza rachetelor din Cuba.

Declarația din aprilie 1964 și semnificația sa istorică au fost analizate de domnul Constantin Moraru în cel de-al patrulea capitol al lucrării. Momentul aprilie 1964 a fost abordat din două perspective, cea dintâi fiind rezervată analizării „vârfului aisbergului”, adică a problemelor și aspectelor destinate publicității, iar a doua perspectivă, a „subteranei problemei”, extrăgându-și substanța din evoluțiile diplomatice anterioare adoptării declarației și din analiza „unde de șoc” a acestui act în rândul factorilor politici de decizie din Occident și din blocul comunist.

Concluziile autorului tind să acrediteze ideea că „politica de lărgire a spațiului de manevră”, pusă în practică de conducerea de la București, s-a bazat pe doi factori externi: polemica sino-sovietică, ce a permis contestarea autorității ideologice a Moscovei, și atitudinea de deschidere a Occidentului în fața demersurilor românești, atitudine ce a făcut posibilă o oarecare independență din punct de vedere economic față de U.R.S.S. și continuarea industrializării țării în parametri stabiliți de liderii români.

Lucrarea domnului Moraru a valorificat o sumă de documente cu caracter inedit, provenind în special din fondurile Comitetului Central al P.C.R., dar și din arhivele diplomatice ale M.A.E., reușind astfel ca, din punct de vedere informațional, să introducă în circuitul științific date și fapte în măsură să confirme multe din relatările memorialistice ale unor protagoniști ai epocii, aflate până nu de mult sub rezerva cu care istoricul de profesie privește acest gen de izvoare. Documentele oficiale cercetate de autor conferă un plus de credibilitate judecăților de valoare ale acestuia și permit o lectură mult mai nuanțată a epocii.

Din acest punct de vedere, considerăm lucrarea drept o reușită, acoperind cu succes una din numeroasele pete albe pe care istoria regimului comunist din România încă le are, în ciuda scurgerii a două decenii de la dispariția sa. Ne exprimăm speranța că extinderea cercetărilor îi va permite domnului Constantin Moraru ca, singur sau într-o echipă bine încheată, să demareze elaborarea unei lucrări care să acopere integral politica externă a României în perioada 1948-1989.

Ne vedem totuși nevoiți să semnalăm și câteva aspecte care, în opinia noastră, se constituie în minusuri ale volumului prezentat prin rândurile de față. Pentru început, am remarcat faptul că, dacă relațiilor cu statele occidentale le este consacrat un subcapitol, relațiile României cu celelalte țări cu regimuri comuniste nu au constituit obiectul unei preocupări distincte pentru autor, cu excepția relațiilor cu U.R.S.S. și cu China. Nici măcar relațiile româno-iugoslave din perioada analizată, restabilite după ani buni de tensiuni, nu au reținut în mod special atenția autorului.

Dorim să subliniem faptul că politica externă a României în perioada de referință nu s-a limitat doar la deschiderea față de Occident și la disputele cu U.R.S.S. și cu celelalte țări de „democrație populară” în cadrul C.A.E.R. Din punctul nostru de vedere, o abordare a relațiilor bilaterale ale României cu Albania, Bulgaria, Iugoslavia, Cehoslovacia, Ungaria, Polonia, R.D.G. ar fi fost de natură să creeze o imagine de ansamblu mai comprehensibilă a politicii externe românești. Desigur, opțiunea autorului în stabilirea căilor de abordare monografică a politicii externe este o decizie care îi aparține în totalitate și suntem siguri că se bazează pe argumente solide.

În schimb, trebuie să mărturisim că am fost contrariați de aprecierea formulată de autor asupra măsurilor represive inițiate de către Dej după retragerea trupelor sovietice din România: „Pe plan intern, pentru a compensa retragerea trupelor sovietice și a oferi dovezi concrete conducerii de la Moscova, precum și pentru a menține controlul partidului, Gheorghe Gheorghiu-Dej a aprobat introducerea unor măsuri stringente de securitate internă” (p. 27). Oare să fi fost chiar atât de „stringente” arestările ordonate de către Dej printre intelectualii români și printre alte categorii de cetățeni considerate aprioric „dușmani ai poporului”? Credem că nici măcar din punctul de vedere al consolidării interne și externe a regimului, acestea nu și-au avut rostul, fiind pur și simplu un act gratuit, o paradă a puterii depline pe care, în sfârșit, liderul totalitar o obținuse. Nu împărtășim opinia că imaginea lui Dej la Moscova ar fi avut de câștigat prin operarea de arestări masive, iar „controlul partidului” deja nu-i mai era în primejdie.

Un semn de întrebare ne-a ridicat și afirmația de la pagina 31, unde autorul este de părere că „raporturile politice, economice și militare româno-sovietice, (sic!) s-au desfășurat în condițiile impuse de convenția de armistițiu din 8 mai 1945 urmată de Tratatul de Pace de la Paris, din 10 februarie 1947”. Formularea este imprecisă (să fie vorba de capitularea Germaniei la 8 mai 1945?), dar dacă e vorba de Convenția de Armistițiu dintre România și Națiunile Unite, atunci trebuie spus că aceasta a fost semnată la 12 septembrie 1944. La 8 mai 1945 au fost semnate la Moscova un acord de colaborare economică între România și Uniunea Sovietică și un acord privind livrarea reciprocă de mărfuri între România și Uniunea Sovietică, documente care, într-adevăr, au avut un impact de durată asupra relațiilor dintre cele două state, ele stând la baza formării societăților mixte de tip „sovrom”.

Suntem nevoiți să mai semnalăm și o enumerare pripită. Astfel, potrivit autorului, „după 1958, se extind relațiile și cu alte țări arabe și africane (Afganistan, Irak, Guineea, Cipru, Mali, Ghana, Algeria, Tunisia, Benin, Sierra Leone, Tanzania, Mauritania)” (p. 59). Ne întrebăm dacă Cipru e considerată a fi țară africană sau arabă?

Supărătoare ni s-au părut a fi și destul de frecventele scăpări de natură stilistică și gramaticală. Lipsa acordului dintre subiect și predicat („**se cereau** astfel **căutarea** unor soluții pentru a coexista pașnic în cadrul acestui război rece...” – p. 15; „**reacția** Beijingului la deciziile Congresului al XX-lea **au fost** mult mai nuanțate decât cele ale Tiranei” – p. 80; „**o delegație** economică guvernamentală română, condusă de Alexandru Bârlădeanu (...), Gh. Gaston-Marin (...), Mihai Florescu (...) și Mihai Petri - ministrul adjunct al Comerțului exterior **au întreprins** o vizită neoficială...” – p. 63), plasarea frecventă a unei virgule între subiect și

predicat³, „compensată” de absența altor virgule reclamate de punctuația frazei („Anul 1958, aduce cu sine schimbări pe scena politică franceză...” – p. 61; „Problema cea mai importantă cu care se va confrunta România în prima jumătate a anului 1964, a fost polemica ideologică sovieto-chineză” – p. 175; „Perioada noiembrie 1963-aprilie 1964, este însoțită de un intens schimb de scrisori...” – p. 187; „La Paris, interesul față de Declarația de la București, este într-o notă maximă, fapt dovedit de telegramele trimise de ministrul român...” p. 199; „De fapt România, nu a fost un partener «entuziast» al Pactului de la Varșovia...” – p. 210; „Subordonarea necondiționată și situația de inferioritate acceptate în primul deceniu, se schimbaseră” – p. 213), precum și prezența unor cacofonii („adică competiția dintre cele două superputeri” – p. 9; „guvernul francez tolerează încă campania radiofonică la adresa României” – p. 60), impietează asupra discursului și fac lectura volumului destul de greoaie.

De asemenea, atrag neplăcut atenția unele fraze care, cu îngăduință, ar putea fi definite drept eliptice. Astfel, referindu-se la acordul financiar româno-francez, semnat la 9 februarie 1959, autorul notează: „Din partea română Radu Mănescu, adjunct al ministrului Finanțelor, iar din partea franceză a semnat Jean Deciry, din M.A.E., președintele delegației franceze” – p. 62. Peste numai câteva pagini, imaginația lectorului este din nou solicitată în încercarea de a desluși ce a vrut să spună, de fapt, autorul. Mai întâi, aflăm că „evoluția relațiilor româno-americane după moartea lui Stalin, 1954-1956 a reflectat schimbarea atitudinii administrației americane față de comerțul est-vest și de blocul sovietic, în general” (p. 68). Probabil, este vorba de evoluția relațiilor dintre cele două țări în *perioada* 1954-1956.

După numai câteva paragrafe urmează o altă frază încă și mai nebulosă: „Existența unui număr mare de reclamanți care revendicau sume ce depășeau valoarea totală de 60 milioane dolari, bunurile blocate ale României în S.U.A. nu totalizau puțin peste 20 milioane dolari, fapt ce avea să îngreuneze soluționarea acestor pretenții financiare” – p. 68. La o primă lectură am fi tentați să credem că e vorba de faptul că, întrucât bunurile românești din S.U.A. se cifrau la cca 20 milioane de dolari, iar pretențiile americane erau de cca 60 milioane, diferența de 40 de milioane reprezenta un impediment în normalizarea relațiilor bilaterale. Dar, aflând că bunurile românești „**nu** totalizau puțin peste 20 milioane”, chiar devine dificil de înțeles ce a vrut autorul să ne comunice.

Am fost surprinși și de spațiul alb din dreptul acronimului *K.G.B.*, inserat în lista de abrevieri. În acest caz, suntem convingeți că este vorba de o simplă neatenție, abrevierea denumirii temutei instituții a Comitetului Securității Statului din U.R.S.S. (Комитет Государственной Безопасности – *Komitet Gosudarstvennoj Bezopasnosti*) fiind mult prea cunoscută.

Indicele din finalul volumului reunește atât toponime, cât și antroponime, dar, în mod ciudat, nu le include nici pe cele din *Introducere*, nici pe cele din anexele documentare, pentru a nu mai pomeni de cele din aparatul critic. De asemenea, rigoarea acestui indice lasă, uneori, de dorit, Nikolai Viktorovici Podgornâi, de exemplu, regăsindu-se pomenit și la p.

³ Acest gen de greșeli gramaticale, frecvente și în lucrările recente ale altor autori, ne fac să considerăm îndreptățită observația lui Mircea Platon: „Intelectualii români de astăzi pot fi stivuiți, cu ușurință, în două clăi: unii pun virgulă între subiect și predicat, alții pun punct între trup și suflet. Unii ignoră buchea, ceilalți – Cuvântul” – Mircea Platon, *Ortodoxia pe litere – îndreptar de fundamentalism literar*, București, Editura Christiana, 2006, p. 173.

184 din volum, pe lângă celelalte pagini indicate de autor, iar toponimul Iugoslavia, indicat pentru p. 184, regăsindu-se, de fapt, la p. 185.

În bibliografia din finalul lucrării sunt incluse un volum și un articol semnate de academicianul Florin Constantiniu, dar numele distinsului istoric este trunchiat sub forma „Constantin, Florin, *O istorie sinceră a poporului român...*” (p. 307), deși în notele din textul volumului este folosită forma corectă a numelui. Totodată, mărturisim că am fost surprinși de absența din bibliografie (neindicată drept una selectivă) a unor lucrări considerate clasice în analiza relațiilor externe ale țărilor din blocul comunist, precum acelea semnate de Zbigniew Brzezinski⁴, Adam Ulam⁵ sau François Fejtő⁶. Nici lucrările care reflectă punctul de vedere sovietic asupra evoluției relațiilor internaționale ale U.R.S.S. nu și-au găsit locul în bibliografia amintită⁷.

*Invitat culpam qui delictum praeterit*⁸, spunea acum două milenii Publilius Syrus în celebrele sale *Sentitiae*, în vreme ce Horațiu avertiza că *In vitium ducit culpae fuga*⁹. Vremurile însă s-au schimbat, iar experiențe recente ne-au demonstrat că, în actualul context, orice apreciere critică asupra producțiilor istoriografice este interpretată drept un nepermis atac la persoană. Totuși, ne exprimăm încrederea că, de această dată, trecerea în revistă a unor deficiențe stilistice, precum cele de mai sus, nu ne va atrage eticheta de cârcotaș și nici resentimentele autorului, pe care îl prețuim, în egală măsură, atât pentru numeroasele sale contribuții din planul istoriei contemporane, materializate prin studii și articole, cât și pentru volumul pe care am încercat să-l prezentăm aici.

Florian Banu

⁴ Zbigniew Brzezinski, *The Soviet Bloc. Unity and Conflict*, Harvard University Press, 1967

⁵ Adam Ulam, *Expansion and Coexistence: A History of Soviet Foreign Policy. 1917-1967*, New York, Praeger Publishers, 1968.

⁶ François Fejtő, *Histoire des démocraties populaires. L'ère de Staline*, vol. I-II, Paris, Édition du Seuil, 1971.

⁷ *History of Soviet foreign policy. 1945-1970*, edited by B. Ponomarev, A. Gromyko, V. Khvostov, Moscow, Progress Publishers, 1974; Nikolai Lebedev, *The USSR in World Politics*, Moscow, 1980; Andrei A. Gromyko and Boris Ponomarev, eds. *Soviet Foreign Policy. 1917-1980*, Moscow, 1981.

⁸ *Acela care trece cu vederea o greșeală, ocrotește o nelegiuire.*

⁹ *Fuga de greșeală te duce într-o greșeală (și mai mare).*

George Pavel Vuza, *Însemnările unui procuror sau Procuratura văzută din interior, Cuvânt înainte de Dan Tudor Vuza, postfață de Dinu C. Giurescu*, București, Editura Vremea, 2008, 270 p.

Moto: „De regulă, jumătățile de adevăr constituie un neadevăr deplin.”¹

În ultimii ani, cercetarea istoriei României din timpul regimului comunist nu a beneficiat de suficiente surse care să contribuie la cunoașterea justiției din timpul regimului comunist. Un izvor deosebit de informații istorice îl constituie volumele de memorii scrise de cei care au trăit în epoca respectivă. Volumele de memorii care să ne ajute la formarea unei imagini cât mai și clare despre regimul comunist, deși nu sunt și, probabil, nu vor fi niciodată suficiente, sunt din ce în ce mai multe. Cum, însă, până în prezent, nu a apărut nici un volum de memorii scris de un procuror sau un judecător, funcții extrem de importante în orice regim politic, *Însemnările unui procuror* ar trebui să prezinte un interes deosebit pentru cei care se apleacă asupra istoriei recente.

Consultarea unei cărți de memorialistică poate prezenta interes măcar prin prisma deslușirii stării și mentalității cu care autorul se raportează la evenimentele descrise. Deși, în general, există posibilitatea reconstituirii adevărului și verificării faptelor relatate în volumele de memorii, din ce în ce mai puțini au timpul să o facă. Este, pe de altă parte, greu să polemizezi cu un trăitor al evenimentelor pe care le povestește, cu atât mai mult atunci când nu se mai află în viață, un astfel de demers putând fi confundat de urmașii fizici ai autorului drept o întinare a memoriei chiar și în cazul în care autorul falsifică istoria. Îndrăznim, totuși, în interesul istoriei, să afirmăm că memoriile lui George Pavel Vuza sunt atât de cosmetizate încât sunt chiar nocive pentru cititorul de istorie.

Absolvent al Facultății de Drept de la Iași în anul 1944, după satisfacerea stagiului militar și al unui stagiului, scurt și el, în baroul ieșean, în iunie 1945, în urma epurării masive a magistraților din aprilie 1946, George Pavel Vuza este numit judecător ajutor la Judecătoria rurală Negrești din județul Vaslui. Cum în acea perioadă nu mulți absolvenți de drept se puteau lăuda că au *origine sănătoasă*, tragedia morții tatălui său pe când avea doar doi ani și jumătate și faptul că mama sa l-a crescut singură dintr-un „salariu modest de funcționar” îl introducea pe lista scurtă. Aceasta, iar mai apoi înscrierea în partid din martie 1947, trebuie să fi fost cauza avansării rapide, peste nici două luni fiind transferat, fără să fi cerut aceasta, la Tribunalul din Iași iar apoi, cu reducere de stagiul, în martie 1948, numit procuror titular la Parchetul Tribunalului Iași. Tânărul procuror de numai treizeci și trei de ani, ajunge, în 1952, în urma înființării Procuraturii ca instituție distinctă a statului, șef al Procuraturii regiunii Iași.

Cel mai înalt nivel atins în carieră de George Pavel Vuza a fost funcția de prim locțiitor al procurorului general al Republicii Populare Române între 1954 – 1958. Memoriile nu se referă decât la activitatea profesională din perioada amintită. După 1958, George Pavel

¹ Bernd Ruthers, *Dreptul degenerat. Teorii ale dreptului și juriști proeminenți în cel de-al Treilea Reich*, Ed. Univ. „Al. I. Cuza” Iași, 2005, p. 165.

Vuza a fost îndepărtat din Procuratură, a fost notar o vreme, după câțiva ani redevenind procuror în București, fără a mai deține, însă, funcții de conducere.

Chiar și la o parcurgere rapidă a memoriilor lui George Pavel Vuza, fost procuror care a deținut funcții înalte în aparatul comunist, acestea par a fi o spovedanie în care autorul își justifică faptele anterioare în funcție de timpul și contextul politico-social prezent, perioada în care au fost redactate fiind cea de „după 1990”. Dacă ar fi numai textul scris de fostul procuror, însă, lucrurile nu ar fi atât de grave.

Memoriile beneficiază de un *cuvânt începător* în care fiul autorului susține că „George Pavel Vuza ar trebui să figureze în istoria recentă a României drept recunoaștere a faptului de a fi scris una din primele pagini din cartea comunismului, pe care a semnat-o cu mâna sa, asumându-și toată responsabilitatea consecințelor care nu au întârziat să apară. De ce nu este așa, iată o întrebare la care istoricii sunt chemați să răspundă”. O astfel de introducere are rolul de a stimula curiozitatea cititorului. Te aștepti să găsești un Paul Goma și îl găsești pe prim-loctiitorul procurorului general din momentul când Goma a fost condamnat politic. Apelul către istorici a rămas, însă, fără răspuns, deocamdată, timp în care cartea își parcurge drumul său.

Elogiul curajului lui George Pavel Vuza se fundamentează, în principal, pe o propoziție, pe care, cu mult curaj, acesta pretinde că ar fi scris-o într-un raport către Gheorghe Gheorghiu-Dej din 1956, privind condițiile mizerabile de detenție din penitenciare și colonii de muncă: „de toate aceste abuzuri și ilegalități se face vinovat ministrul Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici”.

În același cuvânt începător, George Pavel Vuza este asemuit cu „sfântul Gheorghe în luptă cu balaurul comunist”, este considerat un „erou” care „a comis fapte de curaj”, „opozant în fața puterilor represiunii și teroarei”, „personaj luminos care a construit cu dăruire și bună credință” (pp. 7-23). Afirmările gratuite din cuvântul începător nu sunt susținute de dovezi și nici de logică. Aflăm că „însuși Palatul Justiției din Capitală planificat de partid spre a fi prefăcut în bibliotecă și casă de cultură, a fost salvat datorită intervenției lui G.P. Vuza de la noua destinație proletcultistă ce i se pregătea” (p. 11), fără a afla nimic despre competența procuraturii într-o astfel de intervenție, nulă după părerea noastră, nici ce influență putea avea asupra conducerii statului George Pavel Vuza, influență inexistentă, după cum deducem din parcurgerea volumului. Și de ce schimbarea destinației unei clădiri ar fi fost un lucru atât de rău? Dacă posibila nouă destinație ar fi promovat cultura proletcultistă, ce fel de justiție se împărțea în anii '50 în Palatul de Justiție? Un alt memorialist, avocat în acei ani, Boris Deșliu, ne descrie în Jurnalul său culori sumbre atmosfera din locația „salvată”. Oricum, din documentele vremii reiese că nu în bibliotecă sau casă de cultură, ci în muzeu de istorie și bibliotecă națională urma să fie transformată clădirea, și nu de intervenția vreunui procuror, fie el și Prim-loctiitor al Procurorului General, a fost salvată, ci a fost refuzată de o comisie formată din reprezentanți ai Ministerului Culturii și ai Academiei R.P.R. pe motiv că era improprie unei astfel de întrebuintări².

Demersul nostru a avut ca punct de plecare sesizarea pericolului ca acest tip de afirmații să fie luate drept adevărate, putând fi preluate de către studenți în referate și lucrări de absolvire, pericolul planând inclusiv asupra lucrărilor științifice. Mai ales că nu doar cititori

² A.N.I.C., fond Consiliul de Miniștri, dosar nr. 9/1956, ff. 4-5.

ocazionali de istorie dau credit povestirilor lui George Pavel Vuza, fenomenul bulgărelui de zăpadă manifestându-se și în acest caz.

Astfel, în ziua de 14 noiembrie 2008 cartea a beneficiat de o lansare la sediul Grupului pentru Dialog Social, contopită cu simpozionul „George Pavel Vuza - un purtător al luminii într-o epocă a întunericului”. Sub titlul „Vineri, la sediul Grupului pentru Dialog Social, are loc un eveniment extraordinar”, „Evenimentul Zilei” din 13 noiembrie 2008 anunța evenimentul folosind aceleași afirmații elogioase la adresa lui George Pavel Vuza fără să pună nici un semn de întrebare: „Cu un curaj rar în epocă, a formulat în scris, în paginile unui raport elaborat în cadrul procuraturii din inițiativa sa, acuzații la adresa ministrului de interne, făcându-l responsabil pentru condițiile inumane aplicate deținuților politici, prin care practic se urmărea exterminarea lor”³.

Internetul ne arată că impactul în rândul cititorilor poate fi considerabil „Am citit o carte valoroasă: *Însemnările unui procuror. Procuratura văzută din interior* (Autor: George Pavel Vuza, Editura Vremea). O recomand tuturor celor care mai au iluzii și cred ca politicienii aflați în funcție trebuie păstrați doar pentru că nu sunt alții mai buni. În cartea cu pricina, autorul povestește cum represiunea comunistă din anii '50 era condusă de la Ministerul de Interne și nu din biroul procurorilor”⁴.

În aceeași notă, la data de 28.01.2008, Dan Tudor Vuza, fiul memorialistului, îi cere public istoricului Florin Constantiniu, sub motivul că „este de datoria istoricilor României să prezinte istoria cum a fost ea”, „să contribuie la repararea nedreptății” făcute de „raportul Tismăneanu” care „descrie Procuratura acelor ani drept organ aservit, fără excepție, opresiunii” și să „repare greșeala de neiertat pe care istoricii României o fac prin omiterea acestui capitol de istorie scris prin faptele celui ce și-a riscat nu numai cariera, dar chiar și libertatea, dacă nu chiar viața, luând apărarea celor oprimați de regim”⁵. Considerăm că această afirmație este nedreaptă față de cei care chiar și-au riscat viața luptând sau luând atitudine împotriva comunismului, mai ales că ea se bazează pe falsificarea adevărului. Vom vedea pe parcurs că George Pavel Vuza nu l-a acuzat fățiș pe Drăghici de nimic, așa cum afirmă, povestea pe care se întemeiază gloria sa fiind o plâsmuire.

Însemnările unui procuror beneficiază de multe dintre tezele care viciază memoria celor care au lucrat în aparatul represiv. Prima dintre ele este aceea că puteai lucra în sistem fără să faci rău sau chiar să fii un „purtător de lumină”, un mesager al binelui, să sabotezi răul din interior.

A doua teză este concepția că pierderea unei funcții este neapărat urmarea unei acțiuni de rezistență împotriva regimului politic. Întâmplările alese de George Pavel Vuza pentru memoriile sale ne induc ideea că ascensiunea sa fulminantă s-a datorat capacităților ieșite din comun și muncii serioase și cinstitute pe care a dus-o în slujba legii, iar întreruperea acesteia nu a fost altceva decât o mazilire politică pentru activitatea sa voluntară și continuă împotriva represiunii politice. Citind memoriile lui George Pavel Vuza ne întâlnim cu adevărul unui procuror comunist obișnuit să execute ordine politice, obișnuit să încadreze în textele de lege disponibile infracțiunile politice, opțiunile politice, un om care trebuia să știe când să tacă

³ <http://agonia.ro/index.php/press/1809893/index.html>, accesat la 25. 05.2009.

⁴ <http://radu-nicolae.blogspot.com/>, accesat la 26.05.2009.

⁵ <http://www.poezie.ro/index.php/personals/1765167/index.html>, accesat la 26.05.2009.

sau să închidă ochii la ilegalități și când să vorbească sau împotriva cui trebuie să înceapă urmărirea penală. Privită în acest context ideea de a pune alături un procuror din perioada stalinistă cu luptătorii din rezistență din aceeași perioadă (p. 9) este cel puțin inadecvată.

O altă teză este dihotomia „noi am fost buni-ei au fost răi”, concretizată în opinia că doar alții au făcut rău, în speță, că doar Securitatea a înfăptuit represiunea politică, Procuratura împotrivindu-se permanent acțiunilor acestei unice instituții represive. Există, într-adevăr, documente care ne arată că au existat fricțiuni între Procuratura Generală și conducerea Ministerului Afacerilor Interne, între Augustin Alexa și Alexandru Drăghici, între Teohari Georgescu și Anton Tatu Jianu etc. Acestea se duceau, în principal, însă, pentru putere instituțională și își aveau originea în suprapunerea unor atribuții. Sunt exemple din teritoriu când Securitatea a eliberat, *nota bene*, un deținut din sediul procuraturii subminând autoritatea acestei instituții care a făcut toate demersurile pentru reținerea acestora, iar conflictul a fost mutat la centru, între Alexandru Voitinovici și Alexandru Nicolschi, rezultând de aici mai multe adrese contradictorii și chiar delațiuni către conducerea de partid⁶. În afara acestor mici divergențe, cele două instituții au colaborat perfect, în vocabularul represiunii politice neexistând sintagma „neînceperea urmăririi penale”.

O altă teză binecunoscută este aceea că cel care scrie despre o instituție îndeplinește un act de curaj, dezvăluind secrete protejate de o conspirație. George Pavel Vuza și, mai ales, Dan Tudor Vuza ne transmit direct sau ne sugerează că fostul procuror și-a asumat un risc scriind această carte, deși nu povestește nimic compromițător, nu scoate la lumină nici un secret, nu povestește fapte din anii '80 când era procuror la București și, prin urmare, o carte publicată în 2008 despre fapte din anii '50 nu poate însemna nici un pericol pentru nimeni. Sunt oameni care văd pericole peste tot și fac din orice banalitate o faptă de eroism. Ar mai trebui amintită aici opinia, împărtășită de mulți cititori, că orice carte merită a fi citită măcar pentru că a fost scrisă, din respect pentru munca depusă. Memoriile lui George Pavel Vuza ne demonstrează falsitatea unei astfel de relații cauzale.

Așa cum afirmă academicianul Dinu C. Giurescu în postfață, documentul este unic până în prezent. Este unic pentru că este primul volum de memorii al unui procuror din timpul regimului comunist. Din nefericire suferă de toate păcatele memorialisticii dintre care cel mai grav ni se pare denaturarea faptelor petrecute.

Și pentru că domnul Florin Constantiniu nu a dat curs încă dorinței lui Dan Vuza și nici nu credem că o va face vreodată, ne permitem noi să îi răspundem că locul în istorie nu se cere, ci se câștigă, iar George Pavel Vuza și-a câștigat locul prin funcția pe care a deținut-o în cadrul procuraturii statului comunist. Iar această funcție însemna implicit represiune politică prin mijloace judiciare. O să amintim că rolul principal al Procuraturii prevăzut în art. 1 din Legea nr. 6/1952 pentru înființarea și organizarea Procuraturii era acela de a apăra orânduirea socială și ordinea de stat a Republicii Populare România. Condamnarea atâtor români, „curățarea” României de elita sa politică și intelectuală prin trimiterea ei în închisori, ar fi fost imposibilă fără judecători și procurori, rolul Securității se termina, cel puțin teoretic, odată cu urmărirea penală. După cum afirma Bernd Ruthers, regimurile totalitare îi consideră pe judecători și procurori ca pe niște „purători de funcții politico – juridice ai sistemului politic

⁶ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 10762, vol. 1, f. 269-290.

existent⁷. În regimul comunist, ei se situau deasupra tuturor angajaților statului, „făcând parte din nomenclatura aparatului de stat”⁸. În anii `50, în cadrul muncii organizatorice a primilor secretari regionali intra și justiția. În răspunderea lor directă se aflau: Secția Administrativă, Colegiul de Partid, Gospodăria de Partid, legătura cu Sfatul Popular, Securitatea, Procuratura, Justiția, Miliția etc.⁹. Datorită faptului că „statul le-a acordat cinstea de a apăra interesele statului”, procurorii trebuiau, afirma Gheorghiu-Dej, „să privească pe infractori de pe pozițiile clasei muncitoare” ținând seama întotdeauna că „o bună parte din infracțiuni au și un caracter contrarevoluționar”¹⁰. Pe tot parcursul regimului comunist „justiția a avut caracter de clasă”.

Întâmplările povestite decurg firesc și sunt credibile în memoriile lui George Pavel Vuza până când începi să îți pui întrebări asupra inexactităților și afirmațiilor îndoielnice ale autorului. Confruntându-le, însă, cu alte surse istorice ajungem obligatoriu la concluzia că totul este o mare mistificare.

George Pavel Vuza povestește că, într-o bună zi, pe când datorită funcției sale de prim-loctiitor al procurorului general al R.P.R. îl înlocuia pe procurorul general Augustin Alexa, a fost chemat la telefon pe firul scurt de către Pantiușa (Pintilie Bodnarenko, n.ns.), prim loctiitor al Ministrului Afacerilor Interne, care l-a informat că îl va sprijini, prin asigurarea accesului, să efectueze controale în locurile speciale de detenție. George Pavel Vuza a demarat procedura, legală de altfel, de control al respectării legii în locurile de detenție. Raportul care a rezultat în urma investigațiilor conduse de generalul Bucșan, loctiitorul procurorului general pentru probleme speciale, și a sprijinului real al generalului Pintilie Bodnarenko a semnalat grave abuzuri și ilegalități precum: existența multor deținuți fără forme legale sau cu pedepse expirate, „starea de insalubritate a condițiilor de încarcerare”, „hrana mizerabilă”, lipsa asistenței medicale, „lipsa cazarmamentului” etc. Din acest punct narațiunea ia o turnură merită să avantajeze imaginea autorului prin atitudinea justițiară și intransigentă a acestuia. Deoarece raportul întocmit de către procurorul militar colonel Sasu nu conținea și persoana răspunzătoare de toate acestea, George Pavel Vuza a cerut să se adauge în final fraza „de toate aceste abuzuri și ilegalități se face vinovat ministrul Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici”. Ulterior, a încurajat-o pe dactilografa care refuza să scrie fraza, precum și pe ceilalți procurori timorați și, conștient că îl va supăra pe ministrul de interne, dovedind curaj și simț al răspunderii, a semnat personal raportul, a pus mențiunea „Strict Secret” și l-a trimis direct lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Asumarea ocolirii lui Iosif Chișinevschi, a avut ca scop, spune autorul, evitarea posibilității ca informarea să fie din nou stopată în fișetele secrete ale acestuia. Acest fapt, consideră autorul, l-ar fi surprins și deranjat pe prim-vicepreședintele Consiliului de Miniștri care, ulterior, deși l-a chemat prin

⁷ Bernd Ruthers, *op. cit.*, p. 323.

⁸ „Statul – făcând parte din suprastructura societății – este chemat să apere și să sprijine baza economică a ei. Statul printr-o serie de instituții se achită cu cinste de aceste sarcini. Instituțiile ce intră în nomenclatura aparatului de stat în orașul Petroșani – controlate pe linie de securitate de organele noastre – sunt următoarele: Sfatul popular, Tribunalul, Procuratura, Notariatul de stat, Biroul de asistență judiciară.” A.C.N.S.A.S, fond Informativ, dosar nr. 86144, f. 3.

⁹ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 55/1957, f. 25-28.

¹⁰ Idem, dosar nr. 13/1958, f. 28.

secretara sa să vadă rezoluția pusă de Gheorghe Gheorghiu-Dej pe raport, nu a dorit să îi vorbească. Povestirea continuă cu invitarea lui George Pavel Vuza să citească materialul în cadrul Consiliului de Miniștri. Acesta constată că pe informare Gheorghiu-Dej făcuse sublinieri și adnotări iar în final scrisese rezoluția prin care arăta că este de acord cu materialul și cerea să se ia măsuri de înlăturare a ilegalităților constatate. George Pavel Vuza își amintește că „I-au trecut fiori și picături de transpirație i se scurgeau de-a lungul șirei spinării”, mai ales că Alexandru Drăghici era de față și își manifesta ostilitatea prin salturi de pe scaun și înjurături, Chișinevschi potolindu-l: „Sandule, stai liniștit, «tovarășul» (Gheorghiu-Dej) este de acord cu raportul și, uite, este rezoluția și semnătura sa prin care cere a se lua măsuri de înlăturare a neajunsurilor constatate”. George Pavel Vuza povestește că a evitat să citească ultima frază, făcând acest lucru doar când Chișinevschi i s-a adresat imperativ: „Vuza, citește tot ce ai scris!!” (pp. 198-203).

George Pavel Vuza se mândrește în prefață cu raportul respectiv considerându-l „unicul material ce s-a întocmit vreodată în timpul dictaturii comuniste, prin care acuza în mod oficial de abuzuri și ilegalități pe ministrul de interne al acelor timpuri – raport pe care l-a trimis direct lui Gheorghiu-Dej, ignorând ierarhia de partid și «jignind», astfel, pe cei care răspundeau politic de activitatea Procuraturii”, „procesul comunismului conceput încă în urmă cu patru decenii” (p. 33).

Încă de la prima răsfoire a cărții, mai ales că acest episod este trâmbițat încă din prefață, această „faptă de vitejie” pare ireală. Deși Dan Tudor Vuza afirmă că „era momentul istoric când tocmai se înființase Procuratura, în calitate de nou organ al statului socialist și se dădea lupta pentru definirea acestui organ în raport cu celelalte componente ale mecanismului puterii, George Pavel Vuza a nimerit chiar în mijlocul luptei (...)” (p. 10), fapt real de altfel, credem că nu aceasta a fost cauza raportului, confruntarea dându-se pe alte planuri, mai subtile. În cazul în care documentul respectiv nu ar fi fost găsit, alte documente ne puteau edifica asupra disputelor dintre instituții și conducătorii lor. Presupunând că fraza „De toate aceste abuzuri și ilegalități se face vinovat ministrul Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici” (p. 199) chiar ar fi fost pronunțată de față cu Alexandru Drăghici nu înseamnă neapărat un act de rezistență anticomunistă ci un moment de rătăcire, o gafă greu de crezut pentru un procuror care se presupune că stăpânește termenii *vină* și *raport informativ*. Putea, în cel mai rău caz, să folosească termenul de *responsabil*, vinovat având o conotație care nu cadrează cu relațiile instituționale, procurorul care întocmea un raport putând constata doar responsabilitatea, nefiind în măsură să stabilească vreo vină.

Stenogramele discuțiilor din Biroul Politic confruntate cu amintirile așternute pe hârtie de către cei care au fost în jurul conducerii P.C.R. de atunci ne arată, ceea ce inclusiv George Pavel Vuza lasă să se întrevadă, că nimeni nu își permitea la jumătatea anilor '50 să îl acuze pe Alexandru Drăghici, nici de față cu acesta și nici într-un document oficial. Autorul mai bravează pe parcursul cărții că a avut îndrăzneala „să îl acuze de abuzuri și ilegalități pe acela de care se temea însuși Iosif Chișinevschi” (p. 229).

În postfață, academicianul Dinu C. Giurescu (pp. 246-247) preia afirmațiile lui George Pavel Vuza: „Frica era atât de prezentă în toți, încât procurorii constatașeră faptele, dar nu îndrăzniseră să arate pe cei răspunzători și nici să facă vreo propunere concretă. Atunci, Vuza a dat raportului caracterul de informare adresată conducerii partidului, adăugând

în final: «...de toate aceste abuzuri și ilegalități se face vinovat ministrul Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici».

Dactilografa din Procuratură a refuzat inițial să bată la mașină încheierea din raport, fiindcă îi era frică!

În final, raportul ajunge direct la Gheorghiu-Dej, deși pe cale ierarhică ar fi trebuit trimis întâi lui Iosif Chișinevschi. Gheorghiu-Dej pune rezoluția: «De acord cu materialul», după ce subliniase și adnotase aproape fiecare frază. A urmat o ședință la Consiliul de Miniștri, prezidată de I. Chișinevschi, pentru examinarea în plen a raportului sus-menționat. Ședința, la care participa și Alexandru Drăghici, era prezidată de I. Chișinevschi. Acesta dă dispoziții lui George Vuza să citească raportul pe care-l întocmise, inclusiv fraza finală: «...de toate aceste abuzuri și ilegalități se face vinovat ministrul Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici».

Pe măsură ce Vuza citea, ministrul Afacerilor Interne «sărea de pe scaun și trăgea câte o înjurătură» în care personajul central era mama lui George Vuza. La care I. Chișinevschi reacționa: «Sandule (Drăghici, *nota D.C.G.*), stai liniștit, *tovarășul* (Gheorghiu-Dej) este de acord cu raportul și, uite, este rezoluția și semnătura sa prin care cere a se lua măsuri de înlăturare a neajunsurilor constatate.» (capitolul XXII). (Pentru conducerea P.M.R. neregulile din locurile de detenție erau considerate simple «neajunsuri», *nota D.C.G.*)”.

Academicianul Dinu C. Giurescu păstrează, însă, o rezervă față de amintirile lui George Pavel Vuza atunci când se întreabă „unde este documentul original?” și prin nemulțumirea manifestată față de faptul că „arhivele procuraturilor militare și civile ca și acelea ale închisorilor sunt în continuare închise.”

Probabil cititorii se vor întreba de ce reluăm toate reproducerile acestui episod. Vrem să evidențiem tocmai faptul că el se repetă obsesiv fiind laitmotivul memoriilor lui George Pavel Vuza semnificația sa fiind permanent accentuată cu scopul de a-l pune în valoare pe autor.

Și totuși documentul invocat există, el este pus la dispoziția cercetătorilor în cadrul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fondul C.C. al P.C.R.- Secția Administrativ-Politică, dosarul nr. 46/1955, filele 1-10. (vezi anexa). El reprezintă o mostră despre cum se poate falsifica istoria de către literatura memorialistică, în folosul imaginii celui care o scrie.

Din prima analiză a documentului vedem că traseul său a fost altul decât cel pretins de Vuza. El a plecat de la Procuratura Generală la data de 22 martie 1955 către Iosif Chișinevschi iar acesta îi pune, textual, rezoluția următoare:

„T. Gheorghiu-Dej îți trimet acest raport informativ rezultat din ancheta făcută într-o serie de penitenciare, pe baza indicațiilor d-tale. Te rog să-mi spui dacă să vorbesc cu tovarășii de la Interne sau vorbești D-ta ori îmi (cuvânt indescifrabil). I Chi 24-III-1975”

Ni se relevă, astfel, primul neadevăr, acela că nu către Gheorghe Gheorghiu-Dej a fost trimis întâi documentul, așa cum afirmă Pavel Vuza, ci către Iosif Chișinevschi iar acesta l-a trimis mai departe. Cade odată cu aceasta și prima fanfaronadă a autorului, aceea de a fi îndrăznit să îl ocolească pe prim-vicepreședintele Consiliului de Miniștri.

Într-adevăr, Gheorghe Gheorghiu-Dej a scris o rezoluție lungă și semnată adnotând, totodată, așa cum făcea de obicei, cu creionul roșu, olograf, pe marginea raportului. Întâlnim

inclusiv „Auzi domnule!” pe care George Pavel Vuza își amintește că Gheorghe Gheorghiu-Dej l-ar fi scris în dreptul frazei „Să răspundă cei care au ordonat trimiterea în închisoare!” diferența fiind că nu ministrul Afacerilor Interne ar fi fost cel care apărea în raport că s-ar fi exprimat astfel referindu-se la responsabilitatea menținerii deținuților în condiții subumane (p. 201), ci medicul penitenciarului Făgăraș, căpitanul Vasile Șuteu, care invoca salariul mic în legătură cu munca prestată, „iar când i s-a atras atenția asupra stării sanitare a deținuților a obiectat că pentru deținuții bolnavi să răspundă cei care i-au băgat acolo” (f. 5). Nu putem spune că memoria îi joacă feste memorialistului odată ce își amintește astfel de amănunte, concluzia pe care putem să o tragem fiind că asistăm la falsificarea deliberată a adevărului.

Rezoluția lui Gheorghe Gheorghiu-Dej este și ea foarte aproape de ceea ce își amintește memorialistul:

„Cele constatate în raportul informativ nu oglindește nici pe departe starea gravă de lucruri din penitenciare și «colonii» care au fost lăsate pe mâna unor oameni incapabili și lipsiți de simțul răsp. Dacă în 3 zile s-au putut constata așa fapte grave, apoi, o cercetare mai amănunțită ce ar fi scos la iveală. Atât organele M.A.I. (în primul rând) cât și organele procuraturii au lăsat penit. și coloniile în voia soartei – n-au controlat, n-au luat măsuri în conformit. cu legile țării dând dovadă de totală și condamabilă lipsă a simțului de răspundere, și aceasta pentru că n-au fost ținute din scurt, n-au fost controlate și sancționate la timp. T. Chișinevschi să îndrumeze și controleze acțiunea de îndrept[are] a sit[uației] – să prop[ună] măsuri. Gheorghiu”.

Ambele rezoluții relevă faptul că ancheta a fost ordonată de Gheorghe Gheorghiu-Dej, care deținea informații exacte despre gravitatea faptelor ce se petreceau în penitenciare și colonii de muncă. Elementul de noutate pe care îl aduce memorialistul este faptul că Alexandru Drăghici a fost ocolit și că, probabil, nici nu a știut de această anchetă, Gheorghe Gheorghiu-Dej ordonându-i direct lui Pintilie Bodnarenko să demareze ancheta. Un alt fapt interesant este faptul că ancheta s-a desfășurat în absența lui Augustin Alexa, primul procuror care, deși, spune George Pavel Vuza că lipsea cu regularitate, semna totuși rapoartele după cum reiese din parcurgerea documentelor emise de Procuratura generală. Cu siguranță însă procurorul general a lipsit în acea perioadă, cel puțin până la data de 16. 05. 1955, când George Pavel Vuza mai semnează un raport la fel de important, privind starea legalității din întreprinderile industriale, pe care se regăsesc din nou rezoluțiile celor mai puternici doi oameni din ierarhia de partid și de stat. De ce au fost ordonate aceste anchete în lipsa lui Augustin Alexa este o întrebare la care răspunsurile pot fi ori că Gheorghe Gheorghiu-Dej nu avea încredere în rezultatele anchetei condusă de acesta și atunci a așteptat un moment în care era plecat în țară, ori, mai degrabă, însuși procurorul general s-a sustras din această anchetă delicată cu urmări imprezvizibile, cu știrea celor care au ordonat-o, lăsându-l pe primul adjunct să rezolve pe tânărul Vuza care nu colabora în permanență cu Ministrul Afacerilor Interne și, în cazul unui eventual conflict, nu ar fi deranjat prea mult relațiile și așa încordate dintre cele două instituții.

Înclinăm să credem că Augustin Alexa a evitat să se implice în această acțiune sau a fost menajat de către conducerea de partid, având în vedere că, în anul precedent, adresase acesteia și semnase un raport critic la adresa Ministerului Afacerilor Interne în care semnala „neeliberarea unor deținuți care executaseră în întregime pedepsele”, existența unor „încarcerări și deținuți fără nici o formă legală”, faptul că „familiile nu comunicau familiilor celor

deținuți decesul acestora”, „cazuri când infractorii sunt internați administrativ în loc să fie trimiși în judecată”¹¹. Documentul dovedește că au mai existat rapoarte critice care l-ar fi deranjat sau l-ar fi putut deranja pe Alexandru Drăghici, cel al lui Vuza nefiind chiar unicul în acest sens așa cum pretinde.

Un alt motiv pentru care George Pavel Vuza a fost implicat în această acțiune mai delicată ar putea fi acela că era momentul ca prim-loctiitorul procurorului general să „între în pâine”, până în acel moment, rapoartele și notele informative adresate Consiliului de Miniștri și semnate de către acesta, referindu-se doar la respectarea legalității în privința unor activități exclusiv economice precum „îmbunătățirea și dezvoltarea sistemului de contractare de animale și produse animale” precum și de „legume, semințe de legume, fructe și struguri de masă”, a „măsurilor pentru dezvoltarea creșterii animalelor”, „supravegherea respectării legalității populare în problema securității muncii și tehnicii securității în industrie”¹².

Ar mai fi o ipoteză, aceea că folosirea lui George Pavel Vuza îi comunica fațăș lui Drăghici că ancheta a plecat de la primul secretar al partidului pentru că primul loctiitor al procurorului general nu putea avea astfel de inițiative.

Din păcate pentru onestitatea autorului, fapt care ne arată câtă încredere putem avea în memorialistică, în folosirea ei ca sursă istorică, fanfaronada pe care se bazează pretențiile de rezistență anticomunistă și eroismul autorului, fraza „de toate aceste abuzuri și ilegalități se face vinovat ministrul Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici” nu apare la finalul raportului. Prin urmare, toate „floricelile” care au rolul de a o face credibilă, precum povestea, cu secretara nu stau în picioare.

Putem crede că Drăghici s-a manifestat cu nervozitate în ședința Consiliului de Miniștri și chiar i-a purtat pică semnatarului. Acesta căzuse, din nefericire pentru el, la mijloc, neavând nici vreun mare merit dar nici o mare vină datorită lipsei de alternativă. Alexandru Drăghici știa însă, și ambele surse, și memoria și documentul, converg către această concluzie, că pentru anchetă „se făcea vinovat” Gheorghe Gheorghiu-Dej.

Avem de-a face cu două surse, un document oficial și o relatare a unui document oficial. Scopul ingrat al demersului nostru este ca informațiile din acest volum de memorii să nu treacă în literatura științifică istorică, așa cum tinde să se facă într-un moment în care cantitatea domină calitatea, iar informațiile circulă pe căile „copy-paste” sau „forward”.

Pentru cercetarea istoriei, este esențial ca sursele să fie de prima mână, în absența unor astfel de surse istorice, care să confirme sau să infirme anumite fapte, fiind indicat să ne îndoim de buna credință a memorialistului. Preluarea unui eveniment prin spusele altcuiva, implicat emoțional în faptele petrecute, nu poate duce decât la eroare. Nu putem înțelege avatarurile memoriei selective, în cazul în care memorialistul a fost procuror, fără cunoașterea tipologiei personajelor care au deținut funcții înalte în aparatul comunist, fără înțelegerea vieții sale interioare. Istoricul nu are dreptul la observație pasivă, datorită sa fiind interogarea permanentă a surselor. Schimbarea comportamentului în timp, schimbarea regimului politic pot influența mult amintirile, faptul că autorul este convins că este unicul supraviețuitor al evenimentelor și că documentele pe care face le invocă sau care ar putea să îl contrazică sunt greu sau imposibil de descoperit. Trebuie să pomenim aici și de relația fu-

¹¹ A.N.I.C., fond Consiliul de Miniștri, dosar nr. 2577/66/1954, f. 1-8.

¹² *Ibidem*, f. 13-20.

tată care, fără nici o legătură cu obiectivitatea, face ca pe parcursul prefetei să apară de mai multe ori cuvântul *erou*.

Ținând cont de metodologia cercetării istorice, nu vom nega, însă, importanța mărturiilor participanților la faptul istoric. Documentul singur poate fi derutant și incomplet pentru o reconstituire a adevărului. Recurgerea la surse istorice cât mai diverse, pe lângă dificultățile care decurg din aceasta, ne poate apropia mai mult de adevărul istoric.

Secția Administrativ-Politică a C.C. a P.C.R. care supraveghea activitatea politică din domeniul represiv, justiție, procuratură, Ministerul Afacerilor Interne și care, în funcție de dosarele de cadre, stabilea parcursul profesional al acestora, a avut, cu siguranță, un cuvânt de spus în cariera fulminantă a lui Vuza. Putem afirma fără riscul de a greși că fidelitatea față de partid a fost factorul decisiv în ascensiunea profesională a tânărului jurist, acesta însuși povestind cum, în anii 1947-1949, a fost chemat în repetate rânduri direct de primul secretar care i-a ordonat să aresteze pe cineva deoarece șeful lui, primul procuror, nu prezenta încredere având „o educație și origine socială mic-burgheză, fiind fiu de avocat cu oarecare avere”(p. 62). Puținele cazuri povestite de autor în care *însuflețit de bine și dreptate* s-a opus de fiecare dată, cu riscul atragerii urii personale a unor lideri comuniști locali sau chiar de la centru, presiunilor provenite din orgoliu sau interese personale ale acestora ne arată că astfel de intruziuni erau frecvente iar procurorii, laolaltă cu judecătorii, securiștii și milițienii acționau, în general, la comandă politică. Totodată, ascensiunea profesională ulterioară ne face să ne întrebăm dacă nu cumva au existat și cazuri în care a și executat comenzile politice.

În urma parcurgerii atente a primei părți a memoriilor ne uimește simțul politic al autorului. Interesantă este povestirea în care George Pavel Vuza nu l-a arestat pe doctorul Popescu-Berca, pe care serviciul judiciar al poliției îl acuza de sabotaj economic și infrațiuni la legea armelor și munițiilor, iar tânărul procuror a refuzat să îl aresteze pentru motivul că un proprietar nu își distruge ci își protejează proprietatea. Respectivul mai avea, însă, o calitate, era protejat direct de conducerea partidului de la București, ministrul justiției însuși, Stelian Nițulescu, sunând la solicitarea lui Petru Groza cu care era pe alt fir pentru a interzice arestarea doctorului. Aflăm, într-un târziu, că doctorul Popescu-Berca era „membru al Frontului Plugarilor și ducea o propagandă intensă în rândul țărănimii de a se înscrie în această organizație politică”. Prin urmare, acuzația că ar fi stricat batoza pentru campania de treierat a grâului ar fi putut fi reală, deci argumentul pe care tânărul procuror și-a întemeiat decizia luată, că, fiind coproprietar, nu avea interes să își distrugă proprietatea, nu prea stătea în picioare având în vedere că era și militant politic.

De altfel, toate cele trei povestiri din capitolul „Confruntări cu organele de partid locale” în care a rezistat presiunilor de a aresta și acuza la presiuni politice se referă la medici, autorul mărturisind că ajunsese să se spună că îi protejează pentru că soția sa era medic (p. 63). Se prea poate ca în spusele lumii să se regăsească ceva adevăr, în acest caz procurorul chiar ar putea fi acuzat de discriminare în exercitarea atribuțiilor în favoarea unei categorii profesionale.

Într-un alt capitol, intitulat „Confruntări”, George Pavel Vuza povestește cum nu a dat curs insistenței organelor de partid locale și a procurorului general de a menține în stare de arest câțiva evrei comercianți care în 1951, când se întâmpla evenimentul, puteau fi, mai ales prin faptul că nu aveau prețurile afișate, încadrați ușor la „speculanți”. Interesant este că în săptămâna următoare o comisie a C.C. al P.C.R. l-a destituit și exclus din partid pe prim

secretarul de la Iași care ceruse menținerea lor în stare de arest și pe prim-procurorul care insistase ca George Pavel Vuza să respecte ordinul (pp.102-106).

George Pavel Vuza ne dezvăluie cum a pus capăt unei practici folosită frecvent, încălcarea principiului supravegherii de către procuror a respectării legilor în activitatea organelor de cercetare penală. În urma unei înțelegeri, prim-procurorul semna în alb mandatele de percheziție și de arestare printr-un compromis menit să asigure confidențialitatea, colaborarea directă cu Comandantul Securității Iași, colonelul Pandelescu, toate acestea petrecându-se prin intermediul căpitanului de securitate Leferman. Acesta îi aducea o adresă oficială cu specificarea numelor persoanelor, fapta și probatoriile existente, iar primul procuror înregistra personal acele cereri care nu mai treceau pe la secretariat și aproba, după caz, arestarea conform codului de procedură penală. Vuza își amintește doar de două cazuri banale din punct de vedere politic, unul de delapidare și unul de omucidere care nu s-au confirmat (p.138-139). Având în vedere cadența arestărilor politice și a înscenărilor de drept comun pentru motive politice din anii '52-'54 nu putem să nu ne punem un semn de întrebare asupra celor povestite. Probabil se făceau în continuare arestări și fără știrea primului procuror al regiunii.

După momentul numirii în funcția de prim-loctiitor al procurorului general, memoriile lui Vuza devin mult mai interesante datorită apariției personajelor politice cele mai importante ale regimului comunist. Printre acestea, rezolvarea unei cereri a lui Petru Groza de eliberare a unui condamnat iese din comun prin obediența cu care George Pavel Vuza a eliberat un deținut, fără să cerceteze temeinic vinovăția acestuia. Codul Penal în vigoare la acea dată prevedea la art. 290 că „funcționarul public însărcinat cu urmărirea infracțiunilor sau executarea pedepselor care săvârșește fapte sau ia dispoziții în scopul de a sustrage pe o persoană de la o pedeapsă legală sau face să se execute o pedeapsă mai mică decât cea legală comite delictul contra represiunii și se pedepsește cu închisoare corecțională de la unu la 2 ani și interdicție corecțională de la unu la 3 ani”. După nonșalanța cu care povestește comiterea unei infracțiuni, reiese că legea nu însemna mare lucru pentru un procuror comunist atunci când primea o comandă politică. Interesant este că ordinul de eliberare dat prin intermediul procurorului regiunii a fost executat imediat precum și operativitatea lui George Pavel Vuza care a rezolvat problema până să se încheie convorbirea cu Groza fapt apreciat de acesta (pp.171-173).

Povestirile din capitolele „Cazul Elena Pătrășcanu” (pp. 176-184) și „Regimul de teroare și mizerie umană împotriva unor membri marcanți ai Partidului Social – Democrat Român” (pp. 184-195) se bazează și ele, cu siguranță, pe fapte reale. Aportul personal al lui George Pavel Vuza, din nou neverosimil, nu face altceva decât să arunce o lumină neplăcută asupra textului. Acesta își amintește că ar fi rostit o replică la fel de improbabilă ca și fraza privind vinovăția lui Drăghici atunci când procurorul care îl acuzase pe Pătrășcanu îi mărturisise sincer că totul a fost o înscenare judiciară: „Știți - i-am spus - știți ce înseamnă răspunsul dumneavoastră? Înseamnă că aceasta este crimă politică. Și mai știți din istorie, când iese adevărul la iveală într-o crimă politică? Nu peste un an, nici peste zece ani, poate mult mai târziu, peste douăzeci sau treizeci de ani, iese la suprafață ca untdelemnul!”. Această „acuzare de crimă politică”, după cum o caracterizează însuși autorul (p. 32), adusă procurorului colonel de justiție militară Grigore Râpeanu, loctiitor al procurorului principal militar răspunzător de Direcția judiciară penală din Procuratura Generală, deși acesta îi era

inferior ca funcție în acel moment pare, din nou, o relatare denaturată a modului cum se desfășurau relațiile de muncă din cadrul aparatului represiv comunist. Să fi fost George Pavel Vuza atât de naiv încât să nu știe că de această crimă politică beneficiase chiar cel care se afla în fruntea statului în acel moment și o asemenea afirmație însemna, practic, o acuzare a acestuia? Aceste fapte se întâmplau la mijlocul deceniului '50, nu în 1968, când, într-adevăr, tot din interes politic, s-au permis astfel de afirmații. Teama colonelului Râpeanu este, de asemenea, neverosimilă, întrucât acesta era un obișnuit al înscenărilor judiciare politice, în 1954 el fiind procurorul care semnează actul de acuzare al lotului Vasile Luca, o înscenare copiată întocmai după cea împotriva lui Pătrășcanu¹³. Modul în care sună actul de acuzare¹⁴ arată că Râpeanu nu avea nici un scrupul, iar peste doar un an nu avea cum să fie atât de înspăimântat cum povestește George Pavel Vuza. Dealtfel în februarie 1956, datorită serviciilor făcute conducerii politice, a fost numit locțiitor al procurorului general al R.P.R., șef al Direcției de supraveghere judiciară a instanțelor judecătorești¹⁵. Mai mult, în acel moment chiar, în statul în care George Pavel Vuza îndeplinea funcția de prim locțiitor al procurorului general, se petreceau nenumărate înscenări judiciare din interes sau la comandă politică. Dacă ar fi fost cu adevărat naiv sau/și intransigent așa cum reiese din replica dată procurorului Râpeanu și-ar fi făcut meseria și ar fi dispus începerea urmăririi penale a acestuia pentru „delictul de represiune nedreaptă” (art. 291 din Codul Penal în vigoare la acea dată) care prevedea că „procurorul care deschide sau ordonă să se deschidă acțiune penală, sau anchetatorul penal care dispune arestarea preventivă, ori judecătorul care pronunță o condamnare în contra unei persoane, știind că aceasta este nevinovată, comite delictul de represiune nedreaptă și se pedepsește cu închisoarea corecțională de la unu la 3 ani și interdicție corecțională de la unu la 3 ani”. Tăinuind adevărul despre procesul lui Pătrășcanu, George Pavel Vuza, din funcția pe care o avea, a comis, însă, infracțiunea de „omisiunea denunțării” (art. 286 al aceluiași Cod Penal) care prevedea că „funcționarul public care nu denunță sau întârzie să denunțe autorităților judiciare sau altor autorități infracțiunea de care a luat cunoștință în exercițiul funcției sau în virtutea acesteia, comite delictul de favorizare a infractorului prin omisiunea denunțării”, pedepsită cu „închisoarea corecțională de la 3 luni la 1 an”.

Un alt aport prezentat exagerat întâlnim în povestirea privind eliberarea Elenei Pătrășcanu. George Pavel Vuza a primit ordin să găsească soluția de a o elibera, deși pare a afirma că el a luat decizia: „Din acel moment, hotărârea mea era luată. Dacă L. Pătrășcanu nu a fost vinovat, soția lui cu atât mai mult nu a fost vinovată și atunci unde este complicitatea la înaltă trădare?! Și care înaltă trădare??!! Bine! Trebuie să o scot din închisoare! Dar, cum? Cu ce argumente?... Și sub ce formă legală?”. Doar ultima parte a monologului este credibilă și arată adevărata implicare a primului locțiitor al procurorului general, aceea de a găsi forma legală a rezolvării problemei.

¹³ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Secția Administrativ-politică, dosar nr. 25/1954, ff. 20-47.

¹⁴ „Constat că acești acuzați, elemente dușmane ale clasei muncitoare, agenți ai organelor de opresiune, spioni și sabotori, după zdrobirea dictaturii fasciste ascunzând în mod mârșav trecutul lor criminal, reușesc să se strecoare în posturi importante în conducerea partidului și a statului...”, *Ibidem*, p. 20.

¹⁵ Idem, dosar nr. 18/1956, f. 4.

George Pavel Vuza a fost implicat în vara anului 1956 după cum își amintește, în eliberarea fruntașilor social-democrați care se opuseseră unificării cu partidul comunist. Interesul pentru social-democrați a apărut încă din aprilie, când Consiliul de Miniștri primea o notă cu social-democrații condamnați. Confruntând datele consemnate în document cu amintirile lui George Pavel Vuza vedem că memoria îi joacă feste. Cei cinci de care își amintește nu „erau încarcerați pe cale administrativă”, toți erau condamnați prin sentințele nr.49/1952 și 1058/1951 ale Tribunalului Militar București. Deși își amintește de „Motaș din Iași” și de Mirescu din București, nu își amintește de numele celor „trei din Reșița”. Aceștia erau Gheorghe Hromatca, Ilie Fărcășescu și Petre Barnau.¹⁶ Și aici autorul marșează pe ideea descoperirii lipsei de vinovăție penală, deși era evident vorba de o condamnare politică, iar conducerea partidului hotărâse să îi elibereze. Rolul lui George Pavel Vuza a fost cel de a face formalitățile de eliberare, de a-i îmbrăca și de a-i aduce în fața unei comisii din care făceau parte membri ai Consiliului de Miniștri care urma să stabilească eliberarea lor. Și acest fapt arată că eliberarea s-a făcut în *temei politic* și nu *juridic* după cum bine făcea distincția însuși Dej¹⁷ iar rolul procuraturii generale a fost doar acela de a da o formă legală acestei decizii. George Pavel Vuza nu știa, probabil nu a aflat niciodată, că eliberarea social-democraților fusese cerută energic de către Președintele Partidului Laburist, Hugh Gaitskell, acesta cerându-i personal lui Nichita Hrușciiov eliberarea din închisoare a fruntașilor social-democrați în timpul întâlnirii de la Londra din aprilie 1956.¹⁸ Eliberări ale social-democraților avuseseră loc în mai multe țări comuniste, în Ungaria ele începând chiar de la finalul anului 1954¹⁹. Interesant este faptul că de fiecare dată când era informat despre deținuți, Chișinevschi se ducea la Dej să îl informeze, ceea ce ne demonstrează că, la acel moment, Dej, care hotărâ cam totul în stat, a decis și eliberarea social-democraților. Ca o picanterie relevantă pentru „apetența culturală” a liderilor comuniști aflăm interesantul traseu al unei replici din *Aeneida* lui Virgiliu pe care profesorul Constantin Motaș i-a dat-o lui George Pavel Vuza atunci când acesta i-a dat haine cu care să iasă din închisoare „Timeo Danaos et dona ferentes”. După ce Chișinevschi i-a întins lui George Pavel Vuza carnetul său de note pentru a-i trece citatul în limba latină și traducerea s-a dus la Dej pentru a i-l citi iar acesta a fost, la rândul său entuziasmat. Deși le era complet străină, cultura îi impresiona pe liderii comuniști.

În Capitolul XXV, denumit „Propuneri de grațiere individuală a unor condamnați pentru așa-zise infracțiuni politice” (pp. 215-221), George Pavel Vuza exagerează din nou rolul său, afirmând că a propus mai multe grațieri deși, din același text, reiese că primea ordin „pe linie de partid și de stat” pentru acestea, din funcția pe care o deținea trebuind doar să facă demersurile formale. Este vorba despre Smaranda Petrescu, soția scriitorului Cezar Petrescu și de grațierea a 15 tineri, condamnați pentru infracțiunea de activitate împotriva

¹⁶ A.N.I.C. fond Consiliul de stat al R.P.R. - Decrete, dosar nr. 4/1956, ff. 152-153.

¹⁷ „Organele noastre de stat au moștenit de la burghezi tendința de a înscena procese? Burghezia puține procese fabrica? De ce să permitem noi înscenări și asemenea arestări și trimitem în judecată fără nici un temei? Nici politic nu se justifică și nu are nici un temei juridic” (Ședința Biroului Politic al P.M.R. 28 februarie 1955, Idem, fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 40/1955, f. 8).

¹⁸ Constantin Buchet, *Social-democrația încarcerată Evoluții politice interne și reacții internaționale, 1946-1969*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2005, p. 39.

¹⁹ *Ibidem*, pp. 288-289.

orânduirii comuniste, eliberați ca o formă de apreciere pentru că tatăl unuia dintre ei, Rudolf Palocsay, ameliorator de legume, flori și pomi din Cluj, fusese decorat cu Ordinul Muncii. Aici George Pavel Vuza își amintește bine că a efectuat deplasarea la Cluj împreună cu un anume Iani de la Secția Administrativ Politică a C.C. al P.C.R. precum și cu Stelian Nițulescu, ministrul de Justiție în funcție. Comisia avea rolul de a sta de vorbă cu deținuții, de vedea „dacă aceștia au fost reeducați și dacă regretă sincer faptele pe care le-au făcut luați de valul tineretii”²⁰. Faptul că nu erau 15 ci 17 tineri, conform Decretului Special de grațiere nr. 381 din 2 septembrie 1954, nu are prea mare importanță. Autorul bravează din nou menționând că, atunci când a fost chemat de Iani, „i-a atras atenția că, în actul ce-l voi întocmi și voi cere grațierea, o voi face în beneficiul tuturor tinerilor care au făcut parte din grupul trimis în judecată și condamnat fiindcă nu ar fi echitabil ca numai fiul lui Palocsay să fie iertat de restul pedepsei”. Raportul întocmit de Stelian Nițulescu precizează că „s-a acționat în urma îndrumărilor date de tov. Chisinevski”. George Pavel Vuza îi deplânge pe copii „oropsiți pentru faptul că au discutat între ei în mod negativ anumite măsuri privind situația mizerabilă din unele sectoare ale economiei...”. Documentele de arhivă ne dezvăluie faptul că aceștia „formaseră a asociație anticomunistă și răspândiseră manifeste”, faptă mult mai gravă. Peste timp ne întrebăm de ce oare umanismul partidului și, implicit, al lui George Pavel Vuza nu s-a manifestat în egală măsură și față de alți deținuți politici.

Privite cu mult simț critic, după ce dăm la o parte învelișul gros de neadevăr și exagerare, memoriile lui George Pavel Vuza ne relevă și informații utile pentru completarea tabloului aparatului de stat comunist, a negurii apăsătoare din justiția anilor '50. Despre modalitatea eternă de stoarcere a banilor de la clienți a avocaților de pretutindenii aflăm din supărarea maestrului atunci când tânărul avocat a reușit închiderea unui și așa prelungit proces pe motiv că nu exista un document în dosar. Muștruliuiala maestrului care știa de lipsa acestuia avea rolul de a-l învăța pe tânărul avocat să înțeleagă una dintre principalele reguli: prelungirea procesului cu intenția de a câștiga bani (p. 41).

Reies printre rânduri permanentele intruziuni în activitatea justiției din partea organelor de partid locale care socoteau că orice infrațiune are caracter contrarevoluționar (pp. 101-105). Acestea erau de multe ori absurde, inclusiv pentru acea epocă. Primul secretar al regiunii Bârlad i-a cerut lui George Pavel Vuza schimbarea procurorului regiunii pe motiv că era căsătorit cu o fostă călugăriță. S-a dovedit că aceasta era doar absolventă a liceului Notre Dame de Sion din Iași și procurorul a rămas în funcție. N-ar fi scăpat ușor, însă, dacă referințele deținute de primul secretar ar fi fost adevărate sau neverificate coresponsător (p. 162-163). La fel de interesante sunt și relatările despre interminabilele verificări pe linie de cadre înainte unei promovări aplicate în vederea promovării în cadrul aparatului de stat care se dovedeau la fel de necesare și în domeniul justiției (pp. 146-149).

Din capitolul despre înființarea procuraturii aflăm informații folositoare care nu reies din documentele de arhivă, precum lipsa dotărilor, faptul că, la împărțirea bunurilor tribunalele au încercat să păstreze ceea ce era mai bun, mașinile de scris vechi ajungând la noua instituție. Elocvent pentru atitudinea noilor cadre este episodul în care un tânăr procuror a dat dovadă de următoarea inițiativă: pentru mutarea mobilierului și arhivei, făcând uz de calitatea sa, i-a oprit, ieșind în mijlocul drumului, pe toți șoferii care treceau cu camioanele, 20 de

²⁰ A.N.I.C., fond CC al PCR, Secția Administrativ - Politică, dosar nr. 52/1954, f. 1-9.

camioane, deși nu era nevoie decât de 5-6, pe care le-a adus în coloană în fața tribunalului (p. 107-110).

Un alt episod relevant pentru epocă este acela din care aflăm cum o simplă înlocuire a denumirii Orașului Stalin cu Brașov într-o adresă oficială s-ar fi putut transforma într-o catastrofă pentru cariera unui procuror (pp. 117-120) sau cum era să își încheie cariera de proaspăt procuror un absolvent al școlii juridice de la Cluj, fost strungar, care, la banchetul pentru sărbătorirea absolvirii a aruncat după niște colegi cu o călimară, aceasta oprindu-se în portretul lui Stalin. Norocul lui a fost soția sa, activistă la secția administrativ-politică de la regiunea de partid Iași, mai veche absolventă a școlii juridice de la Iași, fostă elevă a lui George Pavel Vuza care l-a implorat să îi salveze bărbatul. George Pavel Vuza și-a asumat riscul de a nu-l aresta, s-a dus la București și a vorbit cu procurorul general Augustin Alexa pentru a-l scuza pe acesta și a garanta pentru el în continuare (pp. 140-146).

Părerăa lui George Pavel Vuza despre profesionalismul colegilor săi în anii 1953-1954 întărește statistica oficială din care reiese faptul că în procuraturile raionale erau majoritari procurorii absolvenți ai școlii juridice, complet lipsiți de cunoștințe juridice și de cultură generală unii dintre ei neposedând nici măcar un certificat de absolvire a ciclului primar (p. 145).

Un episod care confirmă și întărește alte surse privind comportamentul feudal al primilor secretari, adevărați seniori ai regiunii, este acela în care George Pavel Vuza a fost trimis înapoi, a doua zi, de către procurorul general, la Timișoara, pentru că nu îi raportase primului secretar ce se discutase în ședința de analiză a procuraturii regiunii Banat și cum a fost nevoit să își facă autocritica pentru că a ignorat forța locală de partid (pp. 169-170).

Unele informații sunt utile pentru că ele completează ceea ce nu transpare din documentele oficiale. Informațiile despre consilierii sovietici sunt destul de greu de găsit deoarece ei acționau din umbră, nesemnând documente oficiale. De exemplu, știm că, în luna septembrie 1953, Ministerul de Justiție nu beneficia de un consilier sovietic, Anton Tatu Jianu, ministrul în funcție la acea dată, cerând cu insistență unul: „noi folosim din plin experiența sovietică, dar trebuie să studiem problemele și să le aplicăm la situația concretă a țării noastre. Și în propunerile noastre de decrete se strecoară o serie de greșeli. Noi am cerut un tovarăș consilier sovietic în acest sector, ne-ar fi de mare ajutor prezența sa, ne-ar ajuta foarte mult la întărirea și dezvoltarea legalității noastre populare”²¹. De la George Pavel Vuza aflăm că în iulie 1954 situația era alta, existau consilieri sovietici în cadrul Ministerului de Justiție și a Procuraturii Generale în cadrul ultimei lucrând un anume Kustorov (p. 159).

Alte povestiri ale autorului devin interesante privite din altă perspectivă decât cea din care le privește acesta. Aflăm, astfel, cum se propagau anumite replici și atitudini ale conducerii superioare de partid, precum și „intuiția” politică a tânărului procuror. Rezistând presiunilor primului secretar Chitic și a împuternicitului cu colectările pe regiune pentru a întocmi dosar penal celor care nu își predau cotele la timp și celor care ieșeau din gospodăria colectivă din motivul incompetenței conducerii acestora, George Pavel Vuza a vorbit cu țărani convingându-i să reintre în gospodăria colectivă. Pentru aceasta a riscat să fie pus în discuția organizației de partid, dar a fost sprijinit și laudat de partid de la centru, Chivu Stoica,

²¹ Ședința Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din 8 septembrie 1953, A.M.R., fond Microfilme AS1, rola 407, C. 774.

prezent la o ședință a Comitetului Executiv a Sfatului Popular al regiunii Iași a afirmat „Foarte bine a făcut procurorul șef că nu a emis mandate de arestare, ce, noi colectăm oameni sau trebuie să colectăm cereale?” (pp. 121-131). Vuza pare să creadă că atitudinea sa a schimbat ceva în politica de arestări a partidului, fiind, afirmă el, primul care nu a operat arestări în masă ale țăranilor care nu predau cotele sau ieșeau din gospodăriile colective. Replica lui Chivu Stoica nu este însă surprinzătoare pentru că acestea se întâmplau în toamna anului 1953, încă din 1952, pentru mazierea celor trei concurenți politici din partid, Teohari Georgescu, Vasile Luca și Ana Pauker, folosindu-se ca pretext de către Gheorghe Gheorghiu-Dej, printre altele, tocmai arestările abuzive ordonate de primul dintre aceștia. Cât despre ceilalți doi, Gheorghe Gheorghiu-Dej povestea ceea ce s-a întâmplat într-o ședință prezidată de Ana Pauker la care a luat parte și Vasile Luca, în timp ce Pavel Ștefan raporta asupra deficiențelor la colectări „il întreabă Ana: Tu câți chiaburi ai arestat? Și el ar fi răspuns: eu nu m-am dus să arestez chiaburi, eu m-am dus să fac colectări. Și atunci au început ceilalți împuterniciți să dea lucrurile pe față (...) unii că au arestat 100, alții 200, 800 și peste 1000”²². În continuare Gheorghe Gheorghiu-Dej dezvăluie motivul nemulțumirii sale: „Dispoziția a fost așa dată: să se aresteze în fiecare comună 1-2-3 chiaburi – a fost o normă-cum și pentru ce anume nu interesa, ci să aresteze, să facă judecata la fața locului, să fie convocați țăranii. Faci acest lucru însă legal. Dar așa cum s-a dat dispoziție a dus la acte abuzive”²³. Arestații ajungeau, teoretic, în justiție, aici urmând să fie condamnați. În 1953, Ministrul Justiției, Anton Tatu Jianu, se plângea Biroului Politic referindu-se la trecutul foarte apropiat că „Justiția la un moment dat nu judeca după lege ci după cum i se trasa linia, la un moment dat existau o sumedenie de linii, oamenii nu mai știau care este bună, cea de dreapta sau cea de stânga”. Totodată, afirma că, la momentul acela, „indicația partidului era ca pedepsele să nu fie mai mici de doi ani”²⁴.

Luând în calcul contextul politic, vedem că George Pavel Vuza s-a încadrat în linia partidului de la acel moment. În cazul în care nu a știut care era aceasta am putea să îl considerăm noroc sau intuiție politică, într-o perioadă în care linia partidului era într-o continuă schimbare, trebuind să slujească interesului politic imediat. Totuși, având în vedere dese drumuri la București de care povestește, considerăm că George Pavel Vuza a acționat în cunoștință de cauză.

În cadrul capitolului *Propuneri de grațiere individuală a unor condamnați pentru așa-zise infracțiuni politice* George Pavel Vuza își compară averea cu a lui Rudolf Palocsay horticultor de renume internațional care dispunea de o casă spațioasă și de un mobilier scump din lemn de nuc, el locuind în două camere și trebuind să facă „împrumut asupra salariului” pentru a-și cumpăra o modestă sufragerie. Fiul său întărește această afirmație aflându-se astăzi în posesia mobilei, precum și a actului de cumpărare din data de 6 noiembrie 1954 contra sumei de 4.508 lei. Subliniind faptul că pentru această sumă George Pavel Vuza a trebuit să facă un împrumut asupra salariului, ne atenționează să nu credem că „prim-locșiiitorul procurorului general era plătit ca un parlamentar din ziua de azi” (p. 220). Folosirea facilității de a putea face împrumut nu înseamnă, însă, lipsa banilor, așa cum ne sugerează fiul autorului. Prin

²² A.N.I.C. fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 107/1952, f. 7.

²³ *Ibidem*, f. 8.

²⁴ A.M.R., fond Microfilme AS1, rola 407, C. 775.

consultarea documentelor vremii aflăm că primul locțiitor al procurorului general avea un salariu de cel puțin șapte ori mai mare decât salariul mediu, diferența fiind chiar mai mare decât cea dintre un salariu de parlamentar de astăzi față de salariul mediu pe economie.

În urma creșterii salariului mediu rezultat în urma reformei salariale din 1953²⁵ câștigul mediu lunar ajunsese în jurul sumei de 500. Astfel, un medic consultant, avea un salariu lunar de 685 lei, iar salariu mediu al muncitorilor era de 403 lei, al inginerilor de 831 lei, al funcționarilor de 506 lei, personal de serviciu - 226 lei, pază și pompieri - 282 lei, personal din învățământ - 474 lei, personal medico-sanitar - 387 lei, personal sfaturi populare - 326 lei²⁶.

Conform decretului 143 din 22 aprilie 1954 privind republicarea cu unele modificări a Legii nr. 6 din 19 iunie 1952 pentru înființarea și organizarea Republicii Populare Române, primul locțiitor al procurorului general era consilier juridic clasa I²⁷ având gradul de general-colonel²⁸. Personalul militar și Procuratura intra în această categorie, beneficia de salariu compus din solda de grad, solda de funcție și spor de vechime. Solda de grad era asimilată cu gradul profesional, iar pentru un General Colonel al Ministerului Afacerilor Interne era în 1954 de 825 lei²⁹ Solda de funcție era asimilată salariului aferent funcției aceasta fiind cu siguranță de peste 2.500 lei de vreme ce, în 1953, un șef de Direcție, un procuror general București sau un procuror șef Regiunea I avea salariul între 2.225 și 2.409 lei³⁰ Având în vedere că sporul de vechime la personalul militarizat era preferențial, de la la 2 – 5 ani primind 5%, de la 5 – 10 ani primind 10%, de la 10 – 15 ani primind 15%, George Pavel Vuza care lucra în justiția comunistă încă din 1946 avea un spor de 10%, un calcul simplu ne arată că primul locțiitor al procurorului general avea un salariu de cel puțin 3.500 de lei.

Deși procurorii aveau un venit sensibil mai mic decât angajații din Ministerul Afacerilor Interne, trebuie să menționăm că stăteau mai bine decât toți ceilalți juriști, în urma militarizării procuraturii, starea de spirit a judecătorilor fiind proastă din cauza salarizării diferențiate în comparație cu organele procuraturii, mulți dintre aceștia făceau cereri de transfer în cadrul procuraturii³¹. Cu siguranță, însă, puțini își puteau compara averea cu cea a lui Rudolf Palocsay, horticultor de renume, deținător al celor mai înalte distincții științifice și onorifice cărora inclusiv conducerea comunistă i-a creat condiții speciale de lucru și de trai.

Una dintre puținele caracterizări făcute de George Pavel Vuza este cea a lui Tudor Sorea, „șeful de cadre”, pe care îl apreciază ca un vechi ilegalist, fusese muncitor la „întreprinderea de tramvaie București”, „om foarte deschis și prietenos deși nu prea avea multă știință de carte” care avea „bunul simț și caracterul deosebit al muncitorului român care știe să își facă corect meseria” (p. 107). Deși mai apare de trei ori (pp. 111, 143, 145) când se povestește de perioada în care era procuror la Iași și a primit numirea la București, Tudor Sorea dispare subit din memorii, George Pavel Vuza nemaiamintindu-ne despre el. Aceasta se datorează, probabil, faptului că Sorea a fost înlăturat din funcție la data de 10 noiembrie

²⁵ A.N.I.C., fond Consiliul de Miniștri, dosar nr. 2396/1953, f. 2.

²⁶ *Ibidem*, f. 295.

²⁷ *Idem*, Consiliul de Stat-Decrete, dosar nr. 3/1954, vol. 2, ff. 44-50.

²⁸ *Ibidem*, f.32.

²⁹ *Idem*, dosar nr. 2/1954, vol. 2, p. 91.

³⁰ *Idem*, fond Consiliul de Miniștri, dosar nr. 2396/1953, f. 287.

³¹ *Idem*, fond C.C. al P.C.R., Secția Administrativ – Politică, dosar nr. 49/1953, f. 38.

1954³² în urma unei rezoluții a lui Nicolae Ceaușescu (17 iunie 1954) urmată de o caracterizare negativă a lui Alexandru Voitinovici (25 octombrie 1954)³³ în care acesta îi reproșă tocmai lipsa de pregătire, precum și relațiile neprincipiale cu subalternii, cu unii purtându-se grosolan, dar „manifestând o solitudine deosebită față de cei care îl lăușeau” (cronologia documentelor este edificatoare pentru modul cum era îndepărtată din funcție o persoană: caracterizarea negativă pare comandată). Ne punem întrebarea de ce George Pavel Vuza nu amintește despre această mazălire sau de altele la care a fost martor, acestea fiind obișnuite în epocă, el însuși căzând victimă, în cele din urmă, unei astfel de practici.

De fapt, în memoriile sale George Pavel Vuza nu ne detaliază, nu ne spune nici măcar anul când a fost exclus din procuratură și din partid, face doar legătura cu ședința în care l-a supărat pe Alexandru Drăghici. Acesta nu avea nici o influență asupra Secției Administrativ-Politice, doar aceasta hotărând în privința cadrelor. Caracterizările periodice ale acestora puteau avea un rol foarte important în evoluția carierei cadrelor din instituțiile represive. Ne mai povestește că a fost „exclus din partid la cererea lui Grigore Râpeanu pe care îl acuzase de crimă politică” cu câțiva ani în urmă. Acuzația fusese însă „formulată” într-o discuție privată și pare neverosimilă. Râpeanu a invocat, după spusele memorialistului, lipsa poziției autocritice și sincerității atât de necesare în cadrul ședințele de partid (p. 32).

În perioada în care procurorii erau nevoiți să ia parte la „zecile de mii de procese înscenate țărănimii pentru așa-zisele fapte de sabotaj economic, constând în nepredarea cotelor de cereale la colectări” (p. 97,) George Pavel Vuza nu lucra în uzină, ci era procuror. Perioada în care George Pavel Vuza a fost prim locțiitor al procurorului general, însuși Alexa Augustin, procurorul general, raporta realizări importante: între 1955-1957 „au fost înlăturați din Procuratură ca necorespunzători 473 de lucrători operativi, dintre care din cauza originii sau a unor manifestări dușmănoase actuale sau în trecut. Mai mult de 10% au fost trimiși în judecată pentru abuzurile săvârșite cât au fost aici. Astăzi putem spune că avem altă situație. Dacă în 1953-1954 aproape că nu aveam membri de partid în conducerea unităților Procuraturii, astăzi peste tot avem numai membri de partid (...) În momentul de față peste 50% din lucrători sunt membri de partid, 14% sunt utemiști (...) compoziția socială peste 66% sunt de origine muncitori sau țărani muncitori iar restul intelectuali și funcționari”³⁴. Totodată se realizase „intensificarea muncii de control și îndrumare și îmbunătățirea acestei munci sub aspect politic, pentru sporirea vigilenței procurorilor și anchetatorilor penali...”³⁵.

Procuror într-o epocă dificilă pentru România, George Pavel Vuza a trebuit să își practice meseria într-un interval de timp în care justiția a avut un rol activ în instaurarea și menținerea unui regim politic. Modul de a practica această meserie era total diferit de ceea ce ne imaginăm noi, astăzi, că ar fi modul de a acționa al unui procuror. De exemplu, în privința raportului privind relele tratamente privind deținuții considerăm că avea competența și era cel mai îndreptățit, chiar obligat, în lipsa procurorului general să dispună începerea urmăririi penale a celor care le-au aplicat. Luând în calcul momentul istoric la care ne raportăm, suntem conștienți că acest fapt îl putea costa funcția și chiar mai mult, și că nici un procuror

³² Idem, dosar nr. 23/1954, f. 19.

³³ *Ibidem*, ff. 22-24.

³⁴ Idem, fond C.C. al P.C.R., Cancelaria, dosar nr. 16/1958, vol. 1, f. 387.

³⁵ *Ibidem*, f. 388.

nu și-ar fi permis acest risc. Pledoaria în favoarea procurorilor, cuvintele frumoase precum respectarea legalității, nu sunt susținute însă de faptele memorialistului. Eliminând partea justificativă și pe cea elogiasă putem decela informații interesante și utile pentru înțelegerea perioadei asupra căreia memorialistul își îndreaptă atenția.

Fără un examen critic atent, memorialistica poate să fie punctul de plecare al unei istorii subiective și chiar false a unei perioade. Confruntată cu celelalte izvoare, dintre care cel mai important este documentul, poate să ajute la formarea unei imagini complete a unui fapt istoric sau a unei instituții la un moment dat. În privința unei istorii a justiției, documentul este esențial, justiția lucrând cu legi și documente oficiale, având, în esența ei, chiar „morbul” documentelor oficiale și al „legalității”. Memoriile lui George Pavel Vuza stau măturie, prin grija manifestată de către conducerea partidului pentru formalizarea condamnărilor sau a grațierilor.

Ce se ascunde în spatele acestor formalisme juridice și birocratice, rațiunea politică și pretextul juridic al unor acte precum legi, circulare, rechizitorii, sentințe ș.a. nu va putea fi descifrat până nu vor fi deschise arhivele Ministerului de Justiție și ale Procuraturii, precum și până nu vor fi publicate cât mai multe memorii ale lucrătorilor acestor instituții. Deși cu siguranță le vom privi cu aceeași prudență, justificată de metodologia cercetării istoriei, le considerăm esențiale pentru cunoașterea istoriei contemporane a României.

Iuliu Crăcană

Anexă documentară

Procuratura Generală

- Cabinet –
Nr. 67/1955
22 martie 1955
Exemplarul nr. 1

[Rezoluție:] „*T. Gheorghiu-Dej îți trimet acest raport informativ rezultat din ancheta făcută într-o serie de penitenciare, pe baza indicațiilor d-tale. Te rog să-mi spui dacă să vorbesc cu tovarășii de la Interne sau vorbești D-ta ori îmi (cuvânt indescifrabil). I Chi 24-III-1975*”

[Rezoluție:] *Cele constatate în raportul informativ nu oglindește nici pe departe starea gravă de lucruri din penitenciare și «colonii» care au fost lăsate pe mâna unor oameni incapabili și lipsiți de simțul răsp. Dacă în 3 zile s-au putut constata așa fapte grave, apoi, o cercetare mai amănunțită ce ar fi scos la iveală. Atât organele M.A.I. (în primul rând) cât și organele procuraturii au lăsat penit. și coloniile în voia soartei – n-au controlat, n-au luat măsuri în conformit. cu legile țării dând dovadă de totală și condamnabilă lipsă a simțului de răspundere, și aceasta pentru că n-au fost ținute din scurt, n-au fost controlate și sancționate la timp. T. Chișinevschi să îndrumeze și controleze acțiunea de îndrept[are] a sit[uației] – să prop[ună] măsuri. Gheorghiu*

Raport informativ

Privind încălcările dispozițiilor legale în unele locuri de deținere și de executare a pedepselor

În scopul de a cunoaște cum se respectă legalitatea în locurile de deținere și exercitare a pedepselor, a măsurilor medicale și pedagogice, lucrătorii operativi din cadrul procuraturii Republicii Populare române au verificat în zilele de 12, 13 și 14 martie 1955 cele 69 penitenciare și colonii de muncă existente.

Fiecare penitenciar sau colonie de muncă a fost verificată timp de trei zile.

Cu această ocazie s-au constatat încălcări ale dispozițiilor legale dintre cele mai caracteristice sunt următoarele:

1. Nerespectarea art. 22 și urm. din Regulamentul Interior asupra regimului penitenciar cu privire la vizita medicală și carantină.

Unii deținuți intrați în penitenciare nu sunt ținuți în carantină ci sunt introduși direct în rândul celorlalți deținuți. Exemplu: deținuta Bogza Maria din penitenciarul Satu Mare a arătat că nu a stat nici o zi în carantină. De asemenea și deținutul Farcaș Alexandru, care era plin de păduchi, nu i s-a făcut baie și n-a fost ținut în carantină.

Penitenciarul Huși nici nu are cameră de carantină iar la penitenciarul Oravița nu se respectă termenul de 14 zile de carantină. Exemplu: deținuții Prunescu Constantin și Constantin Ion au fost ținuți în carantină o singură noapte.

2. Nerespectarea dispozițiilor art. 32 și urm. din același regulament cu privire la igienă.

- La unele penitenciare deținuții nu fac baie decât la intervale foarte mari sau nu fac deloc fie din cauză că nu există instalație de baie, fie că aceste instalații sunt defecte.

Exemple: la secția Salcia din penitenciarul Salcia Dăeni nu există instalație de baie iar deținuții nu au făcut baie de circa 5-6 luni.

În penitenciarul sanatoriu Tg. Ocna, penitenciarul Huși și Mislea instalația de baie este defectă.

- Curățenia corporală și rufăria deținuților este nesatisfăcătoare la unele penitenciare. Astfel la penitenciarul Caransebeș deținuții nu primesc apă suficientă pentru spălat și nici chiar pentru băut.

- La penitenciarul Oradea nu se dă săpun decât atunci când se face baie și cel mult 20 gr. din cantitatea de 250 gr. norma legală pentru curățenia corpului și spălatul rufelor. Deținuții declară că baie nu fac decât la 2-3 săptămâni.

La penitenciarul Lugoj cantitatea de săpun dat pentru spălatul corpului timp de o lună este de 50-80 gr., iar la secția Salcia de la formația Dăeni nu s-a dat deloc săpun pe luna martie 1955.

Cu privire la rufăria de corp și pat, la unele penitenciare s-a constatat:

- unii deținuți au un singur schimb de lenjerie și aceea uneori reformată.

- rufăria de corp și de pat este murdară.

Exemple: deținutul Maidanciuc Paul din penitenciarul Baia Mare nu are cămașă iar la secția Salcia de la formația Dăeni rufe de corp sunt rupte și murdare, fără schimb.

La penitenciarul Iași deținuții Dobre Constantin și Bărgăoanu Nicolae au câte o singură cămașă reformată pe care nu și-au schimbat-o de trei luni de zile.

Rufăria de pat este murdară la penitenciarele Iași, Caransebeș, Poarta Albă Pitești, Slatina, Oradea și Colonia Nistru.

- Numărul deținuților depășește cu mult capacitatea camerelor în unele penitenciare.

- Exemple: penitenciarul Tecuci, într-o cameră de 47,50 m.p. sunt încarcerati 98 deținuți; în penitenciarul Caransebeș, în camere cu un cubaj de aproximativ 25 m.p. sunt 10-14 deținuți iar la penitenciarul Făgăraș într-o încăpere de 90 m.p. dorm 105 deținuți. La penitenciarul Sibiu în camera nr. 18, în suprafața de 30. m.p. se află 40 deținuți, la fel [...].

În unele penitenciare dorm 2-4 deținuți într-un pat (Huși, Constanța, Suceava, Câmpulung, Pitești, Râmnicu-Vâlcea, Slatina, Ploiești, Baia Sprie, Satu Mare, Oradea, Mărgineni).

La penitenciarul Sibiu 8 deținuți dorm pe jos fără nici un cazarmament iar la penitenciarul Cluj când sunt mai mulți deținuți decât doi pentru fiecare pat, ceilalți dorm pe jos.

- Localurile sunt insalubre sau neigienic întreținute.

De exemplu, la penitenciarul Huși, dormitoarele prezintă igrasie generală și sunt nevăruite, closetele sunt încărcate până la refuz iar la penitenciarul Focșani în camere pătrunde ploaia.

- La penitenciarul Lugoj pompa de apă este instalată la o distanță de 2 m. de canalul de scurgere a murdărilor iar spălătoria de vase este improvizată în anticamera closetelor.

- La penitenciarul Pitești consumul apei nu este asigurat în suficientă măsură iar la penitenciarul Baia Sprie, apa de băut conține de la 1.000 până la 10.000 bacili coli pe cm. Cub, din care cauză mulți deținuți s-au îmbolnăvit de diaree și dizenterie.

3. Nerespectarea dispozițiilor art. 39 și urm. din regulament cu privire la asistența medicală

- Unele penitenciare nu au medici (Huși, Ciuc, Lugoj, Câmpulung, Galați, Tulcea, Călărași, Constanța, Tg. Jiu, Turnu Severin, Ișalnița, Tecuci, Pitești, Ocnele Mari, Târgoviște, Buzău, Vaslui, Piatra Neamț, Roman și Oradea.

La penitenciarul Râmnicul Sărat este angajat medicul Direcției Generale a Penitenciarelor care vine la penitenciar din 15 în 15 zile.

- Nu se fac lunar vizite medicale generale la următoarele penitenciare: Caransebeș, Timișoara, Târgșor, Mărgineni, Ploiești, Satu Mare, Arad, Craiova, Salcia Dăieni, Suceava, Botoșani și Focșani.

- La unele penitenciare deținuții nu sunt scoși la vizite medicale atunci când solicită ci cu întârzieri până la o lună de la data cererii (penitenciarele Iași, Timișoara și Galați). La penitenciarul Timișoara, deținutul Preoteșcu N. care suferise trei operații la intestine, având rană deschisă n-a fost scos la vizita medicală timp de două săptămâni pe motiv că trebuie să-i vină rândul camerei. De asemenea, acest deținut a arătat că, reîntorcându-se de la clinică în penitenciar, nu i s-a acordat regimul alimentar corespunzător.

- Unii deținuți bolnavi în situația de a fi internați în infirmerie sau spitale pentru boli contagioase sau sociale, cum sunt sifilisul, tuberculoza pulmonară, icterul infecțios și boli de

piele, nu sunt internați, și nici izolați de restul deținuților la următoarele penitenciare: Galați, Codlea, Sibiu, Bacău, Brăila, Turnu-Severin, Craiova, Oradea, Gherla, Făgăraș, Ișalnița, Constanța, Caragiale, Aiud, Tecuci, Slatina și Satu Mare.

De exemplu: penitenciarul Tecuci, 16 deținuți bolnavi de sifilis, neizolați; penitenciarul Gherla 101 deținuți bolnavi TBC sau fibrozați nu sunt ținuți separat de cei sănătoși, iar la penitenciarul Craiova deținutul Ionescu Tudor având plăgi de sifilis deschise pe ambele picioare stă din luna decembrie 1954 împreună cu 40 de deținuți sănătoși.

La penitenciarul Făgăraș deținutul Creangă Gheorghe, având plăgi infecțioase pe corp, prin faptul că nu a fost izolat boala s-a extins și la alți deținuți din același dormitor.

La penitenciarul Oradea deținuții Potcoavă Florian și Berchia Ioan deși bolnavi în stare gravă de TBC nu au fost internați până la 14 martie 1955 deși aveau avizul medicului încă de la 29 ianuarie 1955.

În schimb însă la penitenciarul Tg. Ocna unde ar trebui să fie ținuți numai deținuții bolnavi de TBC, sunt aduși și deținuți sănătoși, arestați preventiv, care sunt expuși contaminării.

- Lipsa de îngrijire și tratament medical la unele penitenciare, chiar în cazuri grave, se constată la penitenciarele Târgșor, Gherla, Codlea, Caragiale, Galați, Dăeni, Focșani, Făgăraș, și Mislea.

Exemplu: la penitenciarul Oradea, 10 cazuri de hepatită epidemică, nu s-a aplicat nici un tratament din lipsă de medici și medicamente. La penitenciarul Târgșor, între 1 ianuarie și 15 martie 1955 nu s-a făcut nici un tratament celor 64 bolnavi de sifilis, deși existau medicamente. La penitenciarul Gherla, o parte din deținuții bolnavi care au nevoie de intervenții chirurgicale foarte urgente și care nu se pot face în acel penitenciar, nu au putut fi transferați în vederea efectuării acelor intervenții deoarece DPCL nu aprobă transferări în astfel de cazuri.

Aceeași situație se constată și la penitenciarul Codlea cu deținutele Ambrozie Cornelia, bolnavă TBC la ochi cu tulburări vizuale și tendințe de desprinderea a corneei precum și Stetin Elena care având o tumoră la un sân nu a fost operată la timp, deși a raportat, iar boala s-a extins și la al doilea sân.

La penitenciarul Făgăraș se semnalează că situația sanitară este neglijată de medicul penitenciarului, căpitan Șuteu Vasile, care invocă că este bolnav de nervi și că salariul ce i se dă nu este în raport cu munca pe care trebuie s-o presteze, iar când i s-a atras atenția asupra stării sanitare a deținuților a obiectat că pentru deținuții bolnavi să răspundă acei care i-au băgat acolo.

- Nu s-au trimis penitenciarelor medicamentele de care aveau nevoie.

Exemple: penitenciarul Gherla nu i s-a alocat nici un medicament pe trimestrul I/1955 iar la penitenciarul Caracal, în ultimele două trimestre nu s-a primit nici un medicament. Penitenciarul Mislea duce o lipsă completă de medicamente, neprimindu-se medicamentele planificate pe trimestrul I/1955 iar la penitenciarul Slatina nu s-au primit medicamente din luna iunie 1954.

La penitenciarul Târgșor, 13 flacoane de penicilină din cele primite pentru deținuți au fost întrebuințate pentru angajații penitenciarului și familiile lor. La penitenciarul Piatra Neamț, contabilă, magazionerul, un gardian și agentul sanitar au primit din medicamentele penitenciarului, antinevralgice, spirt canforat, aspirină, piramidoane etc.

La penitenciarul Râmnicu Sărat întreaga cantitate de penicilină, în număr de 27 flacoane a fost distribuită în anul 1954 numai angajaților penitenciarului în baza aprobării dată de comandantul aceluia penitenciar.

- Nu sunt amenajate infirmerii la penitenciarele: Botoșani, Tg. Jiu, Ișalnița, Caracal, Tecuci.

- Nu se poate justifica lipsa unor cantități de medicamente ca de exemplu: 12 fiole penicilină și 2 fiole de glucoză la penitenciarul Călărași și trei flacoane penicilină la penitenciarul Sighișoara.

4. Nerespectarea dispozițiilor art. 54 și urm. din regulament cu privire la hrana deținuților.

- Alimentația deținuților nu cuprinde numărul de calorii prevăzut de normele legale, la penitenciarele: Oradea, Poarta Albă, Salcia Dăieni, Tg. Jiu, Târgșor, Mislea, Sighișoara, Codlea, Căvnic și Baia Sprie.

Exemple: la penitenciarul Oradea, în zilele de 12, 13 și 14 martie s-au dat alimente care cuprindeau un număr total de calorii mai mic cu 760 calorii pentru fiecare deținut în parte față de norma legală de 2401 calorii zilnic.

Astfel, în ziua de 12 martie s-au dat 2341 calorii, în ziua de 13 martie 1952 calorii, iar în ziua de 14 martie s-au dat 2190 calorii la acel penitenciar.

La penitenciarul Târgșor în ziua de 7 martie s-au dat 1855 de calorii iar în ziua de 13 martie 1758 calorii. La penitenciarul Mislea în ziua de 10 martie s-au dat 1864 calorii față de norma legală de 2400 calorii zilnic.

La penitenciarul Poarta Albă, în luna februarie 1955 s-a constatat că fiecărui deținut i s-au dat mai puțin 4.550 calorii, calculate pe întreaga lună.

- Alimentele ce formează rația deținuților, prevăzute în lista zilnică de alimente se predau cu lipsuri de la magazie.

Exemple: la penitenciarul Caragiale în ziua de 12 martie 1955 s-a predat 49 kgr. ceapă mai puțin, adică jumătate din cantitatea ce era prevăzută ca ieșită din magazie.

La penitenciarul Galați s-a constatat în ziua de 13 martie 1955, la alimentele distribuite, următoarele lipsuri:

4,210 kg. jumări din 28,710 kg.

1,012 kg făină din 9,712 kg.

1,180 kg. bulion din 4,680 kg.

Precum și lipsuri mai mici la griș și ulei.

La penitenciarul Târgșor, în ziua de 13 martie 1955, s-a constatat următoarele lipsuri la alimentele distribuite:

48,800 kg. cartofi din 201 kg.

2 kg. bulion din 6 kgr.

La penitenciarul Ploiești s-a distribuit 4,510 kg. marmeladă mai puțin, față de 14,510 kg. cât se trecuse în foaia de distribuire.

La penitenciarul Slatina, în ziua de 14 martie 1955, s-a constatat că în buletinul de distribuire a alimentelor semnat de ofițerul de serviciu, figura ca primită de acesta o cantitate de 23 kg. carne care nu se predase la bucătărie deoarece în acea zi meniul nu prevedea vreo mâncare de carne.

Recenzii. Note de lectură

La penitenciarul Oravița s-au modificat meniurile în cursul săptămânii fără să se opereze în scripte aceste schimbări, astfel că nu s-a putut stabili care a fost meniul real.

Lipsuri la alimentele distribuite s-au mai constatat și la următoarele penitenciare: Aiud, Dej, Tg. Mureș, Piatra Neamț, Caracal, Arad, Turnu Măgurele, Slatina, Călărași și Poarta Albă.

În același timp s-au găsit plusuri de alimente în magazie, fără justificare, la penitenciarele: Aiud, Gherla, Văcărești, Deva, Poarta Albă și Cavnic.

Exemple: la penitenciarul Aiud, cu ocazia verificării s-au găsit în magazie plusuri de zahăr, ulei, marmeladă și unt. S-a încheiat un proces verbal care s-a înregistrat sub numărul 3450 din 12 martie 1955 și s-a sesizat controlul financiar intern.

La penitenciarul Gherla s-a constatat un plus în magazie de 60 kg. ulei iar la penitenciarul Deva s-a găsit un plus de 198, 30 kg. marmeladă.

La penitenciarul Văcărești, cu ocazia verificării, s-au găsit în magazia bucătăriei următoarele plusuri de alimente: 25 kg. zahăr, 14 kg. ulei, 112 kg. țărâțe grâu, 64 kg. orez, 19,500 kg. mălai, 19 kg. cafea, 34 kg. untură, 39 kg. brânză de puțină, 2 kg. unt, 17 kg. marmeladă și 84 kg. ceapă.

Pentru aceste surplusuri s-a încheiat un proces verbal vărsându-se întreaga cantitate de alimente la magazie.

- Distribuirea alimentelor se face defectuos la unele penitenciare prin aceea că alimentele sunt distribuite la diferite ore din zi sau din noapte (Lugoj și Timișoara) sau alimentele se distribuie fără prezența ofițerului de serviciu (Poarta Albă, Vaslui și Timișoara).

Alimentele nu se dau pe baza fișei de distribuire și nici nu se cântăresc la penitenciarul Arad.

La unele penitenciare alimentele distribuite pentru prepararea hranei nu sunt bine conservate.

Exemple: la penitenciarul Ișalnița s-a distribuit mălai încins, iar la penitenciarul Cavnic pâinea se ține într-o magazie în care pătrunde ploaia, ceea ce face ca în câteva zile pâinea să nu mai poată fi consumată.

În magaziile de alimente, la Colonia Nistru s-au găsit 95 kg. carne complet mucegăită, iar la penitenciarul Pitești o parte din cartofi erau stricați și prin gătire aveau miros greu.

La penitenciarul Aiud s-a găsit 131,800 kg. zahăr umed și murdar rămas din anul 1953, neimputat celui vinovat.

- La unele penitenciare hrana nu se pregătește igienic.

Exemple: la penitenciarul Codlea alimentele se întrebuințează nespălate și necurățate în mâncare găsindu-se cărbune și nisip. La penitenciarul Pitești cartofii și burțile de vite se gătesc necurățate, găsindu-se în mâncare nisip, cărbune, păr și bălegar.

Vasele în care se pregătește mâncarea nu se curăță de resturile de mâncare la penitenciarele Pitești, Ișalnița și Timișoara, iar la Făgăraș cazanele de aramă nu sunt cositorite.

Nerespectarea dispozițiilor legale cu privire la alimentație a făcut ca la unele penitenciare să se ivească boli de stomac (Făgăraș) sau distrofici (Poarta Albă).

5. Nerespectarea dispozițiilor legale cu privire la deținere și executarea pedepselor.

La penitenciarul Făgăraș, dintr-un număr de 800 deținuți, circa 600 se află deținuți fără forme legale și anume:

a. 587 deținuți pe baza deciziilor administrative expirate sau anulate și nepuși în libertate iar deținuții au arătat că de la data arestării lor nu au fost cercetați sau interogați.

b. Un număr de persoane deținute pe baza adreselor organelor de securitate, fără decizii de internare. De exemplu: Bulgaru Valeriu, Bănescu Vintilă, Grigore Liviu și Botez Călin.

c. Condamnați prin hotărâri definitive cărora le-a expirat pedeapsa fără să fie puși în libertate. De exemplu: condamnatul Stoian Vasile Tănase căruia i-a expirat pedeapsa la 11 martie 1955 și nu a fost eliberat. Deținutul Robu Niculae condamnat la trei luni de închisoare corecțională și grațiat individual de Prezidiul Marii Adunări Naționale n-a fost eliberat deși Tribunalul Făgăraș cu adresa nr. 1543 din 23 februarie 1955 a făcut cunoscut penitenciarului respectiv că susnumitul a fost grațiat. Punerea în libertate nu s-a făcut deoarece nu s-a primit aprobare de la Direcția Penitenciarelor conform ordinului nr. 20 200 din 14 ianuarie 1955. În acest fel decretul de grațiere al Prezidiului Marii Adunări Naționale n-a fost executat și deținutul a fost pus în libertate numai la expirarea pedepsei.

- S-au mai găsit deținuți cu deciziile de internare expirate la penitenciarul Codlea, 15 deținuți, la Pitești 28 iar fără forme legale 44 deținuți la Poarta Albă.

La penitenciarul Codlea, 3 persoane sunt deținute numai pe baza adreselor Ministerului Afacerilor Interne fără decizii de internare.

- La penitenciarul Tg. Jiu nu se ține o evidență a zilelor de muncă în vederea aplicării decretului nr. 72/1950 cu privire la eliberarea înainte de termen iar la penitenciarele Poarta Albă, Baia Sprie, colonia Nistru și Cavnic deținuții se plâng că nu li se aplică dispozițiile decretului menționat mai sus.

6. În afară de cele de mai sus s-au mai constatat și următoarele încălcări ale dispozițiilor legale.

- Nu se respectă dispozițiile art. 100 din regulament cu privire la programul zilnic al deținuților. Exemple: la penitenciarul Pitești, din lipsă de veselă, pentru servirea mesei nu se acordă decât 5 minute, ceea ce face ca o parte din deținuți să restituie mâncarea neconsumată când aceasta este fierbinte. La același penitenciar, ca și la penitenciarul Satu Mare, o parte din deținuți nu sunt scoși la aer timp de luni de zile.

- Purtare abuzivă a unor angajați de la penitenciarele Galați, Brăila, Constanța, Colonia Nistru, Cavnic, Tg. Ocna, Sibiu, Târgoviște și Pitești.

Exemple: la penitenciarul Constanța deținuta Abula Remsiz însărcinată în a doua lună, a fost pedepsită cu carceră pentru motivul că stătea în pat. În camera de izolare neavând pat sau pătură s-a culcat pe ciment din care cauză a răcit și a avortat.

La penitenciarul Brăila deținuta Coman Ioana, gravidă, a avortat ca o consecință a faptului că a dormit pe jos întrucât din cameră i s-au luat paturile ca pedeapsă pentru că la una din deținute s-a găsit un creion.

La penitenciarul Galați deținutul Cineanu Petre, bolnav de ficat a cerut să fie consultat și tratat însă a fost bătut de sergenții Obreja și Popa.

Recenzii. Note de lectură

La penitenciarul Pitești deținutul Sadic Ibrail în septembrie 1954 răspunzând comandantului la întrebarea ce i-a fost pusă că este de naționalitate turc a fost înjurat, lovit cu cizma și băgat sub pat.

Față de cele arătate în prezentul raport consider că în problemele sus menționate, organele centrale de resort ale Ministerului Afacerilor Interne să fie chemate a lua măsurile necesare pentru înlăturarea lipsurilor semnalate.

Procuratura Generală pentru faptele care prezintă un caracter penal a dispus cercetarea și trimiterea în fața instanței a celor vinovați.

Prim locțiitor al Procurorului General al RPR
Consilier juridic de stat clasa a II-a
Vuza C. George Pavel

ANIC, fond CC al PCR, Administrativ-politic, dosar nr. 46/1955, f. 1-10.

Mihai Șerban, *De la Serviciul Special de Informații la Securitatea Poporului (1944-1948)*, București, Editura Militară, 2009, 207 p.

Titlul incitant al volumului, lansat pe 23 octombrie 2009 în cadrul Salonului de Carte „Polemos” găzduit de Cercul Militar Național, ne-a reținut de îndată atenția, iar scurtul *curriculum vitae* al autorului, inserat pe coperta a IV-a (absolvent al Facultății de Istorie a Universității „A.I. Cuza” – Iași, doctorat în istorie la Universitatea din București, lector universitar la Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”), se constituia într-o promisiune indirectă pentru o lectură captivantă, în măsură să elucideze unele din nenumăratele semne de întrebare pe care încă le suscită subiectul și perioada abordate de autor.

Lucrarea este structurată pe șapte capitole, precedate de un *cuvânt înainte* al domnului academician Dinu C. Giurescu și un *argument* al autorului. Sunt abordate, pe rând, „cadrul legislativ general”, „cadrul normativ intern”, „activitatea informativă desfășurată de Serviciul Special de Informații în partea finală a campaniei din Răsărit”, „reorientarea strategică a României după actul de la 23 august 1944”, activitatea Grupei Speciale „în așteptarea iluzorie a retragerii sovieticilor”, precum și demersurile informative „până la înființarea Direcției Generale a Securității Poporului”. Ultimul capitol se constituie mai mult într-o promisiune de aprofundare a subiectului, fiind chiar intitulat „Doar un prim pas către descifrarea unei istorii complexe”. Urmează apoi o bibliografie (p. 165-169) și un număr de 15 anexe documentare. În final sunt reproduse opt fotografii înfățișând clădirile unorlegații străine din București și imobilele folosite de S.S.I. pentru supravegherea acestor legații.

Primele semne de întrebare au apărut în momentul parcurgerii cuprinsului. Aparent, titlurile secțiunilor păreau să indice o structură judicios gândită, dar analiza economiei lucrării indică unele asimetrii greu de explicat.

Astfel, am observat că, deși autorul anunțase că „perioada analizată este aceea cuprinsă între 1944 și 1948, respectiv, cu începere din anul care a marcat una dintre marile cotituri ale istoriei românilor (23 august 1944) și până la apariția Direcției Generale a Securității Poporului (30 august 1948)” (p. 15), nu mai puțin de 35 de pagini (p. 52-87) din cele 164 de pagini de text (21,34%, aproape un sfert din lucrare!) au fost consacrate activității informative desfășurate de S.S.I. pe Frontul de Est, confruntării cu serviciile similare germane, britanice și americane și supravegherii demersurilor opoziției pentru ieșirea României din război. Dar, având în vedere că autorul este suveran în ceea ce privește privilegierea unui aspect sau altul al subiectului și ținând cont de avertismentul acestuia că abordarea problemelor de interes din activitatea S.S.I.-ului nu se poate limita la intervalul enunțat (1944-1948), „deoarece instituția la care ne referim nu a apărut brusc, din nimic, și nici nu a dispărut subit” (p. 15), am trecut la lectura volumului cu convingerea că opțiunile autorului vor fi pe deplin lămurite de conținutul acestuia.

Interesul nostru a fost potențat și de enunțul formulat de autor în finalul *Argumentului*: „întrebarea fundamentală este dacă structura informativă românească a renunțat în mod public la concepția tradițională conform căreia își desfășura activitatea sau aceasta a fost divizată în două, după 23 august 1944” (p. 15). Formularea ambiguă nu ne-a permis să ne lămurim la a cui diviziune s-a gândit autorul: era oare vorba de o diviziune a

„structurii informative” sau a concepției după care își desfășura activitatea? Cum ambele genuri de „diviziuni” ne apăreau drept imposibile (atât o „structură informativă”, cât și o concepție presupunând, în opinia noastră, unitate), lectura volumului ne-a apărut din nou ca unică soluție.

Capitolul referitor la „cadrul general legislativ”, deși debutează prin câteva considerații asupra „cristalizării unui cadru legislativ și intern-normativ” referitor la organismele specializate de culegere a informațiilor după primul război mondial, nu oferă cititorului nici o informație concretă asupra regulamentelor și legilor care au reglementat funcționarea și organizarea Serviciului Secret și, ulterior, a Serviciului Special de Informații până în septembrie 1940. Din această cauză, în ciuda faptului că autorul știe că „instituția la care ne referim nu a apărut brusc, din nimic”, iar cel mai vechi regulament cunoscut al Serviciului Secret datează din 8 noiembrie 1933¹, cititorul rămâne cu senzația că S.S.I.-ul e o creație a generalului Ion Antonescu, de vreme ce primul act legislativ la care face referire autorul este Decretul nr. 157.357 din 12 noiembrie 1940², prin care Eugen Cristescu a fost transferat din Ministerul Afacerilor Interne la conducerea S.S.I.-ului (p. 18-19), urmat de Decretul-lege nr. 3.813 din 13 noiembrie 1940, referitor la organizarea Serviciului Special de Informații.

După o trecere în revistă a prevederilor celor 18 articole ale acestui decret-lege, autorul aduce în discuție, *ex abrupto*, Decretul-lege nr. 2.172/4 august 1943, „referitor la organizarea și funcționarea Serviciului Special de Informații” (p. 23), fără a simți nevoia să explice de ce a fost necesară reorganizarea S.S.I.-ului în vara anului 1943.

Elementele de noutate aduse de noul decret nu sunt analizate de către autor, acesta preferând o prezentare detaliată a „Regulamentului de funcționare a S.S.I.”, elaborat pe baza acestui decret. Expunerea este greoaie, împănată cu trimiteri la acte normative redactate în formatul „decretul-lege nr. 3.052/05.09.1940”, înșiruirea de cifre facilitând erori precum confundarea Decretului-lege nr. 3.813 din 13 noiembrie 1940 cu „Decretul-lege nr. 3.083” (p. 23). Nu lipsesc fraze gratuite, care aduc în atenție, așa cum însuși autorul recunoaște, aspecte de domeniul evidenței: „Referitor la *organizarea interioară a Serviciului Special de Informații*, se preciza explicit, faptul că *are caracter strict secret*, fiind evident faptul că problematica din acest domeniu era reglementată prin norme de uz intern, clasificate *Strict Secret*” (p. 24).

De-a dreptul stupefiantă ni s-a părut o apreciere făcută de autor asupra art. 9, alin. 1, lit. a din amintitul regulament, care preciza că toate cadrele Serviciului Special de Informații trebuie să fie de origine exclusiv română. Potrivit autorului, inițiatorii regulamentului „au intuit deosebit de bine necesitatea asigurării cu personal român, **singurul care avea fondurile**

¹ Florin Pintilie, *Serviciul Special de Informații din România (1939-1947)*, vol. I, București, Editura Academiei Naționale de Informații, 2003, p. 158.

² Chiar numărul acestui decret ridică unele semne de întrebare. Autorul indică pentru Decretul nr. 157.357 publicarea în „Monitorul oficial”, nr. 266 din 12 noiembrie 1940. Nu am avut posibilitatea de a verifica respectivul număr din „Monitorul oficial”, dar menționăm faptul că Florin Pintilie menționează că numirea lui Eugen Cristescu în funcția de director general al S.S.I.-ului, în locul col. (r) Ioan Nicolaid, s-a făcut prin Decretul-lege nr. 3.765 din 11 noiembrie 1940 – Florin Pintilie, *op. cit.*, p. 172.

genetic și cultural necesare (subl. ns. F.B.) desfășurării unei activități atât de importante și riscante, la parametri cât mai buni” (p. 24-25).

Dacă prevederea respectivă poate fi considerată justificată din punct de vedere politic în contextul anului 1943, când România lupta împotriva U.R.S.S., avea relații tensionate cu Ungaria și Bulgaria (datorită pierderilor teritoriale din vara anului 1940), iar în plan intern măsurile cu caracter rasial ridicau semne de întrebare asupra menținerii loialității unor categorii de cetățeni față de statul român, aprecierea autorului asupra exclusivității de care se bucura elementul românesc în ceea ce privește posesia unui fond genetic (?) și cultural optim pentru activitatea informativă, ni se pare astăzi, când rasismul este condamnat la nivel global, cel puțin deplasată.

„Explicația” aprecierii formulată de autor este extrem de vagă: „Am putut constata impactul deosebit de distrugător pe care l-a avut angrenarea cadrelor de alte origini etnice (răsăritene) în planul muncii de informații” (p. 24). Nu știm la ce „constatări” se referă autorul (probabil, are în vedere agenții sovietici infiltrați în organismele informative românești după 1944), dar ne mulțumim să reamintim faptul că unul din fondatorii serviciilor de informații românești, apreciat la superlativ pentru calitățile sale de către ofițeri de informații din țară și din străinătate, Mihail Moruzov, este aproape unanim considerat drept un descendent al cazacilor zaporojeni³.

În cadrul aceluiași prim capitol, ne-au frapat neplăcut erorile strecurate în redarea denumirii instituțiilor cu atribuții informative care au funcționat în România. Astfel, la p. 27 se prezintă un document apreciat ca fiind „documentul de planificare a trecerii de la Serviciul Special de Informații la Departamentul Securității Poporului”. Inutil să precizăm că un **Departament** al Securității Poporului nu a existat niciodată, fiind, evident, vorba despre tranziția de la „Serviciul Special de Informații la Direcția Generală a Securității Poporului”⁴, așa cum scrie autorul după numai o pagină (p. 28). Peste numai două pagini, apare și o recidivă, autorul ținând să remarce în procesul de tranziție unele similitudini „cu ceea ce s-a întâmplat cu Direcția Securității Statului în 1989” (p. 30). Ne vedem nevoiți să amintim un fapt binecunoscut și anume că în 1989 denumirea corectă a instituției era Departamentul Securității Statului. În aceeași manieră laxă de folosire a termenilor, la p. 46 autorul amintește un imaginar **Departament** al Securității Statului „în jurul anului 1966”. Dacă o astfel de

³ Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov și Serviciul Secret de Informații al Armatei Române*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Evenimentul Românesc, 1997, cap. I *Date despre biografia și personalitatea lui Mihail Moruzov*, p. 25-38; vezi și fișa lui Mihail Moruzov în Pavel Moraru, *Serviciile secrete și Basarabia (1918-1991). Dicționar*, București, Editura Militară, 2009, p. 164-171; deși nu a fost scutit de unele suspiciuni de trădare, fiind chiar arestat în 1920, Moruzov s-a dovedit a fi atașat intereselor naționale românești, fiind apreciat de col. Gh. Petrescu, naș de căsătorie, drept „unul din cei mai înverșunați, nu rusofobi, ci ceva mai mult, slavofob. (...) Cred că Moruzov ura de moarte regimul sovietic și știa sigur că era urât de acel regim și că i se promisese pieirea” – *apud* Cristian Troncotă, *op. cit.*, p. 45-46.

⁴ Și aici corectitudinea afirmației trebuie înțeleasă în sensul larg al procesului de tranziție, pentru că S.S.I.-ul nu a fuzionat cu Direcția Generală a Securității Poporului (D.G.S.P.), ci cu Direcția Generală a Securității Statului, denumire nouă stipulată în Decretul nr. 50 din 30 martie 1951, decret care, la art. VII, prevedea că „Decretul nr. 221/1948 [de înființare a D.G.S.P. – n.ns. – F.B.] și Legea de organizare a Serviciului Special de Informații al Armatei sunt și rămân abrogate”.

ambiguitate terminologică poate fi trecută cu vederea în cadrul unor articole din presă, în opinia noastră ele nu își au locul într-o lucrare de factură academică. De asemenea, autorul oferă și o explicație incompletă a abrevierii M.O.N.T., atunci când amintește de „Secția a V-a – Personal și M.O.N.T. (Mobilizare)” din cadrul S.S.I.-ului. În fapt, M.O.N.T. reprezintă abrevierea de la „Mobilizarea și Organizarea Națiunii și a Teritoriului” și astfel de secții/direcții existau în toate instituțiile centrale potrivit prevederilor unei legi din anul 1938.

Ulterior, pe parcursul lucrării, am remarcat și o lipsă a proprietății termenilor. Astfel, la p. 101 autorul subliniază că în aprilie 1945 Emil Bodnăraș „cel care fusese *vector* („obiectiv” – persoană urmărită) al respectivei instituții, devenise *coordonatorul* activității secrete”. Folosirea termenului *vector* cu sensul de „obiectiv” ne-a surprins inițial⁵, sensul pe care noi îl atribuim acestui cuvânt fiind cu totul altul, dar ne-am spus că, poate, acesta va fi fiind înțelesul cuvântului în jargonul serviciilor secrete actuale. Am fost bulversați însă descoperind, după numai câteva pagini, că autorul folosește același termen într-un sens care ne era cunoscut și nouă, profanilor într-ale serviciilor secrete, ba chiar ni-l și explică în paranteză: „...arată că vectorul său (adică persoană purtătoare de amenințări) a fost simpatizant al lui Averescu...” (p. 132).

Revenind la Planul de Căutare a Informațiilor apreciat de autor drept „documentul de planificare a trecerii de la Serviciul Special de Informații la Departamentul Securității Poporului”, elaborat la o dată neprecizată, dar estimată a fi după 6 martie 1945, nu ne-am putut reprimă uimirea în fața importanței deosebite pe care autorul o acordă unui document nesemnificativ, nedat și care, în opinia noastră, abundă în platitudini și locuri comune. Vom reproduce câteva din punctele acestui document:

„2) Ultimul război a fost războiul popoarelor înarmate, deci, a se avea în vedere în viitoarele conflicte⁶.

3) Războaiele precedente s-au încheiat și nu pot fi exemple⁷.

4) Războaiele precedente se terminau prin păstrarea teritoriilor și a armatelor lor⁸.

(...)

12) În conflictul viitor se vor folosi state întregi, sisteme politice, cultura, partidele politice, societăți, cercuri, fanatismul religios, șovinismul, gândurile egoiste ale indivizilor⁹ (p. 27-28).

Oricât am citit și recitit respectivul „plan”, mărturisim că nu am reușit în nici un chip să înțelegem de ce acesta reprezintă, în optica autorului, „o etapă deosebit de importantă în evoluția activității informative românești” (p. 27). În schimb, domnul Mihai Șerban a fost sedus

⁵ Pentru o clipă ne-am gândit că autorul are în vedere informațiile care s-au vehiculat în istoriografie cu privire la calitatea lui Emil Bodnăraș de vechi agent deplin conspirator al S.S.I.

⁶ Ca și cum războaiele precedente ar fi fost niște „bătăi cu flori” între grupuri de amici!

⁷ Faptul că eventuale învățăminte nu pot fi trase dintr-un război pe motiv că acesta „s-a încheiat” deja, ni se pare o ineptie totală.

⁸ Afirmare total eronată, fiind suficient să ne amintim ce s-a întâmplat din punct de vedere teritorial și militar la finele primului război mondial, fără a merge mai adânc în trecut (războaiele balcanice, războiul de independență din 1877, războiul franco-prusac din 1870 ș.a.m.d.).

⁹ Care era elementul de noutate față de conflictele anterioare? Fanatismul religios, șovinismul, egoismul erau oare cauze noi într-un eventual conflict? Oare până atunci în conflicte nu fuseseră angrenate „state întregi”, cu ajutorul unor partide politice care se slujeau de sisteme politice?

în așa măsură de acest document încât îl prezintă din nou cititorului, de această dată repovestit, la p. 138, ocazie cu care documentul primește noi epitete, autorul apreciind că documentul „poate fi considerat momentul trecerii de la Serviciul Special de Informații la Direcția Generală a Securității Poporului”. Deși nu înțelegem cum un document poate fi considerat un „moment” (poate **data redactării** documentului – necunoscută, de altfel - să reprezinte un astfel de „moment”), ne întrebăm dacă, cumva, în viziunea autorului, Direcția Generală a Securității Poporului este considerată continuatoarea S.S.I.-ului?

Surprizele și nedumeririle noastre de cititor se aflau însă abia la început. După prezentarea acestui „extraordinar” plan de căutare a informațiilor, autorul a simțit nevoia să prezinte episodul depunerii jurământului de credință față de rege de către cadrele militare și funcționarii publici, după lovitură de palat de la 23 august 1944. Momentul i s-a părut autorului atât de încărcat de semnificație și cu atât de largi repercursiuni asupra evoluției României încât nu s-a mulțumit doar cu reproducerea textului jurămintelor depuse de cele două categorii de cetățeni și cu emiterea unor considerații pe marginea acestei acțiuni (p. 29), ci a ținut ca pe parcursul volumului să mai reamintească de încă două ori acest episod (p. 102 și 108). Ba, ceva mai mult, adept probabil al axiomei *repetitio mater studiorum est*, autorul și-a propus să întipărească bine în mintea cititorului aprecierile sale asupra importantului eveniment al depunerii jurământului. În acest scop, a reprodus, aproape cuvânt cu cuvânt, trei paragrafe de la p. 29-30 în p. 108-109. Le redăm și noi, pe două coloane, pentru edificarea cititorului:

„Chintesența acestui jurământ era dată de precizarea obligației funcționarilor de a fi credincioși intereselor țării, care în acele vremuri erau marcate de presiunea sovieticilor, mai ales că era precizat clar faptul că era imperios necesar ca personalul să nu se abată de la sarcinile pe care le primea și să nu întreprindă acțiuni de natură să pericliteze ordinea în stat (încă de factură tradițional-românească la acel moment).

La scurt timp, este promulgată legea prin care S.S.I. este trecut de la Președinția Consiliului de Miniștri la Ministerul de Război, urmând ca organizarea, funcționarea și atribuțiile sale să fie determinate prin decizie ministerială. De asemenea, nu putem să nu remarcăm similitudinile cu ceea ce s-a întâmplat cu Direcția (sic!) Securității Statului în 1989, explicațiile, relativ simple, fiind în strânsă legătură cu dorința realizării unui control cât mai eficient al activității serviciilor de informații, știut fiind

faptul că atribuirea calității exclusive de structură militară asigură un control eficient, atât în ceea ce privește activitatea, cât și în privința trăirilor cadrelor de informații. Pe scurt, totul se desfășura la ordin (care, evident, nu putea fi comentat, sau, mai rău, neaplicat întocmai și la timp)” (p. 29-30).

„Chintesența acestui jurământ era dată de obligația funcționarilor de a fi credincioși intereselor țării, care în acele vremuri erau marcate de presiunea sovieticilor, mai ales că era precizat clar faptul că era imperios necesar ca acest personal să nu se abată de la sarcinile pe care le primea și să nu întreprindă acțiuni de natură să pericliteze ordinea în stat (încă de factură tradițional-românească).

La scurt timp, este promulgată legea prin care S.S.I. este trecut de la Președinția Consiliului de Miniștri la Ministerul de Război, urmând ca organizarea, funcționarea și atribuțiile

sale să fie determinate prin decizie ministerială.

Nu putem să nu remarcăm similitudinile cu ceea ce s-a întâmplat cu Direcția (sic!) Securității Statului în 1989, explicațiile, relativ simple, fiind în legătură cu dorința realizării unui control cât mai eficient al activității serviciilor de

informații, știut fiind faptul că atribuirea calității exclusive de structură militară asigură un control eficient, atât în ceea ce privește activitatea, cât și în trăirile cadrelor de informații. Pe scurt, totul se executa la ordin (care, evident, nu putea fi comentat, sau, mai rău, neaplicat întocmai și la timp)" (p. 108-109).

Inițial, am considerat că doar ideile scumpe autorului, precum semnificația deosebită a depunerii jurământului sau similitudinile dintre transformările de după 1944 și 1989, au fost reiterate, probabil pentru a le fixa cu drept de axiomă în conștiința cititorului. Dar se pare că autorul împărtășește și unele din preceptele exprimate de către Göebbels, acesta spunându-le ciracilor săi într-ale propagandei: „repetă, repetă, ceva are să rămână!”. Numai astfel ne putem explica de ce domnul Mihai Șerban a repetat, întocmai sau cu mici modificări „stilistice” de genul celor din paragrafele pe care le-am reprodus, pagini întregi din lucrarea domniei sale. Astfel, 17 rânduri din p. 32 sunt reluate în p. 109 (de la „Un aspect generator de vulnerabilități...”, până la „...a fost redactată prea sumar”). Alte 36 de rânduri din p. 35-36 sunt reluate integral în p. 110-111. Ba, mai mult, probabil pentru a ne sili să verificăm și referințele bibliografice, în p. 35 se face referire la art. 4 al legii nr. 217 din 30 martie 1945, iar în p. 110 este scris articolul 5:

„Art. IV preciza înființarea comisiilor care activau în instituții (membrii acestora fiind numiți pe criterii care slujeau intereselor privind epurarea), în scopul stabilirii celor licențiabili, un rol major deținându-l „cadriștii”, șefii acelor structuri având sarcini pentru delatțiune precise” (p. 35).

„Art. V preciza înființarea comisiilor care activau în instituții (membrii acestora fiind numiți pe criterii care slujeau intereselor privind epurarea), în scopul stabilirii celor licențiabili, un rol major deținându-l „cadriștii”, șefii acelor structuri având sarcini precise privind delatțiunea” (p. 110).

Apoi, un paragraf de șase rânduri de la p. 37 („Acest aspect este deosebit de important... (...) care subliniază nivelul profesionalismului cadrelor de informații”) este repetat la p. 95. Alte 26 de rânduri de la p. 37-38 sunt reluate integral în p. 96! Interesant de remarcat că procedeul nu poate fi pus nici măcar pe seama unei „distracții”, atât de frecventă în rândul savanților, căci autorul pare a fi perfect conștient de repetarea întocmai a ideilor sale. Astfel, la p. 96, după ce repetă aproape integral conținutul p. 36, referindu-se la un raport al locotenent-colonelului Andrei Nicolau, autorul nu se mai obosește cu comenzile „copy” și „paste”, mulțumindu-se să ne spună că ofițerul respectiv „a elaborat un raport despre care am vorbit la momentul potrivit”, dând chiar și o notă. Consultând nota, nu găsim nimic de genul „vezi *supra*, p. 36”, ci o trimitere la o cotă de arhivă S.R.I.! În maniera amintită, paginile 40 și 41 sunt reluate în p. 111-112 (autorul neuitând să adauge după reproducere: „cum am arătat deja” – p. 112), iar pasaje de la p. 104-105 sunt reluate în p. 120-121.

Am identificat, cu surprindere, și o frază care este repetată chiar pe pagina alăturată: „Erau furnizate răspunsuri vagi și, în felul acesta, au scăpat mulți dintre cei vizați” (p. 92 și p. 93)!

Dincolo de maniera cel puțin „exotică” de redactare a unui volum cu caracter științific, ne-au surprins neplăcut informațiile vădit eronate inserate în volum. De exemplu, autorul susține că „evoluția Serviciului Special de Informații a fost marcată, la final, de funcționarea sa în cadrul noii Direcții Generale a Securității Poporului, până la 02.04.1951, când, prin Decretul-lege nr. 264, este deplin asimilat” (p. 46). Ori, este binecunoscut faptul că S.S.I.-ul nu a funcționat **niciodată** în cadrul D.G.S.P., el menținându-se ca instituție de sine stătătoare până în aprilie 1951.

La p. 103 este amintit faptul că textul jurământului depus de funcționarii publici, publicat în „Monitorul Oficial”, nr. 212, din 14 septembrie 1944, poartă „semnătura altei persoane participante la schimbarea din 23 august 1944, Aureliu Căpățână, devenit ministru de Justiție”. Din câte știm, portofoliul Justiției în guvernul Sănătescu a fost adjudecat de Lucrețiu Pătrășcanu, reprezentant al P.C.R. La momentul publicării respectivului jurământ, atât de drag autorului, Pătrășcanu se afla încă la Moscova unde negociase semnarea Convenției de Armistițiu, astfel că, probabil, ilustrul Aureliu Căpățână semna pentru ministrul Justiției, dar acesta nu a fost **niciodată** ministru al Justiției.

Rigoarea lasă de dorit și în alte împrejurări. Astfel, referindu-se la Alexandru Drăghici, autorul afirmă că acesta a fost „adjunct al ministrului de Interne – 1950 – și titular al acestui departament – 1955-1965, conducătorul Securității Statului – 1952-1955” (p. 92). Ori, în realitate, Drăghici a devenit titular al portofoliului Afacerilor Interne la 28 mai 1952, după ce în ședința Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din 26 mai se hotărâse „desărcinarea lui Teohari Georgescu din funcția de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor Interne, retragerea calității de secretar al C.C și membru al Biroului Politic și trimiterea la munca de jos”¹. Odată cu înființarea Ministerului Securității Statului, prin Decretul nr. 324 din 20 septembrie 1952, Drăghici devine titular al noului portofoliu, în vreme ce conducerea Ministerului Afacerilor Interne îi revine lui Pavel Ștefan. Prin Decretul nr. 365 din 7 septembrie 1953, conform indicațiilor de la Moscova, Ministerul Securității Statului fuzionează cu Ministerul Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici rămânând ministru al Afacerilor Interne până în 24 iulie 1965², iar Pavel Ștefan fiind trimis de Partid la Comandamentul Aviației.

De asemenea, Mihai Șerban pare a nu ști că **N.K.V.D.** (Narodnyy Komisariat Vnutrennikh Del – Comisariatul Poporului pentru Afacerile Interne) a funcționat în paralel cu **N.K.G.B.** (Narodnyy Komisariat Gosudarstvennoy Bezopasnosti – Comisariatul Poporului pentru Securitatea Statului) o bună bucată de vreme. Astfel, în momentul în care prezintă

¹ A.N.I.C. fond C.C. al P.C.R.-Cancelarie, dosar nr. 374/1945, f. 46.

² În privința acestei erori, autorului îi pot fi acordate unele circumstanțe atenuante, având în vedere că este frecventă și la alți autori. Constantin Gheorghe, Miliana Șerbu, *Miniștrii de interne (1862-2007). Mică enciclopedie*, București, Editura Ministerului Internelor și Reformei Administrative, 2007, p. 311: „ministru al Securității Statului: 20 septembrie 1952-19 martie 1957”; Cristian Troncotă susține că „în intervalul 28 septembrie 1952 – 19 martie 1957 funcția de ministru al Afacerilor Interne a fost deținută de Pavel Ștefan, iar Alexandru Drăghici a îndeplinit funcția de ministru al Securității Statului” – Cristian Troncotă, *Istoria serviciilor secrete românești de la Cuza la Ceaușescu*, București, Editura Ion Cristoiu, 1999, p. 322.

nota întocmită în septembrie 1944 de lt.-col. Traian Borcescu pentru argumentarea necesității înființării Grupei Speciale, document în care apar referiri la ofițerii N.K.V.D. aflați în România, autorul notează: „Borcescu folosește această titulatură, deși era cunoscută Serviciului Special de Informații încă din 1943 apariția unei noi denumiri: N.K.G.B. Este, probabil, puterea obișnuinței” (p. 122).

În fapt, Traian Borcescu, ca un adevărat specialist, știa foarte bine despre ce vorbește. Așa cum nota un tânăr istoric specializat în studierea serviciilor secrete, „la începutul anului 1941 a avut loc reorganizarea N.K.V.D.-ului, prin dedublarea căruia s-a creat N.K.G.B.-ul (Comisariatul Poporului al Securității Statului) (...). Misiunea N.K.V.D.-ului consta în prevenirea și combaterea crimelor de drept comun, iar a N.K.G.B.-ului a crimelor îndreptate împotriva statului”³. La conducerea N.K.V.D.-ului a rămas Beria, iar conducerea N.K.G.B.-ului a fost încredințată de Stalin lui Vsevolod Merkulov, secondat de Ivan Serov, Bogdan Kobulov și Mikhail Gribov. Izbucnirea războiului germano-sovietic l-a determinat pe Stalin să ordone în iulie 1941 reunificarea celor două comisariate, pentru ca la 14 aprilie 1943 să revină la formula N.K.V.D. și N.K.G.B., organizare menținută până la 16 martie 1946, când s-au creat Ministerul Securității Statului (M.G.B.) și Ministerul Afacerilor Interne (M.V.D.)⁴. Așadar, referirile lui Traian Borcescu la activitatea N.K.V.D.-ului pe teritoriul României nu erau nicidecum făcute prin „puterea obișnuinței”!

Pe de altă parte, am remarcat că autorul se consideră, probabil, un Cristofor Columb al istoriografiei, având convingerea că navighează în ape virgine, aducând la suprafață acțiuni de mare impact, necunoscute încă. Astfel, potrivit aparatului critic, capitolul referitor la „Activitatea desfășurată de Serviciul Special de Informații în partea finală a campaniei din Răsărit” este redactat aproape în exclusivitate pe baza informațiilor extrase din unele dosare din fondul Penal al arhivei S.R.I. (remarcăm cu acest prilej practica inedită de a cita pagini și nu file din dosarele din arhive!) și a unor documente din arhivele rusești publicate de Radu Ioanid⁵. Deși ne numărăm printre cei care consideră că investigația în arhive trebuie să reprezinte baza oricărui demers istoriografic, nu putem să nu remarcăm că o minimă deontologie profesională îl obliga pe autor să amintească, fie și în trecut, contribuțiile remarcabile ale unor colegi la studierea acestui subiect. Am în vedere, în special, lucrările solide semnate de Cristian Troncotă, Alin Spânu și Florin Pintilie⁶, referitoare la activitatea S.S.I.-ului pe Frontul de Est, dar și la activitatea serviciului în plan intern.

³ Pavel Moraru, *Serviciile secrete și Basarabia (1918-1991). Dicționar*, București, Editura Militară, 2009, p. 175-176.

⁴ Vezi și articolul „N.K.V.D.” din Norman Polmar and Thomas B. Allen, *The Encyclopedia of Espionage*, New York, Gramercy Books, 1998, p. 396-399.

⁵ *Lotul Antonescu în ancheta SMERȘ, Moscova, 1944-1946: documente din arhiva FSB*, ediție îngrijită și studiu introductiv de Radu Ioanid, Iași, Editura Polirom, 2006.

⁶ Cristian Troncotă, 1943. S.S.I. avertizează asupra imensului potențial al U.R.S.S., în „Magazin istoric”, nr. 6/1996, p. 3-7; idem, Contribuția informativă a S.S.I. pe frontul de est (decembrie 1940-iunie 1941), în „Revista istorică”, 1997, tom VIII, nr. 11-12, p. 763-778, și 1998, tom IX, nr. 1-2, p. 43-54; idem, *Dezastrul de la Stalingrad în versiunea S.S.I.*, în „Dosarele istorie”, nr. 7/1999, p. 37-40; idem, *Glorie și tragedii. Momente din istoria serviciilor de informații și contrainformații pe Frontul de Est (1941-1944)*, București, Editura Nemira, 2003; Alin Spânu, *Economia României după primele luni de război. O evaluare semnificativă a Serviciului Special de Informații*, în „Dosarele istoriei”, nr. 7/2001, p.

Autorul ignoră cu seninătate contribuția altor cercetători și în momentul când abordează problema înființării și activității Grupei Speciale (p. 122-137). Deși Cristian Troncotă a publicat încă din 1995 un studiu detaliat⁷ în care prezenta activitatea Grupei Speciale, domnul Mihai Șerban, care utilizează același raport din 28 septembrie 1944 al lui Traian Borcescu către ministrul de Război, gen. Mihail Racoviță⁸, folosit de Cristian Troncotă, nu găsește de cuviință să amintească travaliul științific al predecesorului. Pentru edificarea deplină asupra „noutății” interpretării documentului, vom reproduce câte un scurt pasaj din studiul semnat de Cristian Troncotă și din capitolul amintit:

„...legătura dintre această structură informativă bine acoperită și conducerea S.S.I. urma să se realizeze prin mijloace și metode cât mai conspirative, doar prin șeful grupei. Scopul era de a supraveghea: activitatea politică pe care o desfășoară U.R.S.S. în legătură cu România și Bulgaria; activitatea cadrelor trimise special de la Centrala din Moscova; acțiunile întreprinse de N.K.V.D. prin agenții dirijați și rezidentura din Moldova...”⁹.

„Pentru asigurarea conspirativității și a protecției cadrelor implicate se impunea ca numai șeful acestei grupe să facă legătura cu Serviciul, fiecare membru activând pe cont propriu, pe linie separată. Scopul principal al activității Grupei Speciale era acela de a urmări activitatea desfășurată de U.R.S.S. atât în România, cât și în Bulgaria” (p. 125).

Ne-a surprins și maniera în care autorul încearcă să explice parcimonia fondurilor de arhivă ale S.S.I.-ului, „care au înmagazinat informațiile obținute până în 1948”, prin avansarea ipotezei că marea lor majoritate a luat, „probabil, drumul Moscovei” (p. 134). Ori acest lucru este notoriu și nicidecum o probabilitate. Citând un document din arhiva Marelui Stat Major al Armatei Române, istoricul Cristian Troncotă susține că numai în luna aprilie 1945 un număr de 87.640 de file documente din arhivele S.S.I., Siguranței, Jandarmeriei și Ministerului de Război, cu referire directă la activitatea acestor instituții în Basarabia și Bucovina de Nord, au fost împachetate în 129 de lăzi și transportate în U.R.S.S. de armata

27-28; Cristian Troncotă, Alin Spânu, *Documente S.S.I. privind spațiul sovietic. 22 august 1939 – 23 august 1944*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2004; Cristian Troncotă, Alin Spânu, Florin Pintilie, *Documente S.S.I. despre poziția și activitățile partidelor politice din România. 6 septembrie 1940 – 23 august 1944*, vol. I-II, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2005-2006; referitor la culegerea de informații pe Frontul de Est, de astă dată de organele de informații ale Armatei, poate fi consultat cu folos și volumul lui Pavel Moraru, *Informații militare pe Frontul de Est*, București, Editura Militară, 2005.

⁷ Cristian Troncotă, *Aspecte ale bătăliei desfășurate pe frontul secret al informațiilor înainte de instaurarea guvernului Dr. Petru Groza*, în „6 Martie 1945. Începuturile comunizării României”, București, Editura Enciclopedică, 1995, p. 279-287; vezi și idem, *Bolșevizarea României văzută de „Grupa Specială”*, în „Dosarele istoriei”, nr. 3/1996, p. 33-38, precum și subcapitolul *Grupa Specială și criteriile de evaluare a fluxului informațional*, în Cristian Troncotă, *Istoria serviciilor secrete românești de la Cuza la Ceaușescu*, București, Editura Ion Cristoiu, 1999, p. 272-280.

⁸ Trimiterile la sursă diferă puțin la cei doi autori. Astfel, Cristian Troncotă indică în studiul său din anul 1995 dosarul nr. 25.374, vol. 1, f. 232-234 din fondul „P” al Arhivei S.R.I., în vreme ce Mihai Șerban oferă ca sursă dosarul nr. 25.374, vol. 22, p. 222-226 din același fond.

⁹ Cristian Troncotă, *Aspecte ale bătăliei desfășurate pe frontul secret al informațiilor înainte de instaurarea guvernului Dr. Petru Groza*, în „6 Martie 1945. Începuturile comunizării României”, București, Editura Enciclopedică, 1995, p. 283.

sovietică¹⁰. De asemenea, Florin Pintilie precizează care au fost categoriile de documente din arhiva S.S.I. distruse imediat după 23 august 1944, ce documente a solicitat și primit Comisia Aliată de Control, precum și ce documente a preluat (și predat, ulterior, către N.K.V.D.) Emil Bodnăraș. De asemenea, autorul citat indică faptul că mare parte din aceste documente sunt și astăzi la Moscova, în fondul Cabinetul Militar al Mareșalului Ion Antonescu¹¹.

Cu nedumerire am înregistrat și ipoteza lansată de domnul Mihai Șerban, conform căreia, în contextul epurării politice prin care a trecut S.S.I.-ul după 23 august 1944, soluția salvatoare, în condițiile în care „nimeni nu îți putea asigura protecția”, „era tot pe linie profesională, și anume competența, singura care asigura supraviețuirea” (p. 51). Deși nouă ni se pare o contradicție în termeni, epurările politice excluzând orice grilă de apreciere profesională, în susținerea teoriei sale referitoare la supraviețuirea prin competență profesională, autorul ne aduce la cunoștință că, în Securitate, „în jurul anului 1966”, „într-o anumită structură departamentală, raportul cadrelor vechi (din S.S.I.), era de 4%. Și respectul cu care erau priviți acești specialiști era pe măsura profesionalismului de care au dat dovadă, a dăruirii pentru muncă și a adaptabilității” (p. 46). Din păcate, referința este o trimitere la arhiva personală a autorului, astfel că nu putem verifica veridicitatea acestei cifre.

În schimb, mărturisim că suntem extrem de intrigați de această informație, cu atât mai mult cu cât tot domnul Mihai Șerban susține, cu numai o pagină înainte, că „chiar și în anii 60 lucrătorii de Securitate (sic!) se temeau să folosească sintagma «S.S.I.», deoarece erau pasibili de sancționare (pe motiv că aveau nostalgia regimului burghez)”. Cu alte cuvinte, denumirea serviciului era *tabu*, dar ofițerii de securitate lucrau cot la cot cu vechii ofițeri S.S.I.? Faptul ni se pare cel puțin improbabil¹².

Este adevărat că, în perioada așa-numitei „revoluții democrat-populare” (1944-1948), numeroși specialiști ai vechiului S.S.I. s-au pus în slujba noilor guvernanți, servind cu abnegație interesele partidului comunist. Totuși, oricât de buni profesioniști erau, aceștia nu

¹⁰ Cristian Troncotă, *Istoria serviciilor secrete românești de la Cuza la Ceaușescu*, București, Editura Ion Cristoiu, 1999, p. 306; vezi și idem, *De ce nu mai există o arhivă S.S.I.*, în „Magazin istoric”, nr. 6/1996, p. 3-7; pentru periplusul diverselor fonduri de arhivă ale S.S.I. în toamna anului 1944, vezi și Pavel Moraru, *Serviciile secrete și Basarabia (1918-1991). Dicționar*, București, Editura Militară, 2009, p. 74-76.

¹¹ Florin Pintilie, *Serviciul Special de Informații din România (1939-1947)*, vol. I, București, Editura Academiei Naționale de Informații, 2003, p. 211-214.

¹² Pentru exemplificarea modului în care P.C.R. s-a debarasat de „tovarășii de drum” din aparatul represiv, cazul Miliției este extrem de sugestiv. Astfel, dacă în 1952 în Miliție mai erau încă 2.499 de foști polițiști și 1.397 de foști jandarmi, la 23 ianuarie 1953 s-a decis înlăturarea acestora, precum și a altor „elemente necorespunzătoare” (foști legionari, chiaburi, foști funcționari în aparatul de stat burghez). Se aprecia că aceștia „chiar dacă [...] au pregătire profesională, nu corespund în muncă, datorită faptului că au o mentalitate învechită, atitudini străine de morala proletară, care descompun munca și sunt un exemplu rău pentru cadrele tinere și pentru elevi” – *apud* Dumitru Lăcătușu, *Miliția R.P.R. între 1949 și 1960*, în „Structuri de partid și de stat în timpul regimului comunist. Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România”, vol. III, Iași, Editura Polirom, 2008, p. 195; dacă astfel de măsuri s-au aplicat în cazul Miliției (care ocupa un rol secundar în cadrul structurilor de securitate ale regimului), este oare posibil ca specialiștii S.S.I. să fi fost socotiți absolut indispensabili în cadrul Securității?

au încetat să fie priviți cu suspiciune de conducerea partidului comunist, așteptându-se doar momentul când și ultimii dintre ei puteau fi „aruncați peste bord”. Cercetările de arhivă ne-au permis identificarea perioadei în care putem afirma că a avut loc asaltul final asupra structurilor și cadrelor moștenite de la vechiul S.S.I. Este vorba de finalul anului 1951 și primele luni ale anului 1952. În 6 septembrie 1951 Biroul Politic al C.C. al P.M.R. a decis formarea unei comisii de partid, alcătuită din Constantin Pârvulescu, Alexandru Drăghici și Liuba Chișinevschi, care să controleze munca organizației de partid din Direcția A (fostul S.S.I.) a Ministerului Afacerilor Interne¹³. Raportul comisiei a fost gata pe 14 ianuarie 1952 și putem afirma că pune piatra de mormânt peste S.S.I. Pentru edificare, vom reproduce câteva pasaje din acest raport. Mai întâi câteva din constatările comisiei:

„Tov. Serghei Niconov a preluat acest serviciu în condițiuni grele, când la posturile principale erau elemente dușmane. Fostul director general al serviciului, Stupineanu, încercase și chiar reușise să compromită pe unii tovarășii cinstiți, trimiși de partid în acest serviciu și să ridice în posturi de conducere o serie de bandiți din vechiul S.S.I. făcând eforturi să îndrepte acest serviciu contra Partidului și a regimului democratic”¹⁴.

„Datorită faptului că s-a preluat acest serviciu și nu a fost distrus – desființat – ci până în ultimul timp au fost folosite o serie de cadre și elemente vechi, chiar la posturi de mare răspundere pe linie profesională, aceștia au adus cu sine o serie de metode și concepții vechi care s-au transmis și tovarășilor din conducere, pe care Partidul i-a trimis acolo. Primirea acestora în partid și chiar folosirea lor în conducerea organizațiilor de partid, a contribuit în a denatura linia și metodele de partid, în a influența negativ atât pe linie de partid cât și profesional, introducând o atmosferă mic-burgheză, de șovăială, de servilism, de familiarism și de acoperire reciprocă a abaterilor”¹⁵.

„În munca profesională, activitatea serviciului s-a remarcat printr-o concurență neprincipială cu alte organe de Stat (Interne), cu metode de anchetare barbare, folosirea în posturi de răspundere a elementelor vechi, „specialiști”, o politică nejustă față de elementele noi – muncitorești, făcând diverse teorii că muncitorii nu sunt capabili, că ei nu pot face lucrări de calitate, etc. Pe linie de partid, s-a practicat ignorarea și călcarea democrației interne de partid, subordonarea brutală a organizațiilor de bază față de conducerea profesională, gâtuirea completă a criticii și autocriticii, invocând menținerea neștirbită a autorității conducerii profesionale”¹⁶.

Pe baza acestora și a multor alte aspecte relevate în raport, comisia identifica atât cauzele¹⁷, cât și remediile:

¹³ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Secția Administrativ-Politică, dosar nr. 14/1951, f. 6.

¹⁴ Idem, dosar nr. 5/1952, f. 1.

¹⁵ *Ibidem*, f. 2.

¹⁶ *Ibidem*, f. 3.

¹⁷ „Din analiza făcută până acum, reiese că dacă cu restul aparatului de Stat noi am avut o poziție justă, preluându-l de la burghezie și apoi curățindu-l pe măsură ce ne întăream pozițiile, aici în acest serviciu, considerăm că era necesar ca vechiul serviciu S.S.I. să fie sfărâmat - distrus și clădit apoi un serviciu nou, având la bază criteriile exigente pentru alegerea cadrelor, dând întâietate elementelor călitate în lupta îndelungată din trecut și elementelor muncitorești, care să fie educate în spirit partinic. Dacă în 1945 n-am avut posibilitatea ca să organizăm serviciul pe baze noi, aceasta se impunea ca o necesitate vitală, după descoperirea cazului Stupineanu. Trebuia să tragem atunci toate învățămintele

Recenzii. Note de lectură

„1. Scoaterea din muncă a tov. Serghei Niconov, care nu a reușit să asigure o conducere partinică și sancționarea lui cu vot de blam.

2. Pentru metodele antipartinică aplicate în munca profesională și distrugerea cadrelor, scoaterea din serviciu și excluderea din partid a lui Filipescu Gheorghe și Tigoiu Mircea, ca elemente străine de partid și care au întreținut în permanență o atmosferă dușmănoasă față de partid.

3. Pentru aceleași motive, excluderea din partid a lui Gancearuc Petre¹⁸ și scoaterea lui din munca de răspundere pe care o are”¹⁹.

În plus, este binecunoscută obstinația cu care partidul comunist i-a vânat pe foștii ofițeri S.S.I., epurați în perioada 1944-1945, după preluarea puterii depline în stat. Astfel, încă din 1948 foștii șefi de secții operative au intrat într-o anchetă care s-a finalizat abia în anul 1956, iar Securitatea, după desființarea S.S.I.-ului la 2 aprilie 1951, a deschis și un dosar de problemă intitulat „Cadre și agenți S.S.I.”, finalizat în 1964²⁰.

Logica cititorului este pusă la încercare și cu prilejul „lămuririi” de către autor a motivelor pentru care Eugen Cristescu, apreciat a fi fost „omul cel mai bine informat din România”, nu a reușit să-și salveze familia și propria persoană, fiind capturat în mod lamentabil:

„La întrebarea «de ce a stat izolat, așteptând, practic, într-o capcană să fie prins?», răspunsul este dat de faptul că Mihai Antonescu (cu implicarea mareșalului Ion Antonescu) a întocmit o listă cu numele a 200 de personalități care urmau să fie evacuate din calea sovieticilor în caz de ocupare a României de către aceștia. Pe această listă se aflau Eugen Cristescu, Constantin (Picky) Vasiliu, membrii guvernului, o seamă de profesori universitari și alte personalități, documentul identificat în fondul de arhivă neprecizând numele tuturor. Această acțiune poate fi socotită ca ultima încercare de salvare a valorilor politice și intelectuale ale românilor din calea tăvălugului sovietic” (p. 99).

Să înțelegem că Eugen Cristescu s-a mutat dintr-un loc în altul în așteptarea unei salvări venită de la Mihai Antonescu, el însuși arestat încă din 23 august? Dormea oare liniștit șeful S.S.I.-ului știindu-se trecut pe o astfel de listă „salvatoare”? Cum se face că timp de o lună de zile, până pe 24 septembrie 1944, acesta nu a găsit nici o soluție de a părăsi țara? Varianta plecării pare să fi încolțit în mintea sa chiar din după-amiaza zilei de 23 august, căci în timpul vizitei pe care a făcut-o la Legația germană și în urma discuțiilor cu Killinger, Eugen Cristescu „a încercat să obțină vize germane pentru a se putea refugia la rude în Franța, dar încercarea s-a soldat cu un eșec”²¹. Acceptând ca veridic acest episod, ne întrebăm cum se face că șeful S.S.I. nu dispunea de acte false pentru o astfel de situație, cu atât mai mult cu cât structura de specialitate a S.S.I.-ului era condusă chiar de fratele său, Gheorghe

din acest caz deosebit de grav pentru securitatea regimului nostru și să luăm toate măsurile pentru a curăța serviciul de elemente vechi și necorespunzătoare”.

¹⁸ Personajul apare în alte documente cu numele Goncearuc Petre.

¹⁹ *Ibidem*, f. 13-14.

²⁰ Cristian Troncotă, *Aspecte ale bătăliei desfășurate pe frontul secret al informațiilor înainte de instaurarea guvernului Dr. Petru Groza*, în „6 Martie 1945. Începuturile comunizării României”, București, Editura Enciclopedică, 1995, p. 285-286.

²¹ Florin Pintilie, *Serviciul Special de Informații din România (1939-1947)*, vol. I, București, Editura Academiei Naționale de Informații, 2003, p. 361.

Cristescu? În opinia noastră, explicația pentru eșecul evaziunii lui Eugen Cristescu rămâne să fie oferită, eventual, de cercetări viitoare, simpla prezență a numelui său pe lista întocmită de Mihai Antonescu nereprezentând o explicație plauzibilă.

Din punct de vedere stilistic, am remarcat o frază neterminată²², o alta incompletă²³ (în propoziția subordonată lipsind predicatul), precum și un dezacord gramatical („trupele se afla în stare de alarmă” – p. 88). Totodată, am înregistrat preluarea unui șablon intrat în istoriografie și anume folosirea sintagmei „înscenarea de la Tămădău” (p. 151), pentru capcana în care au fost atrași o parte din liderii P.N.Ț. în 14 iulie 1947 de către Siguranță²⁴. Despre ce „înscenare” poate fi vorba, când respectivii lideri **doreau realmente să părăsească țara**, neavând însă și abilitatea de a concepe un plan de succes?

Ca aspecte pozitive ale travaliului depus de autor, am reținut precizările utile aduse cu privire la persoanele care s-au succedat în funcția de director al S.S.I.-ului în perioada 23 august 1944 începutul anului 1947. Avem în vedere în special menționarea numirii generalului Gheorghe Săvoiu la conducerea S.S.I.-ului, prin Înaltul Decret Regal nr. 2.485/20 decembrie 1944, prezența acestuia la cârma serviciului fiind trecută cu vederea de alți cercetători.

Totodată, am remarcat și valorizarea funcției de „magistra vitae” rezervată istoriei încă de antici. Astfel, autorul, plecând de la măsurile întreprinse de Gheorghe Cristescu pentru protejarea cadrelor serviciului în contextul dificil din primele zile de după 23 august 1944, notează:

„Toate aceste măsuri pot fi apreciate și ca o dovadă a preocupării deosebite față de problemele complexe generate de starea de război, știut fiind că o instituție funcționează la capacitate maximă atunci când membrii ei simt grija și ajutorul pentru problemele zilnice. Un individ este preocupat constant de aspectele familiale și poate avea eșecuri profesionale în mod sistematic atunci când își risipește resursele interioare în rezolvarea unor aspecte care țin de asigurarea confortului minim. De aceea, șefii cu adevărat mari sunt cei care își încep activitatea zilnică prin a se informa despre problemele subordonaților și care încearcă să le rezolve” (p. 69).

Suntem tentați să credem că aceste observații din domeniul managementului resurselor umane au un destinatar precis, în stricta contemporaneitate, având în vedere că domnul Mihai Șerban a ținut să remarce și în cadrul concluziilor „grija sistemului informativ românesc de dinainte de 23 august 1944 pentru cadrele sale” (p. 162).

La finalul lecturii, speranța inițială că vom afla răspunsul la „întrebarea fundamentală” formulată inițial de autor („dacă structura informativă românească a renunțat în

²² „După această perioadă marcată de intrarea României în sfera de influență sovietică, ca urmare a hotărârilor luate la Conferința miniștrilor Afacerilor Externe ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii (care a avut loc între 06-26.12.1945, la Moscova.” (p. 45).

²³ „Am optat pentru analiza activității informative desfășurate de Serviciul Special de Informații în perioada 1944-1948, deoarece acest interval (atât de scurt, la nivelul Istoriei, dar cu o atât de mare concentrare de venimente) ca fiind deosebit de interesant” – p. 160.

²⁴ Gheorghe Onișoru, *Operațiunea Tămădău: desființarea Partidului Național Țărănesc (1947)*, pref. acad. Florin Constantiniu, București, Editura Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, 2008, capitolul II al lucrării este intitulat, corect, chiar *Capcana de la Tămădău*.

Recenzii. Note de lectură

mod public la concepția tradițională conform căreia își desfășura activitatea sau aceasta a fost divizată în două, după 23 august 1944” - p. 15) a fost oarecum împlinită:

„Apreciez că structurile informative românești nu au renunțat în mod public la concepția tradițională de muncă, ci au fost obligate să accepte divizarea acestuia, după 23 august 1944” (p. 164). Am aflat, așadar, că a avut loc o divizare, mai rămâne să ne lămurim dacă această divizare a fost a „structurilor informative românești” sau a „concepției tradiționale de muncă”, căci formula „divizarea **acestuia**” rămâne enigmatică.

Bilanțul lecturii volumului realizat de domnul Mihai Șerban este mai degrabă unul negativ. Absența unei istoriografii a problemei abordate, preeminența surselor arhivistice coroborată cu ignorarea a numeroase surse editate și a unor studii remarcabile dedicate subiectului, absența unui indice de persoane imprimă lucrării o notă de amatorism, autorul nefăcând altceva decât să reitereze niște informații deja intrate în circuitul științific. Cu alte cuvinte, așa cum remarca odinioară un recenzent, „volumul aduce în atenție informații noi și interesante, doar că cele interesante nu sunt noi și viceversa”.

Pe de altă parte, modul extrem de ciudat în care pasaje ample din volum au fost reluate dintr-un capitol în altul, precum și maniera în care unele probleme au fost abordate, tratate, abandonate și din nou reluate creează senzația că volumul este doar un compendiu al unei lucrări mai vaste, realizat, probabil, din rațiuni ce țin de completarea unui dosar specific carierei universitare. Dacă ipoteza noastră s-ar confirma, atunci procedul unui recent aspirant la titlul de profesor universitar care, întrebând fiind de comisie despre unul din volumele ce figurau în lista de lucrări, a scos mândru o dischetă din buzunar, ni se pare preferabil publicării pripite a unui volum.

Florian Banu

Mihaela Grancea, *Reprezentări ale morții în România epocii comuniste. Trei studii de antropologie funerară*, prefață de Zoe Petre, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2007, 178 p.

Autoare cu mai vechi preocupări în domeniul antropologiei culturale a reprezentărilor despre moarte¹, Mihaela Grancea propune cititorilor, prin volumul pe care îl prezentăm aici, trei studii solide, bazate pe o amplă investigație și rod al unei analize laborioase: *Sistemul și moartea. Percepții ale morții în perioada stalinistă; Epitaful săpânțean și celebrarea vieții și, în final, Retorica despre moartea eroică în inscripțiile funerare ale lui decembrie '89*. Ca un prim element pozitiv, trebuie subliniat faptul că fiecare studiu este urmat de un consistent rezumat în limba engleză.

Primul dintre aceste studii este rodul focalizării analizei asupra modului în care ideologia și politica specifică primilor ani ai „dictaturii proletariatului” a instrumentalizat ceremoniile funerare². Pe parcursul său, mecanismele propagandei comuniste au fost demontate cu minuțiozitatea unui ceasornicar, fiind identificate căile de creare a eroului comunist, ca ofertă antropologică a ideologiei comuniste, în multiplele sale ipostaze: ilegalistul comunist, soldatul sovietic, eroul altruist – expresie a umanismului comunist, „liderul cu atribuții demiurgice și eponime”.

În cadrul studiului, modalitățile în care accesoriile de factură ideologică erau utilizate în procesul de „eroizare” sunt atent inventariate (camionul drapat în negru ce transporta spre cimitir trupul defunctului, afetul de tun destinat sicriilor ofițerilor superiori din Armată, Securitate și Miliție, perna pe care erau expuse medaliile și ordinele cu care fusese răsplătit decedatul, garda de onoare, salvele de armă, fondul muzical, coroanele oficiale, grupul „tovarășilor de luptă” etc.). Au fost identificate și tipologiile funeraliilor (incinerare – pentru liderii de marcă ai Partidului, înhumare – pentru eșalonul al doilea și nomenclatura locală), cu excepțiile de rigoare (vezi cazul dr. Petru Groza), fiind trecute în revistă câteva ceremonii de referință pentru subiectul abordat. Astfel, regăsim analizate funeraliile lui Aurel Șețu, șoferul Legației Române din Berna (asasinat în 1955), a unor vechi ilegalști (Belu Zilber, Bela Brainer, Ana Pauker, Florica Șelmaru), dar și a unui demnitar căzut în dizgrație, precum Virgil Trofin (decedat în iulie 1984).

Un loc aparte este acordat ceremoniilor „hibride”, de compromis între modelul bolșevic al funeraliilor publice și cel tradițional. În acest sens, sunt analizate ceremoniile prilejuite de moartea savantului și omului politic de stânga Dimitrie Bagdasar și de moartea lui Petru Groza. Pentru a demonstra caracterul de unicitate al înmormântării lui Groza este suficient să amintim că „presa centrală, îndeosebi *Scânteia* și *România liberă*, a reprodus o imagine de la înmormântarea liderului «reperist» care îl înfățișa pe Patriarhul Justinian al

¹ Mihaela Grancea (coord.), *Reprezentări ale morții în Transilvania secolelor XVI – XX*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2005; Mihaela Grancea, Ana Dumitran, *Discursuri despre moarte în Transilvania secolelor XVI – XX*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2006.

² Pentru un alt unghi de abordare a subiectului, vezi Zoe Petre, *Adio, scump tovarăș! Schiță de antropologie funerară a epocii comuniste*, în Lucian Boia (editor), *Mitologii comuniste*, București, Editura Nemira, 1995, p. 21-35.

României, înconjurat de ierarhi B.O.R., cădelnițând, în odăjdii și cu mitra arhierescă pe cap, la catafalcul lui Groza, în holul fostului Palat Regal” (p. 15).

Analiza instrumentalizării morții liderului este urmată de cea a morții „eroilor” din cadrul mitologiei comuniste, fiind surprinsă prezența constantă a acestei teme în politica culturală a regimului, de-ar fi să amintim aici doar *Lazăr de la Rusca*, a lui Dan Deșliu, sau *Balada tovarășului căzut împărțind «Scânțeia» în ilegalitate*, scrisă de Victor Tulbure. De asemenea, este decelată maniera extrem de abilă și persuasivă în care comuniștii, făcând uz de noile figuri cu rol mitologic, au reconfigurat istoria recentă, „impunând sistematic în conștiința publică alte «locuri ale memoriei» (Lupeni, Grivița, Doftana, Jilava, Văcărești, Aiud, Ocnele Mari, Râmnicu Sărat, lagărul de la Tg. Jiu, Mausoleul din parcul Carol) cu rol esențial în construcția memoriei ilegalității eroice” (p. 47-48).

Un loc aparte în economia lucrării este rezervat interpretării ecorurilor avute de moartea lui Stalin în martie 1953, eveniment transformat de „aparatură de propagandă” într-un „cataclism de proporții gigantice”, și de moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej în martie 1965, eveniment ce a prilejuit o adaptare a modelului instituit de evenimentul funerar stalinist.

Autoarea nu a omis studierea modalităților de abordare a morții Celuilalt, a „dușmanului de clasă”, din perspectiva ideologiei comuniste, abordare care facilita și legitima represiunea. Diabolizarea „dușmanilor poporului” prin „generalizarea unor stereotipuri arhaice cu semnificații morale” (p. 71) avea ca finalitate impunerea unui statut de marginal în cadrul societății, statut care transgresa linia de demarcație dintre viață și moarte, semnificativă fiind înmormântarea deținuților politici în vechile „cimitire ale nevoiașilor”, fără sicriu, dezbrăcați și, evident, fără nici o slujbă religioasă.

În opinia noastră, folosind documentele oficiale, dar și relatările memorialistice și presa vremii, autoarea a reușit cu succes să surprindă în acest studiu măsura în care „moartea comunistă” a fost un produs al discursului, o parte componentă a ideologiei, deopotrivă cu o ocazie unică de a cultiva solidarități specifice proiectului internaționalist sau național-comunist.

Ca observație critică asupra acestui prim studiu, am remarcat repetarea integrală a textului notei nr. 9 (p. 14) în cadrul notei 12 (p. 16), scăpare pe care o atribuim bogăției de trimeri bibliografice și intenției autoarei de a asigura o forță argumentativă cât mai redutabilă.

Cel de-al doilea studiu reprezintă o schimbare de registru, de la disecarea tehnicii ideologizate a „gestionării cadavrelor” la analiza unui univers vesel, care „celebrează viața” – „Cimitirul Vesel” din Săpânța. Apropierea autoarei de fenomenul cultural săpânțean a presupus o analiză a imaginii morții, a manierei în care locuitorii se raportau la analiza vieții și la definirea morții fizice. Pornind de la epitafurile întocmite de Ioan Stan Pătraș (acesta ridicând cca 800 de cruci în ambele cimitire ortodoxe din Săpânța în perioada 1934-1977), Mihaela Grancea decelează existența unei adevărate „pedagogii a epitafului”, acesta ilustrând „esența unei existențe umane, înfățișând uneori, confruntarea omului cu forțe incontrollable, cu imprevizibilul tragic, cu destinul implacabil” (p. 113). Ironizarea muncii excesive și a acumulării de averi, cu rădăcini ideatice în „Ecclesiast”, este însoțită, în opinia autoarei, de celebrarea ritmurilor tradiționale ale comunității rurale maramureșene, aprecierea finală a individului fiind făcută „în funcție de atitudinea vizavi de muncă, de numărul urmașilor («coconi») și de sociabilitate” (p. 111). Se asigură în acest fel o perpetuare a fondului de reprezentări tradiționale, nu de puține ori arhaice, care văd moartea ca pe o trecere, o

strămutare din existența mundană într-o lume care îi seamănă în multe feluri. Continuitatea existenței este pusă în evidență și de „folosirea sistematică a prezentului în epitaful”, care, dimpreună cu utilizarea ironiei și autoironiei, transformă țărani înmormântați în „Cimitirul Vesel” din Săpânța în „manifestări ale omeniei și împlinirii specifice axiologiei perene a «rostului»” (p. 116).

Ultimul studiu inserat în volum este consacrat manierei de reflectare imagologică a pierderilor de vieți omenești din cursul evenimentelor din decembrie 1989. Așa cum sublinia Lucian Boia, „nici o comunitate nu se poate dispensa de eroi, de salvatori, atât în viața curentă, cât și în sensul rememorării tradiției istorice”³. Așadar, în mod firesc, o analiză a eroizării victimelor din decembrie 1989 este binevenită în contextul actual când, la două decenii de la dispariția regimului comunist partidele politice fac apel la memorie doar în perioada campaniilor electorale, pentru a-și legitima discursul.

Pomind de la interpretarea formelor plastice ale eroizării și comemorării, autoarea subliniază maniera standardizată de abordare și redarea confuză a ideii de act eroic, iar investigația imagologică este completată prin analiza epitafurilor comemorative, reliefând complexitatea de abordare a evenimentelor revoluționare.

Textele studiilor sunt întregite de un număr de 17 anexe foto ce reproduc imaginile unor monumente funerare ale unor personalități comuniste, câteva dintre crucile ce au făcut faima „Cimitirului Vesel” din Săpânța, precum și câteva din monumentele funerare edificate după 1989. Consultarea lucrării este facilitată de indicele de nume inserat la final.

Lectura volumului oferă o inedită perspectivă metodologică, deschizând orizonturi noi în abordarea imaginarului epocii comuniste, lăsând să se întrevadă substratul pe care aceasta a fost edificată și sugerând continuități la nivelul mentalităților în imediata contemporaneitate. Așadar, bibliografia antropologiei culturale s-a îmbogățit cu o lucrare realizată cu acribie științifică și scrisă într-o manieră mai mult decât captivantă.

Luminița Banu

³ Lucian Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, București, Editura Humanitas, 2002, p. 282.

Tim Weiner, *CIA – o istorie secretă*, traducere Raluca Pușdercă, București, Litera Internațional, 2009, 482 p.

Agenția Centrală de Informații a Statelor Unite ale Americii, binecunoscută în întreaga lume sub acronimul C.I.A., a exercitat o adevărată fascinație asupra istoricilor, ziariștilor, romancierilor și, nu în ultimul rând, scenariștilor de film de pretutindeni¹. Publicul român a avut la dispoziție o serie de lucrări despre celebrul serviciu de informații american încă dinainte de 1989, fiind preferate, evident, cele cu o încărcătură ideologică adecvată intereselor regimului politic din acel moment². După 1990 lucrările consacrate C.I.A. au devenit mai numeroase și acoperă o paletă mai largă de abordări³. Dintre cele mai semnificative lucrări traduse în limba română, ne mulțumim să le amintim pe cele semnate de John Ranelagh⁴ și Christopher Andrew⁵, ambele volume reprezentând, în opinia noastră, lucrări de excepție, bazate pe o documentare de mare anvergură.

În anul 2009 bibliografia în limba română consacrată principalei agenții de informații a S.U.A. s-a îmbogățit cu două noi volume, semnate de Eric Fratini⁶ și Tim Weiner. În rândurile de față vom încerca să facem, o succintă prezentare a lucrării semnate de Tim Weiner, reputat jurnalist al ziarului *The New York Times*, câștigător al premiului *Pulitzer* (1988) pentru investigațiile sale cu privire la programele secrete de securitate națională ale S.U.A.

Publicată în anul 2007, sub titlul *Legacy of Ashes: the History of the CIA*, („Moștenirea de scrum: istoria C.I.A.”) de către prestigioasa editură Doubleday, cartea lui Tim Weiner este una dintre cele mai incitante istorii ale CIA pe care am avut prilejul să le răsfoim. Investigația autorului începe în primele zile de după cel de-al doilea război mondial și ne conduce prin întreaga perioadă a războiului rece, prin anii tulburi de după dispariția Uniunii Sovietice și până la controversatul directorat al lui Porter Goss, încheiat la 5 mai 2006.

¹ Julius Mader, *Who's who in CIA: ein bibliographisches Nachschlagewerk über 3000 Mitarbeiter der zivilen und militärischen Geheimdienstzweige der USA in 120 Staaten*, Berlin, Julius Mader, 1968; John Stockwell, *In search of enemies: a CIA story*, New York, W.W. Norton, 1978; Robert Goehrlert, Elizabeth R. Hoffmeister (eds.), *The C.I.A. A Bibliography*, Monticello (Illinois), Vance Bibliographies, 1980; Thomas F. Troy, *Donovan and the CIA: a history of the establishment of the Central Intelligence Agency*, Washington, Central Intelligence Agency, 1981; Brian Freemantle, *La CIA: les secrets de l'honorable compagnie*, Paris, Plon, 1986; Edward J. Epstein, *Intox CIA-KGB: la guerre des mots*, Paris, Stock, 1989; Rhodri Jeffreys-Jones, *The CIA and American democracy*, New Haven – London, Yale University Press, 2003.

² Annabelle Bucar, *Adevărul asupra diplomaților americani*, București, Editura de Stat, 1949.

³ John Barth, *Arhipelagul CIA*, București, Editura Elit, f.a; Michael Levine, Laura Kavanau-Levine, *Cabala imperiului ascuns: CIA și războiul drogurilor*, Ploiești, Elit, 1996; David E. Murphy, Serghei A. Kondrasev, *Bătălia pentru Berlin: CIA și KGB în războiul rece*, Iași, Elit, 1997.

⁴ John Ranelagh, *Agenția. Ascensiunea și declinul C.I.A.*, București, Editura Bic All, 1997.

⁵ Christopher Andrew, *CIA și Casa Albă. Serviciul secret și Președinția americană de la George Washington la George Bush*, București, Editura Bic All, 1998.

⁶ Eric Fratini, *CIA: ferma din Langley*, București, Editura Tritonic, 2009.

Recenzii. Note de lectură

Volumul a fost structurat în șase părți, delimitate în funcție de succesiunea președinților americani la Casa Albă și purtând titluri cât se poate de provocatoare: Partea întâi – *La început nu știam nimic. CIA în timpul administrației Truman. 1945-1953*; Partea a doua – *Un geniu cam ciudat! CIA în timpul administrației Eisenhower. 1953-1961*; Partea a treia – *Cauze pierdute. CIA în timpul administrațiilor Kennedy și Johnson. 1961-1968*; Partea a patra – *Scăpați de clovni. CIA în timpul administrațiilor Nixon și Ford. 1968-1976*; Partea a cincea – *O victorie lipsită de bucurie. CIA în timpul administrațiilor Carter, Reagan și George H.W. Bush. 1977-1993*; Partea a șasea – *Presupuneri. CIA în timpul administrațiilor Clinton și George W. Bush*. Fiecare parte este divizată în șase-șapte minicapitole de maximum 10 pagini fiecare, autorul reușind astfel să imprime și să mențină un ritm alert lecturii, volumul citindu-se „dintr-o suflare”. La final sunt indicate principalele surse, iar notele se întind pe mai bine de 100 de pagini.

Bazată pe studierea a peste 50.000 de documente din arhiva CIA și pe câteva sute de interviuri cu veterani ai agenției, inclusiv cu zece din foștii directori, lucrarea a fost catalogată de *The Wall Street Journal* ca fiind „truly extraordinary... the best book ever written on a case of espionage” și a primit *National Book Award* pentru categoria *non-fiction*. Evident, ca orice lucrare de succes și, mai ales, ca una care a îndrăznit să pună în lumină anumite aspecte deloc convenabile pentru puternica CIA, nu au lipsit nici opiniile (hiper)critice⁷.

Ca de obicei în astfel de ocazii, ceea ce este laudat de unii recenzenți, respectiv spiritul critic al autorului, lipsa de reținere în a releva numeroasele abuzuri și încălcări ale legii de care s-a făcut vinovată agenția de-a lungul timpului, precum și numeroasele și, nu rareori, hilarele sale eșecuri, este condamnat de detractorii lucrării. Astfel, Nicholas Dujmovic nu șovăie să afirme că însuși titlul original al lucrării, „the legacy of ashes”, se bazează pe „un dialog inventat”⁸, acuzând autorul că a distorsionat „ce a fost spus, de ce a fost spus, când a fost spus și circumstanțele în care a fost spus - totul pentru a-și demonstra teza conform căreia CIA a înregistrat un continuu eșec din 1947 și până în prezent”.

Întrucât ne lipsesc informațiile esențiale pentru o evaluare de detaliu a problemelor abordate de Tim Weiner, ne vom mulțumi la a puncta doar câteva dintre ele.

În primul rând, cartea este, dincolo de orice critică, bazată pe surse oficiale, „nici o sursă anonimă, nici un citat întâmplător, nici un zvon”, după cum ne asigură autorul (p. 12). În

⁷ Vezi Nicholas Dujmovic, *Legacy of Ashes is not the definitive history of the CIA that it purports to be*, la <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol51no3/legacy-of-ashes-the-history-of-cia.html>.

⁸ În fapt, Tim Weiner relatează în subcapitolul „O înfrângere de opt ani” (p. 131-132 în ediția în limba română, p. 166 în ediția princeps) un dialog între președintele Eisenhower și Allen Dulles, directorul CIA, datat în ianuarie 1961, pe parcursul căruia Eisenhower i-ar fi spus lui Dulles: „Structura organizației noastre de informații este deficitară (...). Nu are nici un sens, trebuie să fie reorganizată și ar fi trebuit să facem lucrul acesta cu mult timp în urmă. Nu s-a schimbat nimic de la Pearl Harbour. Timp de opt ani tot suferim o înfrângere”. Acest dialog îl făcea pe Tim Weiner să afirme că tot ce avea să lase Dulles succesorului său era „o moștenire de scrum”, așa cum se exprimase Eisenhower într-o reuniune a National Security Council din 5 ianuarie. În fapt, potrivit lui Dujmovic, Eisenhower ar fi folosit aceste cuvinte referindu-se la propriul său eșec de a crea un serviciu profesionist de spionaj militar și nicidecum cu privire la CIA.

al doilea rând, spune lucrurilor pe nume, sfidând pudibonderiile referitoare la lumea serviciilor secrete, atât de răspândite și în societatea românească. Astfel, Tim Weiner își intitulează primul capitol din partea I-a a lucrării, fără aprehensiune, „Serviciile de spionaj trebuie să fie globale și totalitare”, citându-l practic pe William J. Donovan (cunoscut drept „Wild” Bill), întemeietorul O.S.S.-ului (*Office of Strategic Services*). În cadrul aceluiași capitol, analizând contextul în care a fost creată CIA, autorul aduce în atenție câteva din opiniile cinice, dar realiste ale oamenilor aflați în funcții de decizie la acel moment. Astfel, necesitatea serviciilor secrete de informații este argumentată prin citarea generalului american Magruder, care a definit problema după cum urmează: „Operațiunile clandestine de colectare a informațiilor implică o încălcare constantă a tuturor regulilor. Ca să fim sinceri, astfel de operațiuni sunt, inevitabil, la limita legii și uneori de-a dreptul ilegale” (p. 19). În opinia generalului, Pentagonul și Departamentul de Stat nu puteau să riște aprobând astfel de misiuni, dar un nou serviciu clandestin trebuia să preia responsabilitatea.

Aceeași manieră lipsită de inhibiții este vizibilă și în momentul relatării modalității în care CIA s-a angajat să îi înfrângă pe comuniști în alegerile desfășurate în Italia în aprilie 1948. Autorul prezintă modul în care milioane de dolari provenind din Fondul de Stabilitate Valutară, creat după Marea Criză, pentru a asigura valoarea dolarului față de monedele străine pe termen scurt, au fost transferate, cu complicitatea lui John W. Snyder, secretarul Trezoreriei, „în conturile bancare ale cetățenilor americani bogați, mulți dintre ei italieni naturalizați, care apoi au trimis banii către nou-createle fronturi politice ale CIA-ului” (p. 31). Rezultatul: „creștin-democrații italieni au câștigat alegerile cu o marjă confortabilă și au format un guvern care i-a exclus pe comuniști”. Conform lui Tim Weiner, „obiceiul CIA-ului de a cumpăra alegeri și politicieni cu geți doldora de bani s-a repetat în Italia – și în multe alte țări – în următorii douăzeci și cinci de ani” (p. 31).

De asemenea, sunt demontate mecanismele prin care CIA a deturnat sume importante din cele 13,7 miliarde de dolari aprobate de Congres pentru primii cinci ani ai Planului Marshall. Confruntarea de pe frontul secret era mai presus de legile și instituțiile „oamenilor de rând”: „Banii sustrași de CIA din fondurile Planului Marshall urmau să finanțeze o rețea de fronturi false – o fațadă de comitete și consilii publice conduse de cetățeni distinși. Comuniștii aveau organizații de acoperire în întreaga Europă: edituri, ziare, grupuri studentești, sindicate. Acum era timpul ca CIA să și le organizeze pe ale ei. Aceste fronturi recrutau agenți străini – emigranți din Europa de Est, refugiați din Rusia. Acești străini, aflați sub controlul CIA, urmau să formeze grupuri politice clandestine în țările libere ale Europei” (p. 32).

Lucrarea oferă informații interesante și despre instaurarea regimului comunist în România și despre firavele tentative americane de a submina acest proces. Primele relații se referă la activitatea de la București a lui Frank Wisner, venit în România în septembrie 1944, în calitate de șef de post al O.S.S.-ului, cu misiunea de a-i supraveghea pe sovietici⁹.

⁹ În perioada 29 august – 2 septembrie 1944 au venit în România două echipe de militari americani aparținând O.S.S.-ului sub conducerea lui Frank Wisner (sosit pe 2 septembrie), care avea ca principal colaborator pe maiorul Robert Bishop (șeful secției X2 – „Contraspionaj” a misiunii OSS). Oficial, misiunea acestora era de a coopera cu serviciile similare sovietice pentru repatrierea prizonierilor americani din România – cf. Cristian Troncotă, *Aspecte ale bătăliei desfășurate pe frontul secret al*

Acesta, instalat în „conacul cu treizeci de camere al unui magnat al berii din București [Bragadiru – n.ns.]”, raporta cu mândrie cartierului general că „reuşise să stabilească o legătură foarte bună cu serviciile de informații sovietice” (p. 18-19). Situația reală era însă cu totul alta. Așa cum remarcă Tim Weiner, „Wisner fusese spion american pentru mai puțin de un an. În schimb, rușii lucrau în domeniu de mai bine de două secole. Aveau deja agenți bine plasați în O.S.S. și s-au infiltrat repede în cerul de aliați și agenți români ai lui Wisner¹⁰. Până în iarnă, preluaseră controlul asupra capitalei, adunaseră mii de români de origine germană în vagoane și îi trimiseseră în Est, spre sclavie și moarte. Wisner văzuse cum douăzeci și șapte de vagoane ticsite cu oameni părăseau România. Imaginea avea să-l bântuie toată viața” (p. 19).

În 1946 se pare că Pentagonul stabilise că cea mai bună metodă de a opri înaintarea sovieticilor în cazul unui conflict era „întreruperea căilor de aprovizionare ale Armatei Roșii din România” (p. 23). În acest scop, generalul Hoyt Vandenberg, director al Serviciilor Centrale de Informații din 10 iunie 1946, a decis ca Biroul pentru Operațiuni Speciale (OSO) „să formeze o forță de rezistență în România” (p. 24), folosind rețeaua de agenți creată de Frank Wisner, ignorând faptul că aceasta era penetrată deja de sovietici. Ca urmare, operațiunea începea sub auspicii nefavorabile.

De altfel, Charles W. Hostler, primul șef de avanpost din București al OSO, odată ajuns la post „s-a văzut înconjurat de «conspirație, intrigă, răutate, duplicitate, înșelătorie, ocazional crimă» printre fasciști, comuniști, monarhiști, industriași, anarhiști, moderați, intelectuali și idealști - «un mediu social și politic pentru care tinerii ofițeri americani erau slab pregătiți»”.

Generalul Hoyt Vandenberg le ordonase locotenentului Ira C. Hamilton și maiorului Thomas R. Hall, detașați la Misiunea Militară Americană din București, „să organizeze Partidul Național Țărănesc într-o forță de rezistență”. Aceștia s-au folosit de serviciile lui Teodor Manicatide, singurul agent important recrutat de Wisner¹¹. Manicatide, care lucra la misiunea americană „ca translator ziua și spion noaptea”, le-a facilitat contactul cu liderii P.N.Ț. cărora americanii „le-au oferit suportul clandestin al Statelor Unite – arme, bani și informații” (p. 24).

informațiilor înainte de instaurarea guvernului dr. Petru Groza, în „6 Martie 1945 – începuturile comunizării României”, București, Editura Enciclopedică, 1995, p. 281; pentru detalii asupra activității din România, vezi lucrarea realizată de maiorul Bishop la scurtă vreme după evenimente – Robert Bishop and E.S. Crayfield, *Russian astride The Balkans*, London, Evans Brothers Limited, 1949.

¹⁰ Potrivit lui Cristian Troncotă, sovieticii o recrutaseră pe soția lui Bragadiru, aceasta fiind în relații foarte apropiate cu Frank Wisner – Cristian Troncotă, *Istoria serviciilor secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu*, București, Editura „Ion Cristoiu”, 1999, p. 270.

¹¹ Sergentul Teodor Manicatide, nume de cod *Tosillitis*, se pare că lucra și pentru Secția II-a a Marelui Stat Major. Valoarea sa pentru americani era deosebită având în vedere că acesta dispunea de surse de informare în cadrul biroului mareșalului Rodion Malinovski, comandant al Frontului 2 ucrainean și avea astfel posibilitatea de a obține informații referitoare la ordinele de bătaie și la corespondența cu Moscova și cu reprezentanții sovietici din Comisia Aliată de Control din România. În afară de Manicatide, maiorul Robert Bishop l-a folosit ca sursă pe locotenentul Teodor Negroponte, detașat oficial pe lângă misiunea militară americană. Ulterior, informații se pare că au fost obținute și de la Rică Georgescu și chiar Lucrețiu Pătrășcanu și Bellu Zilber – cf. Cristian Troncotă, *op. cit.*, p. 271.

Maniera precară din punct de vedere al conspirativității în care s-a acționat a permis o contrareacție rapidă și decisivă a sovieticilor: „Serviciilor de informații sovietice și poliției secrete române le-a luat doar câteva săptămâni pentru a-i descoperi pe spioni. Americanii și agentul lor șef au fugit ca să scape cu viață, în vreme ce forțele de securitate sovietice zdrobeau o mare parte din rezistența românească. Liderii Partidului Țărănesc au fost acuzați de trădare și închiși. Manicattide, Hamilton și Hall au fost condamnați în absență într-un proces public, după ce martorii au jurat că se dăduseră drept agenți ai noului serviciu american de informații. (...) Până la sfârșitul iernii, aproape toți românii care lucraseră pentru Wisner în timpul războiului erau fie închiși, fie morți; secretarul lui personal se sinucisese. O dictatură brutală s-a instaurat în România, iar preluarea puterii a fost grăbită de eșecurile acțiunilor sub acoperire ale americanilor” (p. 25).

Evident, lucrurile sunt prezentate de Tim Weiner într-o manieră simplificatoare, dar eșecul serviciilor secrete occidentale în a submina forțele politice comuniste a fost cât se poate de real.

Interesantă ni s-a părut și relatarea despre impactul pe care l-a avut Radio Europa Liberă – „mașinăria media a CIA-ului, în valoare de 100 de milioane de dolari”, așa cum definește Tim Weiner respectivul post de radio (p. 101) – într-un moment punctual al Războiului Rece: anul 1956. După ce în aprilie 1956 serviciile israeliene de spionaj au furnizat omologilor americani o copie după raportul lui N.S. Hrușciov ținut în februarie 1956 la cel de-al XX-lea Congres al PCUS, aceștia au decis, în luna iunie, să facă cunoscut opiniei publice textul. După publicarea în *The New York Times*, Radio Europa Liberă a intrat în acțiune: „mai bine de trei mii de radiodifuzori, scriitori, ingineri emigranți și supraveghetorii lor americani au pornit radiourile în opt limbi, umplând undele timp de nouăsprezece ore pe zi. (...) Emigranții care emiteau i-au implorat pe șefii lor americani să le dea un mesaj clar care trebuia transmis. Și l-au primit: discursul era citit fără întrerupere, zi și noapte” (p. 101).

Consecințele au fost imediate. Deși cei mai buni analiști ai CIA concluzionaseră doar în urmă cu câteva luni că o revoltă populară în Europa de Est este improbabilă, la 28 iunie, după difuzarea discursului, muncitorii polonezi „au început să se ridice împotriva conducătorilor comuniști”. După numai trei luni izbucnea revoluția maghiară! Deși făcuse totul pentru a crea astfel de evenimente, CIA era prinsă pe picior greșit: „în 1956, nu exista nici un post CIA în Ungaria. Nu exista nici o secție destinată operațiunilor de pe teritoriul Ungariei în serviciul de operațiuni secrete de la sediul central și nu era aproape nimeni care să vorbească limba maghiară” (p. 104). În consecință, „în timpul celor două săptămâni cât a durat revoluția maghiară, Agenția nu a știut nimic mai mult decât ce tipăreau ziarele”.

Lucrarea lui Tim Weiner prezintă într-o manieră atractivă implicarea CIA în toate marile acțiuni din perioada Războiului Rece, de la criza Suezului, la criza rachetelor din Cuba, de la debarcarea din Golful Porcilor până la criza ostaticilor de la ambasada americană din Teheran. Nu vom insista asupra acestor aspecte, lăsând cititorului plăcerea de a descoperi resorturile intime puse în mișcare de CIA, având astfel ocazia să descopere măsura în care „Agenția fictivă de Informații, cea care trăiește în romane și filme, este omnipotentă” (p. 375).

Sentimentul de îngrijorare retrospectivă declanșat de conștientizarea factorilor aleatorii care au împins nu o dată lumea în pragul celui de-al treilea război mondial este acutizat de ultimele capitole ale volumului, consacrate activității Agenției în timpul administrațiilor Clinton și George W. Bush. De la eșecurile din Somalia, soldate cu

masacrarea rangerilor americani pe străzile din Mogadishu, și până la evenimentele din septembrie 2001 și invadarea Irakului pe baza unor „probe” inexistente, CIA și-a dovedit din plin limitele și ignoranța și a demonstrat cu prisosință transformarea sa dintr-un serviciu de informații într-un banal instrument politic, subordonat intereselor complexului militar-industrial. În opinia autorului, „militarizarea serviciilor de informații s-a accelerat pe măsură ce serviciile civile de informații ale națiunii s-au erodat” (p. 369).

În 18 decembrie 2006, când Bob Gates¹² a preluat controlul asupra Pentagonului, situația comunității americane de spionaj era următoarea: „un general conducea CIA [generalul Michael Hayden¹³, singurul ofițer militar activ care a condus CIA de la plecarea lui Walter Bedell Smith în 1953 – n. ns.], un general era subsecretar de stat pe probleme de spionaj, un general se ocupa de programele de contraterorism ale Departamentului de Stat, un general de corp de armată era subsecretarul adjunct al Pentagonului pentru probleme de spionaj, iar un maior conducea spionii CIA. Toate aceste posturi fuseseră deținute de civili, iar asta se întâmpla de mulți ani” (p. 373). Această transformare făcea parte „dintr-o putrezeală lentă care începuse să otrăvească stâlpii securității naționale americane. (...) O altă mare forță începea acum să exercite influență asupra spionajului: America corporatistă”.

În urmă cu peste jumătate de secol, la sfârșitul mandatului de președinte, Dwight Eisenhower avertiza: „Trebuie să ne ferim de acumularea de influență nejustificată, fie ea voită sau nu, din partea sistemului militar-industrial. Potențialul pentru o ascensiune dezastruoasă a puterii abuzive există și va persista”. Evenimentele de după 11 septembrie 2001 au dovedit că acesta avea dreptate: „valul cheltuielilor secrete pentru securitatea națională (...) a creat un exploziv complex de spionaj industrial”. Potrivit lui Tim Weiner, „clonele corporatiste ale CIA au început să apară de peste tot din suburbiile Washingtonului și de dincolo de ele. Patriotismul pentru profit a devenit o afacere de 50 de miliarde de dolari pe an, după unele estimări – o sumă care se ridică la întregul buget al serviciilor de informații americane” (p. 374). Spre exemplificarea noului mod de a face bani de pe urma spaimei de teroriști și a altor „amenințări la adresa securității naționale”, autorul oferă câteva date despre două companii private ce au prosperat în domeniu: *Total Intelligence Solutions* și, celebra de acum, *Blackwater USA*¹⁴.

Pentru a încheia, reiterăm faptul că analiza realizată de Tim Weiner ni s-a părut a fi una de excepție, bazată pe o documentație vastă, realizată fără inhibiție și în disprețul oricăror tabu-uri. În opinia noastră, lucrarea se poate constitui într-un adevărat model de investigație în domeniul atât de alunecos al serviciilor de informații și de securitate și

¹² Robert Michael Gates, cel de-al 22-lea secretar de stat al Apărării, este încă în funcție la momentul scrierii acestor rânduri.

¹³ Născut la 17 mai 1945, Hayden a intrat în serviciul militar activ în anul 1969. A urcat treptele ierarhiei militare până la gradul de general cu patru stele în U.S.A.F. Între anii 1999 și 2005 a condus National Security Agency, dovedindu-se cel mai longeviv director din istoria agenției. Mandatul său de director al CIA s-a încheiat la 12 februarie 2009, locul său fiind luat de Leon Panetta, profesor de politici publice la Santa Clara University, propus de președintele Obama.

¹⁴ Vezi Jeremy Scahill, *Blackwater. Ascensiunea celei mai puternice armate private din lume*, București, Editura Litera Internațional, 2009; pentru ultimele dezvăluiri ale autorului, jurnalist independent și colaborator al publicației „The Nation”, vezi www.thenation.com/doc/20090817/scahill.

Recenzii. Note de lectură

așteptăm cu nerăbdare momentul în care o lucrare similară despre serviciile din România anilor 1945-2007, să zicem, va vedea lumina tiparului.

Florian Banu

V. CERCETAREA ȘTIINȚIFICĂ ȘI VALORIFICAREA FONDURILOR ARHIVISTICE ALE C.N.S.A.S. PRIN MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE ȘI EXPOZIȚII

**Zilele „Mitropolit Visarion Puiu-130 de ani de la naștere”,
Roman-Pășcani-Mănăstirea Neamț
26-28 februarie 2009**

Între 26-28 februarie la Roman, Pașcani și mănăstirea Neamț s-au desfășurat lucrările celei de a XIII-a ediții a simpozionului științific internațional „Zilele Mitropolit Visarion Puiu”, organizat de Mitropolia Moldovei și Bucovinei, Episcopia Romanului, Asociația „Mitropolit Visarion Puiu” și Protopopiatele Pașcani și Roman.

Lucrările simpozionului au debutat cu vernisarea expoziției documentare despre viața și activitatea mitropolitului Visarion Puiu la Muzeul de istorie din Roman. Au urmat lucrările în plen, în care au fost prezentate 17 comunicări. Alocuțiunile au fost din cele mai diverse, atât în tematică, cât și în modul de abordare. Ne-au atras atenția comunicări privitoare la: activitatea mitropolitului Visarion Puiu, având ca ajutor pe tânărul arhimandrit Antim Nica (viitor episcop al Dunării de jos), la conducerea Misiunii Ortodoxe Române din Transnistria (Pr. Eugen Drăgoi, Galați); prezența mitropolitului Visarion la mănăstirea catolică Maguzzano din Italia, în perioada 1945-1947 (Pr. Manuel Oliveira, Maguzzano, Italia); Eclesiologia Bisericii Ortodoxe în concepția mitropolitului Visarion Puiu (George Enache, București); Monumente ctitorite, restaurate și sfințite de mitropolitul Visarion Puiu (Eugenia Antonescu, București); *Mitropolitul Visarion Puiu – un ierarh luminat* (Pr. Anton Despinescu, Institutul teologic romano-catolic Iași).

Subsemnatul am prezentat o comunicare privitoare la controversele despre viața și activitatea mitropolitului Visarion Puiu în exil, încercând ca în lumina documentelor provenite de la Serviciul de Informații Externe să conturăm tabloul relațiilor pe care acesta le-a avut cu reprezentanții statului român în Franța și tentativele bătrânului mitropolit de a reveni în țară.

Manifestările au continuat a doua zi, la sediul Protopopiatului Pașcani, unde au avut loc discuții pe marginea comunicărilor susținute la Roman, apoi lansări de carte, din care menționăm broșura *Preoții satelor*, a mitropolitului Visarion Puiu, apărută în ediția a treia. Tot la Protopopiatul din Pașcani, a fost oficiat un parastas cu participarea celor prezenți la simpozion.

Ultimele manifestări din cadrul simpozionului s-au desfășurat la mănăstirea Neamț, cea mult iubită de mitropolitul Visarion Puiu, unde participanții au putut susține câteva evocări în prezența elevilor de la Seminarul teologic, apoi a fost vizitată casa memorială „Mitropolit Visarion Puiu” de la Schitul Vovidenia, din apropiere.

Adrian Nicolae Petcu

**Simpozionul științific *Generalul Nicolae Rădescu, prizonierul istoriei*
(Râmnicu Vâlcea – Călimănești, 26-27 martie 2009)**

Cinci angajați ai Serviciului Cercetare, Editare din cadrul C.N.S.A.S. au participat, în zilele de 26-27 martie 2009, la manifestările organizate la Râmnicu Vâlcea și Călimănești (la invitația autorităților locale și beneficiind de colaborarea acestora), dedicate generalului Nicolae Rădescu, fost prim-ministru al României (1944-1945).

În data de 26 martie, la Muzeul Județean Vâlcea a avut loc vernisajul expoziției documentare *Generalul Nicolae Rădescu, prizonierul istoriei*, îngrijită de Oana Marcu și Mihai Demetriade. În cadrul aceleiași manifestări, a rulat filmul *Mari personalități ale istoriei – N. Rădescu*, realizat în anul 2000, de către Televiziunea Română, a cărui copie a fost obținută de cei doi angajați ai C.N.S.A.S. De asemenea, a avut loc simpozionul științific *Generalul Nicolae Rădescu, prizonierul istoriei*, în cadrul căruia au fost susținute șase comunicări: Mihai Demetriade – *O prezentare a articolelor generalului Nicolae Rădescu din ziarele „Cultul Patriei” și „Cruciada Românilor”*; Valentin Vasile – *Acțiuni informativ-operative ale Direcției Poliției de Siguranță. Studiu de caz: Supravegherea generalului Nicolae Rădescu (1934-1946)*; Raluca Spiridon – *O încercare de compromitere a generalului N. Rădescu - procesul M.N.R.*; prof. univ. dr. Alexandru Șerbănescu – *Plecarea în exil și reîntoarcerea în țară a generalului N. Rădescu și Silviu B. Moldovan – Generalul N. Rădescu, captiv al istoriei*. În dimineața zilei de 27 martie, postul local de televiziune a înregistrat o emisiune cu durata de o oră, dedicată integral expoziției și simpozionului vernisat în seara anterioară. În cadrul emisiunii (realizată de Nicolae Dinescu), a luat cuvântul și Oana Marcu, din partea C.N.S.A.S.

Simpozionul a fost reluat în ziua de 27 martie, la Primăria din Călimănești, în sala de ședințe a Consiliului Local. De această dată, celor șase comunicări li s-au adăugat încă două, respectiv *Activitatea politică a lui N. Rădescu* (acad. Dinu C. Giurescu) și *Generalul N. Rădescu și exilul românesc* (Dinu Zamfirescu). Autoritățile locale din Călimănești au dorit să marcheze, astfel, împlinirea a 135 de ani de la nașterea lui N. Rădescu, în această localitate. Filmul realizat de TVR a rulat din nou, iar expoziția documentară a fost prezentată în varianta sa electronică de către Oana Marcu.

Ambele manifestări au beneficiat de prezența unui public numeros și interesat, precum și de concursul mass-media. Expoziția organizată de C.N.S.A.S. a fost prezentată în cadrul știrilor culturale locale (pe site-ul Muzeului Județean Vâlcea, al Direcției de Cultură din cadrul Consiliului Județean Vâlcea, al Primăriei Călimănești etc.), iar manifestările din 26 și 27 martie au fost subiectul unor articole de presă (apărute, de exemplu, în ziarul „Impact real” sau pe pagina de web Global Art Fusion). În cadrul interviurilor pe care le-au acordat cu acest prilej, dl. academician Dinu C. Giurescu a apreciat în mod pozitiv contribuția C.N.S.A.S. la organizarea acestor manifestări, iar nepotul generalului Rădescu, actorul Vlad Rădescu, a adus mulțumiri inițiativei noastre de a organiza o expoziție documentară pe meleagurile natale ale fostului prim-ministru al României. Primele două numere din periodicul *Cafetele* C.N.S.A.S. au fost distribuite, cu această ocazie, organizatorilor și bibliotecilor locale, stărnind, de asemenea, interesul publicului.

Silviu B. Moldovan

Conferința internațională *Resistance and Opposition against the communist regime in Czechoslovakia and Central Europe*, Praga, The Institute for the Study of Totalitarian Regime, 15-16 aprilie 2009

La scurtă vreme după „revoluția de catifea” de la Praga, clasa politică din Cehia și-a asumat dificila misiune de a elabora și pune în practică așa-numitele „legi ale lustrației”, legi prin care persoanele vinovate de crimele și abuzurile din perioada comunismului să nu poată accede în funcțiile publice. Încă din 1991-1992 preocuparea de a îndepărta umbrele trecutului și a curăța reziduurile ideologice din viața politică și din administrație a fost dublată de cea legată de descifrarea istoriei comunismului, de cunoașterea adevăratelor biografii ale liderilor, de pătrunderea dincolo de „adevărurile oficiale” promovate decenii la rând de către defunctul regim.

Alături de Oficiul Ceh pentru Documentarea și Investigarea Crimelor Comunismului, munca sisifică de studiere a celei de a doua jumătăți a secolului trecut a fost asumată de o serie de institute de cercetare. Cel mai recent dintre acestea, Institutul pentru Studiul Regimurilor Totalitare, a fost înființat pe baza legii nr. 181/2007 din 1 august 2007 și a început să funcționeze efectiv la 1 februarie 2008.

În ciuda perioadei scurte care a trecut de la începerea activității, palmaresul institutului este unul impresionant: publicarea în anul 2008 a patru numere din revista „Memorie și istorie”, un număr din revista „Behind the Iron Curtain”, publicarea câtorva volume de documente și de istorie orală, realizarea mai multor DVD-uri educaționale și a mai multor expoziții (*Czech Society Between Munich and the War, On the Cold War Front – Czechoslovakia 1948-1956, Orwell in Photographs – Prague Through the Lens of the Secret Police*).

De asemenea, între 19 și 21 noiembrie 2008 a fost organizată conferința internațională „NKVD/KGB Activities and its Cooperation with other Secret Services in Central and Eastern Europe. 1945-1989. II” (prima parte a conferinței a fost organizată la Bratislava), conferință la care au participat istorici și cercetători din Cehia, Slovacia, Bulgaria, Germania, Ungaria, Letonia, Polonia, România, Slovenia, Marea Britanie și S.U.A.

Pentru a marca președinția cehă a Consiliului Europei și în continuarea eforturilor sale de investigare a totalitarismelor ce au marcat secolul al XX-lea, Institutul pentru Studiul Regimurilor Totalitare a organizat în perioada 15-16 aprilie o nouă conferință internațională: *Resistance and Opposition against the communist regime in Czechoslovakia and Central Europe*. Cu sprijinul generos al guvernului ceh, lucrările conferinței, găzduite de Palatul Lichtenstein, au fost deschise printr-o alocuțiune a premierului Mirek Topolánek, succedată de cuvântul de salut al domnului Pavel Žáček, directorul Institutului pentru Studiul Regimurilor Totalitare.

Comunicările participanților au fost prezentate în cadrul a trei secțiuni, limbile de prezentare fiind ceha, germana și engleza, fiind asigurată traducerea simultană. Prima secțiune, *Czech and Slovak Resistance to the Communist Regime*, a reunit lucrări care au subliniat tradiția pe care mișcarea de rezistență o avea în Cehoslovacia încă din perioada celui de-al doilea război mondial, punând în lumină, totodată, o serie de aspecte precum eforturile de elaborarea programului politic ce trebuia implementat după înlăturarea regimului

comunist, activitatea serviciilor occidentale de informații în Cehoslovacia, rolul crucial jucat de emigrația cehă și slovacă în susținerea mișcării de rezistență din interior.

Comunicările din cea de-a doua secțiune, *Czech and Slovak Opposition to the Communist Regime*, au fost focalizate pe discutarea și elucidarea numeroaselor forme de opoziție civică prin care autoritatea administrației comuniste a fost subminată, contribuind în mod constant la slăbirea pozițiilor partidului comunist în Cehoslovacia. De la publicarea de pamflete și a așa-zisei literaturi *samizdat*, până la organizarea de activități religioase sau a unor proteste publice față de măsurile economice impuse de partidul comunist, orice formă de opoziție a fost prezentată și analizată în contextul istoric în care a fost adoptată.

Conferențiarul din cea de-a treia secțiune, *Czechoslovak Resistance abroad and Resistance in individual countries*, și-au concentrat eforturile în direcția prezentării activității emigrației cehe și slovace în cadrul unor organizații din Occident (precum *Council of Free Czechoslovakia*) sau în cadrul posturilor de radio *Europa Liberă* și *Vocea Americii*. Nu a lipsit nici analiza opțiunii unor cetățeni cehi de a se înrola în armate ale unor state occidentale și de a lupta împotriva regimurilor comuniste pe diverse meridiane ale planetei, sperând că efortul lor va contribui și la îndepărtarea comunismului din propria țară.

Importanța conferinței a fost sporită prin prezentarea unor comunicări ce au analizat un aspect sau altul al activităților anticomuniste din state precum Polonia, Bulgaria, Ungaria, fosta Iugoslavie, fosta R.D.G. sau țările baltice. Din această perspectivă am reținut comunicările lui Rafal Wnuk, de la Universitatea din Lublin, care a analizat minuțios „conspirația anticomunistă” din Polonia în perioada 1944-1956, pe cea susținută de Rasa Balockaite, de la Universitatea „Vytautas Magnus”, focalizată pe formele atipice de rezistență din Lituania față de dominația sovietică, strategii de opoziție reunite în cadrul formulei „războiul de guerillă semiologică”.

Fără a urmări să epuizăm numărul comunicărilor valoroase, dorim să le amintim și pe cele susținute de Michael Portmann, membru al Comisiei de Istorie a Academiei de Științe a Austriei, (*State Repression and Local resistance against Communist Policy on the country side in the Yugoslav Region of Vojvodina. 1944-1953*), Pál Germuska, de la Institutul pentru Istoria Revoluției Maghiare din 1956, (*Misconceptions and Illusions? 1956 as the Focal Point of the Hungarian Anti-communist Resistance*) și, nu în ultimul rând, comunicarea susținută de domnul Pavel Žáček, *Reconstruction of the Activities of the Resistance Group in the Security Archives Materials*.

În ce ne privește, am prezentat comunicarea *Some Considerations on the Longevity of the Anti-communist Armed Groups of Romania (1944-1960)*, prin care am încercat familiarizarea auditoriului cu problemele suscitade de studierea rezistenței armatei anticomuniste din România, avansând, totodată, câteva ipoteze explicative asupra duratei mari în timp a acestei forme de rezistență. Aserțiunile noastre au fost fericit completate de informațiile oferite de doamna Ekaterina Boncheva din Sofia în cadrul comunicării *The „Goryani” Movement – The First Anti-communist Resistance Movement in Eastern Europe*.

Prezentarea comunicărilor a fost succedată de întrebări, discuții și comentarii care, cu toatele, au sporit nivelul științific al conferinței. La finalul primei zile, a fost proiectat filmul lui Martin Vadas, *Land Without Heroes, Land Without Criminals* – o interesantă incursiune în „memoria vie” a poporului ceh, reușind o surprindere nuanțată a modului extrem de complex în care se cristalizează evenimentele epocii comuniste, dar și viața cotidiană, în cadrul

Viața științifică

diferitelor conștiințe individuale și, apoi, cum acestea sunt „topite” în creuzetul memoriei colective.

Eforturile gazdelor au fost meritorii, organizarea lucrărilor conferinței fiind impecabilă, de la asigurarea cazării participanților și până la condițiile create în sălile de conferință. Punctualitatea și amabilitatea pot fi socotite calități definitorii ale organizatorilor. În opinia noastră, manifestarea științifică din 15-16 aprilie poate fi considerată drept o nouă reușită a Institutului pentru Studiul Regimurilor Totalitare din Praga, dezbaterile și schimburile de idei prilejuite contribuind din plin la îmbogățirea perspectivelor asupra căilor și mijloacelor de studiere a regimului comunist (și nu numai!), iar contactele personale ocazionate facilitând o coagulare a comunității științifice dedicate studierii regimurilor totalitare.

Florian Banu

Conferința „Bisericile in comunism”, Sibiu, 13-15 mai 2009

În perioada 13-15 mai 2009 Academia Evanghelică Transilvania din Sibiu, în parteneriat cu Fundația „Konrad Adenauer” din Germania, a organizat conferința cu titlul: „Bisericile in comunism”.

Reprezentanți ai diferitelor confesiuni din România, laolaltă cu specialiști în domeniul istoriei bisericești, au încercat să ofere un tablou al vieții religioase din România în cei 50 de ani de comunism.

Dintre referatele susținute cu acest prilej amintim:

- Dr. Wolfgang Rehner – „Biserica Evanghelică din România în timpul celor 45 de ani de dictatură comunistă”;
- P.S. Episcop Visarion Bălțat - „Biserica Ortodoxă din România în lupta împotriva totalitarismului”;
- Conf. dr. Ioan Mitrofan - „Sacrificiul bisericii greco-catolice în lupta împotriva comunismului”;
- Prof. em. dr. Hermann Pitters – „Martirologiul Ecumenic– prezentare generală”;
- Pr. Prof. Cristinel Farcaș (Universitatea Iași) – „Lupta anticomunistă a Bisericii Catolice din România”;
- Drd. Ioan Tomoiaga (Universitatea Cluj) – „Bisericile în cadrul legislației Republicii Socialiste România”.

În ceea ce ne privește, am susținut referatul inaugural al conferinței cu tema:

„Perspective istoriografice contemporane asupra chestiunii relației biserica-stat în România comunistă”

Manifestările s-au încheiat cu o foarte interesantă vizită la muzeul din Cisnădie, unde am vizionat expoziția „Cei șapte piloni ai comunismului” .

George Enache

**Simpozionul științific internațional
„Sfârșitul regimurilor comuniste. Cauze, desfășurare și consecințe”
25-28 iunie 2009
Făgăraș – Sâmbăta de Sus**

Manifestare devenită deja tradițională, fiind vorba de ediția a IV-a, simpozionul organizat de Fundația Culturală „Negru Vodă” din Făgăraș, Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România și Memorialul Rezistenței Anticomuniste Făgăraș a avut ca invitați în acest an cercetători din România, Republica Moldova, Bulgaria, Serbia, Slovenia și S.U.A.

Reunite sub tema generoasă enunțată în titlul simpozionului, comunicările prezentate au abordat din unghiuri extrem de diferite și într-o manieră incitantă problematica atât de complexă a istoriei comunismului. În pofida diversității comunicărilor, organizatorii au izbutit o grupare a acestora într-o manieră care să permită auditoriului focalizarea atenției spre câteva domenii de evident interes.

În prima zi a lucrărilor simpozionului, comunicările au debutat printr-o secțiune în plen în care, după cuvântul de salut al organizatorilor (prof. univ. dr. Ștefan Câlția, directorul Proiectului Memorialului Rezistenței Anticomuniste Țara Făgărașului, Î.P.S. Dr. Laurențiu Streza, mitropolitul Ardealului, Marius Oprea, președintele Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România), au fost prezentate diverse „Ipostaze ale comunismului românesc”. Titulatura acestei prime secțiuni a permis prezentarea unor lucrări ce au abordat probleme diverse, de la situația românilor evacuați din Basarabia în anul 1944 (prof. univ. dr. Savel Cheptea – Universitatea de Artă și Design, Cluj-Napoca), până la desființarea închisorii din Cetatea Făgăraș (muzeograf Ioan Ciupea – Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, prof. Florentin Olteanu – Fundația Culturală „Negru Vodă”) și munca patriotică în Republica Socialistă România (drd. Valeriu Antonovici – SNSPA, București).

În partea a doua a zilei, lucrările au fost împărțite în două secțiuni. Cea dintâi a continuat, practic, linia comunicărilor din secțiunea în plen, fiind abordate subiecte la fel de diversificate. Astfel, auditoriul a urmărit cu interes expuneri precum cele referitoare la percepțiile iugoslave asupra României anului 1953 (dr. Miodrag Milin – Filiala Timișoara a Academiei Române, cercet. Vladimir Cvetković – Institutul de Istorie Recentă a Serbiei), activitatea Serviciului Culte din cadrul Securității (Adrian Nicolae Petcu – C.N.S.A.S.), informatorii din cultul baptist (drd. Denisa Bodeanu – C.N.S.A.S.), situația economiei în ultimul deceniu al regimului comunist (dr. Liviu Țăranu – C.N.S.A.S.), cariera unui ofițer de securitate (drd. Janosi Csongor – Facultatea de Teologie Reformată – Cluj-Napoca) sau regimul concentraționar din România în anii '70-'80 ai secolului trecut. Lucrarea pe care am realizat-o împreună cu dna. Floarea Dobre, lucrare referitoare la impactul politicii de sistematizare rurală asupra populației, a fost inclusă, de asemenea, în această secțiune. Cu subiectivismul inerent, apreciem că prezentarea lucrării, realizată de dna. Floarea Dobre (C.N.S.A.S.), a reușit să rețină atenția auditoriului prin informațiile primare provenind din arhiva Securității referitoare la un subiect cu atât de largi implicații.

Cea de a doua secțiune s-a desfășurat sub titlul „Sfârșitul regimului comunist din România”. În cadrul acestei secțiuni, comunicările au fost focalizate pe analiza cauzelor

Viața științifică

prăbușirii regimului comunist din România (Doina Jelea – București) și din Europa (drd. Costel Cristian Lazăr – Toplița), implicarea Securității în evenimentele din decembrie 1989 (drd. Adelina Ștefan – C.N.S.A.S.) și pe definirea de către foștii deținuți politici a schimbărilor petrecute în decembrie 1989 (Alexandru Matei – I.I.C.C.R.).

În cea de-a doua zi, simpozionul și-a desfășurat lucrările în plen, comunicările fiind grupate pe trei mari teme: „Consecințele căderii regimului comunist în România”, „Istoria comunismului în postcomunism” și „Comunism și postcomunism pe plan internațional”. Din cadrul primei teme, am reținut considerațiile privitoare la consecințele juridice ale căderii regimului comunist, enunțate de Irina Damian (Sibiu), și detaliata prezentare a evoluției fondurilor de arhivă ale Securității în perioada 1989-1991, realizată de drd. Leontin Negru (C.N.S.A.S.).

Problematica temei „Istoria comunismului în postcomunism” a fost bine ilustrată de comunicări precum cele susținute de dr. Florin Abraham (INST) („Căderea comunismului în Europa: interpretări istoriografice”), drd. Ilarion Țiu (Universitatea București) („Reflectarea în presa scrisă a prăbușirii regimurilor comuniste”) sau drd. Dragoș Carciga (Muzeul mun. București) („Comunismul și muzeologia. O cercetare critică”).

Aprecierile asupra comunismului și postcomunismului pe plan internațional s-au concretizat, în prima etapă, prin prezentarea a șase comunicări ale unor cercetători provenind din spațiul ex-sovietic, tratând subiecte variate, de la raportul secret al lui N.S. Hrușciiov (conf. univ. dr. Elena Șișcanu, Chișinău), până la rolul jucat de Frontul Popular din Republica Moldova în cadrul mișcării de emancipare națională (conf. univ. dr. Ludmila Rotari, Universitatea „Spiru Haret”, București).

Au urmat apoi analize asupra altor areale geografice, reținându-ne atenția cele consacrate lui Deng Xiaoping și limitelor reformismului chinez (drd. Mihai Croitor, drd. Sanda Borșa – Universitatea „Babeș – Bolyai”, Cluj-Napoca), căderii regimului comunist în Iugoslavia (Boštjan Kolarič, Centrul de Studii pentru Reconciliere Națională, Ljubljana, Slovenia) și procesului de tranziție de la *Darzhavna Sigurnost* (*Securitatea bulgară*) la noile servicii de informații (Maria Dermendzhieva – Revista „Glasove”, Sofia).

Concluziile simpozionului au fost formulate într-o atmosferă animată, caracterizată de confruntări de idei, remarcându-se fertilitatea unor astfel de întâlniri științifice și conturându-se câteva direcții de aprofundare viitoare a cercetărilor în domeniul istoriei recente. Totodată, au fost sugerate o diversitate de formule privind valorificarea optimă, atât în plan științific, cât și în plan muzeal, a roadelor acestor cercetări. În acest sens, am reținut și originalele considerații metodologice privind cercetarea și scrierea istoriei regimurilor comuniste formulate de cercetătorul Nicolae Videnie de la Institutul Român de Istorie Recentă.

Lucrările simpozionului au fost urmate, în cea de-a treia zi, de o vizită efectuată în Cetatea Făgărașului, unde au putut fi vizionate atât expozițiile permanente găzduite de celebra fortificație, cât și lucrările de amenajare a noilor spații, lucrări ce vor spori valoarea muzeală a obiectivului.

Atât conținutul comunicărilor științifice prezentate în cadrul secțiunilor simpozionului, cât și ciocnirile de idei din cadrul sesiunii consacrate concluziilor ne îndreptățesc să apreciem reuniunea științifică drept o reușită deplină. În acest context, o mențiune aparte se cuvine făcută organizatorilor neobosiți care au fost dr. Cosmin Budeancă

Viața științifică

(I.I.C.C.R.) și prof. Florentin Olteanu (Fundația Culturală „Negru Vodă”, Făgăraș), grație cărora lucrările s-au desfășurat într-o manieră și un cadru extrem de plăcut.

Informațiile inedite prezentate aici au reprezentat un incontestabil câștig nu numai pentru toți participanții, ci, totodată, și pentru cititori, întrucât comunicările vor intra în circuitul științific sub forma unui volum, promis de organizatori pentru finele acestui an.

Așadar, noua ediție a simpozionului de la Făgăraș nu a dezmințit renumele organizatorilor și s-a înscris pe linia conturată de primele trei ediții din anii precedenți.

Luminița Banu

VI. ABREVIERI

ACNSAS, Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității
ACNJ, Arhiva Comandamentului Național al Jandarmeriei
AMI, Arhiva Ministerului de Interne
AMR, Arhivele Militare Române
ANIC, Arhivele Naționale Istorice Centrale
ASRI, Arhiva Serviciului Român de Informații
BO, Buletinul Oficial
BOR, Biserica Ortodoxă Română
CAER, Consiliul de Ajutor Economic Reciproc
CC al PCR, Comitetul Central al Partidului Comunist Român
CEPECA, Centrul de Perfecționare a Cadrelor de Conducere
CFP, Combinatul Fondului Plastic
CI, contrainformații
CIE, Centrul de Informații Externe
CIS, Fondul pentru cheltuieli informative speciale
CM, colonie de muncă
CMOB, Comandamentul Miliției Orașului București
Col., colonel
Com., comuna
Coord., coordonator
CPEX, Consiliul Politic Executiv
Cpt., căpitan
CSS, Consiliul Securității Statului
CTOT, Comandamentul pentru Tehnica Operativă și Transmisiuni
CTS, Comandamentul Trupelor de Securitate
DGIE, Direcția Generală de Informații Externe
DGP, Direcția Generală a Poliției
DIE, Departamentul de Informații Externe
DMRU, Direcția Management Resurse Umane
DO, domiciliu obligatoriu
DRO, Organizația Revoluționară a Dobrogei
DRS, Direcția Regională de Securitate
DRSP, Direcția Regională de Securitate a Poporului
DRSS, Direcția Regională a Securității Statului
DSS, Departamentul Securității Statului
DUI, Dosar de urmărire informativă
DV, dosar de verificare
GAS, Gospodărie Agricolă de Stat
g-ral mr., general maior
HCM, Hotărâre a Consiliului de Miniștri
IJ, Inspectoratul Județean

IMB, Inspectoratul Municipiului București
ISJ, Inspectoratul de Securitate Județean
Jud., județul
Lt. col., locotenent colonel
lt. maj., locotenent major
Lt., locotenent
MADOSZ, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România (Romániai Magyar Dolgozók Szövetsége),
MAE, Ministerul Afacerilor Externe
MAI, Ministerul Afacerilor Interne
MAN, Marea Adunare Națională
MCE, Ministerul Comerțului Exterior
MFA, Ministerul Forțelor Armate
MI, Ministerul de Interne
MNR, Mișcarea Națională de Rezistență
MO, Monitorul Oficial
MONT, Mobilizarea și organizarea națiunii și teritoriului
Mr., maior
MSS, Ministerul Securității Statului
NKVD, Narodnii Komissariat Vnutrennih Del (Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne)
PCM, Președinția Consiliului de Miniștri
PCR, Partidul Comunist Român
PCUS, Partidul Comunist al Uniunii Sovietice
PMR, Partidul Muncitoresc Român
PNL, Partidul Național Liberal
PNP, Partidul Național Popular
PNT, Partidul Național Țărănesc
PSD, Partidul Social Democrat
RPR, Republica Populară Română
RSR, Republica Populară Română
S.D.D.O., Serviciul Dislocări și Domicilii Obligatorii
SIG, Supravegherea informativă generală
Slt., sublocotenent
SRI, Serviciul Român de Informații
SSI, Serviciul Special de Informații
TO, tehnică operativă
Tov. tovarăș
UAP, Uniunea Artiștilor Plastici
UM, unitate militară
USLA., Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă
UTC, Uniunea Tineretului Comunist

VII. LISTA AUTORILOR

Florian Banu – consilier superior C.N.S.A.S.; licențiat al Facultății de Istorie a Universității „Dunărea de Jos” – Galați (1997); doctor în istorie al Institutului de Istorie „A.D. Xenopol” – Iași (2001); autor al volumului *Asalt asupra economiei României. De la Solagra la Sovrom (1936-1956)*, București, Editura Nemira, 2004 și co-editor al mai multor volume de documente; autor al câtorva zeci de articole și studii pe teme de istorie a aparatului represiv al regimului comunist, istoria mișcării de rezistență armată și istorie economică.

Luminița Banu - consilier principal CNSAS, licențiată a Facultății de Psihologie și Științele Educației, Universitatea București (1999); studii postuniversitare – specializarea Management și evaluare educațională (2000); autoare a mai multor studii și articole în reviste de specialitate. Volum recent *Onoare și glorie. Exilul militar românesc și Campania din Est (22 iunie 1941 – 23 august 1944)*, ediție de Luminița Banu, Dumitru Dobre, Iulian Mânzu, București, Editura Fundației Culturale Gheorghe Marin Speteanu, 2008, 403 p.

Liviu-Marius Bejenaru – consilier superior C.N.S.A.S., licențiat al Facultății de Istorie, Universitatea „Al. Ioan Cuza”, Iași (1992); studii postuniversitare – specializarea științe politice, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, București (1994). Studiu recent publicat: *Război psihologic împotriva Occidentului. Acțiunile de dezinformare ale Securității în timpul regimului comunist*, în Ionuț Nistor, Paul Nistor (coord.), *Relații internaționale: lumea diplomației – lumea conflictului*, Editura P.I.M., Iași, 2009, pp. 250-273 (coautor).

Denisa Bodeanu – consilier asistent CNSAS, absolventă a Facultății de Istorie și Filosofie (2002) și a masteratului de Istorie Contemporană-Istorie Orală (2003) din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca. Este autoare a unor articole despre situația cultelor neoprotestante din România între 1948-1989 și a volumului *„Neoprotestanții din Transilvania în timpul regimului comunist. Studiu de caz: Bapțiștii din județul Cluj”*, 2007.

Ciprian Cîrnială – Doctorand în istorie contemporană la Universitatea din Potsdam Germania, licențiat în științe politice la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași (1998-2002) și în studii europene la Universitatea din Regensburg (2003-2007). Titlul lucrării de dizertație: *Von der Links-Opposition zur Mitte-Links-Regierung? Der Wandel der traditionellen Links-Partei Italiens vom Ende der Ersten Republik bis zur Regierung Prodi II*. Articole recente: *Filme cu și despre Milițieni* în „Magazin istoric”, septembrie 2008; *Miliția în Anii '70*, „Magazin istoric”, mai 2009.

Iuliu Crăcană – consilier superior C.N.S.A.S., licențiat al Universității Dunărea de Jos din Galați, secția de Istorie-Filozofie (1994-1998), licență în drept la Universitatea „Titu Maiorescu” București (2009), studii aprofundate de istorie: „Partide și sisteme politice în România – a doua jumătate a secolului al XIX-lea, prima jumătate a secolului al XX-lea”. Doctorand în istorie la Universitatea București. Autor al mai multor studii și articole în reviste

de specialitate. Studiu publicat recent: *Securitatea contra Paul Goma în În căutarea rostului pierdut. 20 de călăuze în cultura națională*, Iași, Editura Timpul, 2007.

Georg Herbrist – cercetător și consilier științific în cadrul Departamentului pentru Educație și Cercetare al BStU (Bundesbeauftragte für die Stasi-Unterlagen - Comisia federală pentru Arhivele Stasi); doctor în istorie. Volum recent: *Bundesbürger im Dienst der DDR-Spionage (Cetățeni ai Republicii Federale Germane în serviciul spionajului RDG)*, Editura Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2007. Volum recent în limba română: *Stasi și Securitatea*, editura Humanitas, București, 2005 (împreună cu Stejărel Olaru).

Nicoleta Ionescu-Gură – consilier superior CNSAS, licențiată a Facultății de Istorie a Universității din București, doctor în istorie al Universității din București (2003); coautor al volumului *Membrii CC al PCR (1945-1989). Dicționar*, București, Editura Enciclopedică, 2004; autor al volumelor: *Stalinizarea României. Republica Populară Română. 1948-1950. Transformări instituționale*, București, Editura All, 2005 (premiul „Gheorghe Barițiu” al Academiei Române în anul 2007). Volum recent: *Nomenclatura Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român*, București, Editura Humanitas, 2006.

Nicolae Ioniță – consilier asistent C.N.S.A.S., licențiat al Facultății de Arhivistică din cadrul Academiei de Poliție “Al. Ioan Cuza”. Studiu publicat recent: *Francmasoneria română în dosarele Securității. Între „procesul francmasonilor” și problema „Ocultă” în Tudor Sălăgean, Marius Eppel (coord.), Masoneria în Transilvania. Repere istorice*, Cluj Napoca, Editura International Book Access, 2007.

Adrian Nicolae Petcu - consilier principal C.N.S.A.S., licențiat al Facultății de Istorie a Universității București (2000). Coordonator al volumului *Martiri pentru Hristos din România în perioada regimului comunist*, București, 2007. Coautor al volumelor: *Partidul, Securitatea și Cultele*, București, 2005, apărut sub egida CNSAS; *Monahismul ortodox și puterea comunistă în România anilor '50*, Galați, 2009; *Părintele Arsenie Boca în atenția poliției politice din România*, Galați, 2009 (ultimele două în colaborare cu George Enache); autor de articole, studii și recenzii pe tema „Istoriei bisericești din România sec. XX”.

Liviu Pleșa – consilier superior C.N.S.A.S., licențiat al Facultății de Istorie și Filologie a Universității „1 Decembrie 1918” Alba Iulia (1999), doctorand al Universității „1 Decembrie 1918” Alba Iulia, cu tema *Elita istoricilor ardeleni și Securitatea (1945-1965)*. Coautor și coeditor al mai multor volume, autor al unor studii pe teme privind mișcarea de rezistență armată, organizarea și activitatea Securității, represiunea împotriva intelectualilor etc. Lucrare recentă: *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc*, vol. VII, *Rezistența anticomunistă din Munții Apuseni*, Baia-Mare, Editura Marist, 2007 (coautor).

William Totok – scriitor și publicist, originar din România. Absolvent al Facultății de filologie-istorie din Timișoara, membru fondator al „Grupului de Acțiune Banat”. În 1975 a fost arestat pentru „propagandă împotriva orânduirii socialiste” (art. 166 al CP), în urma presiunilor susținute din partea Securității a emigrat și trăiește din 1987 la Berlin. A publicat numeroase cărți, volume de poezii, eseuri cultural-politice și studii istorice și a fost membru al Comisiei

Internaționale pentru Studiul Holocaustului din România care în 2004 a dat publicității *Raportul Final*, publicat un an mai târziu la Editura Polirom din Iași. La aceeași editură W. Totok și-a publicat și cele două cărți: *Constrângerea memoriei. Însemnări, documente, amintiri*, 2001 și *Episcopul, Hitler și Securitatea. Procesul stalinist împotriva "spionilor Vaticanului" din România*, 2008.

Valentin Vasile – consilier asistent CNSAS, absolvent al Facultății de Istorie, Universitatea din București, promoția 2002. Absolvent Master „România în secolul XX”, Facultatea de Istorie, Universitatea din București, 2004. Volum recent: *Dicționar de Istoria românilor*, București, Editura Meronia, 2007 (coautor).

Tipărit la: M.G. Trading Service SRL, București
Comenzile pentru revistă se primesc pe adresa CNSAS:
str. Matei Basarab, nr. 55-57, cod poștal 030 671, București, sector 1,
tel. 037 189 143 sau la email: editura@cnsas.ro

Din sumar:

Luminița Banu, Florian Banu, Alex. Drăghici la ora naționalismului – popularizarea „Declarației din aprilie 1964” în structurile MAI

Nicolae Ioniță, Politica de cadre în securitate. Schimbarea cadrelor medii de conducere (1958-1967)

Adrian Nicolae Petcu, Denisa Bodeanu, Contribuții la întocmirea unui dicționar al ofițerilor de securitate

Luminița Banu, Petre Țuțea și Securitatea - de la arestare la avertizare

W. Totok, Georg Herbstritt, Dublă supraveghere. Scriitori germani din România în documente ale Stasi și ale Securității

Nicoleta Ionescu-Gură, Serviciul Dislocări și Domicilii Obligatorii (S.D.D.O.) din cadrul Ministerului Afacerilor Interne

Adrian Nicolae Petcu, Preoții basarabeni și bucovineni în atenția Securității

Liviu Marius-Bejinariu, Relația dintre creșterea demografică și dezvoltarea economică în timpul regimului comunist. Între propaganda oficială și realitățile cotidiene

Ciprian Cîrnîială, În miezul prefacerilor. Ubicuitatea și obiectul muncii miliției R.P.R. în anii '60

Valentin Vasile, Disfuncționalități ale sectorului alimentar românesc în perioada 1944-1954

Nicolae Ioniță, Fișe biografice ale șefilor de direcții centrale din Securitate, în anii 60

Liviu Pleșa, Cadrele de conducere din Direcția Regională de Securitate Cluj. Date biografice (I)

